D. GREGORII NAZIANZENI ORATIONES XXX, BILIBALDO Pirckheimero interprete, nunc primum editæ, quarum catalogum, cum alijs quibusdam, post epistolam DES. ERASMI ~~Auctoris damnati~~ ROTER. uidebis.

FRO BEN.

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA, ANNO M. D. XXXI. MENSE SEPTEMBRI

Cum priuilegio Cæsareo ad sexennium.

expurgose con comision de los s.res inquisidores segun el indize de 1640 — fr Ant.o Blanco

3 [illegible] 1707.

ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DOMINO D. GEORGIO SAXONIAE DVCI, TYRINGIAE præsidi, Mystæq; marchioni, principi suo clementissimo IOANNES Straub S. D. P.

QVI uetustos illos, ac longa iam temporis iniuria delitescẽtes, humanarum disciplinarũ scriptores, in lucem ædunt, illustrissime Princeps, haud exiguam apud eius rei studiosos ineunt gratiam; quum quod rempub. literariam hisce conatibus suis semper magis magisq; augmentum capere conspiciunt, tum quod doctissimi quiq; pulchrum existimãt, si quàm proxime ad ueterum scriptorum sese præcepta composuerint. Quod si tantum gloriæ capiunt hi qui prophanum aliquem scriptorem, ad publicam studiosorum utilitatẽ, in lucem agunt: quo tandem loco habebimus eos, qui sacros, ac spiritu dei plenos, in ecclesiam CHRISTI ducunt scriptores? & eos potissimum, qui non tam innocentia uitæ, quàm eruditione quoq; sese nobis commendant? Quorum de numero haud dubie, magnus ille, apud Græcos, GREGORIVS NAZIANZENVS, cognomento Theologus, habitus est hactenus. Cuius quidem grandiloquentiam, & eum grandiloquentia coniunctam etiam suauitatem crebro admirari, suspicere, ac uenerari consueuit doctiss. ille utriusq; linguæ uindex BILIBALDVS PIRCKHEIMERVS, socer meus, haud ulla ex parte pœnitendus mihi. Qui intantum sanctissimi Theologi maiestate capiebatur, ut semper aut in manibus teneret, aut auide legeret, aut studiose ex libris illius aliquid uerteret, & tanquam in florentissimo aliquo prato, mentis oculos reficiebat. Vnde factum est, ut omnia quæ sanctissimus Theologus Græce scripsit, non uni duntaxat sibi, ceu ad priuatam uoluptatem, legẽda censeret: sed multomagis, ut concreditum sibi à domino suo talentum, instar fidelis serui, ad communem totius ecclesiæ utilitatem erogaret. Cœpit itaq; nihil non salutaris operæ impendere, ut quàm posset plurima tanti episcopi monimenta, uniuersæ simul ecclesiæ CHRISTI Latine legenda exponeret. Qua in re quantum excelluerit, equidem iam non sum dicturus: quod maior fuerit semper, quàm quod illũ pro dignitate laudare potuerim unquam. Porrò quum bona pars bonorum, post mortem iam ipsius (Nam gener illi iampridem factus sum.) mihi iure quidem hæreditario, cesserit, non debui mutare, quod ipsum facturum se animo constituisse sciebam: nempe ut tibi Principi inclyto, suos, qualescunq; tandem sint, in Nazianzeno insumptos labores, dedicaret: quum quod ipse te, ob præclaras, & principe Christiano dignas, animi tui uirtutes, semper suspexerit, coluerit, ac etiam ueneratus sit unice: tum quod illum tu uicissim amore tuo dignum duxisti, idq; non obscuris argumentis restari uoluisti. Accipe igitur clementiss. Princeps, nomine & obsequio deditissimi quondam tui, dum uiueret, soceri mei labores, quos ille lubens & gaudens in sanctissimi episcopi scriptis insumere non est grauatus. Accipe, inquam, optime Princeps, has orationes, è Græcis studio & cura soceri mei, Latinas, easq; dum tantum tibi temporis à publicis curis superent, lege, ac animum tuum in eis oblectare. Bene ualeat maiestas tua, cui me humiliter commendo, & protegendum committo. Ex Norimberga, IIII. idus Maij, Anno à nato saluatore M. D. XXXI

GREGORII NAZIANZENI ORATIONES PER BILIBALDVM PIRCKHEIMERUM translatæ.

Epistola

HIS adiecimus iam ante editas VIII.

FINIS

VITA DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI, A GREGORIO PRESBYTERO CONSCRIPTA, ET A BILIBALDO PIRCKHEYMERO IN LATINVM VERSA.

CONVOCAT uos uiri Gregorius, recte Theolo-
gi cognomine insignitus, ad spirituale sermonum
cõuiuium, apponitq; uobis cibum immaterialem,
cunctis delitijs cõditum, ac omni corruptibili sub/
limiorem. Cæterum nolite mirari, quod ad tãtam
prolapsus sum audaciam, ut tam propriæ imbecil
litatis q; magnitudinis illius oblitus esse uidear,
quum ipse ob uirtutis excellẽtiam, usq; ad hodier/
num ferè diem, ab omnibus taciturnitate fuerit honoratus, nullusq; doctor
aut scriptor uitam eius tali ordine & serie explicuerit, ut tanti uiri res præcla
re gestæ digne posteritati fuissent commendatæ: quod ipse quidem magno
præstitit Basilio, necnõ episcopis alijs, ac martyribus beatis, quorum uitam
cum uniuersis eorum gestis memoriæ mandauit perpetuæ. Primum enim
impossibile erat, ut uenerando huic genitori, qui hic uobiscum astat, contra/
dicerem, quum sermones tanquam debitum quoddam à me extorqueret, &
ad diuini Gregorij laudem celebrandam, nõ minus paterne quàm heriliter,
& uehementer quidem compelleret, ac obedire iuberet, insuper non parum
per comminaretur, & hanc tam generationis, quàm educationis retributio/
nem exigeret. Deinde nequaquam mihi uidentur sancti, talem nobis uirtu/
tem inuidere, quæ quũ in uita ob oculos posita fuerit, multos ad imitandum
hortari possit, & bonum haud sinat ex hominum aboleri memoria, sed il/
lud quotidie renouet. Quapropter obmisso præludio longiori, Theologum
meorum sermonum primitijs tãquam nuper decerptis coronabo floribus.
quod si tenuius quàm dignitas eius requirit, animi tamen promptitudo ne/
quaquam deerit. Arbitror autem uirum hunc tanquam in omnibus perfe/
ctum, & hanc meam laudem benigne laturum: nam & patribus magis acce
pta est infantium balbuties, præcipue quum ex animi procedit simplicitate,
quàm adultorum sermo articulatus, & admodũ sonorus. Accedit quod ho/
nor qui per sermones celebratur, præcipue Gregorio nostro peculiaris exi/
stit. Quibus enim unusquisq; oblectatur, eisdem etiam aliquando honora/
tus lætatur: quin etiam quum uiueret corporaliter, prę cunctis rebus alijs ser
monibus gaudebat. Ac ideo quũ sapientiam amplexus fuisset, & illius ama/
tor esset factus, & ab ipsa iuxta parœmiam fuisset seruatus: quur postquàm
huius seculi rebus ualedixit, & præsentia cum uita puriori, & quæ plus acce/
dit sapientiæ permutauit, non magis his gauderet & oblectaretur? Vos au/

tem contio facta, precor, nolite multitudinem rerum præclare ab ipso gestarum nimis exacte scrutari, quoniam nullus scriptor illas nobis per manus tradidit, sed eas mihi per sermones eius hinc inde dispersos, colligere necesse fuit, ædificantium instar, qui undiq; calculos colligũt, ac eos in unius domus supplementum coaptant. Incipiam igitur unde incipere est conuenientissimum, nempe à patria illius, quæ ciuitas fuit Nazianzensis, inter Cappadoces dignitate secunda: quæ tanti uiri natiuitate adeo est illustrata, ut ad ultimos orbis fines per eum sit cognita. siquidem nequaquam Pella per Alexandrum adeo splendida est facta, nec Persæ per Cyrum tam uehementer sunt exaltati, quantum Nazianzum per Gregorium. quod oppidum iuxta meam opinionem, propter uiri tanti uirtutes, ex diametro inter Indos & Britannos est situm, quo utrinq; redderetur insigne. Parentes autem eius generosi fuere & iusti, magisq; animarum quàm corporum puritate inseparabiles. ex quibus Pater, tanquam alius Abraham paternam reliquit terram & idola, peregrinatusq; est ad religionem. siquidem deposita infelicitate, & abiecto Hypsistariorum errore, legitimus gratiæ factus est mystes: primo quidem ouis, deinde ob summam eruditionem in Nazianzensis etiam ecclesiæ assumptus est pastorem. Matrem uero sortitus est sanctam, & ex sanctis maioribus ortam, quæ inter cætera pietatem quoque hæreditario quasi iure acquisiuit. Sanè quum prolis uirilis teneretur desiderio, talium bonorum datori supplicauit, ut uoti huius compos fieret. & proh fides, proh feruor spiritus. quàm primum deo partum, quemadmodum Anna Samuelem uouisset, mox etiam nascendum concepit. ille igitur qui uoluntatem timentium eum implet, per uisum nocturnum ipsi puerum etiam nondum natum ostendit, simul & formam ac nomen illius indicauit. at illa quum eum peperisset, paulo post etiam deo dedicauit: dolores maternos, necnon mœrores muliebres, doni superans magnanimitate. At puer in paternis moribus enutritus, naturæ felicitate, adeo inter coætaneos præcelluit, ut ætas tenera nequaquam illi impedimento esset, quo minus ad perfectorum & mores, & doctrinam accedere posset. disciplinas igitur iuueniles ac triuiales, quum ferè cursim attigisset, penitus despexit, tanquam inutiles, & quæ non nisi melioribus impedimento forent. siquidem uirtutis possessionem aufert malitia, quemadmodum & unguenti odorem fœtor corrumpit, si iuxta constitutus fuerit. Sanè quum iam ad pubertatem peruenisset, ac eloquentiæ teneretur desiderio, Cæsaream perrexit, ubi & cum optimis conuersatus est præceptoribus, doctrinamque hanc paruam est adeptus. hinc in Palæstinam nauigauit, ut ibi rhetoricæ operam daret, quo & eloquentia excellere, & hominum illorum mores perdiscere ualeret. inde Alexandriam perrexit, & ad Pharum, ita ut multas ciuitates uideret, & multorum hominum prudentiam, pro sapientia acquirenda addisceret: quemadmodum ex sapientibus quidam inquit. quumque plurimum utilitatis ibi fuisset consecutus,

Qui fuerint Hypsistarij ostendit Greg. in oratione funebri in obitu patris

Homerus

ad matrem sermonum Athenas naue Æginetica transfretauit. Verum quum in Parthenio nauigaret pelago, tempore procelloso, ac nauigatione iactaretur aduersa, subito tempestas adeo uiolenta est exorta, ut in uitæ etiam ueniret discrimen. caligo enim nequaquam procellis tolerabilior, tam pontum quàm ætherem abscondebat. quumq; omnes corpotalem deplorarent mortem, ipse de animæ solicitus erat interitu, nondum enim baptismate signatus erat. mors igitur quæ ex aqua imminebat, salutem illi per aquam contulit. Quid igitur facit magnus ille, & qui ante regenerationem seipsum ueritate formabat? uestimento circundatus, clamoribus & eiulationibus ita pariter nauigantes cómouit, ut omnes proprijs neglectis periculis luctum illius adiuuarent. Dei enim miracula recensuit, quæ in Ægypto & in deserto, tam in pelago quàm in tetra perpetrauerat: ueluti maris rubti diuisionem, & mox reductionem, quemadmodumque ex petra fontem profudisset, & aquam amaram edulcasset: Amalec obtruncasset pet manus inermes, quæ salutiferam portenderent crucem: muros Hierichontios absq; cunctis subuertisset machinis: prophetam ex ceti uentre saluasset. & alia, quæ in sacris continentur libris. promittens obiter, si ex pelagi saluaretur periculo, & baptismatis remissionem consequeretur, quod se saluanti esset dedicaturus. ptecibus igitur illum flectit, qui alioqui propitius esse, & culpam ob naturæ mansuetudinem remittete solet. confestim nanque mare fluctuare cessauit, & tempestas in serenitatem est conuersa, ac pelagus quod eousque uehementer sęuierat, quieuit. & hic quidem in illis erat. at parentibus eius in somno ostendebatur, quid filio accidisset. illi uero patrum more (quid enim plura dicere refert) orationibus & lachrymis deum obsecrabant, ut illi in mari periclitanti opem ferret. confestim igitur post supplicationem uiderunt in somno filium, Erinnym quandam, & ultricem furiam manibus captiuam tenere. quæ uehementer illi reluctabatut. hæc quum post teditum eius à parentibus referri audiuisset, gratias egit saluatori. & hæc postea euenere. quidam præterea ex ijs, qui unà nauigabant, iuuenis admodum illi acceptus, uidit in nocte, quum res in maximo esset discrimine, matrem beati illius, per mare gradientem, & nauem ad continentem pertrahentem. hanc uisionem quum enarrasset, confestim mira sequuta est tranquilliras. quapropter infideles cuncti, qui in naui erant, fide ad Gregorij accurrebant deum, ipsumq; adiutorem fuisse sunt confessi. nunquid hoc Heliæ miraculo est inferius? qui quum contra idololatricam insaniam Sidoniæ stetisset, igne peregrino & cœlesti sacrificium consumpsit, quo Israel ad ueri dei fidem inducere posset, ita ut populus admiratione captus clamaret: Dominus ipse est deus, uerus deus est ipse. Talis erat Gregorius inopinata salute præditus: multos enim infinitis erroribus irretitos in unam uiam, & fidei perduxit semitam. Postquàm uero Græcia ipsum tenuit, & gloriosum nomen Athenarum, quid dicere necesse est, cum quanta animi susceptus sit beneuolentia? confe-

stim enim tam à doctoribus, quàm à discipulis, præstantissimus in sermonibus est iudicatus. Quum uero non multum effluxisset temporis, uenit Athenas à Byzantio Basilius magnus, eiusdem doctrinæ causa. sodales igitur & contubernales sunt facti, ueruntamen haud facile quis explicauerit, quantum coniunctio illa & consuetudo utrique profuerit. qui enim solus est, etiam si quid recte nouit, non tamen sibiipsi credit, sed obambulans quærit à quo confirmetur. quum autem duo in unum doctrinæ commiscentur desiderium, tum inter se ostendunt firmamentum, ac eum qui pariim inuenit, necnon illum qui ueritatem confirmat, comprehendunt in seipsis. & ut breuiter dicam, pari æmulatione sub unum reducti sunt iugum: siquidem una fide erant illuminati, & unanimes uirtutis amatores, qui pari festinarent cursu, ita ut arantium, aut agricolarum instar, promptitudine æquali sapientiæ aruum seminarent, meterent, & copiosum colligerent fructum. animi enim fortitudine, & aduersitatum tolerantia omnes ferè coætaneos exuperabant. etenim quemadmodũ equi ut plurimum umbra & strepitu commoueri solent, ita etiam iuuentus ob res aduersas indignari consueuit & dolere: at ipsi è diuerso constantes erant & immobiles, in iis quæ sæpius ac multipliciter quidem accidebant, ita ut quum terræ motus horrendus Græciam concussisset, ipsi apud omnes magnanimitatem suam & prophetica uoce se dignos ostenderent, quæ ait, si etiam terra fuerit concussa, non tamen timebimus. Proinde corpora à iuuentute omni exercuerunt abstinentia, contenti necessariis, Heliæ instar & Ioannis, qui ex arborum uiuebant fructibus. quę uero ad uentris delicias, necnon ad gulæ pertinerent irritamenta, penitus contempserunt, uoluptatesque longe ualere iusserunt. quid autem de castitate dicam? quam in omni uita pure ac illibate deo conseruarunt, ita ut minus redargui possent, quàm Xenocrates ille & Polemon: ex quibus hic dum cum scorto dormiret immobilis iacuit: ad illum uero nix prostitutæ ingredi audebant, quum nimium philosophi seueritatem timerent. & in his quidem uiri isti egregie se gerebant. Sanè fori aut concertationum nullam habebant curam, Aristidem in hac re imitati, ne ex uirtute pecuniam acquirere, aut philosophiam ultro mercenariam facere uiderentur. erant autem omnibus æque, boni, auaritiamque & prodigalitatem pariter fugiebant, ac intra terminos manebant honesti. adeo autem concertationes contemnebant, & ita super Antisthenem, & Diogenem, necnon Cratetem attollebantur, ut disciplinam illorum differẽdi abiicerent. pariter enim facultates tales despiciebant. arrogantiam autem & gloriam inanem longe repellebant, quibus admirandi illi canes, publicis præconiis, homines capere solent, superbia, aliorum omnium instar philosophiæ puritatem inquinantes. Cæterum de studiorum diligentia, quid dicere attinet? quum uniuersa eorum uita in sola uersaretur meditatione, desideriumque indesinens in scientiæ situm esset adeptione, ita ut die & nocte pro ea insudarent, quemadmodum Iob inquit

quit beatus. recte enim nouerant generosi, quod meditatio referta esset labore, at perseuerantia & multitudo cognitionis præstaret robur. inde illis contigit, ut non solum temporis sui doctores, sed & ueterum quàm plurimos tam labore, quàm naturæ superarent felicitate. Porrò honestis tantum incumbebant studijs, siquidem in Grammatica nihil eos latebat. ex Rhetorica autem solummodo eloquentiæ decerpebant florem, reliquas uero nugas dimittebãt. Philosophiam autem moralem, & ratiocinationum, tam in disciplinis mathematicis quàm in medicandi arte demonstrationes, necnon reliqua studia liberalia, non leuiter tantum, aut ideo attingebant, ut priuatis plus haberent, sed ita perdiscebant, ut præceptores & doctores esse possent præstantissimi. ex Musica autem solum uetustum illud ac concinnum, & quod animæ iracundum & reluctans demulcet, perdiscebant: quod uero uoluptatem concitat, Srenæ demandarunt. numerorum autem computatione, & geometriæ adæquatione, necnon astrorum motu & positione, tanquam noui Moses & Daniel instituebantur: non tam ad studia ea impulsi, quàm intellectum omnem ad Christi (ut scriptum est) obedientiam captiuantes, siquidem scientias illas solummodo philosophiæ ornatum & protectionem esse censebant. per omnes igitur tam meliores quàm deteriores, ut dici solet, disciplinarum semitas gradiebantur, quo quædam declinare, alia uero cum prudentia eligere possent, cum siquidem laudo, licet extra nostram sit caulam, qui dixit, nequaquam ignominiosum esse, id etiam quod minus bonum existat cognoscere: quandoquidem remedium ex illo contingere solet ijs, qui nequaquam odiose sed beniuole quæ dicuntur excipiunt. Cæterum quid mihi accidit amici? interim enim dum sermo procedit, non secus me, ac equus insessorem, in beati Basilij laudes abripuit. parumper igitur illum ueluti habenis moderabor, & nimiam euagandi licentiam compescam. qui enim ultra uires tititutur, etiam à rebus excidunt mediocribus. Basilius igitur pulcherrimis mercibus coemptis, domum concessit. Gregorius autem tenaciter ab Atheniensibus retinebatur discipulis, qui nec illi abeundi facultatem concedebant, sed ut eos doceret uehementer orabant. quin etiam ut sophisticam cathedram ascenderet hortabantur. ille igitur ut ijs gratificaretur, parumper remansit: paulo post uero omnibus supplicauit ac persuasit, & quod necessarium esset ut ad parentes rediret, quum iam triginta annos in studiorum disciplinis consumpsisset: ac ita se patriæ reddidit. Primum igitur diuinum suscepit baptismum, cuius uirtute iam antea erat illuminatus, terminumq; sibi ipsi statuit, ne unquam iuraret, donec in hac uita ageret, quem etiam ad finem usque seruauit. deinde desiderium parentum ac amicorum adimpleuit, qui sermones eius audire desiderabant. quumq; consulerent ac necesse esse dicerent, ut se tam publicis quàm domesticis immisceret malis, ita enim rerum materialium splendorem uoco: ipse sibi ipsi consuluit, ut se offerret deo, quemadmodum etiam dum petiditaretur uo-

uerat: ac se à mundo segregatet, & soli purissimo addiceret, ac sacris incum/
beret libris, ut inde uentatis eliceret splendorem. quod consilium etiam re
ipsa adimpleuit. elegit enim ut solitarius pro mundano, & inops pro quæ/
stuoso fieret. Sæpius igitur Christum manifeste in somno uidit, necnon in
meditatione nocturna. & hanc retributionem pro illa accepit puritate. nam
ut liber inquit sacer, Beati puri corde, quoniam deum uidebunt. siquidem il/
lum purum uocat dominus, qui instar Gregorij magni ciuitates, forum,
theatra, sophistarum fastum, principum arrogantiam, iudicum citationes,
litigantium contentiones, rhetorum nugas, furum insidias, mercatorum in/
satiabilitatem, cauponum periuria, diuitum superbiam, inopum maleficia,
satietatem nauseantem, ebrietatem petulantem, gloriam labilem, uestes pre
ciosas, uasa ex argento & auro elaborata, domus pictutis & marmorum cru
stis ac lapillis sumptuose exornatas, necnon alia cuncta derelinquit. quo/
tiam puras mentes perturbare solent, quo minus purissimo lumini conce/
datur ingressus. & hæc noster egit Gregorius, quum adhuc in flore iuuen/
tutis esset constitutus. postquàm autem pater filium ad sacerdotium pro/
mouisset, ac in presbyterum elegisset, uicꝙ eum & uix ad sententiam suam
perduxisset, quid facit? ecclesiam relinquit, & curas quæ mentem distrahunt
effugit, in Pontumꝙ profectus, cum Basilio philosophiæ incumbit. quum
enim simul operam literis dedissent, ac parumper a se inuicem fuissent di/
uisi, rursus conuenerunt, quum eos morum similitudo & pmmissa fides in
unum compelleret, quo in ipsis impleretur quod dictum est. Vbi duo aut
tres in nomine meo collecti fuerint, ibi in medio eorum existo. Vna igitur
agebant, ac uirtutem conuersatinne mutua adaugebant, exercitationisꝙ le/
ges deo acceptis exercitatoribus, & qui mundum reliquissent, constitue/
bant, leges inquam quæ longe magis quàm Lycurgi illius essent pacificæ, &
quàm Solonis plus syncetæ, necnon Minois magis æquæ. & ut excellentius
quid de uiris illis dicam, Mosen imitabantur: nebula enim contecti erant, &
montes turbidæ huius uitæ exuperabant, ac longe seipsos segregantes le/
ges ferebant. Pater uero senectute & curis degrauatus, insuper luctu filij Cę
sarij oppressus, molestissime uitam ferebat solitariam: ac ideo epistolis sup/
plicibus Gregorium ad reditum sollicitabat. ille uero impium esse iudicans,
si patri, & sacerdoti, & seni haud obediret, partim uolens, partim ueto no/
lens, est reuersus. quietis enim desiderium illum in Ponto remanere suade/
bat, uerum pietatis scopus, & obsequium paternum eum inde retrahebat.
Cæterum quum Cæsarius in maximo constitutus fuisset officio, siquidem
thesauri & pecuniæ publicæ illius commissæ fuerat curæ, ac sub officij ingres/
sum uitam cum morte permutasset, oportebat secundum legem, ut pater fi/
lij bona hæreditaris iure adiret, & si quid ex tributis deficeret, ipse pro illo sa
tisfaceret. unde magnus Gregorius maximis curarum inuolutus est turbis.
multi enim canum instar ad fores eius accurrebant, existimantes illū demor
tui

tui facultates desertarum. Pater enim senectute & morbis degrauatus, ac in nonagesimo iam constitutus anno, fori certamina nequaquam subire poterat, ad Gregorium igitur omnis cura est deuoluta. ueruntamen ueneratio erga parentes, & spes mercedis promissæ, quæ debetur ijs qui in parentes fuere pij, cuncta grauia reddebant leuia. Interea res accidit talis: quum hæresis Ariana, per spiritus malitiæ ecclesiam infestaret, multi ciuitatum episcopi in exilium sunt pulsi, ac multipliciter tam ui quàm calumnijs agitati. sacerdotes uero & populi multitudo ita affligebantur, ut congregationes suas sub æthere facere cogerentur. non enim domus habebant in quibus orarent, neq; contra leges & iustitiam impijs communicare uolebant, quum hæresis omnes ferè terrarum occupasset fines, manu ac impietate regia audaciam fortita. data est igitur potestas pastoribus perniciosis, qui sub agnino tegumento lupum abscondere solent, ut episcopos expellerent pios, & qui primo pastore Christo digni erant. quidam igitur timore perculsi, alij blanditijs emolliti, nonnulli pecunia deliniti, aliqui simplicitate morum decepti, hæreseos inescati sunt illecebris, ita ut aduersarijs communione adiungerentur, idque manuum scriptura testarentur. ex quibus unus erat beati Gregorij pater, simplicitate quadam hamum deglutiens. hoc regionis illius monachi nequaquam tolerantes, à communione eius se subtraxerunt, cum quibus & non minima pars populi defecit, monachorum fidem tanquam digniorem manifeste sequuta. Quid igitur serius facit dei? Primo denuo precibus & nocturnis placat uigilijs, orans ut malum hoc dissolueret, & dissensioni obduceret cicatricem. inde silere potius quàm loqui decreuit, ac ita tacendo tristitiam manifestam præ se tulit. postea uero patrem admonuit, ut ob lapsum ueniam peteret, ac pure & sinceriter ueritatem confiteretur: patitetq; ue eos qui ab illo defecerant ad concordiam & unitatem reduxit, sicque ornatum reddidit ecclesiæ, & utrique parti factus est uenerabilis, tam patri quàm gregi pio: sermonibusq; pacificis diei festiuitatem exhilarauit, conglutinans diffidentia, & remedij celeritate obliuionem inducens ægritudini. Sanè Cratem ferunt Thebanum diffidentium domus ingredi, ac sermonibus pacificis lites dirimere solitum: uerum factum hoc Gregorij longe illud exuperat. non enim priuatim, quemadmodum ille, sed publice concordiam patriæ reddidit. & quod maximum est, nequaquam inter eos dijudicauit, qui de pecunijs aut iniurijs disceptabant: ibi enim sæpius uel leuis adhortatio facile discordiam sedare consueuit: uerũ inter eos qui de fide disceptabant, ubi rei magnitudini, cõcertatio quoq; admisceri solet, ita ut sapientes quoq; sermones, uix etiam paulumper diffidentia, cõponere ualeant. Postquàm autẽ Christianorũ malitia & uita dissoluta, deũ & mandata eius cõtemnere cœpit, imperatorẽ Christi osorem nobis suscitauit, Iulianũ dico tyrannũ, qui uirtutẽ progenitorũ suorũ, ac fidem Constantini magni, planè contrarijs superare cõtendit: ac ideo Christianos ab omnibus arcuit iustis,

etiametsi nequaquam lege publica Christianorũ persecutionem proclamari iuberet, nutu tamen tacito, ac legislatione impia illos infestabat. noluit enim ut Christiani haudquaquam Græcorum sermonum & disciplinarum compotes fierent. Deus igitur ex longanimitate sua diu scelestum illum exaltari permisit: quum uero malitiam eius penitus inemendabilem esse uideret, romphea sua fulminea quemadmodum impietas eius digna erat, illum prostrauit, & scelerum pœnas ab eo exegit, in oris barbaricis, barbaricam & ferinam illius uitam detruncans. Confestim igitur Gregorius magnus prauitatem illius & impietatem notauit infamia, unà cum Sibariticis gentilium turpiloquijs, quorum fabulas antiquas, & uariorum deorum errorem in omnium denudauit oculis, ita ut sapientibus communem excitaret risum. Cæterum cur ego uiri res magnas & ingentes sermone breui inutia affirere, & planè contra scopum constitutum incedere conor? ac in tempore collaudationis, quum præcipue oporteat laudandum, delibatione rerum gesta tum gloriosiorem reddere, tam cito ab infamantibus illis sermonibus discedere nitor, quum planè sint admirandi, tam ob historiæ uarietatem, quàm harmoniam, necnon summam in dicendo eloquentiam. præcipue igitur contra tyranni legislationem mirandam, quæ prohibet ne Christiani gentilium instituantur disciplinis, sancti nostri prudentiam considerate. ibi enim & heroicis & iambicis, & trimetris, necnon uarijs alijs usus est carminibus, dicendi præterea charactère tam tragico quàm comico, uniuersa insuper compositionis speciei: quin paulo minus omnium disciplinatum doctrinam in suis expressit sermonibus, ubique pia infulciens argumenta, aut uirtutis laudem, uel animæ aut corporis puritatem, seu Theologiam, aut deprecationes, uel similia metrica conscribens oratione: omnem lasciuiam declinans, fabularum nugas & deorum monstra, quemadmodum & deceat penitus detexit, & hoc modo doctrinam perquàm sapientem Christianis exhibuit. ostendit enim, quod leges impij illius tyranni illicitæ, ac nullius essent utilitatis, quum Christianis disciplinarum gratia inuiderent: immo potius è diuerso semetipsos plecterentur & ulciscerentur. talis enim inuidiæ est natura, ut parum aut nihil offendat eos quibus inuidet: uerum eos qui illam parturiunt, ingenti afficit detrimento. Quin etiã quũ Athenis ageret cũ Iuliano est congressus admodũ adhuc iuuene, & nondũ ad imperium ascito, sed quum discendi gratia ad doctores pergeret: ibi etiã amicis prædixit, adolescentem perniciosum, infidelem, ac ualde impium, necnõ ad omne malum prodituum fore: inde coniecturam sumens, quod illum animi passionibus obnoxium cerneret, & quia risum haberet petulantem, necnon uisum ferinum: ac totũ corpus eius subsultaret, ipse q; assidue moueretur. sed & impetus stultitiæ plenos, & collocutiones impietate refertas in illo notauit, tam etsi hæc sub exercitij specie occultari uiderent. præcipue uero mouebat, quod cerneret illum homines malos amare, uirtutis autem laudatores cõtemnere.

hæc

hæc quum uidisset, omnibus prædixit, pessimam illius fore manifestationem,& occultæ mentis eruptionem.oportere enim naturas bonas,testimonium rebus præbere futuris, & quæ obscure ostenduntur, coniectura & intellectu, prius quàm eueniant percipere. uerum ille male perijt, quum frustra sceleſtus fuiſſet, & nihil ſibi aliud quàm pœnæ materiam recondidiſſet. Gregorius autem non poſt multum temporis, quum hæreticorum caterua ubique per Cæſariæ oram uagaretur, ac ſanctus Euſebius metropolis gubernacula teneret, cui cum Baſilio tum presbytero, ac in Ponto philoſophanti,inimicitiæ erant,hæreticorum timens conſpirationem, & quia eccleſiæ præfectus inſultum talem nequaquam uiriliter ſuſtinere poſſet, leuior enim erat, licet uitæ eſſet puræ, ac in Theologia nequaquam inexercitatus: ad Baſilium luminis inſtar ſplendentem Gregorius miſit, ac illum rogauit, ut inimicitias remitteret,& quum animarum periculum cognoſceret, quàm celerrime metropoli ac tantæ eccleſiæ auxilium ferret, quin & præſentiam obiter ſuam & auxilium promiſit. his optimo perſuaſit duci, ut bellum deponeret, cui & ipſe unà militaturus acceſſit, ac in hæreticorum munimenta impetum fecit, impiorumq́ꝫ dogmata abſcindens & diſſoluens, tropheum erexit,ac hoſtes in fugam ita conuertit,ut uirtutis eius manifeſtum caperent experimentum. hæc deus per ſeruos ſuos fecit, qui quum multam hominum impietatem emergere uidit, ob honoratiſſimæ creaturæ commiſeratio nem, uiros tandem excitauit, qui ſubſidium & emendationem periclitantibus afferre poſſint, ne ob defectum confirmantis, humanum genus inficeretur,quemadmodum & tum quoque fecit,ac ſuos confirmauit, hoſq́ꝫ non ſecus ac coagulum lacti inijciens, in medium ſtatuit, ac eos qui uaria prauitate & impietate, multum inter ſe diſſidebant, in unam colligauit amicitiam & harmoniam. interea non multum temporis effluxit, quum prædictus eccleſiæ præſes ad meliorem tranſijt uitam, unde multus labor Gregorio eſt excitatus, quum & ad ciuitatem nunc priuatim quibuſdam, nunc publice ſcriberet omnibus, & tam per patrem quàm per ſeipſum ſuaderet, ut Baſilium in epiſcopatus aſſumerent thronum: non ideo ſolum ut amico commodaret,uerum & ut in uniuerſum omnibus prouideret.uidit enim,uidit inquam,manifeſte,adiutorem ſpiritu dignum:quapropter non prius deſtitit,quàm cõſilium tam egregium perduceret ad finem, ſicq́ꝫ rem tandem peregit. Baſilius igitur Cæſareenſiũ tenuit gubernacula, uerũ enimuero ob inuidiam & dominandi libidinem maleuolorũ quorundã, Cappadocia in duas diuiſa eſt partes,quæ uſque ad tempus illud ſemper fuerat unita, inde quoq́ꝫ à Cęſareenſibus ſegregata eſt Tyana,& ſe deinde cõtra utraſq́ꝫ defendit,ſed & reliqua oppidula dubitare cœperunt,cui parti potius adhærere deberet.unde magna exorta eſt cõtentio,prætextũ habens,quaſi animarũ gereret curã: ſtudiũ autem nimis uehemens,auaritiã & dominandi libidinem, quoniã res erãt turpiſſimæ,honeſtis appellationibus celare ſatagebãt. rerũ

igitur nouitate Basilius magnus oppressus, simul & domesticis priuatus, Gregorium Sasimis episcopum dare decreuit, quo communi consilio dissidium, tanquam damnum aliunde sibi emergens hoc pacto sedaret, simul ut si regionem episcopis firmasset, maiorem curam ecclesijs impendere posset. nullus igitur Basilio uisus est utilior, quàm Gregorius, & nemo ex episcopis fortior, qui resistere posset, si quid incideret noui. itaq; quum consilium illud cum patre Gregorij admitandi communicasset, ui uitum ad munus protraxit suscipiendum: & opus quidem finem habebat, at ille quemadmodum sępius diximus, quom scopum haberet quieo's, & a negocijs liberationem, tristabatur & indignabatur, quoniam necessarium arbitrabať ut priuatim sui ipsios curam gereret, ad quam rem, regio illa, Sasimam dico, minime ipsi apta erat, utpote tumultus & ciuilium turbarum plena. siquidem in uia sita est regia, & equorum publici cursus stationes habet, ac ideo multam perturbationem quietis concitat amatoribus: utilitatem autem seu fruitiooem, oel fortuitam quasi nullam prǽstare solet. hǽc quum uideret, ad curam fugit ægrototum, ubi ministerio & sermooibus spiritalibus, morborum leniebat dolores, ac philosophiam temporum faciebat exercitium. fertur etiam, nec oblationes, uel electionis muoera, neq; aliud quid, quemadmodum alij episcopi Sasimis solebant accepisse, sed in electione solum de actione cogitasse. Interea pater multis illum rogauit, ut rursus Sasimæ ecclesiam reciperet. uetum postquàm à scopo aberrauit, secundo effecit, ut ille pro illa Nazianzi curam assumeret. id q; non solum admooitione perfecit, sed iam execrationem quandam admiscuit, quæ ob sacerdotalem negligentiam emergere posset. ab illo tempore Gregorius assidue patri adhæsit, ac rem magnam esse iudicauit, obedire patri. quem & talibus alloquutus est uerbis: Pater, tametsi moleste imperata fetam, gratiam tamen tuam nequaquam sperno. Naziaozi curas suscipio. cognoscat autem sacra toa & deo accepta prudentia, quod impossibile sit, qnum tu à uita hac discesseris, ut ego ecclesiam retineam. suscipiens uero pater, mihi inquit, fili uiuenti baculus fias, ac senectutem sustenta, & tu quoq; precibus sustentaberis. quum uero obiero, quemadmodum tibi placuerit res tuas disponito. hæc quum audiuisset, quàm optime potuit senum parentum curam gessit, quum pater iam centesimo appropinquaret anno, mater uero baud longe ab illo distatet, ac ambo mul to iam, ut credere par est, indigerent ministerio: præcipue quum iam Cæsarius obijsset, necnon Gorgonica soror inter mulieres sanctissima, ac ambo ad uitam meliorem, necnon felicitatem transijssent stabiliotem: quos etiam orationibus honorauit funebribus, solus senectutis derelictus consolatio, debilitatis medela, parentum piorum, ne quid magni dicam, meliorum successio: gloria uero adeo sao's faciebat maioribus, ut illotū & memoriam prolongaret, & usq; ad mundi extenderet durationem. Quis igitur unquam plus pius tam scientia, quàm amore diuino, domesticorum, oecnon domus pro-

priæ

priæ extitit dispensator? quàm ille, qui unicuique suum impartitus est officium, cognatis, amicis, famulis, hospitibus: ecclesiastica uero ita disposuit, ut curam suam pastoralem, tanquam regulam quandam iustam cunctis proponeret pastoribus. recte igitur à diuino dictum est Paulo, qui rebus priuatis præesse non nouit, quomodo ecclesiæ dei curam getere poterit? & ille unum solum prudentia instruebat, ut hoc pacto domum unam saluaret: at noster hic, ut domum & ecclesiam, immo ecclesiam & ciuitatem. siquidem domus est res publica bene ordinata, & ciuitas ambitu utiq; domo perfectior. eiusdem uero est scientiæ multos saluare & paucos, aut etiam unum solum: ac ideo non toto & omni, sed solum quanto talia differunt. Quum autem pater eius Gregorius (ita enim & ipse uocabatur) uitam cum morte permutasset, ipse patrem oratione honorauit funebri: nam deo acceptam matrem Nonnam, adhuc uiuentem laudauerat, pie ac sancte faciens, & quemadmodum patris & matris, necnõ Christi amatorem decebat. curam igitur eius in uiduitate constitutæ gessit, quum in senectute longęua auxilio egeret & quiete. uerum post eius obitum, ecclesia excessit, ac Seleuciam est profectus, ibiq; apud uirginum sanctæ Teclæ domicilium habitauit, tempus tribuens, ut episcopus aliquis Nazianzo præficeretur. Quum uero regressus esset, inter æquales uersabatur, minime pastoris fungens officio. Quumq; populus ipsum expeteret, nequaquam flectebatur precibus, sed immobilis persistebat, non secus ac quercus annosa ad uentorum flatus inconcussa. Quod autem mihi fere excidisset, nunc uobis narrare pergam, non magis ob eius gloriam quàm utilitatem uestram. siquidem omne bonum æmulatione etiam dignum est: quod autem æmulatione dignum, id etiam uirtutem conferre ualet: uirtus uero ipsa, sectatores suos ad deum usq; prouehit. quum Basilius magnus fratres detrimento affici uideret, qui ualde commiseratione & compassione digni erant, quum interim tamen nemo illorum tangeretur misericordia, sed quàm plurimis propter ruditatem & inhumanitatem nimiã, piaculi aut inquinationis instar abominationi essent, naturali cõmotus est instinctu, cõsiliumq; cœpit pium, & fraterna charitate dignum: domos enim ædificauit ingentes, ex prouentibusq; quos ab opulentioribus colligebat, inopes alebat. illos enim sermonibus prudentibus ad distributionẽ hortabatur, ac omnes debiles ad domus illas, quas pauperum uocabat receptacula, colligebat. In hac re Gregorius illi egregiam nauauit operam, quemadmodum liquet ex oratione quam de fouendis habuit pauperibus. ex qua intelligere datur, quãtum studium in hac re magno impenderit Basilio. ibi enim planè ostendit, inopum sustentationem mandatũ esse maximũ, immensitateq; ac clementia dei dignissimũ esse. Verũ id adeo modeste facit, ut nequaquã percipi possit, quod ipse rem tam egregiã peregerit. Cæterum quum Ariana hæresis longo tempore ecclesiam premeret, ac manu regia dei subuersa essent munimenta, ut ad impietatem protraherentur simpli-

simpliciores (Docet autem illa magnum deum patrem, & patuum filium, creaturamq; spiritum sanctum) pullulauit tandem ueluti ex hydra quadam nouum caput uirescens, nempe pneumatomachorum hæresis, de filio quidem recte sentiens, & uerbum equale patri statuens, spiritum uero sanctum blasphemans, idq; dupliciter. quidam enim illum manifeste creaturam esse docent, alij autem neq; creaturam, neq; deum, sed liberum: quos ille recte di midiarios uocabat, asserens appellationem hanc probe eorum conuenire opinioni. uenerantur enim filium, sed spiritum sanctum afficiunt ignominia. hæc contentio uniuersum Romanum occupauit orbem, sed potissimum Byzantij præualebat. Deus igitur spiritus sanctus, Gregorium excitauit Theologum, quum miseraretur eorum qui sub eo peribant dogmate, & tanquam ad Mosen dixit: Videns uidi uexationem populi mei, qui in Ægypto est. at Ægyptus lingua Hebræorum caligo uocatur, ac ideo & nunc quoq; palpabiles hæreticorum significat tenebras. & gemitus eorum audiui, & descendi ut eos liberatem, quapropter nūc adesto, ut te mittam in Ægyptum. Tali igitur adhortatione uirum commouit, ut Byzantium nauigaret, spiritu repletus, ut pro spiritu pugnaret. Confestim igitur impetus ille à Basilio luminari magno est incitatus, ipseq; ad certamen spirituale unctus: quinetiā quàm plures pontifices, & ex regia urbe fideles, quum auxilio indigerent, summis illum rogabāt precibus, ut mala ab eis pelleret. quapropter in auxilium urbis illius aduolauit, omnibus delitijs ornatu & opibus cassus, spiritu uero planè repletus, à cognatis igitur non minus corpus eius, quàm pietas, benigne est susceptum. reperit autem ecclesiam tanquam nauis malum in monte erectum, uel sicut uix signum in colle, ut prophetice loquar, constitutum, exiguam, attenuatam, & delitescentem, ac per uim omni loquendi libertate priuatam. Sacras uero domus cūctas direptas, & ui occupatas, adeo ut sola Anastasia sancta, orthodoxis esset relicta: forsitan quia tū propter ambitus contempta esset angustiam, quemadmodum norunt ij, qui templū uiderunt antiquum. Confestim igitur quemadmodum Dauid alius emicuit, & alienigena dogmata sermonum firmitate, tanquam funda disiecit, fidelibusq; fideliter loquendi audaciā præstitit, quotidie recipiēs & capiens deo, eos qui male à ueritate defecerant. paruo igitur elapso tempore, tantā multitudinem conuertit, ut nequaquam cum primis conferri posset, planeq; hic sacra impleta est scriptura, quę ait: Domus Dauid procedebat & magnificata est, domus autem Saul retrocedebat, & est debilitata. uariam igitur cernere erat disciplinam inter eos qui saluati erant: quidam enim iam in retia inciderant, alij uero appropinquabāt, nōnulli in fide erāt perfecti, & ij alios uenabantur, & docebant. ob hæc Arianorum quidam irascebātur, quidam uero inuidebant, è quibus tamen nonnulli decorum esse censebant, ut illum adiuuarent, & cum decertante concertarent: licet enim ob emendationis successum indignarentur, ob inuidiā tamen ecclesię procurabant incrementum.

& quum

& quum inter æquales excellere nequirent, aut non uellent, prauitate uirtutem dilatare contendebant. Cæterum quum malum hoc nondum quieuisset, exortus est Apollinatis Syrus, qui de nouo proprium quoddam prauitatis excogitauit documentum. incatnationem enim nequaquam uerã fuisse censebat, sed carnis solum & animæ irrationalis assumptionẽ docebat, ac animam rationalem penitus à dispensatione abscindebat. quũq; doctrina gentili admodum prꝺ̧staret, multos sermonis decepit uarietate. ab omnibus igitur terrarum oris hæreseos aderant discipuli, qui indoctos tanquam hamis in perditionem trahebant. Gregorius itaq; rursus perdifficili implicitus est certamini. ubiq; enim aderat, arguens, comminans, adhortans, quosdam in fide seruabat, alios unde exciderant reducebat. accidit autẽ quemadmodum in talibus fieri consueuit, ut perfectæ incarnationis cõfessio, in duos filios ab indoctis conferetur diuisio. Quum igitur discipuli Apollinatis assidue populi aures obtunderent, & sancti patris accusatent facta, præualuit tandem calumnia. gutta enim assidue distillans, saxum etiam tandem excauat. & quia talia multorum auditu sublimiora erãt, qui nequaquam dispensationis profunditatem intelligere poterant, lupis credebatur, pastor autem qui ueritatem docebat, suspicioni obnoxius erat. qui igitur pro Apollinaris pugnabãt opinione, tanquam apri syluestres, quum iam pridem iram acuissent, perturbationemq; & calumniam, quæ Gregorio ex Apollinarij opinionum censoribus concitabantur, in auxilium sumpsissent, populum ementitis concirarũt sermonibus, ut uirum, quemadmodum olim Iudęi Stephanum lapidarent, nisi quod ictibus aberrarunt, quum deus suũ protegeret propugnatorem. comprehendentes autem illum tanquam seditiosum quendam, & pacis turbatorem, ad consulis pertraxerunt tribunal. Proh impudẽtia, proh mendacij uiolentia. Gregorius de talibus iudicatur, qui alienę iræ & turbationis mitissimus erat medicus, qui pacis erat dispensator, qui Christi erat discipulus, clementis illius & humilis, & qui mansuetudinẽ lege statuisset. at ipse quamuis talibus oppressus esset difficultatibus, solũmodo hæc in ore habuit: propter nomen tuum Christe, etiã si ambulauero in medio umbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es. mox sine uerberibus & supplicio est dimissus, martyr absq; corporis afflictione, & sine uibicibus coronatus, solummodo tantum tolerans, quantum sustinuit uoluntate, sed ne pateretur, Christus cõcessit. igitur quum talibus fulgeret certaminibus, iam omnibus cognitus erat, acceptus ob loquendi libertatem, acceptus ob uirtutem, & labores similes, conspicuusq; multitudini ecclesiæ: ita ut Pertus, qui tum magnę urbis Alexandrinorum episcopus erat, & post Athanasium curam pastoralem susceperat, ad Gregorium magnum mitteret, & illi Constantinopoleos episcopam confirmaret, admodumq; recte ac iuste episcopi eum officio fungi iuberet, quo labores dignitate compensaret, & mercedem sudoris, thronum, nõ tamen gratia humana, retribueret. Cæterum multiplex rerum gestarum

congeries,mentem mihi interturbauit, & quemadmodum singula acta fuerint confudit,sequentiumq; copia non secus ac in undarum collisione, priora abscondit.uerum quum semel loqui cœperim, nequaquam desinam prius quam ad optatum finem deueniam, qua in re meæ imbecillitati diuinum Gregorium adiutorem sumam, necnon à mansuetudine uestra, meæ in dicendo tenuitati ueniam me impetraturum spero. Erat quidam in urbe regia Maximus nomine, genere Ægyptius, moribus barbarus, qui Gregorio non secus ac Mosi olim nouus Iamnes est factus. Cynicus is erat philosophus, baculo, coma, & ueste attrita seuerus, eo usq; enim philosophabatur: uerum gula, auaritia, ac impudentia canis magis quàm Cynicus erat, & Antisthenis familiaribus contrarius: quemadmodum & de Nabal audimus. is igitur ad sacrum accessit pastorem, à quo etiā est instructus, quumq; impietatem dedidicisset, membrum est factus ecclesiæ, ac per baptisma regeneratus. inde quum religionem simulasset, à pontifice mensæ quoq; ac poculo est adhibitus, qui & omnia illi concredebat. erat enim minister egregius, laudator sermonum beniuolus, Christianus nequaquā pessimus. quum uero temporis successu, sui quoq; specimen præstitisset, gradu etiam dignus est reputatus, ac sic clericorum numero asscriptus. cōfestim igitur Iudam imitatus, defectionem moliri cœpit, & doctori suo bellum inferre cogitauit. ad quā rem perficiendam ecclesiæ presbyterum quendam adiutorem assumpsit, qui nullum unquam honorem adeptus fuerat, sed nec honorādis adnumerabatur: is Maximo negocium illud cōcinnabat, quo agebatur, ut eum Byzantij episcopum cōstitueret. uerum quia ad rem hanc aurum necessarium erat, unde illud sumptum sit audite. Presbyter quidam insularis ex Thaso, Byzantium applicuerat, ac secum attulerat pecunias, ut pro illis proconesij marmoris tabulas emeret. hūc aggressi, promissis inescāt (per facile enim leuitas deceptioni est obnoxia) ac aurum prauitatis suæ coemptorem accipiunt. in Alexandriam igitur mittunt, ac Petro persuadent, ut uiros Byzantinum legaret, qui Maximum in Cōstantinopolitanum eligerent episcopum. uixq; hæc sermonibus tractata fuerant, quum mox ab Ægypto aderāt, qui Maximo episcopam traderent. erat autem Petrus ille idem, qui prius Gregorium in thronum constituerat, tum uero Maximum eligebat citra ullum iuris ordinem, necnon absque omni tum uirtutis, tum gloriæ uin respectu. quum igitur aduenissent qui ab illo mittebantur, mane erat, ipsiqûe ecclesiæ sunt ingressi, nequaquam pastori illud significantes, non presbyteris, non clero, non magistratui, non populo fideli, consestimque ad electionem se accingebant. id quum auditum esset, turmatim aderant sacerdotes, clerus, populi multitudo, hæreticorum turba: omnes enim tanquam insani agebantur, rei iniquitate, & hominum prauitate tam immensa perculsi. malitiæ enim magnitudo inimicos etiam quandoque ad uindictam innocentum concitare solet. Postquàm igitur cōsilia eorum procedere nequibant, sed ne-

cessitas

ceffitas eos ab inceptis defiftere cogebat, fiquidem populi illius obftabat audacia, quid faciunt? ecclefiam egrediuntur, & in domum cantoris cuiufdam fe recipientes, Maximum ibi elegerunt, quum quofdam è populo coadiutores & auxiliatores haberent, qui propter morum peruerfitatem ab ecclefia fuerant eiecti. tales enim ob mutationes repentinas gaudere, ac res bene difpofitas odio habere, femperq́; innouationibus oblectari folent. Ciuitas igitur ira flagrabat, nec facile quis referre poffet, quot conuitijs Maximus difcerperetur. Sed & Gregorio ipfi homines indignabantur, quod tanta beniuolentia Maximũ dignum cenfuiffet, ac talem audaciam illi fuppeditaffet: quapropter & nouum illi excufationis certamen eft fufcitatum. ut igitur populi ardorem fermonis demulceret medicamẽto, ita ad eos locutus eft, Nolite mihi uiri ueftro irafci patri: etenim fi ego illi bonus uifus, & ideo culpæ fum obnoxius, quod malitiam eius minus præuiderim, qualis erit qui beneficia accipit, & pro illis reddit infidias? fiquidem malitiam non præuidiffe, nequaquam facit reum: hoc enim folius dei eft. præterea & lex quoq; iubet, ut omnibus mifericordiæ uifcera aperiamus, & affectu paterno fideles fufcipiamus. Omoem enim ad me uenientem, Chriftus ait, non eijciam foras. res magna mihi erat Maximus, ex gentili baptizatus. res magna mihi erat, homo uirtutem fimulans, tametfi nouiffimis oftenderit, quid in prioribus fimulauerit. uerum nequaquam ad nos pertinet ut cõiecturę innitamur, quandoquidem haud in opinionibus ambulamus, neq; quid futurum fit cognofcimus. id enim folum diuina donat prudentia, ac ideo nos faciem intuemur. Deus uero, quemadmodum audiuiftis, fcrutatur corda. his uerbis multitudinis indignationem fedauit, effecitq́;, ut ob taotam animi bonitatem magis epifcopo fuo faueret. Cæterum quum Theodofius, qui ex Hifpania generis ortũ trahebat, in Macedonia caftra haberet, & cõtra hefperios barbaros bellum gereret, accepit Maximus Ægyptiorum epifcoporum cateruam, qui ipfum in facerdotem elegerant, ac cum ijs Theffalonicam profectus, imperatorem conuenit, ac regiæ urbis facerdotium petijt. nam ex legibus ecclefiafticis illud confequi haud poterat, ac ideo illud ex mandato regio adipifci cogitabat, tanquam minime ad facerdotium, fed potius ad tyrannidem electus effet. uerum illi repulfam tulerunt, iratusq́ue imperator, multis eos conuitijs abegit. Quid igitur facit Maximus? inexpugnabilis enim eft dominandi libido. in Alexandriam nauigat, & ijfdem conatibus domefticos quofdam Petri auro decipit, illumq́; pari aggreditur malitia. aut mihi inquit, regiæ urbis pontificatum acquire, aut nec à tuo abftinebo. & iam audacia in manifeftum prorumpebat periculum, nifi prę fes, qui tum Alexandriam moderabatur, Maximum ab urbe pepuliffet, timens ne res ad feditionem & cædes ufq; procederet. & fic ille dignam audaciæ fuæ mercedem tulit. Gregorius uero multitudine laborum preffus, & ob uarias curas feffus, domum, depofito officio ire conftituit, prius tamen populum ad-

monuit,ut fidem quam ab eo acceperat, firmiter seruaret,uirtutiq; studeret, quam ipsis & re & uerbo ostendisset.hęc quum clerus & populus audiuisset, magnus clamor est exortus.omnes enim ob discessum eius lugebant, cernereq; erat spectaculum miserabile,uiros,mulieres,iuuenes, senes, eximios,indoctos,principes,priuatos,omnes deniq; communi resonate planctu, & patris priuationem nequaquam ferre, ita ut quidam sublata uoce clamaret, Aude pater, ac tecum trinitatem ipsam educe. hanc uocem quum generosus ille audisset,impetum refrenauit,& se cum eis remansurum promisit, donec episcoporum fieret congregatio.sperabatur enim, quendam ab ijs præpositum iri,qui officio episcopali dignus esset, quo ipse à tantis absolueretur curis: nihilominus tamen discessum illi inhibuerunt, ac ita concio est soluta, tametsi res nequaquam iureiurando firmata fuerit,quum morum eius integritati confideretur. Quum igitur turbæ illæ aliquantisper sedatæ essent, quiesq; reddita esset rebus,rursus effulsit trinitatis dogma,doctrina & labore beati Gregorij,inter omnes fideles dilatatum. illam enim pulcherrime excoluit,adeo ut cultura quam Noë olim fecit,longe fuerit uenerabilior. siquidem ecclesiæ aruum ad fundum usq; elaborabat,& impietatis spinas fœnore tanquam aratro, ab animabus extirpabat. animas enim quasdam adaquabat, ut prophetice loquar. alijs uerbum seminabat diuinum. at quædam æqualiter pullulabant, & radices agebant altiores. nonnullæ carmina cantabant, quædam ad genua usq; uestimenta suffarcinabant. aliæ ad spicas colligendas se accingebant.illæ exultabant, & ad messem erant paratiores.quasdam iam area continebat,nonnullas uero tumulus. aliæ uentilabro paleam,& dogmata rationi cōtraria discernebant,purgatæ Christo. aliquæ dignæ erant ut conderentur horreis.at quædam in panem iam erant elaboratæ.& hic est finis agriculturæ uniuersæ,cuius delitiarum scopus est,trāsmutatio,propter quam unusquisq; messem ac laborem omnem lęte tolerat.tali igitur sudore,tantoq; studio uir dei pro salute laborabat multorum. Cæterum fruitio his nequaquam respondebat.non enim quemadmodum agricola fructuum particeps erat,sed gratis bonus existebat.labores enim sustinebat,ex Euangelio uero nullos sumptus colligebat. unde accidit, ut magis diligeretur:quumq; magis diligeretur,libentius etiam audiretur, deoq; plures animas lucraretur,nō quod iracundia grassaretur, sed mansuetudine impetitiam pelleret, & animas sermonum uirtute ad meliorem habitū perduceret.Quidam enim orationis capiebātur suauitate,alij exactam amplectebantur doctrinam.nonnulli uiri laboribus & tolerantia inflectebantur,quibusdam mansuetudo eius uenerabilis erat. alios autē sinceritas & planè hominis philosophicū plus mouebat.quidam tanquam uenationē hanc aduocassent ac tenerent, illam quoq; fouebant, suoq; applaudebant suffragio.& quod maioris erat prudētiæ,nō omnibus omnia credebat,sed uirtutē uniuscuiusq;,non secus ac medicus quispiā optimus ægrotantiū habitum, diligenter

ter expendebat, ac unicuique debitum suum distribuebat medicamentum.
Sed nec prophanis seu imbecillibus mysterij concredebat archana, neque
ab hominibus rite initiatis aliquid abscondebat, tanquam illis ea inuideret
quæ utilia essent. quosdam publice redarguit, quos pudor ad pœnitentiam
perducebat. alijs priuatim delicta sua ob oculos ponebat. nonnullis minaba/
tur, quibus id melius esse censebat. qui autem se emendauerant, illos pater/
ne & officiose laudabat. minime enim assentabatur, sed uirtuti per rectum
tramitem ad felicitatem iter struebat. siquidem in hoc rhetorica differt à phi
losophia, quod illa adulatione cauponaria, ac laudibus suis beniuolentiam
captat mortalium. at illa humanæ utilitatis curam gerit, ac sermonum cele/
bratione mellis instar edulcat, laudisq; uoluptate, ad uirtutem eos pertra/
hit, qui in illam inciderunt. Cæterum in omni doctrinarum genere, præci/
pue uero Theologica profunditate, tantum eminuit, ut licet tempore mul/
to, multi extitissent uiri in Theologica sapientia præstantissimi, famaque &
nominis celebritate clarissimi, solus tamen iste, post Ioannem Euangeli/
stam Theologi nomine sit insignitus, appellationemq; hanc tanquam præ/
cipuam sortitus. Proinde quum omne bonum in corde eius esset inclusum,
nec prophetico etiam carebat spiritu: & hoc uos mihi credituros scio, qui in
uiri huius sapientia oblectari soletis. decet igitur ut dictis suis & scriptis, in
hac quoq; decoretur parte. siquidem in oratione quam in episcoporum ba/
buit præsentia, ita est loquutus. talis olim grex, talis quoque nunc est, ita be/
ne habituatus ac dilatatus. proinde si olim non erat populus, paulatim ta/
men ad hanc auctus est multitudinem. Prophetizo autem quod & plus au/
gebitur: hæc mihi sanctus spondet spiritus, si quid in me propheticum est,
& rite prospicio futura. siquidem non multum temporis effluxit, & prophe/
tia hæc est adimpleta. quoniam ecclesiæ multitudo, maris ferè adęquauit ha
renam. ac ita prophetiæ prodigium, per euentus comprobatum est miracu/
lum. Postquàm autem prædictus Theodosius pius, in Cęsarem est electus,
& liberum lumen ecclesiæ est exortum, quid dicere refert? quot panegyricis
exultauerit sermonibus. quantum orthodoxorum iram demulserit, qui hæ/
reticis acceptam malitiam recompensare contendebant, ac eos à quibus in
tempore potentiæ, persequutionem & supplicia pertulerant, in tempore mu
tationis pari retributione ulcisci quęrebant. Qnid igitur sanctus dixit? non
hoc inquit, exigit Christus, nec ita nos docet Euangelium. tempus est ut er/
rantes conuertantur, cognoscant errorem suum discendo. procidant coram
domino, abrenuncient impietati, ouiumq; admisceantur gregi. hæc mea sit
ultio, ut saluentur qui nos affecere iniuria, & confiteantur ea bona esse, quæ
prius sunt persequuti. Longanimes estote filij, uir longanimis abundat sapi/
entia. benefacite ijs qui uos oderunt, & dimittite eis delicta sua planè. si au/
tem ira uestra nimium adhuc ardet, & nequaquam penitus cohiberi potest,
saltem quod secundum est à uobis fiat. relinquite hæc Christo, & futuro re/

ſeruate iüdicio. mea enim eſt uindicta, & ego retribuam, ait dominus. hiſce ſermonibus illis perſuaſit ut quieſcerent. Quũ autem bellum, quod cum beſperijs barbaris contractum fuerat, eſſet finitum, omniaque ex imperatoris conſtituta eſſent ſententia, ac ille pœnas ab illis eorum auſibus dignas exegiſſet, captiuoſque abegiſſet, ac uictis tributum imperaſſet, triumphũ ſuperbum & ſpectatu dignum in regia egit ciuitate. tuncq; epiſcopum Gregoriũ, honotifice, & quemadmodum ob labores ſuos dignus erat, ſuſcepit, ac ſermonibus prolixioribus beniuolentiam ſuam erga illũ declarauit. quibus in fine adiunxit: Pater, tibi & ſudoribus tuis deus per nos eccleſiam tribuit. ecce do tibi domum ſacram, & thronum. at beatus gaudio perfuſus, imperatorem ſalutauit, illicq; bene precatus, à regia exiuit. Cæterum Ariani (huc uſq; enim ſacram occupabant domum) contra ſanctũ concitati, rem armis & bello decernere ſatagebant, obiterq; imperatorem rogabant, ne eis domũ auferret, nam potentiæ reſiſtere timebant. Gregorio autem ſancto, necnon ijs qui tum illo erant, mortem minabantur. publice itaque ad pugnam ſe expediebant, priuatim uero quendam ſubmiſerunt, qui clanculum epiſcopum aggrederetur, & gladio illum tranſuerberaret. & hoc erat hoſtium conſiliũ. Mane autẽ facto, populus dei cũ ſuo proceſſit paſtore, ut domum occuparent ſacram. erat autẽ tumultus magnus, & perturbatio haud minor, q̃ quũ urbs quædam hoſtili diripitur inſultu. multi enim undique armati in plateis uerſabantur, quidam uero domorum occupauerant culmina. magnus præterea ululatus ex mulierum & puerorum luctu commixtus, in altum tollebatur. In templum igitur imperator cum ſancto eſt ingreſſus: uerum enimuero quemadmodum ſæpius in rebus accidit humanis, quum adhuc mane eſſet, factæ ſunt tenebræ, nebulaq; ſolarem abſcondit circulum. quapropter contigit, ut accidens hoc à feſtiuitate & lætitia fieret alienum. ſiquidem Arianos gaudio replebat, tanquam deo domus diſpliceret mutatio. fidelium autem animas triſtitia quædam ſubijt ac perturbatio. Poſtquàm autem paſtor & imperator intra ſanctum ingreſſi ſunt ambitum, uox una laudis ab omnibus eſt leuata, lachrymæq; effuſæ ſunt, & manus in altum protenſæ. quumq; denſitas nubis diſparuiſſet, ſolare lumen rurſus fulgere cœpit, ac ſacrum templum illuminauit. quum itaque cœlum rurſus luce ſplenderet, hominum mentes ex triſtitia in gaudium ſunt mutatæ. Imperatorem itaque populus rogauit, ut ſanctum confirmaret in ſede. uerum beatus ille repugnabat, & nequaquam ibi confirmari uolebat. cæterum quum ob abſtinentiam nimiam & debilitatem, multitudinem haud alta uoce alloqui ualeret, per uocaliorem quendam id faciundum curauit: illamq; talibus compellare iuſſit uerbis. Nunc filij tempus eſt, ut grati ſitis, ac gratiam confiteamini acceptam, ob ea quæ nobis gratificata eſt trinitas ueneranda. cæterum throni negocium in aliud tempus differemus. his uerbis populus delinitus quieuit. Imperator uero ob tantam uiri modeſtiam, magna admiratione eſt

percul-

perculsus, ac ita panegyris est soluta: quum Christus lætitiam, necnon securitatem suis tribuisset quàm plurimam, adeo ut armorum apparatus ac insaniæ furor, penitus dispareret. solum autem unus enudatus est gladius, qui tamen citra sanguinem rursus in uaginam est reconditus. Cæterum Gregorio non usquequaq; concessum est, ut haud confirmaretur in throno. nam licet nollet & fortiter repugnaret, nihilominus tamen episcoporum multitudine in episcopali confirmatus est sede. uerum hæc paulo post acciderunt. Porrò imperator fidem illi dedit, ac honorem paternum & uenerationem promisit. nam licet uir ille doctrinæ expers esset, pietate tamen & mansuetudine, ac si quis alius excellebat. at Gregotius melius esse duxit, ut deo potius uacaret quàm imperatoti, ac ideo raro se imperatoris immiscebat negocijs. etenim quum cerneret potentes in aula auaritia laborare, ac munerum causa hominibus gratificati, eos uero qui nihil donarent, admodum despicere, orationibus & doctrinæ, necnon infirmotum curæ ac uisitationi incumbere maluit, talibusq; seipsum ac gregem purgare deo: nonnunquam uero in agrum quietis secedebat desiderio, quo corpus ob defatigationis assiduitatem, aliquantisper refocillaret, & ad reliquos labores perferendos corroboraret. ac ideo non nisi raro ad imperatoris pergebat aulam. recte & decenter Parœmiæ memor, quæ iubet, ut raro pedem amicorũ domibus inferamus, ne ob assiduitatem nimiã nos odio habere incipiant. Proinde licet tantæ ecclesiæ pastor esset designatus, totq; reditus & uariarũ opum acciperet cumulum, nec unam inde drachmã in suam uertit utilitatem. si enim uoluisset uim auri colligere potuisset ingentẽ. quin nec ab ecclesiæ dispensatoribus prouentus & expensę rationẽ aliquando exegit. sed nec unquã uasa descripsit sacra. asserens curã talem ad institores potius quàm ad uiros pertinere sacros, ac principũ magis propriã esse quàm episcoporũ. his omnes edocuit, ut potius cõscientiæ puritatẽ deo exhiberent, q̃ homines negotiorum rationibus tenerent. Cæterũ laborũ assiduitate, senectute & debilitate iam incuruatus, ita ægrotare cœpit, ut in lecto decumbere cogeret̃. populi igit̃ multitudo turmatim ad domũ, in qua iacebat aduolauit: at ipse quẽadmodũ perterriti solent, demissis ad pauimentũ pedibus, in lecto cõsedit, interrogans quid sibi eorũ uellet aduentus. at illi ob ea quæ acciderant deo gratias agebãt, ac pro rege, templi & aliarũ sacrarũ ædium gratia, necnõ pro orthodoxorum ecclesia orabant, asserentes pastorẽ omniũ harũ rerũ causam esse: sic lætitia perfusi abierunt. adolescẽs uero qdã ibi relictus, manibus suis sancti pedes apprehẽdit, illóq; fletu ingenti, ac lachrymis rogauit obortis, ut ei delictũ suũ dimitteret. quũq; à beato interrogaret̃, quidnã cõmisisset? nil ille respõdit, sed solũ flens in uenia petẽda persitit. uerũ ex astãtibus quidã, Pater, ait, hic est homicida ille, qui ex submissione quorũdã, ensem per uiscera tua adigere debebat, à q̃ periculo Christus manifeste te liberauit. quantũ enim in illis fuit, scelus iam perpetratũ erat. ob tãti igit̃ facinoris audaciã pœnitẽs, ad pedes tuos cũ cla

more procidit. E ueſtigio igitur pater tanquam pater, fiat tibi amiciſſime,
inquit, Chriſtus propitius, ipſeq́; tibi ueniam concedat, quum & tu mihi pe/
perceris. tantummodo ad excuſationem audaciæ, meus ſias, hæreſimq́; dete
ſtare, ac deo adiungere, cui & ſeruias, ſeruitute ſyncera & ſpontanea. Ciuitas
igitur quum reſponſionis audiuiſſet longanimitatem, maiori illum proſecu/
ta eſt beniuolentia. Eodem tempore ex uniuerſa Romanorū ditione, præter
quàm ex Ægypto & Heſperia, ſancta centū & quinquaginta epiſcoporum
conuenit ſynodus, ut urbi regiæ fidelem præponerent epiſcopum, ac hære/
ſes quæ inter Ariana pullulauerant tempora, uniuerſo conuentus calculo ab
eccleſia extirparent. Cæterum quantum ad hæreſes pertinebat, iam pridem
Gregorius magnus uiam ſtrauerat, ac feras eccleſiaſtico gregi inſidiantes,
ſtrennue perſequutus fuerat, tum quoq; in ſancta ſynodo diligentem naua/
bat operam. ſancta uero ſynodus eum in cathedram cōſtituit, duce magno
paſtore Antiochiæ, Meletio, uiro in fide pio, & qui Arianicis temporibus
ab eccleſia expulſus, multas calamitates pertulerat, ac longo tempore ſolum
exilij cauſa uerterat. uerum quid dicere attinet? qualis fuerit moribus. man/
ſuetus enim erat, ſtrenuus, iuſtus, uirilis, ſapiens, & omnibus uirtutibus egre/
gie ornatus. huius conſilio & perſuaſione præualuit ſuffragium, ut Grego/
rius præeminentiam in urbe ſortiretur regia. At ille licet reliqua quæ ad epi/
ſcopatum ſpectarent, permoleſte ferret, gregis tamen deſiderio, & quia pu/
taret ſi regiæ urbi præſideret, quod orbis lites tanquam è ſpecula quadā con
ſiderare, ſicq́; diſſoluere, & eccleſias diſſidentes ambabus manibus ad unita
tem reducere poſſet, epiſcopam ſuſcipere decreuit. Quum uero ſanctus Me/
letius, ultimum uitæ diem in urbe regia clauſiſſet, ita funebri honoratus eſt
pompa, ut tota ciuitas regia ad illam effunderetur, multasq́; profunderet la/
chrymas. tumq́; cognoſci potuit, quanta ciuitatis multitudo eſſet. rurſus igi/
tur contentio de ſede eſt ſuborta, inter ſeq́; diſcrepabant epiſcopi. & quidam
comitia iuſta fuiſſe iudicabant, ac ideo etiam uolebant ut firma permane/
rent. alij autem his, quæ bene decreta fuerant, contradicebant. Hæc quum
Gregorius intellexiſſet, licet ſemel cathedram accepiſſet, confeſtim tamen
illam relinquere deliberauit, taliq́; apud epiſcopos uſus eſt oratione. Ego
ſub initium paſtores ſacri ac uenerandi, regiæ urbis ſede, ut noſtis, ſan/
ctificari nolebam. proinde ſi me laboris & ſudoris gratia in eccleſiam in/
duxiſtis, & ut huic præeſſem optaſtis, ſufficit mihi, ut ego his deo theſau/
riſem, à quo & retributionem expecto. uerum poſtquàm me gregis deſide/
rium, ac commune ueſtrum ſuffragium cathedram ſuſcipere coëgit, nequa/
quam mihi recte agere uidemini, quod nunc decreta ſubuertatis propria, &
non omnes in unum conſentiatis: ſed quibuſdam uideatur, ut quæ ſemel de
creta ſunt maneāt firma, alijs uero minime. Ego uero quum nequaquam di
uitem aut ſublimem deſiderem cathedram, neutiquam mihi luctū eſſe cen/
ſeo, quod regiæ urbis iam epiſcopus exiſtam: cæterum filiorum orbationem

abſq;

absque animi passione ferre, molestissima simul & stolidissima mihi passio uidetur, proinde ne uideamini ex inuidia, & animi leuitate quadam, alia facere quàm quæ prius decreuistis, uincantq; apud uos præsentia, pristina uero tanquam inania cõmemoaris, lubens episcopa cedo. cõsulite, ac per uos agenda agite: mihi uero & nunc, & olim solitudo cordi est, nec à deo excludũtur, qui priuantur throno. Hæc quum dixisset, ac sciret multos clàm aliter sentire, quàm palàm præ se ferrent, domũ in qua habitabat reliquit, ac ad aliam longe ab ecclesia remotam se transtulit, quo & tumultus & turbarũ fugeret conuentus, multi igitur ex populo illuc confluebant, rogantes & orantes, ut misereretur gregis, quem tot laboribus ac sudoribus enutriuisset, & auxisset. da inquiebant, amantissimis tui gratiam hanc, & quum uigorem uitæ tuæ primum, in nostram expendisti salutem, fac ut nec nouissimo tuo priuemur subsidio, saltemq; corpus tuum nobis sit residuum, qui tua doctrina sumus illuminati. his ille uocibus, tãquam filios amans pater deliniebatur, ac quidnam faceret dubitare cœpit: deum itaq; rogauit, ut cũcta pro bonitate ac dignitate sua disponeret. hæc quum ita se haberent, uenerunt Byzantium episcopi, qui ex Ægypto & Macedonia uocati erant, quũ synodus publica adhuc duraret: ij quoniam beatus Gregorius sine eorum consensu cõfirmatus fuerat, humana animi deuicti passione, electionis contradicebant decreto: non quod Gregorium ita odio haberent, ut ipsum occultis peterent insidijs, sed ut illos ulciscerentur qui sine eorum consensu Gregoriũ confirmauerant, & thronum ei tradiderant. At beatus ille, quum episcopi hac de re conuenissent, in medium processit, & ita est loquutus: Viri, gregis sacri compastores, turpe foret, & nequaquam nostrum, si alios pacem doceremus, inter nos autem bellum concitaremus. quo pacto enim alios ad cõcordiam reuocare poteritis, quum ipsi in ijs quæ iam decreta sunt discordetis? Verum per trinitatem ipsam uos oro, ut cuncta honeste & pacifice inter nos componatis. si uero ego uobis diuisionis huius causa existo, nequaquã purior sum Iona propheta, proijcite me in mare, & cessabit à uobis tempestas calamitatum: paratus sum, licet me insontem esse sciam, uestræ concordiæ causa, quicquid uobis libitum fuerit perpeti. throno me priuate, ab urbe pellire, solummodo ueritatem & pacem, ut Zacharias ait, diligite. Valete sacri pastores, & me laborum meorum memores, liberate. Hæc quum dixisset, pudore illi sunt confusi. Gregorius autem è congregatione egressus, ad Capadocum transiuit uicum, gaudio pariter & mœrore suffusus: gaudio, quod à laboribus liberaretur: mœrore autem gregis causa, quod illum relinqueret. Sed & in regiam petrexit, ut imperatori ualediceret. ad quem inter cætera sic quoque loquutus est: Tu quidem imperator, ecclesiam multis affecisti beneficijs, refundat tibi Christus in die retributionis. Verum Cæsar potentissime, pro quibus nunc rogo tu mihi indignari noli: non pecunias peto, non uersicolora altarium desidero uelamina, non cognatorum principatus: sed laborum remissio-

remissionem precor. cesset inuidia, pacem faciant episcopi, potissimum te au-tore, tu qui barbarorum audaciam compescuisti, sacerdotum etiam pugnas sedato, trophea potentiæ tuæ maxima, unica episcoporum concordia orna-to. hoc ego donum peto, hanc ultimam mihi gratiam dato. Hæc quum im-perator audisset, admiratione est perculsus, pariter & senatus, maximo enim uiri tenebantur desiderio, ac ideo difficulter eum absoluerunt, & abitum con-cesserunt. Interim & dum adhuc in aula esset regia, Nectarius quidam Tar-sensis Ciliciæ præfectus, à synodo in ipsius constitutus est ecclesiam. Grego-rius autem clerum & populi conuocauit præcipuos, ipsosque adhortatus est, ut fidei custodirent depositum, & dei mandata seruarent. deinde illis ualedi-xit, & quum omnibus lachrymarum fontem excussisset, ab urbe discessit. contulit autem se ad agrum Arianzum, quem ex hæreditate paterna in Ca-padocia possidebat. Quum autem multum effluxisset temporis, ex quo Ba-silius magnus ab hac uita ad deum concessetat, præsentia cum sublimiori-bus permutans, epitaphium illi conscripsit, ac Cæsaream, metropolim sa-cram profectus, coram ecclesia sermonem recitauit, quo facto rursus do-mum concessit. Quum uero iam diu ob moram in urbe regia factam, à pa-tria abfuisset, duodecim enim annos Byzantij egit, accidit ut Apollinaris di-scipuli quidam, secundam Capadociæ prouinciam inuaderent, ac multos impietatis deciperent sermonibus, quinetiam ad illam accedere sunt ausi, ita ut episcopum regioni, & Nazianzo eligerent. uerum ipse celerrime Nazian-zum hoc scelere purgauit. quumque uehementer rogaretur ut patriæ curam gereret, episcopam suscipere abnuit. uehementer enim quietam amplecte-batur uitam. Eulalium autem quendam Nazianzo constituit pastorem, quem ipse inter honoratos habebat præcipuum, non ideo solum quod ab il-lo colebatur, sed quod moribus quoque modestissimus erat. ipse uero quum iam ægritudinibus infestaretur, in Arianzo se refocillabat. quumque iam non amplius ambulare posset, Clydonio presbytero, uiro pio, & legitimo dei ser-uo, necnon alijs quibusdam mandauit, ne pestem hæreseos, & electiones Apollinaristarũ, tanquam reprobas, & ab ecclesia catholica alienas suscipe-rent. quin nec contentus leui inter illos uti testimonio, fusius scripsit, ac singu-larim Apollinaris subuertit delíria: quemadmodum epistolæ duæ ad Cly-donium conscriptæ manifeste ostendunt, necnon carmina ab illo relicta. In carminibus autem quorum & antea meminimus, duplicem scopum habuit: primum quidem, ut illicitam Iuliani legem, planè puerilem & inefficacem redargueret. ea enim iubebat ne Christiani gentilium disciplinarum parti-cipes fierent. secundum autem, quoniam uidebat Apollinarem uarios li-bros diuerso metrorum genere conscribere, ac horum elegantia quàmpluri-mos hæretica decipere impietate, necessarium duxit, quum post regressio-nem suam in Arianzo quiesceret, ac à negocijs feriatus ocium ageret, ut & ipse carmina scriberet. unde mihi plurima argumenti deprehenditur mate-

ria

tia. dehinc per aliquod tempus quieuit, philosophia uitam expurgans. quumq; iam contemplationi maiori immersus esset, fragilem hanc uitam, cum conditione meliori & sublimiori in multa permutauit senectute, cuius hic uix simulachrum aliquod deprehenderat. Proinde ego iam uito tanto pro uiribus honorem impendi, quo patris optimi, necnon eorum qui res illius gestas scire desiderant, satisfacerem desiderio, ipsi breuem quandam uitæ, ac paucis comprehensam haberent descriptionem. haud enim scio, num aliquis ex illis etiam, qui admiranda præditi sunt sapientia, omnia digne enarrare posset. Tu uero pater beate, scenæq; ueræ spectator & Mysta, ubi uoce exultationis & salutis, angeli cum sanctis deum collaudant, tui memor sis Gregorij, qui hæc breuiter est philosophatus. Etenim si dum hæc apud te proloquor, ob uirium etiam defectum, dignitate destituor, animi tamen promptitudine inobedientiæ me culpam euitaturum spero. siquidem non minus ad te quàm ad deum ipsum facta uox illa pertinet, acceptum esse quicquid fit pro uiribus.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI AD NAZIANZENSES, qui ipsum sub initio uocauerant, sed postquàm uenerat nusquam comparebant.

QVOMODO fratres charissimi ad sermonem nostrum audiendum tam segnes estis? quum tamen uiolentia fueritis perquàm celeres, nosq; ab arce nostra nempe solitudine abstraxeritis, quam ego maxime præ omnibus dilexi rebus, tanquam cooperatricem ac matrem eleuationis ad deum, & quæ ex homine deum faciat, quamq; præcipue sum admiratus, ac in omni uita ueneratus. Quomodo tam cupide accipere desideratis, ac postquàm accepistis contemnitis? meliores sanè uidemini in desiderando absentes, quàm fruendo præsentibus, tanquam philosophiæ nostræ potius dominari, q; illa iuuari uelitis. sed & hoc recte dicere possum; facti sumus uobis in satietatem, priusq; aut uos gustaretis, seu nos experimentũ præstitissemus nostri, quod quidẽ præcipue est admirandũ, nõ enim nos tanq; peregrinos accersistis: aut nobiscũ, ut quid dicã cõpassione magis dignũ, cõuenitis, mandatũ istud & si nil aliud uenerantes. quin nec ut subditũ manu ducitis, uel ut timidũ animatis: neq; ut adactum cõsolamini: sed nobis festiuitatem (ut dicere cunctor, nihilominus tamen dicatur) sine festiuitate fecistis, nosq; procemijs nequaquam bonis suscepistis: sed celebritati mœrorem cõmiscuistis, quum illud quod ad uoluptatem est maximum nequaquã habeat, meos nempe uictores, nam amatores nequaquam uere dixerim. adeo contemptui est obnoxium omne quod facile superatur. siquidẽ quod sublime est colitur, quod uero se deo humiliauit, spernitũ. Quid uultis? Iudicer ne, an iudicem? sententiam feram, an excipiam? nam & si iudicatus fuero, me superaturum, ac per sententiam iuste absolutum iri spe

ro. Porrò accusationis caput est, quod nobis dilectionem haud æqua mensura retribuitis, neq; debitum honorem propter obedientiam uestram exhibetis, ideo nec sperandum est, ut futurum tempus uos reddat promptiores, quum segnities tanta uix nūc quoq; credi possit. siquidem omne exordium feruentius esse solet, proinde alius aliud quid honorabilius censeat, in pastore seu ueteri, seu nouitio, nec ueneretur senectutem, neq; aduocet iuuentutē. Cœna in Euangelijs est splendida, hospesq; lautus, adsunt & amici, necnon symposium suauissimum existit, nuptiæ enim sunt filij. & hic quidem conuocat, illi autem nequaquā accedunt, at is indignatur, & dimittit quæ in medio geruntur, propter maledictionem, seu ut modestius loquar per alios implet symposium. Verum ista contemnendo omittamus, uos autē non minus mihi facti estis (quomodo dicam modeste?) arrogantes & procaces, quàm illi affecti sunt iniuria, qui uocati è cœna ab inuitante sunt exturbati: licet enim nequaquam sitis alieni, neq; ad nuptias uocati, sed uos ipsi nos uocaueritis, ac sacram mensam apposueritis, & sponsi ostenderitis splendorem, mox tamen nos dereliquistis. hoc enim è factis uestris generosissimū est. & hic quidem ad agrum proprium, ille uero ad iugum boum nuper emptorum, alius autem ad uxorem recens ductam, alius uero ad aliud quid momenti parui est dispersus, & conuersus, parum & sponsum & nuptias curans. siquidem postquàm sum perpessus haud tacebo, nec uel parum sermonem, quem in nuptijs pro dono offerre constitueram, continebo, pulcherrimū ex omnibus quæ habebam, necnon honorandissimum. Cæterum aliquātisper uos ita cupientes perstrinxi, postquàm semel fui coactus, & adeo splendide acceptus, præcipue quum argumentum & amor linguam exacuisset. siquidem ad accusationem feruentissimū est ac procliuissimum, quum oritur zelus, dolorem à suspicione minime expectata sumens: id si quis è uobis œstro percussus senserit, passionem hanc animi cognoscet, ac talia patientibus ignoscet, pariter & ijs qui ad affectionem illam sunt procliui. Verum nequaquam decet, ut uos ultra mordeam, & absit ut aliâs id fiat, quin & nunc forsitan præter mensuram sacri tetigimus gregis, præter morem laudabilium Christi pecorum, & hæreditatis diuinæ, per quam tu pater diues es, etiā si pauper existas. sed & illa te uerba decere existimo, funiculus hæreditatis mihi inter fortissimos cecidit: siquidem hæreditas tua fortissima est, quandoquidem nec ciuitatibus clarissimis, neq; gregibus concedimus maximis, ut in aliquo nos excellāt, qui tribus sumus minima inter filios Israël, & paucissimi in milibus Iuda, ex ciuitatibus paruæ Bethleem, in qua natus est Christus, nunc & ab initio bene cognita & uenerata. apud quos pater exaltatur, & filius adæquatur, & spiritus sanctus unà glorificat. qui unanimes sunt, & idē sapiunt, ac in re nulla trinitatem, siue addendo, seu minuendo mulctant, tanquam arbitri mali, & mensuratores diuinitatis, qui & unum plus honestent quàm sit bonum, totum diminuunt & afficiunt iniuria. Vos autem mea cultura, seu ui-

Patrem suum episcopū alloquitur

nea

nea mea, ac uiscera mea, siue potius patris nostri cõmunis, quos ille in Christo per Euangelium genuit, si mihi in re aliqua gratificari uultis uenceremur & nos. Iustum est enim, ut qui uos priores honore affecimus, nos etiam testes habeamus, qui & hoc nobis siue imperium, seu ministerium cõmiseritis: & si plus diligenti plus debetur, quomodo mensurabo dilectionẽ, cuius uos debitores propter meam accepi dilectionem? Cęterum magis uosmetipsos uenerabimini, si imaginem creditam, necnon credentẽ ipsum, ac Christi passiones, & spem futuram, necnon eam retinueritis fidem, quam accepistis, in qua nutriti estis, & cũ qua saluabimini, & alios saluos fieri credidis: non enim multorum, ut scitis, uestra est glorificatio. Cęterum pietas nequaquam in eo consistit, ut sæpius loquamini de deo, sed illã magis in taciturnitate esse ponimus. siquidem hominum lingua lubrica est, præcipue quum haud ratione gubernatur: ac ideo semper auditum sermone tutiorem esse censemus, & suauius esse aliquid de deo discere, quàm docere. sermonis igitur inquisitionem exactiorem dispẽsatoribus relinquite, uos uero pauca uerbis, multa uero operibus pie agite: ac potius leges obseruetis, quàm ut legislatorem admirationi habeatis, quo amorem uestrum erga illum ostendatis: fugite prauitatem, sequimini uirtutem, spiritu sitis feruentes, in spiritu uero cõuenientes, inde cognitionem pertrahentes, ex hisq́ꝫ fundamentum fidei struentes: non ex lignis aut ferro, nec ex stipulis materia fragili, & facile peritura: quoniam igne nostra iudicabuntur, & purgabunť: sed ex auro, argento, lapidibus preciosis, & ijs quæ stabilia sunt & duratura. Hæc si feceritis, cum illis uos quoqꝫ glorificabitis, siue præsentes, siue absentes, siue sermo noster uobis curę sit, siue aliud quid magis honorãdum censeatis, quo euadatis filij dei puri & immaculati, in medio nationis peruersæ & prauæ. Cæterum impiorum uos funes, qui per gyrum tenduntur, ne illaqueent, neqꝫ cathenis quæ peccatorum sunt propriæ cõstringamini, nec ratio uobis curis suffocetur secularibus, quo absqꝫ fructu fiatis: sed uia ingredimini regia, nõ declinantes siue in dextram siue in sinistram, ac per semitam angustam non secus ac latam spiritu ducente incedatis. sicq́ꝫ nostra bene se habebunt, nunc & in disquisitione futura, in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

APOLOGETICVS DIVI GREGORII THEOLOGI AD PAtrem & Nazianzenses post fugæ reuersionem.

NIHIL fortius est senectute, & nihil honorabilius amicitia: ab his ego captus sum ac in Christo ligatus, non catenis ferreis, sed uinculis spiritus indissolubilibus. Proinde huc usqꝫ mihi fortis esse uidebar ac insuperabilis. Et proh rationis defectus, nec sermones impartiebar his meis amatoribus & fratribus, quo ocio frui & philosophiæ quiete studere possem. omnia relinquens uolentibus, mihi ipsi soli loquebar & spiritui, nec Israëli cognitus eram, sed Carmelum præferebam, &

Ioannis desertum, necnon eos qui de supermũdanis philosophabantur, præ-
sentia nil aliud quàm tempestatem esse ducens. quærebam igitur petram,
aut locum præruptum, siue murum dirutum, sub quibus delitescere possem:
aliorumq́ue dicebam, sint honores & labores, aliorum bella & uictoriæ: mi-
hi autem satis sit fugere pugnas, ac ad me ipsum respicere, & ita uiuere sicut
possum, quemadmodum qui in fragili rate paruum transfretant mare: par-
uamq́ue mansionem illic in pauperculo præsentis politiæ habitaculo adipi-
sci studebam, nam humilium fortassis est intellectus, sed securiotum, ut ab
altitudine & casu caueant. Hæc mecum agitabam, quum adhuc umbras &
somnia depingerem, ac uanis reformationibus intellectum pascerem. nunc
autem quid? amicitia me adduxit, & patris canicies captiuum fecit, senectus
prudentiæ, lex uitæ, portus securior, necnon amicitia quæ deo ditescit, & à
deo ditatur. Proinde iam indignationem dimitto, audiant mansueti & læ-
tentur: ad manum humaniter cogentem respicio, & atrideo spiritui, ac cor
mihi præparatur, & intellectus ingreditur: ac amicitia, tanquam flamma
extincta & obruta, rursus ex parua scintilla suscitatur & accenditur: exhor-
ruit anima mea à consolatione, & emarcuit in me spiritus meus: dixi non ad-
dam ultra ut credam amicitiæ, & quur speratem in hominibus: quoniam
omnis homo dolose incedit, & propinquum suum supplantat. omnes enim
ex eadem sumus massa & temperatura, ac ex eodem malitiæ degustauimus
ligno, licet alius aliam speciosiorem prætendat umbram. & quid mihi opus
est amicitia illa dicebam, amabili & diuulgata, quæ incipit à mundo, & pro-
cedit ad spiritum? quid autem tecto uno, aut mensa una, aut quid docto-
rum communium & doctrinarum, quidúe temperaturæ super fratres, aut
quid respirationis legitimæ postea, si nequaquam tantum mihi conceditur
ut deorsum maneam, in tempore potestatis & sublimitatis, quum multi con-
trariis studeant, & ea assequantur, dominati inquam & amicis feliciter uti?
sed quid refert tristia cuncta & acerba enumerare, quæ tenebras uoco, ac sen-
sus inuenta? talia erant quæ ipse mecum uoluebam, ac his etiam absurdiora
quædam: siquidem propriam ego siue socordiam, siue stultitiam accusare co-
gor. Nunc uero omnia immuto, & longe rectius nobiscum decentius dispo-
Ad patrem loquitur no. Et ut tu admirande exactius nostram uideas immutationem, non so-
lum silentium soluis, quod inculpaui, & propter quod sæpius clamasti, sed &
patronos habes sermones. & hæc tum nostræ amicitiæ est sinceritas, tũ eius
qui in nobis est spiritus. sed quale est patrociniũ? si in aliquo aberro, tu quem-
admodũ & alia soles corrigito. non sustinuisti spiritum amicitię fecisse secun-
dum: forsitan super alios nos sumus, super nos uero spiritus, tibi lõge uenera-
bilior. Non tulisti in terra abscondere & infodere talentũ, nõ tulisti diu lam-
padem sub modio latere, quoniam hoc meum lumen & hanc meam cultu-
ram asciuisti, quæsiuisti tibi Paulo, Barnabam adiũgere, quæsiuisti Siluano
& Timotheo adiungi Titum, quo tibi gratia curreret per eos qui legitime

tui

tui curam gerunt, ac à Hierusalem usq; ad Illyrium per circulum quendam impleres Euangelium: propter hoc me in medium deducis, & cedentem me accipis, & iuxta teipsum statuis: hæc mea est iniuria, recte dicere posses, & socium facis curarum & coronarum: propterea ungis archipresbyterum, & circundas podere, & imponis Cidarim, & adducis ad altare spiritalis holocausti, & offers uitulum perfectionis, & initias manus spiritui, & adducis in sancta sanctorum spectantem, & facis ministrum tabernaculi ueri, quod dominus & non homo construxit. nunquid uero dignum uobis qui ungitis, & super quem, & in quem effunditur unctio, hoc nouit pater ueri & existentis Christi, quẽ unxit oleo exultationis præ participibus eius, ungens humanitatem cum deitate, ut faceret utraq; unum: necnon ipse deus & dominus noster Iesus Christus, per quem adepti sumus reconciliationem, & spiritum sanctum qui nos in hoc constituit ministerium, in quo sumus & gloriamur in spe gloriæ domini nostri Iesu Christi, cui sit gloria in secula seculorũ, Amẽ

ORATIO GREGORII NAZIANZENI DICTA IN præsentia Gregorij fratris Basilij, quum ille post electionem præsideret.

AMICO fideli nil preciosius existit, nec pulchritudo eius expendi potest. Amicus fidelis protectio fortis est, & munitio regia. Amicus fidelis thesaurus est animatus. Amicus fidelis longe aurum & lapides exuperat preciosos. Amicus fidelis hortus est cõclusus, fons signatus in tempore apertus & conclusus. Amicus fidelis portus est refrigerij. quod si intellectu differat à uulgo, qualis? si uero in disciplinis quoque clarus est, & in doctrina omnifaria (de nostra loquor, & quæ aliquando nostra fuit) quanto erit splendidior? Si autem filius lucis, & homo dei, aut deo appropinquans, seu uir desideriorum, meliorum dico, aut ita uocari dignus, quemadmodum scriptura numine afflatos, uel sublimes, aut partis honorat supernæ: hoc iam dei donum est, ac manifeste ultra uires nostras. quod si & ab amico ad nos uenit, ac ab eo qui ob uirtutem eiusdem sit dignitatis, & ex amicitia nostra, adhuc iucundior existit & gratiosior, necnon unguento, quod barbam ornat sacerdotis & oram uestimenti, fragrantior. Proinde satis hæc sint, nam mediocriter uobis sermo uirum descripsit: quod si pictorum instar diligentiorum sæpius colores inducere oportet, quo uobis picturam perfectiorem sermone exhibeamus, age uobis illum exactius & absolutius describamus. Quis ex legis latoribus illustrissimus habetur? Moses. Quis ex sacerdotibus sanctissimus? Aaron. nec minus fratres pietate quàm corporibus: seu potius deus Pharaonis, & populi Israëlitici præfectus & legislator, qui in nubem ingrediebatur, & diuinorum mysteriorum inspector ac sacrorum princeps erat, ac tabernaculi ueri fabricator, quod

compegit dominus, & non homo. ambo autem pariter sacerdotes erant. Moses enim, inquit, & Aaron in sacerdotibus eius. hic quidem principum princeps, & sacerdotum sacerdos, tanquam lingua Aaronis utens opera. ipse autem in ijs quæ ad deum pertinent satagebat. at ille proximus erat post eum, longe autem præ alijs tam dignitate, quàm appoximatione ad deum. ambo Ægyptum plectentes, mare diuidentes, populum Israeliticum educentes, inimicos submergentes, panem de cœlo elicientes, aquam, incredibile dictu, in deserto educentes, & edulcantes. Ambo Amalec debellantes, sancta manuum extensione, figura mysterij maioris. Ambo ad terram promissionis ducentes & festinantes. num quid manifestius imagine ista esse posset? nónne sermo pictor, manifeste cognominem, mihi uero unanimem designauit? Proinde quum isce nos stimulauit, & absconditos in medium perduxit, nescio quid patior, aut quomodo commoueor, haud digne spiritui qui in eo est. etenim licet sermo sit asperior, nihilominus tamen dicatur. omnia tolerat amicitia patiens & audiens. at ille aduenit ut nos soletur, & in concordiam redigat, obediens spiritui. magnum quidem mihi est quod nunc demum accedit, & quomodo non esset maximum? quum omnes uos uitæ etiam præposuerim propriæ. reprehendo autem, quod post necessitatem demum aduenit. quomodo enim ô amicorum & sociorum optime, post conflictum & excursionem societas? & post tempestatem gubernator? & post uulnus cataplasma? Nunquid tanquam fratrum amator ob tyrannidem es confusus? aut tu ipse tanquam dominus grauiter tulisti inobedientiam? Nunquid fratres accusas, aut illis culpam dimittis? loquar aliquid ad te uerbis Iob. & ipse dolens, ac ad amicum, licet non talem, neq; talibus passionibus subiectum, quam partem sequeris? aut quem adiuuare conaris? sed non magnæ nobis sunt uires, non multa sapientia & scientia, siquidem hoc multis, qui nunc sunt meliores, accidere uideo, ut facilius sublimioribus maxima, quàm humilibus concederent minima. Hoc autem tute uideris, me autem nequaquam decet, ut de te aliquid minus bonum manifestem, tanquam qui te boni totius terminum & regulam statuo: simul & scriptura me hortatur, ne uelox sim ad iudicandum. Ego autem propter amicitiam rationem reddere sum paratus, tam tibi, quàm omni exigenti, de mea siue inobedientia quemadmodum nonnulli uocant, seu prouidentia & securitate, sicuti ego persuadeo mihi: ut uideas quod non penitus absurdo & imperito utaris amico, sed qui melius discernere possit quàm multi alij, & qui confidit quibus confidere est dignum, ac timet ubi est timendum, non tamen plus timet quàm timere deceat, eos qui compotes sunt mentis. Quid igitur uidetur, & quid est melius? nunquid nunc iudicialiter disceptabimus? hocq; sine respectu temporis iubebis? uerum hic panegyris peragitur, & nequaquam iudicium, ac ideo caussam hanc in aliud tempus, & congregationem aliam differamus. siquidem longiorem exigit fermonem

Gregoriũ fratrem Basilij

fermonem quàm tempus ferat præfens . Nos uero quid ad uos loquamur
quod panegyri fit dignum?ne uos dimittamus ieiunos , poftquàm uos huc
inuitauimus . Sanctificemus igit̃ nofmetipfos fratres martyribus,quoniam
& illi per fanguinem & ueritatem fe fanctificarunt . libetemur ab omnibus
inquinamentis,tam carnis, quàm fpiritus. lauemur,puri fiamus, offeramus
& nos corpora & animas noftras facrificiũ uiuens , fanctum & placitũ deo.
colloquium noftrum fit rationabile, nihil enim adeo puro eft dignũ, quem/
admodum puritas & purgatio.certemus per certamina,uincamus per uicto
rias,teftimonium præbeamus ueritati per martyres,cum talibus eorum gra
tificemur certaminibus,ut nos quoq; coronę fiamus participes,& eiufdẽ glo
riæ hæredes,quum hæc in noftra fit poteftate, ifta autẽ in cœlo repofita,cu/
ius admonitiones & iudicia,funt huius mundi uifibilia . contra principatus,
contra poteftates decertemus,contra perfecutores & tyrannos occultos, con
tra mundi dominatores tenebrarum harum , contra prauitates fpiritales in
fupercœleftibus, & circa cœleftia,in internis,& cum nobifipfis,contra animi
paffiones bellum geramus, contra rebellationes quæ quotidie accidunt . ab
extra cohierceamus iram,tãquam ferinam,& linguam ficut aciem gladij.uo/
luptates ueco tanquam ignem extinguamus.ponamus auditui ianuam,quę
recte claudatur & aperiatur . fed & oculis modeftiam adhibeamus,inftrua/
mus tactum rabidum,& guftum dilacerantem,ne mors per fores noftras in
grediatur.fic enim cenfeo uocandos effe fenfus.rifum uero immoderatũ deri
deamus, ne flectamus genua corã Baal propter neceffitatem , neq; propter
timorem imaginem adoremus aureã. unũ timeamus folũ, ne quid plus deo
timeamus,& imaginem afficiamus iniuria. propter malitiã in omnibus fcu/
tum fidei fumamus,& cuncta hoftis iacula effugiamus. tam graue eft beliũ,
& pugna ingens,ac tropheũ adeo magnũ.Porrò fi ita conueniemus aut con
curremus,fecundũ Chriftũ panegyris celebrabitur,fed & martyres honora/
mus,aut honorabimus,necnõ epinicia celebrabimus.fi uero uentris indulge
bimus uoluptatibus, & tẽporalibus diffluemus delicijs , ac ingurgitabimus
mox euacuãda,crapulæq; ac nequaq; modeftiæ ftudebimus, & haud nego
ciationũ ac negociorũ tempus cognofcemus,nec mentis afcenfiones,quo di/
uini euadamus,ut ita dicere audeã , cuius rei iã martyres facti funt cõpotes:
primũ quidẽ nec tempori cõgruentia faciemus,quid enĩ palea ad frumentũ?
qd carnis delitiæ ad martyrũ faciũt certamina?fiquidẽ illa pertinẽt ad thea/
trũ,at hæc ad meũ conuentũ.illa funt lafciuorũ,at hæc modeftorũ.illa carnis
funt amatorũ,hæc uero à corpore folutorũ.Deinde fratres(uolo aũt quid au
dacius dicere,abftinebo tamen à blafphemia ob reuerentiã dici,nec enim ta
lia à nobis exigunt martyres, & fic loqui eft modeftius) haud impure facra
peragamus,neq; excelfa humiliter,nec honoranda inhonefte,& ut breuiter
dicã,minime terreftre,ea q̃ funt fpiritus. Sanè & Iudæus feftiuitatẽ peragit,
uerũ fecundũ literã.peragit & feftiuitatẽ gentilis,fed ut placeat dęmonibus.

 nos

nos autem ut omnia sint spiritalia, opera, motus, consilia, sermo, ad incessum usq; & amictum, quin & ad nutum tenus, ita ut ratio in omnibus dominet, & homo secundū deum dirigatur. Ita festiuitatem peragere decet & lætari. siquidem nequaquam prohibeo relaxationē, sed immodestiam reprehēdo. quod si ita conuenienemus, & ita panegyrim peragemus, nil prohibebit, quo minus martyrum certamina recolere, & illorum gloriæ cohæredes euadere possimus. quæ enim nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec unquã mens humana excogitare potuit, felicitatem iuxta uires suas expendens, hæc reposita esse censemus ijs, qui per sanguinem sunt purificati, ac Christi imitati sacrificium. Cæterum sanctorū martyrum splendorem olim uidebimus, quod quidem iuxta rationem meam nequaquã patui est momenti, ac in gaudiū eiusdē domini ingrediemur, luminiq; beatæ & dominantis trinitatis perfectius (recte noui) ac purius splendebimus, in quã credidimus, & quam coram deo & hominibus sumus confessi, nihil timentes, neminem pudefacientes, nõ inimicos extremos, non falsos qui inter nos fuerunt Christianos, ac hostes spiritus. quin & usq; ad nouissimum spiritum in fiducia multa confitebimur patrum sanctorum depositum, qui proximiores fuere Christo, & primæ fidei confessionem quæ in nobis à pueris usq; est enutrita, quam sub initium suscepimus, & cum qua in fine discedemus, pietatem hanc & si nil aliud nobiscū auferentes. deus uero pacis qui nos sibi per crucem suã conciliauit, quum per peccatum essemus oppugnati, qui pacem annunciauit propinquis & remoris, tam ijs qui sub lege quàm extra legem sunt constituti: pater dilectionis, & dilectio ipsa, hoc enim nomine præ cæteris uocari gaudet, quo nomine ipso, fraternū etiam cõfirmet amorem: qui nobis mandatū dedit nouum, ut tantū nos diligeremus, quãtum etiã diligeremur, qui permisit ut recte uiolentia uti ualeamus, quo per illam in timore cõtineamur, & obediamus cum ratione, rursusq; per rationē confidamus: qui greges sibi præparare nouit in gentes, paruos aūt per charitatem reddit magnos: is per bonitatis suæ multitudinē consolet nos cõsolatione multa, & ultra dirigat, nobiscū pascens, & gregem saluans. uos aūt perfectos reddat in omni opere bono, ac spiritaliter cum martyribus festiuitatem peragere faciat, ac futurarum deliciarntu, ubi lętantium cunctorum est habitatio, dignos reddat, quo cõspiciamur cum iustitia repleti eius gloria, in Christo Iesu domino nostro, Amen.

ORATIO GREGORII NAZIANZENI QVAM PRAESENTE patre & Basilio magno habuit, quū in episcopū Asimorū fuisset electus.

RVRSVS super me unctio & spiritus, & rursus ego lugens ac mœrens incedo. admiramini fortassis, sed Esaias prius q; uideret gloriã domini, ac thronum excelsum & eleuatū, à Seraphinq; circundatū, nihil tale loquit: non quod illū loqui tederet, seu quod timeret: sed ad populū clamat Israëlititum, sibiipsi aūt parcit & indulget, tanq;

minime

minime reus. Postq̃ aũt uisionẽ rursus uidit, uocemq̃ audiuit sanctã ac mysticã, tanq̃ sibi magis conscius, Vę mihi misero, inquit, quia tacui, ac reliqua, ut fugiã blasphemiã. Sed & Manue ueterem illũ inter iudices inuenio, & postea Petrũ ecclesiæ columen: illũ quidẽ dicentẽ, Heu uxor perimus, quoniam deũ uidimus, postq̃ maiorẽ uidit uisionẽ, q̃ sua ferret natura & uirtus. hũc aũt nequaq̃ saluatoris præsentiã & uirtutẽ ferentem, quã in piscatione una nauigantibus ostendit, ac propterea admirantẽ, nauigiumq̃ relinquentẽ, addita causa, quoniã homo peccator esset, & haudquaq̃ diuina apparitione & conuersatione dignus. Proinde quũ & Centurionis illud in Euãgelio audio, uirtutẽ exigentẽ, præsentiã uero recusantẽ, tanq̃ tectum eius, nequaq̃ dignitatem ac magnitudinẽ diuinã recipere posset, nequaq̃ ob timiditatem tristitiamq̃ hanc sum reprehendẽdus. siquidẽ oculi uiciũ nos, animæ aũt morbũ redarguit deus appropinquans: & his quidẽ lumẽ est, illis aũt ignis, unicuiq̃ secundũ materiã & qualitatẽ subiectã. quid uero deprehẽdimus in Saul? unctus erat, & spiritũ receperat, eratq̃ tũ spiritalis, ita ut nec ego alius q̃ ille tũ erat fieri uellem: sed & prophetabat, idq̃ adeo præter spem & tã inopinate, ut miraculũ illud abierit in prouerbiũ, nũquid & Saul inter ꝓphetas? quod & nũc quoq̃ audiri & dici solet. deinde uero nõ totũ se præbuit spiritui, neq̃ pure in aliũ cõuersus est uirũ, sicut & prophetatũ fuerat, sed in eo ueteris malitiæ, & praui seminis remansit scintilla, eratq̃ in eo pugna spiritus & carnis. uerũ quid cuncta illius tragice enumerare refert, nouistis spiritũ contrarium, & psaltem incantantẽ. sed & hinc manifestũ est factum, quod indignos nequaquam gratia tangit, nec organum improbum & planè dissonum. quoniam sicut dicitur, & ego credo, in animam maleficam nequaquam ingredi-tur sapiẽtia. Sed decorem seruare, & harmoniam haudquaquam iuxta opinionem meam parui operis existit, quemadmodum subinitium bene gubernari, & ut dignum est se gerere, propter humani habitus ac naturæ uolubilitatem & mutationem. Nam & sępius gratia ipsa, ut ex malis nostris quod miserrimum est & maxime admirandum referam, superbiam inspirans & eleuans, à deo excidere fecit eos, qui non recte illi approximauerant. plerunq̃ enim quum eleuamur decidimus, ita ut propter excellentiã peccator fiat, aut peccatum, per bonum mihi mortem concilians. Hæc sunt quę mihi timorem iniiciũt, & amaritudine replent ac mœrore, idemq̃ mihi quod pueris in fulguris accidit coruscatione, nempe uoluptas ex spectaculo, stupore mixta. sed & spiritum pariter dilexi & timui, temporeq̃ indigebã ut ad me ipsum conuerterer ac euigilarem, partisq̃ fierem melioris ac tutioris, quo id quod me tristitia afficit extirparetur, quemadmodum ex semẽte zizania, ac cogitationes malæ cederẽt melioribus, ita ut spiritus superaret puritas, ac ita demũ is me assumeret, ac in suo haberet ministerio & seruitute, ad præparationem populi huius, ad gubernationem animarũ, ad doctrinam tam in sermone quàm opere & exemplo, per arma iustitiæ à dextris & sinistris, ad

aptitudinem pastoralem: quæ à mundo abstrahit, & ad deum perducit, quę corpus cõsumit, spiritui adiungit, quæ tenebras fugit, lumine gaudet, quæ feras expellit, gregem colligit, quę à pręcipitijs custodit & à desertis, ac in montes & sublimia perducit: de quibus mihi admirandus Micheas dicere uidet, à terra nos in alta nostra subleuans: Appropinquate eñi inquit, montibus æternis, exurge & perge, quoniã nõ est tibi hic quies, tametsi uideat ijs qui in terra repunt & deorsum uergunt. Hanc igit pascendi artẽ, me ó amici docete, deinde uos pastores & cõpastores huius mihi date symbola, tuq́ꝫ pater cõmunis, qui multos tempore refecisti, & dedisti pastores. sed & tu meæ philosophię censor & iudex, uerũ tanq̃ꝫ philosophice meũ suscipe sermonẽ, nun

Gregorium alloquitur

qd in media deprehẽsi tẽpestate, & fluctibus iactati, pascere ualemus scienter, ac nutrire gregem? quandoquidẽ inter oues es humanissimus, si mihi nõ indignaris, quoniã irrationalis pasturæ participes sumus, aut inter pastores quoniã spiritalis facti sumus digni. habes nos quẽadmodũ desiderabas sub manibus, uicistiq́ꝫ insuperabilem, & ecce tibi cũ alijs sermo, quẽ sciens quæsiuisti, & laudans elicuisti, sępius tuos quoq́ꝫ redolentẽ sermones, quẽ etiã tanquã aggere cõdensasti. sed est in quo amicitiã inculpare possum. Verũ quis mihi ex cõmunibus iudicabit amicis? quis iudex est nõ suspectus? qui sententiam ferat iustã, & nequaq̃ꝫ ut multi solent personæ rationẽ habeat. Iubes ut crimen proferam, nec ultra mihi sermonem remittis: accidit tibi ó admirande inenarrabile quid de nobis, & res ferè ineffabilis & incredibilis, ac nunq̃ꝫ antea de nobis audita. siquidem nequaquã persuasi sumus, sed coacti. proh miraculũ, quomodo facta sunt omnia noua, & quantum nos separasti. quid uis ut dicã? thronum ne an charitatis magnitudinẽ? ueruntamẽ impera, prospere age & regna, pascéq́ꝫ nos pascentes, tanquam promptos qui te sequamur, & pastorali tua ducamur sublimitate ac sanctitate. ueritas enim dicet, etiã si quid cõtra legem ex dilectione fuerimus ausi, erga gregẽ tuã nos dilectionem doce, tuam curã ac prudentiã, tuam præfecturã, uigilias tuas ac carnis tuæ subactionẽ, spiritui obedientẽ, coloris tui qui ob gregem languet florem, mansuetudinis decorẽ, in negocijs tranquillitatẽ & humanitatem, rem quæ nequaq̃ꝫ apud multos reperiri potest, occ quæ multa habeat exempla. prælia pro grege depugnata, uictorias quibus in Christo superasti. Enarra ad q̃ nã pascua grex sit cõpellendus, ad quos fontes eundũ, à qua pastura fugiendũ, quæ aqua declinanda, qui nam ducendi sint baculo, aut qui fistula, quando grex ad pascua sit agendus, & quando reuocandus, quomodo cum lupis sit pugnandũ, & quomodo cũ pastoribus in pace degendum: pręcipue tempore isto, quo pastores facti sunt insensati, & dispersæ sunt oues gregis, ut eadẽ cum sanctissimis deplorem prophetis. quomodo id quod debile est roborare, & quod ruinam minatur stabilire possim, ac quod aberrauit reducam, & quod perierat quæram, ac quod forte est custodiam. quomodo hæc discere & seruare ualeam, secundum sermonem pastoralem rectum ac no-

strum

ſtrum. Cæterū̃ abſit ũt fiam paſtor malus, qui lac deuorat, & pellibus induitur, ac pinguiora gregis iugulat aut uendit, alias uero oues feris & præcipitijs relinquit. abſit ut meipſum paſcam, gregem autem nequaquā̃, id quod præfectis ueteribus Iſraelitici populi exprobratum eſt. Hæc me dorete, his me firmate ſermonibus, cum his paſcite præceptis, ac quemadmodum doctrina, ira etiam me ueſtris ſaluate orationibus, tam me quàm ſactum hunc gregem, ad ſalurem meam, ueſtram autem gloriàm, in die apparitionis & reuelationis magni dei, & archipaſtoris noſtri Ieſu Chriſti, per quem & cum quo ſit gloria patri omnipotenti, cum ſancto & bono ſpiritu, & nunc & in ſecula ſeculorum, Amen.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI QVVM A patre in conſortium aſſumptus eſſet.

Os meum aperui & attraxi ſpiritū̃, tradoq́ꝫ me ipſum ac cuncta mea ſpiritui, & opera, & ſermonem, & ocium, & ſilentium: me ſolum ſibi habeat, & manum, & mentem, & linguā̃ ducat quò oportet, & quò ipſe uoluerit, ac turſus abducat unde oportet, & melius exiſtit. Inſtrumentum dei ſum. Inſtrumentum rationale. Inſtrumentū̃ dico, quod artifici ſpiritui congruat, ac illi ſit pulſabile. heri in me operabatur ſilentium, philoſophabarq́ꝫ non loquendo: hodie pulſat mentem, ac ideo ſermonem effundam, ac loquendo philoſophabor. nō̃ enim adeo loquax ſum, ut dicere cupiam quum tacere oportet, nec adeo taciturnus & imperitus, ut in tempore ſermonis cuſtodiam ponam labrijs meis, ſed claudo & aperio ianuam meā̃, & menti, & uerbo, & ſpiritui, unicæ naturæ & deitati. Proloquar igitur poſtq́ꝫ ita iubeor, loquarq́ꝫ ad paſtorem hunc bonum, & ad uos gregem factum, quæ mihi dictu, uobis autem auditu uident᷑ eſſe meliora. Quid tu indigebas cō̃paſtoris? à te enim ſermo noſter incipiet, amicū̃ & uenerabile caput, & Aaroni illo dignū̃, à quo ſpiritale & ſacerdotale illud unguentum deſtillat, uſq́ꝫ ad barbam & ueſtimentum, qui multos firmare potes, & manu ducere: ſiquidē̃ manu ducis in fortitudine ſpiritus, ac baculum necnon ſuſtentaculum ſpiritalibus ſubjcis operibus. Num hoc conſideras & audiſti? quod poſt Aaronem illū̃ uncti ſunt Eleazar & Ithamar, filij eius, nam Nadab & Abiud libenter propter blaſphemiam prætereo. Et Moſes adhuc uiuens Ioſue pro legislatore & duce ijs qui ad terram promiſſionis ducendi erant conſtituit. Nam quod Aaron & Hur Moſis manus ſuſtentabant in monte, ut Amalech debellaret, quum crux à longe ſub umbra & figura ſua eſſet deſignata, prudens prætereo, tanquam non admodū̃ ad noſtrū̃ faciens propoſitum: nam Moſes hos non legislatores elegit, ſed tantum adiutores orationis, & manuum laboris ſuſtentatores. quid autē̃ corpus tuū̃ patit᷑? aut in quo laborat? paratus enim ſum ad ſuſtentā̃dum. ſed ſuſtentaui & ſuſtentabo, quemadmodum Iacob ille, in benedictionibus paternis. Sed nunquid *Patrem alloquitur*

ſpiritus

spiritus deficit? at quis fortior est & feruentior, præcipue nunc quum carnem exuperat, eamq; subegit, tanquam lumini officientem & aduersantem, necnon splendorem prohibentem. hæc enim ut plurimum inter se pugnare solent & opponi. nam quum corpus sanum est, anima ægrotat: quum uero anima floret, & ad superna respicit, uoluptates superantur, & cum corpore marcescunt. Proinde & aliâs ueterem tuam admiratus sum generositatem, quod nequaquam præcipue hoc tempore ueritus es, ne sub spiritus prætextu hæc facere censearis, nosque multis hæc carnaliter suscipere uideamur, quum tamen spiritualiter facere simulemus (quandoquidem multi in causa fuere, ut res hæc magna, & tyrannica, ac quæ fruitionem quasi habeat admirandam, sit existimata, licet minoti etiam quàm hic nunc est, præfuerint ac imperauerint gregi, & qui plus calamitatis quàm oblectationis habuerit) uerum hoc amor efficit filialis, simul & innata tua simplicitas, quæ non facile suspicioni causam præbet, minus uero improborum calumnias admittit. tardum enim ad suspicionem mali est id quod non facile ad malum commouetur. & hæc de re sint dicta. nunc autem paucis populum hunc, siue tuum, siue meum alloquar. uiolenter sumus coacti fratres & amici, uestrum enim si non tunc, at nunc saltem appellabo testimonium. uiolenter cogimur, senectute patris, & amici (ut modeste loquar) bonitate. igitur quantum possibile est me adiuuate, ac manum date coacto, & sub spiritus desiderium protracto. hic enim fugas curas & solitudines pariet. sed & quietem animæ & corporis, ac mentem à sensibus ad se ipsam reuerti & conuerti faciet, ut immaculate deo frui & spiritus splendoribus pure fulgere possit, ita ut nihil terrenum admisceatur neque turbidum, nec quod diuino lumini officere ualeat: donec perueniamus ad fontem radiorũ qui illic relucent, ac sistamus cupiditates & desideria nostra, quum speculum à ueritate fuerit tersolutum. hoc spiritus ob communem fructum in medium uult deducere, & ex eo commodum sumere, quod prosit aliis. insuper & splendorem suum publicare, deoq; populum adducere acceptum, populum sanctum, sacerdotium regium, imaginem in plurimis purgatam. melius enim & plus esse censet, si deo tota depuretur ecclesia, quàm unus duntaxat homo. quemadmodum etiam plus est paradisus quàm planta una, & cœlum totum quàm stella unica, necnon corpus totum q; membra singula. oportet enim, ut non solum considerentur propria, sed etiã quæ pertinent ad alios. quandoquidem & Christus ita fecit, qui quum in proprio honore ac dei forma permanere posset, non solum seipsum usq; ad serui formam exinaniuit, sed & crucem turpitudine contempta sustinuit, quo passione sua iugum dissoluere peccati, morteq; morte mortificaret. illa siquidem desiderij sunt figmenta, at hæc spiritus documenta. Proinde quum medius inter cupiditatem & spiritum sim constitutus, nec habeam cui plus gratificer, uobis inuentum meum, quod mihi pulcherrimum uidetur & tutissimum, communicabo, quo me

cum

cum consilium hæc expendere, & ueritatem deprehendere ualeatis. uisum fanè mihi fuit optimum & tutissimum, per mediam quandam uiam inter desiderium & timiditatem incedere, & illud quidem dare concupiscentiæ, hoc autem spiritui. id si fieret, censebam me non omnino fugisse ministerium, tanquam spreuissem charitatem: id enim periculosum esset: nec maius pondus sustulisse, quàm ferre possem: quum illud esset capitis alterius, hoc uero uirium maiorum, seu potius ambo essent secordiæ. Pietatis autem esse simul & securitatis, uiribus mensurare ministerium, & cibi instar illud, quod uires ferre possent, suscipere, quod uero ultra uires esset reijcere. ita enim corpori sanitatem, animæ uero contingere securitatem, si mensura obseruaretur in ambobus. ac ideo curam cum optimo patre subeo, ac tanquam pullus non penitus inutilis, aquilam magnam & altiuolantem uolatu sequor. nam post hac pennas meas spiritui dabo, ut illas ferat quò uoluerit, & quemadmodum uoluerit: nequaquam coactus, aut alterius arbitrio pertractus. siquidem suaues sunt labores patris hæreditate acquisiti, & dulcior est grex cui assueui, quàm peregrinus & alienus: addam & deo acceptior, si me non fallit amor, neq; mentem suffuratur consuetudo. nil enim utilius est & securius quàm quum uolentes præsunt uolentibus: quoniam ui adigi nequaquam legis est nostræ, nec aliquid quod uiolentum est, sed uoluntarium. hoc enim nec secularem principatum stabilire posset. quod enim ui subigitur, id se oblato tempore in libertatem uendicare solet: nostram autem non præsidentiam, sed institutionem, nil magis custodit quàm uoluntarium: uolentium enim & non coactorum salutis est mysterium. Hic ô uiri sermo, uobis à me simpliciter & cum omni beneuolentia est dictus, & hoc mentis meæ est secretum: uincat autem quod uobis & nobis prodesse debet, spiritu ducente nostra (rursus enim sermo illac regredit͛) qui deducit nosmetipsos, & caput, unctum oleo perfectionis, uni patri omnipotenti, & unigenito uerbo, & sancto spiritui, & deo. ad tempus enim lumen sub modio custodiuimus, & alijs diuinam inuidimus perfectionem. uerum nunc decet, ut illud supra candelabrum ponamus, quo omnibus luceat ecclesijs & animabus, necnon uniuersæ orbis plenitudini, non amplius coniectura perceptum, uel sub umbra designatum, sed & manifeste prolatum, postquàm perfectissima Theologiæ demonstratio, hac nos gratia dignos fecit, in ipso Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria & potestas in secula,

AMEN

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI QVA SE EXCVsat quur tam diu à functione abstinuerit ecclesiastica, deinde populum ad uirtutis hortatur opera.

QVAE nam hæc est tyrannis, qua semper per dilectionem cogimur? qualis mea est philosophia & sciẽtia, ob quam in singulis oppugnamur conuentibus? ego quidẽ nullam inuenio causam, licet meipsum undiq; expendam & excutiam, attamen in uno mihi conscius sum, forsitan non malo, tametsi quidam ignauiam illud uocitent. siquidem uoluissem omni tempore, præsenti demortuus esse uitæ, & uitã uiuere in Christo repositam, ac fieri negociator quidam magnus, omnibus quæ habebam diuenditis, quo margaritam emerem preciosam, ac fluxa & euanida pro stabilibus & cœlestibus dare possem. quæ negotiatio maxima est & firmissima, penes eos qui compotes sunt mentis. id ut mihi contingeret, unicuique cupienti, de cathedra cedere uolebam, ac tota uita puer & discipulus manere, donec à sermonibus uenerandis secernerem amaros. & hoc unum uel præcipuum meæ fuit philosophiæ, siue ut quidam uocant, ignauiæ. secundum autem, quod & maximum est, postquàm sermonem multorum haudquaquam sermone continere poteram, necnon prouentum & promptitudinem quibus nunc omnes detinentur, ut doceant & loquantur ea quæ sunt spiritus, citra omnem spiritum: per aliam incedebã uiam, ut mihi persuadeo meliorem & faciliorem, nempe ut quiete, omnes exemplo taciturnitatis erudirem: quo illi qui magnum quid in nobis esse putarent, excellentiam uenerarentur: qui uero paruum, & momenti ferè nullius, in re eiusdem dignitatis modeste agerent. hæc meæ taciturnitatis ratio fuit. hoc perseuerantiæ nostræ mysterium. sed quid mihi accidit? hic me hac, ille uero istac trahit ac dilacerat, & de meis diiudicant laboribus, sermonem tanquam æs alienum, sine ulla recusatione exigentes, ac plus me diligũt quàm ipse me ipsum, suntq; omnes me sapiẽtiores, ac plus quàm ego sermonis & silentij tempus cognoscunt, asserentes nequaquam uobis dandam esse remissionem: ac non secus me feriunt obprobrijs, quàm ferrum lapide ignifero, donec ex parua scintilla, sermonum flammam accendant. Sanè quidam ex ipsis meliora etiam promittunt, ac magna præmia sermonibus proponunt. primum enim se bene facere asserunt, quod deo & nobis conferant, ut ex sermonibus nostris oriatur fructus. deinde quod ipsi omnes propter inscriptionem, ad meam hæreditatem (si saltem mea sit paterna) ad meumq; pertineant ouile: quos admodum iniuria afficere uidear, nisi omnibus modis beneficijs demereri studeam. & quod pulcherrimum est, quod oporteat eos, qui in multis laborant sermonibus emendari, & hæc de sermonibus ipsis afferũt. proh quàm pulchra philosophia, cum qua me contendendo uincunt. proh quàm laudabilis retributio. uidete quale opus meæ sit taciturnitatis, quæ sermones ipsos deside-

desiderabiliores fecit, uidete fructum ignominiæ nostræ, utinam tanta utilitas è sermonibus nasceretur, quanta è taciturnitate. Cæterum postquàm ita nobis uisum est, uiristis ꝗ in superabilem, & tropheum de mea erexistis philosophia, age aliquid silentio melius depromam, uerum nihil molle seu humile loquar, neq; quod in multorũ auribus harmonia sit suauissima. si enim ita dissererem, nequaquam bene meis retribuerem amatoribus, sed quod ad modum sit uirile & bene resonet, & propter quod forsitan meliores euaderis, à carne ad spiritum translati, & sufficienter mẽte exaltati. Filij hominum quousque tardi estis corde? siquidem ex uocalissimo Dauide exordium sumam: ut quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium? magnum quid censentes uitam præsentem, & delitias, necnon gloriolam paruam, & humilem potentiam, falsam ꝗ prosperitatem, quæ non magis sunt habentium, quàm sperantium, nec horum magis, quàm eorum qui nihil expectant: & quæ non secus ac puluis uenti procella hinc & inde iactantur, & reiectantur, aut sicut fumus disparent, uel tanquam somnia deludunt, ac ueluti umbra calcantur. quæ quum absunt, nequaquam ab ijs qui nondum habent despe rantur, nec quum adsunt fida existũt possidentibus. nunquam ne in cœlum aspiciemus? nunquam euigilabimus? nunquam ab oculis lippitudinem detergemus? nunquam cogitabimus quæ nam ueræ sint diuitiæ? & qualis sit splendor qui semper durat, & ubi sit dignitas, quæ nunquam extidit, qualis sit felicitas sempiterna, & ubi bonum inconcussum, quod non immutatur, & cui nullæ fieri possunt insidiæ. nõne hæc multo sudore & labore, si ita euenit, assequi deberemus? Nõnne si delitijs oblectari deceret, merito spe hac delitiose ageremus? num sanctos ignoramus martyres? necnõ alios omnes, qui totum occuparunt orbem, tanquam uincula quædam communia, & in quorum honorem præsens peragitur Panegyris, in qua celebrantur uulnera, & uincula, & tormenta, & ignis minæ, & gladiorum acies, & bestiarum ferocitas, & tenebræ, & inediæ, & barathra, & pecuniarũ direptiones, & membrorum amissiones, & tandẽ mortes ipsæ: quæ omnia illi alacriter sustinuerunt, tanquam in alijs decertarent corporibus, quo aliquid fierent, & hæreditatem quãdam assequerentur. nõnne igitur cum spe eadem, pro brauio tanto, & sub agnothete tali, contra eundem decertare deberemus tyrannum? amarum illum, tam tunc quàm nunc animarum persequutorem, inimicum inuisibilem & hostem. nõnne hac consolatione, & nos uiriliter in hoc mundo ageremus, tanquam in theatro aliquo communi? proinde si nos nõ tam celerem per pericula habeamus liberationem, at tamen quotidie proposita sunt nobis certamina, per quæ eisdem coronis digni haberi, aut quàm proxime ad illas accedere poterimus. Ego quidem unumquenq; hortor, siue uir sit, seu mulier, senex uel iuuenis, ciuis aut rusticus, priuatus seu princeps, diues uel pauper, imò certamen ipsum uocat, ut omnes se prompte exuant, & non molliter se gerant uel cunctentur, aut tempus elabi sinant, quod iterum

reuocare impossibile existit. siquidem præsens tempus est operationis, futurum uero retributionis. excitemini igitur. Surgite eamus hinc, saluatorem dicentem auditis, qui non magis discipulos sibi ex terra Iudæa acciuit, quàm deinde omnes hinc exciuit, & ad seipsum exaltatum, quemadmodum promiserat protraxit. audiamus bonum dominum. mundana fugiamus desideria, errantem fugiamus mundum, necnon mundi huius dominatorem. fiamus puri, factoris instar, honoremus imaginem, ueneremur uocationem, immutemus uitam. cur nos ipsos humiles facimus, quum creati simus sublimes? cur uisibilibus immoramur? unusquisq; quantum possibile est fructificet deo, idq; omni tempore & Idea, tam uita quàm circũstantijs, iuxta mensuram uirtutis sibi concessam, iuxta gratiam sibi datam: quo omnes uirtutis mensuras, omnes unitates quæ illic sunt impleamus, tantũ colligentes, quantum seminauimus, seu potius, tantum diuinis ingerentes torcularibus, quantum coluimus. unus pecunias inferat, alius paupertatem. hic promptitudinem, iste promptum suscipiat. hic opera laudabilia, alius contemplationem sublimem. iste sermonem tempestiuum, ille silentium rationabile. alius doctrinam irreprehensibilem, & uitam nequaquam cum doctrina dissidẽtem, hic auditum credentem & benignum. alius uirginitatem purã, & quæ mundana desideria penitus abscindat, iste nuptias castas, & quæ non omnino à deo separent. hic ieiunium alacre, alius cibi fruitionem non intemperantem. iste orationis assiduitatem, hymnis spititalibus, ille curam indigentium. Omnes autem afferant lachrymas, omnes purgationem, omnes cordis eleuationem, & cogitationes quæ se extendant longius. Sanè & simplicitatis pulcher est fructus, ac risus refrenatus, iraq; cohibita, & oculus modestus, ac mens cui aberrare non conceditur. Nihil adeo paruum est, si deo fuerit oblatum, licet sit minimum, licet paruo precio dignum, cui penitus aditus denegetur, aut quod non suscipiat misericors ille, qui cuncta iusta nouit expendere statera. suscipit plantationem Pauli, tanquam Pauli, & Apollo irrigationem, & uiduæ assulos duos, & humilitatem publicani, & Manasse confessionem. Porrò Moses tabernaculum compegit terrenum, quod exemplar erat cœlestis, ad quod omnes offerebant, id quod eis præconis uoce mandatum erat. quidam uero uouebant, & hic quidem aurum, iste uero argentum. ac alius lapides preciosos, in damidem. quædam bissum tenuissimum, nonnullæ coccum bis tinctum. alij purpuram, quidam pelles arietum rubricatas. alij quæ pilos caprarum ad usum tabernaculi, munus inter cætera utilissimum: omnes uero quod unicuiq; siue uiro, seu fœminæ obringebat. omnes sanè offerebant, & nihil erat inutile, etiam quod pauperrimi inferebant. quapropter & nos ita in hoc ũenerãdo ecclesiæ huius tabernaculo faciamus, quam dominus & non homo construxit, quæ diuersis uirtutis ędificata est pulchritudinibus. & hic quidem paruum, alius uero magnum quid, omnes autem pariter inferamus, in opus perfectum, in habitaculum Christi, in templum

sanctum

sanctum, construentes, & cum architectura spiritus singula disponentes. Cęterum nequaquam tantum inferemus quantum accepimus, etiam si intuleri mus omnia: quandoquidem esse nostrum ex deo est, ac etiam ut habeamus illud quod inferimus. hoc autem pulcherrimũ est & pijssimum, quod deus nequaquam ex dignitate dantis, sed uirtute & qualitate fructificantis men/surat donum. ne igitur expecta ut bonus fias, sed iam fieri incipias. nec ti/meas ne indignus uidearis, nisi omnino indignus haberi uelis. hoc igitur in/feras, ac re ipsa præstes, illud uero animi suppleat promptitudo, interim ue/ro rogaro, ut tibi propter tenuitatem parcatur. ne conspiciaris, inquit, coram me uacuus. nemo sit ociosus aut non fructifer, nemo anima sterili & infœ/cunda. unusquisq; ex domesticis, & ijs quæ habet fructificet deo. Peccator pœnitentiam, qui bene currit perseuerantiam, iuuenis continentiam, senex prudentiam, diues distributionem, pauper gratiarum actionem, potens ala critatem, exactor humanitatem: sacerdotes induantur iustitia, seu ut rectius dicam induamur, ne dispergamus pecora campi, nec corrumpamus, pro qui bus bonus pastor animam suam posuit. qui oues suas cognoscit, & ab ijs co gnoscitur, ac proprijs uocat nominibus, illasq; ad caulam ducit, & rursus ex illa educit, nempe ab infidelitate ad fidem, & à uita hac ad requiem futu/ram. timeamus ne à nobis secundum comminationes iudicium incipiat, & ne accipiamus è manu domini peccata duplicia, si nos haud ingrediamur, ac insuper eos qui ingredi ualent prohibeamus. Vos oues nolite pascere pa/stores, neq; super terminos eorum eleuemini. satis enim uobis est, si recte pa scimini. nolite iudicate iudices, nec legem feratis legislatoribus. deus enim nequaquam deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui uix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud cor/poris honorabilius. Sed unusquisq; fratres, in eo ordine in quo uocatus est permaneat, licet dignior etiam existat, in illoq; magis præsentem amet cla/ritatem, quàm ut eam quem non accepit quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret. nec subiectionis lex soluatur, qua tam ter restria quàm cœlestia sunt colligata. neq; dominationem multiplicem sine dominatione faciamus. Vos qui in sermonibus uersamini, nolite nimium cõfidere sermonibus, nec in sermonibus sapere superflua. Nec desideretis in omnibus uincere male, nam quædam sunt in quibus uinci est melius. date sermoni sermonem, facite illum armaturam iustitiæ, non doctrinam mor/tis. uos milites uestro contenti sitis stipendio, & nihil præter id quod uobis est constitutum exigatis. hoc uos nobiscum iubet Ioannes, magnus ueritа/tis præco, præcursor, uox uerbi. Cæterum quidnam cibum uocõ? regium nempe commeatum, & quæ secundum legem dignitatibus debentur dona. at superuacuum cuius nam est? Ego quidem maledicere obmitto: uos au/tem, recte noui, intelligitis quid dicere uelim, Date Cæsari quæ Cæsaris sunt, & dei deo. huic tributum, huic timorem, uos qui republicæ curam ge/

D 2 ritis

ritis: timorem autem quum dico, auaritiam prohibeo. Quid igitur magni (dicetis forsitan) lucrabimur? id quod omnium est maximum, & si uultis per me mediatorem, nempe spem optimam, & ea quæ in ciuitate superna sunt præcipua, non in hac parua, & inter ciuitates minima, cui nec dominari alicuius est momenti, ut modeste loquar, honorans illam quod nos nutriuit, quapropter ubi cuncta admodum sunt uenetanda & splendida, ibi primi fieri uelimus. uendicemus nobis splendorem qui ibi est, in sinu Abrahæ, potius quàm in hac æstumnis plena requiescamus. Iudicium iudicemus iustum, pauperis & inopis misereamur, simul & uiduæ ac orphani, liberemus occidendos, uel ut modestius loquar, ne occidamus ipsi: non despiciamus nobis supplicantes, à mensa usque ad animas: non negligamus male affectum, aut in portis nostris uulneratum, non exultemus ob aduersitates aliorum. non abominemur consertuum nostrum. non fiamus amici & fratres partis ditioris, ne doleamus in flamma, & uasto hiatu distemus à sanctis, ne rogare cogamur, ut Lazarus mendicus summo digito linguam nostram refrigeret, non tamen id assequamur. fiamus boni, misericordes, compatientes: domini bonitatem imitemur, qui solem suum bonis & malis oriri sinit, ac omnes pariter pluuia sua nutrit. ne aliorum paupertate ditescere quæramus, nec adeo à diuina exorbitemus æquitate: neque diuitias nostras ex aliorum colligamus lachrymis, à quibus tanquam rubigine & erugine consumamur, seu ut scriptura loquitur, quas rursus euomemus. quod si insatiabiliores sumus quàm decet, aut plus etiam iusto possidemus, impertiamur aliquid parui inde, ut inde ditescamus. Hæc igitur præcepta ad omnes pariter pertinent, & non solum ad eos qui tantum uersantur in publicis. siquidem communibus ægritudinibus, communia etiam conueniunt medicamenta. Proinde iuste nos inscribes, tu qui rerum nostrarum scriptor existis. scribe diligenter, non meos sermones, quibus nec parum inest emolumenti, nec multum gratiæ ac uoluptatis, sed populum meum, sancte & humaniter tempus ipsum, & si nil aliud, uenetans, quoniam saluator in descriptione nascitur. Exiuit enim, inquit, edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis, & descriptus est: ascendit autem & Ioseph cum Maria sibi desponsata in Bethleem, ut & ipse scriberetur, propterea quod esset de domo & patria Dauid: tumque saluator nascitur, quæ res plane admiratione digna est, quod creator omnium ac dominus, in tam uili ac paruo diuersorio nascitur. timeamus igitur & nos mysterium, ueneremur dispensationem, & nos tempori aliquid impertiamur. nunc angeli gaudent, nunc pastores claritate circundantur, nunc stella ex oriente currit ad lucem magnam & inaccessibilem, nunc magi adueniunt, ac dona ferunt, necnon regem omnium cognoscunt, rectéque stellæ de cœlesti testimonium perhibent. nunc Herodes insanit, & pueros interficit, ac per libertatem eos tollit, qui libertatem consequi debebant. Cæterum nos mansuetis aggregemur, & offeramus

Patrem suum alloquitur

Natiuitas christi

mus illi qui propter nos pauper eſt factus, corpore etiam, non thus, ſiue aurum, uel myrrham, hoc ut deo, illud uero tanquam regi, iſtam autem ſicuti ei qui noſtri gratia mortis deguſtauit amaritudinem, ſed dona myſtica, & quæ longe uiſibilia exuperant, nempe ut nil accipiamus, nec propter inopiam diuitijs aliquid concedamus, neq; figmentum figmenti gratia afficiamus iniuria. cum Chriſto ſcribaris, cum Chriſto expendaris, cum capite cenſearis, cum ratione rationare. Chriſtus nuper tibi genitus eſt. deus eſt & homo fit, & cum hominibus conuerſatur, quid nobis ſermo iſte oſtendit? ut mihi uidetur, adhortatur eos qui talia credunt, quod deus maximis diſpenſationibus ſemper accedit, & ut deſcriptos honore afficeret, carne quoque cum hominibus conuerſatur, & ut ſeruitutem noſtram ſolaretur, beniuolentiæ quoque fert legem, hoc enim haud eſt prætereundum, quod & ipſe didrachmam dat pro tributo, & non tantum pro ſe ſolo, ſed etiam pro Petro, diſcipulorum honoratiſſimo, quoniam pro nobis homo factus eſt, ac ſerui formam aſſumpſit, & propter iniquitates noſtras mortem quoque ſuſtinuit. Et hæc quidem ſaluator, & qui uoluntate ſolum, quemadmodum deus ſaluare poteſt, quandoquidem omnia mandato incluſit. ſed quod maius eſt, & dignius nobis indidit, compaſſionem nempe, & honoris æqualitatem. quur igitur nos diſcipuli Chriſti, manſueti illius & clementis, qui nobis in tam multis ſuum impertitus eſt miniſterium, miſericordiam domini non imitamur? nunquid non boni erimus conſeruis noſtris? quo & nos quoque ſimile quid conſequamur, quom dominus nobis remetietur, quæ nos ſumus menſi. Nónne proprias poſſidebimus animas propter clementiam illius? Proinde contenti ſimus, ut ſeruiamus liberis, tantumq́; inter utroſque interſit, ut eiuſdem ſit modij & dominari, & ſubeſſe. & hi quidem imponant tributa, illi uero deſcribāt. ſed nec iniuria quidem ſinantur afficere, & iniuſte agere. alijs autem prouideatur ne aduerſitatibus conflictentur, & concertationibus. & hæc circa unam ſint imaginem & dignitatem unam, quo eiuſdem uitæ hæredes fiant, pro quibus pariter Chriſtus eſt mortuus. & hæc liberis ſufficiant. Cæterum non ita relaxetur iugum, ſeu primi noſtri peccati mulcta, tanquam perierit malitia, & prima illius conſtitutio, ut dormientibus nobis ſuperſeminet malignus zizania, quo principium peccati fiat negligentia boni, quemadmodum caliginis ubi lux defierit. huius cauſa eſt lignum, & amarus guſtus, necnon inuidus anguis, & inobedientia, quæ nos ita damnauit, ut in ſudore uultus noſtri uiuere cogamur. hinc ego nudus ſum & turpis, nuditatemq́; cognoui, ac tunicam indui pelliceam, & è paradiſo excidi, ac in terram ſum conuerſus, unde fueram ſumptus. in hac aliquantiſper fruor delicijs, quia mala mea cognoſco, & ob paruam uoluptatem doloribus maceror indeſinenter, contraq́ue male armatum, & qui me per guſtum diſtraxit, pugnare cogor. hæc ſunt prauitatis meæ molimina.

Inde eſt, quod natus ſum cum labore, in quo & uiuo, & cum quo diſſoluor. hæc prauitas mater eſt indigentiæ, hæc auaritiæ, hæc bellorum, bella uero tributorum ſunt patres. at illa, quod grauiſſimum eſt, damnationis. Cæterum nos nequaquam mulctam dilatemus, quom eidem obnoxij ſumus damnationi. nec alijs mali ſiamus, nam clementiam mutuam à nobis exigit deus. proinde eſt & alia quædam deſcriptio, aliusque ſcriptor, ſi forſitan de libro quodam audiuiſtis uiuentium, & libro eorum qui non ſaluantur: ibi cuncti inſcribemur, immo nunc ſumus inſcripti, ſecundum meritum uniuſcuiuſque, quemadmodum & uixit: ibi nil plus habent diuitiæ, ibi nil minus paupertas, non gratia, non inimicitiæ, non quicquid ex omnibus eſt pulcherrimum, propter quæ in hoc ſeculo iuſtitia peruerti ſolet. digito dei cuncti inſcribemur, & liber nobis in die reuelationis aperietur. ibi paruus continetur & magnus, ac ſeruus ſimilis eſt domino (ut Salomonis illud uſurpetur) & rex ſubdito, & ſcriptor ei qui eſt deſcriptus. ſed & ſplendor prope eſt, & maledictio. uerum tacebo, præterquàm quod qualia ſcribemus, talia & nobis inſcribentur. quod ſi inſcriptionem hanc meliorem tibi ipſi facies, nobis uideberis bonus & humanus. quid ad hæc dicis? quid ſcribis amicorum optime? ac qualia dogmata? quæ à communibus accepimus præceptoribus, quo populum hunc in multa doceremus poteſtate, poſtquàm nos deus ad meliorem ordinauit partem, non enim graniorem dicere audeo. O tu qui ex patria & ſtirpe ortus es pia. O ſacrorum parentum planta ſacra. O radix filiorũ plus etiam ſacrorum, quomodo tandem meos ſuſcipies ſermones? ſed quid nũ perſuaſimus? aut longioribus agere neceſſe eſt uerbis? uerum hoc nequaquam coniecturare, ſed planè ſcire oportet, quod te ut plurimum mei habeant ſermones. etenim ſi nil aliud eſſet, cui poſſemus fidere, at ſaltem ſermonibus ipſis, qui te facile ad honeſta ſemper perducunt, ſiue imperantem, ſiue obſequentem. ſiquidem hoc eſt in quo ſapientes diſtant à multitudine. Proinde parum quid prædictis addidero: tu quidem mercedem meis dediſti ſermonibus, quem & dediſti, hi uero tibi tribuunt, & adducunt pauperes, totum chorum ſacerdotum, chorum philoſophorum, qui nullis coherceri poteſt uinculis, ſed ſolum corpora poſſidet, atqui nec illa penitus, qui nihil habent quæ ad Cæſarem pertinent, ſed omnia ad deum, hymnos, preces, uigilias, lachrymas, opes incomprehenſibiles, mori mundo, uiuere Chriſto, carnem exinanire, animam abſtrahere à corpore: his parcas etiam ſi pure deo reſtituas cultores numinis, & myſtas, necnon rerum cœleſtium inſpectores, primitias generis noſtri, teſtimonium fidei, coronas, margaritas precioſas, templi lapides, cuius fundamentum & lapis angularis eſt Chriſtus, pulchrum eccleſiæ dico ſupplementum, cui tu optime, necnon tibi ipſi, ac nobis omnibus conſule. has tibi diuitias à nobis accedere potius opto, quàm multos auri & argenti theſauros, quæ pa-

Rurſus patrẽ alloquitur

rumper

tumper durant, & paulopost euanescunt. & hæc uobis sit meorum sermonum fructificatio, quæ & si spe minor existit, nostras tamen uires ostendit. at uos mihi tetribuaris quemadmodum & alia, id, quod ex collatiooe mea est maximum, nempe ut uobis nunc persuadeatur, & minus meis indigebitis sermonibus, sed per uosmetipsos intelligetis dilectionis ac operum bonorum incitamentum, tanquam ij, qui iam bonam ac clementem inscriptionem, quæ illic est, sunt adepti, & circa regem omnium choros ducunt. quod quidem solum eorum est opus, qui ibi sunt inscripti. ministremus ergo deo laudem illam unicam, patris & filij, & spiritus sancti, contemplationeq́ꝫ, & animi eleuatione diuinitatis splendorem glorificemus, cui sit gloria, honor, & adoratio in secula seculorum, Amen.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI IN FVNERE CAESARII FRATRIS SVI DICTA

ARBITRAMINI fortassis, patres, amici, ac fratres, ram te, quàm oomine suauissimi, alacrier me orandi munus hoc suscepisse, quo ob fratrem defunctum lachrymas uobis excutiam, ac luctum ciem, seu ut sermones prolixos & ornatos, quibus multi oblectantur extendam, quo ex uobis quidam, tanquam collachrymantes & condolentes, præparemini, ut ob meam calamitatem, domesticam etiam, si saltem alicui talis quædam accidit, deploretis, & in animi afflictionibus, proprij doloris experientiam sumatis. alij autem ut auditum cibent, & afficiantur uoluptate. necesse enim putant, ut calamitas hæc ostendat, qualiter tandem se habeāt nostra, quoniam in alijs tam materia, quàm sermonis copia, satis simus abundantes, prius etiam quàm ad ueram & altissimam suspiciamus rationem, ac omnia accepta feramus deo, à quo sunt omnia, deumq́ꝫ præ cunctis accipiamus. Cæterum nil tale nos perpulit, nec ita de nobis suspicari debetis, si saltem quid dextri de nobis suspicari uelitis. nō enim defunctum plus deplorabimus quàm fuerit decorum, quū nec in alijs talia probare soleamus: nec etiam ultra modum laudabimus, tametsi mihi sermo præ cæteris donum sit charissimum ac peculiare, si saltem quid prudenti charum esse debet, & præsertim fama, quæ meos sermones diligere consueuit, & non solum donum, uerum & debitum omnium debitorum iustissimum: sed solum legem in talibus obseruari consuetam, aliqualiter delibabimus, ita ut & lacbrymas profundamus, obiter tameo admitemur. siquidem hoc nequaquam à philosophia nostra alienum existit, etenim memor esto, inquit, iustorū cū laude, & pro mortuo effunde lachrymas, ac taoquam

aduerſa patiaris luctum inſtaura. id enim pariter nos & ab indolentia ſeparat, & ab immodeſtia. Deinde humanam oſtendemus imbecillitatem, & de animi dignitate faciemus uerba. demum debitam mœrentibus adhibebimus conſolationem, doloremque à carne ac à temporalibus ad ſpiritalia & æuiterna transferemus. Cæſario itaque parentes fuere (ut inde incipiam unde eſt conuenientiſſimum) quos omnes cognoſcitis, & quorum uirtutes ui diſtis & audiuiſtis, æmulamini, admiramini, & ignorantibus enarraris, ſi ſaltem aliqui ſunt homines, ex quibus alius aliam quandam accipit partem, quoniam impoſſibile eſt ut unus & idem omnia ſortiatur, nec illud linguæ unius opus exiſtit, etiam ſi quis admodum laboris & honoris ſit amator. Proinde multa illis ac magna ad laudis ſuperfuere glotiam, & ne ſuperuacua enumerare uidear, dum admirar domeſtica, unum uel omnium maximum, & præ cunctis alijs fuit dignum, pietas nempe, de caſtis illis loquor, & canis, & qui non minus propter uirtutem pariter erant uenerandi, quàm propter ſenectutem. quorũ corpora ob temporis laborabãt diuturnitatem, animæ uero deo adoleſcebant. Pater ex oleaſtro inſertus fuit in oleam, & ita de qualitate illius communicauit, ut ipſe alios quoque insereret, quo crederent deo, & curam gererent animarum. ſublimis inter populum hunc, ſublimiter purificatus. Aaron quiſpiam ſecundus, aut Moſes, dignus factus qui deo apprmpinquaret, & diuinam uocem alijs ſuppeditaret, ſtans à longe, manſuetus, ira uacuus, ſpecie tranquillus, ſpititu feruidus, corpotis effigie conſpicuus, longe uero occultis nirtutibus opulentior. uerum quid uobis deſignare neceſſe eſt eum, quem prius cognoſcitis? nam ſi longe etiam ſermonem extenderimus, nequaquam tamen tantum dicere, quantum ille dignus eſt poterimus, & quantum unuſquiſque nouit, & ſermonem exigit, ac ideo melius eſt ſuſpitioni cedere, quàm à ſermone, miraculi magnitudinem abſcindere. Mater autem ab antiquo & à maioribus deo erat dedicata, & in ſortem uocata neceſſariam, nec ſibi ſoli, ſed eis etiam quos genuit, pietatem aſciuit, quum ex primitijs ſanctis ſancta quoque eſſet maſſa. adeo autem ſortem ſuam auxit, & abundantem reddidit, ut iam à quibuſdam (dicam equidẽ, licet ſermo ſit audax) nec matiti ſui perfectio, alterius quàm huius opus fuiſſe crederetur & diceretur. & ô miraculum, certamen pietatis, maiorem & perfectiorem conferre pietatem uideretur. Sanè filios amabãt ambo, ſed longe plus amabant Chriſtum, ſeu potius Chtiſti magis amatores erant quàm filiorum. unica autem eis natorũ erat fruitio, ut illi à Chriſto cognoſcerentur, & ab eo nominarentur, unicuſq; fortunatæ ſobolis terminus, uirtus & ædificatio in melius. Miſericordes erant, & compaſſionis affectu inſignes. nam multa tineis, furibus, & huius mundi ſurripuerunt dominatori, quæ ex fragili hoſpitio in firmum tranſtuletunt habitaculum, ita, ut natis maximam colligerent hæreditatem, ſplendorem tiempe ſeculi futuri,

ptius

ptius etiam quàm ad maturam peruenirent senectutem. uirtūte & ætate
pares, & diebus pleni, tam permanentibus, quàm iam elapsis. tantum au/
tem utrique partes primas in terra non habuerunt, quantum inter se prohi/
buerunt, ne de primo honore contenderent. totius igitur felicitatis mensu/
ram impleuerunt, præter nouissimam hanc, quemadmodum quidam ar/
bitrantur, siue illam probationem nominare oportet, siue dispensationem.
Cæterum adeo secure è uita migrate, & ad supernam transferri habitatio/
nem, nil aliud iuxta meam est opinionem, quàm præmissio quædam filij,
qui ob ætatem plus quàm alij periculo obnoxius erat. Et hæc breuiter atti/
gi, non quod illos laudare uoluerim, quum non ignorem, uix aliquem di/
gne hoc facere posse, etiam si sermonem totum in solo laudis huius argu/
mento absumere uoluerit, sed ut ostenderem Cæsario uirtutem à parenti/
bus fuisse innatam. Proinde nolite mirari, aut minus fidem adhibere, quum
ex talibus ortus fuerit parentibus, si tanta se laude exhibuit dignum, sed
potius mirandum esset, si ipse ad alios respiceret, ac interim domestica &
peculiaria negligeret exempla. Et prima quidem fuere talia, qualia esse con/
uenit eorum, qui ex stirpe clara sunt prognati, & quos præ cæteris bene ui/
uere decet. Cæterum media sciens prætereo, ueluti pulchritudinem, magni/
tudinem, & erga omnes uiri gratiam, mores præterea compositos, nil con/
cinnitate sua à uocum harmonia distantes: quoniam nequaquam ad nos
pertinet, ut talia admiremur, etiam si alijs minime parua uideantur, ac ideo
ad reliqua sermone transeo, necnon ad ea quæ nec à uolente facile obmitti
poterunt. Parentes igitur quum illum sub talibus educassent moribus, egre/
gieque erudijssent, & reliquis deinde disciplinis satis exercuissent, multos
ille tam celeritate, quàm naturæ felicitate exuperauit. uerum ne propter
rerum harum memoriam lachrymas effundere cogar, & me animi passio
præter pollicitationem minus philosophum esse redarguat, sciens hæc præ/
tereo. Sanè postquàm peregrinandi tempus aduenisse uisum est, primum
tum inter nos diuisi sumus, & ego in Palæstina, ob rhetoricæ permansi amo
rem: nam ea tum temporis egregijs florebat præceptoribus. at ille Alexan/
driam perrexit, quæ tunc quemadmodum & nunc uniuersæ doctrinæ offici
na esse uidebatur, & erat. uerum quod nam primum & maximum ex illius
recenseam bonis? quidue obmittam? ne sermonem re defraudem maxima.
quis nam illo præceptoribus fuit fidelior? quis sodalibus plus dilectus? quis
magis improborum fugit amicitiam & consuetudinem? quis plus cum opti
mis conuersatus est hominibus? necnon alijs qui ex patria eius erant clarissi
mi & notissimi, sciens quod consortia non parum, uel ad uirtutem, uel ad im
probitatem occasionē præbere solent. Ob quę, quis est magis à principibus,
quàm ille, honoratus? quis etiam à ciuitate uniuersa? tametsi propter magni
tudinē eius omnia ferè abscondi soleant. quis modestia fuit notior? aut pru
dentia clarior? quodnam disciplinæ genus nō est scrutatus? seu potius, quod
nam

nam, non solum sicut alter? cum quo unquam cohabitauit, quem non pau/ latim meliorem reddiderit? non tantum æquales suos, & ætatis eiusdem, sed & seniotes, & qui iam diu in disciplinis uersati fuerant. omnia enim tan/ quam unum exercebat, & pro omnibus unumquodque. nam argutos na/ tura, laboris superabat assiduitate, & exercitatione præstantes, mentis acu/ mine. seu potius celeres celeritate, & studio uincebat studiosos. cos uero qui ambobus his præstabant, ambobus etiam supergrediebatur. Sanè ex Geo/ metria & Astronomia, necnon alijs disciplinis periculosis, id solum elegit quod utile erat, nempe ut ex harmonia perpulchra, & ordine cœlesti lauda/ ret creatorem. quicquid uero ex illis nociuum esse uidebatur, ab illo decli/ nabat. haud enim astrorum motui, siue præsentia, siue futura ascribebat, eo rum instar, qui creaturam conseruam suam, super creatorem statuunt. at ipse omnia, quemadmodum & decebat, attribuebat deo, ac præcipue cur/ sum illum cœlestem. Sanè quis adeo imperitus & contentiosus esse potuis/ set, ut illi in numerorum computatione, & admiranda medicina, quantum de naturalibus & complexionibus, necnon ægritudinum philosophatur principijs, ita ut radices extirpet, & repullulationem detruncet, secundas partes tribueret, & non potius optaret, ut ipse confestim post eius enu/ merationem, dignitatem ferret secundam? & hæc non sunt uerba quæ te/ stimonio carent, sed & ortus & occasus, & quocunque ille postea deuenit, statuæ insignes illius existunt doctrinæ. Postquam autem cunctam uirtu/ tem, & mathesim, tanquam magnum onus, & omnisatias merces, in uni/ cam suam congregasset animam, omnia ad suam misit ciuitatem, quo & alijs pulchram doctrinæ suæ collationem impertiret. uerum enimuero res interea accidit miranda, quam nec reticere queo: illius enim recordatio præ cunctis alijs potissimum me oblectat, quin & breuiter recensita, uobis quoque iucunda erit. Quum à matre discederemus, uoto illa materno, & quod filialis amoris index esset, optauit, ut quemadmodum nos ambos emitteret, ita etiam nos pariter reuersos uideret. siquidem coniugales ap/ parebamus, & si non alijs, maternæ tamen orationi, & uisioni, digne in/ ter nos colligati uidebamur, licet nunc male ab inuidia simus disiuncti. deo igitur sic disponente, qui preces exaudit iustas, & benignum paren/ tum amorem erga filios honorat, nullo intercedente consilio, nullaque con uentione, ambo eodem tempore, hic quidem ab Alexandria, & per ma/ re, at ego à Græcia itinere terrestri, in eandem reuersi fumus ciuitatem. Cæ/ terum non multum intercessit temporis, quum Cæsarius tantum gloriæ in Byzantio (quæ nunc ciuitas in Europa præcellit uniuersa) est consequu/ tus, ut & publicis honoraretur officijs, nuptiasque sortiretur splendidissi/ mas, demumque in senatum legeretur. quin etiam quum ciuitas illa prima/ ria, communi decreto legationem ad imperatorem magnum mittere uel/ let, legationemque illam primario ac eloquenti aliquo uiro ornare decre/ uisset

misset, quo fieret primatus curam gereret, & rationem dignitatis nominis sui habere uideretur, hunc elegit præ omnibus. sed & hoc electionis eius additum fuit narrationibus, ut illa digne ornaretur à Cæsario, incola & medico. licet ea inter reliqua sua ornamenta multis & magnis abundaret uiris, qui tam in philosophia, quàm alijs excellerent disciplinis. Cæterum de his satis. Proinde licet alijs casus ille, fortuito & sine causa accidisse uideri possit, quēadmodum & multa alia in rebus humanis casu euenire solent, pijs tamen hominibus planè perspectum erat, accidēs illud, nil aliud quàm piorum parentum opus esse, qui filios è mari & terra in unam orationis collegerant impletionem. Nos igitur nec illud ex Cæsarei rebus præterire uoluimus, licet alijs fortassis parua & relatu indigna uideri possit, mihi uero & tunc, & nunc maxima est uisa, forsitan quia amor fraternus plus ad laudem est prodiuus. quin nec unquam illam inter præcipua ponere desinam, quotiescunque de rebus eius gestis uerba sum facturus. Ciuitas igitur illum in eo quemadmodum dixi habebat honore, nec eum quicquid accideret dimittere uelle asserebat. Verum ego, qui in omnibus Cæsario magnus eram & honorabilis, præualui, & ut parentibus explerem desiderium, ac patriæ redderem debitum, meoque satisfacerem desiderio, uitæ illum sodalem & commercatorem assumpsi. Sanè non solum à ciuitatibus & populis honore est affectus, prouentusque uarij, unà cum honoribus multiplicibus undique ad illum, partim affluebant, partim quoque sperabantur, sed & à rege ipso, & iussionibus imperialibus, quæ ab illo ueniebant est honoratus. Tum temporis ego philosophari deliberaui, & me uitæ adaptare supernæ, quo omnem gloriam humanam, tanquam grauem dominam, & ægritudinem abijcerem molestam, seu potius desiderium hoc antiquum erat, tametsi uita fuerit posterior. at ille primitias eruditionis patriæ suæ dedicare uoluit, quo ob laborem admiratione dignus haberetur. quin etiam gloriæ desiderio, necnon ut urbi præesse posset, quemadmodum mihi uidetur, regibus se addixit, nequaquam rem mihi faciens gratam, aut secundum meam agens sententiam. siquidem manifeste coram uobis fateor, longe melius esse & excellentius, ut quis deo adhæreat, quàm ut apud terrenos reges uel primas partes ferat. quamuis nec istud reprehensione dignum censeri debeat. etenim quanto res maior est, ut eæ incumbere philosophiæ, tanto etiam difficilior existit, & nequaquam multorum hominum, immo nec aliorum, quàm qui à diuina uocati sunt prouidentia, quæ ad illam prædestinatis, probe manum præbere solet. quin nec res est parua, si quis uel secundariam eligit uitam, sicque probitatis sit compos, ac maiorem rationem habet dei & salutis propriæ quàm splendoris inferni. quod quidem nec Cæsarium ignotasse scimus. In primo igitur medicorum statuitur ordine, non tamen ut multo degrauaretur labore, sed solum ut eruditionem suam, seu potius breuem quendam doctrinæ prologum ostenderet. hinc confestim amicis annumeratus est regijs.

ac

qualem elegerit uitam

ac magnos adeptũs est honores. artis uero beneficium, sine ullo pretio potentioribus est impertitus. uidebat enim quod nihil homines adeo eueheret quàm uirtus, & uitorum optimorum cognitio. hinc euenit, ut licet ordinis esset secundi, multum tamẽ in illo excelleret gloria. Sanè ob modestiam singularem, omnibus erat charus, ac ideo præcipua illi concredebantur, adeo ut nec Hippocratis indigeret adiuratione, nec Cratetis simplicitas cum simplicitate illius conferri posset. cunctis autem plus quàm secundum dignitatem eius uenerabilis erat. Semperq; rebus dignior censebatur præsentibus, ac maiori iam spei destinabatur, non solum ab ijs, qui in aula pollebant, sed etiam à regibus ipsis. Et quod maximum erat, nequaquam inter gloriam & delitias, animi eius corrumpebatur generositas, sed quum rebus multis ac magnis abundaret, una sola dignitas illi erat præcipua, nempe ut Christianus esset & uocaretur. cuius rei comparatione, cuncta reliqua illi ludus & nugæ esse iudicabantur. alia enim alijs, non secus ac in scæna ludibria arbitrabatur celerrime angeri & dissolui, ac citius & facilius corrumpi, quàm durare, quemadmodum facile ex uarijs mutationibus uitæ, necnon è sorte sursum & deorsum rotante, cernere licet, solum autem proprium bonum ac firmiter permanens pietatem esse censebat. taliter itaq; Cæsatius philosophabatur, tametsi ageret in aula. talibusq; uiuebat cogitationibus, quibus etiam discessit, soli deo cognitus, quod maioris esset pietatis, quàm ipse palàm præ se ferret, cui & hominem exhibebat occultum. Proinde ut cuncta alia obmittam, ueluti gubernationem eorum qui propter genus infortunate agebant, superbiæ despectionem, erga amicos honoris æqualitatem, coram principibus loquendi libertatem, pro ueritate certamina & sermones, quos multos contra multos habuit multoties, non rationabiliter solum, sed & admodum pie & feruide, unum eius notissimum præ cunctis recensere pergam. Insurrexit contra nos imperator scelestissimus, qui primum contra semetipsum, propter impietatem erga Christum insaniuit, iamq; omnibus alijs intolerabilis erat: non quod in perpetrandis sceleribus, reliquis Christi impugnatoribus animi magnitudine par esset, sed quia persequutionem sub mansuetudinis occultabat figmentis, ac secundum tortuosum illum anguem, cuius & animam habebat, cunctis machinationibus, homines miseros in suum trahebat barathrum. Primus itaq; eius fuit dolus, & molimen primum, ne ob fidei certamina honorem assequeremur. siquidem ea generosus ille Christianis inuidebat, quo tanquam Christiani pateremur, uerum tanquam malefici plecti uideremur. Secundo uero aliud rei nomen imponere decreuit, quàm ut tyrannice fieret, tanquam turpitudo maior esset quàm periculum, quo homines sponte ad impietatem accederent: ac ideo quibusdam pecunijs persuasit, alijs uero dignitatibus, nonnullis autem promissionibus, aliquos uero omnifarijs peruertit honoribus, quos tamen nequaquam regie, sed admodum seruiliter in omnium oculis exsoluit. Omnes autẽ uerborum

præstigijs

præstigijs, ac suipsius decepit exemplo. Igitur & Cæsarium quoque multis tentare cœpit dolis. Proh dementiā ac stultitiam, quod cum qui Cesarius ac meus frater esset, talibusq; prognatus parentibus, cōpilare speraret. Cæterū ut parumper sermoni immorer, & oblecter narratione, tanquam ij qui mira culo adsunt: periclitabatur generosus ille, Christi munitus signaculo, ma/gnumq; illius prætendebat uerbum, quin nec illius terrebatur aspectu, neq; ob adulationem abijciebat prudentiam: sed ad certamen paratus erat, ut ser mone & opere contra illum cōtenderet, qui ualidus erat ambobus. Stadium igitur tale erat, & pietatis athleta tantus. agonothetes, hincquidem Christus, qui athletam suis armabat passionibus: inde autem potens & callidus tyrannus, qui illum sermonum familiaritate seducere, & potestatis magnitu dine terrere conabatur. spectatores autem utrinq; erant, & ij qui iam à pieta te defecerant, & illi qui adhuc in illa perseuerabant. hi considerabant quot/sum res esset euasura, & quisnam ex his duobus uictor esset permansurus, plus certamen æstimantes, quàm circa quos esset theatrum. Ceterum nolite timere, ne forsitan Cæsarius quid promptitudine sua indignū patiatur, sed confidite, cum Christo enim remanet uictoria, qui & mundum superauit. quæ igitur tum ab utroq; dicta & proposita fuere, nunc quoq; referre perge rem: nam cuncta, ut intelligatis, honore digna censeo, quoniā rationes quas/dam habent acerrimas, & nequaquam eloquentia carent, mihiq; non insua/uiter memoriam refricant: uerum penitus à tempore & sermone sunt alie/na. Postquàm uero Cesarius omnes sermonis nexus, quibus illi utuntur, dis/soluisset, uniuersamq; experientiam, tam occultam quàm manifestam, non secus ac ludum quendam in nihilum redegisset, magna uoce protestatus est se Christianum esse, ac mansurum semper, uerum nec sic quoq; imperator il lum ablegauit: ingenti enim amore flagrabat, ut eruditionis Cæsarea com/pos fieri, & illa ornari posset. unde & uulgare istud in omnium protulit au/ditu, ó parentes felices, ó filios infelices. postquàm & nos dignos duxit, ut sua honoraret ignominia, quorum doctrinam & pietatem iam pridem no/uerat Athenis, ad secundam igitur aggressionem est reseruatus, nam tum iu stitia diuina recte illum contra Persas armabat: ideoq; beatus ille exul ad nos est regressus, sine sanguine uictor, & magis ignominia quàm splendore clarior. hanc ego uictoriam longe maiorem & honorabiliorem, quàm ma/gnam Iuliani potentiam, ac splendidam purpuram, necnō preciosum illius diadema censeo. hacq; narratione plus efferor, quàm si uniuersum ei regnū tradidisset. ille igitur malis cessit temporibus, & hoc secundum legis nostræ iussionem: quum enim tempus instat, ut propter ueritatem periculum subea tur, & pietas nequaquam propter timiditatem prodatur, iubet illa, ne pericu la, quantum licet prouocentur, siue animæ nostræ requirantur, siue ab immi/nentibus rauere oporteat discriminibus. Cæterum postquàm caligo est dis/soluta, & exterminium recte diiudicatum, ac uibrans romphea impiū illum

E transfixit

transfixit, resq; Christianorum ad meliorem statum sunt perductæ, quid dicere refert: cum qua gloria & honore, aut qualibus testimonijs, & quantis, ac tanquam magis gratiam tribuens, quàm accipiens, rursus à regibus sit susceptus. siquidem primum honorem secundus excepit. uerum reges tempus dissoluit, Cæsarij autem gloria semper durat, necnon honor illi à regibus habitus, qui inter se contendebant, utrum Cæsarius magis domesticus esse deberet, ac nihilominus amicus ille uocabatur & notus. Hæc Cæsario à pietate pro pietate sunt retributa. audiant iuuenes & uiri, ac propter uirtutem eandem, ad eundem festinent splendorem (siquidem bonorū laborum gloriosus quoq; est fructus) quibus talia propter studium, felicitatis pars etiā esse censetur. uetū quale & illud inter eius fuit miracula: magnum tam paternæ quàm propriæ pietatis habens indicium. agebat in Bithynia, ubi nō minimum à rege sibi demandatum administrabat officium, siquidem quæstoris fungebatur officio. hinc enim rex illi, ad principatum maiorem struebat uiam. quum uero eo tempore terremotus maximus, ac omnium quos fando audiuimus grauissimus, Niceam conquassasset, ac ferè omnes obruisset, ciuitatisq; pulchritudinem penitus obscurasset, solus ipse ex illustribus, aut ualde pauci, à periculo est exemptus. sub qua calamitate salutem abscondite incredibilem, ac parua signa præ se tulit periculi, ita tamen, ut timorem, maioris salutis pædagogum acciperet, totusq; supernæ fieret partis, militiam transmutans ex periculis, ac rependens sibiipsi regia. hæc secum uolebat, ac diligenter sibipsi inculcabat, quemadmodum etiam ad me scripsit, suadens ut tempus sumerem admonitorem, quod quidem nec aliud faciens, interimttam: interim tamen animi eius nobilitati inuidere cogor, quod ita manibus uoluerit, ac anima illius adeo philosophica, rebus attereretur publicis, & solis instar obscuris tegeretur nubibus. Cæterum à terremotu ille est saluatus, ab infirmitate autem minime: nam homo erat, & hoc quidem proprium ipsius existebat, illud uero alijs etiam commune. hoc pietatis, istud naturæ. ac ita consolatio calamitatem præoccupauit, instruens nos, quod morte concussi admiranda, uenturi senuli gloriabimur salute. Et nunc uenerandus nobis Cæsarius salutem est adeptus, ciuis honorandus, mortuus laudandus, hymnis post hymnos præmissus ad martyrum gradus, cum pompa elatus, sacris parentum manibus honoratus, quum mater luminaris prælatione, calamitati pietatem opponeret, ijs uero qui lachrymis uincebantur, philosophia, quum psalmodiæ sedarent luctum, & anima nouiter recreata, quam spiritus per aquam transformauerat, dignum fructificaret honorem. Et hæc tibi ô Cæsari à me fit pareotatio, hæ quoq; sermonum meorum primitiæ, quas tu celari sæpius incusasti, nemm in te ipso primum exerceri debebant. hic tibi à me fit ornatus, omni ornatu, quemadmodum certe noui, tibi charior. plus quàm serum stamina tenuia & mollia, quibus nec quum superstes esses, multorum instar gaudebas, sola uirtute decoratus. plus

quàm

quàm lini textura subtilis, plus quàm unguentorum effusio pretiosorum, quæ & antea muliebribus linquebas delitijs, & quorum odorem uel unicus dissoluit dies. plus quoque quàm aliud quid paruum, & paruis honorandum, quæ hodie cuncta amarus hic abscondit lapis, unà cum corpore tuo perpulchro. Proinde referantur mihi certamina Græca ac fabulæ, quibus infelices honorantur ephebi, parua præmia, paruis proponentes certaminibus, ac cuncta quibus per homines & primitias, aut coronas, necnon flores nuper decerptos, abeuntes expiantur mortales, legi magis paternæ & irrationabilitatis affectui seruientes, quàm rationi. donum autem meum sermo est, qui forsitan futuro quoque excipietur tempore. nam semper durat, nec quenquam penitus abire sinit, etiam si ex hoc discedat seculo: semper honorandum, auditui & animabus commendat, ac manifestius quàm tabulæ, desideranti imaginem repræsentat. & sic se nostra habent. quod si parua & minus digna existunt, scimus tamen deo acceptum esse, quicquid fit pro uiribus. & hæc quidem præstitimus, alia autem præstabimus, ac singulis annis nos qui superstites sumus, honores hos instaurabimus, ac defunctorum renouabimus memoriam. At tu nobis diuinum & sacrum caput, in cœlum ascendisti, ac in sinu Abrahæ (si saltem aliqui tales sunt) requiescis, angelorumque inspicis choros, necnon beatorum hominum gloriam & splendorem, seu potius unà choros ducis, & collætaris, omnia quæ hic sunt ab alto despiciens, & dignitates fluxas, & honores falsos, necnon errorem qui fit per sensus, ac uitæ huius circumrotationem, confusionemque ac ignorantiam, non secus ac in prælio nocturno, magno assistens regi, & illius lumine repletus: cuius paruum defluxum in hoc percipimus seculo, quale uel in speculis imaginari possemus, aut ænigmatibus: post hæc autem fonte boni ipsius perfruemur, pura mente, puram ueritatem intuentes: mercedemque hanc laboris, hic propter bonum exhausti, inueniemus, ut perfectius bono perfruamur perfecto, & illud cõtemplemur, quod quidem sacræ nostræ finis est disciplinæ, tam animæ quàm libri Theologici uaticinantis. Proinde quid adhuc reliquum est? nempe ut medelam, qualis per sermones fit dolentibus afferamus. & uere quidem magnum est remedium, quod à condolentibus procedit, præcipue ab ijs, qui eisdem animi passionibus detinentur: hi enim ad consolandum afflictos, uehementiores existunt. ad hos igitur potissimum noster dirigitur sermo, & profecto illorum gratia pudore suffunderer, si non, quemadmodum in alijs bonis cunctis, tolerantiæ etiam primas partes ferrent, & tanto plus, quanto magis filiorum amatores existũt; quoniam & præ omnibus philosophi sunt, & philochristi, ac ideo plus transitum ex hoc seculo meditantur, ac eos qui ex ipsis nati sunt edocent: seu potius totam uitam ita instituunt, ut illam nil aliud quàm solutionis meditationem arbitrentur. quod si calamitas rationem adhuc obscurat, & ueluti ingruens

De patre & matre loquitur

E 2 oculo-

oculorum lippitudo, nequaquam decens cernere finit, agite uos seniores, consolationem suscipite iunioris, ac parentes filij, & qui potius à talibus admoneri deberet, qui multos admonuerunt, & longo tempore experientiam collegerunt. Cæterum mirari nolite, si iunior ego, seniores monere audeam, nam & hoc uestri est beneficij, si canicie etiam accuratius perspicere possum. Quanto adhuc senes uenerandi, ac deo appropinquantes, tempore uiuemus? quanto malis hic expositi erimus? neque enim uniuersa uita humana longa existit, si diuinæ naturæ, imperfecta hæc fuerit comparata, non quod uiuendi reliquum, & solutio, ut diximus, humanæ respirationis, temporalis etiam uitæ sint nouissima. quanto nos tempore Cæsarius præuenit? quàm diu illum adhuc deplorabimus digressum? nónne & nos ad eandem festinamus mansionem? nónne confestim sub eodem condemur lapide? nónne tantum in paucis his lucrabimur diebus, quantum plus mali, uel uidemus, uel patimur, aut fortassis etiam perpetramus? tributum commune, & inconcussum, naturæ legi exoluere oportet, & hos quidem abire, alios autem præuenire, ac quosdam lugere, alios uero deplorari, & ab alijs accipere, quod impendimus alijs, nempe fructum lachrymarum. Talis uita nostra est, ô fratres, & maxime eorum, qui temporaliter uiuunt. talis hic est ludus super terram, ut qui non sunt gignantur, & qui geniti sunt discedant. Somnium sumus, nequaquam stabile, phasma quoddam incomprehensibile. uolatus auis prætereuolantis. nauis in mari, uestigio carens, cinis, uapor, ros matutinus. flos cum tempore uitens, & cum tempore marcescens. dies hominis sicut fœnum, & ipse tanquam flos agri efflorescit. recte diuinus Dauid de nostra philosophatus est imbecillitate. & in illis rursus uerbis, Paucitatem dierum meorum annuncia mihi, & palmarum mensura humanos disterminat dies. Quid autem dices ad Hieremiam? qui dolens matri quoque generationem improperat, & hoc ob calamitates alienas. Omnia uidi, Ecclesiastes inquit, omnia humana scrutatus sum ratione, diuitias, delitias, potentiam, gloriam, instabilem illam sapientiam, quæ plus fugit quàm retinetur. rursus delitias, rursus sapientiam, postea hæc eadem sæpe repetit, uoluptates uentris, delitiarum hortos, multitudinem seruorum, multitudinem possessionum, poculi ministros ac ministras, cantatores & cantatrices, arma, satellites, gentes subactas, tributa imposita, supercilium regium, ac omnia alia, siue ad uitam necessaria, siue superflua, quibus cunctos ante se reges superauit, & quid de his dicit? omnia uanitas uanitatum, & afflictio spiritus, siue motus quidam animæ irrationalis, & distractio hominis, ex ueteri forsitan casu damnati. cæterum finis sermonis, totum enim audi, Deum, inquit, time, ibi totus stabilitur defectus, & solum hoc tibi ex præsenti uita lucrum accedit, ut per turbas uisibilium & fluctuantium harum rerum, ad stabilia perducaris & immobilia. Ne igitur Cæsarium deploremus, quum sciamus à qualibus

illis

ille malis sit solutus, sed potius nosmetipsos, quod tot calamitatibus sumus relicti, & quidnam thesaurizauerimus? si minus legitime deo adhæreamus, ac currentia transcurrentes, nequaquam ad uitam festinemus supernam, terramque linquamus, quum adhuc in terra agamus, & spiritum qui nos ad alta euehit, minus rite sequamur. hæc quidem pusillanimibus peracerba, at ijs qui animo sunt nitili, admodum facilia existunt, quin & ita consideremus, Non dominatur Cæsarius, uerum nec aliorum subiacet dominio, non timetur à quibusdam, atqui nec molestum feret dominum, sæuissime dominari indignum, non congregat diuitias, at non obnoxius est inuidiæ, nec animam affligit, dum male colligit, semper tantum addere quærens, quantum prius possidet. talis enim ditescendi est ægritudo, ut terminum incrementi nullum uideat, sed semper potum sitiat, etiam quum bibit pharmacum, rationes Cæsarius nullas amplius assignat, sed rationes ipsum admirantur. non amplius in doctrina Hippocratis ac Galeni philosophatur, at nec in illorum contradictorijs, sed nec morbis infestatur, uerum non ex alienis calamitatibus dolores fructificat proprios. non uersatur in Euclidis, Ptolemæi, & Hieronis demonstrationibus, uerum non indignatur imperitis, quum producant etiam maiora. non doctrina Platonis, aut Aristotelis, siue Pyrronis ingenium exornat, nō Anaxagoræ, uel Cleanthis, seu Epicuri, aut nescio quorum aliorum ex stoa ueneranda, & Academia, cæterum nequaquam curat, quomodo illorum persuasiones soluat. Et quid opus est recensere alia? quum prædicta omnibus sint ueneranda, & perquàm accepta. non uxorem duxit, aut liberos procreauit, at illos non deplorat, nec ab illis deploratur, neque alijs relinquit, aut relinquitur calamitatis monimentum. Non assequitur hæreditate pecunias, at ipse hæreditas erit illarum rerum, quæ sibi utilissimæ existent, & quas ipse elegit, quo diues hinc emigraret, ac omnia secum ferret. Cæterum ô gloria ingens, ô consolatio noua, ô magnanimitas abundans, auditum est præconium, omni auditione dignum, matrisque calamitas propter pulchram & sanctam releuatur promissionem: illa enim cunctas Cæsarij diuitias, filio se donum ob parentalia dare promisit, ita ut nihil ex hæreditate illius expectare ueller. Nondum hæc ad consolationem sufficiunt? at maius adhibebo remedium, Sapientium credo sermonibus, quod omnis bona ac deo accepta anima, postquàm à corporis exoluitur uinculis, & hinc discedit, quàmprimum ad intellectum & contemplationem boni, quod ipsam manet, peruenit, tanquam à tenebris purgata aut lustrata, uel nescio quomodo dicere debeam, gaudio quodam admirando lætatur & exultat, ac hilaritate perfusa ad suum accedit dominum: tanquam à carcere quodam graui, uita nempe hac effugerit, ac à uinculis liberata sit molestissimis, à quibus mentis coercebantur pennæ, quæ iam imaginatione sua felicitatem sibi reseruatam fructificabat, paulo uero post & cognatam recipiet carnem, cum qua illic con-

E 3 philo-

philosophabatur, à terra ei,& tradita, & credita, per modum quem ille nouit, qui hæc colligauit & dissoluit deus. hæc caro unà quoque hæreditario iure gloriam, quæ ibi est, sortietur: & quemadmodum malorum propter cognationem naturæ particeps fuit, ita & iucundorum quoque particeps erit, ac tota ab illa absumetur,& cum illa unum fiet, & spiritus, & mens, & deus, quod & à uita mortali & fluxa desideratur. Audi igitur qualia diuinus Ezechiel de compositione carnis & neruorum philosophatur,& quæ post illum Paulus diuinus de habitaculo terrestri,& domo non manufacta. ex quibus quidem illud dissoluetur,hæc autẽ in cœlo reposita permanebit. quin etiam egressionem à corpore,ingressionem ad dominum esse ait,obiterqúe uitam hanc tanquam peregrinationem deplorat, ac propter hoc desiderat & festinat ut dissoluatur. quur igitur spe essem pusillanimis? quur temporalibus subiacerem? Archangeli uocem expecto,tubam nouissimam, cœli transformationem,terræ immutationem,elementorum liberratem,totius mundi innouationem: tum Cæsarium ipsum uidebo, non amplius peregrinantem, non amplius efferendum,non amplius deflendum, non amplius commiserandum, splendidum, gloriosum, sublimem: qualis & mihi sæpius per somnium es uisus frater charissime, & charissimorum optime, aut si hoc non uultis, formam repræsentans, siue etiam ueritatis. nunc autem obmisso luctu,ad me ipsum respicere incipio, ne quid luctu dignum, clanculum in me circumferam,ac ideo memetipsum considerabo. filij hominum,ad uos enim iam sermo dirigitur, quandiu graui eritis corde, ac ueloces cogitationibus? ut quid diligitis uanitatem,& quæritis mendacium? qui magnum quid, uitam præsentem, & paucos hos dies aliqnot esse censetis, & à separatione hac placida ac suaui,tanquam à re aliqua graui & terribili abhorretis. Nunquam nosipsos cognoscere incipiemus? Nunquam ne umbratilia abijciemus? nunquam ad intellectum aspiciemus? nónne si rei alicuius gratia dolere oportet,contrarijs potius est tristandum? incolatu nempe prolongato, secundum Dauid diuinum, qui talia habitacula tenebratum,necnon locum afflictionis & limum abyssi, ac umbram mortis appellat. quoniam sepulchris immoramur,quæ nobiscum circumferimus.quoniam tanquam homines morimur,peccati morte,quum facti simus diuini.hoc timore ego timeo. hoc ego die & noctu mecum reuoluo. nec me respirare sinit gloria uentura, ac iudicium:ex quibus illam desidero,donec dicere ualeo,Defecit in salutare tuum anima mea:hoc uero horreo, ac uehementer effugere cupio. illud autem nequaquam timeo,ne mihi corpus hoc destruatur, ac corruptum omnino pereat, sed potius ne gloriosum dei figmentum intereat. siquidem gloriosum est, ubi fuerit emendatum: quemadmodum ignominiosum,quum peccat. In quo ratio,lex,spes,eadem ignominia, qua irrationabilia sunt condemnata, & nihil plus quàm post separationem,quemadmodum recte conuenit malis & qui igne illo digni existunt,utinam mihi concedatur ut membra

bra meã supra terram mortificem.utinam omnia in spiritus expedam com/ moda:per angustam q̃;,ac paucis peruiam gradiar semitam,& neqnaquam latam & diffusam:quandoquidem quæ debinc sequentur, splendida sunt & ingenria, ac spe maiora quàm ut digne explicari possint. Quid est homo quod memor es eius? quod hoc nouum de me mysterium? paruus sum & magnus, humilis & sublimis, mortalis & immortalis, terrestris & cœlestis: illa cum mundo infemo, hæc autem cum deo excelso: illa cum came, hæc cum spiritu:cum Christo me sepeliri,cum Christo resurgere oportet. Christi cohæredem, ac filinm dei fieri, deumque ipsum uidere. uerum quò nos procedens sermo produxit? parum deest, quin me animi passioni gratiam debere fatear, quoniam talia sum philosophatus, ac ideo resurrectionis fu/turæ plus sum amator effectus. hoc magnum nobis uult mysterium, propter hoc deus homo & pauper factus est, ut restitueret mihi carnem, & saluaret imaginem, reformaretque hominem: quo omnes unum fieremus in Christo, qui omnia factus est in nobis omnibus perfecte, quemadmodum & ipse est perfectus:ut non amplius uir & mulier existamus, non barbarus, Scytha,seruus, liber, quantum ad carnis pertinet signa, sed solum in nobis ipsis diuinum gestemus characterem, à quo & in quem sumus facti: tantum ab ipso formati, & signati, ut ab eo solo cognoscamur: quod & fiet quemadmodum speramus, secundum magnam dei, magna tribuentis dementiam: qui magna dare solet, quum parua ab eo petuntur, nunc & in tempus futurum ijs, qui ine eum diligunt, qui omnia sustinent, omnia tolerant, propter dilectionem, & spem quam in illo repositam habent, qui in omnibus gratias agunt, à dextris & sinistris, in secundis & aduersis. quandoquidem ratio, sæpius hæc arma salutis esse nouit. illi animas no/stras addicamus, necnon eorum qui ante nos sunt dissoluti, tanquam qui in uia iam fuere patatiori. Et sic quidem sermonem sistemus, uobis uero lachrymas. ad uestrumque iam festinabimus sepulchrum, qnod à uobis Cæsarius donum haber, triste, & solum, quod parentibus ac senectuti in tempore suo fuerat præparatum, filij uero iuuentuti, & illi qui non indecenter nostra dispensauit, præter conueniens donatum. Verum ô domine omnium, & factor, qui longe ab hac dictas factura. O hominum tuorum deus, & pater, & gubernator. O uitæ & mortis domine. O animarum nostrarum custos & benefactor. O qui facis omnia, & artifici præparas ratione secundum tempus, & quemadmodum tu nosti, iuxta sapientiæ tuæ profunditatem & dispensationem. Nunc quidem Cæsarium suscipe, peregrinationis nostræ primitias, siue nouissimum primum, tuis concedimus rationibus,quibus omnia feruntur.suscipe & nos postea in tempore opportuno, ac in carne nostra,quandiu id nobis conducit, guberna: suscipe q̃; per tuũ timorem paratos,& neq̃; territos,nec in die nouissima deficientes,uic q̃; inde distractos:quæ passio animarũ mũdi & carnis amatricum

propria existit:sed prompte nos ad uitam quæ illic est longæuam & beatam excipe,in Christo domino nostro,cui sit gloria in secula seculorum,Amen.

GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ORATIO FVNEBRIS IN LAVDEM BASILII MAGNI DICTA

QVVM BASILIVS magnus semper nobis sermonum argumenta præstiterit, plus enim meis celebratus est orationibus, quàm nemo unquam proprijs:restabat,ut nunc quoque seipsum in argumentum certaminis exhiberet maximum, ijs qui eloquentiæ operam impendunt. arbitror autem, si quis in ui dicendi experientiam facere, deinde illam uel mediocriter expendere, ac unum ex omnibus sibi argumentum præponere uoluerit, non secus ac pictores tabulas exemplares, solum hoc tanquam sermone dignum sumpturum,ac præ cunctis alijs electurum. tantum opus est de laude uiri huius dicere, nõ solum nobis qui iam pridem omni dicendi gloriæ renunciauimus, sed ijs etiam, quibus oratio uita est, & qui hoc unum ac solum curant,ut talibus excellant argumentis.sic ita de his sentio,& ut mihi persuadeo admodum recte. Cæterum si nunc sermonibus haud utar,ignoro ad quid aliud illis debinc uti debeam, aut qua re mihiipsi plus gratificari possim,sine laudatoribus uirtutis,uel sermonibus ipsis,quàm ut uirum hunc admirer.Proinde satis mihi erit, si debitum hoc tantum dilbauero. debitum enim est bonis, ac si quid aliud, inter alia de sermone sermo.illis enim pariter ad uoluptatem cedit, obiterq; adhortatio fit ad uirtutem. quorum enim laudes noui, horum & manifeste retributiones esse scio. in nulla igitur re ex omnibus accidit ut non sint omnium. at in sermonibus utrinq; res se male habet, siue ad dignitatem prope accedant, ac uim suam ostendant: seu plurimum destituant, quod omnino necesse est accidere ijs, qui uirum hũc laudant,ut re ipsa se uictos demonstrent, insuper eum quem laudandum susceperunt, sermonis ui præstantiorem esse fateantur.quæ igitur me ad dicendum perpulere,& ad hoc deduxere certamen,hæc sunt.Proinde nemo miretur,si ego post tanti temporis interuallum,ac post tot laudatores,qui illum publice ornarũt ac priuatim,hoc fungor officio. anima enim diuina,& in omnibus mihi tam nunc,q̃ prius ueneranda,ignoscet.quemadmodum igitur quũ adhuc nobiscum ageret, multa meorũ meliori omnino termino,& amicitiæ lege emendabat (haud enim me dicere pudet, quod omnibus uirtutis lex erat) ita nunc postq̃ super nos euasit nobis parcet, parcent & unà feruentiores è uobis uiri huius laudatores,si saltẽ alius feruentior est alio.nec hi solũ, uerũ omnes qui in laude hominis pares sunt honore.nõ enim ob negligentiã id quod decuisset est obmissum,nunq̃ enim tam negli-

gentes

gentes, uel in uirtutis, uel amicitiæ erimus officio, neque alijs potius laudem cõuenire quàm nobis putabimus. uerum sub initium loqui cunctabar, dicatur enim ueritas, quemadmodum ij, qui ad sacra accedunt, prius quàm auditu & mente sint purgati. deinde non ignoraris (ad memoriam enim pariter reducam) quantum interim dum ueritatis sermonem exercui, sim periclitatus, bene coactus, & secundum deum forte peregrinus effectus: & neque ex sententia generosi illius ueritatis pugilis, ac nihil aliud spirantis, quàm sermonem pium, & orbis totius salutem. in ijs enim quæ ad corpus pertinent nequaquam fortassis confidendum esse dicere oportet, uiro generoso, & qui supra corpus est, priusquàm hinc transmigrauerit, & qui penitus nihili facit animæ bona, quæ à uinculis coherceri possunt: & ita hic sistantur, quæ ad responsionem spectant. non enim, ut arbitror, opus est ut prolixiores de illa fiant sermones, præcipue apud eos, qui manifeste nostra cognoscunt. ac ideo iam ad laudem ipsam est accedendum, sermoni uero deum illius præpono, ne uirum laudibus meis afficiam iniuria, neúe multum diuerse ab alijs incedam. tametsi omnes fortassis deficiemus, quemadmodum ij, qui cœlum & solis intuentur radios. Proinde si illum uiderem genere, & ijs quæ ex genere sunt gloriari, aut omnino re aliqua parua, & ijs quibus in terram respicientes extolli solent, alius utique heroum uideretur catalogus, si ea recensere uellemus, quæ de illo temporum afferre possemus serie, immo nec historijs concederemus, ut plus quàm nos haberent, sed & in eo planè præstaremus, quod eum nec fictionibus aut fabulis, sed rebus ipsis, quarum mihi testes existunt, ornaremus. siquidem multas nobis de eo Pontus ob partem suppeditat narrationes, miraculaq́ue nequaquam priscis inferiora. multas etiam solum meum patrium, ueneranda Cappadocia, non minus iuuentutis altrix, quàm equorum generosorum procreatrix. Vnde nos generi paterno conferimus maternum. Sanè quinam numerosioribus aut maioribus ornati fuere præfecturis, administrationibusqúe publicis: quinam in aulis regijs potentia plus floruerunt, & opulentia, necnon throni sublimitate, honoreqúe populari, ac sermonum splendore: quæ cuncta si uellemus, recensere possemus. siquidem nil essent Pelopidæ, & Cecropidæ, necnon Alcmeones, Æacidæ, & Heraclidæ, & quibus nil est sublimius. qui quum nihil ex domesticis manifesti, quod referre possent haberent, ad obscuriora confugerunt, dæmonibus quibusdam, ac deis, necnon fabulis progenitores infamantes. quorum uenustissima fuere incredenda, planeq́ue credentium iniuria. Cæterum postquàm nobis sermo de uiro est, qui dignum esse duxit ut nobilitas secundum uirum iudicaretur, & nequaquam deceat, ut formæ & colores ex se ipsis censeantur, aut equi generosissimi, uel abiectissimi: unum aut duo extraria depingemus, ex ijs quæ sub initio illi indita fuere, eaqúe uitæ eius peculiaria, & quibus potissimum in loquendo gaudebat

bat: sicque deinde ad ipsum conuertat. alijs igitur aliud sit decus, siue generis, seu rerum singularum, minorum, seu maiorum, tanquam hæreditas quædam paterna, à longe, uel proxime incipiens, ac ad posteros se extendens. Basilio uero utriusque generis insignia, fuere pietas. quod quidem nunc sermo ostendet. persequutio erat, & persequutionum sæuissima ac grauissima. scientibus Maximinum dico, qui quum ex multis qui nuper fuerant pullulasset, omnes modestos fuisse ostendit. siquidem multa flagrabat audacia, & ut impietatis coronaretur potentia, satagebat. hanc multi ex nostris superarunt pugilibus, & ad mortem usque decertarunt, & ante mortem parumper, solum tamdiu relicti, ut uictoriæ superuiuerent, & non unà cum certaminibus abirent, sed alijs reseruarentur. aliptæ uirtutis, martyres uiui, statuæ spirantes, præconia tacita. multis igitur enumerandis, tempus quoque illud auo Basilij ac parentibus, qui omnem pietatis exercuerunt uiam, pulchram hanc attulit coronidem. siquidem ita erant animati ac præparati, ut omnia facile sustinerent ob quæ Christus eos coronat, qui certamina, quæ pro nobis pertulit imitantur. quoniam uero oportebat ut certamen legitime perageretur, Lex autem martyrij persequutis parcit & imbecillioribus, ne ultro ad agonem procedant; quum uero præsentes sunt ne subterfugiant iubet. hoc enim audaciæ, illud uero est ignauiæ. in hoc ideo illi honorantes legislatorem, quid machinantur, seu potius ad quid feruntur à prouidentia, quæ cuncta illorum gubernat? ad syluam quandam in Ponticis fugiunt montibus, sunt autem ibi quàmplurimæ, densæ, ac late se extendentes, admodum paucis fugæ utentes comitibus, cibique ministris. alij igitur temporis admirentur longitudinem, siquidem ut plurimum ibi, ut aiunt, ex fuga sunt commorati, annos circiter septem. paruo uictu, ac tenui, uti credere par est, & fortuito corpora sustinentes, sub dio in præcipitijs, frigoribus, & caloribus afflicti. desertum præterea inhospitale, ab omnique communione & societate humana seiunctum, permolestum fuit ijs, qui olim honorati & multis satellitibus culti fuerant. Ego uero quod his maius est & mirabilius, dicere incipiam, & nemo mihi fidem deneget, siue non magnum censeat, persequutiones ac discrimina propter Christum exantlata, male sentiens, & admodum periculose. desiderabant quippiam generosi, & quod ad uoluptatem deseruiret, temporis laborantes longitudine, & necessarijs iam satiati. nec tamen ea quæ olim Israël pertulerunt, quoniam minime murmuratores erant, quemadmodum illi quum in heremo post fugam ex Aegypto affligebantur, tanquam Aegyptus melius eis quàm desertum fuisset, quoniam abunde lebetes carnibus suppeditasset plenas rum alijs quæ ibi reliquerant. Lutum enim, & laterum fictio nullius tum momenti, propter stultitiam, penes eos erat, sed alia tanquam magis pia & fideliora præferebant. nunquid ex incredendis est dicebant, quod quum miraculo rum

rum sis deus, populum peregrinum & fugientem large pauisti in deserto, ita ut illi panem per pluuiam demitteres, & coturnice exsaturares, ac eos non solum necessarijs, sed & superfluis nutrires: qui mare diuisisti, & solem firmasti, ac flumina siccasti, sed & alia recensebant quæ fecerat. anima enim in talibus historias amare solet, & deum miraculis laudare quàm plurimis. ac ideo nobis cibum dicebant hodie largire, ac delicare nos pietatis pugiles pasce. siquidem multæ sunt bestiæ, quæ diuitum effugerunt mensas: quemadmodum olim & nostras, qui in his latitamus montibus. multæ etiam aues comestibiles, super nos desiderantes uolant. ex quibus quid à te, solum uolente, capi nequit? talia dicebant, & uenatio aderat, cibus spontaneus, inemptus, omnifarius. Cerui turmatim super tumulis apparentes, admodum ingentes, admodum pingues, admodum prompti ad iugulationem. solum hoc percipi nequibat, quod moleste ferrent, si non celerius aduocarentur. & hi quidem nutu trahebantur, alij autem ducebantur, quoniam persequente, aut cogente? nemine. quibus equis? quibus canibus? quo latratu? aut clamore? aut quibus iuuenibus uenationis exitus præoccupantibus? legibus orationis ligati, & petitionibus instis. quis talem nouit uenationem, ex ijs qui olim fuere, seu nunc sunt. proh miraculum, ipsi uenationis erant penuarij. quantum placebat, uoluntate solum detinebatur, quod uero superabundabat, filuis ad secundam remittebatur mensam. habebant igitur obsoniorum artifices frugales, cœnam decentem, conuiuæ grati, præambulum iam speratorum, miraculum præsens, ob quod ad certamen, pro quo hæc sustinebant, promptiores fiebant. & hæ meæ sunt narrationes. tu uero tuos mihi recense uenatores, Oriones, & Actæones, uenatores infelices, persequutor meus, qui fabulas miraris, & ceruam pro uirgine suppositam, si tibi aliquid tanti est ad contentionem, etiam si concedamus, nequaquam fabulam esse quæ narratur, quemadmodum sermonis reliqua & ualde turpia. quid enim opus erat retributione, si uirgo saluata erat, ut hospitum doceretur cædes, & inhumanitas pro humanitatis disceretur retributione. & hoc quidem tale, ex multis unum, & pro multis, ut meus est sermo. & illud percurri, non ut Basilio aliquid gloriæ adderem, nequaquam enim mare indiget fluminibus, ut in illud exonerent, licet multa influant ac magna. neque ut aliquid afferrem laudis ei qui nunc celebratur, sed ut ostenderem, quæ nam illi ab initio affuerint, & ad quale exemplum respiciens, tantum præcelluerit. etenim si magnum est alijs, ut aliquid à maioribus ad gloriæ accipiant splendorem, longe maius est illi, ut maioribus à se ipso aliquid addat, non secus ac fluuius currens. Cæterum de cognatione maiorum, non minus secundum uirtutis quàm corporis comparationem, multa quidem & alia extant indicia, ueluti pauperum sustentatio, hospitum exceptio, animæ per temperantiam purgatio, facultatum portio deo cōsecrata. res cui nondum tunc multi studebant, quemadmodum nunc ex primis

auctum

auctum & hnnoratum est exemplis.necnõ alia quæ Ponto & Capadocibus impensa,satis ad multorum aures implendum fotent.mihi uero bouorũ generatio filiorum.res uidetur maxima & clarissima. siquidem numerosam & pulchram prolem fabulæ fortassis habent,nobis autem experientia hos con tulit,ita factos,ut si & non talium essent patentes,sibijpsis sufficerent ad gloriam.talium autem existentes patres,& si ipsi non tam clari essent uirtute,omnes superarent prolis felicitate.equidem unum uel duos laude dignos nasci,naturæ quispiam ascribere posset.at præcellentia in omnibus, manifeste parentum laus est. Quinimmo beatissimus sacerdotum ac uirginum numerus ostendit,eos & qui nuptiali iugo sunt alligati,nullum damnum in æquali uirtutis excellentia perpeti.sed ob uitæ potius electionem, aut conuersatio nem talia facere. Quis igitur ignorat Basilij huius patrem, Basilium magnũ penes omnes nomen, qui optionem paternam est adsecutus (ne dicam solus)ac si quis alius inter homines.nam quum omni uirtute præditus esset, à solo filio prohibitus est ne partes haberet primas. Quis ignorat Emmeliam, quæ ab eo quod fuit nomen est sortita, aut facta quod appellata fuit. Vnde iuste concinitatis cognomine ornata extitit, quæ illud inter mulieres esse uisa est(ut breuiter dicam) quod ille inter uiros. ac ideo si necesse fuisset, ut omnino mos gereretur naturæ,& is quem nunc laudamus,hominibus daretur,quemadmodum olim ueterum quidam, qui à den ob communem utilitatem orbi sunt concessi, nequaquam conuenisset ut ex alijs potius quàm talibus nasceretur parentibus.neque ut ij ab alio magis quàm hoc parentes nominarentur. Cæterum quicquid ipse recte egerit, iam enumerare incipiemus:nam postquàm laudis primitias, lege persuasi diuina, quæ parentibus cunctum honorem tribuere iubet,commemorationi hotum dedimus,ad illum iam transibimus.hoc tantum addentes, quod & omnibus uere dictum uideri puto,qui illum cognotunt:nobis,quum eum laudamus,sola eius uoce opus esse.ipse enim materia est splendida laudantibus, solusq; materia sermonis uiribus dignus. Pulchritudinem uero,fortitudinem,& staturæ proceritatem,quibus multos gaudere uideo, laudare uolentibus, & ijs relinquo, qui rebus student minutis, & circum corpora uolutantur: non quia his minus quàm alius quispiam præditus fuerit,quum adhuc iuuenis esset,ac nondum carnem philosophia perdomuisset: sed ne mihi quemadmodum inexpertis accidat pugilibus,qui uires temere & superuacaneis euatiant certaminibus,ac ideo inferiores suo tempore inueniuntur, in ijs, ex quibus uictoria acquiritur, & ob quæ coronæ pronunciantur. quæ autem arbitror, nequaquam uideri superuacue dici,ne oratione à scopo aberrem, ea quoq; laudabo.arbitror igitur cunctos fateri,qui mente sunt præditi, institutionem disciplinarum, primum ex bonis nostris esse: non solum generosiorem illam, & nostram,quæ omnem sermonis fastum & contentionem despicit, solaq; salutis & rerum intellectualiũ continetur pulchritudine: sed & exteroã, quam

Emmelia con cinnitas uel morigera

Christiani

Christiani pleriq; tanquam insidiatricem ac deceptricem, & quæ à deo se/
greget despiciunt, male sentientes, quemadmodum enim terra & cœlum,
necnon aer, & similia, non ideo sunt contemnenda, quia quidam male his
sunt abusi, pro deo ea quæ dei sunt uenerantes. Ita etiam quicquid utilitatis
ex philosophia percipi potest, id omne ad uitæ usum fructificare debemus.
ita tamen, ut periculum effugiamus, & nequaquam contra creatorem creatu
ram, iuxta insipientes, cõtemus: sed ex opificio opificem deprehendamus,
& sicut diuinus inquit Apostolus, omnem intellectũ Christo captiuemus.
quemadmodum igitur ignem, & cibum, ac ferrum, necnon alia per sese nec
utilia aut noxia esse scimus, sed quemadmodum uidetur utentibus: quin ex
reptilibus medicamenta etiam quædã theriacalia temperamus ad salutem:
ita & in illis. siquidem indagationem & cõtemplationem suscipimus: quum
autem ad dæmones & errorem perducit, necnon perditionis profundũ, con
temnimus. nam licet hæc nequaquam nobis ad pietatem prosint, ex deterio
ri tamen id quod melius est seligimus, ac sermonem nostrum cum illo robo
ramus. haudquaquam igitur disciplinæ sunt uituperandæ, quemadmodum
nonnullis uidetur. sed rudes & imperiti, & qui ita habent sunt neglegẽdi. uel
lent enim omnes tales, quales ipsi sunt esse, quo in communi ignorantia la/
tere & inscitiæ argumenta effugere possent. Cæterum postq; hæc pro con/
fessis habentur, age de Basilio ipso cõsideremus. In prima itaq; ætate, à ma/
gno patre, quem cõmunem tum uirtutis præceptorem Pontus elegerat in/
stitutus est & formatus, formatione optima & purissima. quam diuinus Da
uid recte diurnam uocat, quoniam nocturnæ opponitur. sub hoc igitur ad/
mirãdus ille, tam uita quàm sermone auctus in utriſq; coaluit. nequaquam
ob Thessalicum antrum, tanquam uirtutis officinam glorians, nec ob Cen
taurum quendam superbum, heroum præceptorem, nec quod lepores uena
ri, uel hinulos cursu superare, aut ceruos capere ab eo didicisset, siue ut in re/
bus bellicis fortissimus esset, aut optime equos domaret, eodem pullo & ma
gistro utens, uel ceruorum & leonum medulla, à fabularum nutriretur ficto/
ribus: sed disciplinas didicit circulares, obiretq; pietatem exercuit. & ut breui
ter dicam, ad futuram perfectionem, à disciplinarum perductus est princi/
pio. qui enim uel uitam solum recte instituunt, aut eloquentiæ tantummo/
do student, ita ut alterũ omittant, nihil mihi à monoculis distare uidentur,
quibus magnum est nocumẽtum, maior uero turpitudo, quum quempiam
inspiciunt, seu inspiciunt. quibus uero contingit, ut in utriſq; excellant & sint
idonei, ŋ illud etiam assequuntur, ut perfecti euadant, & cum beatitudine ui/
uant futura. Proinde & illud Basilio contigit, ut ad bene uiuendum domesti
cum uirtutis haberet exemplum, ad quod respiciens, cõfestim optimus eua/
sit: quemadmodum pullos uidemus equinos, necnon uitulos, simul ut nati
sunt matribus suis alludere: eodem modo & ipse equino quasi hinnitu, pa/
trem circumsiliebat, nõ multum summis uirtutis moribus inferior. aut si ma/

uis quemadmodum in adumbratione picturæ, ubi mox futura pulchritudo figuræ indicatur, & ante diligentiæ tempus ea quæ diligētiæ sunt præsignant. Postquàm autem abunde disciplinis illis instructus fuit, ipsumq́ nihil pulchri effugit, quum nec apibus cederet laboriosis, quæ ex cunctis floribus utilissima colligunt, ad Cæsariensem profectus est ciuitatē, quæ eo tempore disciplinarum florebat institutione. splendentem illam dico, & nostram, quoniam & ipsa meorū sermonum ducttix est, & institutrix, ac nō minus sermonum metropolis existit, q̄ eatū ciuitatum quæ illi subsunt, & super quas habet potestatem, quā si quis uirtute priuaret sermonum, illi etiā quod pulcherrimum habet, & peculiarissimum aufferret. aliæ enim ciuitates, alijs exultant ornamentis, siue uetustis, aut nouis, secundum quod (ut arbitror) fabulis celebrantur, aut spectaculis. hanc autem sermones notam reddunt, perinde ac signa in armis, siue fabulis. reliqua uero ij referant, qui uirum apud eos erudiebant, & institutione fruebantur. sed qualis fuit erga preceptores? qualisq́ erga coëtaneos? hos quidem æquabat, illos autem omni doctrinæ genere superabat, ita ut paruo tempore apud omnes laudis gloriā referret, ac tam populo, q̄ ciuitatis primoribus maiorem eruditionem, q̄ ætatem, maioremq́ morum grauitatem, q̄ eruditionem ostēderet. Rhetor inter rhetores, etiam ante thronos sophisticos. Philosophus inter philosophos, etiā ante dogmata philosophica. & quod maximū erat, sacerdos Christianus, & ante sacerdotium etiā. tantū illi in omnibus tribuebatur ab omnibus. eloquentiæ uero studium ei superuacaneum erat, ex eo tamen tantū decerpsit, quantū illi ad philosophiā nostrā opus erat. quoniam & uis huius, ad intelligendorum demonstrationem est necessaria. siquidē mens, motus est ineffabilis torpentiū: philosophia autem studium, & mundo perire, ac deo adiungi, ijs qui pro infernis superna cōmutant, instabilibusq́ ac fluxis, stabilia præferūt & manētia. Inde Byzantiū profectus est, ciuitatem orienti præsidentem. ea enim sophistis & philosophis præcellebat clarissimis, quorum fortissima quæq; ob naturā uersatilem & ingentem breui collegit tempore. Hinc ad sermonū parentem Athenas à deo mittitur. Athenas inquā, quæ in disciplinis pulchrā habent insatiabilitatem, mihiq́ aureæ sunt, & bonorū, ac si alicui alij hospites. hæ enim mihi uirum hunc cognitum reddidere, licet nec antea ignotum: quumq́ eloquētiam quærerem, felicitatem retuli: & licet per modum alium, idem tamen mihi euenit quod Saul. qui quum patris quæreret asinos, regnum inuenit, dum præter opus destinatum, maius quid opere mercaretur. Sanè recte sermo noster hucusq́ cucurrit, & per uiam delatus est planā, admodumq́ facilem & regiam, in laudibus uiri. dehinc uero ignoro, qualiter sermone utar, aut quò me conuertam. habet enim sermo contrariū quid nobis. desidero enim hic postquàm in hunc incidi sermonem, ac tempus hoc nactus sum, aliquid à me ipso prædictis adiungere, ac parumper narrationi immorari: unde & quomodo, à qualiq́ principio nostra inceperit amicitia

aut

aut si magis proprie loqui oportet, conspiratio & coadunatio. nam & uisus
haud facile à iucundis diuelli solet spectaculis: si uero uiolentia quadam ab/
stractus fuerit, iterum illac refertur: quemadmodum sermo à narrationibus
suauissimis. proinde licet magnitudinem timeam conatus, modeste tamen,
& quantum possibile est uerba facere studebo. si uero alicubi ob nimium en
gemur desiderium, affectui nostro parcendum erit, quum omnium affectu/
um sit iustissimus, ac passionibus haud affici, damnum censeatur, ab ijs qui
præditi sunt mente. Habebant igitur nos Athenæ, perinde ac defluxũ quen
dam fluuiatilem, ab uno patriæ fonte, in diuersas diuisos terras, rursusq; in
unum, tanquam ex præscripto dei motu conuenientes. ego autem paulo pri
us adueneram, illecq; cõfestim post me multa & præclara spe exceptus. nam
multorũ celebrabatur linguis, prius etiã quàm ueniret, singulisq; magnum
erat, præoccupare eum cui studebant. uerum nil oberit, si sermoni narratiun
culam quandam breuem, tanquam condimentum aliquod addamus, quo
scientibus memoriam refricemus, ignorantibus autem doctrinam impertia
mur. Athenis ex iuuenibus quàmplurimi, imò modestiores etiã, circa sophi
sticam desipiunt. non ingenerosiores solum, & nomine obscuri, sed genero/
siores iam & clariores. non secusq; ac multitudo inter se decertãt, quum mo/
tibus præditi sint iuuenilibus, & haud facile cohiberi possint. ac ideo uidere
est idem illis accidere, quod & equorũ ac spectaculorũ amatoribus, in cursu
equorum aduersariorũ. saltant enim, clamant, puluerem in cœlum spargunt,
in aurigas sedentes, aërem uerberãt, equos digitis tanquam flagellis cũ con/
iungentibus coniungunt. & quum nullius sint domini, facile inuicem conce/
dunt, aurigas, equos, stationes equorũ, præfectos. ac quinam sunt illi? ut plu/
rimũ indigentes ac pauperes, & qui nec tantum habent, ut uno sustineantur
die. eodem modo & ij, in his admodum pro doctoribus suis conflictantur,
& aduersarijs indignantur: quo ipsi plures existant, ac doctores, quorum illi
curam gerũt præcipuam, locupletiores reddant. quæ res admodum absurda
est, pariter & infelix. præoccupantur enim ciuitates, uiæ, portus, montiũ sum/
ma, campi, nouissima quæq;: nec quicquam est in tota Attica, aut in Græcia
reliqua, quod non in partes cedat, cũ incolis quàmplurimis. nam & hos stu/
dijs suis addictos habent. quum igitur quispiam in manus horũ incidit ex/
ploratorum, quod uel ui accidit, uel uoluntarie, hæc lex illis est Attica, & lu/
dus serio permixtus. primũ enim hospitio excipitur à præoccupante aliquo,
uel amico, aut cognato, siue patriæ eiusdem, aut ijs qui admodũ in sophisti/
ca præcellunt & captionibus. idq; pręcipue in honorem fit eorum, quoniam
& hæc illis merces est, ut studiosissimos adipiscantur. deinde nugis agitur,
ab omni uolente. hæc ut arbitror ideo faciunt, quo fastum eorum, qui nuper
aduenerunt contundant, & sub initium eos sibi morigeros reddant. alij igi/
tur nugantur proteruius. alij uero rationabilius, secundum quod plus ciuiles
sunt aut agrestes. & res quidem illa ignorãtibus timorem incutit, & immitis

uidetur.at præscientibus admodum suauis & humana.maior enim ostenta tio est,quàm opus rerum de quibus concertatur. Deinde per forum ducitur cum pompa,quæ talis est: ĥ qui adolescentis ad balneum sunt præcursores, seipsos in ordinem redigunt,secundum cognationes seriatim,quum uero ap propinquant,multo utuntur clamore,saltantes tanquam insanientes: iubet autem uox illa,eos non ultra progredi,sed consistere tanquam balneum eos minime capere uelit,simulq; portas calcibus pulsant,strepitu iuuenem per terrentes:deinde ingressum concedentes,ita iam libertatem præstant. ac ex balneo honore æqualem,& tanquã unum ex eis suscipiunt. hocq; eis ex lu dicro illo iucundissimum est, ut quàm celerrime ea quæ perturbant reconci lientur & dissoluantur.Ego igitur tum meum ac magnum Basilium,non so lum ob reuerentiam haud deduxi, quum eum uiderem moribus constantio rem esse,& sermonibus plus idoneum:sed & alijs qui iuuenem illũ haud co gnoscebant,persuasi,ut idem facerent. Igitur à multis confestim habitus est uenerabilis,auditu præcognitus. Vnde accidit,ut solus ferè ex aduenis, le gem illã effugerit,dignior ufus honore hoc iuuenili. & illud amicitiæ nostræ fuit præludium,hinc cõfortij nostri scintilla,sic inuicem fuimus sauciati. Inde tale quid euenit,nam nec hoc nobis est prætereundum. Armenios nequaq; simplex hominum genus esse inuenio,sed admodum uafrum,& scopulis seu aris simile marinis:ex quibus multi cum conueniebant familiares,& sodales quidam,etiam ob amicitiam pristinam & paternam. siquidem in eodem lu do uersati fuerant literario.accedebant igitur cum amicitiæ fictione, sed inui dia,& nequaquam beniuolentia eos instigabat. Interrogabantq; cum con tentiose potius quàm rationabiliter,ac illum per primum conatũ sibi subijce re quærebant, superiorem uiri laudem cognoscentes,præsentem uero hono rem minime ferentes.moleste enim ferebant,quum iam pridem philosophi cam ac tritam sumpsissent uestem,molliterq; susurrare didicissent,si nõ plus hospite haberent ac iuuene.Ego autem nimius Athenarũ amator, & uanus (ignorabam enim,quod hæc ob inuidiã fierent, sed fictioni credebã) quum iam aures demitterent,ac tergum uerterent (indigne enim ferebam Athena rum gloriam in illis dissolui,& adeo cito contemni) iuuenibus opem tuli.ser monem enim instauraui,& illis à me ipso robur præstiti. siquidẽ parua quæ dam additio,omnia potest in talibus,ita ut in pugna simili,æqualia sermoni capita constituat.uerum postquàm cognoui,quid sub disputatione illa late ret,neq; enim iam tolerabilis erat,sed palàm se denudabat, confestim immu tatus fui, ac pupim cohibui, illiq; adstiti,& uictoriam in alteram partem in clinare feci.at ille cõfestim ob rem hãc gauisus est,sagax enim erat, ac si quis alius,alacritateq; repletus, ut planè Homericis uethis eum describã. sermo ne igitur generosos illos exagitabat,syllogismisq; uerberans,nõ prius dimi sit quàm manifeste in fugã uertisset, ac planè uires eorũ fregisset. hoc nobis amicitiæ ferundæ,nõ iam scintilla erat, sed ignis accensus splendens & mani

festus.illi igitur re discessere infecta,multum seipsos ob temeritatem incusan res,multumq; mihi ob insidias indignantes,tanquam ex professo illis inimi citias indixissem,quas etiam proditionem uocabant,non eorum solum, sed & Athenarum ipsarum.ac ita illi in tentatione prima succubuere,& adeo ab uno confusi sunt uiro,ut nec amplius in futurũ spem conciperent meliorem. at ille(siquidem humanus est affectus,quũ magna sperãtes, expeditiq; spe/ ratis occurrimus, uidemus autem apparentia longe opinione nostra esse in/ feriora)tristabatur,affligebatur, nec habebat cur se ob peregrinationẽ suam laudaret,querensq; quod spetauerat,Athenas,felicitatem uocabat inanem. & hic in illis erat,ego uero plurimum tristitię ei ademi.nam ratione occurri, considerationibusq; uirum deliniui.& quod uere ita se habebat,dicebam,ne quaquam hominum mores confestim,sed tempore longo , & consuetudine perfectiore,deprehendi, nec disciplinas à scrutantibus breui cognosci posse. his uerbis lætitiam ei reduxi,experimentumq; dedi,& accepi, ac plus illũ mi hi colligaui. quum uero tempore procedenti desiderium inter nos confitete mur,ac philosophiã esse cui studebamus,tum omnia iam inter nos eramus. eadem enim domo ac mensa utebamur,contubernales,unanimes idem sen/ tientes,semper inter nos desiderium feruentius & firmius augẽtes. qui enim corpora amant,quoniã fluxa sunt,instar uernis diffluunt floribus. quin nec flamma permanet, quum materia est consumpta , sed cum illa accendente euanescit,ita nec desiderium subsistit,quum marcet feruor.modesti uero , & qui secundum deum uiuunt,postquàm rei sunt firmioris,ideo etiam stabilio res existunt,ac quantum pulchritudo plus ab eis imaginatione deprehendi tur,tanto illos magis sibi ipsi,& amatores eorum inuicem colligat.& hæc de nobis lex est amoris.Proinde scio,quod tẽporis & mensuræ terminos trans/ gredior,& ignoro quomodo in has incidam considerationes.non tamen ha beo quomodo me à narratione contineã.nam semper id quod mihi in men tem uenit,necessarium uidetur,ac melius quàm quod est obmissum.quod si me quis uiolenter inde abstraxerit , idem mihi quod polypodi accidet . illi enim,quum quis eos ex cauernis suis extrahere nititur, adeo fixe saxorũ ad/ hærent concauitatibus,ut nequaquam inde auelli queant,nisi quid secũ uio/ lenter abstrahant , aut ipsi relinquant . Si igitur quispiam permittet, habeo quod quæro.sin minus,à me ipso reprehendar.Quũ igitur ita inter nos age/ remus,ac in bene murato thalamo aureas fundaremus statuas,quemadmo dum Pindarus ait,ita quoq; ad ulteriora sumus progressi,deo pariter & de/ siderio nostro cooperatoribus utentes. ó quomodo sine lachrymis , harum rerum memoriam refricare possum? spe enim ducebamur pari, in re inuidia plena,sermonum nempe. Verum inuidia aberat, æmulatio autem urgebat, certamenq; ambobus erat,non uter è nobis primas ferret partes,sed ut illas amico concederet , nam ut inuicem excelleremus proprium feceramus . una enim ambobus anima esse uidebatur, duobus corporibus inclusa . proinde

etsi non facile credendum sit dicentibus, omnia sibi cũm omnibus conuenire, nobis tamen credendum est, tanquam ijs quibus inuicem, & inter nos recte cõueniebat. eratq; ambobus opus unum, uirtus, & ut ad spes uiueremus futuras, priusquàm abscederemus hinc, quum sciremus planè nos aliquãdo emigraturos. ad quod respicientes, ac omnem uitam & actionem nostram dirigentes, ita deducebamur à mandato, uirtutemq; inter nos acuebamus. & nisi mihi hoc dictu nimis sit magnũ, libra inuicem eramus, in qua expenditur id quod rectum est ac obliquum. Conuersabamur autem cum amicis nequaquam improbis, sed modestissimis, neq; cum pugnacissimis, sed cum pacificis, & cum quibus uersari conduceret, facilius esse scientes, malitia aliorum inquinari, quàm alijs uirtutem impertiri. nam & morbo citius quis inficitur, quàm sanitatem conferre possit. Disciplinis uero non tam iucundissimis, quàm pulcherrimis gaudebamus. siquidem hinc iuuenes ad uirtutem uel uitia formari contingit. porrò duæ nobis uiæ cognitæ erant, una prior & uenerabilior, alia autem secundaria & nequaquam dignitate cum priori conferenda. prima nos ad domos sacras, & doctores qui illic agebant ducebat, secunda autem ad magistros externos, reliquas uolentibus reliquimus, Festiuitates, theatra, panegyres, conuiuia. nihil enim honorabile censeo, quod nõ perducit ad uirtutem, neq; meliores facit eos qui illi student. alijs igitur aliæ quædam sint nomenclaturæ, uel à maioribus aut familijs deductæ, siue ab institutis proprijs, aut egregie gestis. nobis uero res erat magna, ac nomen ingẽs, ut Christiani essemus, & censeremur. quo magis exultabamus, quàm Giges ille anulo (etiam si haud fabula esset) cuius ope Lydorum assequutus regnum. aut Midas olim auro, cuius gratia etiam perijt, quum non compos effectus esset, & nil nisi aurũ possideret. alia hæc fabula phrygia. nam quid de Abaridis Hyperborei dicerem sagitta? aut de pegaso Argiuo? quibus haud tantum per aërem ferri poterant, quantum nos mutuo ac inter nos ad deum eleuabamur. dicam quid succinctius. Athenæ quum alijs, quantum pertinet ad animam, nociuæ essent, quemadmodum non male à pijs censetur hominibus: idola enim ibi præ reliqua Græcia, mala abundant abundantia, difficileque est, horum laudatoribus ac patronis non arripi: nobis uero nullum ab ijs accidit damnum, qui mente iam eramus stabiliti & muniti. immo si contrarium, & mirum quid dici debet, hinc ad fidem confirmabamur, quum deceptiones eorum & imposturas perdisceremus. unde dæmones contemnebamus, & nequaquam admirabamur. Proinde si fluuius est quispiam, aut esse creditur, qui per mare dulcis fluit, aut animal quod in igne qui cuncta absumit circumuolat, hoc nos inter cunctos eramus coëtaneos. & hoc pulcherrimum erat, quod sodalicium quoddam non ingenerosum circa nos erat, duce illo instructum, ac deductum, quod planè gaudebat eisdem. quoniam & pedestres iuxta currum currebamus Lydium, eo cursu & modo, ex quibus nobis contigit, ut dari apud condiscipu-

los

los nostros haberemur ac sodales, clarique apud Græciam uniuersam, præcipue uero apud notissimos. sed & ultra terminos iam progressi fuetamus, quemadmodum manifestum factum est à pluribus, qui hæc narrarunt. tantum enim præceptores nostri præcellebant, quantum & Athenæ, nos uero tantum quantum præceptores, inuicem nos audientes, & inter nos colloquentes. amicorum par eramus non incelebre, ita ut nec apud eos tale quid audirent Orestæ, & Pilades, neque Molionidæ, Homerici libri miraculum. quos calamitatum cognatio notos reddidit, & quod pulchre currum agitare scirent, partem inde sumentes legitimam unde etiam uerbera. Cæterum mei oblitus uideor, dum in meas prouehor laudes, quod quidem nec ab alio admitterem unquam: sed nil mirum, sic enim amicitia illius aliqualiter persrui licuit, dum sic uixit cum uirtute, ut illi cesserit in laudem. nunc uero sermo nobis rursum ad metam reducatur. Quis nobis adeo canus intellectu fuit, ante caniciem etiam? sic enim à Salomone senectus definitur. Quis etiam tam uenerabilis tam senibus quàm iunioribus? non solum qui eo uixerunt tempore, sed qui etiam præcesserunt. Quis minus indigebat sermone propter mores? Quis magis compos fuit orationis, idque cum moribus? Quod nam doctrinæ genus non est perscrutatus? seu potius, quodnam haud cum excellentia? idq; tanquam solum. ita enim in cunctis est uersatus, quemadmodum nemo unquam in uno. ita etiam exacte singula calluit, tanquam alia ignoraret. diligentia enim cum ingenio concurrebat, ex quibus scientiæ & artes uires suas habent. naturæ enim celeritate minime propter ingenij indigebat acumen, minimeque acumine propter uelocitatem. ita autem utraque colligebat, & in unum deducebat, ut incertum foret, quonam ex illis admirabilior esset. Quis adeo Rhetoricam petnouit? impetum spirantem ignis, tametsi mores eius longe à Rhetoribus essent alieni. Quis ita in grammatica excelluit? quæ linguam exornat, historias colligit, metris imperat, legemque fert poëmatibus. Quis ita philosophia inclaruit? sublimi illa & sursum ascendente, tam actiua quàm contemplatiua: ac ea quoque quæ circa rationales uersatur demonstrationes, quæ contrapositiones haber, & exercitia, quam & dialecticam uocant. ita ut facilius esset è labyrinthis euadere, quàm illius sermonum retia effugere, si ita foret necesse. De Astronomia autem, & Geometria, necnon numerorum proprietate tantum sumpsit, ut non inquinaretur illorum argutijs. superuacuū uero contempsit, tanquā pie uolentibus uiuere, inutile foret. ita ut electio magis, q̃ appositū admitanda esset, seu potius appositū electione. Sanè medicandi artem & corporis ægritudo, ac infirmitas assidua, quum philosophiæ & laboris sit fructus, necessariam sibi fecit. hinc enim incipiens, in habitū peruenit artis. & huius, non quemadmodū se circa apparentia habet & inferna, sed quantum circa dogmatica & philosophica. Cæterū qualia

sunt hæc: licet talia existant, si cum uiri doctrina, quam in moribus habuit fuerint comparata, nugæ profecto erunt cum gestis eius collati, Minos ille & Rhadamantus, quos Græci Asphodilli pratis, & campis censuere dignos Elisijs, quum in opinionem, quemadmodum & nos paradisi deuenissent, ex libris, ut arbitror, Mosaicis, ac nostris, licet nomenclatura aberrarunt, alijs nominibus paradisum ostendentes. Proinde & sic se illa habebat. eratque nauis doctrinæ plena, quatenus natura pertingere potest humana, ultra enim transiri nequit. reliquum erat ut de reditu ac uita cogitaremus perfectiori, acciperemusque sperata, & ea propter quæ conueneramus. Iamque dies aderat regressionis, & parata erant quæ ad peregrinationem pertinebant. sermones ualedicentes, præmissiones, reuocationes, gemitus, amplexus, lachrymæ, nil enim adeo triste est ubique, quàm quum contubernales ab Athenis & seipsis diuelluntur. factum igitur tum est spectaculum miserabile, & historia dignum. circumstabat nos amicorum & coetaneorum chorus, sed & præceptores nonnulli aderant, qui nos nequaquam dimittendos esse dicebant, rogantes, cogentes, persuadentes, & quid non dicentes: quid ue non facientes: quemadmodum par est dolentes. Cæterum quid hic accusem, num me ipsum: aut diuinam illam & incomprehensibilem animam, sive audaciam ipsam, ille enim causam de regressione depromens, superior ui sus est contentione, ac ui etiam detinentium, ideoque illi permissus est reditus. Ego uero Athenis derelictus sum partim languens, partim autem (nam uerum dicatur) proditus ab illo persuadente, ut dimitterem non dimittentem, cederemque trahentibus. res priusquàm fieret nequaquam credenda. siquidem facta est incisio corporis unius, in partes duas, & mortificatio amborum, aut uitulorum collactaneorum & coniugalium separatio, flebiliter inter se mugientium, & haud ferentium disiunctionem. mea tamen longior erat mulcta. non enim diutius sustinere poteram, ut uiderer miserandus, ac omnibus rationem separationis redderem, sed cum tempore haud longo Athenis mansissem, desiderium, Homericum me fecit equum: uincula enim quæ me retinebant abrupi, ac per campum lasciuiens ad contubernalem me contuli. Postquàm autem regressi sumus, parumper mundo, & scenæ gratificati sumus, quo desiderio satisfaceremus multorum. quum enim nequaquam theatrice haberemus seu ostentabunde, celerrime nostræ facti sumus potestatis, & inter uiros censi sumus, nirillus adiumento philosophiæ proficientes. non amplius iam unà, id enim inuidia haud permisit, desiderio tamen unà conuersati sumus, hunc enim Cæsariensis continebat ciuitas, tanquam secundum quendam conditorem & ciuitatis gubernatorem: deinde peregrinationes quædam necessariæ, postquàm nos haud habebat, illum excepere, nec à philosophiæ instituto alienæ. me uero parentum pietas, & senectutis horum cura, necnon calamitatum aduersitas à uiro abduxit, forsitan minus bene aut iuste, abduxit tamen. Cogito

autem

autem, nūm omnis mihi inde uitæ inæqualitas & difficultas acciderit, & ad philosophiam impedimentum, nequaquam desiderio aut proposito dignum. Cæterum nostra quocunque deo placuerit fetantur, ferentur autem intercessionibus illius melius: hunc autem multiplex dei clementia, & circa genus nostrum dispensatio, per multa media notum faciens, semperq; clariorem ostēdens, ecclesiæ illustri facem præposuit splendentem, celebremq; illum ad sacros presbyterij thronos elegit, & per unam ciuitatem Cæsariensem, orbi succendit uniuerso, & quonam modo? nequaquam festinantet ad gradus perduxit, neq; per obtrectationes & fraudes more multorū, qui nūc præsidentias concupiscunt, sed ordine, & lege ascensionis spiritalis honorem adauxit. Sanè nequaquam rerum & ordinis apud nos laudo confusionem, quum aliquādo peruerse à quibusdam præsidetur in gradibus. siquidē non omnes accusare audeo, neq; uisum est: obiter tamē legem laudo nautarum, quæ prius gubernatori remū in manus dat, indeq; in proram deducit, & ulteriora concredit, itaq; tandem super gubernacula, cū multa maris experientia, & uentorum statuit cognitione. Pariter & in rebus fieri solet bellicis, miles sub initium quis efficitur, deinde ordines regit, tandem etiam in ducem euadit. siquidem ordo ipse optimus est incipientibus pariter & utilissimus. res uero nostræ multum dignæ essent, si ita se haberent. nunc autem fanctissimus apud nos periclitatur ordo, ne præ rebus cunctis sit ridiculosissimus, non enim ex uirtute magis quàm malitia otiē præsidentia, neq; dignionum, sed potentiorū sunt throni. Samuel inter prophetas futura præuidens, sed & Saul abiectus. Roboam Salomonis inter reges, quin & Hieroboam seruus & desertor. at nec medicus aut pictor ullus est, qui nō prius ægrotantium cōsideret naturas, aut colores temperat multos, & deliniat figuras. Cathedra uero, etiam sine ullo acquiritur labore, non secus ac cum fabulæ gigantes fingunt. unius diei sanctos facimus, ac sapientes esse iubemus, eos qui nulla præditi sunt sapientia, & qui nil ad gradum, præterquàm uelle afferunt. & hic quidem inferiorem amat locum, & humilis consistit, quum dignus sit sublimi, ac multum in literis exercitatus diuinis, multumq; carnem ad spiritus domauerit subiectionem. alius uero sedet arrogans, superciliaq; tollit contra meliores, nec tremit ob thronos, minus horret aspectum, modeste deorsum aspiciens: sed longe se nitibus suis, & seipso meliorem esse censet, male sentiens, ac sapientiam à potestate desumens, uerum non ita magnus ac celeber Basilius, sed quemadmodum in cunctis reliquis, ita & circa decus illud multis exemplar est factus. submitium enim sacros populo legit libros, horumq; enarrator fuit, nec ordinem hunc gradus dedignatus est: sic in cathedra presbyterorū, sic in episcoporū laudauit dominū, nequaq; potestatem suffurans aut rapiens: neq; honorem insecutus est, sed honor secutus est eū. nec gratiā humanam, sed diuinā, & à deo suscepit. Proinde sermo de præsidendo aliquantisper inhibeatur, de subiectione uero parumper intendatur

datur.decet enim ut & hoc breuiter percurramus, quũ in medio dicẽdorum sit constitutum.conflatum est uiro dissidium cum duce quodam ecclesiæ.unde autem & quomodo,satius est tacere,præterquàm quod incidit cum homine in alijs non ingeneroso,ac pietate admirando. quemadmodum ostendit persequutio,& causa contra ipsam acta. attamen humanum quid contra illum est perpessus.Inuidia enim nõ solum multos,sed & optimos tangit,ita ut solum dei sit penitus ab illa purũ & inexpugnabilem esse. cõmouit igitur contra eum quicquid eximiũ & prudentius erat,si saltem præ multis sapientiores sunt,qui seipsos omatu secemutit, ac deo uitã consecrant.de Nazareis nostris loquor,& ijs qui plurimũ rebus illis studium impendunt.ij enim moleste ferebant, si potentiam suam iniuria affectam & eneruatã negligerent. rem itaq; ausi sunt periculosissimam.defectionem etiam moliri sunt,& expulsionem magni,& ab omni seditione corporis ecclesiæ alieni.sed nec paruam populi partem absciderunt,tam ex humilioribus q̃ dignioribus,quod quidem facile ob tres fortissimas erat causas.erat eñ uir ille uenerabilis,& num alius ex philosophis nostris talis ignoro,satisq; sibi cõfidebat, ut quæ uellet congregationi etiam præstaret.Ciuitas uero quia illum iniuria affecerat, suspectum habebat,ob tumultum ordinis,tanquam nõ legitime neq; canonice,sed potius tyrannice præeminentiam suscepisset. aderant & ex occidẽtalibus episcopis quidam,qui ecclesias quotquot essent orthodoxæ ad se pertrahebant.quid igit͛ fecit generosus ille,& pacifici Christi discipulus? non enim potis erat,ut ijs qui eum iniuria afficiebant reluctaretur, necnon alijs qui fauore præcellebant,neq; cõtra illos pugnare,aut ecclesiæ corpus dilacerare uolebat,præcipue quum & alias oppugnaretur, & in magno ob hæreticorũm potentiam uersaretur discrimine: simul & consultore nobis in hac re usus,adhortatoreq; fideli, exul hinc nobiscum in pontũ secessit, & monasterijs quæ ibi sunt præfuit,quę ipse admodum digne moderabatur,solitudinemq; cum Helia & Ioanne,qui admodum philosophi fuerunt mire amplectebatur:satius hoc sibi esse ducens,quàm de præsentibus aliquid cogitare,quod philosophia eius foret indignum,& ut in tempestate gubernationem disperderet rationis,debitam trãquillitati. Proinde licet secessus ille adeo philosophicus fuisset & admirandus, meliorem tamen & admirabiliorem inuenimus reditum.ita enim res se habebat,quum in ijs uersaremur,insurrexit repẽte nebula grandine plena,& pernicies calamitosa, quæ omnem cõtriuit ecclesiam & discerpsit,quã rex accepit,Christi cultor,pariter & Christi osor,qui & in his duobus maximis ægrotabat,insatiabilitate,& blasphemia. qui post persecutorem persecutor fuit,& post desertorem,nõ desertor quidem,sed nil melius Christianis.seu potius Christianorum parti pijssimo, purissimoq; trinitatis adoratori,quã ego solam pietatem uoco & opinionem salutarem. siquidem nequaq̃ deitatem expendimus, neq; unicam & inaccessibilem diuinitatẽ à seipsa exulem facimus,ex generibus alienationem, neq; malum malo curamus

Valens Imperator

mus,impiã Sabellij contractionem diuisione longe impiore & incisione dissoluentes.qua Arius cognomine insanus ęgrotans,ualde corrupit ecclesiam, qui nec patrẽ honorauit, ignominia uero affecit ea quæ ex illo sunt propter deitatis gradus inæquales. nos uero unam patris gloriam agnoscimus unigeniti honoris æqualitatem:unicã & filij, quæ & spiritus existit. ac quicquid ex tribus deorsum ponimus,totũ subuertere censemus:tria quidẽ proprietatibus,unũ uero diuinitate uenerantes & agnoscentes:ex quibus nullũ ille cognoscẽs,neq; sursum aspicere ualens, sed a seducẽtibus humiliatus, ausus est Valens & deitatis naturã secum humiliare, fitq; conditura mala, dominationẽ perducens in seruitutem,ac naturam inconditam, & omne tempus excedentem cum conditura statuit.& ille quidem ita sapiebat,ac cum tali impietate cõtra nos bellum gerebat. quod quidẽ nil aliud quàm barbarica credenda est incursio, quæ non muros seu ciuitates aut domos euertit, nec parua quædã & manufacta,ac quæ iterum restaurari possent,sed quæ animas ipsas distraheret.Irrupit & cum eo exercitus illo dignus,mali nempe ecclesiarum duces,tetrarchæ amarulenti,orbis qui sub ipso erat.illi siquidem ex ecclesijs iam quę dam habebant,alia autem inuadebant, nonnulla uero regis sperabant auxilio & manu. quum illud immineret, hæc autem minaretur. aduenere igitur ut & nostram subigerent ecclesiam, nullæ rei ex omnibus adeo confidentes, quàm pusillanimitati prædictorum,& inexperientiæ, quæ nos tum inuaserat, necnon morbo qui tum inter nos pullulabat. certamen igitur magnum erat,promptitudoq; multorum non ingenerosa:uerum ordo debilis, quum non haberet præcertantem & propugnatorem artificiosum, in potentia sermonis & spiritus. quid igitur fecit anima illa generosa, & magnanima, ac Christi cultrix:non multis indigebat uerbis ut adesset,& unà pugnaret: sed quàm primum nos uidit legati officio fungentes, certamen enim commune erat utrisque, tanquam uerbi propugnatoribus, legatione est deuictus, secumq; ea decreuit quæ optima forent, & perquàm philosophica considerationibus spiritalibus:aliud quidem pusillanimitatis tempus esse,si ita perpeti necesse foret,securitatis nempe:aliud autem longanimitatis,necessitatis scilicet.confestim nobiscum è ponto migrauit, ob ueritatemq; periculo obnoxiam æmulatione correptus,sorius sit spontaneus,seipsumq; offerens matri reddidit ecclesiæ,sed nunquid ita se negocio ingessit, ut minus digne promptitudine sua decertaret? aut nunquid utiliter pugnauit, sed non assidue? uel erudite,& citra periculum? aut potius cuncta hæc perfecte,& plus quàm dici possit? uel nunquid relictæ fuere in eo pusillanimitatis reliquiæ? nequaquam, sed cuncta pariter reconciliauit, consuluit, ordinauit, & quæ in medio erant scandala & offendicula dissoluit. ea quoque quibus illi confidentes contra nos monstrose inducebant, partim suscipiebat, partim retinebat,nonnulla uero penitus repellebat:factusque est his quidem murus fortis & uallum, alijs autem securis quæ incideret petras, aut ignis in spinis, quemad-

quemadmodum diuina inquit scriptura, facile consumens sarmenta, & deita
De seipso loquitur
tis uiolatores. quod si quid & Barnabas, qui hæc dicit & scribit, una cũ Paulo concertauit, Paulo sint gratiæ, qui illum elegit, & cooperatorem fecit certaminis. hi igitur infecto negocio ita discessere, mali male tum primum pudefacti & deuicti, discentes minime ex cũctis hominibus Cappadoces esse contemnendos. quibus nihil tam proprium est quàm fides inconcussa, necnon erga trinitatem confidentia germana, à qua ipsis uires unà cũ laude adsunt. quæ succurrunt succurrentibus, seu potius longe meliora sunt & fortiora. Proinde secundum opus & studium erat, ut placaret præsidentem, ac suspicionem dissolueret, omnibusq; persuaderet hominibus, quod ea ob quę fuisset afflictus tentationes fuissent maligni, ac deceptio per quam concordiæ inuidere solet bono. ipse autem quũ iam sub lege esset obedientiæ, ac ordine spiritali, ubiq; aderat, sapientiam docebat, obediebat, admonebat, omniaq; illi erat, consultor bonus, socius dexter, rerum diuinarum enarrator, agendarum præceptor, senectutis baculum, fidei sustentaculum, in interioribus fidelissimus, in exterioribus agilissimus. & ut uno dicam uerbo, talis erga illum erat beniuolentia, qualis prius ad inimicitias procliuis fuisse putabatur. hinc ipsi robur suppetebat ecclesiæ, tametsi secundas partes haberet cathedræ. quum enim beniuolentiam afferret, potestatem reijciebat, eratq; inter eos concordia admiranda, & nexus potestatis. hic enim populum ducebat, ille uero ducentem. eratq; tanquam curator leonis, arte mansuefaciens ferocientem: ita enim necesse erat, quum nuper in cathedram constitutus fuisset, & adhuc aliquid mundanæ materiæ spiraret. quum igitur sic composuisset spiritalia, ac multæ ingruissent tempestates, necnon ecclesiæ hostes, dum ipse eam manu duceret, illiq; prouideret, ideo etiam confœderationem dilexit, & dominãte illo ipse dominatũ sustinuit. Cæterum de cura & præfectura ecclesiæ, multa alia uiri sunt indicia. loquendi libertas erga principes, tam alios quàm ciuitatis potentissimos, discordiarum solutiones non suspectæ, sed ab illius uoce signatæ, quum mores pro lege essent. indigentium subsidia, plura quidẽ spiritalia, non pauca autem corporalia: sæpius enim hominem ad animum reuocat, quum beniuole infirmitur. pauperum sustentatio, hospitum receptio: uirginum congregatio, monachorũ institutio, tam scripta quàm tenus prolata: precum ordinationes, gradus exornatio, necnon alia quibus uete homo dei, & cum deo constitutus, populum iuuare potest. Vnũ autem maximum fuit & notissimum. fames accidit grauissima, talisq; qualem nemo unquam euenisse recordabatur. laborabat igitur ciuitas, auxilium uero erat nullũ, nec mali remedium. uerum loca maritima indigentiam talem non admodũ grauiter ferũt, quia mare illis necessaria suppeditat, à nobis uero mediterraneis, quod superest uendi, & quod deest comparari nequit. Vnde non habemus quomodo disponamus ea quæ nobis supersunt, uel nõ sunt. & quod grauissimum est in talibus, omnis habentium abest cõpassio, planeq; superat insatiabilitas

tiabilitas.obseruant enim tempus,& ut penuriam inducant negociantur,ca/
lamitatesq; pro agricultura exercent.nō enim audiunt ut domino fœneren/
tur,qui miseretur pauperum, nec quod frumentū suppressum populi sit exe/
cratio:neq; aliud quid quod promissum est humanioribus, aut inhumanio
ribus cōminatum.sed magis insatiabiles sunt quàm oportet, ac male sapiūt,
quoniam populo sua,sibi uero dei claudunt uiscera,ignorantes quod magis
illo indigent,quàm ipsorum alij.& hæc faciunt frumentatores,& tritici nego
ciatores,nec cognatos uenerantes, neq; erga deum grati , à quo ipsi habent
quum alij premuntur. Cæterum Basilius,quum haudquaquam panem per
pluuiam precibus è cœlo elicere posset , ac populū fugientem pascere in de/
serto,nec uasa implere uacua oleo,omni carente sumptu,quod perquàm mi/
randum erat,quo aleret alentem,in retributionem hospitalitatis, neq; pani/
bus quinq; tor milia conuiuio excipere, quorum reliquiæ multis alijs mensis
satisfacere potuissent . talia enim Mosis erant & Heliæ, necnon dei mei , à
quo & illi habebant ut talia facere possent.fortassis autem & temporum illo
rum status eiusmodi erant , quoniā signa incredulorum,& nequaquam cre/
dentium gratia fiunt . cæterum quæ his sunt similia ac pariter illac tendunt,
cum eadem cogitauit & perfecit fide.siquidem uerbis tantum, diriorum ape
ruit horrea,persuasionibusq; scripturæ illud perfecit, Frange esurientibus ci/
bum, & pasce inopes panibus.& enutriuit eos in fame, animasq; esurientes
impleuit bonis.& quonā modo?id enim non parua est additio . omnes qui
fame laborabant congregauit,ex ijsq; nonnullos qui uix spirabant, uiros &
mulieres,iuuenes & senes,omnem ætatem miserandam, sed & omnis gene/
ris cibaria,quæ famis tempore succurrere poterant , collegit, propositisq; ol/
las fabis plenas,obsonijsq; salsa,quibus apud nos sustentantur inopes. Inde
Christi instar illis ministrauit , qui & lintheo accinctus non dedignatus est
discipulorum pedes lauare.quumq; in hac re filiorum suorum siue conseruo
rum opera usus fuisset,pauperum pauit corpora,pauit & animas,cōnectens
necessitati honorem quoq;,faciliorésq; utrinq; reddidit. talis nobis erat no/
uus frumenti distributor,ac Ioseph secundus, excepto quod aliquid plus di/
cere habemus. hic enim interueniente fame negociabat̄, Ægyptumq; emit
humanitate,abundantiæ tempus in famis reponens tempus , & ad aliorum
somnia proptterea ordinatus.at ille gratis bonus erat, & frumenti inempti si
ne lucro distributor,ad unum hoc respiciens,ut humanitatem acquireret hu
manitate,& propter hanc frumenti distributionem, bona quæ illic sunt asse/
queretur.hæc cum uerbi cibo , ac cum beneficio perfectiori , & impertitione
sublimiori quàm sit humana: si saltem uerbum panis est angelorū. quo ani/
mæ cibantur, & potu reficiuntur,quæ deum esuriunt ac cibū quærunt nequa
quam fluxum aut euanidum,sed qui permanet semper: cuius distributor il/
le erat & ualde diues,licet paupertimus esset, & admodū indigus , omnium
quos nouimus,nec famem panis,nec sitim aquæ magni censens , sed deside/

rium uerbi uere uiuificatiui & nutritiui, & quod recte nutrientē ad augmen/
tum perducit ætatis spiritalis. Inde & ob hæc, quid enim in cunctis recensen
dis immorari oportet? quū is qui pietatis nomen ferebat transijsset, ac suaui/
ter in manibus illius spiritum efflasset, super excelsum Episcopæ sublatus est
thronū, nō tamen sine labore, inuidia, & decertatione eorū qui patriæ præsi/
debāt, cū quibus & pessimi quicq; conspirabant. uerū necesse erat ut spiritus
uinceret sanctus, qui & egregie uicit. siquidem uiros cōcitauit extraneos, pie/
tate insignes & zelotes, inter quos & nouum Abrahā ac patriarchā nostrū,
patrē nempe meū, cui & res quædā accidit miraculi plena. siquidē nō solum
ob annorū deficiebat multitudinē, sed infirmitate etiā affligebatᷣ graui, ac ul
timum trahebat spiritū. Viam tamen ingredi est ausus, quo suffragio suo illi
subueniret. spiritui igitᷣ cōfisus, ut breuiter dicā, semimortuus in lecticā tanq;
sepulchrū positus est, ualidus uero & quasi iuuenis redijt, sursum aspiciēs, sa/
nus, è manu & unctione, & ne multis dicā, è capite uncti. hoc priscis addatur
narrationibus, quod labor sanitatē cōfert, & promptitudo suscitat mortuos,
saltatq; senectus spiritui cōfidens. ita aūt Basilius præsidentia dignus est ha
bitus, ut ijs qui tales euadunt, talemq; gratiā cōsequuntᷣ, ac ita eligi debēt, ne
quaq; dedecori esset, siue in ijs quæ ad philosophiā eius, seu credētium spes
pertinerent: sed semper tantū semetipsum superabat, quantū antea alios su/
perare ostenderat, optime & sapiētissime de his sentiens. siquidē uirtutē ho/
minis priuati esse censebat, ne malus foret, aut saltē aliqualiter bonus: princi/
pis uero seu præsulis improbitatē, ac præcipue in principatu tali, si nō multū
inter multos excelleret, nec semꝑ melior appareret, neq; uirtutē dignitati &
throno cōmensuratā redderet. uix enim summi esse, ut mediū assequi, ac uir/
tutis abundantia multos ad mediocritatē perducere posset. seu potius ut ali/
quantulū melius de his philosopher, illud idē hic accidisse cōsidero, quod in
saluatore nostro cōtemplor, & ut arbitror ex sapiētioribus quisq;, quū nobi/
scū uersaretᷣ, ac formā nostrā pro nobis assumpsisset. ille enim proficiebat, in
quit, quemadmodū ætate, ita etiā sapientia & gratia. nō quod incrementum
aliquod susciperet, quid ēm ex perfectis à principio perfectius fuit? sed quia
hæc paulatim detegebantᷣ, & apparebāt: pariter quoq; uiri huius uirtutē ne
quaq; tum additionē, sed operationē maiorē accipiendā esse arbitror, quum
potestas maiori uteretᷣ materia. Primū igitᷣ omnibus hoc manifestū fecit, ꝙ
opus eius nequaq; gratiæ esset humanæ, sed donū à deo datum, quod & res
nostræ ostendunt. qualia enim mihi de tēporibus illis philosophāti, unà phi
losophatus est? quū enim me omnes alij, ad illū episcopū creatum accursurū
putarent, & cōgratulaturum, quod alius forsitan fecisset, ac unà principatum
administraturū & regnaturū, cōiecturā ab amicitia nostra sumentes, postq;
molestiā declinaui, quod quidē in omnibus præ alijs facere soleo, simul & tē/
poris inuidiā, necnon & eos qui electionē illius moleste ferebāt, & adhuc tur
bati erāt, domi remansi, ac animi refrenaui affectū. Incusauit hoc ille sub ini/
tium

tium, deinde perseueranti mihi pepercit. quod uero cathedræ huius honorē, ob eandē causam nequaq̃ susciperem, neq; honoris inter presbyteros prælationem, neq; incusauit, sed recte faciens laudauit. satius esse ducens, ut a tro gantia à paucis accusaret, qui hanc ignorabant dispensationē, q̃ ut aliquid fieret quod rationi & cōsilijs eius cōtrariū esset. quod quidē luculenter ostendit, homo anima prędítus ab omni assentatione & adulatione aliena, & quę ad unū solum, honesti nempe respiceret legē. de nobis enim ita sensit, quos inter ptimos amicos eius & familiares esse cognoscebat. Deinde eos qui contra illum disceptauerant, emollire, & sanis sermonibus magnifice curare perrexit. Vecum nec adulatotie aut illiberaliter id fecit, sed admodū uiriliter & magnifice: quemadmodū quū quis non solum cōsiderat præsentia, sed & futuram disponit obedientiā. Quū enim uideret nimis tenerū, esse & molle, austecū uero, aspecū & peruicace, ambobus per utraq; succurrit: morositatem enim placabilitate, teneritudinē ueco grauitate tēperauit, in paucis quidem sermone indigens, opetibus uero multū præualens: & ut coleretur, nequaq̃ arte seculi, sed beniuolētia acquirebat. porestate minime utebatur, sed quia parcere sciebat, homines in suā perducebat sententiā. & quod maximū erat, omnes sciebant illius se superari intellectu, ac impossibile esse, ut eius imitarentur uirtutes, unicamq; eorū salutem esse censebant, si cū illo & sub illo ordinarentur: unicū quoq; periculum, ab illo refelli. siquidē repulsionem eius à deo alienationē esse censebant, sicq; ultro subdebant̃ & subigebantur, ac tanquam tonitrui sonitus dissoluebant̃, quū alius alium excusatione pręueniret, inimicitiasq; in beniuolentiā, necnon in uirtutis conuerteret retributionem. quam solam excusationē quisq; fortissimā inueniebat, nisi quis eam ob prauitatem immedicabilem negligeret, ac nihili penderet, quo ipse in se ipso cōtereretur & consumeret̃, quēadmodū ferrum consumitur à cubigine. Postq̃ autē illi res domi ex sentētia cessere, quemadmodū nullus infidelis, & qui illum nō nouerat existimasset, maius quid & altius mente uoluere cœpit. quū enim cuncti alij solum ea quæ ante pedes sunt cernunt, ac animo uertunt, ut securissime habeant, si saltem hoc securū est, ultra ueco haud progrediūtur, neq; magnū quid aut uirile excogitare aut perficere possunt: ipse licet in alijs modestus esset, nequaq̃ tamen in illis modeste egit, sed alte caput extulit, ac animæ oculum per gyrum circūtulit, totumq; orbem, per quē saluatotis curtit sermo cōsiderauit. quumq; uideret magnā dei hæredítatem, quam ille sibi sermonibus, legibus, & passionibus uendicarat, gentē sanctam, sacerdotium regium, male affectam, ac in opiniones infinitas & errores distractam: uineamq; ex Ægypto translatam & plantatā, ex ignorantia impia & caliginosa, in pulchritudinē immensam, ac magnitudinem progressam esse, ita ut uniuersam obumbraret terrā, ac super cunctos fines & cedros extenderetur, eam tamen ab apro maligno & agresti, diabolo nempe deuastatā: nequaq̃ satis esse duxit, ut tacite calamitatē illam deploraret, ac solū manus ad deum

attolleret, ab eoq; imminentiũ malorum dissolutionẽ quæreret, ipse uero interim dormiret. Sed & à seipso auxilium ferre & adducere oportere censuit, quid enim calamitate tali molestius esse posset? decere igit̃, ut is qui superna consideraret, pro cõmuni bono solicitus esset. quũ enim unus bene aut male agit, nihil hoc ad publicũ pertinet bonũ: quũ uero cõmune, ita uel aliter se habet, planè necesse est, ut singuli etiã ita sint affecti. hæc cõmunitatis procurator & præsul cõsiderans, quoniã cor afflictũ tinea est ossiũ, quemadmodum Salomoni ac ueritati etiã uidet̃: quod enim dolore caret iucũdũ est, quod uero affligit molestum liquefactioq; cordis existit: assidue ob id discruciabatur, affligebatur, uulnerabatur, ac eadem patiebatur quæ Ionas, quæ Dauid. dolebat in anima, nec dabat somnum oculis, neq; palpebris dormitationem, quod ex carne residuũ erat, curis absumebat, quoad mali repperit solutionem. diuinũ igit̃ ac humanũ quærebat auxiliũ, num quis incendiũ cõmune, & caliginẽ imminentẽ extinguere uellet. Solum igit̃ unum agebat, idq; admodum salubriter, colligebat seipsum quãtum erat possibile, ac spiritui se cõcludebat, omnesq; humanas considerationes cõmouit, totamq; scripturæ profunditatẽ collegit, ac pietatẽ scriptis suis defendit, certaminibusq; & prælijs hæreticorũ multitudinẽ confidenter repulit, & eos qui manus cũ eo cõferebant, armis, quæ cõminus feriunt, lingua nempe, uulnerabat: qui uero procul erant, iaculis potius atramentarijs eminus ulciscebat̃. nequaq; enim abiectiores tulit leges, q; quæ tabulis insculptę fuerant: neq; soli ac paruę illi Iudæorũ genti de cibo, potu, ac sacrificijs rite peragendis, & quæ carnẽ expurgant: sed de ueritatis ratione uniuerso orbis generi, ac parti præcepta dedit, ex quibus & salus cõtingit. Deinde uero (quoniamquidem æque inutilis est actio sine sermone, & sermo sine actione) sermoni actionis cõiunxit auxiliũ. ad quosdã enim proficiscebat̃, alios uero rogabat, nõnullos hortabat̃, admonens, corripiens, increpans, cõminans, exprobrans, propugnans, gentibus, ciuitatibus, priuatis, omnẽ salutis excogitans speciem, Beseleel ille tabernaculi diuini fabricator, omni materia & arte ad opus hoc, planeq; in pulchritudinem unius copiã nectens, & cõsonãtiã. & quid alia referre necesse est? rursus nobis rex Christi superuenit impugnator, ac fidei tyrãnus, rũ maiori impietatis & feruoris apparatu, quũ ei contra aduersariũ fortiorẽ disceptatio esset: instar impuri illius & maligni spiritus, à quo quum homo solutus est, rursus ad eundẽ cũ numerosioribus reuertit̃ spiritibus, ut in illo habitet, quẽadmodum in Euãgelijs audiuimus. huius igit̃ ille fit discipulus, quo pariter ante acceptam restauraret cladẽ, ac aliquid prioribus adijceret certaminibus. siquidem intolerandũ ac calamitosum esse censebat, quũ tam multis dominaret̃ gentibus, ac gloria præditus esset immensa, omnesq; per gyrum impietatis subegisset uiribus, ac omnes in quos incidisset ditioni suæ subdidisset, si ab uno uiro & ciuitate unica superari uideret̃, ac ludibrio exponi, nõ solũ impietatis ductoribus, sed & hominibus, quemadmodum ipse putabat uniuersis.

Sanè

Sane Persarũ rex, qũ aliquando Græciæ bellũ inferret, ac omne hominum genus contra Græcos duxisset, plane fastu ac ira flagrabat, non ideo solũ ut arrogantia tumesceret, & minis esset intolerandus, sed potius ut illos perterrefaceret, & se terribilẽ exhiberet, elementorũ etiã inuersione, qua tã terra q̃ mate nouũ quid à nouo audiuit opifice: exercitus præterea cõtinẽte implebat, ac per mare pedibus ibat: insulæ uero diripiebant ac mare flagellabat, omniaq̃ alia fiebant per quæ palàm belli illius ac exercitus terror incuteret, terror quidẽ timidioribus, risus uero uirilioribus, & audacia constantioribus. Valens uero cõtra nos ducens, nulla re tali indigebat, sed quod his deterius erat, hoc facere & dicere audebat. in cœlũ os suum posuit, ac in altitudinẽ locutus est blasphemiã, & lingua eius pertransiuit super terrã. recte enim eum diuinus ante nos Dauid infamia notauit, quod cœlũ in terrã deprimeret, & cũ cõdituta naturã numeraret supermundanã, quã nec condituta capere posset, licet illa nobiscũ aliquãdo ratione amoris erga genus humanũ sit uersata, quo nos humi iacentes ad se pertraheret. & profecto prima eius molimina temeraria, splendida fuere, sed longe splendidiora nouissima contra nos extitere certamina. sed quænã prima uoco: exilia, fugas, bonorũ publicationes, insidias, quũ manifestas tũ occultas: tẽpus persuadendi haud erat, sed ui cuncta agebãtur, quũ persuasio locũ nõ haberet. quidam pellebãtur ab ecclesijs, quicũq; rectã ac nostrã sequebant fidẽ. alij aũt qui regiã sequebant perditionẽ, introducebant. nõnulli impietatis exigebãt subscriptiones, alij uero his atrociora etiam scribebant. Presbyteri exurebantur, duces uero impij nequaquam Persas superabant, nõ Scythas subigebant, nõ genus aliud barbaricũ persequebant, sed cõtra ecclesias militabant, ac inter altaria saltabant, sacrificiaq̃ incruẽta, hominũ & sacrificiorũ sanguine cruentabãt, ac uirginũ pudorẽ uiolabãt. ut aliquid fieret quo Iacob patriarcha expelleret, & Esau qui anteq̃ nasceret odio habebat, introduceret. & hæc ita cõsiderate eius temeritatis primæ fuere explicationes, quæ multis præsenti, etiam tempore lachrymas mouent, quũ auditu percipiunt, aut memoria recolunt. postq̃ aũt omnia peragrauit, ac cõtra hanc quoq; incõcussam & inoffensam ecclesiarũ matrem, in qua sola adhuc ueritatis scintilla reliqua erat, mouit, quo illã in seruitutem redigeret, tum primũ intellexit, q̃ male sibi consuluisset. nam quasi sagitta, quę fortiori occurrit, est reiectus, & tanquã pulchre fractus cessit, quum in talem ecclesiæ incidisset præsulẽ, tantoq̃ repulsus propugnaculo esset dissolutus. Proinde alia quæ tum fuerint tentata, & scribentibus & referentibus audire licet: ex ijs enim nemo nõ cuncta recenset, omnes uero qui certamina illa norunt, præcipue admirantur, oppugnationes, promissiones, cõminationes, necnon eos qui ad illum ex Iudicũ ordine missi, ipsi persuadere sunt conati, ex ducum ordinibus, ex eunuchis, ex mulierũ custodibus, qui inter mulieres uiri sunt, inter uiros autẽ mulieres, & impietate solum uiriles, qui quũ naturali careant fornicatione, quod solum possunt lingua scortantur: instar Eunuchi

Nabũzardam coquorũ magistri, qui secundum artem suã gladios minabatur, & peculiari suo igni reseruabat. Quod uero præcipue ex gestis eius admiror, nec uolens quidẽ præterire possem, nunc quàm breuiter potero recensere conabor. Quis non nouit? quàm ingenti audacia temporis illius præfectus cõtra nos sit usus, quoniam apud illos baptismatis erat initiator, uel comitiator, ac plus quàm necesse erat imperatoris obsequebatur mandatis, in omnibusque illi gratificabatur, quo diutius potestatem retinere & cõseruare posset. ad hunc per ecclesias minaciter discurrentẽ, & sub leonina forma, leonine quoque frementem, nec multis pręsentiæ suæ copiã exhibentem, Basilius generosus introductus est, seu potius ingressus est, tãquã ad festiuitatem, & nequaquam ad iudiciũ uocatus. Cæterũ quomodo digne explicare potero? uel præfecti ferociam, uel Basilij prudentem, contra illũ decertationem. Quid tibi heus (præfectus inquit, nomine eum cõpellans, quoniã indignũ censebat ut episcopum uocaret) cõtra potentiã tantã audacia? & quod solus ex omnibus in tua perseueras cõtumacia? cuius gratia, generosus ille ait, & quænam mea est contumacia? nam nondũ illam percipere queo. quoniã, præses inquit, nequaquam regis sequeris religionem, licet omnes alij subacti sint & uicti. uerũ Basilius respondit, nequaquam hoc rex meus permittit, neque ut conditura adoraretur tolero, quũ dei conditura existam, ac deus esse sim iussus. nos autẽ quid tibi, præses ait, uidemur? qui hæc imperamus. num forte momẽti nullius? nónne magnum tibi erit, ut nobiscum censearis, & nos socios assequaris. Cui Basilius præfectos uos esse inquit, & clarissimos quidem, nequaquam inficias eo, non tamen deo honoratiores. at socios uos habere magnũ quid est, & cur nõ? quũ & uos dei cõditutæ sitis, quemadmodũ & omnes alij qui nobiscũ censentur. siquidem Christianismum nequaquam faciebus, sed fide designamus. tunc præfectus cõcitatus, plus ira feruere cœpit, è sellaque exurgens, asperioribus cõtra eum usus est sermonibus. & nunquid potestatem ait, times? absit hoc Basilius respondit, ut tale quid mihi accidat. nónne ex multis uel unum, præses inquit, quæ meæ sunt potestatis? & Basilius, quænam sunt illa? indicentur nobis. & præses, bonorũ publicationes, exilia, tormenta, mors. Cæterũ aliud quid, Basilius ait, minitate, nil enim horũ nos tangit. quumque præses dixisset, qui & quonã modo? quoniã, Basilius inquit, incõprehensibilis, & bona eius qui nihil possidet publicari nequeũt, nisi forte pãnis his indigeas tritis & laceris, & libris paucis, in quibus tota mea est uita. exiliũ uero nil ad me spectat, qui nullo loco sum circũscriptus. sed nec quã nunc inhabito domus mea est, licet omnis mea sit in quã incido, seu potius dei omnis, cuius ego hospes sum & incola. tormenta aũt, quid auferre possent? quũ nullum mihi corpus residuum sit, prætet quàm si primã dixeris plagã. huius enim tu solus dominus existis. mors uero benefactor erit. celeriter enim me ad deũ mittet, cui uiuo, & cuius negocia administro, ac cui iam plurimũ occubui, & ad quẽ à lõge festino. his præfectus perculsus, quũ eum suo cõpellasset nomine, Nullus, dixit, hucusque

ita

ita mecū,ac cum tanta disseruit audacia. Cui Basilius,in nullum fortassis epi scopum incidisti. omnino enim pro talibus decertans hoc egisset modo. in alijs enim prefecte,modesti sumus,& omnibus reliquis humiliores,ita enim mandatū iubet,nec solum cōtta tantā potentiam, sed nec contra homines ui les supercliū attollimus:ubi uero dei periclitat̄ negociū,cunctis alijs contem ptis ad illū solum respicimus,gladij uero,bestiæ,& ungulæ carnes discecātes, potius deliciæ nobis sunt q̄ tormēta.ac ideo iniuria affice, minare,& omnia quæ uolueris perage,ac potestate fruere.sed & rex hæc audiat, nūquam nos adiges,aut efficies,ut astipulemur impietati, etiā si grauiora adhuc fueris mi nitatus. Postq̄ uero præfectus ita cum loqui audiuit, ac uiri causam exami nauit,illumq̄ tam imperterritū & constantem deprehendit,à se dimisit,non iam minabundus, sed cū reuerentia quadā ac secessione:ipse uero quàm cito potuit ad regem festinauit,inquiens,Victi sumus rex in ecclesiæ huius nego cio. Vir enim ille minis est superior,uerbis robustior,persuasionibus fortior. aliū quendā ignobiliorem tentare oportet,hūc aūt uel palàm cogere,autne quaq̄ expectare ut subigat̄ minis.hæc quū rex audiuisset,ac in se conuersus hominis laudibus esset uictus (quandoquidē & hostis uiri uirtutē admirati solet)præfectū à uiolentia cohibuit,acciditq̄ ei quemadmodū ferro, quod li cet igne emolliatur, nilominus tamen ferrū permanet.porrò minas in admi rationem cōuertit,communionem autem suscipere noluit, quum immutatio nis puderet , sed excusationem quærebat honestam , quam & sermo noster ostendet. siquidem templum cum uniuersa satellitum manu est ingressus. erat autem dies epiphaniorū,congregati populi igitur pars factus,sic cōmu nionem est professus. Sanè nec hoc prætereundum, postquàm intus fuit, auditumq̄ psalmodiæ adhibuit perstrepenti,ac populi multitudinem cum ornatu cuncto conspexit,tam eo qui circa aram,quàm illo qui iuxta erat,an gelicam potius quàm humanam: populi uero præsulem erectum,quemad modum scriptura Samuelem depingit,& corpore,& uisu,& cogitatione im mobilem, ac si nil noui accidisset, deoq̄ & gradui,in statuam , ut ita dicam, obduratum:illos autem timore & reuerentia quadam eum circumstare:hæc postquàm uidit, & quæ uiderat cum nullo exemplo conferre potuit, huma num quid perpessus est.ob stuporem enim,uehemēti & oculorum,& animi correptus est uertigine.uetum id tum multos adhuc latebat, postquàm au tem dona ad mensam diuinam afferri oportebat, ipseq̄ illa proprijs gesta ret manibus , ac nemo sicut moris erat ea acciperet , quū incertum esset num Basilius illa suscipere ueller, tum morbus est cognitus. titubare enim cœpit, & ni quidam qui pro gradibus stabat, manum ei supposuisset,ac casum co hibuisset,ruina planè lachrymis digna cecidisset.sed esto. Cæterum quid di cere refert:quæ nam cū rege disseuerit,qualiq̄ sapientia illa replera fuerint. cum eo enim rursum modo opportuno in sacrarium perducto est congres sus,ac in conspectum uenit.nam diu iam eius alloquendi desiderio tenebat̄.

ſiquidem nil aliud quàm dei uoces, tam ab ijs qui cum rege, quàm à nobis, qui cum Baſilio iogreſſi fueramus auditæ ſunt. Sanè congreſſio illa initium fuit, & reſtauratio prima humanitatis erga nos regis. conſiliumq́ꝫ hoc ut plurimum contumeliam tum nos infeſtantem, nõ ſecus ac nebulam diſſipauit. proinde nil prædictis inferius fuit. uincebãt mali, iamq́ꝫ Baſilius in exilium pellebatur, ac nihil deerat quod non illac tenderet. nox præſens, currus quo auehi debebat præparatus, plaudebant inimici, dolebant pij, nos uero circa animoſum uerſabamur uiatorem. reliqua etiã cuncta pulchra referta erant ignominia. quid igitur accidit? Deus illam diſſoluit. qui enim Ægypti cõtra Iſraël exaſperati primogenita percuſſit, hic etiam imperatoris filiũ grauiſſima ægritudine perculit. & quanta celeritate? hinc exilij literæ, inde ſententia ægrotationis, manusq́ꝫ iam ad ſubſcriptionem extendebatur improbam, & tamen ſanctus ille ſaluatur, fitq́ꝫ uir pius, febris donũ, quum rex furorem cohibuiſſet. quid his manifeſtius aut celerius? ſed ad reliqua. Ægrotabat filius regis, ac corpore male affectus erat, unaq́ꝫ ęgrotabat pater: & pater quidem tanquam pater, ubiq́ꝫ contra morbũ remedium quærebat: nam medicos accerſebat optimos, precibusq́ꝫ, ac ſi unquã in terram proſtratus incumbebat. calamitas enim reges quoq́ꝫ humiles facit: nec mirũ, quũ & hoc prius Dauid in filij morte accidiſſe, ſcriptis ſit mandatũ. poſtq́ꝫ autẽ nullibi, nullũ morbo inuenit remediũ, ad Baſilij fidẽ cõfugit: per ſe tamen nequaq́ꝫ illũ aduocauit, pudore prohibitus, ob ignominiã quã illi intulerat, alijs uero legationẽ cõmiſit, qui ei perq́ꝫ domeſtici & amiciſſimi erant. quumq́ꝫ is nihil cunctatus aduenisſet, nec tempus, quẽadmodũ alius triuiſſet, cõfeſtim præſentia eius morbus eſt lenitus, paterq́ꝫ ſpem cõcepit meliorẽ. qui niſi aquę potabili ſal admiſcuiſſet, pariterq́ꝫ hunc aduocaſſet, ijs tamen qui diuerſę erãt opinionis credidiſſet, filius patris manibus ſanus reſtitutus fuiſſet: idq́ꝫ credebatᷣ, ab ijs etiã qui tum aderãt, & paſſionis participes fuerãt. illud idẽ paulo poſt etiã præfecto ipſi accidiſſe ferũt. nã & illũ infirmitas quædã incidens, ſancti flectit manibus. ſiquidẽ aduerſitas pleruq́ꝫ recte ſentientibus fit emendatio, ſępiusq́ꝫ calamitas proſperitate melior exiſtit. ægrotabat igiᷣ ille, plorabat, diſcruciabatᷣ, accerſebat, rogabat, excuſationẽ habes clamabat. ſalutẽ mihi tribue, quã & tandem illius interceſſione, ſicut ipſemet faſſus eſt impetrauit. idq́ꝫ multis qui hoc ignorabant perſuaſit. non enim deſinebat facta illius & admirari & prædicare. quæ igitur inter Baſiliũ & illos incidere talia fermè fuere, finemq́ꝫ habuerunt talem. ſed nunquid ea quæ illi aliter cũ alijs ſunt decertata, parua aut de rebus fuere paruis? uel mediocri ſapiẽtia cõdita, aut ſilẽtio digna, ſeu nõ ualde laudabilia? nequaq́ꝫ. Sanè qui olim cõtra Iſraël cõcitauit Ader ſcelestũ, ille idẽ & cõtra Baſiliũ Põti cõmouit præfectũ, ſub ꝓtextu ac ſi ob mulierẽ quãdã indignaretᷣ. ſed re uera ꝓ impietate decertabat, & cõtra pietatẽ ſtabat: ut interim dicere omittã, q̃liter, quãtisq́ꝫ uirũ afficeret iniurijs, ſeu forte deũ ipſum, contra quẽ & pro q̃ bellũ gerebatᷣ, qui & iniuriãtem confudit,

ac

ac pugilem suũ exaltauit: si saltem magnũ quid & sublime est philosophia,
& ut is qui præest multis talis esse uideaẽ. de quo nũc uerba facere pergam.
Iudicis assessor mulierẽ quandã illustrem, cuius maritus uitã paulo ante cum
morte mutauerat, quoniã ei nubere dedignareẽ uiolenter urgebat: quũq; il/
la tyrannidẽ se effugere haud posse cerneret, cõsiliũ cœpit nõ tam audax q̃
prudens: ad sacrã enim cõfugit mensam, ac deũ cõtra uiolentiã adiutorẽ sibi
facit. quid igiẽ per trinitatẽ ipsam fieri oportuisset? ut inter laudandũ iudicia
le etiã quippiã proferã, nõ solum quod Basilium magnũ, & qui ab omnibus
pro legislatore habebaẽ decuisset, sed aliũ quendã longe illo inferiorẽ, dum/
modo sacerdos fuisset. nõnne obsistere, retinere, curã eius gerere, manũ por/
rigere, secundũ clementiã diuinã, & legẽ quæ honorauit aras? nõnne omnia
prius facere & pati uelle, q̃ aliquid inhumani cõtra mulierẽ perpetrare? obi/
terq; mẽsam sacrã, necnõ fidem cũ qua rogabat, iniuria afficere? nequaq̃ ait
Iudex nouus. sed omnes potestati meæ subdi oportet, Christianosq; legum
statũ proditores fieri. ille igiẽ supplicẽ quærebat, ac insaniebat, hic aũt ui mu
lierẽ retinebat. tandẽ uero quosdã cũ potestate misit, qui sancti scrutarenẽ cu
bile, nõ necessitatis magis q̃ ignominiæ gratia. quid ais? domũ eius qui affe
ctibus cũctis erat superior? quẽ fouẽt angeli? quẽ mulieres intueri nõ audẽt?
nec solũ hoc egit, sed & Basiliũ adesse, ac causam dicere iussit. nequaq̃ tamẽ
placide aut humane, sed quasi cõdemnatũ quẽpiã. & hic quidẽ aduenit. præ
fectus uero ira & fastu plenus, pro tribunali sedit. stetit igiẽ Iesus meus corã
iudice Pilato. & fulmina quidẽ cũctabanẽ, deiq; gladius licet radiaret, adhuc
tamẽ cõtinebaẽ. arcus uero intendebaẽ, sed cohibebaẽ, q̃ pœnitẽtię conce de
ret tẽpus, quemadmodũ dei lex est. sed & aliud pugilis & persecutoris uide
certamẽ. præfectus sudariũ quod circa collũ gestabat dilacerare iubeẽ. at Ba/
silius Tibi inquit, si uolueris tunicã etiã dabo. Verbera canibus ferè experti,
minabaẽ, at ille se paratũ offerebat. sed & ungulorũ dilaniationẽ intẽtabat.
uerũ epati Basilius respõdit remediũ tuletis. cernis fortassis quo pacto mihi
subuenire possis, si à talibus curaueris tormentis. & hi quidẽ in illis erãt. at ci
uitas, quũ malũ & cõmune omniũ cognouisset periculũ, siquidẽ unusquisq;
iniuriã hanc suã esse censebat, tota insaniebat & incendebaẽ. & ueluti quum
apiũ examen fumo cõmoueẽ, ita alius ab alio cõcitabaẽ & insurgebat. omne
hominũ genus, ætas omnis, præcipue uero ij, qui regi texendo & arma faciẽ/
do operã impendebãt. hi enim in talibus feruentiores sunt, audaciam enim
ex libertate habent. arma uero unicuiq; erant, singula quæ ex artis obuenie/
bant instrumentis, aut si aliud quid casu forte obuenisset. faces erant in mani
bus, lapides ad iactum expediti, fustes parati, cursus omnium unus, clamor
idem, alacritas communis. Ira dux grauis, aut miles, sed nec mulieres armis
tum carebant, quum eas tempus exacuisset. radios enim habebant fraxi/
neos, zeloq; roborabãtur, ac in audaciam uertebantur uirilem, & ut breuiter
dicam, pietatem diuidi arbitrabanẽ, si hunc inter se partiti fuissent, isq; ma/

gis pius censebatur, qui primus manus præfecto, talia ausi, intulisset. Quid igit faciebat iudex seuerus & audax? supplex erat, miserabilis, ærumnis plenus, & cui non humilior? donec illustris ille, fine sanguine martyr, & fine plagis coronatus, populi cōpescuisset uiolentiā, illumq; sui cohibuisset reuerentia, sicq; supplicem suū & offensorem saluasset. hæc deus sanctorū operatus est, qui omnia facit, & in melius dirigit, qui superbis resistit, humilibus uero gratiā tribuit. & quur hoc non faceret? qui manuum extensione trophæa erigit, ut populū saluet fugientem, illumq; eripiat è periculis. prçclarū igitur bellum ita desijt, & finem à deo fortitum est secundū, ac illius fide dignū. Deinde uero episcoporū & sociorū incepit bellum. quod magna sui parte inglorium fuit, incipiētibus uero admodū damnosum. quis enim alijs modestiam persuadere posset, quū ptęsules ipsi ita essent affecti? Iam diu enim haud humaniter erga illū se habebant. tria autē discidij causa erant. nam nec ob fidei conuenicbant rationem, nisi summa multitudinis necessitate coacti. nec pusillanimitatem in electione penitus deposuerant. & quod multū gloria ab illo superarent, omniū eis molestissimū erat, etiā si id fateri turpissimum esset. sed & aliud factū est dissidium, aut ista suscitauit. quum enim patria nostra in duas diuisa sit præfecturas & metropoles, multaq; nouæ ex priori addita fuissent, seditio eorū potissimū exordium hinc sumpsit. ille enim cum secularibus bonis nostra quoq; diuidenda esse censebat. ac ideo quæ nuper accesserant transmutauit, tanquā ab ipso iam differrent, ac ei acciderent. at hic consuetudinem seruabat antiquā, ac diuisionem olim à patribus factā. hinc multa iam acciderunt mala. alia uero ortum sumpsere, conuentus enim à nouo distrahebantur metropolitano, reddituus diripiebantur. ecclesiarū presbyteris quibusdā persuadebat, alios autē inuitabat. inde euenit, ut ecclesiæ etiam peius haberent, quādo ita diuiderent & inciderent. homines enim ob tales ferè rerū innouationes gaudere solent, quoniā libēter sua adaugēt, ac facilius bene instituta dissoluunt q̄ dissoluta restituunt. at ille infestius Basiliū exagitabat. taurorū enim prouentus & trāsitus ab eo tantū cōspiciebantur, ac illū uero deducebārur. sed & ex monte sancto fructus colligere magni ducebat, ita ut quū uiri mulos aliquādo deprehēdissēt, propriā uiā euntes, illos postea prædatoria cohibuerit manu. & cōmentū quasi honestū erat. filij em̄ spiritales, & animæ, & fidei sermo, & talia auaritiæ erant tegumenta. res ditiorū pro pria. & q; nō oporteat tributū pendere hominibus malæ famæ. uetū omnis offendens malę erat famę. Proinde sanctus dei, & supernæ Hierusalē metropolites, detrimētū tolerare, & hæc negligere cogebat, siue patuā mali dissolutione excogitare. sed uideamus q̄ magnā & admirādā, ac planè anima illius dignā. ex seditione enim ecclesiā opulentiorē reddidit, aduersitatēq; perbelle dispofuit. siquidē plurimis episcopis patriam roborauit, ex qua re tria contigere pulcherrima. plurimarū nempe animarū cura. & ut ciuitas quæq; sua haberet, & ut bellū dissolueret. Cæterū timeo ne & ego consilio isto ociosus sim

ſim factus.haud enim ſcio,quomodo rectius dicere cõueniat. licet enim cun cta uiri huius quantũ dictu poſſibile eſt admirer, hoc unũ laudare nequeo. animi enim paſſionẽ fatebor,nec aliâs multis ignotã, noſtrã dico innouatio nem & infidelitatẽ,cuius dolorẽ nullũ unꝗ delebit tẽpus.ibi enim cũctæ mi hi uitæ inciderũt aduerſitates, cõfuſioq̃ ut philoſophiæ incũbere nequirem, aut poſſe putarem.tametſi parua ſit ratio ſecundi.præterq̃ ſi quis illud à no bis in uiri excuſationẽ dictũ ſuſcipere uoluerit, quod longe ſupra res ſaperet humanas.& quæ hic faceret,priuſq̃ abiret, omnia ſpiritus inſtinctu ageret. licet enim amicitię uenerationẽ ſeruare ſciret,in hoc uno tamẽ ignominia aſ fecit,ubi dei honorẽ præferre oportebat.longe enim ſperata,amicitię diſſolu tioni anteferebat. Cæterũ timeo ne dũ ſocordiæ crimẽ effugere cõtẽdo,apud eos qui cunctas res illius geſtas ſcire deſiderãt, ſcribendo tamen in crimẽ in ſatiabilitatis apud eos qui modũ laudant incidã: quam rem nec ipſe neglige bat,ſed menſurã ex omnibus optimã eſſe inter potiſſima laudabat,ac in om ni uita ſua diligenter obſeruabat.ita igit̃ ſermone utar,ut tam breuitatis, q̃ inſatiabilitatis amatoribus pariter ſatisfacere queã. Alij igit̃ in re aliqua ex cellunt,alij aũt in pleriſq̃,quũ plures uirtutis ſpecies exiſtant, nullus uero ex omnibus quos nos cognoſcimus,ad ſummum peruenit . ſed ille nobis opti mus eſt,qui in plurimis recte agit,aut in una potiſſimũ. Baſilius uero ita cun cta attigit,ut naturæ cõtentio eſſe uideret̃.nam ita cõſideramus:inopiã quis laudat,uitamq̃ omni carentẽ appatatũ & ſuperfluitate:at quid ille habebat præter corpus, & ea quibus carnis tegeret neceſſaria? diuitiæ aũt illi erant,ut nihil poſſideret,cruxq̃ cui ſoli ſuperuiuebat. hæc longe ſibi multis pecunijs honorabiliora eſſe cenſebat,nec poſſibile ut quis,ſi etiã uellet,omnia poſſide ret:ſed ut qs omnia cõtemnere ſciret,ſicq̃ omnibus melior appareret.quũq̃ ita ſentiret & haberet,nequaq̃ altari ac uana indigebat gloria,nec pręconio illo publico,Crates Craterẽ thebanũ in libertatẽ uendicat. optimus eñ eſſe potius q̃ uideri malebat, ac ideo nequaq̃ in dolio ac in medio foro habita bat,ut omnibus ludibrio eſſet,indigẽtiã noua reſartiens abũdãtia.ſine ambi tione igit̃ & arte quęſtuoſa pauper erat, ac omnia q̃ habebat ꝓfundebat, q̃ expeditus ꝑ uitę nauigaret mare.Sanè abſtinẽtia & frugalitas res eſt admi rãda.& ne qs à uoluptatibus ſuperet̃,aut uẽtri tanq̃ amaro & illiberali ſubij ciat̃ dño,at qs magis in cibo parcus? & ne multa dicã,ſine carne ferè erat,ſu perfluitatẽ autẽ & ſatietatẽ ad irrationabiliores , & quorũ uita ſeruilis & de orſum uergens erat reiecit . ipſe autẽ nihil magnũ eſſe cenſebat q̃ gutturi ap plauderet,ſed ſolũ neceſſarijs quãtũ poterat ſuſtẽtabat̃, ſolaſq̃ delitias eſſe ducebat , ne delitijs diffluere appareret, ac ideo indigeret plurimis. ſed ad li lia reſpiciebat & uolatilia,q̃ pulchritudine ꝑdita ſunt mirabili, ciboq̃ utunt̃ fortuitæ oblato,ſecũdũ magnã Chriſti mei admonitionẽ,& carnẽ ꝓpter nos mendicantẽ,q̃ nos diuinitate ditaremur.hinc illi tunica una,& palliũ tritum, in humoq̃ dormitatio , & illuuies & uigiliæ eius erant exercitamenta.cœna

autem

autem ſuauiſſima, ac cibus panis cum ſale , aut ficus recentes:potus uero ſo/
brius erat, & abunde illi ſufficiens,quem fontes producũt,ijs etiam, qui non
laborant.uerum ex his aut cum his ęgritudines ſequebantur,& medicamen
ta,communia nobis exercitia:oportebat enim me miſerum, in talibus æque
affectum eſſe,licet in alijs longe inferior forem. Sanè res magna eſt uirgini/
tas,& angelis aggregari,ac abſq; iugo eſſe, naturæq; ſolitariæ: nam Chriſti
illam uocare cunctor,qui quum naſci deberet, ob nos natos,ex uirgine naſci
tur,ut uirginitatem lege ſanciret, tanquam inde deductam, & mundum ab/
ſcindentem,ſeu potius mundum mundo prę mittentem , præſentem futuro.
quis igitur uirginitatem magis honorauit, quàm Baſilius, aut carnis purita/
tem quaſi lege ſanciuit? non ſolum exemplo proprio, ſed eorum etiã quibus
ſtudebat , quemadmodũ ex uirginitatis laude & inſtitutionibus eius liquet
ſcriptis,quibus omnem ſenſum refrenauit, ac cũcta membra ad modeſtiam
redegit,necnon uirginitatem ſeruandam perſuaſit, pulchritudinem ad inter
na conuertens, à uiſibilibus ad inuiſibilia . & externum quidem languidum
reddebat,ac materiam ſubducebat flammę.occultum uero oſtendebat deo,
qui ſolus animarum depuratarum ſponſus exiſtit . quiq; animas ad ſe per/
trahit uigilantes, quo cum lampadibus ſplendidis, & largo ei olei occurrant
nutrimento. Sanè quum uita ſolitaria ac mixta ,ut plurimum inter ſe diſta/
rent ac pugnarent, neutrumq; bonum à malo penitus ſegregatum haberet:
ſed hæc magis quieta & moderata eſſet, & deo copularet, non tamen arro/
gantia propter uirtutis ſecuritatem & exiſtimationẽ careret: illa autem acti/
ua magis & utilior,uerum à turbis nequaquam ſegregata eſſet: ambas inter
ſe belliſſime conciliauit. & ita temperauit, ut ſapientia non ſine actione , nec
actio ſine ſapientia foret:ſed tanquam tellus,& mare, bona ſua utrinq; con/
ferrent,ac in unam dei gloriam concurrerent.& quid plus? pulchra eſt huma
nitas,ac pauperum ſuſtentatio,humanæq; imbecillitatis ſubſidium. parum
per igiť ab urbe progredere, & urbem cerne nouã, pietatis promptuarium,
commune diuitum repoſitorium,quò opum ſuperuacua, immo iam neceſſa
ria admonitione illius reconderent,quo tineas excluderent,nec fures exhila/
rarent,inuidiæq; certamen & temporis effugerent corruptionem.ubi ęgritu
do philoſophatur,& calamitas beata cenſetur , compaſſioq; in reputatione
eſt.quid mihi ad opus illud Thebæ Ægyptiacæ,cum portis ſeptem? ac mu/
ri Babylonici,necnon ſepulchrum Mauſoli Caris,& Pyramides,ac Coloſſi?
æs pondere carens.ſiue templorũ magnitudo & pulchritudo? quæ amplius
haud ſuperſunt,cum alijs quæ homines admirantur, & librorum mandant
memoriæ,quæ nil conditoribus ſuis,præter paruam proſunt gloriolam. mi/
hi uero ſalutis uia hæc compendiaria,ac facilis in cœlum aſcẽſus, admiratio/
ni eſt præcipuæ.nõ enim amplius oculis noſtris expoſitum eſt ſpectaculum
graue & miſerandum,homines ante obitũ mortui, & plurimis corporis mu
tilati membris,ab urbibus,domibus, foris, aquis, quin à chariſſimis ſuis ex/
pulſi

pulſi,nominibus potius quàm corporibus noti:nec amplius in triuijs & con
uentibus ſecundum cognationem & concentũ exponuntur,nõ iam ob mor
bum miſerãdi,ſed exoſi,membrorum miſerabilium artifices miri,ſi uox ſal/
tem quibuſdam eſt reſidua.ſed cur cuncta noſtra tragice enumero? quũ ſer/
mo haudquaquã ſufficiat paſſioni.Baſilius uero præ omnibus maxime ho/
minibus perſuaſit,ut quum homines eſſent,nequaquam homines cõtemne
rent,nec Chriſtum unicum caput omnium,propter inhumanitatem erga il/
los ignominia afficerent.ſed in calamitatibus alienis facultates ſuas recte di/
ſponerent,à deoq; miſericordiam,quum miſericordia indigerent,pio fœno/
re extorquerent.ac ideo generoſorũ generoſiſſimus ille, & gloria plus quàm
ſplendens,ægrotos nec ab oſculi arcebat honore,ſed tanquam fratres ſaluta
bat.non quemadmodũ quis ſuſpicari poſſet,inanis gloriæ gratia.quis enim
plus à tali aberat affectu?ſed ut corpora curandi cauſa attrectaret, philoſo/
phiæ eius formula,& loquens,& tacita erat adhortatio. nec ciuitas ita, regio
uero adiacens & externa aliter ſe habebat, ſed omnibus cõmune certamen
propoſuit,ita ut & populi præfecti ciues humanitate imitarentur & magni/
ficentia.proinde quemadmodum alijs curæ ſunt popinatores, ac menſæ lau
tiores, necnon coquorum commenta & iritamẽta gulæ, ſellæq; elegantes,ac
ueſtes molles & fluidæ:ita & Baſilius infirmorum,& hulcerum eorũ,ad imi/
tationem Chriſti gerebat curam, non ſermone ſed opere lepram purgans.
Quid nobis ad hęc dicent ij,qui ei ſuperbiam & ſupercilij obijciunt faſtum?
amarulenti talium cenſores,ac qui neutiquam regulas adhibẽt regulæ.num
quis lepræ curam gerit,& cousq; ſe humiliat,ſanos uero contemnit? aut car/
nes per abſtinentiã macerat, animæ elatione intumeſcit inani?maxime quũ
phariſęi iactantiam nouit,& ex rumore humilitatem prędicat,& Chriſtum
ad ſerui uſq; formam deſcendiſſe nõ ignorat,illumq; cum publicanis come/
diſſe,& diſcipulorũ pedes lauiſſe.ſed nec crucem renuiſſe, ut illic peccata affi
geret mea.& quod his eſt admirabilius,deum uidet crucifixum,idq; cum la/
tronibus,& à prætereuntibus irrideri,inconſumptibilem illũ, & omni paſſio
ne ſublimiorem.num ille ſeipſum adeo effert,ut neminem ſibi honore æqua
lem eſſe cenſeat?quemadmodum uidetur ijs,qui illi inuident. uerum ut arbi
tror,morum conſtantiam,ſeueritatem,& integritatem illam abſolutã,ſuper/
biam uocarunt.equidem illi idem,ut mihi uidetur, eodem modo hominem
fortem temerarium,timidum uero circumſpectum appellarent, modeſtum
quoq; inhumanum,ac iuſtum immobilem. quidam enim non inepte inda/
garunt,uirtuti uitia eſſe adiuncta,& quodãmodo contigua,facileq; à rerum
inexpertis aliud pro alio accipi. quis enim uirtutem plus quàm Baſilius ho/
norauit?aut malitiam redarguit?ſiue bonis uiſus eſt melior, uel delinquenti
bus aſperior?cuius ſubriſio ſæpius laus erat, ſilentium uero increpatio, quæ
conſcio,malum ſuum ultro extorqueret. Cęterum ſi non garrulus erat,aut ri
ſu diffluens,ſiue circumforaneus,nec multis placebat, quoniã non omnibus

omnia fieret aut gratificaretur,quid hoc ad rem? nonne potius laude quàm reprehensione dignum est iis,qui præditi sunt mente? nisi quis leoni obijcere uelit,quod non figuram simiæ,sed seueram & regiam præ se ferat,cuius la sciuiæ tamen generosæ sunt,& cum admiratione diligendæ.Sanè eos qui in scena uersantur,tanquam iucundos & humanos quis miretur, quoniam populi gratiam captāt,ac risum mouent per alapas & uerbera, quanquā si hoc quærimus,quis adeo iucundus fuit in conuersationibus? quemadmodū ego potissimū noui,qui præ reliquis uiri mores sum expertus.quis narrando gratiosior? quis mordendo petitior? quis reprehendēdo syncerior? siquidē non nimis seuere reprehendebat, nec nimis facile remittebat, sed immodestiā in utroq; fugiebat,ac utroq; iuxta Salomonis leges cum ratione & in tempore utebatur.Cæterum quid hæc sunt? si cum uiri collata fuerint eloquentia aut magnitudine doctrinæ,qua sibi fines orbis conciliauit totius. uerum adhuc circa montis uersamur ima,ac multū à summitate distamus. adhuc circa littora ferimur,ac nondū mare ingressi sumus profundum. arbitror enim si unquam fuit aut erit tuba,longe sono suo per aërem diffusa,aut terræmotus orbis ex innouatione quadā aut miraculo ortus, hoc uocem illius esse, & ingenium,tantū omnes antecellens, & post se relinquens, quātum nos naturam exuperamus irrationalē. quis enim magis se expurgauit spiritui? & dignū fecit ut diuina explicaret mysteria? quis magis cognitionis lumine illuminatus fuit,& ad profunda pertigit spiritus? cum deoq; ea quæ dei sunt est contemplatus,quis sermonem fortitus est melius interpretantem ea, quæ cognitione sunt digna? ita ut non multorū instar altero pede claudicaret,uel mente sermone carente, aut sermone minus solidato mente. uerum utrisque pariter excelluit,sibi ipsiq; similis apparuit. & ubiq; sane sensit. siquidem quod cuncta dei profunda scrutatus sit,spiritu est testificatus,non tanquam ignorante,sed ueluti cōtemplatione exultante. omnia enim quæ spiritus sunt, ab illo sunt indagata,unde euenit ut moribus institueret cunctos, eloquentiam ostenderet,præsentibus renūciaret,& se accingeret ad futura. Porrò solis pulchritudo cum magnitudine ac cursus sui uelocitate,à Dauid laudatur,splendens tanquam sponsus,magnus ut gigas,cuius uires tantæ sunt,ut cursu suo à summis pariter illustret summa, nec calor eius distantia iminuatur: Basilij autem pulchritudo,uirtus erat,magnitudo uero theologia,at cursus, mobilitas assidua quæ ascensibus suis ad deum usque perducit, uires uero satio sermonis & distributio, ita ut recte mihi scripturæ illud de eo usurpare liceat. In omnem terram exiuit sonus eius,& in fines orbis,uis uerborū eius. quod beatus Paulus de apostolis à Dauide dictum esse ait. quæ enim alia hodie in conuentibus est gratia? quæ io cōuiuijs uoluptas? quæ in foro? quæ in cōcilijs? quæ principum cum suis delinia? quæ monachorum aut mixtorū? quæ ociosorum aut negotiosorū? quæ eorum qui in externis aut nostris philosophantur? unica profecto uoluptas per omnia, & in omnibus maxima, illius sunt

sunt scripta,& labores. nec scriptoribus ulla post illũ relicta est facultas,præ/
terquàm monimenta eius literaria.sileant uetera,quæ á quibusdam in sacris
elaborata sunt sermonibus,clament noua . is enim nobis optimus est in ser/
monibus, cui concessum est ut supra scripta illius potissimum cognoscat , &
lingua proferat, auribusq; infundat . solus enim pro omnibus ad doctrinæ
adeptionem sufficit studiosis.ego autem hoc solum dicam, quotiescũq; Exa
meron eius in manus sumo & relego,ad cõditorem omnium accedo,& con/
ditoræ rationes cognosco,ac conditorem plus quàm antea admiror,dum so
lo uisu ipso doctore utor . quum autem in contradictorios incido sermones,
Sodomiticum uideo ignem,quo linguæ exuuntur malæ & abertantes, aut
cõfusionis turrem male quidem ædificatam,male quoq; dissolutam. Quum
uero quæ de spiritu scripsit relego,deum inuenio quem habeo,& in ueritatis
prolatione audax fio,dum per illius gradior Theologiam & contemplatio/
nem. at quum alias eius perlego enarrationes , quibus patum uidentes illu/
minat,& quas tripliciter in solidis cordis eius tabulis conscripsit , disco nõ in
litera cõsistere solum,aut supetuacue intueri tantum, sed & pergere ulterius,
& ex profundo adhuc in profundum transire, abyssum asciscens abysso , &
lumini inueniens lumen,donec in summum peruenio. Quum autem marty
rum laudes relego,corpus contemno,& cum laudatis uersor, ad certamenq;
excitor. Quum uero sermones eius,tam morales euoluo, quàm actiuos,ani/
ma pariter purgor & corpore , ac templum dei fio capax, organumq; pulsa/
tum à spiritu,diuinam decantans gloriam & porentiam . cum hoc immutor
& dirigor,aliusq; ex alio fio,alteratione alteratus diuina. Cæterũ postquàm
Theologiæ memini,ac uiri in hac singulariter præstantis,& hoc quoq; præ/
dictis addidero. Vtilissimum enim est multis,qui male de eo sentiunt,ne of/
fendantur,sed ad maleficos sermo pertinet noster, qui ex ijs quibus alios ca/
lumniantur sibi subsidium quærere solent . Ille enim ob sermones rectos,&
erga trinitatem sanctam,connexionem,& cõdeitatem, uel nescio quomodo
magis proprie aut manifestius dicere oporteat,non solum à thronis excide/
re,quũ nec sub initium illis oblectaretur,sed exilium ac mortem,necnon sup
plicia extrema prompte subire paratus erat , idq; lucrum & minime pericu/
lum esse censebat . quod quidem ex ijs partim liquet quæ fecit , partim uero
quę perpessus est. postquàm enim pro ueritate damnatus,& in exilium pul/
sus fuit,nullius rei alterius curam habuit , quàm ut comitem quendam suum
libellum tollere & sequi iuberet. Cæterum ut condemnationis etiam tempo
re sermonibus ædificaret ueritatem,necessarium putabat,diuino Dauid hac
in re consultore usus:ut parumper belli tempus suspendere , & hæreticorum
potestatem infringere posset,quoad libertaris tempus,ac linguę,licentia con
cederetur loquendi . illi enim quærebant ut uox de spiritu acciperetur nuda,
tanquam esser deus,quod & uere est, sed impie ab illis & à malo impietatis
accipiebatur præfecto, quo Basilium cum lingua Theologica ex urbe pelle/

rent:ipsi uero occuparent ecclesiam, eamq́ impietatis suæ propũgnaculum
facerent, ac inde cuncta tanquam ex arce quadam percurrerent. at ille alijs
scripturæ uocibus & testimonijs manifestis, quæ illud idem possent, necnon
syllogismis necessarijs, ita redarguit contradicentes, ut nequaquã contra ten
dere possent, sed uocibus caperentur proprijs. quod quidem uim maximam
habet, estq́ prudentiæ singularis, quemadmodum sermo ostendit, quem de
hac re conscripsit, ubi stilum tanquam è spiritus cõcitat pyxide. cæterum do
mini uocem tantisper distulit, à spiritu ipso, & geminis eius concertatoribus
ueniam petens, ut non moleste dispensationis illius cõsilium ferrent, ne dum
ob unius uocis gratiam resisterent, cuncta propter insatiabilitatem disperde
rent, præcipue quum tempore illo pietas ita distraheretur. nullum enim de-
trimentum eis inde euenturum censebat, si dictiones parumper immutaren
tur, ac uocibus alijs illud idem doceretur. quum non in uerbis potius quàm
rebus salus nostra consisteret. siquidem nec Iudæorum gentem rejciendam
esse, si uncti uocem pro Christi immurare, sicq́ nobiscũ censeri uellent. quũ
uero ecclesia scinderetur, maximum communitati imminere damnum. Ve-
rum licet spiritum omnino deum esse affirmaret, quemadmodum liquet ex
ijs quæ sæpius, dum tempus ita ferret, publice prædicauit, necnon priuatim
interrogantibus expresse est confessus, manifestius tamen id fecit in sermoni
bus quos mecum habuit. nihil enim in illis ita abscondebat, ut id non liben-
ter mecũ conferret. neq; hoc simpliciter definiebat, sed quod non sæpius an-
tea fecerat, horrendissime se execrabatur, ac sibi ut à spiritus gratia excideret
imprecabatur, si spiritum non æque ac patrem ac filium, tanquã consubstan
tialem, & eiusdem honoris ueneraretur. proinde si quis me in his socium ipsi
us suscipere uelit, aliquid multis adhuc abscõditum proferam, nempe quod
tempore nos angustante, sibi dispensationem resecuauit, nobis autẽ loquen-
di libertatem cõmisit. nemo igitur nos iudicare, aut ideo rejcere debet, quod
patriæ honorati simus obscuritate, quum amborum opera, Euangeliũ apud
nos sit roboratum. hęc non ideo percurri, ut excusatione nostra opiniones il-
lius defendam. calumniatorum enim reprehensione, si saltem aliqui sunt, lon
ge uir ille melior est: sed ne ij qui censent, uoces solum à uiro in literis adin-
uentas, pietatis finem esse, fidem debiliorem, ac Theologiam illius demon-
strationem improbitatis habeant propriæ, quam tempus produxit, cum spi
ritu: sed scripturæ sensum examinantes, necnó scopum, ad quem illa est con-
scripta, magis ad ueritatem accedere, & impiorum ora obstruere ualeant. mi
hi igitur Theologia illius non aliter quàm amicus quispiam erit, tantamq́
fiduciam in uiri puritate de hac re pono, ut illam omnibus faciam commu-
nem & mea quidem ab illo expendantur, illius autem à me, & coram deo &
hominibus æquioribus, ita sint considerata. nec enim Euangelistas inter se
dissentire dicimus, quia quidam carni Christi magis operam impenderunt,
alij autem Theologiæ plus incubuere, ac hi quidem ex rebus nostris, illi au-
tem

tem ex supernis initiū fecere, præconiumq; ad utilitatem, ut arbitror, capientium distribuetunt, quum ita in eis spiritus figuraret. Proinde quum multi olim fuerint pietate clari, ac nunc quoq; sint homines, ueluti legislatores, populorū duces, prophetæ, doctores, fortes ad sanguinis usq; effusionem, age cum illis nostra consideremus, sic enim uirum hunc recte cognoscere ualebimus. Adam dei manu, necnon delitijs paradisi, & legislatione prima factus est dignus, sed ne quid blasphemi cōtra primæuum proferam parentem, reuerentia dictum sit, mandatū non seruauit. Basilius uero accepit, & seruauit, ac nequaquam cognitionis læsus est ligno, romphæamq; euasit igneā, & ut planè noui, paradisum est adeptus. Enos primus sperauit ut inuocaret dominum, Basilius autem inuocauit, & alijs quoq; prædicauit, quod quidem inuocatione longe honorabilius est. Enoch ob breuē translatus est pietatē, tum enim fides adhuc in umbra erat, præmiū pietatis inueniens translationem, sicq; reliquæ uitæ periculum effugit. Basilij aūt tota uita translatio fuit, ipseq; perfecte in uita probatus perfecta. Noe archa, & semina mundi secunda, in ligno cōcredita fuere paruo, & per undas seruata: Basilius autem impietatis effugit diluuium, ac ciuitatem suam celeriter salutis fecit archam, quū undiq; hæreticis esset referta, ex qua & mundum totum reuocauit. Magnus fuit Abraham, & patriarcha, & sacrificus, sacrificij noui, qui eum quē ex promissione acceperat, sacrificium promptum suo obtulit datori, & ad iugulationem usq; produxit: sed nec Basilius illo minus fecit, seipsum enim deo obtulit, & nihil tanquam idem esset supposuit, quid enim erat uictimam offerre? Isaac ante natiuitatem etiam promissus est. Basilius uero promissio ipsa fuit, Rebeccamq;, ecclesiam dico, non longinque, sed propinque duxit, non per legationem seruilem, sed à deo traditam & cōmissam, neq; in filiorum prælatione deceptus fuit, sed unicuiq; quæ digna erāt cum spiritus iudicio distribuit. Iacobi scalam laudo, ac statuam quam deo inunxit, necnō luctam cum illo, si qua saltem fuit humanæ, ut arbitror, mensuræ, ad numinis sublimitatem comparatio, unde & femoris dolor, naturæ deuictæ symbolum. laudo etiam pulchrum illud uiri circa pecora commentum, & successum, necnō duodecim ex eo patriarchas, ac benedictionis distributionem, cū prophetia futurorum nequaquam ingenerosa. uerum & Basilij laudo scalam, nō solum uisam, sed & ascensam, ascensionibus per uirtutem pedetentim: ac statuam non quam inunxit, sed deo erexit, quo impiorum facta notaret infamia: & luctam, non qua contra deum, sed pro deo decertauit, dum hæreticorū errores in terram prostrauit: sed & pastoralem uiri artem ex qua ditatus est, & pecora potius generosa quàm obscura possedit, ac pulchram sobolem eorum, qui secūdum deum sunt nati, necnon benedictionem quæ cōfirmauit multos. Ioseph frumenti distributor fuit, sed in Ægypto solum, nec sæpius & corporaliter quidem: Basilius uero omnibus distribuit, semp & spiritaliter, quod mihi distributione illa longe uenerabilius existit. Quū Iob tentatur, & uincit, in fineq;

ſplendide certaminum uictor pronunciatur, à nullo impugnante, licet multi forent, cõcuſſus, uerum longe tentatorem ſuperans in lucta. ſed & amicorum irrationale refrenauit, qui paſſionis ignorabãt myſterium. Moſes & Aaron inter ſacerdotes eius, & magnus quidem Moſes affligens Ægyptum, & populum ſaluans in ſignis multis ac miraculis, nubem ingrediens, duplicem legem ferens, literalem extra, ſpiritalem intra. Aaron autẽ Moſis frater, & corpore & ſpiritu, pro populo orans ac ſacrificans, tabernaculi ſacri & magni, quod compegit dominus & non homo, myſtes. amborum horum Baſilius æmulator fuit, nequaquã corporalibus flagellis, ſed ſpiritalibus & rationalibus, populum hæreticum & Ægyptiacum affligens. deduxit autẽ populum acceptum, bonorum operum æmulatorem, ad terrã promiſsionis, tabuliſq; minime frangibilibus, ſed duraturis leges inſcripſit, non iam umbratiles, ſed ualde ſpiritales. in ſancta uero ſanctorũ nõ ſemel in anno, ſed ſæpius, & per ſingulos, ut ita dicã, dies eſt ingreſſus. unde & ſanctam nobis reuelauit trinitatem, populumq; expiauit, nõ aſperſione temporali, ſed expurgatione perpetua. Porrò quid ex Ieſu Naue rebus pulcherrimũ fuit? imperium rei militaris, fortis diſtributio, ac terræ ſanctæ occupatio. Baſilius uero, nónne princeps & dux fuit? eorum qui per fidem ſaluantur. nónne hæreditatum penes deum diuerſarum diſtributor? & illarum tãtum quas diſtribuit ijs, quorum dux fuit, ita ut uocem illam emittere poſſet, quoniam ſors mihi cecidit inter fortiſſimos, & in manibus ſortes meæ, longe honorabiliores q; quæ in terra ſitæ ſunt, & diripi poſſunt. & ut iudices prætereamus, aut iudicũ clariſſimos, Samuel inter eos qui inuocant nomen eius, & ante natiuitatem ſuã oblatus, ac ſtatim poſtq; genitus fuit ſacerdos, & unctor regum ac ſacerdotũ per cornu. Baſilius uero nónne ab infantia deo à matre eſt conſecratus? & cum tunica oblatus altari? uiditq; ſupercœleſtia, unctus domini, & unctor eorum qui ex ſpiritu ſunt initiati. Dauid inter reges decantatus, cuius multæ contra inimicos referuntur uictoriæ & trophea, ſed manſuetudo in eo præcipua fuit, & ante regnum citharæ uis quæ ſpiritum incantabat malignum. Salomon cordis latitudinem à deo petijt, & conſequutus eſt, adeoq; ſapientia & contemplatione profecit, ut inter cũctos tẽporis ſui homines clariſſimus ſit effectus. Baſilius uero manſuetudine huius, ſapientia autem illius, ſecundum opinionem meã, minime, aut parumper ſuperatur. nam & regum inſanientiũ audaciam demulſit, & nõ auſtri reginã ſolam, neq; hunc, ſeu illũ ob ſapientiæ eius gloriã ex finibus terræ attraxit uniuerſæ, ſed omnibus finibus ſapientia ſua cognitus eſt. reliqua uero Salomonis obticeo, omnibus enim nota ſunt, etiã ſi nos parcamus. Laudas Heliȩ cõtra tyrannos dicendi audaciã, & raptũ per ignem, necnon pulchram hæreditatẽ Heliſæi pallium, ſiue ſpiritũ Heliæ ſubſequentẽ. lauda etiã Baſilij in igne uitam, multitudinem inquã tentationum, & per ignem ſalutem, ardentem quidẽ, ſed non deflagrantem, rubi miraculum, ac pulchrum ex alto indumentum, carnem conſumptam. obmitto alia.

Iuuenes

Iuuenes in igne rore perfusos, ac prophetam fugitiuum in ceti uentre orantem, necnon iustum illum in lacu, tanquam à thalamo bestiæ procedentem, & leonum ferociam ligantem, aut septem Machabæorum certamē, qui cum matre sancta per sanguinem sunt consecrati, cum omnibus alijs, qui sui experimentum exhibuere, quorum constantiā Basilius est æmulatus, ac gloriam tulit sempiteroam. Proinde si ad nouam accessero legem, & eos qui in illa claruetunt cum Basilio conferam, discipulum honorabo per doctores. Quis Iesu fuit præcursor? Ioannes, tanquā uox uerbi, & quasi lampas luminis, erga quem etiā exultauit in utero, & ante illum ad inferos præcurrit, per Herodis insaniam illuc demissus, ut & ibi Christi annunciaret aduentum. quod si sermo noster uidet̄ audacior, illud prędictis addatur, quod nequaꝗ ideo hanc facio cōparationem, quia uirū illum pręponā, aut parem putem illi, qui inter natos mulierū omnes superauit, sed ut ostendā hūc illius fuisse imitatorem, & aliquid ex charactere eius retinentē. siquidem res non parua est honestis, imitatio maximorū, etiam si sit parua. nonne enim uir ille simulachtum fuit manifestum philosophiæ illius? nam & hic in deserto habitauit, & in nocte ueste amiciebatur aspera, quæ celabat̄ & nequaquā ostendebatur: sed & parem cibum dilexit, deo per abstinentiam purgatus: quin etiā Christi præco fieri optauit, etiā si non esset præcursor: & exiuit ad eum non solum regio circumiecta, sed remotissima etiā. Sed & inter duo medius fuit testamenta: huius enim literam dissoluit, illius autē spiritum publicauit: nam impletionē legis occulti manifestam fecit dissolutionem. Petri zelum imitatus est, & uigorem Pauli, clarorū illorum, & plusꝗ celebetrimorū, ambotum uero fidem. filiorum Zebedæi magniloquentiā. omniū discipulorum frugalitatem & mediocritatē. quapropter cœlorū claues illi sunt cōcreditæ, nō enī à Hierusalem usqꝫ in Illyriā solū, sed maiorem etiā circulū est amplexus: nec tonitrui filius est uocatus, sed factus. quin & super Iesu pectus recubuit, unde & sermonis uim necnō scientiæ hausit profunditatē. Stephanus aūt fieri prohibitus est, tametsi prōptus esset, reuerentia cohibens lapidātes. sed & succinctius dicere possum, ne facta eius enumerē singula: ex bonis quædā adinuenit, alia imitatus est, nōnulla aūt deuicit. nam omniū gratia uenire, eorū etiā qui nūc sunt, omniū est dominari. unū omnibus breuiter addidero. tāta uiri erat uirtus, tātaqꝫ gloriæ eius abundātia, ut & multa, ac q̄ ex paruis illius erāt, inter quæ & refrenationes corporales erāt, ab alijs ad gloriā cedere putarentur. uoluri pallor, barba, incessus cōpositus, & tarditas in sermone, qui plenus erat prudentia, & ad interna pertingens. quæ multis, qui ea minus bene imitari & cognoscere possunt, in morositatē cedūt. Quin in uestitus forma, ac lecti figura, necnō cibi cōsuetudine, nulla ab eo adhibebat̄ diligentia, sed simpliciter se gerebat, & fortuito secūdū ꝗd eueniebat. Sanè multos Basilios, quantū ad uisum cernere licet, statuas umbrariles, nimium enim est ut nominent̄ postphani. *Imitatores*
Vox enim ea est nouissima, sed euidētius discernitur. illi autē longius à uiro

distant,ꝙ quantũ appropinquare desiderant.uerum hoc iam nequaꝙ par-
uum est ad gloriã, & meritn quidem,ut eis aliquando uel parumper appro-
pinquare cõtingat, qun emendent: aut aliquid studiose ac diligẽter dictum
aut factum eius mandent memoriæ:quemadmodũ ego mihi sæpius ad glo-
riam cessisse scin,quoniã ea quæ uiro fortuito exciderunt,longe pręstantiora
sunt & clariora,ꝙ quę ab alijs magna diligentia sunt elaborata.Postꝙ autẽ
cursum persecetat,ac fidẽ seruauerat,resolutionem desiderabar, iamq́ coro-
narum instabat tempus:uerũ minime in montem ascendere, & ibi occũbere
iussus est, obijt aũt & ad nos ascendit,sed & hic miraculũ prædictis nnn po-
sterius accidit.iam ferè mottuus erat,ita ut nec amplius spirare , ac multũ ui-
tæ exhalasse uideret,uocalior tamen in sermonibus redditus est nouissimis,
quo cũ uerbis abiret pietatis. insuper & successorem elegit ministrũ suum fi-
delissimũ,cui & manum & spiritũ dedit,ne gradus discipulos eius,& sacerdo-
tij adiurotes afficetet iniuria.uerũ sermo iam ultra progredi cunctat,progre-
dietur tamen,quamuis plus alios ꝙ me deceat, quoniã nequaꝙ in afflictio-
nibus philosophari queo, etiã si ualde philosophari studeam, cõmunis me-
mor damni & afflictionis orbis uniuersi. decumbebat uit, spiritumq́ trahe-
bat nouissimum, & à superno quærebat choro, ad quem iam pridem respi-
ciebat:cnnfluebat autẽ ad eum ciuitas uniuersa,minime damnũ ferens, pere-
grinationemq́ illius tanꝙ tytannum incusabat , ac animã eius quasi mani-
bus uel precibus cogi posset retinere satagebat.siquidem calamitas ea homi-
nes quasi desipientes reddebat,& unusquisq; aliquid de ptopria uita,si pns-
sibile fuisset,illi impartiri paratus erat. postꝙ aũt superati sunt, necesse enim
erat,ut ostenderet quod homo esset,& ipse in manus tuas domine spiritum
meum repono,angelis nouissime dixir abducentibus, non insuauiter expira-
uit,præsentesq́ue sacris quibusdam instruxit , ac meliores extremis reddidit
mandatis.tum miraculum factum est inter omnia quæ unquã acciderũt cele-
bertimum. gestabatur sanctus,manibus sanctorum eleuatus,singuliq́ con-
tendebant:& hic quidẽ ut fimbriam contingeret,uel ab umbta contingeret:
alius ut lectulum quo sacer ille efferebat solũ tangeret.quid enim corpore il-
lius sanctius ac purius?alius ut gestantibus appropinquare posset,quidã ut
solũ spectaculo perfrui ualeret,ac si necesse foret,ur & illud celebraret,plenæ
etãt porticus,fora,fenestræ,culmina,hominibus qui illũ præmittebant, gere-
bãt,& inuicẽ succedebãt,ex omni genere & ętate,numerus infinitus, psalmo-
diæ resonabãt antea incognitæ,luctu permixtæ, sapientiaq́ passionis solue-
batur magnitudine.certamen autem nostris cum Græcis , externis, Iudæis,
& alienis erat,pariter & illis nobiscum,ut qui plus lugeret,maius quoque re-
ferret commodum:finis sermonis,& ad periculum usq; animi processit affe-
ctio . cum ipso enim discessete animæ non paucæ , afflictionis & perturba-
tionis ui abreptæ , quæ & tandem ueluti itineris comites beatitudinem sunt
assequutæ. eas ex feruentioribus quispiam recte , uictimas sepulchrales ap-
pellauerit

pellauerit: corpus uero uix effugit discerpentes: uicitque instaurantes pompam, sicq; sepulchro patrum suorum est illatus, sacerdotibusq; iunctus archisacerdos, præconibus uox magna, & in auribus resonans meis, martyr martyribus. & nunc in cœlis degit, ibiq; pro nobis, ut arbitror sacrificia offert, ac pro populo orat. licet enim nos reliquerit, non tamen omnino reliquit. Ego uero Gregorius semimortuus sum, & semisectus, tam magna priuatus conuersatione, uitamq; exigo lugubrem, & nequaquam prosperam, quemadmodum par est segregatum ab illo. ac nescio quomodo post institutionem illius finiam, qui nunc etiam per uisum admoneor nocturnum & resipisco, quum excido à decoro. uerum nequaquam hæc ideo refero, quo laudibus intermisceam lachrymas, sed ut uiti conuersationem memoriæ commendem, ac tempori, communem uirtutis statuam tabulam, & inscriptionem salutarem ecclesijs, ac animabus cunctis, ad quam respicientes, uitam tanquam ad legem dirigant animatam. uobis autem qui gesta eius celebratis, in primis consulo, ut semper ad eum respiciatis, & tanquam ipse uideat, & uideatur, præpatemini spiritui. adestote igitur, ac uniuerso choro illius me circumsistite, tam ij qui gradus sunt, quàm inferiores, sine nostri, seu extranei, ac laudem eius pariter mecum celebrate, aliusq; aliud quid ex rebus eius narret, aut quærat pulchris, qui in throno consideris legislatorem, qui res administratis publicas rerum publicarum administratorem, populares disciplinam, eloquentiæ studiosi doctorem, uirgines pronubum, iugo subiectæ moderatorem, solitarij alatum, permixti indicem, simplices ductorem, contemplantes Theologum, læte agentes frenum, calamitatibus oppressi consolationem, senectus baculum, iuuentus correptorem, paupertas largitorem, opulentia dispensatorem. sed & uiduæ uidentur mihi tutorem laudare, & pupilli patrem: pauperes uero pauperum amatorem, ac hospitalem hospites, fratresq; fratrum amatorem, ægrotantes medicum, in quacunq; infirmitate remedium, sani custodem sanitatis. omnes eum qui omnibus factus est omnia, ut lucraretur omnes aut plures. hoc tibi Basili munus à nobis sit impensum, tanquam à lingua tibi quondã suauissima, & eo qui honore & ætate tibi fuit æqualis. quod si iuxta dignitatem, tibi sint gratiæ, tui enim confidentia sermonem hunc de te institui. si autem à spe longe excidi, quid me pati oportet? senectute, & morbo, necnõ desiderio tui maceratũ. attamẽ deo acceptum est quicquid fit pro uiribus. tu autem factũ ac diuinũ caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionẽ nostrã, à deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter me ferre persuade, totamq; uitã nobis in melius permuta. quũ uero emigrabimus, nos ibi tuis excipe tabernaculis, quo simul uiuentes, trinitatẽ sanctam & beatã pariter aspiciamus, purius & perfectius cuius nũc simulachrũ mediocriter percipimus. ibi desiderũ sistemus, ac eam accipiemus retributionẽ, quã pugnando acquisiuimus, & acquirimus. ti bi igit hic à nobis dictus sit sermo, nos autẽ quis post te quũ uitã exegimus

laudabit

laudabit: si saltem quid laude dignum præstitimus sermnnibus, in Christo Iesu dnmino nostro, cui sit glnria in secula, Amen.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI IN FVNERE SORORIS SVAE GORGONIAE DICTA

QVVM sorrrem laudo, admiror domestica, quæ nnn ideo falsa sunt quia domestica, sed uera, ac ideo laude digna. uera autem, qunniam nō solum iusta, sed & manifeste cognita. proinde haudquaquam ad gratiam nostra declinabit oratio, etiam si cuperemus, sed in medio sermonis & ueritatis statuetur auditor, tanquam dispēsator quispiam prudens. quin nec pręterquàm decorum est illam laudabo, quod uero decorum est iustus etiam exigit: ac ideo nequaq̃ tali timeo timore, ne ueritatē trāscendam, sed penitus cōtrarium, ne aliquid de ueritate obmittam, ac multa quæ digna sunt prætercam, gloriamq́ laudis diminuam, quandoquidem difficile est, & rem, & sermonē, recte sorrris adaptare uirtutibus. nil igitur alienum laudabo quod non sit etiam iustum, sed interim nec domesticū, & qund honore dignum est afficietur ignominia, ne luctum sit quod est alienum, illud uero in damnum cedat proprium. uterq; enim sermo iustū excedit modum, & quum aliena laudantur, & domestica obticentur. ueritate igitur tanquam canone utemur ac termino, ad illamq́ solam respiciemus, ita ut nil aliud consideremus, quemadmodum multi facere solent, & præcipue abiecti. solū igitur ea laudabimus, & ea tacebimus, quæ laude uel silentio digna erunt. Sanè præ omnibus rebus est absurdissimum, ut propinqui laude priuentur debita; cōuicijs uero illos dilacerare, uel accusare, aut in alio quopiam, siue paruo seu magno afficere iniuria, impijssimum esse censeamus, immo omnium deterrimum, iuxta adagium usitatum. sed nec eos sermone, qui præcipue bonis debetur, priuare decet, quoniam cum illo memnriæ commendantur perpetuæ. deinde iustum quid nns agere putamus, ne maiorem rationem habere uideamur malorum, qui id ex gratia exigunt, quàm modestorum quibus officium illud dignitatis comperit causa. Sanè extemos laudare, nequaquam prohibet, quod ignori existant aut testes desint, tametsi hoc iustius esset: notos uero commendare, amicitia prohibet, & odium quod regnat in multis. Proinde hoc laudis genus potissimum debetur ijs, qui hinc migrarunt, & quibus nulla amplius granficandi est cura, quiqúe tam laudatores quàm uituperatores, cum alijs reliquere cunctis. Sanè pnstquàm abunde de his uerba fecimus, ostendimusqúe nobis ipsis sermonem hunc potissimum competere, agite nunc ad laudes ipsas, omni sermnnis elegantia & affectatione neglecta deueniamus: quoniam nec fucata erat quam laudandam suscepimus, hæc enim pulchritudo eius erat, ut ornatu careret: attamen debitam pietatem tanquam æs alienum, & perquàm necessarium exoluemus, simulqúe plurimns ad imitandum uirtutes eius instituemus, quandn quidem

quidem huic uni rei, in omni sermone & opere studemus, ut eos qui fidei nostræ sunt commissi, instruamus. Proinde alius defunctæ laudet patriam & genus, leges ueneranas eorum qui mortuos laudare consueuerunt, quando quidem nequaquã mulos aut pulchris indigebit uerbis, qui hanc rebus exornare uelit externis, ueluti à forma pulchra ac ueneranda, gemmis & auro, necnon artificioso manuum decore, quę iuxta posita deformitatem etiam redarguunt, at pulchritudo etiam si rebus haud ornata fuerit pulchris, ocquaquam tamen diminuitur. Ego autem taotisper hac utar formula, dum communium recordabor parentum, siquidem haudquaquam pium esset, tanto rum parentum & doctorum obmittere decus. deinde breuiter ad illam sermonem cõuettam, nec eos defraudabo qui illius renentur desiderio. Quis igitur ignorat, nouum Abraham nostrum, necnon Sarram? Gregorium dico, & huius coniugem Nomiam, decet enim, ne & nomina quoq; tanquam uirtutis moaimenta obmittamus, illum fide iustificatum, hanc uero fidei cohabitatricem. Patrem multarum gentium, idq; præter spem, hanc autem spiritaliter parturientem. illũ seruitutem paternorum fugientem deorũ, necnon filiam, & matrem liberorum, qui è domo sua ac cognatione propter terrã pro missionis est egressus: hanc uero peregrinationis causam, quæ ei uni accepta est feréda, quo aliquid auderet etiam super Sarram. illum recte habitãtem, hanc autem prompte cohabitantem. illum domino addictum, at hãc oirum suum dominũ appellantem & censentem, partimq; propterea iustificatam. Quorum erat promissio, & quorum (quãtum in ipsis) Isaac erat, & quorum erat donum, cuius erat pastor ille bonus, optabilis, & dox itineris, necoon figura recte pascentis, cuius erat rite fugere idola, dehinc etiam fugare dæmones, illius autem, haud unquam cum alijs communicare ijs quæ suot ex idolis. sed & eodem fruebatur honore, eadem sentiebat, ac una cum illo anima erat, non minus in ijs quæ ad res spectabant diuinas, quàm cognationẽ carnis. ætas par erat, ac caoicies æqualis, necnon & prudentia & splendor, in hisq; certamen mutuum, quo longe reliquis præstabaot. Carne quidem pa rum occupati, spiritui uero etiam ante copulationem dediti. Quorum haud erat mnodus, & quorum erat mundus, hic quidem despectus, ille uero prelatus. Quorum erat negligere diuitias, & quorum erat pulchris ditescere operibus. hæc enim quæ hic sunt, despiciebantur, istæ uero quæ illic existuot desiderabantur. Quibus uitæ huius reliquũ breue erat, præterquàm quod relinquebatur pietati, uita uero pro qua a otea laborauerãt longe felicior censebatur. Cæterum uoum adbuc sermonibus de ipsis adijciam, qui recte ac iuste amborũ conueniunt stipiti: siquidem hic uirorũ, at illa mulierũ erat decus, & nõ solũ decus, sed & uirtutis exemplũ. Ex talibus orta erat Gorgonia soror, tã uita q; probitate excellens. hinc illi pietatis erãt semina, ab illis ionatũ erat ut recte uiueret, & spe meliore pieq; decederet. preclara hæc quidem sunt, & quæ haud facile multis, qui ob generis nobilitatem superbiunt, sunt conces-

sa. Proinde si altius de his philosophari oportet, Gorgoniæ patria superna erat Hierusalem, ciuitas nequaquam uisibilis, sed mente tantum perceptibilis, in qua uersantur, & ad quam tendimus, cuius ciuis Christus etiã existit, conciuesq; sunt panegyres, necnon ecclesia primogenitorũ, quorũ nomina in cœlis sunt descripta, & qui circa magnum ciuium moderatorem festiuitatem celebrant contemplatione gloriæ ipsius, choreasq; ducũt indesinentes. Nobilitas autem uera, imaginis est conseruatio, & ad exemplar cõfiguratio, quam operatur uerbum & uirtus, necnon desiderium purum, semper, & magis legitimos supernorum mystas secũdum deum formans, ac cognoscere faciens, unde & quinam existamus, curq; simus creati. ita enim ego de his sentio, ac ideo animam illius, radijs solaribus nobiliorem esse scio, & uoco, longe meliori, quàm plures alij, nobilitatis & ignobilitatis regula ac libra utens, & haud sanguine, sed modo quodam hæc designo. neq; enim laude seu uituperio dignos, secundum cõgregationem communem, sed speciem uniuscuiusq; iudico. In speciebus autem sermo de uirtutibus sororis uersatur. unusquisq; igitur sermoni auxilietur, & opem ferat, quandoquidem nequaquã possibile est uni cuncta comprehẽdere, etiam si admodum auditu & intellectu excellat. Gorgonia igitur tantum castitate præstabat, tantumq; sui temporis fœminas exuperabat omnes, ne dicã antiquas illas, & de quibus plurimus est sermo, ut quum in hæc duo uniuersa diuisa sit uita, in nuptias dico, & uirginitatem, sitq; hæc sublimior ac diuinior, laboriosior autem & lubricior, illæ uero humiliores & securiores, utriusq; tamẽ declinaret absurditatem, ac ex ambabus unum quod pulcherrimum esset eligeret, & in unum copularet, huius quidem sublimitatem, illarum autem securitatem: fieretq; casta citra ostentationem, quum nuptijs uirginitatis bonum admisceret: & ostenderet quod neutrum horum, uel deo penitus, uel mũdo coniungit, rursusq; dissoluit: ita ut hæ propter naturam propriam penitus sint fugiendæ, illa autem nimium laudanda. uerũ mens est quæ nuptijs & uirginitati recte dominatur, & tanquam materiã, rationi opifici, hęc adaptat, & ad uirtutẽ operatur. carni enim cõglutinari, nequaquam separat à spiritu, neq; si qua caput habet uirũ, ideo caput primum ignorat: sed parumper mundo ministrat & naturæ, quãtum lex exigit carnis, seu illi potius, qui carni legem hanc tulit deo. hoc autem pulcherrimum fuit & uenerandissimum, quod maritum ita sibi conciliauit, ut illum non dominum imperiosum, sed conseruum haberet bonum: nec illũ solum, sed & corporis fructum, filios dico, & filiorum filios fructum fecit spiritus, ita ut genus totum & domum totam, pro una anima sanctificaret & conciliaret deo, necnon nuptias laudabiles, propter summã in nuptijs tranquillitatem, & pulchram inde fructificationem. Siquidem quãdiu uixit, totius boni se suis exhibuit exemplum: postquàm autem uocata fuit, uoluntatẽ suam domui post se reliquit, admonitionem tacitam. Sanè diuinus Salomon in parœmijs ubi sapientiam docet, laudat mulierem quæ domi curam gerit, & maritum

maritum amat: ac illi quæ extra domum oberrat, incontinentiaq; & ignomi/
nia animas uenatur honorandas, sub specie & nomine meretricis, eam op/
ponit quæ intus honeste delitescit, ac in rebus muliebribus uiriliter se gerit,
semperq; ad fusum manus habet, ac uiro uestem concinnat duplicem, ac ci/
baria in tempore emit opportuno, recteq; pascit domesticos, unà cum alijs
quæ ille fœminam prudentem & operosam decere ait. Verum si ego ob ta/
lia sororem laudarem, ab umbra laudarem statuam, aut ab unguibus leo/
nem, obmissis maioribus ac perfectioribus. Sanè quænam spectatu dignior
erat? at quænam minus apparebat? siquidem à uirorum aspectu planè inui
sibilem se custodiebat. quænam magis mensuram inter seueritatem & hila/
ritatem retinere sciebat? ita ut nec seueritas uideretur inhumana, nec hilaritas
immodesta, sed hæc prudens, illa uero humana, terminusq; esset decoris, ut
humanitas uinceret inurbanitatem. Audite mulieres quæ ualde ac prompte
uos ostentate, ac pudoris tegmen ignominia afficere soletis. quænam sic ocu
los refrenauit? quænam ita risum continuit? magnum enim quid esse uide/
batur, si illa uel parumper fuisset cõmota. Quænam magis auditui fores oc/
clusit? quænam illum diuinis sermonibus magis aperuit? quenam magis lin
guæ mentem posuit custodem? & iustificationes diuinas cum illa laudauit?
quænam ordinem labijs plus decorauit? Addo & illud, uultis ne aliquid de
illius audire pulchritudine? nam licet precij nullius esse uideatur ijs, quæ ue/
re moribus sunt castæ, magnum tamen quid uideri fecerunt illæ, quæ ualde
ornatui & pulchritudini student, & neq; sermone eorum purgantur, qui me
liora docent. non aurum illam ornabat, arte ad pulchritudinis mundum ela
boratum, non capilli flaui, interlucentes & concinnati. non coma retorta &
supposititia, quæ uenerandum caput, fraude sua ignominia afficeret. non ue
stis fluidæ & lucidæ uarietas, non gemmarum splendores & gratiæ, quæ aë/
rem propinquum colore inficiunt, & relucent aspectu, non ars pictorum, ac
fucus, pulchritudoq; uilis, quam infernus facit artifex, qui dei figmentũ frau/
dulentis absc õdit coloribus, & honoris gratiã dedecorat, diuinãq; formam,
meretricum idolum, auidis exponit oculis, quo pulchritudo uelamine obfu/
scetur, idq; imaginem suffuretur naturalem, deo ac seculo conseruandam fu/
turo. Cæterum multos, immo omnes, externus mulierum oblectat ornatus,
quum nullus preciosior existat, quàm mores illarum honesti, & splendor in/
ternus. Vnicus igitur rubor sorori peculiaris erat, pudoris, candor unicus, cõ/
tinentię. picturas uero & superpicturas, ac tabulas uiuentes, necnon pulchri
tudinem fluxam, illis relinquebat, quæ theatra frequẽtabãt, & quæ in triuijs
agebant, quibusq; uerecundia ac uerecundari ignominia uidetur. & hæc ita
se habebant. Cæterum prudentiam illius, & pietatem, nullus sermo digne
explicare posset. siquidem multa maiorum suorum, tam secundum carnem,
quàm spiritum reperiebat exempla, ad quos solum respiciebat, ac nequaquã
illis uirtute erat inferior, tametsi in hoc uno & admodum prompte uinceret,

quod ab iis bonum defluere sciret, cosq; domestici splendoris radices esse & gaudebat, & fatebatur. Porrò quid intellectu eius acutius erat? quem non solum ij qui ex illius genere essent, nec illi qui eiusdem essent populi & caulæ unius, sed omnes qui in circuitu habitabant, commune symbolum esse sciebant, legemq; indissolubilem documẽta illius & admonitiones. quid autem sermonibus illius sanctius? quidue silentio prudentius. uerum quia silentij mentionem feci, rem & ipsi perquàm peculiarem, necnon alijs mulieribus dignissimam, præsenti autem tempori utilissimam tetigi. quænam magis res norat diuinas? tam ex oraculis diuinis, quàm intellectu proprio. quęnam minus loquebatur? in terminis muliebribus, pietatis nempe permanens. maritus igitur illius cõmodum hinc accipiebat, ut nere ob eius cõmerciũ pie ageret, & nõ solum ob pulchram insatiabilitatem. Quænam templa ita oblationibus ornauit? tam alia quàm istud, quod nescio utrũ illa sublata dehinc ornari possit, seu potius quænam sic uiuens templum se deo exhibuit? Quę ita in honore habuit sacerdotes? tam alios quàm illum qui pietatis eius doctor erat & concertator, cuius bona sunt semina, & deo consecrata filiorum coniugatio. Quænam magis domũ suam exhibuit ijs, qui secundũ deum uiuunt? pulchra illa susceptione, ac quæ homines reddit diuites. & quod hoc maius est, quænam tali suscepit reuerentia? & secũdum deum gressibus, ac illis quæ his adhærent. quęnam mentem ostendit in afflictionibus minus afflictam, quæ magis animã condolentem patientibus? quæ manũ largiorem indigentibus, ita ut ego audacter illã uerbis bis Iob ornare audeam. Ianua illius unicuiq; aduenienti patebat, nec extra pernoctabat peregrinus. oculus erat cæcorum, pesq; claudorum, ac mater orphanorum. de misericordia uero erga uiduas, quid maius dicere oportet? quàm quod illum fructũ tulit, ut nequaq̃ uidua uocaretur. Sanè domus eius cõmunę erat pauperibus ex sanguine hospitium, substantiaq; cõmunis, omnibus indigentibus, non secus ac si uniuscuiusq; esset propria. dispersit dedit pauperibus, & propter promissionis certitudinem, ac nequaq; fallacem, multa cœlestibus intulit torcularibus, multotiensq́ue Christum propter multos refocillatos suscepit. Et quod pulcherrimum erat, non maioris apud eam momenti fuit ut uideretur, quàm ueritas ipsa, sed recte agriculturam suã deo exercebat occulte, ille enim & pietatem aspicit occulte. omnia mundi dominatoris rapiebat, omniaq; in tutissima recondebat repositoria, ita ut nihil terræ relinqueret præterquàm corpus. omnia pro spe permutauit futura, unicas diuitias liberis suis reliquit, imitationẽ nempe, & ut ipsi quoq; in talibus decertarent. nónne talia magnanimitatis sunt? & incredibilia fermè. Corpus uero à delicijs & effrenibus cõtinebat uoluptatibus, quibus illud soluitur ac dilaceratur, nequaquam confidens bene actis. siquidem quàmplurimis accidere solet, ut operibus misericordiæ, quæ inopibus impertiuntur, delitias redimant, & nequaquã bono malum sanẽt, sed pro bono malum accipiant. illa uero terrã ieiunijs superabat, alijs antem

ut

ut in terra dormirent pro remedio dimittebat. Ieiunium enim deprehendit animæ esse adiutorium. somno autẽ mensuram alienæ rei gratia minus sta/tuebat, aut ita lege firmabat tanquam careret corpore. genua autem inflecte bat ad terram, quum & alij totam uigilarẽt noctem, sicq; corpore manebat recto, quod quidem præcipuum philosophicorũ hominũ certamen existit. nam licet hoc nequaquam pertineat ad mulieres, ipsa tamen inter uiros ge/nerosissimos, uisa est perquam uirilis. Cæterum est ne uir aliquis, aut mulier, qui hanc psalmodiarum tono prudẽti, uel eloquiorũ diuinorum colloquijs, siue explicatione, aut memoria tempestiua, seu genuũ attritorũ inflexione, & pauimenti instar induratorũ, uel lachrymis, sordiũ purgatione, in corde contrito & spiritu humiliato, aut precibus ac mente nõ uaga, sed sublimi, & in altũ sublata, his omnibus, aut quibusdã ex illis superasse gloriari potest? atqui & hoc dictu magnum existit, uerũ tamen, quod ex bonis quædã æmu labatur, in quibusdam autem erat æmulationi, & hoc quidem inueniebat, il/lud autem uincebat. sed quid in singulis defatigari necesse est? ut igit cuncta paucis cõprehendam, in omnibus superior euasit: ita enim cuncta egregie di sposuit, quemadmodũ alius quispiam, unum, & mediocre: ita autem ad sum mum singula, ut ex omnibus uel unum sufficeret. Cæterũ ó quale corpus? & sordidum carnis indumentũ? in quo sola uirtus florebat. ó anima imperans corpori, & sine alimento ferè immaterialis, seu potius quæ corpus ante sepa/rationem etiam mortificari coëgit, quo anima libertatem adipisceretur, & ne quaquam impediretur à sensibus. ó noctes insomnes, psalmodiæ, & statio/nes de die in diem peractæ. ó Dauid, fidelibus solum animabus, nõ prolixa decantans. ó membra tenera, à terra detrita, & cõtra naturam exasperata. ó lachrymarum fontes in tribulationibus seminatæ, in exultatione metendæ. ó clamor nocturnus, nubes etiã pertransiens, & ad coelum usq; perueniens. ó feruor spiritus, idem audens quod canes nocturni, propter desiderium ora tionis. ó algoris pluuiæ, tonitrui, grandines, & tempestates. ó natura mulie/bris, uirilem etiã propter cõmune salutis certamen superans, & corpore non anima differens, muliebriq; uirile redarguens. ó puritas post ablutionem, & anima sponsa Christi, in puro corpore, pura, sponso puro. ó gustus amarus, & Eua mater, tam generis q̃ peccati, anguisq; seductor & mortifer, illius cõ tinentia deuicta. ó Christi exinanitio & serui forma, passionibus illius mor/tificatione honorata. ó quomodo uel cuncta illius enumerabo? uel quũ plu rima omitto, nequaquã læsero ignorantes. cæterum tempus est, ut iam de pietate illius & conatibus loqui desinam, uos enim qui rectè illius facta no/uistis, iam pridem mihi desiderare, & in sermone quærere uidemini, non pro sentia solum, nec ea quibus nunc illic exultat, quæ menti humanæ, auditui, & uisui planè sunt incognita, sed qualia etiã iustus ei præmij retributor, in hoc retribuent seculo, quandoquidẽ sæpius hoc in ædificationẽ infideliũ facere so let, paruis magna, & uisibilibus concedens inuisibilia. dicam autem quædam

omnibus cognita, nõnulla uero à multis absc ondita: hoc enim ad ipsius pertinet philosophiã, ut haud nimiũ laudibus ornetur ob gratiã. Nouistis igitur iumenta insana, & raptum è uehiculo, ac circuitum illũ detestandum, necnõ abstractionem & contritionẽ miserandam, & scandalum quod hinc ortũ est infidelibus, si ita iusti tradant, ac celerem incredulitatis emendationẽ, quoniam omnia cõtrita sunt & confra, & ossa, & membra, & occulta, & manifesta, & quod nullũ alium medicũ ꝙ tradentem tulerit, præ pudore aspectus uirilis, & manus: decorem enim ęgrotos quoq; seruare decet: pariterq; quod responsionem quæsierit ab eo, qui illam hæc pati permittebat, neq; ab alio quopiam, ꝙ ab illo salutem est cõsecuta, ita, ut quispiam nõ magis ob passionem, ꝙ mirabilem illius sanitatis restitutionẽ admiratione capi deberet: ac ideo censeri posset, tragœdiam inde ortum sumpsisse, quo passionũ censura tanquã homo passa fuisset, super hominẽ tamen sanatam esse uideri posset, ac narrationẽ posteris præstitisse permaximã, ad demonstrationem fidei in passionibus, & in aduersis tolerantię, longe autem plus clementiæ diuinę circa homines tales, deo enim quũ cadit nõ conteritur, de iusto recte dictũ, surgit enim hinc, & quũ contenẽ, cito emendatur & glorificaẽ. si enim præterꝗ decens erat patiebaẽ, attamẽ ultra ꝙ decebat ad ipsam est reuersa: ita ut parum abfuerit quin passio sanitatem subterfugerit, & manifestior fieret mede la ꝙ plaga. ó calamitas laudabilis & admiranda. ó passiones omni passione carente sublimiores, ó uerbera & uulnera & reconualescentia, & post tres dies resurrectio, in mediũ ferens quid magis mysticũ, quemadmodum & tulit, non minus autẽ huius congruens passionibus. hoc quidẽ omnibus manifestum est, ac longinquis quoq;, postꝗ & miraculum hoc ad omnes peruenit, narratioq; hæc in omniũ linguis & auditu, unà cum alijs dei miraculis & uirtutibus resonare cœpit. illud aũt quod nunc dicere pergam, usq; huc multis est incognitũ, ac propter philosophiam quã dixi absconditum, ob pietatemq; omni caret ambitione & ornatu. Proinde si iubes pastorũ optime & perfectissime, sacræ illius ouis pastor, dicere pergã: & quia annuis, reliquum est, ut quoniã soli miraculum hoc sciamus, alijs quoq; de illo testimoniũ præbeamus, si saltem defunctæ fidem adhuc seruamus. uerũ quemadmodũ tũc tempus silentij, ita & nunc propalationis mihi esse uideẽ, non solũ ad dei gloriam, sed ob consolationẽ eorum, qui sunt in tribulatinnibus. Laborabat soror corporis ægritudine, & admodum male affecta erat, morbo inconsueto, ac planè peregrino: nam subito sanguis feruebat & ebulliebat, moxq; sistebatur, postea torpedo & stupor sequebaẽ incredibilis, mentisq; ac membrorum solutio, idq; non longo accidebat interuallo, sed nõnunquã frequeocter eueniebat, ita, ut malũ illud nequaꝗ humanum esse putaretur, nec medicorum proderant artes, tametsi magna diligentia morbũ illũ curare studerent, nõ solũ singuli, sed uniuersi etiã in unum collecti. Sed nec parentũ lachrymæ opem aliquã afferebãt, licet multis multotiens profusissent, neq; uulgi preces quas

quas populus uniuersus pro salute illius effundebat. siquidē ad omniū salu/
tem pertinebat, ut illa saluaret, quemadmodū calamitas cōtrà erat commu/
nis, si ægritudine male afficeret. Quid igitur anima faciebat magna, & maxi
mis digna? & quod nam aduersus infirmitatē remediū habebat? iam enim
occultū prodit: quū iam de omnibus alijs desperasset, ad omniū cōfugit me/
dicū, noctisq́; captata solitudine, quū illi morbus paruas cōcessisset inducias,
ante altare cū fide procubuit, ac illū quem uenerabat, magna uoce, ac omni
inuocauit conamine, eiq́; miracula cūcta, quæ olim fecerat, in memoriā redu
xit, nam & uetusta & noua callebat. tandē impudentia quadā pia & pulchra
impudens facta, illā imitabat, quæ ob tactū fimbriæ Christi, à fluxu sangui
nis est sanata, & quidnam facit? super altare caput reclinat, ac cū simili clamo
re, & lachrymarū profluuio, instat illius, quæ olim pedes Christi rigauit opē
implorat, & nō antea se cessaturā est cōminata, q̄ sanitatē fuisset adepta. In
de totū corpus pharmaco illo suo perunxit, & si alicubi manus ex ueneran/
do corporis & sanguinis Christi subexemplari quid recondiderat: proh mi/
raculū discessit, quū confestim de corporis salute facta esset certa, tam anima
q̄ corpore ac mente releuata, mercedē spei sumens, id quod sperauerat, ani/
mæq́; sanitate, corporis etiā bonā ualetudinē nacta. hæc quidē magna sunt,
& nequaq̄ conficta. his uos omnes, & qui ægrotatis, & qui sani estis fidem
adhibete. quod uero narratio hæc nequaq̄ iactatio existat, uel inde liquet,
quod ea uiuente, silentiū de hac re fuit, nūc uero reuelat. & certe sciatis, quod
ne nunc quidē diuulgatū fuisset, nisi timor me corripuisset, si miraculum tan/
tum tam fidelibus, q̄ infidelibus, præsentibus & futuris abscondissem. Et ta/
lia fuere quæ illi acciderunt in uita, tametsi multa ob sermonis obmittamus
moderationē, & ne uideamur in laudibus illius recensendis insatiabiles esse.
Sanè & obitū fortassis eius sanctū ac celebrem iniuria afficiemus, nisi & ibi
rerū honestarū eius reminiscamur, præcipue quū ipsa hoc quærat ac deside/
ret: mentionē aūt faciemus quantū possibile est uerbis breuissimis. desidera/
bat iam dissolutionē: nam magnā erga uocantē habebat fiduciā, & ut cum
Christo esset, omnibus terrenis præferebat rebus. nemo enim corpus suum
ita amat, etiā si ex eorū sit numero, qui ualde illud diligunt, quemadmodum
ipsa desiderabat, ut ex uinculis carnis solueretur. materiam igitur cum qua
uiuimus transcendere cupiebat, & pure uero bono coniungi: quo amatum ac
cipere posset totum, addo etiam amatorem, cuius nunc paruo illuminamur
splendore, & à cuius cognitione, quantum possibile est haud segregamur.
nequaq̄ igitur desiderio illo est defraudata, quū ita rebus diuinis & sublimi/
bus esset implicata. & quod hoc maius est, bono tali antea per præcognitio/
nem & uigilias multas fruebat. nam somnus unicus ac suauissimus, necnon
uisio unica, desideriū illud adimpleuit, peregrinationēq́; præscriptā ei osten/
dit. ipsa igit purgationi & expiationi iā appropinquabat, quā donū cōmu/
ne, & secundæ uitæ principiū à deo accipientes habemus: seu potius tota ui/

ta illi purgatio erat & expiatio. & hæc quidem à regeneratione ex spiritu, se/curitatem uero ex uita ceperat transacta: & solum ferè, ut audacter loquar, signaculum erat, sed non gratia, mysterium, cæterum cūctis mariti expiatio/nem addere desiderabat (quod si uultis uirum quoque illum breuiter descri/bam, maritus talis erat mulieris, ac nescio quid plus dicere oporteat) quo to/to corpore deo expurgaretur, & non ex dimidio expiata discederet: sed nec his frustrata est precibus, ab eo qui uoluntatem implet timentibus eum, & qui ad finem deducit orationes. postquàm autē omnia illi successere ex sen/tentia, nec aliquid deerat ex ijs, quæ sperauerat, iamq; hora fatalis aduene/rat, illa se ad mortem & peregrinationem præparans, humanam legem per dissolutionem adimpleuit, funeris autem honos talis illi à marito, & filijs, ac amicis est habitus, qualis & mariti, & filiorum, & fratris amatricem dece/bat, ac eam quæ iam splendide de illis quæ ibi sunt philosopharetur, & pane gyreos diem faceret nouissimum, obdormiuit autem plena iam, nō dierum humanorum, nam nec illos sibi exoptabat, malos & dolotificos, ac ut pluri/mum miserijs & erroribus permixtos: sed illorum qui secūdum deum sunt, & admodum plena, ita, ut haud sciam, num quis adeo facile ex illis etiam qui in multa dissoluuntur senectute, & qui multos annorum enumerant cir/cuitus. & sic illa dissoluta est, uel ut rectius dicam, nos præoccupauit, aut euo lauit, aut transmigrauit, aut parumper à corpore est peregrinata. Cæterum postquàm aliquantisper res illius percurrimus, forsitan nequaquam nobis tu pater illius spiritualis permittis, ut miraculum quod tu tam diligenter ab scondis, manifestemus. quod quidem illi in magnum cedit gloriam, ma/gnum quoque nobis, ob uirtutis existit recordationem, & desiderium disso/lutionis illius. etenim quoties miraculi huius reminiscor, toties mihi horror lachrymis commixtus suscitatur. dissoluebatur iam, ac ultimum trahebat spiritum, eratq; circa ipsam chorus, tam domesticorum, quàm exterorum, qui illi felicem exoptabant exitum, matrisq; senis assensus, ac animæ affli/ctio, quæ illi inuidebat peregrinationem, amor uero omnium, solicitudine mixtus, ex quibus aliqui exitum eius audire, alij uero ut illum cæteris referre possent desiderabant, nemo tamen uel mutas lachrymas profundere aude/bat, ita, ut dolor suo careret remedio. siquidem nequaquam sanctum uide/batur, ut ea lachrymis honoraretur, quæ taliter separatetur à corpore. erat autem silentium altum, & multa mortis imago. illa uero immobilis iacebat, sine uoce ac spiritu, quemadmodum apparebat, silentiumque corporis disso lutio esse uidebatur, tanquam iam instrumentta uocalia, propter motus dis/cessum essent demortua. quum uero labia illius quiete mouerentur, sensit id pastor, qui cuncta illius diligenter obseruabat, ob miraculum in cunctis, au/remque illius adhibuit labijs: id enim ob morum probitatem, necnon com/passionem audacter facere poterat. Cæterum tute pastor quale erat myste/rium taciturnitatis, referto, quo nemo tibi dicenti fidem deneget. psalmodia-

erat

erat id quod loquebatur, psalmodiaeq́ egressionis uerba, aut si ueritatem dicere oportet, testimonium confidentiae, cum qua illa discedebat, & beatus quicunque post illa requiescit uerba: in pace in idipsum dicebat, dormiam & requiescam. haec à te cantabantur mulierum optima, & cum his discedebas. psalmodiaq́ iam erat adimpleta, & post peregrinationem honor sepulchralis. ô quàm bene tu à passionibus quieuisti, & somni qui dilectis debetur cõpos es facta, somnum sumens ad dormitionem communem, quemadmodum decebat uiuentem & abeuntem, in uerbis pietatis. Scio igitur meliora tibi esse, & longe honorabiliora ea, quibus nunc frueris, quàm uisibilia, somnia nempe, festiuitatem peragentium angelorum tripudium, ordinem coelestium, contemplationem gloriae, ac inter caetera supernae trinitatis splendorem, puriorem, & perfectiorem, non amplius mentem fugientem ligatam, & sensibus obfuscatam, sed totam toti contemplationi cognitam, ac deprehensam, quemadmodum fulgore nostras praestringit animas, cum toto lumine deitatis: omnibusq́ue frui te rebus, quibus carebas in terra, propter germanam erga illas inclinationem. Proinde si nostri sermones uel parumper tibi curae sunt, honorq́ talis sanctis à deo habetur animabus, ut talia resciscant, Suscipe & tu sermonem nostrum, prae funebribus multis, & ante multos, quem Cęsario ante te, & tibi iam post illum tribuimus, pariter enim tam fratri quàm sorori parentauimus. utrum autem quispiam nos quoque post uos sit honoraturus, nequaquam dicere possum, tantummodo optamus, ut eo honore honoremur, qui in deo est, & ut habitemus ac incolamus in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE RECONCILIATIONE MONACHORVM ORATIO PRIMA.

LINGVAM mihi soluit alacritas, ac hominũ legem propter spiritus legem contemno, paciq́ sermonem tribuo, qua in re nemini prius concessi. Sanè quum antea membra contra nos decertarent, & uenerabile corpus Christi diuideretur & scinderetur, ita, ut ossa nostra paulo minus ad infernum spargerentur, tanquam terrae profunditas aratro sulcata, & per terrã dispersa, quũ tunicã indiuisibilẽ & insecabilẽ, per totũ cõtextã, scinderet malignus, ac totũ suũ faceret, illud per nos ipsos consecutus, quod per eos qui Christũ crucifixerant nequaq́ perficere ualuit: tum ego labrijs meis custodiã posui, quę nec alias ad sermonẽ erãt expeditę. oportebat enĩ ut me ipsum prius per philosophiã purgarẽ, ac inde os mentis aperirem, & spiritũ attraherẽ, uerbumq́ eructarem bonũ, ac dei sapientiã perfectam loquerer inter perfectos, id enim spiritalis esse cõsequentię censebam. & quemadmodum omnes res, tam maiores, quàm minores tempus suum habent, nam Salomonis illud recte huc quadrat, & prudenter se habet: ita & ego sermonis & silentij tempus, ac si quis alius cognoscebam. Propterea

obmutui & humiliatus sum, quum ab omni bono excidissem, ac quasi nubes
quædã super cor meũ cucurrisset, & sermonis radios obtexisset, dolorq; me/
us die ac nocte mihi renouabat: omnia enim incensiones erãt, & recordatio
nes dissensionis fratrũ, uigiliç illorũ, ieiunia, orationes, lachrymç, genatũ cal/
li, pectoris percussio, suspiria ex ꝓfundo cordis emissa, statio nocturna, men
tis ad deũ eleuatio, tener luctus & indeficiens, remediũ cõpunctionis, cantã/
tes illi, glorificantes, meditantes legẽ domini die ac nocte, q exultationes dei
in gutture ferunt: hæc enim bona uitæ illius, quæ secũdum deũ est, præludia
sunt & admonitiones, necnon præcones taciti. squalida coma & horrida, pe/
apostoli nudis pedibus ambulabant des nudi, apostolicos imitantes, nihil mortuũ ferentes, cçsaries cõmensurata,
uestis arrogantiã plectens, zona, inornata ornatus, paruum quid de amictu
reprimens, & quasi nõ reprimens, incessus cõstans, oculus nequaq; uagus, ri
sus mansuetus, seu motus potius risus, incontinentiã moderans risus, sermo
ratione prolatus, silentiũ sermone uenerabilius. laudatio, sed aliquantũ mo/
derata, nõ ad adulationẽ, sed ad emendationẽ melioris perducens. increpa/
tio laude desiderabilior, tristitiæ ac lçtitiæ mensura, & in ambobus cõmixtio
debita, cũ temperamento humilitas, cũ generoso austerũ, pudori cõiunctũ,
ita ut neutrũ ab alio offendat, sed ambo inter se excellant: mensura publicæ
admixtionis ac secessionis, ita, ut hæc alios instruat, illa uero spiritui obsecun
det, ac ita, ut illa in cõmuni, incõmune retineat, hæc aũt seorsum humanitatẽ
& amorem fraternũ: & quæ his maiora sunt & sublimiora, in paupertate di/
uitiæ, in incolatu possessio, in ignominia gloria, in infirmitate uirtus, sine nu/
ptijs pulchra soboles, si saltẽ dei germina meliora sunt, q̃ quæ ex carne pro/
cedunt. in delitijs uiuentes, minime delicati. humiles super cœlestia, nihil in
mundo habentes, & super mundũ euolantes, qui in carne extra carnem sunt
cõstituti, quorũ pars dominus, pauperes propter regnũ, & propter pauperta
tem regnantes. Hi igit' præsentes, splendidũ me reddebant, meaq; erãt sub/
stantia, meæq; delitiæ, absentes uero ornamento erant. Hæc mihi animã af/
fligebant, hæc me perturbabant, ob hæc ego lugens & cõtristatus incedebã.
propter hæc ego inter alia iucunda sermonem quoq; continebam, quoniam
recalcitrauerunt dilecti, & uerterunt ad me tergum suum, & nequaquam fa/
ciem, & factus est grex pastoribus liberior, ne dicam iuuenilior. Quoniam
cõuersa est mihi in amaritudinem uinea uera, quæ ab optimo agricola opti/
me erat exculta, ac diuino torculari pulchrũ expresserat fructum. Quoniam
amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt.
Quoniam diuisimus Christum, dum nimiũ deum amamus & Christum,
& pro ueritate inter nos mẽtiti sumus, & pro dilectione odium exercuimus,
& super petram sterimus. quoniã plus quàm bene se habebat, pro pace pu/
gnauimus: & pro eo qui suspensus erat in ligno, deorsum uergere cœpimus:
& pro eo qui sepultus fuerat & resurrexerat, mortificati sumus. & hæc quidẽ
antea acciderũt, uerũ quis nam in tempore lætitiæ renouaret iniustitiã: dum

immoraretẽ

immoratet tristioribus, quæ exosa reddidit experiẽtia, refugit memoria. melius igit̃ silentiũ sermone, quo nobis tam immensa calamitas obliuionis celet profunditate, prætercp̃ si quis ideo solũ rerũ molestarũ refricare uoluerit memoriã, ut exẽplo erudiamur, & tancp̃ in ægritudinibus fugiamus causas, ob quas in hæc impegimus mala. Nũc aũt quia aufugit, & luctus, & dolor, & gemitus, quoniã facti somus unũ, domini unius, & de trinitate cõcordes, unanimes, & honoris eiusdẽ, cũ ratione id qood ratione caret reijciẽtes, qui spititus sumus, nõ contra nos, sed inter nos feruentes, qui ueritatis sumus, unũ & idẽ sentientes & dicentes: qui in sapientia sumus intelligentes, qui in luce tanquã in die honeste ambulamus, qui omnes recte in uia incedimus, qui euocti intra hostiũ sumus, qui gregis & pastotis sumus mansueti, & eiosdẽ caulæ, & pastoris unius, nõ pastoris qui nos in uasis pascit imperitis, necp̃ qui corrumpit pecora gregis, nec qui obijcit ea lupis, aut præcipitijs, sed qui ea ualde & perite amplectit̃. quoniã inter nos cõpassione sumus compuncti, iostar eius qui pro nobis passus est, ac onera inter nos alleuiauimos. Qui capitis corpus sumus unũ, conglutinatũ, & in unũ redactum, secundum omnẽ connexionẽ quæ est in spiritu. Quoniã is qui facit omnia, & ad meliora disponit, cõuertit planctum in gaudiũ, & pro sacco retribuit lætitiã, ac ideo ob prætetita silentium dissoluo, ac præsenti tempori, necnõ uobis sermonẽ profero, seu potius deo gratificatiuum, sacrificiũ percp̃ domesticũ, donum auto putius, gemmis preciosius, purpura splendidius, sacrificio legali sanctius. Primogenitorũ primitijs sacratiorẽ, placentẽ deo, super uitulũ nouellum, cornibus & armis imperfectõ, & insensibilẽ. Super thymiama, supet holocausta, super agnocum pinguiũ milia, in quibus lex elementalis præualebat, quũ Israël adhuc esset infans, uictimis sanguineis obumbrans futurã. hæc deo immolo, hæc offero, quæ sola mihi reliqui, cui soli ditesco. reliqua enim mandato reliqui, & spiritui. omnia enĩ quæ habebã pro margatita preciosa cõmutaui, factuscp̃ sum mercator magous: seu potius paruorum, & peoitus corruptibiliũ fieri opto, quo emere possim magna, & quæ nunquã dissolui queant. solũ aũt uerbum amplector, tanquã uerbi cultor, nec unquã uolens hoc negligerem: sed uenerot & magni facio, & magis illo gaudeo, cp̃ omnibus alijs quibus multi gaudent, totioscp̃ uitæ id socium & bonum facio cõsultorem, necnon ad uiam superman ductorem, ac cõcertatorem promptũ. & postcp̃ omnia delectabilia & inferiora cõtemno, in hoc post deũ omnis mihi euacuat̃ amor, seu potius in illud, quoniã ad deum fert cum intellectu, quo solo etiam deus rite deprehenditur & custodit̃, & augetur. dixi sapientiã sororem meã esse, illamcp̃ honoraui, ac amplexus sum, quantũ ad eam pertingere potui, ac capiti meo coronam quæro gratiarũ & delitiarũ, quæ sapientiæ sunt dona ac rationis. quæ in oobis id, quod principatũ in nos habet illuminat, & gressus ad deum illustrat. cũ hoc irã refreno efferuescentẽ, cũ hoc cohibeo inuidiã subolescentẽ, cũ hoc fedo tristitiã uinculũ cordis, cum hoc libidinis diffusionẽ moderor, cum

hoc

hnc resttingn odiũ,sed non amorem.illud enim restringere decet, huius aũt nullũ finem scire. hoc mediocrẽ me opulentũ facit,& mendicũ magnanimũ. hnc mihi,ut cũ eo qui in recta currit uia,currã,persuadet, & cadenti manum porrigit,& cũ infirmis infirmat᷑, & recte ualenti congaudet.cũ hoc & patria, & exilium mihi æquiualet: locorũ enim immutatio alios fortassis,sed nõ me nffendit.hoc mihi diuidit mundos, & ab hoc abstrahit , ad illũ uero dirigit. hoc me per dextra arma iustitiæ educit,nequaꝗ̃ elatum:& in rebus sinistris & asperioribus unà philosophatur,ac spem quę non cõfundit subministrat, præsentiaꝗ̃ futuris alleuiat.Cum hoc & nunc quoq; meos excipiã fratres & amicos,mensamꝗ̃ apponã rationabilẽ,ac craterem perhennem, nõ quibus mensa infema,inexplebili & insatiabili adulat᷑ uentri . Proinde tacui,uerum nõ semper tacebo,sustinui instar parturientis,sed nõ sustinebo semper. nam & Zacharię silentiũ,Inannis soluit natiuitas.non enim decebat,ut pater uo/cis sileret,quũ uox progrederet᷑:sed quemadmodũ quum illi nõ crederet, linguam ligauerat,ita partu manifestata,patri loquẽdi restituit facultatem. an/nunciata est igit᷑ ac nata uox,& lucerna quæ uerbũ & lumen præcurreret. mihi autẽ linguam soluit,& linguã instar tubæ præsens exaltat beneficentia,ac theatrũ hoc pulcherrimũ.filij dei dispersi in unũ cõgregati,& qui sub eisdem requiescũt alis,ac in domũ dei ingrediunt᷑ in cõcordia, in unamꝗ̃ harmoniã pulchritudinis & spiritus cõglutinati.Quoniã non amplius inuicem ferimus & agimus,aden à maligno decepti & impulsi , ut aliorũ malis gauderemus, nequaꝗ̃ existimantes dissolutionẽ manuum uniuersale esse detrimentum, Quũ Iudas & Israel unũ sibi ponunt principatũ, Hierusalemꝗ̃ ac Samaria, ad unam,supernam nempe congregantur Hierusalem.etenim non amplius Pauli sumus,aut Apollo,seu Cephæ,ꝑ quibus,& propter quos alterna erat inflatio,sed omnes facti sumus Christi . Cæterum postꝗ̃ & me,& uerbum habetis,nequaꝗ̃ male propter dilectionẽ me cogentes,proloquar,& uix ta/men,postꝗ̃ ita iubetis.proloquar aũt gratiarũactionis & admonitionis uerba,& ut à gratiatũ incipiam actione, quis loquet᷑ potentias domini? quis ue ad auditũ omniũ perducet laudem in omnibus ? Quoniã uttaꝗ; facta sunt unũ,& parietes sepis intermedij dissoluti. Quoniã requiẽ nobis dedisti, quũ iam parabolę essemus gentibus,& cõmotio capitis in populis.quoniã in tantum nos afflixisti,ut pacis bonũ dissensione cognosceremus,& afflixisti quo iterũ restaurares.Proh medela admirãda: pacẽ nos docuisti, ꝙ odin nos ha/bebamus odiose.ꝗ̃ celeriter cõtrariũ dispensasti cõtrario? diuisisti nos ut feruentiores inter nos cõcurreremus,rami instar,qui manuum ui inflectit᷑,inde uero dimissus rursus ad seipsum,ac pristinam reuertit᷑ naturã,ostendens uiolenter se esse inflexũ,nequaꝗ̃ tamen uiolenter reuersum. Quoniã nõ ampli/us manus despicit oculum, neq; oculus manum. Quoniam non amplius pe/des contra caput insurgunt , neque caput pedes à se alienos esse censet , non magis lædentes, quàm ipsi, quia ordine & principatu caruere , fuere læsi . id

enim

enim uniuersi est confusio ac dissolutio. uerum membris iam unum & idem inter se est curæ, quũ omnia ordine ac naturæ lege inter se sint colligata & custodita, factiq; sumus corpus unum, ac spiritus unus, quemadmodum & in una uocationis spe sumus uocati. Propter hoc te populus pauper laudabit, quoniam ex indigente factus est diues. quoniã mirifice magnificentiã tuam super nos ostendisti, idq; ueteribus adnumerabit relationibus. ubi enim superabundauit peccarum, superauit & gratia. Quoniam grana proiecta, spicam procreauimus, & oues lugentes pastores sumus nacti. Sed & pastorem recte noui, adepti sumus optimũ, cui creditus est spiritus, & talentorũ operatio, & gregis cura. qui unctus est ungento sacerdotij, & perfectionis, licet sapienter differat, præfecturam & lampadem sub modio abscondat, quã paulo post supra candelabrum ponet, quo omnẽ ecclesiæ animã illuminet, luxq; semitæ nostræ existat. Adhuc enim syluas, & montes, ac flumina cõsiderat, ac rapacibus animarũ lupis insidias præcogitat, quo in tempore opportuno baculum suscipiat pastoralem, ac unà cũ uero pastore rationabilem hũc pascat gregem, in loco uirenti tabernaculũ firmans iis, qui semper dei florẽt cõquiis, & aqua quietis, quæ & spiritus est, reficiat. hęc igitur speramus & optamus. Mihi uero nũc tempus est, ut gratiarũ actioni admonitionẽ quoq; adiungam, quã tamen quantũ possibile est breuissime absoluam, quoniã maiorem admonitionis partem per opera ipsa præoccupastis, unde nequaq; uerbis longioribus, iis est opus, qui iã experientia sunt eruditi. Oportuisset equidem fratres ne subinitiũ fuissemus diuisi, neque ut ueterem dignitatẽ pariter & ornamẽta nostra maculassemus: nam licet grex nobis esset pusillus, & nequaq; dignus, ut inter greges nominaret & numerãdos, maximis tamen ęqui perari poteramus & numerosissimis. quin etiã quibusdã in spiritus præferebamur uirtute, & sic se res habebat, eratq; decor aliorũ alius, siue paruus, siue magnus, uerũ nostro gregi peculiare erat, ut esset infractus, & ab omni seditione alienus, ita ut sæpius Noẽ archa uocaremur, quæ sola ronus mundi diluuium effugere potuit, ac in se pietatis semina conseruare. cæterũ quia homines esse conuicti sumus, nequaquã inuidiam maligni penitus effugimus, neq; languori qui cuncta occupauit resistere potuimus, sed cõmunis calamitatis & nos quoq; participes facti sumus, ac cõcordię bonũ, quod ex pulchra hæreditate paterna possidebamus, nequaq; in finẽ usq; cõseruauimus: tãetsi nõ parũper & hic quoq; alios præcelluimus, si quid in inimicitiis nostris gloriari oportet, cõfidentes Christo, quod nouissimi in hãc calamitatem incidimus, primi uero sumus emendati. Siquidẽ ægrotare cõmunis naturæ & humanæ est imbecillitatis, quæ omniũ & corpora, & intellectũ, ac eorũ quoq; qui sunt robustissimi afficit: uerũ curari, & rursus in gratiã redire, prudentiæ est & charitatis, quæ pulchre nobis & iuste cũcta dispẽsauit, longe precibus nostris & spe aliorũ quoq; melius. Nos etenĩ data sorti capita, tanq; pro pietate q̃d innouassent, & pro rectę fidei adiumẽto laborassent, in gratia suscepimus

De Basilio magno loquitur.

pimus, nec tanquã inimicos ſumus auerſati, ſed ſicut fratres amplexi, parum per ſuper paterna paruitate diſſidentes, fraterne tamen, & nequaquam maligne: ſiquidem inimicitias haud laudamus, zelum uero ſuſcepimus. melior enim eſt affectus concordię, quàm pro pietate ſeditio. ac ideo ex ſeiunctione eorum coniunctionem fecimus, dilectioni ſubſutantes machinationem contra nos factam: & in tantum ordinem immutauimus, ut nequaquam ſuffragio gratiam, ſed ſuffragiũ gratiæ ſectatricem faceremus, ita ut manibus alienis ad hoc indigeremus, ac parum quid à ſpiritu ducti anticiparemus. nos uero literæ dimitteretis corticẽ, & planè ad ſpiritus cõfugeretis intellectum: ſimplicitatem quæ in apertis eſt uerbis, nequaquam laudantes, impietatem uero minime cognoſcentes, ſed ſcientes quod trinitas apud nos haud attingi, ſed inconcuſſa remanere debeat, pariter & natura eius, quæ in ipſa continetur: & quod à tribus quid abſcindere, uel alienũ facere, idẽ nobis eſt quod totum tollere, & nudo capite ab omni deitate ſegregare. & hæc de noſtra reſpondimus diſſenſione, non ignari apud quos nam homines, quod quidem maximum ueritatis eſt argumentum, quæ nec à tempore uincitur, nec ob inimicitias dilectionis, quę in nobis eſt, ſcintillam penitus extinxit. ſiquidem ad id potiſſimum nos, licet diſſidentes, impellebat, quod eiuſdem eramus opinionis, & conſcij nequaquam nos cum ijs de ueritate contendere, aut eos hoſtes habere, qui ad alteram partem ſcientes uergerẽt, ſed qui eodem fidei & primæ ſpei noſtræ charactere ſignati eſſent. Nihil enim concordiã tam fortiter conciliat, inter eos quibus dei negocia cordi ſunt, quàm conſonantia de deo. & nihil magis ad diſcordiam facit, quàm diſſonantia de illo. ſiquidem qui in rebus alijs modeſtiſſimus eſt, in his fit ſeuentiſſimus. & qui manſuetus eſt, hic bellator euadit, cum longanimitate offenſus, deum ceroit, ſeu potius deum caſu ſuo offendit, qui nos ditat, à nobiſq; ditatur. Ita igitur, quemadmodum dixi, in diſſenſione modeſtiores fuimus, quo concordia manifeſtior fieret quàm diſcordia, & parum abeſſet, quin medium ijs eſſet abſconditum, qui ad utranq; partem erãt idonei. Cæterum quia pacis celeritas, nequaquam ad ſecuritatem ſufficit, niſi uerbum quoddam oſtendatur quod illam confirmet, & deus uerbo auxilium præſtet, apud quem omne bonum & incipit, & ad finem deuenit, age illam & per orationes & cogitationes pro uiribus confirmemus: idq; primum cõſideremus, quod ex omnibus exiſtentibus nihil deo eſt pulchrius uel ſublimius: niſi quis forte eum ſuperſubſtantiam eſſe exiſtimare uelit, uel totũ eſſe in illo ponere, apud quem & alijs eſſe exiſtit. Secũdo uero ea perpendamus, quæ prima ex deo ſunt, & circa deum, angelicas dico uirtutes ac cœleſtes, primi luminis ſplendores primos, & ueritatis uerbo lucẽtes: nam & ipſæ lumen ſunt, perfecti luminis radij fulgentes. his itaq; nihil magis proprium eſt quàm ſine bello & ſeditione agere: in diuinitate enim nulla eſt ſeditio, quoniam nec ſolutio, ſolutio enim ſeditionis eſt parens: ſed tanta eſt cõcordia, tam erga ſeipſam, quàm uirtutes ſecundas,

ut inter ea nomina, quæ deo conueniunt, & quibus inter alia, & præ alijs uocari gaudet, pacis præualeat nomenclatura. ideo enim pax, dilectio, & similibus appellaẽ nominibus, quo nobis per nomina ostendatur, quod deus has sibi uendicet uirtutes. Ex angelis autem, is qui deficere, & supra dignitatem se attollere est ausus, ac contra dominum omnipotentem rebellare, & cathedram super nubes, uerbi instar ponere, dignas arrogantiæ suæ pœnas dedit, condemnatus ut pro luce caligo esset, seu ut uerius dicam, à semetipso caligo effectus. at reliqui in sua permanent dignitate, quibus præcipuum est, ut pacifice & absq; seditione agant, ac ut unum sint, à sancta & laudabili accipiunt trinitate, à qua & splendorem suscipiunt, quoniã & illa deus est unus ac esse creditur, non minus propter concordiam, quàm substantiæ identitatem. ac ideo deo & diuinis sunt proximi, qui pacis bonum amplecti uidentur, & qui seditionem paci contrariam odio habent, & moleste ferunt. qui uero moribus sunt contentiosis, & uanitate nominis claritatem uenantur, nec non turpitudine propria se ornare contendunt, partis sunt aduersæ. quando quidem & diabolus ipse, contra semetipsum, multis modis & affectibus decertat. quamuis illud idem & in alijs operatur, utpote homicida ab initio, & osor boni, quo in tenebris commune corpus sagittet ecclesię, & sub seditionis caligine se abscondat: quemadmodum ut arbitror singulos inuadit, quum sophista sit ut plurimum, & maleficus, ac sibi quasi locum in nobis per insidias aperit, quo totus illabatur, ueluti quum exercitus imperator, murum interruptum aut ordinem solutum inuadit. Subinitium igitur ob beneuolentiæ & concordiæ gratiam, deum ac diuina imitari, ac ideo solum animam ad dei imaginem factam respicere decet, quo potissimum nobilitas eius conseruetur, propter inclinationem ad illam, & facilem propter similitudinem affectionem, deinde respiciamus in cœlum sursum, & in terram deorsum, diuinas uoces audientes, & discamus leges creaturæ, quod cœlum & terra, & mare, & uniuersus hic mundus, magnum dei elementum, & per quàm celebre: quæ cuncta deus tacite prædicans nobis ostẽdit. donec enim quietem & pacem inter se habent, ac in proprijs naturæ permanent terminis, & nullũ contra aliud insurgit, neq; beniuolentię dissoluit uincula, quibus opifex uerbum uniuersa colligauit, decor est, quod dicit̃, & pulchritudo ineffabilis, nemoq; his unquam splendidius quid aut magnificentius nouit. quàm primum autem pax cessat, etiam mundus esse desinit. nunquid enim cœlum bene ordinatum tibi esse uidetur? cum aere & terra communicans, quũ huic quidem lumen illi autem pluuiam, beniuolentiæ impartitur lege. terra autem & aer, hæc quidem alimenta, ille uero respirationem cunctis præstat animantibus, quæ propter hæc uitam obtinent, dum elementa hæc paternum imitantur amorem, anni autem tempora, nonne placide temperantur? ac paulatim sibi inuicem succedunt? caloris'q; ac frigoris austeritatem nimiam, immutatione sua reddunt mitiorem, & ad uoluptatem pariter & utilitatem perquàm

K commode

commode paci subministrant,quid autem nox & dies?nónne ęquas inter se portiones sortiuntur?& hic quidem ad opus nos excitat,illa uero quietē reddit,quid uero sol & luna,stellarumq; pulchritudo,ac multitudo?quæ omnia suo ordine oriuntur & occidunt.Mare autem & terra,nónne placide inter se cómiscentur?& utiliter ac humaniter se hominibus exhibent,illisq; affluenter & liberaliter opes suas impertiunt. Flumina autem per montes & planiciem currentia, nónne in eo utilitatem suam ostendūt? quod terminos suos non tansgrediuntur,& tetro conuersa terram abscondunt.Elementorum autem permixtio & temperatura,necnon membrorum cómensuratio & consonantia,animalium quoq; cibus,genitura,& habitatio, nónne omnia inter se sunt discriminata?& hæc quidem præualent,alia autem subiacent,quædam uero nobis obtemperant, nónulla sunt libera. quum igitur hæc omnia ita se habeant,& propter primas harmoniæ causas, siue confluentias & conspirationes directa ac educta,quidnam aliud ex his intelligere oportet? φ quod per ea amicitia prædicetur ac concordia,& quod hominibus legem ferant,ut & ipsi inter se probe cōueniant. Si uero contra seipsam pugnaret materia & fieret despicabilis,dissolutionem propter seditionem moliens,aut deus harmoniam aliqualiter propter peccantium timorem & supplicium concuteret, seu mare terminos suos egrederetur,aut imbres decideret peregrini,aut sol absconderetur,aut anni tempora ultra solitum durarent, omnia ornatum suum perderent,& timendum foret, ne pacis bonum seditione euerteretur: ut interim ciuitates,populos,ac regna obmittam,necnon de regionibus, exercitibus,& domibus,de nauium prætetea supplemento, coniugijs, & amicitijs sileam.quæ omnia pacis bono consistunt,seditione uero dissoluerentur.Proinde & ad Israeliticum populum sermonem cōuertam,& uos calamitatibus eorum admonebo,necnon dispersione ac captiuitate, qua & nūc quoq; sunt oppressi, & qua dehinc opprimentur. credo enim ijs, quæ de illis sunt prædicta,deinde exacte rerū seriem uobis enarrabo, scientibus quænam malorum horum causæ fuerint,quo aliorū malis,concordię discamus bona. Nōn ne dum pacem tam inter se,quàm cum deo habebant, Ægypto fornace ferreo oppressi,& cōmuni tribulatione in unū collecti, afflictio enim optimum quandoq; remedium ad salutem est, se populum sanctum esse audiebāt, & domini partem,necnon sacerdotium regium. & nō solum nominibus ita,aliter uero operibus,sed & à suis ducebantur imperatoribus,qui & ipsi à deo dirigebantur,præcedente eos columna ignis in nocte,nubis uero in die. & mare quidem fugientibus cedebat, esurientibus uero cœlum subministrabat cibum,ac sitientibus petra fontem effundebat,quū uero pugnarent,manuum extēsio pro multis erat milibus,ac per orationes triumphos excitabat, & ad ulteriora uiam pręparabat.flumina præterea cedebant,cognatum mare imitantia, necnon elementa sistebantur, ac muri tubarū clamore euertebantur. Proinde quid de Ægypti plagis, quæ in illius cōcedebantur gratiam dicere
est

est necesse: & dei uoces è monte auditas, ac legislationem duplicem, unā in litera, alteram uero in spiritu: necnon alia, quibus olim contra sua etiam merita honestatus est Israel. postquàm autē diffidere & inter se insanire cœperunt, ac in partes diuisi sunt quàmplurimas, cruxq́ eos ad ultimam impellebat calamitatem, arrogantiaq́ contra deum & saluatorem nostrum excrescebat, non amplius sunt cogniti, quoniam nec deum in forma cognouerunt humana, ac ideo uirgam ferreā, quæ eis à longe minata fuerat, ad seipsos pertraxerunt, regnum & principatum dico, sub quo nunc sunt. quid fit: & quid nam sunt passi: equidem ob calamitates priores, Hieremias eos deplorat, & captiuitatem luget Babylonicam: nam & illa luctu & lachrymis erat digna, quoniam magnifici muri illi ruebant, urbs euertebatur, sanctuaria diruebantur, oblationes diripiebantur, manus & pedes polluti erant, hi quidem quod ad maccessa accedebant, hæ autem quia non tangenda tangere gestiebant. Silebant prophetę, ducebantur sacerdotes, senioribus nemo miserabatur, uirgines uiolabantur, iuuentus cędebatur, ignis alienus & hostilis, necnō sanguinis flumina, pro igne & sanguine erant sancto, Nazaræi distrahebantur, pro hymnis suscitabatur luctus, & ut aliquid ex lamentationibus dicam Hieremiæ, filij Sion honorabiles, & auro cōparandi, delicati illi, & malorum ignari, per peregrinam abibāt uiam, & uiæ Sion lugebant, quoniā nō erant qui peragerent dies festos, sed & patum ante nostra tempora, manus mulierum misericordium, nequaquam cibum porrigebant filijs, quū ingrueret obsidio, sed illos dilaniabant ad cibū: ac charissima sua, faciebāt remedia. Nónne hæc sunt grauia, & grauissimorum extrema: non solum illis qui tum patiebantur, sed & his qui nunc audiunt. Ego enim quotiensćūq; librum hunc in manus sumo, & lamentationes relego (relego autem, quum aliquādo pro speritatem lectione refrenare uolo) uox mihi intercluditur, & lachrymis diffluo, calamitasq́ ita oculis meis subijcitur, ut cum lachrymātibus lachrymari etiam cogar. Cæterum nouissimam corū plagam & desolationis exilium, necnon seruitutis iugum, quod & nunc quoq; ipsos opprimit, diuulgatamq́ à Romanis humiliationē, cuius nulla maior causa quàm seditio existit, quis ex ijs etiam, qui calamitates describere, & sermone explicare norunt, deplorare posset: qui nam libri referre ualerent: uerum afflictionis huius uniuersus orbis, per quem Iudæi sunt dispersi, monimentū existit, unā cum diuinæ seruitutis cessatione, & Hierosolymorum ad fundamenta usq;, ita ut uix discerni possit, destructione. cuius accessus ideo solum illis patet, & intantum ipsis gloria olim sua perfrui conceditur, ut in die comparentes, desolationem earum deplorēt. Quum igitur discordia res sit tam perniciosa, ac tot malorum causa, quemadmodum prædicta ostendunt, & per multa exempla disci potest, longe etiam perniciosius est, ut ij qui pusillanimitatem abiecerunt, & patis gustauerūt bona, rursus in eandem incidant infirmitatē. & ad proprium redeant uomitum, & quod neq; stulti erudiantur, uel experti sapiant, uideo

enim non solùm illos leues & stultos censeri, qui in malo perseuerant, sed & eos qui facile ad utranque feruntur & inclinant partem, & auræ instar uolitant, uel ut Euripus fluxu & refluxu mutantur, seu ut maris undæ sunt instabiles. Proinde & illud considero, quod eos qui adhuc à dissensione sunt occupati, concordiæ spes releuet, admodumque calamitatem soletur. siquidem infortunatis maximum subsidium est spes immutationis, & quod successus meliorum eorum subiaceat oculis. qui uero sæpius in concordiam redeunt, semper tamen rursus ad malitiam recurrunt, cum alijs etiam spem melioris amittunt, nec minus seditionis semper concordiam timentes, & quia facile hinc inde uoluantur, & instabiles existant, neutræ parti confidentes. Cæterum nemo me dicere putet, omnem pacem esse diligēdam: noui enim quod quemadmodum discordia quædam melior existit, ita & concordiam quandam perniciosiorem esse scio. Verum de bona, & quæ bono ac deo nos sociat, loquor. Porrò si breuiter de his uerba facere oportet, ita sentio, quod bonum nec ultra mediocritatem remissius, nec etiam debeat esse feruentius, quo non propter leuitatem omnibus adhæreat, aut propter rigorem omnibus resistat. pariter enim remissio ignaua est, & peruicacia incommunicabilis. atqui nónne constat, quod aduersum ea quæ sunt impietatis, & igne, & ferro, & tempore, & potestatibus, ac omnibus pariter prius decet obniti, quàm prauitatis fermento pollui, & male habentibus præbere consensum? nihil enim ex omnibus adeo timendum est, ut timori præponatur diuino, ac propter quod fidei prodantur sermones, necnon ueritatis cum ueritati seruiamus. ubi uero offendit suspicio, & metus inscrutabilis, ibi melior est celeritate longanimitas, & pertinacia astipulatio. uerum longe melius est & conducibilius, ut in communi corpore manentes, alios tanquam membra instruamus ac instruamur, quàm ut propter defectionem dissidamus, & id quod fide dignum est segregatione dissoluamus. deinde, ut cum uiolentia tanquam tyranni, & nequaquam fratres, correctionem lege firmemus. hæc quum sciamus fratres, inuicem nos amplectamur & foueamus, in unumque ex corde redeamus. imitemur illum qui interstitium sepis dissoluit, & qui per sanguinem suum omnia in unum deduxit & pacificauit. dicamus patri huic communi, caniciei uenerandæ, miti & pio pastori, uides præmium mansuetudinis tuæ, eleua per circuitum oculos, & aspice filios tuos, quemadmodum desiderabas in unum congregatos, quod solum tibi contingere die noctuque petebas, ut in senectute bona peregrinationem tuam terminares. Ecce omnes ad te uenerunt, ac sub tuis requiescunt alis, & altare tuum circundant, ac qui cum lachrymis discesserant, cum lætitia accurrunt. Gaude & oblectare pater optime, & filiorum amator præstantissime, quoniam cuncti ornatu, sponsæ instar, induti sunt & amicti. dic & tu ad nos, Ecce ego & filij mei quos mihi dedit deus. adde & aliam uocem dominicam, & plus familiarem: quos dedisti mihi seruaui, & non perdidi ex eis quenquam. nec enim uel

Patri eius Gregorio

unus

unus perijt, sed omnes in uno manemus spiritu, ac unanimes in Euangelij collaboramus fide, concordes, unum sentientes, armati scuto fidei, præcincti lumbos in ueritate, unum solum bellum noscentes, aduersum diabolum, & eos qui sub illo militant. non timemus eos qui corpus occidere possunt, animam uero nequaquam comprehendere ualent, sed animæ ac corporis dominum timemus, bonum seruantes depositum, quod à patribus nostris suscepimus, adorantes patrem & filium, & spiritum sanctum, in filio patrem, in spiritu filium cognoscentes, quorum nomine baptizati sumus, in quos & credimus, quibus & coordinati sumus, prius diuidentes quàm coniungamus, nequaquam tria ut unum: non enim subsistentia carent, aut unius sunt subsistentiæ, ut diuitiæ nostræ sint in nominibus, & nequaquam in rebus: sed & tria unum dicimus, uerum non subsistentia unum, sed deitate, unitatem in trinitate adorantes, & trinitatem in unitatem restaurantes. tota enim est adoranda, tota regalis, unius potestatis, unius gloriæ, supramundana, super tempora, increata, inuisibilis, non uestigabilis, incomprehensibilis, & quo nam se ordine erga seipsam habeat, ipsa sola cognoscit. nilominus tamen à nobis colitur & adoratur, solaq́ sancta sanctorum ingreditur, ac omnem creaturam foris relinquit: hanc quidem primo, illam uero secundo segregatam uelamine: primo quidem cœlestem & angelicam, à diuinitate, secundo autem nostram à cœlestibus. hæc facimus fratres & ita habemus, & qui aliter sentiunt, eos tanquam ueritatis pestem, quantum possibile est suscipimus & curamus: qui uero incurabiles sunt, illos refugimus, ne & nos morbi contagione, priusquàm sanitati suæ restituti fuerint, inficiamur. deus autem pacis, quæ omnem exuperat mentem, sit nobiscum, in Christo Iesu domino nostro, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE PACE ORATIO SECVNDA

FERVIDVS zelus, mansuetus spiritus, humana dilectio, seu potius humanitas ipsa. spes longanimis. zelus accendit, spiritus mitigat, spes permanet, & bonũ quod in nobis est nequaquam dispergi sinit, etsi natura simus segregabiles. dilectio conseruat, & ex tribus unum, uel existens manet, uel commota subsistit, seu discedens redit, quemadmodum arborum rami, manuum ui inflexi, ac inde demissi, tursus ad seipsos recurrunt, & naturæ suæ proprietatem ostendunt, uiolenter quidem incuruati, sine ui uero rursus directi. Porrò malitia, natura est expedita & uehemens, ad deterius inclinatio, torrens per pronum decurrens, aut calamus, qui per scintillam & uentum facile succenditur, suoq́ue consumitur germine: ignis enim materiæ fœtus existit, qui & materiam consumit, quemadmodum malitia malos, & cum suo abit nutrimento. Sanè si quis in

habitu aliquo boni consumatus est, & in illo cõfirmatus, difficilius est illum cadere, quàm sub initium bonum fieri. quandoquidem tempore & sermone omne confirmatur malum, natura uero permanet, quemadmodum & nobis dilectio, cum qua seruimus dilectioni existenti, & quam diligemus, & in omni uita præponemus. ubi igitur sunt qui nostra diligenter obseruant? bene ac aliter se habentia, nõ ut discernant, sed ut diuexent, nec ut condoleant, sed ut insultent. & bona quidem calumniantur, mala autem tragice celebrãt; & in domesticis malis propinquocũ casus pro excusatione habent. sed utinã recte iudicarent, iræ enim loco, utilitas, iuxta parœmiam succederet, si timore inimicorum præstaretur, ut securius degeremus. nunc autem cum inimicitijs & malitia, rationem obtenebrante iudicant, quum nec in fidedignis uituperatio locum habeat. ubi igitur nunc sunt, qui diuinitatem pariter & nos odio habent? hoc enim magnificentissimum est quod patimur, ut cum deo periclitemur. ubi nobis sunt? qui in causis proprijs clementer iudicant, in alienis autem exquisitores sunt acerrimi, ut & hic ueritatem mendacio inuertãt. ubi sunt qui uulneribus sunt pleni, nobis uero cicatrices exprobrant? qui pedum offensiones traducunt, quum ipsi pleno mant casu, qui cœno sunt obuoluti; & propter maculas nostras exultant. qui trabem in oculis habent, & festucas nobis obijciunt, quæ infixæ non admodum offendunt, neq; uisum moleste lædunt, seu impediunt. Adestote igitur, & participes efficiamini archanorum nostrorum. uocamus uos ad consessum, & exosi, inimicis pro arbitrio utemur. proh contumaciæ, uel etiam audaciæ, quò abeatis confusi & superati. quid hoc mirabilius? nostrum discentes sanitatem, ex ijs ob quæ ægrotauimus. non enim de diuinitate contendimus, sed propter constantiam decertauimus. neque quam impietatem potius eligere oporteat dubitauimus, uel eam quæ deum contrahit, uel incidit, & incidentem, uel spiritum solum, ab essentia diuina, uel filium à patre, unicam particulã, seu duas impietatis. hæc enim tanquam præsentis morbi capita attingere necesse est, deinde ascensiones in corde ponere, non cõfessionis, sed negationis: nec Theologiæ, sed blasphemiæ. alius enim in diuitijs impietatis alio est contentiosior, non quod uereatur se impie agere, sed quod censeat longe se alijs mediocrius & humanius habere. nos uero haud ita, uerum de diuinitate conuenimus; & idẽ sentimus, non minus quàm diuinitas cum seipsa: si hoc non magnum est dicere, & facti sumus labium unum, & uox una, longe secus quàm ij qui turrim prius ędificabant: illi quidem in malo unanimes erant, nos autem in re optima; bona nempe concordia, quo unanimiter ac uno ore glorificemus, & patrem, & filium, & spiritum sanctum. & hoc dicetur de nobis, quod deus sit in nobis, qui unientes unit, & glorificat eos qui glorificant illum: & non solum dicetur, sed & credetur. uerum alia sunt ob quæ dissidemus, tametsi male in illis quoq;: haud enim negabo: oportuisset enim ut nullum maligno dedissemus ingressum, neq; linguis malis libertatem, nisi tantum quantum uidetur

ijs,

ijs,qui nostra criminantur.uerum quum necesse esset,ut in aliquo delinque-remus, quum homines essemus, istud est in quo peccauimus: nimij gregis facti sumus amatores, nec discernere potuimus quodnam ex duobus bonis,potius fuerit eligendum, donec eo deuentum sit, ut ambo æqualiter admirati simus. hoc nostrum est crimen,de hoc nos quicunque uelit aut reprehendat,aut indulgeat. hoc profitentium est securitas. super hoc autem nihil & si ualde uolueris,iniuste putrescere faciunt oleum, inquit ille, qui dixit, interficite & putrefacite. bonum autem sequitur inuidia. uelletis quidem, sed non potestis.omnium etenim quemadmodum Esdræ ac mihi quoque uidetur,fortissima est ueritas.nostra igitur inter nos ipsos dissoluimus,& dissolue mus:haud enim possibile est,ut filij patribus maleiudicent, præcipue quum trinitas interueniat communis, pro qua in re tam ardua depugnamus, & propter quam nequaquam pugnabimus. Ego tam paruus, pacis sponsor ero,quoniam humilibus gratiam dat dominus, humiliat autem elatos usq; ad terram. quid autem ad uos conciliatores nostros hæc pertinent? estis enim conciliatores, licet inuiti in hoc gratificamini. etenim non ideo uos pij estis, si nos uel in paruis, uel in magnis sumus mali. sed neque nos in aliquo, si erramus, propter malitiam sumus laudandi. uos uero nihilominus impij estis, & si nos peccamus. immo plus, quantum errantibus estis molestiores. & ut intelligatis, in omnibus nos sciatis unanimes esse, & per hoc discetis, quod semper unanimes erimus. scimus, ut arbitror rem conspiciendam. Pater benignus est, & filius obediens, inuicem pari decore confidemus. & si beneuolentiæ quid & consensus in nobis uiuit, uiuax est, accendimus etiam. persuadeat uobis sermo. de hoc enim audiuistis, & miraculum hoc ad aures meas peruenit. & scio, quod maius quid in uobis est, quam ut in aërem spargantur. id nempe, quod in animabus est reconditum. de uobis autem rursus audiatis, si rursus audire desideratis. quæ si haudquaquam ad demonstrationem sufficiunt, saltem publice sunt decantata.tentationes uidelicet, & lapidationes, quas iam sumus perpessi, & quibus sumus instructi. nequaquam enim afflictiones ægre tulimus, sed si haud pateremur, damnum esse putauimus. & tanto magis, quod pericula talia pro Christo degustauimus. ob quæ fructum reportauimus optimum, populi nempe huius argumentum. quid igitur uultis? uos hoc credite, & nulla uobis restat difficultas, neque in Theologia secunda, & meæ parcetis imbecillitati, qua oppressus,uix hæc uobis loquor. sed oportet quemadmodum & surdis auribus, sæpius eundem inculcare sermonem, quo frequenti uoce in aures loquamur audientium: sed & sermonem quiete uestra mihi prouocare uidemini. silentium enim assensum esse, parœmia docet. Nunquid igitur sermonem amborum suscipietis? ex anima una, & ore uno.doleo autem quod non in montem altissimum ascendere, seu uocem desiderio meo dignam accipere possum, quo omnibus

qui male sentiunt, hæc tanquam in cõmuni orbis theatro proloquar: filij hominum quousq; graui estis corde? cur diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? dum non unã nec simplicem deitatis introducitis naturam, sed tres inter se alienas & discerptas. nec mirũ, si dicatur excessu & defectu pugnantes: aut unam, sed minutam quandam & angustam, cui haud cõcessum sit, ut inter magna habeat principatum, tanquã quæ non possit aut non uelit. & hoc bifariam, aut propter inuidiam, aut propter timorem: hoc quidem nequid eiusdem introducatur honoris, illud autem ne hostile, & quod pugnet. sed ecce tibi, quantum deus creaturis est honorabilior, tantum & prima sua causa est magnificentior, ut uel diuinitatis principatus sit, uel creaturæ, & per medium diuinitatis ad creaturas perueniatur, aut econuerso, & huius gratia subijciatur diuinitas, quemadmodum uidetur inuestigatoribus nimis diligentibus & sublimioribus. Etenim si uolumus filij & spiritus dignitatẽ consitentes, uel sine principatu inducere, aut ad alium principatum perducere, ti mendum utiq;, si sit, ne offendatur deus, aut apud nos periclitetur contrarium. si autem nimium filium attollas, aut spiritum, uerendum ne super patrem statuas, aut à causa excludas. Cæterum hortor te, qui nimio generationis & principij teneris amore, ut bonum obmittas germen, & processionem admirandam. nam quid deum magis inhonorat? si uel horum statuis principatum, qualem ipse introducis: uel non horum, sed qui natura sunt similes, & gloria eadem, quemadmodum & noster exigit sermo. uerum tibi magno honori est, & maximo, quantus sit filius. & tanto magis, quanto omnia patri uiuit, & character est germanus generantis. nec uelles decem milium potius hominum dominus esse, quàm unius filij pater. uerum deo aliter uidetur. quid maius est? uel filium habere patrem, quod additio gloriæ est, & nequaquam sublatio. quemadmodum & eminentia spiritus. aut ignoras, quod tu quidem creaturarum principatum statuis, principatum filij dico & spiritus, & quod principatum ueneratis, & ignominia afficis quę ex illo sunt. principatum quidem, quoniam paruorum introducis principatum, & deitate indignum. filium autem & spiritum, quia parui sint, & non solum creaturæ, sed & omnium creaturarum facis ignominiosiores. si saltem horũ unum, ex uno subsistit, & aliquando quemadmodum instrumentum artifici, quod ante priores artifices non erat, neque aliàs factum, nisi deus forte quid per ipsos creare uoluerit, tanquã illi haud sufficiat uelle. omne enim quod alicuius rei gratia est, uilius est, quàm id, per quod generatur. Ego autem deitatis principatum introduco, omni carentem tempore, & insẽ parabilem, & indefinibilem: principatumq́ue ueneror, & ea quæ ex principio sunt æqualiter: hunc quidem, quod horum sit principium: ista autem, quod talis, & talia, & ex tali, non tempore quandoque, non natura, non generatione discriminara, unum diuisibiliter existentia, & diuisa inseparabiliter coniuncta. & si dictu hoc sit mirandum, non minus tamen laudabilis inter illa diuisio, qua

unumquodq;

unumquodque per seipsum intelligitur & comprehenditur. Trinitas perfe/
cta ex perfectis tribus,unitate enim commota propter diuitias,dualitate au
tem supergrediente,super materiam quidem & speciem,ex quibus sunt cor/
pora. Trinitate uero propter perfectionem definita. Prima enim supergre/
ditur dualitatis compositionem,ne diuinitas sit angusta,neque in infinitum
diffundatur: hoc enim non esset decorum, illud uero inordinatum: & hoc
quidem penitus esset Iudaicum, illud autem gentile, & malorum deorum.
Proinde & hoc considero,& forsitan non inerudite,aut imperite, sed admo/
dum argute, quod nullum tibi incidet periculum, si filium introduxeris ge/
nitum:haud enim aliquid patietur corporale & materiale generans, qui ge/
nerationis expers existit,quoniam nec corpus habet: ac propterea commu/
nes de deo discedant suspiciones,ne timeamus ubi non est timor, & frustra,
ut dici solet, simus impij. Mihi autem periculum imminet, ne offendatur
diuinitas,si creaturam suscipiam:non enim deus est quod creatur,neque he/
rile quod est conseruum, etiam si prima seruitutis & creationis dicantur, &
hoc solum demulcet offensum. Qui enim debitum subtrahit honorem, non
minus subtractione illa ignominia afficit, quàm honorat attributione, tam/
etsi negocium, honoris simulationem habere uideatur. quod si tibi circa ge/
nituram passio nascitur, & mihi quoque circa creaturam. Scio enim quod
id quod conditum est, nequaquam sine affectione est conditum. Si autem
non generatur,nec etiam restituitur. Proinde sermonis suscipe reliquum,tu
qui paruum,æquale,propter appellationem creaturæ dicere audes:nil enim
est,quod non aggredi,seu conari audeas, qúum malus sis dispensator & ar/
biter. etenim non posses aliâs excellere, nisi deum longe à dominatione re/
pelleres, quemadmodum & in hoc seculo tyrannici sunt moribus,& qui op/
primunt imbecilliores. Ego autem unicam,& eandem, necnon breuem emit
tam uocem. Trinitas fratres,uere est trinitas. non numeratur autem trinitas
rebus inæqualibus,aut quid prohibet,& numerũ denarium,& millenarium
nominare cum tot cõpositis:multa enim sunt quæ numerari possunt,& lon/
ge his plura:uerum æqualium,& quæ eiusdem honoris sunt comprehensio,
ac in appellatione ea continent.natura enim sunt insita,quę non sinit ut dis/
sipentur à numero solubili,quũ dissolubilia non sint. Ita sentimus,& ita ha/
bemus,ac ideo quemadmodum hæc inuicem se habeant,tam habitũ quàm
ordine,ad solã trinitatem scire pertinet, & puros illos quibus trinitas reuela/
re uoluerit,seu nũc uel impostetum. ipsi autẽ unicam & eandem esse scimus
diuinitatis naturã,sine principio,& generatione,& processione cognitã, tan/
quam mente,quę in nobis est,& ratione & spiritu,quantũ coniecturare licet
sensibus,de ijs,quæ possunt cognosci,& paruis magna,postquàm nulla ima
go pertingit ad ueritatem, ut ipsa seipsam significet, semper eandem, sem/
per perfectam, sine qualitate, sine quantitate, sine tempore, increatam, in/
comprehensibilem, nunquam seipsam derelinquentem, nec derelictam.ui/

tas

tas,& uitam,lumina,& lumen,bona,& bonum,glorias,& gloriam,uerum & ueritatem, necnon spiritus ueritatis, sancta, & sanctitatem ipsam. Deum unumquenque, licet solum contemplatione percipi possit, quum mens separat inseparabilia. Deum trinum,inuicem se cognoscentem, cum eodem motu & natura,nil supra seipsam relinquentem, aut in aliquo transcendentem. nil enim erat quod cum ipsa derelinqueretur uel transcenderetur, nec erit, neque cum seipsa parem suscipit honorem. neque enim in aliquo appropinquant ea,quæ creata sunt,& serua,uel participantia,aut circumscriptibilia ijs quæ increatæ,& dominantes,& incomprehensibilis,& inexpertæ sunt naturæ. hæc enim penitus absunt, ista autem aliqualiter, partim approximant, partim uero sunt propinqua, & hoc non natura, sed comprehensione. & quando? quum recte de trinitate sentitur, & super sermonem euaditur. nisi hoc ipsum sit libertas & regnum,ut recte cognoscatur dominatio,& nequaquam mentis humilitati admisceantur ea quæ longe absunt. Quibus autem seruite tanti est,qualis ijs erit dominatio? & quibus magnum est ut beatitudinem cognoscant,qualis erit iam cognita? hoc nobis magnum uult mysterium,hoc est fides & regeneratio in partem, & filium, & spiritum sanctum, ac nomen commune,abnegatio impietatis,& cõfessio diuinitatis.hoc unum commune nomen est,ita,ut si aliquid ex tribus separetur,aut ignominia afficiatur,& confessio etiam ignominia offendatur. cum hoc quidem confessio, cum illo autem diuinitas.cum hoc deificatio,cum illo uero spes. uidete qualia nobis largiatur spiritus,theologice intellectus? & quemadmodum punit despectus,ut interim obmittam timorem, & iram comminatam non nenerantibus, sed ignominia afficientibus. & hæc breuiter sint dicta, dogmatice,sed haud contradictorie,piscatorie,sed non Aristotelice,attamen non malefice:ecclesiastice,sed non forense: utiliter, sed non demonstrabiliter, ut palàm fieret nos unanimiter sentire ijs, qui contra nos concionantur, & panegyres celebrant, & in hoc solo consentientes, uno inspirati,unum spirantes. Nolite igitur sicut esurientes colligere semina minuta nostra, siue ea errata dicere oportet,siue ludicra. Siquidem summæ est infelicitatis, neque in proprijs uiribus securitatem habere,sed istam in aliorum uitijs statuere. Ecce dextras inuicem damus in oculis uestris. Ecce trinitatis opera,quæ pariter à nobis glorificat & adorat.hoc uos meliores reddat,& magis recte sentiētes: & utinã exaudiamur,& dies iste dies uocet sanctus:nõ contradictionis,sed capacitatis:nõ tentationis monimentũ,sed festiuitas uictoriæ: quo nobiscũ totus consentiat orbis, qui partim sane se habet, partim nunc sanitatẽ accipit, & sanari incipit:hoc & uobis fiat causa salutis & reformationis. Cæterum ô sancta & adoranda ac longanimis trinitas.siquidẽ longanimis es, quia tam diu tolerasti secantes. O trinitas,qua ego dignus sum factus ut seruus sim,& præco nõ simulatus. O trinitas quæ omnibus aliquãdo cognita eris,quibusdam splendore, alijs autem cobertione, suscipe & hos adoratores, qui nunc

sunt

sunt offensores, & nullum nos offendamus, nec minimum quidem: tametsi me deceret cohercere cum charitate, sed non audeo tantum dicere, quantum Apostolus, uerum eadem haud sunt accepta. dilaceretur autem lingua, & lugeat os altercationē: uidebimus & illam aliquando, aut quibus è nobis plus ocij superest cognoscemus, & uersuta germina uestra, seu aboriiua. Nā postquàm aspidum oua dirupimus, & cōtriuimus sermone duro & repercussiuo, blande & sine uiolentia hæc reprehendemus, & basiliscum qui in eis absconditus est in medium proferemus, licet sit basiliscus, sed mortuum & inefficacem, & immobilem, & in uijs mortuum, & priusquàm fieret nō existentem: ut pro uobis loquar, & ut parumper uobis gratificer, qui non plus odio habeo cōprehensionem, quàm me miseret habitudinis. hoc dabit nobis, quem admodum scio, qui dat super aspidem & basiliscum ascendere, & ambulare super scorpiones & dracones: qui & conteret satanam breui sub pedibus nostris, siue tanquam fulmen ex cœlo, propter antiquū splendorem cadentem, seu tanquam anguem fugientem, propter malignitatē posteriorem & transformationem, ut per terram serpat, quo parumper à malis respiremus, penitusq; aufugiant luctus, & dolor & supiria, nunc & postea in Christo domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

SERMO DE PACE TERTIVS AD AMPHILOCHIVM

PAX chara tam suauitate, quàm nomine, quam nunc populo dedi, & econuerso accepi, tametsi ignorem utrum nox hæc apud omnes germana sit, & spiritu digna. uerū nequaquam reprobanda sunt pacta publica, præcipue deo teste inita, ne maior nobis accedat damnatio. Pax chara meditatio mea, ac ornamentum, quam & dei esse audimus, ac deum eius esse deum, deū ipsum ita, ut in pace dei, & deus sit pacis, ac ipse est pax nostra, & nihil adeo ueneramur. Pax chara est, & res bona, ab omnibusq; laudata, sed à paucis seruata. cur nos tanto iam tēpore dereliquisti, ac uix tandem ad nos redijsti? quantum te desidero & amplector, longe ab alijs dissentiens hominibus, siquidem præsentem foueo, absentem uero multis lachrymis ac lamentationibus reuoco, q̄libus nec Iacob patriarcha Iosephum illum à fratribus quidem diuenditum, sed ut ipse arbitrabatur à bestijs discerptum, neq; qualibus Dauid amicum suum Ionathan, quum in pugna cecidisset, nec postea filium Absolonem: ex quibus ille quidem patrijs uisceribus cōmotus, ferā dilacerasse Ioseph clamabat, ferā pessimā & immitē, ac filij uestē sanguine infectā proponebat, qua filij carnem adornarat, eadem & afflictus & consolatus: hic uero nunc quidem montibus in quibus pugnatum fuerat maledicit, montes Gelboe, inquiens, non cadat super uos nec ros, nec pluuia, & quomodo cecidit arcus & uirtus Ionathę: nunc autem respondet, tanquam nequaquam parricidio iniuria sit affectus, & cum mortuo fœdera init, ideo fortassis propter filium dolens, quod contra patrem

suum

suum manũs extendisset. unde enim patet, quem taṅquãm inimicum ulciscebatur bellantem, tanquam amicum desiderat mortuum, & uicit natura inimicitias, quibus nil est uiolentius. erat & res miseranda, quum archa caperetur ab alienigenis, & Hierusalem solo æquaretur, & à gentibus cõculcaretur, & filij Sion honorabiles & auro rependendi, in captiuitatem ducerentur, in qua & nunc quoq; sunt dispersi, populus in orbe peregrinus & incola. proinde & grauia sunt quæ nunc uidentur & audiuntur. prouinciæ deuastatæ, tot milia cæsa, ita ut terra sanguinis inundatione & hominũ laboret casu, ac populus alienæ linguæ tanquam per domum discurrens alienam. nemo incusatur propter propugnatorũ ignauiam: hi enim sunt qui paulo minus orbem defenderunt: sed hæc propter nostram accedunt maliciã & impietatem, quæ grassatur per patriam. grauia sunt hæc, & plus quàm grauia, & quis nam ex ijs qui calamitatem æstimare norunt, contradicet? ob ea quæ sunt perpessi, sed nondum tale quiddam accidit, quale persecutio est, quam pax est perpessa, & ecclesię decor sublatus, & uetusta dignitas dissoluta. & in tantum ordo peruersus, ut quum prius ex non populo populus, & ex non gente gens facti simus, nunc autẽ periculum immineat, ne ex populo maximo & gente, rursus in non populum, & non gentem dissoluti, fiamus sicut fuimus à principio, quando non conueniebat inter nos, neque in unum nomen & ordinem concesseramus. & periculũ immineat, ne calamitas potius suboriatur, quàm felicitas conseruetur. quoniã quum contra persequutiones pugnauimus, fuimus roborati, & in unum reducti. at postquàm conuenimus, sumus dissoluti. quis enim non lugeret, si recte perpenderet præsentia? quisúe sermonem inueniret, calamitati huic æqualem? latrones, quos malitia colligauit pacem inter se habent, & quidam in tyrannide sunt concordes, aut furti participes, seu in seditione coniurati, uel adulterij adiutores, insuper chori est consonantia, & ordinis militaris, ac nauium supplemẽti, ut interim referre obmittam, hæreditates ex æquo diuisas, & res publicas diffidentes, ac successiones ministrantium & principum ordine procedentes & lege, necnon decantatam illam sophisticam, seu grammaticam, ne dicam philosophiam, circa quam iuuenum est contentio, ac solutius agitur & insanitur, sed ob quam hac hora patum disceptatur, ut plurimum uero pacem habet: nos uero discordes sumus, idq; sine ulla reconciliatione, ita ut nunquam in unum conuenire, neq; aliquam rationem ad hanc ægritudinem curandam inuenire ualeamus, sed tanquam principes in sacris & mystæ sumus malitiæ, & nequaquam uirtutis. siquidem multa seditionis suscitamus incendia, paruam uero aut penitus nullam de concordia curam habemus. Proinde quosdam qui ita disceptant, haud magnopere seditio tollit, quosdã uero seditionem suscitare melius est quàm una sentire: nam quis inter prudentes concordiam in malo laudare posset? nos autem si quis interrogaret, quid honorandum nobis esset & adorandum, in promptu dicere foret dilectio. deus enim dilectio nostra est, quę

à san-

à sancto defluit spiritu: & quum deus hanc nominari audit, magis gaudet quàm ob nullam rem aliam: sed nec de lege & prophetis, ut summatim dicam, non aliter respondere concederet uir Euangelicus. Cur igitur quum tanti sit nobis dilectio, eam ita odio habemus, & habemur? & qui uiri sumus pacis, pugnauimus sine inducijs & sine reconciliatione: & qui sumus lapides angulares, nequaquam firmiter consistimus: & qui sumus petræ, cõmouemur: & qui sumus lucis, obscuramur: & qui sumus sermonis, tacitæ sumus taciturnitatis, seu irrationalitatis, aut insaniæ, seu quomodo dicere debeã ignoro: ut cum cibi, necnõ somni, & cantus sit sacietas, ac rerum turpissimarũ, ut aiunt, omniumq; sacietas: non solum earum quæ dolorem inserũt, sed suauissimarum etiam, omniaq; inuicem sibi succedant & circumuertant, nobis tamen nullus sit finis feriendi & feriri: non solum inter eos, qui alterius sunt opinionis, & qui ob fidei sermonem inter se dissentiũt: nam hoc minus dolendum foret, & zelus rerum laudabilium pro respõsione esset, si in terminis suis consisterent, nunc uero cum ijs qui eiusdem sunt opinionis, necnon inter seipsos, & de rebus dissident eisdem: hoc enim laboriosissimum, aut miseratione dignissimum existit, & quodãmodo causa est, ut principatus, aut pecuniarum amor inde otiatur, aut odium, aut inuidia, aut suspicio, aut aliud quid, quod nec apud impios contingere uidemus, charitasq; nil nisi calculorum est mutatio. quando autem erramus, pij sumus & orthodoxi, & fugimus mendacium, pro ueritate tanquam pro fide dissidentes: ac solum hoc laudabile facimus, tanquam in malis, si non ualde turpe, quod ob malitiam erubescimus, & ad uerecundius nomen pietatem transmutamus. Insanum quidem, & mutabile id esse diceret aliquis, & fabricam maligni, sophistæq; nequitiam. & heus tu, qui aliquando uel hoc passus es, uel ut uerius dicam, stultissime, hoc tibi heri erat pium, & quomodo hodie est impium? quum nil addideris, seu dempseris, nec in uerbis, nec in literis, sed in eisdem consistis, tanquam eundem spires aërem, & eisdem oculis eundem aspicias solem: aut si mauis tanquam de numeris aut mensuris interrogatus, nil aliud quàm illud idem respõderet. sed adulter est tibi hodie, qui heri erat Ioseph. Siquidẽ hucusq; cõtentio est progressa, tanquam flamma per stipulas currens, & per gyrũm deprehẽdens. Et Iudas tibi hodie est aut Caiphas, qui heri erat Helias aut Ioannes, aut alius quispiam, qui cum Christo sunt cõstituti, & qui eadem zona sunt præcincti, ac eodem uestimento fusci seu nigri coloris amicti. Cæterum contra legem meam & sermonem uitæ prætenditur castimonia, pulcherq́ue flos sublimiorũ, pallor nempe, uocisq; concinnum & placidum, necnon incessus maturum, & mansuetum. atqui heri philosophiam professi sumus, hodie uero inanem gloriam spiramus, eandemq; secundum uim spirituum seu ægritudinem, aliquando sumus Iesu, aliquando uero Beelzebub, & utimur his, nequaquam statera iusta, nempe contentione & ira: ac quemadmodum eadem terra stat quidem sanis, & nõ ægrotantibus, mouetur autem uertigi-

nosis,& qui se circumuoluunt,quũ uidentiũ passio ad id quod cernitur transmutatur:aut si mauis quemadmodum eadem statua, maior quidem ijs qui prope sunt & considerant,minor uero distantibus apparet, quum aër suffuretur distãtiæ,uisui uero dilatet crassiora: ita & nos facile decipimur propter inimicitias,ut in eisdem nequaquam idẽ amici simus:nec nos cognoscimus, temposq; facile multos nobis præter decorem eligit sanctos, multos etiam impios,seu potius omnes miseros:nõ solum quod ad maligni exemplum respicimus,nam expedita est malitia,etiã sine trahente:sed quia facile omnia permittimus omnibus,ob rem unicã,nempe ut nobiscũ insaniant. & prius quidem,neq; uerbis superfluis quid eloqui sine periculo erat, nunc uero cõuicijs impetimur,etiã ob pessima.& aliquando quidẽ nec legere extra legem licet, nec scripturæ astipulationem adducere,hoc est,ut mihi uidetur, populi concordantiam negligere. aliquando uero & in archanis quoq; prophanis utimur iudicibus,proijcientes sacra canibus,& margaritas ante porcos:nec solũ hoc, sed & aures eorũ nostris pascimus iniurijs, nec illud cernere possumus, quod haud tute arma cõmittimus inimicis,neq; ei qui Christianos odio habet sermonẽ cõtra Christianos. quod enim hodie improperamus, cras nobis improperatur:& adulatur,ut dici solet,inimicus nõ ut laudet, sed ut amarulenter thesaurizet,quo in tempore uenenum cõtra credentes euomere possit.uerum cur hæc patimur,bens uos?& quousq; ? quando ex ebrietate sobrij erimus?aut oculorũ lippitudinem abstergemus,& ad ueritatis lumen respiciemus?quæ sunt hæ tenebræ?quæ pugna nocturna?quæ tempestas?quæ nec amicorũ,nec hostium aspectum discernit.cur facti sumus opprobriũ uicinis nostris?subsannatio & irrisio ijs qui sunt per gyrum? quæ cõtentio mali?unde tã immortalia patimur?seu potius haud patimur,sed fortes sumus in malo,quum affectus nostri insaniunt,gaudemusq;,quum inuicem cõsumimur: & nulla ratio,nõ amicus,non socius,nõ medicus,qui ægritudinem hanc medicamento depellere seu excindere posset,non angelus protector, non deus ipse.sed præter alia & dei clementiam nobis ipsis intercludimus. Cur domine longe discessisti?& quomodo auertis te in finem, ut aliquando nostri curam geras?ac quousq; hæc processerunt?& ubi consistent? timeo ne præsentia fumus sit,ignis illius quem expectamus.ne in his antichristus delitescat, & tempus regni sui ex erratis nostris & morbis sumat.ut plurimũ enim, nec recte ualentibus mentẽ adhibent, neq; ijs qui dilectione sunt solidati.sed oportet,regnum in seipsum diuidi,deinde tentari, & fortẽ in nobis cogitationem ligari,postea uasa diripi,& hæc nos pati, quæ nunc uidemus inimicum à Christo pati.ac ideo ego fleo,inquit Hieremias in lamentationibus, & ob mali magnitudinem oculis meis fontes quæro lachrymarũ,ac cõuoco sapientes, quo mecũ lugeant:dolent & mihi uiscera, ac sensus contundo,nec habeo quomodo subleuem dolorem, & quibus uerbis.ac ideo sileãt antiqua,& noua per comœdiã repręsententur,siquidẽ comœdia inimicis meis tragœdia est:

Propter

Propter hoc, nõ paucis eccleſias abſtulimus, ac ſcenæ expoſuimus, & hæc in
tali urbe, quæ ludis oblectaẽ plus q̃ aliis rebus, quæ & potius pro laudãdis
rideret, q̃ negligeret aliquid ridiculũ quod nõ rideret: ita ut admirarer ſi nõ
& me quoq; hodie hæc dicente, rideret, pietatis præconẽ, & qui nõ omnia ri
dere, ſed quædã etiã ſerio agere docet. & quid mirũ fuerit? quod ridere dico,
ſi nõ & pœnas dem, dũ benefacere uolo. & talia quidẽ ſunt noſtra, ita ut me
neque dolore afficiant eccleſiæ occupatæ, quoad forſitan alicui accideret, qui
animo eſſet imbecilli, neq; aurũ aliis affluens, nec linguæ, quæ ſuo funguntur
officio, dum male loquunẽ: nam bene dicere nõ didicerũt. haud enim timen
dum eſt, ne diuinitas circũſcribaẽ loco, aut uenditioni exponaẽ, quo planè ui
litas illius oſtendatur. mihi aũt nõ reſpondebunt, qui me laudibus extollunt,
uel infamia denigrare cõtendunt, nõ ſecus ac ii, qui cœno cõmiſcent unguen-
tum, aut unguento cœnũ, & qualitates cõmixtione cõfundũt, quo moleſte fe
ram cõuicia, tanq̃ ebrius, aut multas laudatoribus diſtribuã pecunias, ut me
laudibus ſuis faciant meliorem. nunc aũt res nequaq̃ ita ſe habet, ſed quod
ſum, hoc maneo, & diffamatus, & admiratione habitus. homo autẽ aliter in-
cedit ſermonibus, inquit Iob, & quemadmodũ africus petrã obtundit, aut pi
num robuſtam & altã, ita & linguæ me oppugnãt. cæterũ ita ego quum me
metipſo philoſophor: etenim ſi id q̃d obloquutor dicit, mẽdaciũ eſt, nõ ma-
gis ad me pertinet ſermo q̃ illius me dictum tangit, etiã ſi nomini meo ma-
ledicaẽ. ſi aũt ueritas eſt, meipſum potius q̃ loquentes reprehendere debeo.
Siquidẽ in illius poteſtate ſitũ eſt, ut quicquid uelit de me dicat, non in mea,
ut ſim talis qualis ipſe uellet. ac ideo uoces tales cõtemno tanq̃ inanes, quo
mei ipſius fiam, & hoc ſolũ ex ipſorum lucror malitia, ut ſecurius uiuam. Ter
tio aũt quod maximũ quid habent & magnificũ contumeliæ illæ, quoniam
cũ deo blaſphemamur. illi idẽ enim qui diuinitatẽ ſpernunt, Theologiã etiã
iniuria afficiunt. atqui nõnne hæc moleſta ſunt? nequaq̃, licet multi ita cre-
dant. ſed quia nullus amplius crediẽ fidelis eſſe, neq; uirtutis ueræ, & à frau-
de liber, etiã ſi anima ualde ſit robuſtus, & ad pietatẽ bene inſtructus. ſed ille
q̃dẽ manifeſte malus eſt, hic aũt fictionẽ pro colore habet & manſuetudinẽ,
ut ſuffureẽ quid apparenti. & hi quidẽ nõ uidenẽ atri, propter alios quoſdã
qui tales ſunt, neque ingeneroſi, ſeu deformes, aut ignaui, uel intemperantes,
quũ plures ita habeant: ſed unuſquiſq; per ſeipſum iudicaẽ, & nõ inquinaẽ,
neq; ob ea quæ illi obproperanẽ, uel ob quæ laudaẽ: ſed malitia facile in om
nibus utitur, & cõmunis eſt accuſatio totius, nõ id quod multorum eſt, ſed id
quod aliquorũ fiat. & quod moleſtiſſimum eſt, nõ ſolum nobiſcum ſtat, ſed
ad magnum & uenerabile noſtrum deſcẽdit myſterium. qui enim noſtra iu-
dicant (id quod ferè omnibus euenit, qui aliena diiudicant) partim manſueti
ſunt clementes & humani, partim autẽ ualde amarulenti & ingrati. hi enim
nobis tanq̃ improbis detrahunt, cauſam uero culpæ obmittũt. illi aũt accu-
ſant legẽ ipſam tanquã malitiæ doctricẽ, & maxime quũ in multos incidũt

malos,qui præsidẽtia sunt ornati. quid sibi hęc uolunt heus uos,& quousq;
nunquid uel tarde sapere incipiemus? nũquid euigilabimus? nónne uerecun
dabimur? nónne si nihil aliud, saltẽ inimicorũ cauere debemus linguas? quę
& mendacijs facile calumniant̃. nónne cessabimus à cõtentione nimia? nón-
ne cognoscemus quædã ex ijs quæ quærimus esse scrutabilia, & quodamte-
nus? quædã autem super uires nostras. quædã præterea temporis præsentis,
& cõfusionis infernæ, quæ obtenebrat intellectum. quædã autem futuri æui,
& felicitatis futuræ: quo hæc amemus eousq;, his autẽ purgemur, tanquã po
stea perfecti euasuri, & corã iudicio cõstituti. nunquid discernemus inter nos
ipsos? quædã penitus nõ esse quærenda, quædã uero mediocriter, quædã in-
super cõcedenda, & aquiescendum cõtentiosis, in ijs quæ rationẽ nostrã ne-
quaq; offendere queant: ac quædã fidei solum tribuenda, quædã uero intel-
lectui. super quibus sit pugnandum alacriter, ac cum ratione, & haudquaq;
cum armis. nam ad manus uenire penitus ab ouili nostro est alienum, & illis
qui nos odio habent relinquendum. Sanè nequaq; unam pietatis diffinitio
nem arbitramur cõuenire patri, & filio, & spiritui sancto, qui unam in tribus
deitatẽ & potentiã habent: nihil enim inter hos uel plus, uel minus uenera-
mur, ut & ego parumper eos qui circa hæc sunt sapiẽtes imiter: hoc enim im-
possibile existit, istud uero impium. neq; magnitudinẽ nominum nouitati-
bus secamus. nihil enim seipso maius est, aut minus. hoc igit̃ definito, & alia
quoq; concedemus, qui eiusdẽ trinitatis, & eiusdẽ ferè dignitatis, & corporis
sumus. superfluas uero & inutiles propagines, & egressiones quæstionũ, de
quibus nunc disceptat̃, tanq; cõmunem quendã morbum reijciemus & au-
feremus. Non igit̃ mihi sufficit (nam remotiora & dicere obmitto) Montani
Catharos notat — spiritus malus, cõtra spiritum sanctum, & Nauati procacia, aut puritas im-
pura, quæ dictionis elegantia multos inescat. necnon Phrygum insania, qua
nunc etiã se expiant, & expiant̃. quæ paulo minus & à ueteri distat impieta-
te. Et Galatarum stultitia, qui in multis impietatis diuites sunt nominibus.
Et Sabellij cõtractio, & Arij diuisio, & præsentium sophistarum, quæ inde
ortum sumpsit subdiuisio. qui tantũ differunt, quãtum lingua loquax ab elo
quenti. Sed nos etiã inter nos ipsos ferè dissentimus, tametsi in capitali sanè
recte sentimus. dissidemusq; super eisdẽ, & cõtra eosdẽ: de recalcitratione lo
quor fraterna, quæ nuper inter nos est orta, ex qua deus offenditur & homi
Apolinarem notat — nes. hic enim neq; genitus pro nobis natus est, neq; cruci affixus, unde mani
festum est, quod neq; sepultus sit, nec resurrexit, quẽadmodum quibusdã ui-
det̃, qui peruerse Christi sunt amatores. sed solum honoris ignominia hono
ratus, & propterea in duos filios incisus, aut cõpositus: hic aũt nõ perfecte as-
sumptus, sed à maximo abiectus, & in exilium pulsus, si saltem maximũ in
hominis natura existit, id, quod secundum imaginẽ est, & nõ potentiam re-
ferre. oporteret autẽ postq; diuinitas cõiungeret̃, ut diuideret̃ humanitas, &
mente stolidi essent ij, qui in alijs sunt sapientes, & nõ ut totum dimidiaret̃.
per

per illum, qui totus errat & damnatᷣ ex primi inobedientia, & susurratione aduersarij, quo deo quidē minueretᷣ gratia, nobis aūt salus. & non ideo solū, sed quia etiā pro hominibus nobis est bellū, qui à deo sunt saluati. Sanè tantum nobis superest dissensionis, ut & aliorum ambitione ad hoc utamur, & super aliorū thronum proprias attollamus inimicitias, in duobus maximis circa unū delinquētes: & quia illorū imperandi amorē reijcimus, & quia nos ipsi ad peculiares affectus cōtentionē sumimus, quemadmodū & ij qui præcipitant, petris propinque, aut lucos extirpāt densissimos. Decet aūt ut illos propter ocium eorū imbecilliores reddamus, ita enim ipsis magis q̄ pro ipsis bellantes gratificabimur. Nunc aūt illi simul pugnant, & simul oppugnantᷣ, ualde miserabiliter, quēadmodum mihi uideṭᷣ, ita, ut aduersarij totū mundū in duas partes, aut bifariā diuidant, qui uix & multo labore paulatim est cō/gregatus, & multorū sanguine unitus. quantum aūt magis paci sitrum & medium esset, ab ambabus male pati, uel contemptū, uel oppugnatū. ex quorū numero nos sumus hodie, qui hæc accusamus, ac propterea cathedram hāc suscepimus, multo certamine & inuidia refertam. nil mirum igiṭᷣ, si ab ambabus partibus cōteramur, ac cum multis laboribus & sudore è medio discedamus, quo ex propinquo inuicem se cū omni uulnerent furore, quū nullum sit interstitiū, aut quod prohibere possit. hæc igiṭᷣ definire & statuere præcipue dei est, qui omnia colligat. deinde & hominum, quibus bonum curæ est, & cōcordiæ nomen cognitum. Proinde quum à trinitate inceperim, cuius nihil adeo proprium existit, sicut id quod in natura sua est, nempe ut cū semetipsa sit pacifica: adiutus aūt ab angelicis & diuinis uirtutibus, quę & ipse erga de/um ac inuicem pacifice se habent, hucusq; processi, omnemq; creaturā recensui, cuius decorum est, quod sine dissensione existat, nostrū aūt ut ciuiliter ui/uatur: siquidē secundum animā uirtutes sequanṭᷣ, & cōmunicatio, secundum corpus aūt membrorū, aut elemētorum recta inuicem dispositio, & symme/tria, ex quibus hoc pulchritudo, istud aūt sanitas est & nominaṭᷣ. Sanè & Salomonis illud laudo, qui quemadmodū omni rei, ita & bello & paci suū sta/tuit tempus. illud enim addit, in ambobus obseruandum esse tempus, quo/niam pugnare aliquando bonū est, secundum legē & sermonē. Postq; autē pugnatum est, ad pacem potius est respiciendū. hoc enim sublimius est & diuinius: ac ideo absurdum esset, censere cōcordiā priuatim optimā esse, publice aūt nequaq; prodesse: ac domum & ciuitatē illam optime dispositā esse, quæ nihil uel parū cum seipsa dissentiat, aut si hoc patiaṭᷣ, quod cito redeat & curetur: cōmunitati autē ecclesiæ aliud quid pace melius esse & decentius. Quapropter unicuiq; conandum est, ut cum semetipso pacē habeat. Cæte/rum nō decet, ut pax ab unoquoq; eligaṭᷣ, aut ut quis contra proprias animi passiones imperium gerat, erga alios aūt aliter se habeat, censeatq; gloriam suam propinqui dissolutionē esse: & deū quidē iubere, ut eis qui in nos peccant dimittamus, nō solum septies, sed multoties, tanq; dimissio conciliatrix

ſit dimiſſionis:nos aũt eos q nulla nos affecere iniuria ꝑ̃ꝑ̃tius offendamus, ꝙ̃ ut ab aliꝭ beneficio afficiamur: ꝑ̃ſertim quũ ſciamus, pacificis tãtã ꝓmiſſam eſſe beatitudinẽ,ut ſoli in ordine ſeruãdorũ filij dei appellent̃:nos ipſos aũt in inimicitijs ſeruãdis tenaces eſſe. Deinde decet, ut rem gratã faciamus deo,qui ꝓ nobis eſt paſſus, ut pax nobis cõciliaret̃,& inter nos bellũ ſolueretur. Nequaꝙ̃ ita amici & fratres hoſtiliter inter nos ſentiamus,ſed donũ pacis ueneremur,pacẽ dico,quã Chriſtus hinc diſcedens nobis, tanꝙ̃ rem ꝑ̃cipuam reliquit.unũ ſolũ bellũ ſciamus,cõtra oppoſitas nobis poteſtates. Dicamus fratres ijs,q nos odio habẽt, ſi ſaltẽ ſuſcipere uelint:parcã tibi in re aliqua parua,ut maius aliquid,cõcordiã nẽpe accipiamus,uincamur quo uincamus.uidetis pugilum leges & paleſtræ certamina,ꝙ ij qui ſuccubuere,ſæpius ſuperãt eos q ſuperiores erãt.hoc imitemur,nõ cõuiuas inſatiabiles,aut mercatores:ex quibus hi ſine menſura ingurgitãt q̃ ſunt appoſita: hi aũt nauem onerantes,citius illã frangerent aut ſubmergerẽt, q̃ aliquid ab inſatiabilitate remitterẽt,& ut parua lucrent̃,in magnis faciunt iacturã.Ego aũt hæc & clamo & teſtificor,& ſcripturã teſtẽ adducere nõ deſinã,Propter Sion nõ tacebo,& propter Hieruſalẽ nõ ceſſabo.nã deficit anima mea propter deſtruentes,qui nõ ab enſe uulnerati ſumus,nec à peſte,ſed uulnere inanis glorię ſauciati,& principatus amore, ita ut nec nos miſereat eorũ qui ceciderũt.uos aũt ſi meos ſuſcipitis ſermones,utriſꝙ̃ ꝓderit: ſi aũt cõtemnitis, & permittitis ut paſſio uincat rationẽ,mihi qdẽ ſufficit,& corã deo,& corã hominib.ꝙ ita clamauerim.neꝙ̃ eñ,ut arbitror,qs plus requiret,etiã ex illis, q ualde pacis & diuini timoris deſiderio tenent̃.uos uero reliq̃ noſtis:ego eñ nil aſperius adijciam, qñiã lex eſt paterna, ut parcat̃ filijs, ſed utinã hilariter ſortiant̃ pacificũ & magnũ iudicẽ,nũc & in die retributionis,in ipſo Chriſto, cui ſit gloria, &c.

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO CONSOLATOria, quum pater eius epiſcopus ob grandinis taceret calamitatem

CVR ordinẽ ſoluitis laudabilẽ? cur linguæ ſeruienti legi uim infertis? cur ſermonẽ ꝓuocatis ſubiectũ ſpiritui? cur caput obmittitis,& ad pedes acceleratis? cur Aaron negligitis & Eleazarũ præponitis? nõ patior ut fons obturet̃,ac torrens profluat:ſol abſcondat̃, & aſtra ſplẽdeãt: canicies cedat,ac iuuentus ferat leges: ſapientia obticeat, & rerũ inexpertus iuueniliter uerba faciat.imber enim rapidus,nequaꝙ̃ placido eſt utilior. ille enim quũ impetuoſe fert̃,rura trahit,agricolãꝙ̃ luctu plectit capitali.hic uero leuiter effuſus,& ad inferiora delapſus terrã fœcũditate replet,arãtemꝙ̃ à labore liberat,ac ſpicã ad fructũ perducit maturũ:ita & in ſermonibus abundantior,nequaꝙ̃ ſapientiori eſt utilior:hic enim aliquãtulum fortaſſis oblectãs,euaneſcit,pariterꝙ̃ cũ aere percuſſo diſſoluit̃,nihil ultra hoc cõferens,ſed auditũ auidũ,facũdia tanꝙ̃ incantamẽto demulcet: qui uero in mentẽ penetrat,ac os dilatat,replet̃ ſpiritu, & generatione uidet̃ lon

gior,multūq; fructū in paucis producit syllabis:tametsi nōdū de uera ac pri/
maria loquar philosophia,cuius admirandus agricola iste,& pastor,primas
fert partes.Proinde sapiētia prima uita est laudabilis,deoq; expiata seu pur
gata,purissimo ac splēdidissimo, q solā puritatē sacrificij loco à nobis reqrit,
quā scriptura diuina cor cōtritū,& sacrificiū laudis,nouāq; in Christo creatu
rā,ac hominē nouū cū similibus uocare solet nominibus.Sapiētia igit̃ prima
est,sapientiā illā despicere q̃ in sermone,ac uersutijs uerborū,necnō captioni
bus & oppositiōibus cōsistit. mihi aūt quinq; potius uerba in ecclesia cū pru
dētia loqui cōtingat,q̃ infinita in lingua,& uoce tubæ raucę,q̃ militē meū ne
quaq; ad spiritalē excitat pugnā.eā eīn ego sapiētiā laudo & amplector,per
quā ignobiles facti sunt gloriosi,& despecti honorē acqsiuerūt,ac cū qua pi/
scatores orbē uniuersum,Euāgelij cepere retib. dū sermone pfecto & succin/
cto sapiētiā superarūt inanē. Siquidē nō is q in uerbis sapit,mihi sapiēs erit,
neq; is q linguā habet uolubilē,animū uero ineruditū,sepulchrorū instar, q̃
extrinsecus sunt ornata & speciosa,intus aūt mortuorū cadauera,& multū re
condūt fœtorē: sed ille q pauca de uirtute loquit̃, multa uero ostēdit operib.
fideq; sermonis p uitæ roborat actionē.siquidē lōge mihi p̃stabilior est for
mæ pulchritudo,q cōspici potest,q̃ q̃ sermonis pingit̃ industria.necnō diui
tię q̃ manib.cōtinent̃,q̃ q̃ effingūtur somnio.ac sapiētia q̃ nō sermonib.splē
det,sed operibus collucet.intellectus enim bonus omnib.faciētib.eā, scriptu *nota.*
ra inquit,& nō q p̃dicāt illā.huius aūt sapiētię certissimus iudex est tēpus,&
senectus gloriationis corona.si eīn homo nequaq; ante obitū beatus est cen
sendus,quēadmodū Salomoni & mihi quoq; uidet̃, ac incertū qd paritura
sit dies uētura,quū uita hæc nostra inferna multas habeat mutatiōes,ac cor/
pus hoc humilitatis,susq; deq; agitet̃ & uoluat̃: quomodo is, q multū iam
uitæ inculpabiliter exegit , & quasi ad portū pelagi, uitæ cōmunis peruenit,
nō etiā nauigationē habet securiorē, ac ideo beatiorē etiā?noli igit̃ pater lin/
guā claudere,q̃ multa locuta est bene.cuius fructus plurimi,innumeraq; iu/
stitiæ germina,cuius quot sunt filij ac quales thesauri?eleua per gyrū oculos
tuos,& uide,populus hic uniuersus quē in Christo per Euāgeliū genuisti,no
n nobis ultra bona,etiā si pauca sint, inuidere uerba.ne uēturæ dānationis iā
initiū facias.loquere pauca,mihi uero chara,ac plurima erūt.si nō uelis sono/
ra,attamē q̃ clamore cognoscant̃ spiritali.p quē tacēte etiā Mose,deus audie
bat,& qd clamas ad me ait,quū percipiētē tacitus & inuocaret. præpara mi/
hi populū oui tuę,& postea etiā pastori:nūc uero archipastor,me aliqualiter
in arte instrue pastorali.Populū aūt hūc de p̃senti philosophās plaga,psua/
dendo solare. de iusto dei iudicio uerba facito:siue nos cōprehendamus,seu
ignoremus abyssum multā. quemadmodumq; misericordia eius statera iu/
xta sanctum sit Esaiam. bonum enim nequaquam absq; iudicio est, licet ijs
qui in uinea plus laborarunt,uisum fuerit,inæquale,minime cum æquo con/
uenire.sed & ira secundum modum peccatorum, poculum in manu domini

 appel/

appellatur,& calix ruinę ebibitus.etiā si omnibus auferat aliquid de meritis, & iræ merum clementia temperet. declinat enim à uehementia ad remissio/nem ijs,qui timore sunt correpti, & qui ob paruā tribulationē resipiscunt, & parturiunt conuersionē,ac spiritum salutis generant perfectum. reseruat ta/men obiter fecem,quod est iræ nouissimum,quo totum effundat in eos, qui ob bonitatē non curant, sed indurant,secundū duriciem cordis Pharaonis, & operatium amarum,qui in exemplum dei potentiā, cōtra impios thesau/rizauit.Proinde refer unde plagæ tales & flagella, & quæ nam horum sit ra tio. Nunquid cōmotio quædā uniuersi inordinata & inæqualis, ac impetus gubernaculi & rationis expers, ac si nullus esset rector, fortuitoq; hæc acci/dant,quemadmodū insipientibus uidet,qui temere ab inordinato & caligi/noso ferunt spiritu:aut potius ratione quadā, & ordine, quemadmodū uni/uersum hoc cōstitit subinitium,& præualuit,ac colligatum est,mouetur'q; de center,sicut soli cognitum est mouenti, ita & circumuoluit & transmutatur, prouidentiæ frenis moderatum,unde igitur,dic,frugum est sterilitas? & uen torum impetus? necnon grandinis uiolentia,quæ nunc mea est calamitas & admonitio? unde aëris corruptio? & morbi, motus quoque terræ, & matis inundatio? ac terrores ex cœlo? & quomodo terra, quæ in usum hominum est creata,tanquam delitium commune, & æqualitas omnium in impurum transmutatur supplicium? ideo nempe,quod ob ea quibus sumus honorati, nec tamen fuimus grati, corripiamur, uirtutemq́ue cognoscamus ex ijs quæ patimur, postquam illa nequaquam agnouimus, quum fortunate agere/mus. Quomodo quibusdam peccata ex manu domini dupliciter retribu/antur,mensuraq; malitiæ bifatiam repleatur, per quam & populus refrena/tus est Israëliticus. alijs uero dum septuplum rependitur in sinum, euacuat peccata. & quid? quod Amorreotum mensura nondum est adimpleta. Et quomodo peccator aut dimittitur, aut plectitur. rursus & huic quidem illuc peccata reseruantur,ille autem hic curatur.Et quomodo iustus cum aduersi/tatibus conflictatur, forsitan ut tentetur,uel prospere agit,ut conseruetur,eti am si pauper sit mente, & non admodum super ea quæ uidentur attollitur. nam sicut intellectus docet, unumquodque horum domesticum & mini/me falsum est iudicium. quæ igitur plaga hæc est,& unde? num uirtutis ar/gumentum, ant malitiæ expetimentum? uel satius est tanquam in suppli/cio positis inflecti? etiam si nequaquam ita se res habeat, & sub forti manu dei humiliari, seu tanquam probatione attolli? Hæc nos doce, & de his ad/mone,ne nimis grauiter plagam hanc feramus,aut in malorum profundum incidentes, contemnamus. siquidem uitium hoc commune est multis. sed ut modeste nos erga admonitionem habeamus, ne maiorem accersamus, dum nos stolide in hac geramus. Proinde admodū grauis est sterilitas ter/ræ,frugumq; uastatio,& cur non? quum iam spes exultaret,horreisq; appro pinquaret. uere molesta est messis deformitas, & quod agricolæ ob labores

tristantur

tristantur inanes, segetibusq; tanq; mortuis assident, quas imber lenis nutriuit, rapidus uero extirpauit. quibus nequaq; manū suā messor implebit, & sinum suū qui manipulos colligit. nec benedictionē assequunt quā prætereuntes optant. uere spectaculū miserandum, terra affecta est iniuria, ac detonsa, nec ornamentū habet solitum. ita beatus Iohel, seu quis alius tragice terræ calamitatē deplorat, & propheta alius, ornatui priori, nouissimā opponens fœditatē, ac de ira domini, terrā uastantis disserens, ita ait. Quæ ante ipsum, paradisus est delitiarū: quę uero post ipsum, cāpus uastationis. grauia sunt hęc, & admodū grauia, dum nos solū offendūt præsentia, & nōdum molestionis plagæ tristitia sensum perturbat, perinde ac in ægritudinibus, ubi presens afflictio, semper illa quæ nondū aduenit est molestior. ceterū his longe grauiora sunt ea, quæ in se dei cōtinent thesauri. sed absit, ut ea experiamur, nec experiemur, si ad dei misericordiā cōfugiamus, & demulsionē misericordiæ lachrymis attrahamus, & quod reliquū est iræ, cōuersione auertamus. siquidē mansuetudinis hæc sunt & clementiæ, diesq; eruditionis, ac initia correptionis, quę erudiunt infantiā. adhuc fumus iræ, calamitatum exordium, nōdum aūt ignis cōburens, aut flāma motus suscitata uiolentia, nec carbones accēsi, flagelli nouissima. nunc enim minat, aliquando arcum intendit, nōnunq; uti continet. quandoq; etiā reducit, plaga pariter & minis instruens, uiamq; iræ suæ ob immēsam facit bonitatē. siquidē à minoribus incipit, ne indigeamus uehemētioribus: erudiet aūt maioribus, si coēgetimus. noui frameā splendētem, ac ensem in cœlo inebriatū, ac eousq; orbate iussum, donec nec carni, nec medullæ, ne q; ossibus parcat. scio impassibilē illū tanq; ursam tabientē, & sicut pardalim occurrentē per uiā Assyriotū, nō ijs solum qui tum erāt, sed etsi quis nunc malitia est Assyrius, nullus enim potentiā iræ eius & uelocitatē effugere ualet: quū euigilauerit super iniquitates nostras, & inimicos eius persequit zelus, qui deuorare nouit aduersarios. scio enim excussionē & intensionem, ac cōcussionē, cordisq; cōquassationē, nec non genuū dissolutionē, ac talia quæ impiorū sunt supplicia: ut interim obmittā iudicia, quæ illic sunt, ad quæ nos ea transmittunt, quæ hic nobis patcunt: ita ut satius nobis esset hic corripi & purgari, q; futuris tradi tormentis, ubi tēpus est pœnæ, & nequaq; emendationis. queadmodū enim nō est in morte q memor sit dei, ueluti pulcherrime diuino philosophatū est Dauide, ita nō est in inferno moratibus cōfessio & correctio. hic em deus & uitā, & opera cōclusit, ibi uero gestorū est inquisitio. Quid igit faciemus in die excussionis? q me ex pphetis quidā perterret, siue ob iudiciū erga nos diuinū, siue illa quæ in montibus fient uel collibus, quēadmodū audiuimus, seu qualitercunq;, uel de quibus illa sit futura quādoq;: quū considebit ac nobiscū disceptabit, peccataq; ante faciē nostrā cōstituet, amatulentos illos redargutores, ac ea quæ inique egimus, acceptis beneficijs opponet, & cogitationes cū cogitatiōibus, & opera cū operibus cōpatabit, necnō imaginis dignitatē requiret, malitia fœdatā & cōfusam: tandē

eos ablegabit, à semetipsis inculpatos & damnatos, quũ neq; dicere possint
quod iniusta patiant̃. quod quidẽ ijs qui hic iniuste affligunt̃, quãdoq; satis
est ad dãnationis cõsolationẽ. Ibi uero quis erit aduocatus? quæ protectio?
quæ excusatio cõficta? quæ persuasio artificiosa? quæ cõtra ueritatẽ excogita
tio peruertet? ac sentẽtiã inuertet iustã, quũ omnibus omnia in statera expẽ/
dent̃, & opera, & uerba, & cogitationes: malisq; opponent̃ meliora, quo id
q̃d præpõderat, uincat, & ꝓ superante ferat̃ sententia: post quã nulla erit ap/
pellatio, nõ iudex superior, aut excusatio per opera secundaria, nõ oleũ uirgi
nibus prudentibus, seu uendentibus, quũ lampades deficiunt. nõ pœnitẽtia
diuitis, qui in flãma cruciabat̃, & domesticis expetebat emẽdationẽ. nõ tem
pus mutãdi in melius, sed unicũ & nouissimũ, & tremendum iudiciũ, ac plus
iustum q̃ terribile, seu potius ideo terribilius, quia iustum. quoniã throni po
nent̃, & antiquus dierũ sedebit, & libri aperient̃, & fluuius ignis fluet, & lux
erit præsens, tenebræq; erunt paratæ: & qui bona egerũt, in resurrectionem
uitæ abibunt, quæ nunc in Christo est abscondita, & postea cũ ipso manife/
stabitur. qui aũt mala egerunt, in resurrectionẽ iudicij, ad quã ij, qui nunc de
uerbo, quod ipsos est iudicaturum, nõ credunt, sunt cõdemnati. & hos quidẽ
lux excipiet ineffabilis, necnon sanctæ ac regiæ trinitatis cõtemplatio, clarius
resplẽdens ac purius, & quæ tota menti cõmiscet̃ toti, quã ego & solũ quidẽ,
cœlorũ regnum potissimũ esse arbitror. alijs uero inter calamitates alias, seu
potius ante alias, uel maxima hæc erit, quod abijcient̃ à deo, & pudore con/
fundent̃ cõscientiæ, qui finem nõ habet. sed de his postea. nunc uero quid fa
ciemus fratres? cõtriti & humiliati, necnõ inebriati, nõ à uino aut sicera, quæ
parumper cõmouent & obtenebrant, sed à plaga quã induxit dominus, di/
cens, Et tu cor cõmouearis & cõturberis: qui potauit cõtemptores spiritu tri/
stitiæ & cõpunctionis, ad quos & dicit̃: Videte contemptores, & inspicite, &
admirabimini, ac disperdemini: quomodo increpationes eius tolerabimus?
aut quã responsionẽ dabimus? quum ad multitudinẽ beneficiorum propter
quæ erubescimus deueniemus? quũ castigationes nobis exprobrabit, ac me/
delam enumerabit, ex qua tamen nequaquã sumus curati. & filios quidẽ ap
pellat, sed pollutos, dum ait, & filios quidẽ, sed alienos, & à semitis suis clau/
dicãtes, quoniam inuiæ fuere & asperæ. quomodo & unde uos erudiri opor/
tebat? remedia leuiora induxi, sanguinem Ægyptium obmisi, qui ex fon/
tibus, fluminibus, & omni aquarum bibebatur cõgregatione, plagam nem
pe primam: ranas uero, & sciniphes, & muscas, necnon plagas reliquas inter/
misi, ac à bobus, iumentis, & pecoribus plaga quinta inchoaui, animalia ra/
tione carentia afflixi, hominibus uero & ratione præditis peperci. nihil ad
uos calamitas illa, sed facti mihi estis percussis etiã animalibus magis bruti
& irrationales. abstuli quibusdam pluuias, at pars altera est rigata, pars ue/
ro quã nõ rigaui, exaruit, & dixistis, uiriliter sustinebimus. Induxi super uos
grandinẽ, contraria plaga instruens, uineas uestras & arbusta deuastaui, pra
uitatem

uitatem uero uestrã nequaq̃ cõtriui. cognosco quod durus sis,& neruus fer/
reus ceruix tua. hæc forsitan ad me dicet,qui nec plagis quidẽ admonet̃,per/
uersus peruetse agit,& iniustus perpetrat iniustitiã. nihil prodest admonitio
superna,neq̃ flagella.deficit sufflatoriũ,cõsumptũ est plumbum,quæ & uo/
bis prius per Hieremiã exprobraui . inuanũ argentarius operat̃ atgentum.
prauitates uestræ nõ sunt cõsumptæ.nequaq̃ me sustinetis iratum, dicit do
minus. aut nequit manus mea alias inferre plagas.sunt apud me ulceta exu/
rentia,cinis à camirio,quẽ Moyses sparsit in cœlũ, aut si quis est alius similis
ei,minister cõmotionis diuinæ,ut Ægyptũ plectat infirmitate.est & locusta,
caligoq̃ palpabilis,necnõ ultima in ordine plaga,sed labore ac uiolentia pri
ma,interitus nempe primogenitorũ,& perditio:quã ut tanq̃ perniciem effu/
gere ualeamus,bene est,ut mẽtis ungant̃ limina,cõtemplatione & operatio
ne,sigillo magno & salutari,noui scilicet Testamenti sanguine,q̃ cũ Christo
crucifixi,& cõmortui,cõsurgere quoq̃, & unà glorificari ualeamus, nũc & in
nouissima eius apparitione.ne cõcutiamur,nec cõteramur, neq̃ lamẽtemur,
quũ nos obruit caligo,in tenebrosa hac & mala uita,quæ perdit primogeni/
ta,& deo dedicata uitæ nostræ germina & motus. Cæterũ nequaq̃ mihi ac
cidat,ut inter plagas alias,hæc mihi ab optimo exprobret̃ deo,ingruente cõ
tra me furore peruerso,propter meã peruersitatẽ percussi uos ictericia febre,
ac insania,& nil profuit:exterius uos gladius filijs orbauit,& nec sic quidẽ ad
me conuersi estis,dicit dominus. Proinde quũ simus uinea dilecta plantata &
circũuallata,necnõ maceria turri & cũctis alijs munita,quãtũ fieri potuit tu/
tissime, nequaq̃ sterilis & spinifera fiamus,ac ita despicienda,quo turris sub
uertat̃,& maceria diruat̃,nec uinea ultra putet̃,aut fodiat̃,sed omnibus in di
reptionẽ,necnon iniuriã cõmunem,ac cõculcationẽ tradat̃.& hic meus est ti
mor ac sermo, taliterq̃ ego plaga hac perturbor,taliq̃ oratione oro , quã &
prædictis addo. Peccauimus,inique egimus,impie fecimus,quoniã obliti su
mus mandatorum tuorũ,& post cogitationes nostras malas ambulauimus.
quoniã nequaq̃ nos secundũ uocationis dignitatẽ,& Euãgeliũ Christi, nec
non passiones eius sanctas, ac inanitionẽ pro nobis factã gessimus. Quoniã
facti sumus opptobriũ dilecto tuo. Sacerdos & populus pariter excessimus.
omnes declinauimus,simul inutiles facti sumus, nõ est q faciat iudiciũ & iu/
stitiã,nõ est usq̃ ad unũ.exclusimus misericordias,& clemẽtiã tuã, uisceraq̃
misericordiæ dei nostri, propter malitiã nostrã & prauitatẽ studiorũ nostro
rum,in quibus deuiauimus. Tu bonus es,sed nos peruerse egimus.tu longa/
nimis,nos uero plagis digni bonitatẽ tuam cognoscimus , licet imprudẽtes.
parum secundum peccata nostra correpti sumus. Tu terribilis es,& quis tibi
resistet? tremor tuus montes comprehendit,& magnitudini brachij tui quis
potest obuiare? si cœlum clauseris,quis aperiet? & si cataractas resolues,quis
cõcludet? leue est in oculis tuis pauperẽ & diuitẽ facere, uiuificare & mortifi/
care,percutere & sanare.sed & uelle tuũ,opus est perfectũ. Tu irasceris & nos

pecca/

peccauimus:dicit quidã ueterũ,tibi supplicans.nũc uero tempus est, ut cõtrarium dicã.nos peccauimus,& tu irasceris, propterea facti sumus opprobriũ uicinis nostris.auertisti faciem tuam,& repleti sumus ignominia. Verũ cessa domine,remitte domine, placare domine,ne tradas nos in finẽ propter iniquitates nostras, neq; per afflictiones nostras alios erudias, sed potius per aliorum calamitates nos refrena.& quorum nam?gentiũ quæ te non cognoscunt,& regnorum potentiæ tuæ non subiectorum.nos autem populus tuus domine,& uirga hæreditatis tuæ:quapropter nos erudias, ueruntamẽ in bonitate tua,& nõ in ira, ne nos minimos facias ultra omnes habitatores terræ. his ego uerbis misericordiam attraho, quod si holocaustis & sacrificijs iram expiare possem,neq; illis parcerem.Proinde & uos quoq; filij charissimi, imitemini imitamini sacerdotem cõmunem,ac pariter mecum diuinã tolerate monitionem,prouocate clemẽtiam, possidete animas uestras in lachrymis. sedate iram,meliora facite studia uestra, sanctificate ieiunium,prædicate obsequium.hæc uos nobiscum beatus iubet Iohel,conuocate seniores,infantes, sugentes ubera,ætatem miserandam,& præcipue dei clementia dignã. Noui autem quid & mihi ministro domini, uobisq; cæteris,qui eodem honore se dignos putant sit præceptũ:nempe ut saccis induamur, plangamusq; die ac nocte,inter uestibulum & altare,miserãdi habitu,miserabiliores uoce, flebiliter tam pro nobis ipsis,quàm populo clamãtes,ac nihil obmittentes, uel ex sermone,uel ex labore,per quod deus placari posse creditur. Parce domine,dicentes,populo tuo,& ne tradas hæreditatem tuam in opprobrium.placeq; in precibus nostris tanto plus habeamus afflictionis, quãtum & dignitatis,quo per ipsas populum ad compunctionem, nectnon prauitatis emendationem,ac harum rerum sectatricem,dei nempe longanimitatem, flagellisq; tolerantiam prouocemus. uenite igitur fratres omnes,adoremus & procidamus,ploremusq; coram domino qui nos fecit, communem peragamus planctum,secundum ætatem ac genera diuisi.exaltemus uocem supplicationis,pro odio digno clamore,& hanc in aures domini sabaoth. præueniamus iram eius in confessione.uelimus ipsum uidere,quemadmodũ prius iratum, ita nunc placatum.quis scit,inquit,nunquid cõuertatur & pœniteat, ac relinquat benedictionem.atqui manifeste hoc scio.Ego diuinæ clementiæ sum fideiussor:nam iram,quoniam præter naturam eius est remittet,& ad misericordiam quæ secundum naturam eius est conuertetur, ad illã enim a nobis compellitur,ad hanc uero inclinatur.& si corripit compellentes,cur nõ exaudiret inuocantes?ac natura sua uteretur in remittẽdo?solũ nos misereamur nostri,ac iustis patris uisceribus uiã adaperiamus. seminemus in lachrymis, quo in exultatione metamus. fiamus Niniuitæ & non Sodomitæ, curemus prauitatem ne prauitate consumamur. Audiamus Ionam prædicantem, ne igni & sulphure pessundemur.& si ex Sodoma fuerimus egressi,mõtes ascẽdamus,ad Segor fugiamus,cum oriente sole ingrediamur,ne subsistamus in regione

regione omni, nō circumspiciamus, ne in salis statuam obduremur, statuam inquam immortalem, ac animæ accusatricem, quū reuertitur ad peccata. Cognoscamus quod penitus nil peccare supra hominis sit uires, ac dei solius, ut interim de angelis quid dicere obmittam. uerum ne demus affectibus tempus, nec fores altercationibus reseremus. Proinde quod incurabile est, malignæ & oppositæ existit naturæ, simul & ea quæ sub illa operantur, uerum ut peccatores se cōuertant, hominum quidem est, sed mansuetorum, & qui sunt partis saluandæ. licet enim lutum hoc nostrū aliquid malitiæ attrahat, & habitaculum terrenum, mentem sursum ferentē, uel ut sursum feratur creatam, degrauet, imago tamē materiam expurgat, ac carnem adnexam rationis attollit pennis, ac subleuat. Sanè quamuis melius esset nequaquam tali indigere expurgatione, sed nec expurgari, dummodo prima nobis salua manetet dignitas, ad quam ex præsenti festinamus correptione, nec ut a ligno excidemus uitæ, amaro peccati gustu: melius tamen est, ut peccantes conuertant, quàm ut inique agentes haud corripiantur. quem enim diligit dominus corripit. increpatio enim est paterna, omnis autem anima inobediens est & male curabilis. nō igitur plaga percuti graue est, sed ob plagam nequaquam refrenari, longe est grauissimum, quemadmodū ex prophetis quidam, de populo air Israelitico, duro, & corde incircumciso. Domine, flagellasti eos, & nō doluerunt: corripuisti eos, & noluerunt suscipere disciplinam. ac iterum & populus non est conuersus, donec percuteretur. & cur: quoniam populus meus auersus est, auersione mala, ob quā penitus conteretur & confringetur. Terribile igit' fratres est, incidere in manus dei uiuentis. Terribilis & facies domini super facientes mala, & funditus extinguens malitiam. Terribilis & auditus dei, uocem Abelis percipiens propter sanguinem tacentē. Terribiles pedes prauitatem deprehendentes. Terribilis etiam uniuersi repletio, ita, ut impossibile sit dei effugere commotionem. & si quis in cœlum sublatus fuerit, seu in infernum descenderit, non si ad orientem usq; fugerit, non si in maris profundum aut terminum se abscondetit: unde & ante me timet Naū propheta, in ijs quæ de captiuitate Niniue publicat, dum deum zelantem, & dominum cum ira aduersarios ulciscentem prædicat: immensa tumutentem seueritate, ut nec secūdæ correptioni locus relinquatur. Sed & quum Esaiam populo Sodomorum & principibus Gomorræ comminantem & dicentem audio, cur adhuc percutimini, apponentes iniquitatem, paulo minus horrore repleor, & lachrymis suffundor. Nō est inquit, quod peccatis uestris addi possit, non potest additio plagæ inueniri, ita cuncta consumastis, & omnem plagæ speciem euacuastis, quum semper recentiorem peccaris uestris prouocatis. non est uulnus, neq; cicatrix, neq; plaga adurens, in toto corpore plaga est, sed & incurabilis. non enim est malagma superponere, nec q; oleum nec ligatutas. uerum reliquas omitto cōminationes, ne præsenti uobis plaga molestior fiam, ucruntamen cognoscere decet, mali huius causam, unde exarue-

M runt

ſunt agricolæ,confuſa ſunt horrea,paſcua gregibus defecerũt, & ſpecioſa ter-
ræ ſunt diminuta,campiq́; nequaquam repleti ubertate,ſed mœrore.non re-
pletę ſunt conualles frumento,ſed defecerunt.non ſtillauerunt montes dulce-
dinem ſicut iuſti,ſed dedecore & fœditate ſunt repleti , & Gelboë execratio-
nem ex cõtrarijs exceperunt:facta eſt ſicut ab initio omnis terra, priuſquàm
ornaretur pulchritudine ſua. Viſitaſti terram,& inebriaſti eam,ſed uiſitatio-
ne peſſima, & inebriatione pernicioſa . Heu quale ſpectaculum,in ſtipula,&
in paucis reliquijs ſatio à nobis cognoſcitur.ac uix primitias domino uer no-
ſtrum fructificat , quæ à muribus potius quàm manipulis ſunt colligendæ.
Tales ſunt diuitiæ impiorum, talis & ſeges eorum, qui male ſeminant. pro-
inde conſidera quid uetus dicat maledictio:expendet plura,pauca uero colli-
get.ſeminabit, & non metet:plantabit,& non exprimet:ubi decem paria bo-
uum operabuntur,amphoram facient unam . & apud alios abundantiã au-
dient,ipſi uero opprimẽtur penuria. Vnde hęc? & quęnã calamitatis eſt cau-
ſa?non expectemus ut ab alijs arguamur , ſed noſmetipſos ſcrutemur . ma-
gnum malitiæ remedium confeſſio & fuga eſt peccati. Ego primus quemad
modum annunciaui populo meo antea,& ſpeculatoris opus impleui:nequa
quam enim superuenientem abſcondi rompheam,quo propriam & audien
tium ſaluarem animam,Ita & nunc populi mei annuncio incredulitatem, il-
liusq́ue delicta mea facio , ſi forte hoc pacto clementiæ aliquid & refrigerij
conſequi ualeam.Ex nobis igitur alius oppreſſit pauperem,& partem terræ
ſubtraxit,ac terminos male uel furtim , ſeu uiolenter eſt tranſgreſſus , ac do-
mum copulauit domui, ac agro agrum, quo aliquid uicino adimeret,& nul-
lum quo cum contenderet haberet uicinum , tanquam ſolus poſſeſſurus eſ-
ſet terram . Alius autem uſura & nimio habẽdi ſtudio terram cõtaminauit,
colligens ubi non ſeminauerat , & metens ubi non diſperſerat, nequaquam
terram , ſed indigentium excolens neceſſitatem . Alius autem in primitijs
areæ & torcularis perſoluendis omnium largitorem deum defraudauit , ac
factus eſt ingratus pariter & ſtultus , quum neq; pro ijs quæ habebat, neq;
pro ijs quæ ſperabat gratias ageret,neq́; aliter animi ſui gratitudinem oſten
deret.Alius uiduæ & pupilli non eſt miſertus,neq; indigentibus panem aut
cibum,uel tenuem diſtribuit,ſeu potius Chriſto,qui per eos,qui uel parum-
per reficiuntur reficitur,licet tam multa ac præter ſpem etiam habeat . ſiqui-
dem hoc iam iniquiſſimum eſt , quod inter multa horrea anguſtia etiam
premi uideatur . ac ideo hæc implet , alia uero deſtruit , quo futuris ædificet
maiora,ignorans quod ante ſpem auferetur, ac rationem reddet abundan-
tiæ & imaginationis,malus aliorum bonorum factus diſpenſator. Alius au-
tem uiam humilium occluſit,ac iuſtum afflixit iniuſte.Alius odio habuit re-
prehendentem in portis,& ſermonem ſanctum eſt execratus . Alius autem
propriæ ſacrificauit ſagenæ,quæ multa comprehendit, & rapinam pauperis
in domo ſua habuit,nequaquam dei memor, ſeu male memor , benedictus

dicens, dominus, quoniam ditati sumus: & suspicatus est iniustitiam tanquam à seipso hæc haberet, quo puniretur. propter hæc enim uenit ira dei super filios inobedientiæ, propter hæc clauditur cœlum, aut male aperitur. & longe magis id fiet, si percussi non fuerimus conuersi, & appropinquanti naturaliter appropinquemus. quid ad hæc dicemus, frumenti arctatores & institores? qui temporum obseruamus difficultates, quo abundemus, ac calamitates alienas in delitijs habeamus, possideamusqúe, non ut Ioseph Ægyptiorum substantiam, ad maiorem administrationem domesticam, ille enim bene rem curabat frumentariam, ac congregabat & distribuebat: sed nos tanquam transgressores proximorum nostrorum bona affectamus, qui dicimus, quando præteribit mensis & lucrabimur? quando sabbata, & aperiemus thesauros? uos qui duplicibus mensuris & ponderibus, id quod iustum est corrumpitis, & iniustitiæ mensuram ad uosmetipsos attrahitis. Quid ad hæc diceris, qui nullum possidendi finem nostis? qui aurum & argentum adoratis, non secus ac Baal olim, & Astartem, necnon Chamos abominationem. qui uario gemmarum splendore, ac fluidis uestimentis uos ornatis, tinearum sumptu, ac latronum, & tyrannorum, necnon furum thesauris. Qui admodum ob seruorum & equorum tumidi estis multitudinem. Qui in campis ac montibus uos diffunditis, ac quædam possidetis, alia uero inuaditis, nonnulla autem speratis, instar Salomonis sanguisugæ, quæ expleri nequit, sicut nec infernus, terra, ignis, & aqua: aliumqúe orbem terrarum ad possidendum requiritis, ac dei terminos inculpatis, tanquam concupiscentia uestra & insatiabilitate longe angustiores. Quid autem ij qui in altis resident thronis? ac potestatis scena elati, supercilia etiam ultra theatrum attollunt, nequaquam deum ac sublimitatem inaccessibilem in omnibus cogitantes, quo subditos tanquam conseruos iudicent, quum & ipsi pari indigeant clementia. Proinde & illos mihi considera, qui delicate in ebumeis dormiunt lectis, quos recte diuinus mordet Amos: & qui preciosis delibuti sunt ungentis, & ad uocem organorum manibus plaudunt, ac rebus fluxis non secus ac stabilibus gaudent, & nequaquam ea contritione qua Ioseph fratribus condolent, seu compatiuntur. Oportebat autem eos benignos esse ijs, qui priores in hanc calamitatem incidissent, & misericordiam misericordia assequi. Oportebat ululare pinum, quia cecidit cedrus. oportebat admoneri proximorum calamitate, & ob mala aliena recte disponere domestica, quum in hoc, iam clade affectos præcellerent, quod ipsi per illorum saluarentur ærumnas, & nequaquam alij eorum exemplo ad modestiam redigerentur. Hæc nobiscum factum ac diuinum philosophare caput, quoniam tempore longo multam etiam consequutus es experientiam, ex qua sapientia oritur. Talibus populum tuum instrue, esurientibus panem confringere doce, inopes, uagos colligere, nuditatem cooperire, consanguineosqúe minime negligere, hoc præcipue tempore: siqui

dem deus plus tali gaudet fructificatione, quàm multitudine collationum, aut magnitudine munerum. Præter hæc autem & ante hæc, Moses mihi hodie aut Phinees fias, pro nobis consiste, & deum placato. sedetur calamitas, seu per sacrificium spirituale, siue per orationes & colloquia rationabilia. Intercessione tua domini iram compesce, plagæ siste sequelam, patris nouit uenerati caniciem, pro filijs legatione fungentem, de præteritis supplica malis, pro futuris sponde. Offer populum, plaga & timore purgatum, petito eis cibum corporalem, sed ante illum angelicum, è cœlo descendentem. id si feceris, deum reconciliabis, cœlum mitigabis, pluuiam reddes temporaneam & opportunam. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra fructum suum producet, ea quæ deorsum est, quotidianum, homo uero noster æuiremum, quum torculari diuino fuerit expressus, ac per te cum operibus nostris adductus. In Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO HABITA IN FVNERE PATRIS, PRAESENTE BASILIO MAGNO

HOMO DEI, & serue fidelis, diuinorumque mysteriorum dispensator, ac uir desideriorum spiritus. ita enim scriptura uocat in altum progressos ac sublimes, & qui uisibilia exuperarunt. sed & deum Pharaonis te uocare audeo, necnon uniuersæ Ægyptiacæ ac oppositæ potestatis, columnam ac fundamentum ecclesiæ, uoluntatemque domini. & luminare in mundo, habens sermonem uitæ, ac fidei firmamentum, spiritusque habitaculum. & quo pacto omnes appellationes tuas, quas uirtus tibi conciliauit enumerare possem? quum alia, aliam tibi domesticam reddiderit & indiderit. Veruntamen hoc nobis dicas, unde ades? & quodnam opus tuum? & quid nobis gratificaturus aduenis? postquàm omnino cum deo, & circa deum moueri, & ob benefaciendi gratiam eorum qui te suscipiunt, uenire scio, ut nos aspicias. num pastorem quæris? aut nos oues uisitare intendis? non amplius superstites, sed magna ex parte una digressos, ac loco afflictionis indignantes. maxime nunc, postquàm gubernatorem peritum, ac uitæ nostræ lampadem perdidimus. ad quem diligentem aspiciebamus, & qui à supernis nobis salutem per ignem significabat. illum inquam, qui cum omni bono, & uniuersa disciplina pastorali, quam longo collegerat tempore, est peregrinatus: plenus diebus, simul & prudentia, necnon senectutis gloriatione, si Salomonis illud dicere oportet coronatus. Cæterum grex indigus est & abiectus, & cernis ne quanta tristitia & mœstitia plenus? non amplius in loco uirenti requiescens, nec

aqua

aqua quietis refectus, præcipitia quærens & barathra, necnon loca deserta, per quæ dispergatur & corrumpatur, Incertus num pastorem alium tam prudentem sit consequuturus, etsi non talem, licet ualde confidat, gratum tamen, si non longe deteriorem. Proinde quum tria sint quemadmodum dicebam, quæ præsentiam tuam necessariam reddunt, ac omnibus ex æquo tam nobis, quàm pastori, necnon gregi, age iuxta spiritum culturæ, qui in te est, unicuique suum tribue commodum, & in dispensatione diiudica sermonem, quo te magis ob sapientiæ admiremur magnitudinem. Cæterum quo modo dispensabis? nempe si uirtutem huius merito laudaueris, non solum ut sermonem funebrem purum persoluas puro: sed ut alijs quoque conuersationem illius pietatis characterem & admonitionem esse ostendas, nobisq; breuiter de uita & morte, necnon de corporis & animæ coniunctione & disiunctione philosophetis: Insuper & de mundis duobus, præsenti nempe ac instabili, de intellectuali quoque & permanente: ac nobis persuadeas, ut illius deceptiones, confusiones, & inæqualitates contemnamus, quibus tanquam in undis susque deque ferimur fluctuantes: huius autem soliditati & stabilitati, necnon pulchritudini innitamur, quū semper eodem perduret modo, ab omnique perturbatione ac confusione liber existat. Ita enim minori afficiemur tristitia, si citius ex hac uita emigremus, immo potius lætabimur, si nos sermo hinc abduxerit, & in supernis statuerit, ac præsentem insuauitatem bono absconderit futuro, nobisq́ue persuaserit, quod ad dominum agamur bonum, & quod melior sit habitatio firma, quàm peregrinatio incerta, quodq́ue nauigantibus portus est tranquillus, id ijs qui in huius uitæ iactantur tempestate transmigratio hinc sit & translatio, aut quemadmodum ij, qui iam longam præoccupauerunt uiam, peregrinantibus & adhuc laborantibus uegetiores sunt, & minus defatigantur: ita qui hospitium assequuntur quod ibi est, illis, qui adhuc uitæ præsentis terunt inæqualia & præcipitia, feliciores & quietiores existunt. Nos igitur ita consolare, at gregem quo pacto? primum illi tuam promittito præfecturam, & pascendi curam, sub cuius alis omnibus bonum est requiescere, & cuius uocem nos qui siti laboramus, non secus ac fontem sitimus purissimum. Deinde nobis persuade, quod ne nunc quidem pastor ille bonus nos dereliquerit, qui animam suam posuit pro ouibus suis, sed quod superstit, & pascat ac dirigat proprias, & à proprijs cognoscatur, corporaliter quidem nequaquam comparens, spiritaliter uero nobiscum conuersans, contra lupos pro grege depugnans, & nemini permittens, ut caulam furtiue aut dolose transgrediatur, ac uoce peregrina animas bene institutas seducat ac decipiat. & ut ego mihi persuadeo, nunc magis proficit precibus, quàm antea doctrina: quanto etiam plus deo est propinquior, postquàm uincula deposuit corporalia, & à materia quæ mentem turbabat est liberatus, nudus

cum nudo conuerſans, nempe cum mente prima ac puriſſima, ordine an-gelico & fiducia cœleſti (niſi hoc nimis audacter dictum eſt) effectus di-gnus. hæc quidem tu melius digeſſeris & philoſophaberis, quàm ego ſer-monis & ſpiritus uirtute oſtendere queam. Cæterum ne per ignorantiam bonorum, quibus ille præditus erat, ſermo multum ſua imminuatur digni-tate, breuiter laudem ex ijs quæ mihi de digreſſo cognita ſunt depingam, inſulpam, ac bono tibi talium pictori tradam, ut uirtutis illius pulchritu-dinem confirmes, ac omnium auditui & cognitioni exponas. Ille igitur, ut patriam, & genus, necnon corporis habitudinem ac ſplendorem externum, cum alijs quibus potiſſimum homines gloriari ſolent, laudis relinquam le-

Genus gibus, ex primordijs noſtris, & perquàm domeſticis exordium ſumam: germen fuit, radicis nequaquam laudabilis, aut fertilis pietatis. ſiquidem quum nouiſſimis confidam, nequaquam erubeſco ob prima. nec quæ in do-mo dei plantata eſſet, ſed ualde abſurdæ & alienæ, ex rebus duabus com-mixtæ diuerſiſſimis, ex errore nempe gentili, & monſtro legali. quæ ambo partim effugit, partim uero ambobus obnoxius fuit. ſiquidem homines il-li idola & ſacrificia reijciunt, ignem autem uenerantur & lampades. ſabba-tum præterea honorant, & in cibi delectu admodum ſunt ſcrupuloſi, cir-

Hypſiſtarij qui nam & quales ſint cumciſionem contemnunt. humiles autem illi Hypſiſtarios, hoceſt ſubli-mes ſe appellant, ſolum uero creatorem omnium uenerantur. ac ita ille ad impietatem anceps erat, ex aliquo aliquid factus. ac ideo ignoto, utrum gratiam ipſum uocantem plus laudare debeam, aut etiam electionem illi-us. Sanè ita illi mentis oculus à lippitudine qua detinebatur eſt purgatus, tantaq́ue uelocitate ad ueritatem accurrit, ut & à matris gratia & ſubſtan-tia penitus excideret, nilq́ue ei niſi ſuperni patris ac uera relinqueretur hæ-reditas, quam & tetinuit. hanc ignominiam facilius etiam tulit quàm alij honores maximos. Verum minus hoc admiror, licet admiratione ſit di-gniſſimum, & quur nam? quoniam ipſi inter multos alios communis erat contentio, omneſque in magna dei ſagena includi oportet, & piſcatorum ſermonibus capi, tametſi quidam prius, alij uero poſterius ab Euangelio comprehendantur. quod uero potiſſimum ex rebus illius me admiratione perculit, hoc etiam enarratione dignum exiſtit. erat ille noſter antea etiam quàm ex noſtra eſſet caula. mores enim nobis ipſum conciliarunt. nam quemadmodum multi ex noſtris nequaquam nobiſcum ſunt, quos uita à corpore alienat cõmuni: ita multi inter externos erga nos ſunt inclinati, qui moribus fidem præueniunt & ſolo nomine indigent, opera enim prius ha-bent. ex illorum numero meus pater erat, ramus alienus, uita ſua ad nos

Modeſtia inclinans. modeſtia uero tantum excelluit, ut perquàm amabilis pariterq́ue honeſtiſſimus eſſet, quæ ambo haud faciliter concurrere ſolent. Iuſtitiæ ue-

ro quodnam maius & manifestius documentum esse posset? quàm quod li- *Iustitia*
cet minime secundas partes in re publica sortitus fuisset, nec unica drachma
substantiam suam augmentauit: tametsi cerneret quod alij Bnarei manus
rebus iniicerent publicis, facultatibusque inflarentur malis. ita enim iniu-
stam uoco opulentiam. Sane prudentiæ nequaquam parua in eo fuere si- *Prudentia*
gna, quemadmodum ex sermone liquebit procedenti. huius mercedem, ut
arbitror, fidem tulit. Verum quonam modo illud (haudquaquam enim
decet, ut res tanta sileatur) explicabimus? igitur mulierem fortem quis in-
ueniet? diuinam scripturam dicentem audiui, & donum dei esse, ut quis à
domino coniugium sortiatur bonum. quod & externis uidetur. nam illo-
rum illud est,

Nil homini melius contingit coniuge casta.

Cæterum dici nequit, quisnam coniugio felicior extiterit quàm ille. ar- *Coniugium*
bitror enim, si aliquis ex finibus terræ, & omni genere humano, coniugi-
um optimum contrahere studeret, nequaquam uxorem hac meliorem,
aut magis conuenientem inuenire potuisse. nam uirorum & mulierum o-
ptima quæque conuenere in unum, ita ut nuptiæ illæ non minus uirtutis,
quàm corporis esset coniunctio. nam licet alios exuperarent, inter seipsos
tamen propter uirtutis æqualitatem, & honoris paritatem se superare ne-
quibant. Sanè quæ Adamo tradita est, ut illi auxiliaretur, postquàm bo-
num erat, ut homo non esset solus, pro adiutrice facta est hostis, & nequa-
quam contho ralis, sed aduersaria, uirum per uoluptatem fallens, & co-
gnitionis ligno, à uitæ ligno abalienans. Patri autem non solum coopera-
trix à deo est tradita, id enim minus admiratione dignum, sed & rectrix
est facta, quæ illum per se tam opere quàm sermone ad optima quæque per-
duceret. nam licet optimum iudicaret, ut in alijs secundum coniugij legem ui
ro pareret, in pietate tamen nequaquam illam puduit, quo minus se docto-
rem exhiberet, quod quidem admiratione dignũ existit. sed plus admiran-
dum, quod ille ultro ab ea deuinci uoluit. illa etenim est, quæ quum aliæ mu-
lieres de pulchritudine tam naturali, quàm fictitia cõtendunt & efferuntur,
unam solam pulchritudinem nouerat, animæ nempe uenustatem, & ut ima *Laus uxoris*
ginem diuinam custodiret, aut pro uiribus repurgaret. ornatum autem depi
ctum & artificialem, ad eas quæ in scena uersantur relegabat, & unã solam
nobilitatem existimabat pietatem, & ut sciret unde facti simus, & quorsum
tendamus. solasque diuitias firmas ac tutas, deo ditescere & pauperibus, ma-
xime quum in genere propinquos incideret, quibus usque ad indigentiã sub-
uenire, nequaquã calamitatis solutionem, sed monitionẽ continere censebat.
at liberalius bene facere, honoris firmioris & consolationis esse perfectioris.
quum hi commodo domestico, illi uero pietate excellant. & quamuis admo-
dum difficile sit hæc utraque assequi, in utrisque tamẽ omnes alias exuperabat.

M 4 & utrunque

& utrunque exactissime perficit, duoque in unum connectit, ita igitur domum suis adauxit curis & cogitationibus (secundum Salomonis de muliere forti terminos & leges) tanquam pia esse ignoraret. ita autem deo ac rebus operam impendit diuinis, ut licet plurimum à rura abesset domestica, neutrum tamen offenderetur propter alterum, sed pariter ambo perficerentur. Proinde quod nam tempus, aut quis locus illius ignorat orationes? qui motus & ipsi primus fuit, ex omnibus in die. seu potius quæ ita petendo, simul & petitionem consequi sperarit? Sanè quænam ob sacerdorum ita oblectata est manum, & faciem, seu omnem speciem philosophiæ ita honorabit? quæue magis ieiunijs & uigilijs carnes suas macerauit? aut se psalmodia tam nocturna quàm diurna exercuit? Quæ magis uirginitatem dilexit? tametsi uinculis ligata esset coniugalibus. Quæ orphanorum & uiduarum melior adiutrix fuit? Quæ calamitates suas deplorantes plus consolatione subleuauit? Cæterum hæc forsitan parua uidentur, ac quibusdam contemnenda, quoniam haud facile plurimis sunt concessa. Verum quo pacto ea quæ paucis contingunt, & creditu difficilia existunt, inuidiæ minus obnoxia essent? mihi uero admodum sunt ueneranda, quoniam fidei sunt indicia, & spiritalis feruoris conamina. quale & hoc est, quod nunquam uox eius in sacris audita est connentionibus aut locis, præterquàm in necessarijs & mysticis. proinde si magnum olim fuit, ne super altare ascenderet bipennis, aut ascia uideretur seu audiretur, ex ratione maiori, tanquam naturale esse deberet, & omni artificio carere, omne quod deo consecratur: quur non & in illa magnum esset, ut silentio ueneraretur sacra? ac nunquam tergum uenerandæ præberet mensæ? seu in diuinum expueret pauimentum? uel nec manus gentilibus porrigeret? aut labia labijs admoueret,& neque inter alias mulieri etiam quæ honestissima esset & admodum domestica. quinimmo nec communicare uoluit, non solum uoluntarie, uerũ neq; coacte, ijs,quæ à prophana & impura ueniebant mensa,sed nec unquam iuxta templa scelesta transire, aut illa præter cõscientiæ legẽ aspicere sustinuit, neq; narratiunculis gentilibus seu cantilenis theatralibus auditum inquinare: uel linguam, quæ iam susceperat diuina ac illa etiam loquebatur. siquidem prophana nequaquam sacris conuenire putabat.& quod his plus admirandum fuit,nec unquam uel parumper luctui indulsit corporali, tametsi mirum immodum alienis etiam flecteretur calamitatibus, ita ut uel uocem aliquam emitteret flebilem, ante gratiarum actionem, aut lachrymæ ex illius exciderent palpebris, quæ iam mysticæ erant, signatæ,seu luctus præberet speciem:quamuis multoties,multa ei acciderent molesta,in die etiam clara. siquidem ad animam dei amore detentam pertinere arbitrabatur,ut diuinis cuncta subijcerentur humana. Taceo his secretiora,quorum deus testis est,& seruæ fideliores,quibus illa cõcredebat talia.

Cæte-

Cæterum quę ad nos pertinent, nec memoria fortassis sunt digna, tanquam indigni simus, ut quid de nobis sperari deberet. indicia tamen sint magni illius conatus. nos enim antequam nasceremur deo uouit, nequaquam de futuro solicita, & quàm primum nati essemus, deo se nos oblaturos promisit, nec oratione sua à deo est defraudata, nec is hostiam sibi oblatam reiecit. confestim igitur quædam ex his iam præsentia, alia autem erant futura, quotidianis additionibus adaugenda. & quemadmodum sol iucundissime matutinis fulget radijs, meridianis uero calidior existit, & lætior: ita ipsa nequaquam paruas pietatis primitias texens, nouissimo lumine plus resplenduit. Cæterum non paruus illi ad pietatem stimulus erat, quod ex arbore fructifera & nequaquam syluestri ortum sumpserat, licet copulata esset illi qui domesticus factus fuerat. longa enim serie, & à maioribus hæreditate paterna, dei & Christi amatrice uirtutem acceperat, & nequaquam mariti instar, ex oleastro in oleam inserta fuerat: non igitur minus fidelis iugum, propter fidei ferre poterat excellentiam, sed in illo solo tota erat, quod id haud tolerare ualeret, quum aliâs inter mulieres fortissima esset, & admodum mascula. hoc autem erat ex dimidio reluctari deo propter alienationem particulæ alterius, & nequaquam copulæ corporali spiritus adiungere cognationem. Deo igitur die & nocte ob hanc rem supplicabat, & illum multis ieiunijs & lachrymis pro capitis salute orabat, nihilominus tamen uitum & laborum demerebatur assiduitate, ac morum mercabatur uarietate, opprobrijs, admonitionibus, obsequijs, abalienationibus, potissimum uero moribus familiaribus, & erga religionem feruentioribus, quibus præcipue anima flectitur & emollitur, uoluntarieq; ad uirtutem cogitur. futurum igitur erat, ut aquæ gutta assidue destillans, petram tandem excauaret, ac illa rem cui tantum studebat cum tempore perficeret. quod quidem ostenderunt sequentia. & illa quidem hæc petebat & sperabat, tanquam quæ fide magis flagraret quàm iuuentute. nemo enim ita confidit præsentibus, quemadmodum ipsa speratis, experientia edocta, quanta essent dei dona. marito autem ad salutem cooperabatur consideratio, quæ paulatim suscipiebat obsequia. cooperabatur etiam deus, ac uisiones somniorum, per quas sæpius deus animæ saluandæ benefacit. Cæterum qualis nam fuit uisio? iam enim narratio suauissima exordium mihi sumit. uisum est ei, quod nunquam antea, licet uxor sæpius orasset & rogasset, particulam illam ex diuino Dauid cantare, Lætatus sum in bis quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Erat igitur psalmodia peregrina, ac desiderium cum cantu intrabat. at illa quum audisset quod uoti compos facta esset, tempus arripuit, ac uisionem in optimam partem est interpretata, cum ueritate & gaudio beneficij ostendens magnitudinem, & ut ille salutem assequeretur festinabat: timens nequid interueniret, quod uocationem impediret, & ipsa studio suo frustraretur. accidit autem tum temporis, ut multi Episcopi Niceam festinarent,

ut

ut Arij resisterent insaniæ, quum malum illud nuper pullulare & deitatem incidere cœpisset. Ille igitur deo ac ueritatis præconibus se tradidit, desideriumque est confessus, ab ipsisque communem salutem quæsiuit: ex quibus unus erat Leontius, uir excellens, qui tum nostræ præerat metropoli. Proinde quum hic à charitate obuiam se ferat miraculum, admodum ego charitatem offenderem, si tacitus illud præterirem, præcipue quum non pauci miraculi huius testes supersint. Errabant errore quodam spirituali, diligentiæ doctores, & gratia præsignabat id quod futurum erat, figuraque sacerdotij instructioni admiscebatur. ô instructio minus uoluntaria, genibus enim inclinatus, instructionis expurgabatur sermonibus, ita ut multi qui tum aderant præsagirent, id quod futurum erat, non ex sublimioribus solum, sed etiam humilioribus intellectu, signis haud obscuris, credentes futura. parum igitur in medio fuit, quum miraculum miraculo est coniunctum. producam igitur fidelium auribus sermonem quoque illum. nam animabus prophanis nihil ex bonis fide dignum uidetur. accedebat ipse ad regenerationem, quæ fit per aquam & spiritum, per quam confitemur deo hominis secundum Christum formationem & expiationem, necnon materiæ terrenæ ad spiritum transpositionem & reformationem: & accedebat ad ablutionem cum desiderio feruido, ac spe præclara, expurgans se antea pro uiribus, tam anima quàm corpore sanctificatus, longe magis quàm ij, qui tabulas à Mose accipere debebant. illis enim sanctificatio ad indumenta usque procedebat & uentrem, parua coarctatio & temperantia quædam frugalis: illi autem uniuersa præparatio in media uita splendoris erat, & ante purgationem purgatio muniens donum, quo expurgatio concrederetur puritati, & bonum haud periclitaretur, ac deinceps contra gratiam auderet. quum autem ex aqua egrederetur, lux circa illum fulsit, & gloria affectu eius digna, cum qua etiam processit gratia fidei. Sanè hæc res & alijs quoque cognita est, qui tum miraculum sub silentio custodiebant, nequaquam illud narrare audentes. unusquisque enim putabat uisionem hanc sibi soli apparuisse. paulo post uero inuicem retulerunt. baptizanti uero & expianti adeo manifesta fuit & cognita, ut nequaquam mysterium celare posset, ac publice uocem diuulgaret, quod successorem suum unxisset spiritui. & hoc ex audientibus & cognoscentibus nemo non credebat. quoniam & Moses quum adhuc paruus esset multis, ac precij nullius dignus, ex rubo uocatur ardente, minime tamen igni cedente, seu potius ab eo qui in rubo imaginatione deprehendebatur: illique primum concreditur miraculum. Moses ille à quo mare diuiditur, & cui cœlum panem pluit, & qui à petra aquam eduxit, quemq; ignis & nubis columna inuicem sibi succedentes in uia deduxerunt, & cuius manuum extensio trophæum erexit, ac multa agmina deuicit, crucem forma illa designans. Esaias autem ille gloriæ & seraphin inspector, & post illum Hieremias, cui magna gentium & regum potestas concredita

credità fuit, hic quidem uoces audiuit diuinas, & ad prophetiæ mysterium carbone antea purgatur. Ille uero ante fictionem cognoscitur, & ante natiuitatem sanctificatur. Paulus autem quum adhuc persequutor esset, magnus ille ueritatis præco, gentium in fide doctor, & lumine circundatur, & illum quem persequebatur cognoscit, magnumq; ei concreditur ministerium, ac uniuersus illi auditus & cogitatio tota repletur Euangelio. Cæterum quid necesse est omnes enumerare, qui à deo uocatione fuerunt præuenti, & talibus miraculis ad fidem perducti, quibus & pater meus in pietate est confirmatus, ac ideo prima illius non adeo sunt incredibilia & admiranda. Sanè quidam posterioribus priora deturparunt, non secus quàm si quis cito bonis exatiatus, deinde ulterius progredi contemnat, aut omnino ad prauitatem recurrat. Verū hoc nequaquam de eo dici potest, seipsum enim non minus quàm quæ acceperat diligenter conseruabat, ita, ut utraq; rectè inter se congruerent, tam ea quæ ante sacerdotium, quàm postea egit, nec minus honeste incepit, quàm finiuit: neque aliter finiuit quàm incepit. Sacerdotium Sacerdotium uero illi concreditum est, haudquaquam secundum facilitatem & confusionem præsentem. uerum parum defuit, quin purgarioni adderetur & purgandi peritia & uirtus, quemadmodum lex est consequentiæ spiritalis. postquàm autem concreditum fuit, plus glorificata est gratia, tanquam dei esset gratia, & nequaquam hominum. neque ut Ecclesiastes inquit, commotio quædam spontanea, sed electio spiritus. accepit enim ecclesiam spinosam & incultam, ac nequaquam antea sicut Episcopam gubernatam, sed ab uno solo ante eum decoratam, eoque admirando & moribus angelico, sinceriori uero quàm nunc sint populi præfecti, quo cito sublato, tursus ob gubernatoris defectum ad segnitiem multam reuoluta est & insaniam. primum igitur hominum mores haud difficulter mansuefecit, & sermonibus qui pastoralis essent scientiæ, & quod seipsum exhibebat exemplar, tanquam statuam spiritalem, pulcherrime ad omne opus bonū tornatam. Inde diuinis literis assidue incumbere cœpit, quapropter licet in talibus tarde discere inciperet, tantam tamē sapientiam in breui collegit tempore, ut quemadmodū & in alijs nemini posterior esset, ac ne illis quoq; qui plurimum laboris exhauserant. Studium Quin & gratiam hanc à deo accepit præcipuam, ut rectę doctrinæ pater fieret & præceptor. non quemadmodum sapientes præsentes, qui se adaptant tempori, nec tanquam medius, & artificiose sermonibus qui contra nos pro secuntur assentiebatur, sicuti ij, qui nequaq; fidem habent firmā, seu ueritatis negociatores existunt: sed erat ijs qui sermone ualent magis pius, illis autem qui rectè sentiebant plus ratione pollens: seu potius sermonibus partes tribuebat secūdas, pietate uero omnibus dominabatur. siquidem unum deum in trinitate adorandum esse, tria uero in unicam deitatem contrahenda sciebat: & neq; unitate Sabellij, neq; trinitate Arij sequebatur errorem: sed nec diuinitatem impie contrahebat, aut dissoluebat, neq; inæqualibus incidebat Recta doctrina

alienita-

alienitatibus,siue magnitudinis,seu naturæ.Haud enim unũquodq; incomprehensibile,& super nostram est considerationem.nam quomodo id quod hic nostrum superat intellectũ,aut cognosci,aut doceri posset? aut ubi mensurari quiret inexpertum?ut hoc patiatur diuinitas, quod est terminantium gradibus mensurata,& gradibus inferioribus.Hęc magnus ille homo dei & uerus noscebat Theologus,& cum spiritu circa hæc uolutatus: & quid aliud dicere oportet, quàm quod efficit, ut ecclesia hæc Hierusalem noua, & arca alia super aquas delata, quemadmodum Noë illius magni ac mundi huius patris secundi uocaretur, quum eo tempore animatum diluuium, hæreticorumq; insidiæ cuncta occupassent, quantumq; multitudine aliorũ superabatur,tantum nominis antecellebat claritate.idemque illi accidit, quod Bethlehem sacræ,quam nihil prohibuit,licet esse pusilla,quo minus orbis esset metropolis,tanquam nutrix Christi ac mater,qui mundũ creauit & deuicit. huius sermonis testimonium est,quod eo tempore quo feruidior pars ecclesiæ, contra ipsum seditiose decertabamus, literis decepti ac uerbis artificiosis, ad prauam communionem protracti,solus ipse creditus est mentem habere sanam, & nequaquam nigredine illa animam uná obfuscasse, tametsi mentis quadam arreptus fuerit simplicitate,& dolum ob animi innocentiam minus caueret.solus autem, immo primus seditionem illam contra nos suscitatam, pietatis zelo, & quantum ad eum, necnon alios pertinebat sedauit,quãtum & ad accursum primum, quantumq; ad discessum spectabat nouissimum, tam reuerentia sua,quàm doctrinæ puritate. ita, ut multarum ecclesiarũ cessaret fluctuatio,tempestasq; mutaretur in serenitatem,orationibus illius sedata & admonitionibus.Proinde si quid iuueniliter agere oportet, nos quoque qui hac in re socij fuimus,ac ei tam pietate quàm actione in omni bono auxiliũ præstitimus,ac quasi aliqualiter unà peccauimus, & unà cucurrimus, plurimam partem ferre,dignos ducimus. uerum quum sermo,parumper in his sit euagatus,hic iam sistatur. Cæterum quis nam bona illius,& multitudinem eorundem enumerare posset?aut si plurimum percurrere uellet, non difficulter reperiret omissa?semper enim in intellectus progressione, melior quàm prius fuerat,apparebat. Vnde quotiescunque res illius mecum uerso, magis me copia quid omittẽdum sit, quàm alios laudatores inopia quid dicendum sit solicitat: ita ut me abundantia quodammodo offendat, ac mentem mihi solicitam reddat,dum res illius laudare conatur:nilominus tamen nec quid in tam multis honore dignis & æqualibus uincat, inuenire queat. Etenim quemadmodum in undis euenire cernimus stantibus, ut quotiens cunq; calculus inijciatur,centrũ oriatur aliud, circulusq; super alio suscitatus, & assidue dilatatus, semper dissoluat extremum : illud idem & mihi palàm in re præsenti accidere uideo,dum enim mihi aliquid in mentem uenit,aliud elabitur,ac ideo circa electionem laboro,quum assidue id quod in memoria erat præoccupet,illud quod denuo affluat.Proinde quis illo studiosior in re-

bus

bus fuit communibus: quisúe in domesticis prudentior: quoniã & domum *Publicarũ &*
& facultates mediocres illi tribuit, qui cuncta recte & uarie dispensat deus. *domesticarũ*
Quis pauperibus æqualis naturæ, ac parti abiectæ, uel anima magis est cõ- *rerum cura*
passus, uel manu plus est largitus: in substantia enim propria, aliorum se di-
spensatorem esse censebat, ac ideo pro uiribus inopiæ succurrebat, ita ut non
solum consumeret superuarua, sed ea etiam quæ erãt necessaria. quæ res ma-
nifesta demonstratio extitit, quãtam curam pauperum babuerit. dedit enim
partem non septem solum, iuxta Salomonis legem, sed etiã si accederet octa
uus. quin nec ibi rebus uacabat uilibus, sed maiori uoluptate sua abijciebat,
quàm alios possidere cognoscimus. sed & omnẽ propinquitatẽ ac inopum
auferebat electionem, quæ mihi quidem uilis animi indicium, & censura esse
uidetur accipientis, quisnam dignus sit, quiúe minus: uerbumq́ murmura-
tionis, unà cum distributione prolatum, euitabat. quam rem multis accidere
uidemus, qui tametsi alijs impertiant, id tamen absq; beniuola faciunt prom
ptitudine, quę quidem largitione maior est & perfectior. longe enim melius
est propter dignos dare etiam indignis, quàm dignos priuare ob timorem
indignorum. & hoc esse uidetur quod scriptum est, oportere ut quis panem
suum etiam per aquam mittat, tanquam haud ab illa pessundari, aut coram
iusto harum rerum censore perire possit. sed illic occursurum, ubi cuncta no-
stra reposita sunt, & eo occursurum tempore, quo minime putamus. Cæte-
rum hoc pulcherrimum erat & maximum, quod magnanimitas illius omni
contentione carebat. quomodo uero & qualiter, nunc dicere pergam. quum
certamen pulcherrimum inter ipsum & coniugem esset, de pecunia commu-
ni in pauperum usus expendenda, maior distributionis pars in coniugis ma
nus, tanquã dispensatricis optimæ talium & fidelissimæ perueniit, cuius mu- *Eleemósyna*
lieris dico, & qualis: cui nec Atlanticum pelagus exhaustũ, aut siquod aliud *pauperibus*
est ex maximis, satis esse posset. talis & tam immoderatus expendẽdi amor *data*
eam detinebat. etenim Salomonis hirudinem ex contrario æmulabat: nam
insatiabilitate melioris, deterius uincebat, nec tamen benefaciendi prompti-
tudine exatiari poterat: quin & totam substantiam, quam ambo uel prius
habuerant, uel postea fuerant assequuti, minorem putabat, quàm desiderio
ipsius satisfacere posset. Sed & sæpius eam dicentem audiui, quod prompta
foret, si ita necessitas exigeret, ut tam ipsa quàm liberi eius priuarentur, dum-
modo bona eius in pauperum usus distribuerentur. Pater itaq; totas matri
habenas in expendenda dimisit pecunia, quod mihi quidem exemplo me-
lius esse censetur. nam pecunijs magnanimum esse & liberalem, haud diffi-
culter apud alios quoq; reperies, non solum in ijs quæ ob communis ac ciui-
lis ambitionis gratiam dilapidantur, sed etiam illis, quæ ob dei amorem in-
ter inopes disperguntur, & solum consumentibus reconduntur. cæterum qui
gloriam ob hæc cõtemnat, nequaq; facile inueniemus. quàmplurimis enim
gloriæ amor promptitudinem subministrat expendendi, & nequaquam di-

ſtributio occulta. ibi enim largitio eſt obtuſior. manus itaque talis erat, licet multa tanquam inter ſcientes obmittamus. nam ſi uel aliud tale nobis teſtimonium præbere poſſet, ex eodem fonte ac eiuſdem fluuij eſſe deprehenderetur.

Multos lucratus eſt deo.
Rerum diuinarum cura

Sanè quis magis cum dei auxilio, aut gradui adduxit, aut iniurias proprias adeo contempſit? aut cum timore ſacram menſam ab impuris mundauit? Quis conſilio tam diligenti, ac iuſtitiæ ſtatera, aut cauſas diiudicauit? ſeu prauitatem odio habuit? uel uirtutem honorauit? ſiue optimos eſt ueneratus? Quis ita pepercit delinquentibus? aut quis tum recte turrentibus ita occurrit. Quis præterea melius uirgæ aut baculi tempus nouit? at baculo plus tribuit? Cuius oculi magis reſpexerunt ſuper fideles terræ? necnon alios, qui

Virtutes uiri

deo uiuunt in uita ſolitaria & celibe, terram ac terreſtria cõtemnentes. Quis magis ſuperbiam caſtigauit? aut humilitatem dilexit? nequaquam ficte, aut ſuperficialiter, quemadmodum nunc multi ſe philoſophari ſimulant, ac præſtantes uidentur, non ſecus ac muliercula inſipientiſſimæ, quæ cum pulchritudine careant naturali, ad colorum fucos confugere ſolent. ſuntq; (quonam modo dicere debeo) theatrales ornatiſſimæ, propter uerecundiam inuerecundiſſimæ, & propter turpitudinẽ turpiſſimæ. humilitas enim nequaquam illi in ueſtimento ſita erat, ſed in penetralibus animæ. quin nec ceruicis inflexionem mollem, aut uocis infractionem, ſeu uultus compoſitionem fictam, uel barbæ denſitatem promiſſam, ſiue capitis colorationem adulterinam, aut inceſſus modum compoſitum, humilitatem eſſe indicabat. talia enim facile effinguntur, cito tamen redarguuntur. nil enim ſimulatum durabile eſſe

Vita ſublimis
Humilis ueſtitus

poteſt. Ipſe autem uita erat ſublimis, humilis uero prudentia. uirtute imitatu difficilis, conſuetudine autem perquàm facilis. ueſtitu quoq; nequaquam ſumptuoſus, ita ut faſtum pariter ac nimiam effugeret humilitatem. præ multis autem ſplendorem internum, & uentris morbum, necnon inſatiabilitatem, ac ſiquis alius, licet non uideretur domabat. hoc quidem ut purgaretur, illud autem ne attolleretur, re inani nominis uenans claritatem. nam ciuilis operis eſſe cenſebat, ut omnia fierent & dicerentur, propter quæ apud externos nomen quis aſſequi poſſet bonum. qua re nil in hac uita beatius eſſe poteſt. ſpiritalis autem & noſtrum eſt, ut ad ſalutem reſpiciat ſolum. ac ideo quum quis ad hunc ſcopum tendebat, magni hunc æſtimabat: ſin uero minus, deſpiciebat. quæ enim cerni poſſent contemnenda eſſe ducebat, quo interna ſe haberent rectiſſime. ſolum autem ea conſideranda, & longe alijs præferenda eſſe putabat, ex quibus aliquis plus dignitatis aſſequi, & alios ad id quod optimum eſt ſecum pertrahere poſſet. Cæterum inter res illius

Simplicitas, morum innocẽtia, obliuio malorum

pulcherrimum ac perquàm peculiare, & nec alijs ignotum erat ſimplicitas, & morum innocentia. necnon obliuio malorum. Porrò tam ex ueteribus quàm iunioribus, alij aliud donum quoddam egregium concreditum fuit, ſecundum quod unuſquiſq; gratiam aliquam à deo conſequi dignus erat. Iob tolerantia in afflictionibus, & animi fortitudo. Moſi & Dauid manſuetudo. Sa-

do. Samueli iurisdictio, & ut cerneret futura. Phineæ æmulatio, à quã & no/
men est sortitus, Paulo & Petro concordia præconij, Zebedæi filijs magni/
loquentia. unde & tonitrui filij sunt appellari. & quomodo sermo omnes in
specie enumerare posset? Stephani autem & mei patris donum unũ fermè
& idem fuit: hic enim nec in periculo cõstitutus, odio habebat iaculantes, sed
dum lapidaretur pro lapidantibus tanquam Christi discipulus orabat, pro
quo & periculum subibat, maius quid deo fructificans, quàm mortẽ, longa/
nimitatem nempe. Parti autem nihil mediũ fuit inter inuasionẽ & dimissio/
nem, ita, ut parum abfuerit, quin afflictio cõcessionis surriperetur celeritate.
etenim dei iram fecem quãdam esse & credimus, & audimus, commotionis
contra dignos residuum. Quoniam deus ultionum est dominus, qui licet ob
clementiam à seueritate ad remissionem inclinari consueuerit, non tamen in
omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores. at ille nequa
quam ab irritantibus superabatur, tametsi animo non omnino esset innulne
rabili, præcipue uero in spiritalibus, zelo succumbens, pręterquàm si aliquan
do præparatus esset & armatus, ac tanquam contra aduersarium à longe in/
strueret offendiculũ. ita enim nec à milibus, ut dici solet labesactabat. eratq;
hoc ei animi affectio suauissima. Ira enim nequaquã illi, anguis instar intus *Iræ refrena/tio*
ardebat, & ad uindictam erat parata, neq; ad iracundiam ex primo motu &
retributionis prorumpebat desiderium. uerum quemadmodũ apis aculeus,
citra mortem percutiebat, humanitas autem eius supra hominem erat. rotas
sæpe minabatur & flagella, & iam adhibebantur, uerum periculum erat, au/
rium compressio, aut genarum iniuria, aut pugnus super collum, sicq; minæ
dissoluebantur. ueste uero maleficus spoliabatur ac calceis, ipseq; prosterne/
batur in terram, inde ira nequaquam cõtra iniuria affectum procedebat, sed
contra eum qui prompte seruierat, tanquam ministrum malorũ. Et quomo/
do quis magis deo bonus esse uideretur? aut dignus ut deo offerret dona? se
pe enim nec commotus apparebat, & pro commoto respondebat, tanquam
domesticis illius peccatis erubescens. & ꝓfecto ros matutinus, solares potius
sustinuisset radios, quàm ut aliquid ex ira eius reliquum permansisset. & ta/
men dicebatur, uerum sermo euanuit cum uerbis, solum relinquens uirum il
lum bonum. non enim indignatio eius solis occasu longior erat, neq; irã quę
etiam prudentes perdit nutriebat, aut aliquid ex prauitate eius uel corporis
signo ostendebat. sed tranquillitatem motu etiam conseruabat. admiranda
igitur res illi accidit, non ut solus ob hanc honoraretur, sed solus ab accusato
ribus suis amaretur, & admirationi haberetur, quum bonitas eius superaret
feruorem: eueniteq; ut uenerabilior esset iusto, quũ illum comperet, ꝙ impro
bo quum eum admoneret. huic enim asperitas propter cõmodum lenitas ui
debatur, illi autem ob mores malos bonum etiam suspectum erat. & licet ita
tã anima quàm corpote se haberet simpliciter, & deo accepte, nilominus ta/
men cõuiciatoribus ob pietatem timori erat, seu potius nil aliud illos magis

 deterre/

deterrebat, ꝙ simplicitas eius despiciens. nunꝙ enim illi uel precationis, uel execrationis excidebat uerbũ, neq; cõfestim retribuebat aliquid ꝙ bonũ du/

Mansuetudo

tabile, aut triste quid tẽporale. illud enim ex profundo proficiscebat̃ animæ, hoc uero in labijs uersabat̃ solum, ac tãtum redargutio erat paterna. multis aũt qui eum offenderant, nec diuturna quidẽ repensa est retributio, sed neq; pœna à tergo est exacta. uerũ sub cõmotionem primã percellebant̃, conuer/tebantur, accedebãt, genua flectebant, ueniam cõsequebantur, discedebant, bene superati meliores fiebant, prudentiores, & cognoscentes: quoniã sępius uenia multũ prodest ad salutẽ. pudore enim reprimit offendentẽ, & ex timore ad beniuolentiam perducit firmiorem. Sanè quidã erudiebant̃ à bobus, qui perterriti iugũ abiecerant, & iuncti occurrebant, quũ eis antea nil tale ac/cidisset. alij aũt ab equis proiecti & cõculcati, obedientibus & mansuetis. nõ/nulli uero febribus intolerabilibus cõprehẽsi, & imaginationibus, ob ea quæ fuerant ausi. alij quoq; alijs instruebant̃ aduersitatibus, & obedire discebãt, propter ea quæ iam fuerant passi. tali igitur & tam manifesta præditus erat

Ars gubernandi

mansuetudine. Cæterũ num in gubernãdi arte, & uirtute agendi cõcedebat ut alius illi præstaret? nequaꝙ, sed ille idẽ mansuetus erat, ac si quis alius, in

Grauitas

mansuetudine tamen grauis. quũ enim hæc duo ut plurimũ inter se pugnẽt, & cõtraria existant, simplicitas inquã & austeritas: & hæc mansuetudinẽ habeat, agendi aũt arte careat, illa uero in agendis peritia, citra tamen mansue/tudinem polleat: mirabiliter ei ambo affuere. scilicet ut agere sciret tanquam seuerus, cũ mansuetudine tamẽ remittere, tanquã agendi imperitus, sed cum arte gubernandi, in præfecturis, in cõsidentijs, in omni specie gubernationis. siquidẽ serpentis prudentiã circa malitiã, cũ colũbæ circa probitatẽ miscebat simplicitate. nec prudentiã maleficã fieri sinebat, neq; simplicitatẽ stultã, sed potissimũ in specie manebat uirtutis, ex ambobus diligenter circũmunitus. Quũ igitur talis esset, ac ita sacerdotij munere fungeret̃, ab omnibusq; glo/riam esset cõseruтus, quid mirum si signis, quibus deus corroborat pietatẽ, digne præditus foret? Sanè unũ illi mirandũ accidit: ualetudine laborabat ad/uersa, ac corpore male affectus erat. & quid mirũ, si sancti etiã ægrotent? siue ob limi uilis purgationẽ, seu uirtutis probationẽ & experimẽtũ philosophię, uel ob instructionẽ imbecillorũ, ut ab illis tolerare discant, & nequaꝙ succũbant in afflictionibus. laborabat igit̃, sanctumq; ac celebre tempus paschæ aderat, dies dierũ regina, & nox splendida, soluens tenebras peccati, in qua nos sub largo lumine, ob nostrã salutem festiuitatẽ peragimus, ac cũ lumine quod propter nos mortẽ obijt, cõmorimur, rũ resurgentiq; unà resurgimus. erat aũt morbus diuturnus, & ut breuiter dicã, febris uehemẽs & ardens, cun/cta interna deurens. uires deficiebant, & cibi nausea infestabat̃, somnus uero aufugerat, ac planè dubitatio aderat, palmarũq; collisione deplorabat̃. cun/cta autẽ oris interna, & palati excoriabant̃. tot enim pustulis, adeoq; acutis, & densis scatebãt, ut nec aqua facile & absq; periculo transire posset. sed nec medi/

medicorum artes, nec domesticorũ preces, licet ualde orarẽt, nec ulla quæ ad bibebat medela succurrebat. & ille quidẽ in his erat, parũper spirans & du, bie: nec eos q aderãt amplius cognoscebat, sed totus in peregrinatione erat, & in ijs quæ diu ab eo erãt desidetata & præparata. nos aũt tẽplũ habebat, mystas simul ac oratores: postq̃ enim de omnibus alijs despetaueramus, ad magnũ medicũ & noctis illius cõfugeramus uirtutẽ, tanq̃ ad subsidiũ extre mum. ceterũ quid referã? num festiuitatẽ agẽtes, seu lugẽtes? panegyrim cele brantes, uel honorantes eum qui nõ amplius hic babebat sepulchralia? ô la chrymæ illæ, quæ tum ab uniuerso profundebant populo. ô clamores & uo, ces, qui cũ psalmodijs cõmiscebant. quærebant apud sacellũ sacerdotẽ, apud mysteria sacrorũ ducẽ, apud deũ adiutorẽ dignũ. & hæc meæ Mariæ erãt in choamẽta, quæ tympanũ pulsabat, & nõ epiniciũ, sed supplicationis carmen decãtabat, ac tum primum ob aduersitatẽ inuerecunda esse discebat, quũ po pulum pariter inuocaret ac deũ: hunc quidẽ ut dolẽti cõdoleret, & unà decer taret cũ lachrymis: illũ aũt ut exaudiret supplicantẽ, omnia illi miracula prio ra ad memoriã reducens. Calamitas eñ inuẽtrix est ingeniosa. at quid inde, noctis illius, & decũbentis deus egit? horror me subijt, quum ad reliqua enar randum procedo, quin & uos qui auditis horrescitis. cæterũ nolite fidẽ dene gare, id eñ haud sanctum est, tã nostri q̃ illius de q̃ loquimur gratia. aderat iam mysterij tẽpus, statioq̃ uenerãda & ordo distribuebat initiãdis: at ille à uiuificãte mortuos, & sacra nocte suscitatus, primo parũper mouet, inde for, tius, postea ancillã quandã, quæ ibi remãserat nomine uocauit, uoce tenui & admodum submissa, iubens ut adesset, ac uestẽ afferret, eiq̃ manum porrige ret. at illa aderat, eiq̃ cum admiratione seruiebar, ille uero tanq̃ baculo ma, nuductione eius utebat. Mosen in monte imitans, ac debiles manus ad p̃cũ figurã cõponens, expedite cum populo mystetia peregit, aut præegit. uerbis quidẽ paucis, & quibus poterat, intellectu aũt, ut mihi uidet, admodum per fecto. proh miraculum, sine gradu super gradum, sine altari sacerdos, ponti, fex longe ab expiãdis seiunctus: & hæc aderãt illi à spiritu sancto, ipsi quidẽ cognita, alijs uero qui præsentes erãt nequaq̃ uisa. deinde eucharistiç uerba, quẽadmodum moris est, protulit, populoq̃ benedicens rursus ad lectum est reuersus: cibo aũt parũper refectus, ac somno recreatus, inuocauit spiritũ. pau latim igitur melius sensit, quoad tandẽ pristinæ sanitati est restitutus. aderat itaq; noui diei, quẽadmodum nominamus, festiuitas, quã primã dominicã post resurrectionẽ habemus. quapropter ad tẽplum cum uniuerso ecclesiæ processit supplemẽto, renouãs salutẽ, ac gratiarum offerẽs actionẽ. Proinde opus hoc nõ minus mihi uenerãdum existit q̃ q̃d Ezechiæ accidit, quẽ ægro tantẽ & orãtẽ deus uitæ glorificauit additione, idq̃ p umbrã cognouit ascẽ, sam, q̃ secundũ preces infirmi est regressa, quũ deus pariter regẽ, & gratia, & signo honorasset, ipseq̃ additione diei, additionẽ dierũ uitç suç esse credidis, set. Sanè paulo post, simile quodãmodo miraculũ, matri quoq; accidit meæ, quod & relatu dignum censeo: nam illã merito honorabimus, si saltẽ hono,

re aliquo digna existit, patri uero narrationis cõmunione, rem gratam facie-
mus. infirmitate igit & illa tacta est, quũ omni tempore reliquo sana fuisset,
ac recte ualuisset. quũ igitur multa essent quæ illã affligerent, ne longius ser-
monem extendã, inedia potissimũ cruciabat, quę multis perdurabat diebus,
ita, ut nullũ cõtra malum inueniret remedium. quomodo igitur illã deus pa-
uit? nõ manna illã rigauit, quemadmodũ olim Israël: nec ex petra potum eli-
cuit, ut populũ reficeret sitientẽ: nõ coruis præcepit, ut illã quemadmodũ He-
liam pascerent, aut tanquã prophetã sublimem exsatiauit, quemadmodũ an-
teà Danielem in lacu famis. at quonã modo? uisus sum illi, cui eram charissi-
mus, ita ut non solum nos in somno magnificaret, sub multa nocte cum ca-
nistro & splendidis astare panibus: ac cũ illis eam dum oraret, quemadmo-
dum cõsueuimus signare, necnõ cibare & sanare, ac eã ad pristinã uirtutẽ re-
ducere. & nocturna quidẽ uisio diurna fuit ueritas. ab eo enim tẽpore spem
cõcepit meliorẽ, & hoc palàm & manifeste apparuit. quũ enim dies exortus
esset, summo ad illã mane accessi, primũq; alacriorẽ eã q̃ antea cõspexi. inde
quũ ab ipsa quæsiuissem, quomodo nocte habuisset, & nũ re aliqua indige-
ret? ac cætera interrogarem cõsueta. tu me, inquit, fili admodũ laute & suaui-
ter pauisti. quũq; quonã modo id accidisset admodũ blande & humaniter
sciscitatus fuissem, pariterq; ministræ innuissem, ut illã hortaret, ne cõtra ten-
deret, sed prompte rem explicaret, & illã pandere haud moleste ferret, illa ue-
ritatem detexit. Quin & unũ adhuc ambobus cõmune addidero: quum ego
ab Alexandria in Græciã per mare nauigarem Partheniũ: nauigabã autem
omnino præter anni tẽpus, quũ ita me desiderium instigaret, in naui Ægine-
tica: hoc autẽ potissimum me adigebat, quod uectores nactus essem dome-
sticos: quũq; parumper nauigãdo progressi essemus, ingens orta est tempe-
stas, & qualis non multum antea uisa fuit, quemadmodum referebant ij, qui
unà nauigabant: quumq; omnes cõmunem mortem timerent, mihi animæ
mors terribilior erat. periculum enim mihi misero imminebat, ne nondum
initiatus abirem, ac ideo spiritus aquam in mortis aqua desiderabam. clama-
bam igitur, orabam, & pamas uitæ desiderabam inducias: mecum quoque
clamabant connauigantes, & hoc in discrimine communi, tanquam nequa-
quam ad exercitium illud essent apti, hospites humani, & qui unà dolere ex
communi discerent periculo. & ego quidem talia patiebar, compatiebantur
& mihi parentes communes, per imaginationem nocturnam, ac periculi
participes erant, & à terra auxilium ferebant: per orationes quoq; undas in-
cantabant, quemadmodum postea quum uenissem ex temporis collatione
cognouimus. quin & somnus salutaris, quo postquam tempestas parumper
quieuerat occupabamur, hoc nobis ostendit. Erinym enim quãdam, uisu ter-
ribilem, & periculum annunciantem, cœpisse mihi uidebar, nam exacte no-
bis hanc nox designabat. alius quoq; qui unà nauigabat, erat autem puer
mihi admodum acceptus & charus, quiq; tempestatem molestissime tule-
rat, matrem meã supra mare gradientem, nauemq; accipientẽ, & haud mul-

to labore ad terrā trahentem uidit. cui uisioni ipse quoq; credidit. mare enim
quieuit, ac confestim insula Rhodus nos excepit. uerum non multū tempo-
ris post periculum hoc elapsum est, quum & nos domū peruenimus, quem-
admodū uoueramus deo si saluaremur, secundū uotū eum nos obtulimus.
Proinde cōmunia hæc: uerum iam pridem quosdā mirari arbitror, qui res il-
lius manifeste norūt, quod his ita sumus immorati, tanquā solū ad laudem
pertineāt: temporis uero difficilimi memoriā hucusq; distulerimus, ad quod
ille planè ordinatus fuisse uidetur: tanquam illa quæ tum facta sunt ignore-
mus, uel haud magna fuisse censeamus. sed age & illa quoq; iam prædictis
adiungere conabimur. tulit tempus nostrum primū malum, sed ut arbitror
& nouissimū, regem dei & rectæ considerationis desertorem, qui rem parui
operis esse putabat, si Persas subiugaret, magnū autem si his adderet Chri-
stianos. quumq; pariter dæmones cum agerent, ac illud ei persuaderent, nul-
lam impietatis speciem obmisit, suadendo, comminando, decipiendo, pertra-
hens ad se non solum defraudando, sed ui etiā cogendo. & ubi latere poterat
insidijs dolosis mentē suffurabatur. ubi uero minus, aperte potentia sua abu-
tebatur, quo omnino cuncti caperemur, uel male affecti, uel ui etiam coacti.
hunc quis magis quàm pater despexisse aut dissoluisse est repertus? contem-
ptus itaq; præ multis alijs iudex est, præfectus sagittariorū, cū suis quos du-
cebat, ut sacras domos nostras occuparet, aut subiugaret, quū enim multos
alios aggressus fuisset, huc quoque cum eadem peruenit intentione ac tem-
plum petebat cum mandatis. uerum tantum abfuit, ut quæ uellet peragere
posset, ut parum defuerit quin à patre meo excluderetur. id quum per semet-
ipsum intelligeret, aut ab alio quodam consulente audiuisset, licet pedum
dolore laboraret, discessit, quum sacerdos ira ac zelo contra eum, templi cau-
sa arderet. Cæterum quonam modo contemptum magis ostendere potuis-
set: quàm quod publice orationibus & totius populi precibus scelestum feri-
ret, ac nec tempus quidem timeret. priuatim uero nocturnam aciem oppo-
neret, humiq; dormitando seniles & macie consumptas domitabat carnes,
ac lachrymis solum rigabat, paulo minus quàm per annum integrum. & hoc
modo secretorum cognitori philosophabatur. coram nobis uero late-
re conabatur, ob ostentationis, ut dicebat, uitationem, & omnino latuisset,
nisi ego subito aliquando cubile ingressus, humi dormitationis indicia de-
prehendissem, ac quæsiuissem, cuius nam hæc essent, noctisq; mysteria co-
gnouissem. sed & aliam quoq; eiusdem temporis ac fortitudinis narrationē
accipite. Cæsariensium ciuitas de pontificis disceptabat electione, quū unus
obijsset, alter uero in locum eius substituendus quæreretur. feruebat itaq; se-
ditio, nec facile sedari poterat. Ciuitas enim illa ex sui natura, admodum
hanc ob rem ad seditionem est procliua, quum propter fidei ardorem tum
cathedræ præstantiam singularem. & hæc erant quæ contentionem plus ac-
cendebant. aderant itaque episcopi quidam, ut pontificem darent. Quum
uero populus inter se diuisus esset, & alius alium proponeret, quēadmodum

 in talibus

in talib. fieri cõsueuit, secundũ quod unusquisq; uel amicitia alicuius, uel pietate erga deũ affectus erat: tãdẽ populus uniuersus cõsensit, ut quẽdã ex primis inter eos uita prestanrẽ, nõdum tamẽ diuino baptismate signatũ, inuitũ etiã raperẽt. auxilio itaq; manus militaris, q̃ tum forte aderat, illũ sup gradũ posuerunt, ac episcopis obtulerunt, rogãtes, ut illũ expiarẽt, & põtificẽ ꝓnunciarẽt. interimq; persuasionib. uim quoq; intermiscere nõ dubitabãt: nõ admodũ decẽrer, sed magno fidei feruore impellente. Verũ enimuero nõ huius tẽporis est referre, quẽnam illo præstantiorẽ aut sanctiorẽ ostenderit tẽpus. quid igit̃ factum est? aut quousq; processit seditio? coẽgerũt, expurgauerũt, pronunciarunt, super thronum collocarunt, manu potius q̃ uoluntate, & dispositione spiritus. quod patuit quidẽ ex sequentibus. nã postq̃ hæc peregerunt, & ad se reuersi uoluntatis propriæ facti sunt domini, cõsiliũ inter se inierunt, sed utrũ spiritu bono ignoro, attamẽ inierunt, & decreuerunt, neminẽ rerum gestarum autorẽ censeri debere, nec electionẽ rite esse factã. nilominus uiolentiã imputabãt coacto, ac uerba quædã excipiebãt, quæ tum magis temerarie q̃ prudẽter fuerãt prolata. Cæterũ sacerdos magnus, & iustus rerũ gestarum cõsiderator, nequaq̃ ijs qui ita censebãt cõsensit, aut sententiã laudauit, sed immotus permãsit ac cõstãs, nõ secus ac si electus nequaq̃ fuisset coactus. oportere enim censebat, quũ uis cõmuniter fuisset illata, ut aut accusantes è diuerso accusarent̃, aut si dimitterent, ipsis quoq; dimitteret̃, uel q̃d iustius esset ut neq; dimittentib. dimitteret̃. si uero ipsi uenia digni essent, omnino & electũ culpa carere: si aũt nec illum, multo minus ipsos. longe pręterea satius esse tũc periclitari, & omnino cõtra tendere, q̃ postea insidiari, pręcipue eo tẽpore quo melius esset inimicitias iam contractas dissoluere, q̃ nouas suscitare. & ita res se habebat, aderat enim imperator, Christianis cõminans, & ob electionẽ irascebat̃. minabat̃ & præfectus. Ciuitas aũt in magno cõstituta erat periculo, timens ne post diẽ illum superstes nõ foret aut saluaret̃, seu ullã cõsequi posset ueniã. accedebat quod à fortuna quoq; in tẽpore fortunato irritata, & de peculatu suspecta fuerat, & innouatio quæ rũ uiro illo acciderat, non secus habebat̃ ac si pecuniæ publicæ fuissent interuersæ. sed & gentis princeps quærebat quo pacto tempori gratificari, & electum male afficere posset, erga quẽ nec alias benigne se habebat, sed ob disceptationes ciuiles ab illo dissidebat. ꝑ epistolas itaq; electores tanq̃ accusatores uocabat, nõ iam modeste, sed minis agens, sub prætextu, quasi imperator ita iuberet. quũ igit̃ ad ipsum quoq; epistola fuisset missa, nequaq̃ ꝑterritus est, neq; ut rescriberet uel parũper distulit. quanta uero ipsius fuerit fiducia, quali q̃ spiritu respõderit, ex rescripto eius cõsiderare licet. nos enĩ inquit, fortissime præses, ob cũcta quę agimus unũ habemus scrutatorẽ & regem, qui nũc oppugnat̃: is & de præsenti inquiret electione, quã illi legitimã & acceptã fecimus. q̃d si qs alijs in rebus uos honorare uoluerit, id admodũ facile efficere poterit: ad hoc aũt nemo nos cõpellet, ut his uobis cõsentiamus, tanq̃ haud recte aut iusta facta sint, quæ facta sunt, nisi uos, quibus fas nõ est, rebus mi

scere

ſcere noſtris,ac legē talem ferre uolueritis. has literas & præſes ipſe quū acce piſſet admiratus eſt,tametſi aliqualiter fuerit indignatus,queadmodū à mul tis qui res illius bene norant,eſt cognitū.hæc epiſtola & regis quoq; ſedauit impetū,ac ciuitatē liberauit à periculo.nec male addiderim, nos à turpitudi/ ne,hoc pacti ciuis opus fuit,& qui ſecundas cathedræ partes habebat,uerum longe melius eſt in talibus eminere,quā à ſublimi etiā throno uerba facere, & rebus potius excellere quā nominibus. Cæterū quis à noſtro orbe adeo eſt re motus,qui & hoc quod ex geſtis eius ordine fuit nouiſſimū,ſed rei magnitu dine uel præcipuū ignoret?cōflictabatˀ ciuitas illa ſeditione noua,ob cauſam eandē,quū cito ſubtractus eſſet qui bene fuerat coactus, & ad dominū pere grinatus.pro q generoſe & uiriliter in perſecutionibus decertauerat.eratq; ſe ditio quāto ſecuentior,tanto etiā turbulentior.nō em latebat is qui præ alijs excellebat,queadmodū nec ſol inter ſtellas delitеſcere poteſt, ſed ualde erat conſpicuus,cū alijs cunctis,tum populo electo & puriſſimo,necnō ijs qui cir ca gradus uerſabantˀ,ac Nazareis qui apud nos ſunt, quibus ſolis aut potiſ ſimū primus imminebat cōflictus.eccleſiæ enim à malo erāt immunes, pari ter & opulentiores ac potētiores, ſed omnis impetus ac ſeditio inter plebem erat,ac præcipue uiliſſimā. Cæterū nunc mihi periculū imminet, ne regimen populare,plus cōpoſitū quā noſtrum,cū quo gratia celebratˀ diuina,cenſeam: ac meliorē talium diſpenſatorē timorem,quā rationē putem:poſtquā quidā ex recte ſentientibus cōtra aliū uenit,te caput factū ac diuinū relinquēs,qui ma nibus domini eras fictus,qui iugo carebas,inops eras, ſine carne,ac ferè ſine ſanguine,qui in ſermonibus utebaris ratione, qui inter philoſophos ſapien/ tia præſtabas,qui in mundanis ſupermundanus eras,qui in honeſtis plus quā honeſtiſſimus:te meū illum amicum dico & cooperatorē,animæ meæ partē ingentē,ut quid dicā audacius,uitæq; ac doctrinę ſocium.uellem ſanè hic ut ſermo liber eſſet,ac te in alijs depingeret,ac nō in præſentia tua talia exquire ret,plurimaq; propter adulationis ſuſpicionem obmittere cogeretˀ. ſed ut lo quereт ratio compulit,ſpiritus enim nouit illum qui eius ſit,& cur nō:obſtat autem inuidia,id quum ſit,loqui erubeſco. Vtinam autem nec quum alij lo/ quuntur , & exacte noſtra comicis inceſſunt cauillis, audirem . hæc breuiter tranſcurrimus,nō ſecus ac fluuij, qui inter petras labuntur,ſilentio honoran/ tes quæ uere digna exiſtunt . nunc uero ad ſermonis progrediemur reliquū. Pater itaque quum ſpiritus eſſet, exacte nouerat quæ ſpiritus eſſent,ac ideo cenſebat nihil humile ſapere oportere,neq; per commendationes aut præiu dicationes pugnare,ac fauori plus quàm deo tribuere, ſed ſolum ad eccleſiæ utilitatem,& ſalutē cōmunē reſpiciendū eſſe.quapropter ſcribebat, admone bat,cōponebat,populū,ſacerdotes,necnō alios qui ad gradū pertinebāt, ob teſtabatˀ,eligebat,calculū ferebat,licet præſens haud eſſet. caniciei tribuebat ut autoritate fungeretur, quemadmodū domeſticis, ita & alienis.tandē quū electio canonice fieri deberet,unusq; qui pronūciari debebat,numero deſti/ tueretur

Baſilius magnus

Baſilius

tueretur

tueretur, è lecto, senectute & ęgritudine degrauatus, surrexit, & ad ciuitatem iuuenili perrexit animo, seu potius corpore ferebatur mortuo, ac parum per spirante: festinationem illam, pulchrũ sibi sepulchrum fore censens, etiã si quid eum pati oporteret. quin & tunc quoq; signũ non incredendum est factum, cõualescit labore, iuuenescit promptitudine, dispensat, ordinatur ille, collocat eum in thronum, quũ pompa producit, nõ amplius sella uili, sed archa utens
Lõganimitas diuina. Cęterum longanimitatem quam paulo ante laudare cessaueram, hic rursus & abundantius ostendere conabor. siquidem quum ęgreferrent com presbyteri, quod tam turpiter fuissent deuicti, paritercq; ob potentiam senis in rebus gestis indignarent, ac ipsum cõuicijs impeterent, solummodo tolerando prçualuit, & ut superior fieret, magnũ in mansuetudine auxiliũ reppe rit: ac ne maledicẽtibus remalediceret. quur enim molestum esset, quũ re ipsa uiceris, si linguę petulãtia etiã uincaris? ita igit̃ illos placauit longanimitate, accepto etiã in sententiã auxilium tempore: ita ut illi loquendo defatigarentur, ac ideo desisterẽt, indignationẽ in miraculum mutantes, ob priora pudefacti, illoq; patriarcha, legislatore, & iudice uterentur, omni odio penitus abiecto. eiusdem zeli fuit cõtra hæreticos cõtrouersia, quũ nobis bellum indicerent, unã cũ impietate regia, tanquã nos subiugaturi, & alijs adiũcturi, quum fere cuncti iam seruirent. tum enim nõ paruã nobis cõciliauit partem, ac tam per seipsum, quàm per nos quibus prçerat, illis tanq; truculentissimis restitit feris, nosq; tanquã catulos nõ ingenerosos ad pietatis exercuit studiũ. Cęterum in uno uos ambo inculpo, sed nolite mihi ob loquẽdi audaciã indignari, siquidem quid me perturbarit enarrare pergã, etiã si id mihi sit molestius. nempe quod me uitę malis indignãtẽ, & solitudinis amantẽ, ira, ut ignorem num quis alius qui apud nos sunt taliter, & cõmunẽ hanc tempestatẽ & puluerem queãdmodũ habeo celeriter euitare cõtendentẽ, & ad securitatis portum perducere conantẽ, haud scio quomodo onerosis & insidianti animarũ foro huic me implicantes, per honorabile sacerdotij nomen tradidistis. Vnde iam pleraq; euenere mala, alia uero sperant̃. quid enim interest, si uel iam patiaris, aut in futurum desperes. licet ratio aliud suadeat, & id quod melius est sibi polliceat̃. Proinde nec illud ex bonis eius prӕterierim, quod planè tolerans erat, & in aduersis superior. ultima uero ægritudine, admodum est af
Tolerantia flictatus, quoniã senectus cum illa cõcurrebat, eaq; longa & lubrica. sanè quod ægrotaret, cõmune illi cũ cæteris erat hominibus, hoc uero nequaquã cõmune, sed admodum sibi proprium, ac reliquis adhærens mirandis, quod nullo non tempore morbi affligeretur incõmoditate, ac sępius quidẽ in die, nõnunq; etiã horis singulis: solũmodoq; ministerij cõfortabat̃ tẽpore, tum enim passio eum relinquebat, tanq; mandato quopiam effugaretur. Quum autem circiter annos uixisset centum, fine Dauidicorum terminorum, temporis eius quo nos uiuimus, in sacerdotio uero quadraginta quinque, mensura uitæ humanæ, in senectute bona uitam finiuit. & hoc quomodo? in

orationis

orationis uerbis, & figutis, nullius prauitatis uestigia, sed plurima uirtutis relinquens monimenta. nil mirum igitur, si ueneratio eius plus quàm humana, omnium hominũ celebretur linguis & cogitationibus, nec facile reperiri potest, qui eius recordetur, quin non etiam imaginationem amet, & hanc scripturam manu admoueat ori. Talis itaq; uita eius fuit, talisq; uitæ finis & impletio. Cæterum postquàm necesse erat, ut memotia de eius relinqueretur magnanimitate, quid magis oportebat? quàm templum hoc deo & nobis erigere, in cuius ædificatione pauca quidem populo iniunxit, plura uero *Magnanimitas* ex facultatibus proprijs subministrauit, opus nequaquam silentio dignum, magnitudine quidem super multa, pulchritudine autem ferè super omnia. octo enim lateribus rectis in seipsum concurrit. columnis uero & porticuum pulchritudine in altum surgit, ita, ut structura eius nequaquam cedat naturæ. *Descriptio templi* superne autem à cœlo illustratur, ac largissimis lucis fontibus aspectum illuminat, tanquam lucis habitaculum uerum. undiq; autem materia excurrit, & cingitur splendida, idq; lateribus æqualibus, ita, ut multum interius spacij comprehẽdatur. Porticibus uero & ambulachris resplendet speciosis, quibus à longe accedentes excipiuntur, ut interim externum ornatũ dicere obmittam, ueluti lapidis quadrupedis, in comæ formã fastigiati, magni ac perpulchri, quantumq; sedilia marmorea, & capita angulos exoment. & quod lapis prouincialis nihil sit peregrino inferior. necnõ zonas diuersas & uarias prominentes & insculptas, à fundamento usq; ad uerticem. qui quum uisum terminat, spectatorem etiã fatigat. uerum quo pacto sermo tanti temporis & manuum laboris opus adeo breuiter explicare posset? hoc solum dixisse sufficiat, quod quum aliæ ciuitates multis cum publicis, tum priuatis ornatæ sint ædificijs, hoc solum præualet, ac nos pluribus reddit celebriores: & templum quidem ita se habet. Verũ quoniam & sacerdote opus erat, illũ quoq; domesticum dedit. utrum uero secundum templi dignitatem, nequaquã dicere habeo, præterquàm quod dedit. Sed quia sacrificia etiam requirebãtur, & illa quoq; adiunxit, afflictiones filij, & in aduersis tolerantiam, ut deus ab eo haberet fructificationem rationalem, uictimam spiritalem, pro sacrificio legali rectè expenso. Cæterũ quid ais pater? sunt ne hæc satis? recipisq; laborum retributiones quos ob meos exhausisti sermones, laudemq; hanc, siue præmissiuam seu funeralem, tribuisq; pacem sermoni, more ueteri, hicq; illum terminas, quo fugias satietatem, si qua hodie accidit. aut adhuc additionem aliquam quæris? sed terminas scio, sufficit enim, hoc tamen addere permittas, ostende nobis ubi nam sit gloria, & lumen quod circum te est, & citca tuã paulo post uxorem, necnõ filios quos præoccupasti, meq; eisdẽ suscipe tabernaculis, aut nihil etiã, aut parũper in hac uita mali patiẽtem: & prius quàm ad tabernacula perueniam, dulci illo lapide quem ambobus statuisti solare, q̃ hic etiã tuũ uenereris sacerdotẽ, & nomine parẽ: populoq; tuo ueniã concede, tam illi qui tibi cõmissus fuit, q̃ qui gratiæ tuæ particeps est factus.

tuteq;

tuteq́ illos dirige, præcipuè uero pastores omnes, & episcopos cunctos, quorum tu pater uocaris, ac præsertim illum, qui à te est coactus, paterne tamen & spiritaliter, ne omnino te inculpem tyrannidis. tibi uero, ó meorum sermonum & commotionum iudex, si satis de his disseruisse uidemur, & ut desiderio nostro dignum fuit, decerne, & habebimus ratum, quandoquidem calculus tuus omnino concordat cum deo. si autem infra gloriam patris, ac spem tuam uerba fecimus, tu nobis auxilium ferto, ac bonis illius tuam impertias uocem, quæ nõ secus expectatur quàm imber tempestiuus. omnino autem te in rebus maximis debitorem habet, & tanquam pastorem pastor, ac tanquam pater filium in charitate. quid mirum? si per te intonat orbi, ipseq́ aliquantisper tua fruitur uoce. Proinde quid reliquũ est? scilicet ut spiritali Sarræ, magni patris nostri Abraham consorti & contemporaneæ, conuenientia philosophemur. nõ eadem ó mater, dei natura est & hominũ, seu potius diuinorum omnino & terrestriũ. apud illa enim esse immutabile est, & immortale, necnon suum, & eorum quæ pertinent ad esse: solidorum enim sunt solida. nostra uero, quo pacto se habent? fluunt & aguntur, subindeq́ aliam accipiunt immutationem. uita igitur & mors, licet ut dicitur plurimum inter se distare uideantur, inter se tamen conueniunt, at quo pacto, quum opponantur? quoniam uita ex corruptione matre nostra initium sumit, ac semper per corruptionem præsentis transit excessus, donec uitæ huius dissolutionem in corruptionem uertat. Mors uero à præsentibus malis liberationẽ habet, ac sæpius ad uitam perducit supernam. ac ideo ignoro, num proprie mors uocari debeat, quum nomine potius quàm re terribilis existat. periclitamur igitur ne passionem quodãmodo patiamur irrationalem, quũ timeamus quæ terribilia non sunt, quæ uero terrore digna, tanquam potius eligenda fouemus. sola uita est, ut ad uitam respiciamus. sola mors peccatum, animæ enim est pernicies. at reliqua quæ nonnulli magnifaciunt, somniorum sunt uisiones, quę in rebus ludunt existentibus, animæq́ phasmata deceptibilia. Quũ igitur mater mea ita habeamus, nec uitam hanc nimis magnam ducamus, neq́ ob mortẽ nimia afficiamur tristitia. quid enim molesti patimur, si hinc ad ueram transcẽdamus uitam? si à uersutijs, captionibus, satietate, ac turpiũ rerum collectione liberemur? ad stabiliaq́ & nequaq́ fluxa pertingamus? ubi parua luminaria, circa lumen magnum lætos ducemus choros. uerũ perturbat te separatio, at spes te lætificet. Sed molesta est niduitas, at illi nequaquam molesta. & ubi est dilectionis mandatum? ut tibi bona optes, proximo uero impartias aduersa. quid autem omnino molestum esse potest? illi, quæ paulo post dissoluetur. prope est hora fatalis, tristitia, haudquaquam est constantia. ne oneremus leuissima, cogitationibus ingenerosis. re magna priuati sumus, sed & nacti sumus. siquidem priuari omnium est, consequi uero haud multorum. non hoc te flectat, sed illud consoletur. quandoquidem rationabilius est, ut melius uincat. tulisti mortem liberorũ adhuc iuuenum & ad

Basilium alloquitur

Matrem alloquitur

& ad uiuendum aptissimorū perquàm uiriliter ac philosophice, serto etiam corporis depositionem senilis, quum iam uita in sensibus quoq; ægrotaret impassibilibus, licet animæ totus perduraret inuiolabilis. Sed curatore indiges, ubi autem est Isaac ille tuus, quē tibi pro omnibus reliquit? pete ab ipso parua, nempe manuductionem & seruitutem: retribue autem magna, benedictionem maternam, & orationes, necnon libertatem uenturam. cæterum indignatis quod admoneris, sed & hoc laudo. multos enī admonuisti, quos longum tempus sub tuum perduxit intellectum: ac ideo sermo noster nihil ad te, quæ admodum sapiens existis pertinet. sit igitur lugentibus consolationis remediū cōmune, ut homines quum homines præmittūt eo fruantur.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ad subditos timore perculsos, & imperatorem irascentem.

VENTREM meū, uentrem meū doleo, & sensus cordis mei sunt perturbati, dicit alicubi in sermonibus suis Hieremias, cōpassione inter prophetas præcipuus, dum incredulitatem populi deplorat Israelitici, & quod se à diuina abalienet clementia. siquidem uentrem suum secundum allegoriæ legem, animā uocat propriam, ac ita sæpius reperio in scriptura: seu tāquam occultum & inuisibilem, hoc enim tam animæ quàm uentris proprium est ut abscōdantur: siue tanquam segregantem & diuidētem, ut ita dicam, cibum qui per uerbum est. quod enim in corpore cibus, hoc in anima est sermo. at sensus, animæ forsitan sunt motus, & præcipue ij qui ex ijs procedūt sensibus, quibus iustus etiam subiacet, succenditur, ac perturbatur, & quos nec propter spiritus feruorem continēre potest. id enim perturbatio est, quasi inclinatio quædam animo commixta humano. quod si quis corporales etiam sensus intelligere uelit, nequaquā à scopo aberrabit. oculi enim & aures non solum dolent, quum mala uident, uel audiunt, sed ob misericordiam meliora & uidere & audire cupiunt. uerum quocunq; modo hæc intelligantur, dolet iustus & perturbatur, nec fert mediocriter quæ patitur Israël. licet igitur ut hæc quomodocunq; uelis accipias, siue pro corporalibus, & quæ corporaliter cernuntur, siue spiritalibus & quæ spiritaliter intelliguntur. quoniam & idem propheta lachrymarum fontem requirit, & stationem ultimam desiderat, & solitudinē exoptat, ut doloris euacuetur magnitudo, ac interna animi releuetur passio, quo calamitatem Israël quiete deplorate possit. Sed & paulo ante, diuinus Dauid, dum aduersus se ipsum indignaretur, Quis, inquit, mihi pennas dabit ut columbæ? & uolabo & requiescam. Columbæ optat pennas, siue quod leuiores sint & uelociores. talis unusquisq; est iustus, siue ut spiritum ita designet, cuius ope solum grauia effugimus, quo longissime à præsentibus elonget malis. postea unicum in angustijs remedium spes adest. expectabam, inquit, deum, ut me à pusillanimitate & tempestate saluaret. illud idē & in alio loco facere uidetur, dum

uenter pro anima

celertime dolenti remedium affert, ac pulchertimum nobis magnanimitatis, tam re quàm sermone contra aduersitates suppeditat documentum, ait enim, Renuit anima mea consolationem. audis ne uerba tristitiæ & desperationis plena? nunquid rimes quod Dauid se curabilem esse negat? quid ais? non suscipis cõsolationem, animum despondes? nemo te curare potest? non sermo, non amicus, non cognatus, non consulens, nnn condolens, nõ qui sua quoq; recuset mala, non qui uetera commemorat, non qui præsentia ob oculos ponit, & illos enumerat qui etiam à maioribus liberati sunt malis. proiecta ne sunt omnia? discessit ne abscissa est, & perijt spes tota? humi ne iacere, & solum finem expectare oportet? & hæc sanè magno acciderunt Dauid, qui in tribulationibus dilatatur, & mortis umbra circundatus, cum deo resurgit. Quid igitur inquis, ego paruus imbecillis & terrenus patior, si Dauid ita afficitur, & quis nam saluabitur? quod nam auxilium in aduersitatibus meis inueniam, aut quam nam consolationem, ad quem in angustijs constitutus fugiam? atqui Dauid magnus ille minister tibi respondeat, qui spiritus malignos, per spiritum qui in ipso est incantat. ad quem accedis? num à me discere cupis? ipse autem ignoras quis remissas roborat manus & genua solatur dissoluta? & per ignẽ deducit & saluat per aquam? nequaquam tibi opus est inquit, acie, non armis, non arcubus, non equis, non tesseris, nõ amicis, non auxilijs externis, in te ipso habes adminiculum, quemadmodum & ego ac unusquisq; qui uoluerit. solum uelis, adnitere tantum, prope est consolatio in ore & in corde tuo. Dei memor sis ait, & lætaberis. & quid potius recordari deberes? Dei itaq; & tu memor sis, & lætaberis. proh quàm facile remedium, proh quàm uelox curatio, proh quàm ingens donum, non solum pusillanimitatem sedat & tristitiam, qum in memoriam uenit deus, sed & lætitiam operatur & procreat. Proinde uis ne & alia humanitatis audire uerba? Si conuersus inquit, ad deum ingemueris, tum saluus eris. cemiris gemitibus salutem copulatam? sed quum adhuc loqueris ait, ecce adsum, & animæ tuæ dicet, salus tua ego sum. nihil aliud ad reconciliationem impetrandã interuenit, non aurum, non argentum, non lapides uarij & preciosi, nõ cuncta quæ homines ad humanitatem flectere solent. Sed & Sophonias, dum ex persona dei irascentis & indignantis loquitur, desolabo inquiens, uias eorũ, ut penitus sint immeabiles. deficient ciuitates eorum ut non sint neq; habitentur. dum minatur horrendissima, dum uulnerat tristitia, dum per minas tenebras offundit, confestim spei melioris lumen accendit, & timore perculsos his refouet uerbis. ueruntamẽ dixi, timete me, & suscipite disciplinam, & non exterminabo ex oculis illius. sed & paulo ultra progrediens, uerbis adhuc hilationbus & humanioribus utitur. inquit enim, in tẽpore illo dicit dominus, confide Sion, non dissoluantur manus tuæ. Dominus deus tuus in te potens, te saluabit, & super te lætitiam adducet, & renouabit te in dilectione sua, & contritos conglutinabit, & oppressos saluabit, & expulsos suscipiet.

hæc

hæc eadem & sancti uolunt ac prudentes. sed & meus exigit sermo. proinde sapientię uerba suscipite, diuinus Salomon ait, ne dum contemnitis, in malorum profundum incidatis: seu potius à propria imperitia, aut detinente uos molestia absorbeamini. Circulus quidā fratres in rebus est humanis. Deus, que nos per contraria erudit, ut quemadmodum omnia composuit & colligauit, ita etiam uniuersa inscrutabilibus eius ac inuestigabilibus deducat & gubernet iudicijs. inter cuncta autem præcipue res nostras: mouentur enim, ut ita dicam, uniuersa, circa immobilem: ipse tamen nulla mouetur ratione, sed in omnibus stabilis est & immobilis. tametsi hoc nostram effugiat imbecillitatem, in ijs, quæ quotidie eueniunt & accidunt. & hoc est dogma dei antiquum, immobile & diuulgatum: tenebras coram oculis nostris, eius esse latibulum, ita, ut quàmplurima dispensationis eius nequaquam cernere ualeamus, pręterquàm in ænigmatibus obscuris & imaginationibus: siue ut arrogantiam nostram hoc pacto retundat, quo uideamus nos ad sapientiam ueram ac primam collatos, nullius esse momenti, & ita nos ad eum cōuertamus, & semper quæramus ut splendore qui illic est illuminemur, Seu ut per inæqualitatem uisibilium & circumrotantium ad firma nos deducat & stabilia. Proinde quemadmodum dicebam, nihil est immobile, nihil planum, nihil per se sufficiens, nihil sibi in finem usq; simile, non lætitia, non tristitia, non diuitiæ, non paupertas, non fortitudo, non infirmitas, non humilitas, non potentia, non præsentia, non futura, non nostra, non aliena, non parua, non magna, non quæcunq; quis enumerare posset. quin illud æquale habet inæqualitas, ut omnia immutet. siquidē omnia facile circumuertit, transfert, & ex opposito statuit. adeo ut auræ citius, aut literis in aqua scriptis confidi possit, quàm prosperitati humanæ. siquidem inuidia successus, aduersitates uero misericordia interpolat. & sapienter quidem secundum intellectum meum ac mirabiliter, ne afflictio consolatione careat, nec prosperitas correptione. Sanè ad uiros prudētes, & qui aduersitatibus instructiores sunt reddiri, ac instar auri igne purgati dicere pertinet, Bonum mihi, quod me humiliasti, tanquā humilitas pariat ut iustificatio cognoscatur: acciditq; illis quēadmodum & Petro, ut plus deo propter dolores appropinquent, ac benefactorem per tribulationes magis reddant familiarem. quandoquidem animæ afflictæ adest deus, & necessitas cōuertit eam ad illum qui dare potest, ita, ut doni abundantia illud etiam assequatur, ut intelligat quid sit despiciendum. ac ideo fratres, in omni tempore, in aduersitatibus cunctis, sursum aspiciamus, ac spem bonam prætendamus. & quum prospere agimus timorem nequaquam abijciamus: nec quum aduersis conflictamur, animum despondeamus. memores simus in tranquillitate tempestatis, & in tempestate gubernatoris. nec in afflictionibus maledicamus, nec seruos imitemur malos, qui dominū benefacientem palpant, à corripiente uero abhorrent: quandoquidem nonnunquam dolor melior est sanitate, & admonitio remissio-

ne,& uisitatio negligentia,& seueritas indulgentia.dicam breuiter, nec propter calamitates corruamus, nec propter prosperitates superbiamus. subiecti simus deo, necnon inuicem nobis,ac principibus terrenis. Deo quidem propter omnia,at nobis inuicem propter charitatem fraternam. principibus uero propter recti ordinis decorem, & tanto plus quanto ipsi sunt humanio res & meliores.graue est illorum clementiā assiduitate ueniæ irritate,& ideo cauendum, ne ipsi ob illorum quoq; asperitates pœnas expendamus, dum tranquillitatem turbamus, & lumini caliginem offundimus, ac melli admiscemus absinthium. Est enim ex legibus nostris hæc una admodum laudanda,& optime per spiritum lata:qui possibilitatem honestati admiscuit,& ita statuit,ut quemadmodum serui obtemperant dominis,& uxores uiris,& ecclesia domino,& discipuli pastoribus & magistris,ita etiam homines uncti potestatibus subditi sint sublimioribus,non solum propter iram,sed & propter conscientiam,ac ideo & tributum soluant, & legem nequaquam ob malefactorum prohibitionem odio habeant,nec gladium expectent, sed timore purgati à potestate laudentur. atqui & amussis hæc est unica, recto enim parcit,superfluum uero abscindit.unus est sol,attamen sanos illuminat oculos,quum debiles magis obscuret. uis ut aliquid etiam de nostris dicere audeam?unus est Christus,sed in ruinam positus est, & in resurrectionem. in ruinam infidelibus, in resurrectionem credentibus. Et his quidem petra est offensionis, & lapis scandali, qui non cognouerunt nec intellexerunt, sed in tenebris ambulant,uel idola colunt,aut usq; ad literam uident,& super hanc nec illuminari uolunt,nec possunt. Alijs autem lapis angularis & petra laudabilis,qui colligantur sermone,& in ipso ambulant.aut si uis,margarita illa quam bonus ille mercator, omnibus quæ habebat diuenditis emit. Nobis autem fratres tale quid accidit, quum uitam nostram emendare nolumus, sed cōtra potestatē indignamur,quale & ijs qui Agonotheten incusant tanquam malum, quum ipsi in certaminibus sint ignaui. aut medicū tanquam imperitum & temerarium incisionibus & adustionibus.quum ipsimet male sint affecti,& austerioribus indigeāt remedijs.Et hæc mihi ad subditos,tam consolationis quàm admonitionis gratia sint dicta. His ego pastor pauper paruum reficere uolui gregem,quum lex me adigat pastoralis, ut gaudeam cum lætantibus, & doleam cū mœrentibus. Quid autem de uobis dicemus principes,& in potestatibus constituti? iam enim ad uos sermo noster se uertit,ne minus uideamur æqui,quod priuatos recte admoneamus, uestræ autem parcamus potētiæ,tanquā reuereamur libertatem à Christo nobis concessam,num uobis parcere oportet? aut maiorem priuatorum curam habere,uos uero negligere? qui tanto maiori cura digni estis, quantum etiam libræ examen plus trahit, quum in alteram partem uergit, maiorisq; indiget equilibrio:contrarium enim tam à nobis quàm à sermone abest.Quid igitur dicitis?quomodo inter nos conueniet? Num sermonem suscipitis liberum?

& quod

& quod lex Christi uos meę potestati meoq; subiecit tribunali. Impetamus enim & ipsi, addo imperio maiori & perfectiori: aut oportet potius, ut spiritus subsit carni: cœlestiaq; terrestribus. suscipe igitur uocem liberiorem. scio te ouem esse mei gregis, altaris sacerdotem, pastoris magni agnum, recteq; e supernis à spiritu directum, & lumine sanctæ trinitatis, quemadmodum & nos, illuminatum, ac ideo breuis & succinctus ad te meus est sermo. Christi gratia regnas, Christi gratia dispensas, ab illo tibi datus est gladius, non ut illo utatis, sed ut eo mineris, & tanquam depositum purum tradenti custodias. Imago dei es, & imaginem per manus ducis hic dispensantem. ad aliam uero uitam transmutandam in quam omnes transmutabimur, postquàm paulumper in huius uitæ carcere uel stadio, seu gaudio uano, aut umbra potius lusenimus. honora naturam communem, uenerare exemplar, ad deum accede, sed non cum mundi dominatore: ad Christum dominum, sed non cum tyranno amarulento. ille homicida erat ab initio. ille primum hominem propter inobedientiam perculit. & calamitosam hanc uitam induxit. ac plecti & plectere propter peccatum lege statuit. Tu autem homo dei memineris cuius sis factura, & quò uoceris, & quæ habeas, & quantum debeas, à quo tibi euenerint, ratio, lex, prophetæ, & ut deum cognoscas, & nequaquam de futuris desperes. propter hæc diuinam imitare clementiam. hoc enim præcipue homo diuinū habet, ut benefaciat. licet tibi deum fieri etiam si non laboraueris. ne igitur tempus in quo diuinus euadere potes negligas. alij pecunias expendunt, alij carnem propter Christum spiritui mortificant. & mundo penitus renunciant, alij deo dedicant charissima. certe enim sacrificium Abraham audiuisti, qui promptus deo obtulit unigenitum quem habebat ex promissione, & ad quem spectabat promissio, quam sub initium à deo acceperat. à te autem nil tale petimus. unum pro omnibus exhibe, nempe clementiam, qua deus magis gaudet, quàm cunctis alijs: donum immaculatum, donum quod liberalitatem prouocat diuinā. admisce timori mansuetudinem, spe minas tempera: multa noui per benignitatem fuisse emendata, quum debita pœna esset remissa. etenim quum corripere possumus, & tamen indulgemus, beniuolentia sperantem placamus. Proinde nihil te esse principatus persuadeat indignitas. nihil misericordiam & humanitatem excludat. non tempus, non potentia, non timor, non spes rerum maiorum, non confidentia opulentiæ. serua beniuolentiam in necessitatibus supernam. fœnerare deo misericordia: neminem pœnituit quod deo aliquid obtulit. largus est in tetribuendo, præcipue in rependendis bonis futuris, illis, qui aliquid eius gratia profuderunt, aut ei sunt fœnerati. Nonnunquam etiam in hoc refundit seculo, ob fidem posterorum. adhuc pusillum & mundus pertransibit, ac taberoaculum dissoluetur. redimamus tempus, fluxis comparemus stabilia. unusquisq; è nobis obnoxius est pœnæ, & terra hac multa fert debita. Indulgeamus igitur ut nobis indulgeatur, dimittamus ut nobis dimitta-

Imperatorem alloquitur

mittatur. Cernis in Euangelio? debitor quidam multorum offertur talento, rum, cui debitum remittitur, ad bonum enim adducitur dominum, & illi in dulgetur, sed ipse non indulget, seruilis enim erat ingenij. ac igitur quamuis humanitatem fuisset consequutus in magno, illam tamen minime impartitus est conseruo suo in paruo, neque etsi nō aliud, magnanimitatis exemplum in alio imitatus. at dominus indignatur, reliqua uero taceo, præterquàm quod unicuique est melius, ut ad iudicium futurum probitatem afferat præsentem. quid ais? nunquid sermonibus his, quos amare sæpius es confessus, te exorare possumus, princeps optime? utinam efficias ut & clementissime addere ualeamus. aut nunquid oportet? ut ueneranda quoque canicies ista, & annorum numerus precibus suis intercedat, necnō longa sacerdotum series & immaculata, quam forsitan & angeli reuerentur qui pure puro ministrāt, tanquam ministerio eorum dignam? uerum his tibi persuadeatur, aut maius aliquid audebo, nam audacem facit dolor. Christum tibi intercessorem adducam, necnon Christi monitionem propter nos factam, ac passiones impassibilis cum cruce & clauis, quibus ego à peccatis sum solutus, sanguinem quoque & sepulturam, & resurrectionem, & ascensionem, ant etiam mensam hanc ad quam communiter accedimus, & meæ salutis typos quos eodem celebro ore, quo nunc fungor legatione, sacram dico & ad superna nos ducentem mystagogiam. Quod si te non singula hæc monent, at uniuersa in unum collecta flectant. da nobis, ac tibi ipsi, gratiam hanc, necnon domesticæ tuæ ecclesiæ, & uenerando Christi supplemento, quod nobiscum supplicare putato, si recte nostra successerit legatio, tanquam honoratioribus propter honorantem, pariterque legi adigetur imperiali, si in hoc bene fueris uictus, uince nos clementia, ecce tibi meos adduco supplices, coram deo & angelis, ac regno cœlorum, necnon retributione futura. meam honora fidem, quæ mihi credita est, & quam credidi, ut & tua in re maiori honoretur & perfectiori. Summa sermonis, habes & tu in cœlo dominum, talem erga te sortieris iudicem, qualis & tu fueris erga subditos. utinam omnes meliora in futuro, in præsenti uero seculo tolerabiliora consequamur. In Christo Iesu domino nostro, cui sit uirtus, gloria, honor, imperium, cum patre & sancto spiritu, quemadmodū fuit, & erat, & erit, tam nūc quàm in secula seculorum, Amen.

Qualis quantusq; orator beatus fuerit Gregorius, quàm uehemens in affectibus concitandis, quàm copiosus in locis Rhetoricis tractandis, quàm felix & floridus tam uerborum quàm sententiarum figuris: quàm grauis deniq; & acer, obiter tamen elegans, sublimis, ac redundans: uel unica hæc oratio, & abunde quidem ostendere potest. quam si quis diligenter legerit, nec sublimitatem Demosthenis, neq; puritatem desiderabit Ciceronis.

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI, DE PAUPERTATE FOUENDA, SEU DE PAUPERUM CURA ORATIO.

VIRI fratres & commendici, omnes enim pauperes sumus, ac diuinæ gratiæ indigi, tametsi alius alium præcellere uideatur, si mensuris metitus fuerit paruis: huic de pauperum amore sermonem suscipite, non negligenter, sed diligenter, ut cœlorum regno ditescatis. quin & unà nobiscum precemini, ut illum abunde uobis suppeditemus, ac sermone animas uestras pascamus, panemq́ue esurientibus frangamus, siue è cœlo cibum pluamus, instar Mosi illius ueteris, ac panem angelorum donemus: siue panibus paucis, multa etiam milia in deserto ad satietatem usq; pascamus, quemadmodũ postea Iesus uerus ille panis, ac uitæ causa ueræ. Proinde nequaquam inuentu facile est, quænam ex uirtutibus præcellat, ut ei uictoriæ tribuatur palma. quemadmodum nec in prato odorifero, ac uarijs floribus distincto, flosculum discernere pulcherrimũ & fragrantissimum, quum alius aliter odoratum & aspectum ad se rapiat, ac ut primum decerpatur suadeat. Pulchra hæc tria fides, spes, charitas, fideiq; testis Abraham, è fide iustificatus. Spei uero Enoch, qui primus sperauit inuocando dominum. sed & omnes iusti propter spem aduersitates tolerant. at charitatis testis diuinus est Apostolus, qui propter Israël, contra seipsum aliquid loqui est ausus. quin & deus ipse charitas uocatur. pulchra est hospitalitas, cuius inter iustos testis est Loth Sodomites, sed non Sodomites moribus. inter peccatores autem Raab meretrix, sed nequaquam meretrix professione, quæ propter hospitalitatis amorem laudata est & saluata. Pulchra est dilectio fraterna, & Iesus testis, qui non solum frater noster appellari uoluit, sed & propter nos pati sustinuit. Pulchra est humanitas, eodem Iesu teste, qui nõ solum hominem ad opera condidit bona, ac imaginem terræ admiscuit, ducem rerũ pulcherrimarũ & supernorum mediatorem, sed & pro nobis homo factus est. Pulchra est longanimitas, ac ille idem testis: non solum enim legiones angelorũ contra inuasores & uiolatores petere noluit, sed nec Petrũ solum increpauit quod gladiũ sustulisset, uerum percusso quoq; auriculam reddidit. illud idem & Stephanus postea Christi discipulus fecit, quum pro lapidantibus se oraret. Pulchra est mansuetudo, quod Moses & Dauid præ alijs sunt testati. sed & horum magister, qui non contendit nec

uociferatus est, neq; in plateis uocem emisit, minus uero ducentibus est reluctatus. Pulcher est zelus, testis uero Phinees, qui Madianitidem unà cum Israëlite confodit, quo opptobrium ex filijs Israël tolleret, ex quo facto nomen etiam sortitus est, & post illum ij, qui dicunt zelando zelaui domino. & zelo uos zelo dei. ac zelus domus tuæ comedit me. & non solum hoc dicunt, *Pati, affici* sed & patiuntur. Pulchra est castigatio corporis, idq; tibi persuadeat Paulus, seipsum adhuc instruens, ac per Israël terrens eos, qui sibi ipsis confidunt, ac corpori obsequuntur. sed & Iesus ipse tentatus ieiunabât, sicqúe tentatorem supetabat. Pulchræ sunt oratio & uigiliæ, quod tibi persuadeat deus, qui ante passionem uigilabat & orabat. Pulchra sunt castitas & uirginitas. & hoc tibi persuadeat Paulus, qui de his legem sanciuit, ac iuste connubijs & cœlibatui præmia statuit. quin & Iesus ipse, ex uirgine natus, ut natiuitatem honoraret, prius tamen uirginitatem honestaret. Pulchra est temperantia, quod tibi persuadeat Dauid, quum à fonte temperatet in Bethleem, nequaquam bibens, sed solum aquam delibans, minime sibi indulgens ut affectum ptoprium alieno sanguine exatiaret. Pulchræ sunt solitudo & quies, *solitudo* quod me Heliæ docet Carmelus, eremus Ioannis, mons Iesu, in quem sæpius illum secessisse, & per quietem cum seipso conuersatum esse apparet. Pulchra est frugalitas, idqúe me Helias docet, à uidua sustentatus, Ioannes camelorum pilis tectus, Petrusqúe obolatibus lupinis pastus. Pulchra est humilitas, cuius passim uaria occurrunt exempla, & præ alijs, quod saluator omnium & dominus, non solum se ad serui usque formam humiliauit, neque faciem sputis exponere, ac quum iniquis reputati ecubuit, ille inquam, qui mundum à peccaro purgauit: sed & discipulorum pedes in seruili forma lauit. Pulchra est inopia ultronea, & pecuniæ contemptus, cuius testis Zachæus & Christus ipse existunt. ille enim ad Christi introitum paulo minus quàm omnia immolauit. hic autem diuiti illi quid perfectum esset, hac definiuit. & ut breuius etiam de ijs loquar, pulchra est contemplatio, pulchta est & actio. hæc enim hinc surgit, & ad sancta sanctorum procedit, mentemqúe nosttam ut cum deo uersetur deducit. illa uero Christum suscipit & ei ministrat, operibusqúe amorem tedarguit. Cæterum singulatum hatum, una quædam salutis est uia, quæ planè ad mansionem quandam æternam & beatam perducit. quoniam sicut uariæ sunt uitæ electiones, ita & multæ apud deum mansiones, quæ secundum dignitatem unicuique diuiduntur & distribuuntur. & hic quidem hanc excolit uirtutem, alius uero aliam, quidam etiam plures, nonnulli quoque omnes, si saltem est possibile. tantummodo ultra pergat quisque, & anteriora concupiscat, ac uestigia insequatur eius qui recte deducit & dirigit, quiqúe per angustam uiam & portam ad latitudinem quæ illic est perducit. Proinde si Paulo credendũ est, imò Christo ipsi, charitas prima inter mãdata & maxima, tanquam caput legis & prophetarũ est censenda. at huius partes potissimas

esse

esse inuenio curam pauperum, & erga cognatos misericordiam ac compassionem. nulla enim ex omnibus re deus perinde ac misericordia colitur, quoniam nil aliud tam peculiare est deo, quàm illa, ante quem misericordia & ueritas gradiuntur, & apud quem misericordia iudicio præponderat. Clementia enim nullæ rei magis quàm clementiæ tribuitur, ab eo qui iuste iudicat, & misericordiam in statera ponderat. Quapropter omnibus pauperibus misericordiæ uiscera sunt aperienda, ob quamcunque etiam causam affligantur, iuxta mandatum, quod gaudere iubet cum gaudētibus, & flere cum flentibus. ac quum homines simus, hominibus quoque probitatis symbolum exhibere tenemur, si uel propter uiduitatem indigeant, aut parentum desolationem, siue patriæ expulsionem, uel dominorum crudelitatem, seu principum ferociam, aut quæstorum inhumanitatem, siue latronum cædes, uel furum insatiabilitatem, seu bonorum publicationem, aut naufragium. Omnes enim commiseratione sunt digni, ac non secus ad manus nostras respiciunt, quàm nos quum quid indigemus ad manus dei. ex his uero ij, qui indigne affliguntur, & aduersitatibus degrauantur, maiori misericordia sunt digni, præsertim qui sacro morbo sunt corrupti, & qui usque ad carnes ac ossa, necnon medullas, quemadmodum quidam execrando dicere solent, sunt exesi, & à maligno, humili, & infido corpore proditi. cui, quo pacto sim cōuinctus, & quonam modo, quum imago sim dei luto admixtus, ignoro. quod quum bene tractatur, rebellat. quum uero oppugnatur, deficit. quod tanquam conseruum diligo, sed ut hostem auersor. quod non secus ac uincula fugio, cohæredem tamen erubesco. subigere illud conor, sed non habeo cuius opera ad rem hanc utar pulcherrimam. licet quur natus sim haud ignorem, & quod me coram deo propter opera comparere oporteat. Parco illi tanquam cooperario, sed non habeo quomodo insolentiam eius effugiam, aut nequaquam à deo excidam, quum sim compedibus, quæ me ad terram detrahūt, & mancipant ligatus. Inimicus est mihi beniuolus, & amicus insidiosus. Proh copulam, & dissidium: quod timeo foueo, & quod amo timeo. priusquàm bellare incipio concilior, & antequàm pax fiat diffideo. Quænam igitur de me hæc est sapientia? & qualenam ingens hoc mysterium? num istud uult, ut quū particula simus dei, & è supernis defluxerimus, ne propter dignitatem efferamur, ac sublati factorē contēnamus: sed in lucta & cōtra corpus pugna, semper ad ipsum respiciamus, ac imbecillitatē nobis insitā dignitatis instructionē esse cognoscamus? uideamusque quod illi idē maximi sumus, & abiectissimi, terrestres ac cœlestes, tēporales & æterni, lucis hęredes & ignis, seu potius caliginis, ad quamcunque partem uergimus. talis est cōmixtio nostra, ac propter hęc, ut mihi uidet̃, ut si quando propter imaginē attollamur, propter terrā rursus deprimamur. uerū de his quicunque uoluerit philosophetur, & nos quoque in tempore plus opportuno unà philosophabimur. nunc autem me sermo impulit, ut de meæ carnis doloribus, meaque imbecillitate

uerba

uerba in afflictionibus facerem alienis. Cæterum fratres, corporis, tanquam cognati ac conserui cura est habenda. nam licet animi affectu impulsus, illud accusauerim, nihilominus tamen sicut amicum propter copulantem amplector: obiter tamen propinquorum corpora nõ minus quàm uniuscuiusq; proprium sunt curanda, tam eorum qui recte ualent, quàm qui eisdem conflictantur infirmitatibus. omnes enim unum sumus in domino. siue quis diues sit, siue pauper, siue seruus, siue liber, siue sanus, aut male affectus corpore. unumq; caput omnes habemus Christum, ex quo etiam sunt omnia: & quod inter se sunt membra, hoc singuli sumus singulis, & omnibus omnes. nequaquam igitur negligendi seu contemnendi sunt, qui præ alijs in communem inciderunt languorem, sed nec plus est exoptandum, ut corpora nostra recte ualeant, quàm dolendum, quod fratrum male sint affecta: unicaq; securitas quum carnis, tum corporis nostri est censenda, ut erga illos humanitate utamur. Proinde ita consideremus: quidam ob unam rem tantum calamitosi existunt, ueluti paupertatem, quam breui forte, aut ætas, aut labor, aut amicus, aut cognatus, aut temporis uicissitudo dissoluet. alij autem nihilominus, si non plus etiam sunt ærumnosi, ij nempe, qui ægrotando & sibi ipsis opem ferendo tam res necessarias, quàm carnes consumunt proprias. tales enim semper maiori obnoxij sunt timori quàm infirmitati, aut spei etiam sanitatis: ita ut admodum parum emolumenti à spe adipiscantur, licet illa sola infortunatorum sit remediũ. ad egestatem enim morbus accedit, malum alterum, immo malorum omnium contemptissimum, ac planè tale, ut à plurimis pro execratione usurpari soleat. est & tertium incõmodum, ut non solum à multorum accessu & aspectu arceantur, sed & abigantur, abominationiq; sint, & amulero digni censeantur. quod quidem morbum illis grauiorem reddit, quum intelligũt se propter calamitatem suam odio haberi. Ego sanè, neq; sine lachrymis horum passiones fero, & memoria cõfundor: quod & uobis euenire cupio, quo ob lachrymas, lachrymas effugiatis. sed & scio, quod ex præsentibus ij, quicunq; Christi ac pauperum tenentur amore, & dei ac à deo misericordiam sunt cõsequuti, unà patiantur: ac ideo uos quoq; passionis huius testes estote. expositum est oculis nostris spectaculum molestum & miseratione dignum, omnibusq; præter illos qui uiderunt incredibile. homines mortui & uiui, plurima corporis parte cera obducti. parum cogniti quinã olim fuerint, aut unde sint. seu potius eorũ hominũ qui olim fuerunt reliquiæ miserãdæ. patrũ, & matrũ, fratrũ quoq;, necnõ locorũ recensent signa. ego illius sum inquiunt, & hęc mihi mater, hocq; mihi nomẽ est: & tu mihi olim amicus fuisti, & notus: & hoc faciũt quoniã nihil habent q̃d ex ueteri charactere nosci queat. homines undiq; secti, ac pecunijs cassi, necnõ affinitatibus ac amicis. homines qui omniũ soli, sui ipsorũ pariter miserẽtur, & odio tenent̃. nec habẽt quæ potius deplorent: nũ ea quæ iã nõ amplius sunt corporis, aut quæ adhuc permanẽt: quę morbus præoccupauit, aut quę morbo sunt

bo sunt relicta. illa enim infeliciter absumpta sunt, hęc autem infelicius salua/
ta. & hæc quidem ante sepulturam euanuerunt, illa uero nemo sepelire di/
gnatur. nam is etiam qui admodum bonus est & humanus, in his indolen/
tiæ affectum perdidit. & hic solum obliuiscimur, quod caro simus, & corpo/
ra habeamus humilitate circumamicta. tantum q; cognati illius curam ha/
bemus, ut & corporum nostrorum securitatem horũ fugam censeamus. Sa/
nè ad pridem iam mortuum aliquis etiam accedit, ac forsitan ad fœtentem
etiam: aut animalium irrationabilium male olentia baiulat corpora, uel cœ/
ni illuuiem exhaurit. at hos pro uitibus fugimus. Proh inhumanitas, parum
abest quin ægre feramus quod cũ eis eundẽ aërem trahamus. Proinde quid
patre est coniunctius? quid matre compatientius? uerum ab illis quoq; ex/
cluditur natura. pater enim filium suum quem genuit, quem educauit, quem
solum uitæ oculum habere sperauit, pro quo multa ac multories deum toga/
uit, hunc tametsi deploret, expellit tamen, & hoc quidẽ uoluntarie, istud au/
tem tyrannice. Et mater quidem dolorum meminit, & in uisceribus ditum/
pitur. ac ualde miserabiliter illum reuocat, astans q; non secus uiuentem de/
plorat quàm mortuum. fili infortunate inquiens, & matris proles ærumno/
sa, quàm acerbe nos morbus seiungit. fili miserande, fili, non amplius cogni/
te. Fili, quem præcipitijs & montibus, & desertis nutriui, cum feris habitabis.
scopulus aliquis te proteget, ex hominibus q; solum pijssimi te aspicient. In/
super & miseranda illa Iob uerba adijcit, Quur in utero matris es formatus?
ex uentre quidem egressus es, sed quur non confestim perijsti, quo mors
cum uita concurreret? quur non per aborsum disparuisti, prius quàm uitæ
mala degustares? quur genibus te excepi? quur te uberibus lactaui? quum
uitam tam miserandam uicturus esses: uitam longẽ etiam morte ipsa gra/
uiorem? talia mater loquitur, fontesqúe emittit lachrymarum, ac amplecti
uult infelix, sed filij carnem non secus ac hostilem exhorrescit. Quin publice
etiam non contra sontes, sed infelices, proclamationes ac persequutiones fi/
unt. & quum homicida quispiam habitare audet, ac adulterum non tecti so/
lum, sed mensæ etiam participem fecit. & sacrilegum uitæ socium accepit,
ac ijs, qui illum male affecerant reconciliatus est. morbum autem huius, qui
nihil læsit, tanquam crimen auersatur. sicqúe ægritudine plus habet ma/
litia. & inhumanitatem quidem tanquam rem liberam amplectimur, com/
passionem uero tanquam turpem ingnominiosam esse censemus. expel/
luntur ab urbibus, expelluntur à domibus, concionibus, uijs, conuentibus,
panegyribus, ac conuiuijs. proh calamitas. ab aqua ipsa, nec fontes illis
communiter quemadmodum alijs scatent hominibus. sed & flumina non/
nihil sordidi ex illorum inquinamentis trahere creduntur. & quod præci/
pua admiratione dignum est, tanquam piaculum eos abigimus. rursusqúe
tanquam nil nos læserint reuocamus. non domus illis attribuimus, non ali/
menta necessaria impartimur, non uulneribus curam adhibemus, non ægri/
tudinem

tudinem pro uiribus tegumentis ornamus. quapropter die ac nocte oberrant, nudi, & sine lare, uagi, morbum ostendunt, uetera enarrant, conditorem inuocant. mutuo aliorum membris pro suis utuntur amissis. adeo in membrorum usu ingeniosi, ut ad commiserationem moueant. frustulum panis poscunt, aut cibi pauxillum, uel lintheum aliquod hispidum, ad pudendorum tegimen, seu ulcerum solamen. estq; illis humanus, non solum is qui eorum succurrit indigentiæ, sed qui ipsos haud aspere ablegat. multi uero ex eis nec panegyres ob uerecundiam fugiunt, sed è diuerso, propter necessitatem se illis ingerunt. de communibus his loquor & sacris quas nos ad medelam animarum adinuenimus, aut quum sacramenti alicuius causa conuenimus. aut ueritatis martyribus festa instauramus, ut quum eorum certamina ueneramur, eorum quoq; pietatem imitemur. quin & coram hominibus ob calamitatis magnitudinem erubescunt. tametsi homines sint ipsi, mallentq; montibus aut præcipitijs, uel syluis, siue nocte demum & tenebris contegi. nihilominus in medium proijciuntur, onus uere miserabile, & lachrymis dignum, etiam hoc fortassis non citra rationem, quo nobis imbecillitatis nostræ monimenta existant, obiterq; persuadeant, ne rebus præsentibus ac uisibilibus mentem adhibeamus. proijciuntur autem hi quidem ob humanæ uocis desiderium, alij uero aspectus causa, nonnulli ut à delicationibus, uel paruum uitæ colligant uiaticum. omnes autem aut aliquãtisper se alleuient, dum luctum suum publice effundunt. quis non lamentationibus horũ frangeretur? quum in commodulatione tam miseranda conueniant. qui auditus auditum hunc tolerate, qui uisus spectaculum tale sufferre posset? quidam enim unà decumbunt, male ab infirmitate coniuncti. & alius aliam quandam calamitatem ad prouocandam misericordiam subministrat, mutuoq; morbi sunt additamentum, ob ægritudinem miserabiles, longe uero ob compassionem miserabiliores. circa ipsos uero promiscue spectatores astant, & condolent quidem, sed momentanee. hi autem in sole & puluere ad hominum uolutantur pedes, nonnunquam etiam frigore aspero, & imbribus, nec non uentorum affliguntur turbinibus, tanto plus conculcati, quanto maiori nobis sunt abominationi. Quin etiam templorum cantibus mendicantium occinit luctus, ac contra uoces mysticas miserabilis exuscitatur lamentatio. & quid opus est totam eorum calamitatem, hominibus, diem festum petagentibus proponere? fortassis enim & uobis luctũ mouerem, si exacte cuncta tragice enumerarem, ita, ut calamitatis magnitudo, festi etiam lætitiam exuperaret. hæc igitur dico quoniam nõdum uobis persuadere potui, quod nonnunquam dolor tristitia honorabilior, & mœror panegyri, risuq; nõ bono, lachrymæ sint laudabiliores. illi igitur talia patiuntur, & longe etiã quàm dixi ærumnosiora. illi inquam, qui secundũ deum fratres sunt nostri, etiam si non uelitis. qui naturam sortiti sunt eandem, qui ex eodem luto sunt compositi, ex quo primum sumus facti, qui neruis & ossibus sunt compacti, qui cute &

te & carne,quemadmodũ omnes sunt amicti: sicut diuinus Iob in loco quo/dam,dum inter ægrotandum philosopharetur,ait:quo nobis id quod appa ret cõtemptibile redderet. Quin potius si id quod maius est dicere oportet, qui secundũ imaginem illud idem quod nos sortiti sunt, ac fortassis plus etiã quàm nos custodierunt,etiam si corpora eorum sint corrupta.qui secundum hominem internum,eundem Christum induerunt,ac eundem quem & nos arrabonem spiritus credũt: qui earundem participes sunt legũ, oraculorum, testamentorum,sacramentorum,mysteriorũ,spei quoq;pro quibus & Christus pariter est mortuus,qui mundi totius peccata tollit:qui uitæ supernæ cohæredes sunt, licet multum à præsenti felicitate aberrant: qui cum Christo sunt sepulti,& unà cum ipso resurgent,si saltem unà patiuntur, ut unà glorificentur. Quid nos autem qui magnum & nouum nomen hæreditate sumus adepti,ut à Christo appellemur, gens sancta, sacerdotium regale, populus acceptus & electus,bonorum ac salutarium operũ æmulator,discipuli Christi,mansueti illius & pij,& qui iniquitates nostras portauit,qui seipsum usq; ad nostram humiliauit massam, qui propter nos carne hac uili & tabernaculo terrestri factus est pauper, pro nobisq; doluit & languit, ut deitate locupletaremur.Quid nos igitur? qui tantum misericordiæ & cõpassionis exemplum accepimus.quid inquam de his cogitemus,& quid faciemus? despiciemus ne? prætergrediemur? relinquemus eos tanquam mortuos? tanquam abominabiles? tanquam serpentium & ferarum pessimos? Nequaquam fratres, non enim nos hoc decet, qui Christi oues sumus, pastoris illius boni, qui errantem conuertit,& amissam quærit,& debilem confortat.id enim nequaquam naturæ est humanæ,quæ compassionem lege statuit, pietatemq; & humanitatem ex æquali imbecillitate didicit. Cæterũ ij sub dio affliguntur,nos uero domus inhabitamus splendidissimas, lapidibus omnipharijs uernantes,auro & argento fulgentes, pauimentis tessellatis & uermiculatis, necnon picturæ uarietate oculos fallaciter inescantes,& has quidem inhabitamus,alias uero ædificamus.& quibus? forte nec hæredibus nostris,sed alienis ac peregrinis,& qui fortassis nos non amant,sed inimicissimis ac odiosissimis,quod quidem malorum est extremum.Et illi quidem frigent, rudibus & laceris induti centonibus,seu potius nec illos forte consequi possunt. nos uero delicate uestibus amicimur mollibus & laxis,necnon ex lino & serico tenuissime contextis, quibus magis dehonestamur quàm ornamur. ita enim ego cuncta superuacua & curiosa uoco. intus uero cura quædam nos angit inutilis & stulta,tinearum nempe absumptio,& temporis,quod omnia consumit.Et inopes quidẽ nec in necessarijs abundant alimẽtis,ó delitias meas, ac illorum ærumnas,sed ante fores nostras famelici,& ulceribus pleni iacent, & nec ad petendũ à corpore adminicula habent.siquidem uoce priuati sunt, quo minus plorent.manibus quoq;,ne illas suppliciter protendãt,sed & pedibus,ne ad abundantes accedant.spiritus autem ad consonantiam eiulatio

P nis la/

nis lamentabilis attractionem, malum grauissimum, ipsi leuissimũ esse iudicant. solũ oculis gratias habent, quod truncos suos nõ uident. & tales ij sunt. nos uero splendidi, splendide in lecto sublimi & alto, stragulisq́ superfluis, ac quas nec attingimus instructi recumbimus. & si uocem audimus mendicantem indignamur. Quin pauimentum nostrũ odoriferis tegi oportet floribus, idq́ sæpius, & extra anni tempus. mensam autem unguentis, ijsq́ fragrantissimis ac diuersissimis, q̃ magis effœminemur inspergi. Puerosq́ astare, quosdã ornatu decoro, comaq́ prolixa & effœminata, ac circa faciem plus curiose attonsa quàm conducit ijs, qui splendidis oculis sunt decorati. alios autem calices summis tenere digitis, quantum possibile est decentissime pariter & tutissime. quosdam uero flabelli motu uentum capiti artificiose suscitare, ac manufactis auris carnis molem refrigerare. carnium præterea multitudine mensam onerare oportet, quas nobis large omnia suppeditant elementa, aër, tellus, aqua, ac coquorum & opsoniorũ commentis repleri, unũq́ omnibus certamen esse, qui nam potissimum gulæ nostræ adulari possit, ac uentri ingrato oneri illi molesto, & malorum autori, necnon bestiæ insatiabili & perfidissimæ, cum cibis euacuandis mox euacuandæ. Et pauperibus quidem magnũ quiddam est aquæ satietas, nobis uero ad ebrietatem usq́ uini exhauriuntur crateres, seu potius ultra ebrietatem etiam intemperantibus: & hoc quidem respicimus, illud autem tanquam odoriferum approbamus, de isto uero philosophamur. ac iactura censetur si non exoticum & generosum aliquod, ad indigenum tanquam tyrannis accedat. oportet enim ut ultra usum & delicati uel simus, uel uideamur, tanquam erubescamus si non mali, uentris, & eorum quæ sub uentre sunt serui censeamur. Cæterum cur hæc fratres & amici? cur & ipsi anima ægrotamus? morbo tantum etiam corporeo grauiore, quantum hunc inuoluntarium, illum autem ex proposito procedere scio. & hunc quidem cum uita nostra dissolutum iri, istum uero cum abeuntibus nobis transmutari. & hunc cõmiseratione prosequendum, illum autem ab ijs qui mentis compotes sunt odio habendum esse. Cur non adiuuamus naturam? cur non quum carnei simus, carnis humilitatem exornamus? cur in fratrum afflictionibus deliriose agimus? ne mihi accidat ut dum illi egent, ego uel ditescam, uel recte ualeam, nec illorum succurram uulneribus. non alimenta habeam necessaria, non tegmina, non sub tecto quiescam, nisi panem porrigam, nisi pro facultatibus meis uestimenta impartiar, nisi in domo excipiam. omnia enim Christo reponenda sunt, quo sublata cruce, rite illum sequamur, ac leues & expediti ad mundum subuolemus supernum, à re nulla detracti, & pro omnibus lucremur Christum, propter humilitatem exaltati, & propter paupertatẽ locupletari. aut ideo facultates nostræ cum Christo sunt diuidendæ, ut possidere, tanquam per bene possidere sanctificetur, & non habentibus sit commune. si uero mihi soli seminauero, seminabo quidem, sed alij comedent. & ut iterum Iob uerba adducam,

pro

pro frumẽto orietur mihi urtica,pro hordeo uero ſpina. uentus quoq; uens auferet,& tempeſtas meos ſurripiet labores,ita ut laborauerim in uanum. ſi autem horrea ex mammona ædificauero,mammonã theſaurizans , eadem nocte anima mea repetetur,ut rationem reddat pro ijs,quę male theſauriza uit.Nunquam igitur uel tarde reſipiſcemus?nunquam ne ſtoliditatem ne di cam puſillanimitatem abijciemus? Nunquam ne res humanas conſiderabi/mus?Nunquam ne ob calamitates alienas res noſtras melius diſponemus? nihil enim in rebus humanis ſtabile eſt natura . nihil plenum, nihil ſatis, nil quod in eiſdem ſubſiſtat:ſed circulus quidã res noſtras circumrotat , aliasq; aliter fert mutationes,ſæpius in die uno,nonnunquã etiam in hora:ac uentis potius credendum eſt inſtabilibus,necnõ ueſtigijs nauis per mare currentis, noctiũq; ſomnijs fallacibus,quotũ gratia ciro euaneſcit,& ijs quoq; quę pue ri ludentes in harena fingunt,quàm proſperitati humanæ. Prudenter igitur agunt,qui nequaquã rebus cõfidunt præſentibus,ſed in futurum ſibi theſau rizant,& propter humanæ proſperitatis inſtabilitatem,& inęqualitatem,bo nitatem quæ nunquã eſt caſura amãt: quo omnino ex tribus unũ lucrentur: uel quod nunquã infortunate agant, quoniã ſæpius numen pijs hominibus huius ſeculi bonis cõmodare ſolet, quo benignitate ſua miſericordiã prouo/cet:ſiue ut audacter in deo confidant,tanquã non propter malitiam , ſed di/ſpenſationem quandam affligantur: aut demum ut ab ijs quibus bene fece/runt humanitatem, qua quũ fortunate agerent, indigentes ſunt proſequuti, tanquam æs repetere ualeant alienũ.ait enim,ne glorietur ſapiens in ſapien/tia ſua,nec diues in diuitijs ſuis,neq; potens in uiribus ſuis.etiam ſi hic ad ſa/pientiæ,ille autẽ diuitiarum,at iſte potentiæ ſummũ peruenerit : quibus ego ea quoq; quæ his adhærent addiderim , ſcilicet ne in gloria glorietur is , qui eſt conſpicuus.nec recte ualens in ſanitate , neq; formoſus in pulchritudine, non adoleſcens in iuuentute. deniq; ut breuiter dicam , nemo re ulla quæ in hoc mundo habetur laudabilis,infletur,ſed in hoc ſolo glorietur,ut deum in telligat, & quærat,patientibusq; condoleat,ac in futurum bonum aliquod ſi bi ipſi reponat.præſentia enim fluxa ſunt & temporanea, & tanquã in calcu lotum ludo aliâs aliter traijciuntur,& tranſponuntur,ac nihil tam proprium habent,ut id nõ cum tempore deſinat,ſiue ab inuidia haud immutetur.hæc autem ſtabilia ſunt & permanentia,nec unquam euaneſcunt,aut intercidũt: neq; ſpes decipiunt credentiũ.quapropter nihil mihi hominibus ex præſen/tibus bonis tutum,ſiue diuturnũ eſſe uidetur.Proinde ſi quid aliud eſt quod ab artifice uerbo, & à ſapientia quæ cuncta tranſcendit recte eſt excogitatũ, hoc uel præcipuũ eſt, quod in rebus ludimus uiſibilibus, quæ aliâs aliter im/mutantur & immutant,ſuſq; deq; feruntur & ſubuertuntur: quo inſtabilita tem & inæqualitatem earum uideamus,& cogitatione noſtra ad uitã rapia/mur futurã.quid enim facturi eſſemus , ſi proſperitas noſtra durabilis eſſet? quũ adeo rebus minime permanẽtibus dediti ſimus, ac nos in illis uoluptas

& deceptio ita in seruitutẽ redegerit, ut nihil præsentibus nec melius, nec sublimius intelligere ualeamus. tametsi nos secundũ dei imaginẽ, quæ in supernis existit, & nos ad se attrahit, factos esse & audiamus & credamus. quis sapiens, & hæc intelliget? quis transeuntia trãscurret? quis mentem adhibebit permanentibus? Quis de præsentibus tanquam abeuntibus sentiet? quis de speratis quẽadmodũ firmis? quis existentia ab apparentibus diuidet, hæcq; sectabitur, ac illa cõtemnet? quis scripturã & ueritatem, quis tabernaculũ, infernum, & ciuitatẽ supernam? quis peregrinationem & incolatum? quis tenebras segregabit à lumine? quis limi abyssum, & terrã sanctam? quis carnem & spiritũ? quis deum, & mũdi dominum? quis mortis umbrã, & uitam æternam? quis præsentibus emet futura? quis diuitijs fluxis indissolubiles? quis uisibilibus ea quæ non apparent? Beatus igitur quicunq; hæc rationis dijudicat acumine, & discernit, ac id quod melius est à deteriore segregat, ascensionesq; in corde, quemadmodũ in quodam loco diuinus inquit Dauid, disponit, ac totis uiribus uallem hãc lachrymatũ fugit, & superna quærit, mundoq; cũ Christo crucifigitur, ac cũ Christo resurgit, & cũ Christo ascendit, uitæ non iam fluentis nec decipientis hęres. ubi nõ amplius anguis mordens est in uia, neq; calcaneum obseruat & caput, obseruatus. Nobis autẽ reliquis idem Dauid tanquã præco quidam uocalissimus ab alto & publico præconio magna uoce clamat, graues corde appellans, ac diligentes mendaciũ, admonetq; ne nimiũ detineamur uisibilibus, neq; uniuersam felicitatem aliud quid esse censeamus quàm tempus frumenti & uini, iam corruptorũ. Et fortassis beatus quoq; Micheas in loco quodã hoc cognouit, ubi cõtra humi repentia & apparentia insurgit. appropinquate, inquit, montibus æternis: surge & ambula, quoniam non est tibi hic requies. quod quidem non multum à uerbis ijs distat, quibus nos dominus & saluator noster adhortatur, dicẽs: Surgite, eamus hinc. quibus tum non solum discipulos è solo illo loco excitauit, quẽadmodũ aliquis putare posset: sed semper & omnes discipulos suos à terra & terrenis ad cœlum & cœlestia traxit. obediamus igitur uerbo, quęramus requiem quæ illic est, abijciamus facultatem quæ hic est. quod bonũ in illis est, hoc solum lucremur. possideamus animas nostras in eleemosynis, impertiamur pauperibus ex bonis nostris quæ hic possidemus, ut ditemur illis quæ illic sunt. da partem & animæ, ac nõ carni solum. da partem & deo, ac non solum mundo. aufer aliquid à carne, idq; sanctifica spiritui. rape aliquid de igne, & longe remoue à flamma depascente. rape á tyranno, & concrede domino. da partem septenario uitæ huius, sed & octonario uitæ quæ nos post hanc excipiet. da paruum illi à quo plura habes, da omnia ei, qui tibi omnia *gratificatur. nunquã magnificentiam dei superabis, etiam si cuncta quæ possides relinquas, etiam si facultatibus tuis teipsum adijcias. siquidem deo dare, accipere est. quantumcũq; enim attuleris, semper plus est reliquũ, & nihil dabis proprium, quoniam omnia sunt à deo. nam quemadmodum impossi-

*Id est, largitur, χαρίζεται

impossibile est, ut quis umbram suam transcendat, quæ illum ubique cōcomitatur, & semper quantumcunque progrediatur sequitur, seu corporis statura, capitis altitudinem quæ supereminet semper exuperat, ita nec illis quas expendimus rebus deum superare ualemus. nihil enim illi prætetquàm sua damus, neque quę illius excedant liberalitatem. Cognosce unde tu esse tuum habeas, & quod respiras ac sapis, & quod maximū est, quod deum cognoscis, regnum cœlorum speras, necnō cum angelis honorem æqualem, gloriæ contemplationem, nunc quidem tanquam in speculo & ænigmate, tunc ueto purius & perfectius, ut filius dei fias, cohæres Christi, & ut audacter loquar, deus ipse. Vnde hęc habes, & à quo? siue ut parua recenseam, quis tibi dedit ut cœli pulchritudinem uideas? solis cursum? lunæ circulum? syderum multitudinem? ac in his omnibus consonantiam & ordinem, nō secus ac in lyra exacte se habentem, horarum uicissitudines? temporum mutationes? annorum circuitus? noctis & diei æquinoctia? terræ germinatione? aëris effusionem? maris latitudinem intumescentē & quiescentem? fluminū profunditatem? uentorum flatus? Quis tibi pluuias dedit? agriculturam, delitias, artes, domicilia, leges, res publicas, uitam mansuetam, familiaritatē erga cognatos? unde tibi quod ex animantibus quædam cicura sunt, & iugum subeunt, alia uero in cibum sunt concessa? Quis te dominū & regem super omnia terrestria constituit? Quis ne singula enumerem, omnia donauit? in quibus homo cæteris præcellit, nónne ille qui nunc præ omnibus & ante omnes humanitatem à te expetit? nunquid erubescemus, quod quum tanta ab ipso partim acceperimus, partim uero speramus, neque in isto humanitatē ei rependimus? nunquid igitur quū nos à feris distinxit, & solos ex terrestribus ratione honorauit, à nobis ipsis efferabimur, ac ita alimētis corrumpemur, aut insaniemus? nil enim aliud quod dicam habeo, ut eundem panem & furfures, quæ forsitan patre hominibus præbemus, bestijs etiam apponamus, ac natura illas præstantiores censeamus. & quale olim gigantum & reliquorum hominum genus, de quo fabulæ narrantur erat: ita & nos illis sublimes, & super hominem erimus, quemadmodum Nemrod ille, & Enak genus, quod Israël olim excludebat: uel illi propter quos diluuium terram purgauit. Et ille quidem nequaquam pater noster uocari erubescit, quum deus sit ac dominus, nos autem cognationem nostram negabimus? Nequaquam fratres & amici, ne fiamus dispensatores mali, earum rerum, quæ nobis sunt concessæ, quo non Petrum audiamus dicentem, Verecundamini qui detinetis aliena, sed potius dei æqualitatē imitemur, & nullus erit pauper. ne laboremus colligendo & consetuando, quum alij laborent inopia: ne acerbe nobis exprobret & minetur hinc quidem diuinus Amos uerbis istis, Age nunc qui dicitis, quando pertransibit mensis & negociabimur, & sabbata, & aperiemus thesauros. & quæ sequuntur, propter quæ magnam & paruam mensuram possidentibus, dei iram interminatur. Inde uero beatus Micheas, forsitan de

licias easdem abscindit, tanquam satietas iniuriam pariat & lasciuiam, in lectis detestatur eburneis, necnon unguentorum preciosorum illecebras, uitulosque armenti teneros, & hœdos gregis nō nimium pinguescere sinit, minus ut ad uocem organorum plaudatur, præcipue tamen ac longe plus tedet, guit, si quid ex his firmum & durabile esse censeatur, forsitan autem hęc non tam grauia putat, tanquam ipse nihil pateretur super contritione Ioseph, quum illi delitijs interim diffluerent. hoc enim & ad satietatis accusationem adducit, quod quidem longe absit ut nobis accidat, nec tantū delicijs nos immergamus, aut dei clementiam adeo contemnamus, ut pauperibus indigeamur, etiam si non confestim ac pariter malitia iram inducat super peccatores: sed potius primam & præcipuam dei legem imitemur, qui super iustos pluit & iniustos, qui solem suum omnibus pariter oriri sinit, tellurem autem cunctis terrestribus ad quietem pandit. fontes, flumina, ac syluas permisit, quemadmodum aërem naturæ uolatili, ac undam aquatilibus, primasque uiuendi occasiones omnibus abunde donauit. non potentia occupatas, non legibus circumscriptas, non terminis discretas, sed plane communes ac largas. & nihil præter hoc indigentes præposuit, naturæque dignitatem parem doni æqualitate honorauit, ac diuitias bonitatis suæ abunde ostendit. at homines quum aurum & argentum effodiunt, uestesque molles ac superfluas, necnon gemmas splendentes acquirunt, aut alia eiusmodi, quæ belli seditionis & primæ tyrannidis fuere causa, supercilium stolide tollunt, ac infortunatis cognatis misericordiæ ianuam claudunt, & nec superfluis necessitati illorum subuenire uolunt. proh tuditatem, proh fatuitatem: nam si nihil aliud, certe hoc cogitandum erat, paupertatem & diuitias, necnon libertatem quam uocamus ac seruitutem, & eiusmodi nomina postea in genus irrupisse humanum, & non secus ac morbos communes in malitiam incidisse, ac illius consilia esse. ab initio autem scriptura inquit, non ita erat, sed qui in principio hominem formauit, liberum illum ac suæ potestatis dimisit, soli legi subiectum, ac paradisi delicijs opulentum, quod & reliquo generi humano per semen unum primum concedere uolebat. sola uero libertas & diuitiæ, mandati obseruatio erant, paupertas autem seruitus & transgressio. postquam autem inuidiæ, & lites, necnō dolosa colubri tyrannis, identidem cupiditate ad uoluptates impulere, & contra audaciora debiliora concitauere, id quod consanguineum erat, in nominum scissum est diuersitatem, ac naturæ generositas per auaritiam est dissecta, quum legem ad potentiæ subsidium assumpsisset. Tu uero ad primam honoris respice æqualitatem, & nequaquam in diuisionem nouissimam, non in legem dominantis, sed conditoris. adiuua pro uiribus naturam, ueterem honora libertatem, pudeat te tui ipsius, subrice ignominiam generi, tantum subministra, ut indigentiam infirmi & inopis consoleris. tu, qui sanus es, qui diues es, tu qui non collapsus es, iacenti & contrito subueni, qui lætus es contristato, qui dextra polles illi qui sinistra

finiſtra languet. da aliquid deo,quo te gratum oſtendas, ac inter illos recen-ſearis qui benefacere poſſunt, & non eos qui beneficio indigeant, quo non in alienas manus reſpicias, ſed alij in tuas. non ſubſtantia ſolum diteſcas, ſed & pietate: non ſolum auro, ſed & uirtute. uel ideo melior appareas, quo propriquo honorabilior fias, fias infortunato deus, miſericordiam dei imi-tando, nihil enim adeo diuinum habet homo, quàm benefacere. quamuis ille plus, hic uero minus benefacit, uterq; ut arbitror, ſecundum ſuam poten-tiam. ille enim ſecit, & quum ſoluit iterum componit, tu autem cadentem ne deſpicias. ille ob maximam miſericordiam ſuam ſuper omnia dedit, legem, prophetas, & ante illos legem naturalem, rerum agẽdarum citra ſcripturam indagatricem, redarguit, inſtruxit, demum ſeipſum pro mundi uita redem-ptionem dedit, apoſtolos donauit, euangeliſtas, paſtores, doctores, ſanatio-nes, miracula, regreſſionem ad uitam, mortis diſſolutionem, trophęum ex deuicta. Teſtamentum, unum in umbra, aliud uero in ueritate, ſpiritus ſan-cti diuiſiones, nouæ ſalutis myſterium illud. Tu autem ſi maiora etiam præ-ſtare potes, ſi & ea quibus anima beneficio afficitur, nam & his quoque te deus, ſi uolueris ditauit, neque in ijs benefacere ceſſes indigenti, ſeu potius cum primis & maxime petenti te tribue, prius etiam quàm petatur. tota die computando miſereſce, & fœnera, ſtrenueque ſortem cum uſura & augmen-to exige debito, ac ſemper capitali aſſcribe, quo paulatim in te ipſo pieta-tis angeas ſemina. ſin minus, ſaltem ſecundaria ac minora, & quæ tuæ po-teſtatis exiſtunt præbe, opitulare, cibum porrige, indumentum uel uile. pharmacum affer, uulnera colliga. interroga pauperem aliquantiſper de calamitate ſua, de tolerantia diſſere, confide, accede, nil tibi deterius pro-pterea accidet. nequaquam eodem morbo corripieris, quamuis nimium de-licati quidam ita putent, rationibus decepti inanibus, ſeu potius ut molli-ciem aut impietatem ſub hoc excuſent prætextu, ideoque ad timiditatem tanquam magnum quid & ſapiens confugiunt commentum. & huiuſce rei tibi fidem faciant tam colloquia, quàm medicorum filij, necnon qui cum illis habitant miniſtri, quorum nullus adhuc, quamuis cum his uerſe-tur eſt periclitatus. Si autem tibi ô ſerue Chriſti, ac amator dei & homi-num, res hæc terribilis & ſuſpicione digna uidetur, nil ingeneroſum patie-ris, ſi fidei confidas. uincat timorem miſericordia, dei timor teneritudinem, cogitationibus carnalibus pietas reſiſtat: ne fratrem deſpice, ſeu prætergre-dere, ne auerſeris tanquam piaculum, tanquam pollutionem, tanquam aliud quid fugiendum & exhorrendum. tuum eſt membrum, licet ſub calamitate abſcondatur. tibi relinquitur pauper, ueluti deo, etiam ſi illum ualde contem-ptim prætergrediaris. fortaſſis enim te his placabo uerbis, tibi humanita-tis propoſitum eſt argumentum, etiam ſi te alienat alienus, quo minus ti-bi bene eueniat. Omnis qui nauigat, naufragio eſt proximus, & tanto plus, quanto nauigat audacius. ac omnis qui corpore eſt circundatus, proximus

est corporis malis, ac tanto magis, quanto elatius pertransit, & ante se iacentem non respicit. Quandiu uento nauigas secundo, manum naufrago praebe. Quandiu recte uales, & diues es, afflicto succurre, ne expecta donec ex te ipso discas, quantum malum sit inhumanitas, & quantum bonum uiscera aperire indigentibus. ne uelis deum manum leuare contra supinos & praetercurrentes, sed in alienis calamitatibus haec disce. da parum quid indigenti. non enim paruum est ei qui omnium est egenus. immo nec deo si pro uiribus dederis. Da pro magno promptitudinem, si nihil habes, uel lachrymulam. magnum remedium est afflicto misericordia, quae ex animo procedit. compassio enim uera multum calamitatem subleuat. non sit homo tibi homini pecude uilior, quae in soueam cecidit uel aberrauit. illud enim te lex extrahere & reducere iubet. quod si & aliud quid secretius & profundius ibi latet, quemadmodum multa legalis sunt profunditatis & sensus dubij, nequaquam meum est scire, sed spiritus, qui omnia scrutatur & cognoscit: sed quantum ego comprehendo, ac in meum intrat intellectum, ab humanitate erga parua ad maiorem & perfectiorem etiam nos exercet. nam quanta debetur ijs qui eiusdem sunt generis ac honoris, si usque ad irrationabilia etiam à nobis exigitur. haec igitur ratio ac lex expetit, necnon homines illi qui sunt modestissimi, penes quos longe honorabilius est beneficium dare, quàm accipere. Caeterum quid de nostris dices sapientibus? nam de externis loqui omitto, qui affectionibus inuenerunt patronos, & lucri deo primas partes tribuunt. & quod hoc deterius est, daemonibus quibusdam, & apud gentes quasdam homines mactandos esse putant, estque illis pietatis pars inhumanitas, ac talibus sacrificijs ipsi gaudent, necnon deos suos gaudere censent, mali malorum sacerdotes & mystae facti. Caeterum sunt ex nostris quidam, quod & lachrymis est dignum, à quibus tantum abest ut condoleant & subueniant aegrotantibus, ut amarulenter etiam illis exprobrent ac insultent, frustraque ac uane philosophentur: nam quae ex terra sunt loquuntur, ac in aërem uoces spargunt, & non in aures prudentium, & eorum qui eloquijs diuinis sunt assueti. à deo enim esse dicere audent, ut illi miseri sint, nos uero felices. & quis sum ego, ut decretum soluam dei, ac deo appaream melior? aegrotent, misere uiuant, infeliciter, sic uisum est deo. proinde si huc usque solum dei amatores existunt, non oportet ut obolos feruent, & miseris pueriliter insultent: ex ijs enim quae dicunt manifeste ostendunt, quod nequaquam putent felicitatem suam ex deo esse. quis enim ita sentiret de indigentibus, si cognosceret deum largitorem eorum esse quae possidet. eorundem enim bonorum est & à deo habere, & secundum deum uti, ijs quae habent. utrum autem à deo fit ut illi male habeant nondum liquet, quandiu & materia, id quod inordinatum est, torrentis instar secum rapit. & quis nouit, utrum hic propter malitiam plectatur, ille uero tanquam laudandus extollatur: & non potius econuerso, ut hic propter malitiam exaltetur,

ille

ille uero propter uirtutem probetur.& hic quidem plus tollatur,quo grauius
etiam cadat: prius tamē uniuersa prauitas eius tanquam morbus quispiam
erumpere sinatur, quo iustius etiā plectatur. ille uero ultra opinionē prema/
tur,ut tanquam aurum in camino probatus, à malitia, si uel parum quid de
illa habeat, purgetur. nemo enim à malitia omnino purus est,sicut audiui/
mus.hoc nequaquam naturæ est generantis,tametsi quis alijs uideatur præ
stantior.siquidem tale quoddam in scriptura diuina mysterium inuenio, &
longum esset omnes spiritus uoces quæ mihi illa ostendunt enumerare.Sed
quis maris harenas, ac pluuiæ guttas, necnon abyssi profunditatem metiri
posset?Quisue in omnibus diuinæ sapientiæ altitudinem indagare ualeret?
sub qua & cuncta fecit & gubernat eo modo quo ipse uult & nouit. sufficit
enim secundum diuinum Apostolum,ut cū admiratione solum, ea quæ ne/
mo coniectura assequi aut contemplari potest prætereuntes dicamus, O al/
titudo diuitiarū & scientiæ & cognitionis dei, quàm inscrutabilia illius sunt
iudicia,& inuestigabiles uiæ eius:& quis cognouit mentem domini,ad extre
ma autem sapientiæ eius quis pertingere ualuit?Iob ait, quis sapiens & hæc
intelliget. & nunquid id quod mensura cōprehendi nequit,mensurari pote/
rit?Alius igitur in his audax sit & confidens,seu potius nemo sit.ego autem
omnino supplicium quod hic irrogatur prauitati ascribere cunctor,quemad
modum & pietati remissionem malorum. ueruntamen est nōnunquam ad/
uersitas improborū, quæ scelera abscindit ad quid utile: sicut & prosperitas
bonorū,quæ ad uirtutem uiam sternit:at non semper,nec omnino.cæterum
esse illud solummodo temporis est futuri, secūdum quod hi quidem uirtutis
præmia,illi autem malitię supplicia sument.resurgent enim scriptura inquit,
in resurrectionē uitæ,illi uero in resurrectionem iudicij. quæ uero hic accidūt
alterius sunt figuræ & institutiones,omnia tamen illuc tendunt,ut æqualita/
tis aliquid apud deū habeant omnino, etiam si nobis uideatur inæqualitas.
quemadmodum & in corpore eminentiæ ac depressiones, magnitudines &
paruitates,terræq́ sublimia & ima, ex quibus pulchritudo mutua habitudi/
ne constare uidetur.nam & artificis fabrica circa materiam, eousq́ inordina
tam & inæqualem ualde artificiosa erat,ut illa ad operis alicuius præparatio
nem recte perduceretur. quod & nos deprehendemus & fatebimur, quum
absolutam artificij pulchritudinem exacte contemplabimur. Interim uero
ipse nequaquam artificio caret. An hæc sine ordine disponuntur, quoniam
nobis haud penitus sunt cognita?Proinde si similitudinem nostri*morbi su affectus
mere oportet,haud multū à nauseantibus aut uertiginem patientibus dista
mus,quibus omnia inuerti uidentur,quum ipsi uertūtur ita & isti de quibus
est sermo:nō enim tolerant ut deus sapientior sit q̃ ipsi, quū in*contingenti in re leui
aliq̃ uertiginē patiunť.aut necesse est,ut circa sermonē insudeť,quo uel mul/
to labore ueritas cōcedať, siue quū sapientioribus ex eis & spiritalioribus de
his philosophari oportet,postq́ donū hoc singulare, & nō omniū est cogni

tio:ac

tio:ac ideo à uitæ puritate illud uenati, & à uera sapientia sapientiã quærere est necesse. at illi,proh imperitiã,ad paratiora uertuntur. & quũ ipsi penitus ob rationis defectũ fallantur,rationem omnino nõ cognoscunt,suntq́ ob inscitiam sapientes,aut propter sapientiã,ut ita dicã,superuacaneã,nec prudentes,nec intelligentes.hinc est quod quidã fortunã & fati casum docuerunt,ue re casum,& cõmenta fortuito cõficta. Alij uero astrorũ potentiã quãdã citra rationẽ,eam q́ indissolubilem,quę res nostras ex suo connectat arbitrio,seu potius quę cõnexionẽ ipsam necessitet:uerũ planetarum quorundã ac stellarum fixarum cõiunctiones,& separationes,motumq́ omniũ rerũ dominũ esse.fuere & qui misero generi humano tradiderũt,quicquid unusquisq́ imaginatione propria excogitare potuit.& quia intellectu suo & cõtemplatione nequaq́ ad prouidentiã diuinã pertingere poterãt,in diuersas opiniones & nominũ sectas sunt diuisi.sũt & quidã,qui paupertatẽ longe à prouidentia segregant,arbitrãtes soli illa quę supra nos sunt ab ea dispensari:ad nos,qui potissimũ illa indigemus deducere sunt cũctati: tanq́ timẽtes si multis bene faceret,melior iudicaret̃ benefactor, aut ipsis deus labore fatigaretur,si pluri mis afficeret beneficijs.cæterũ ualeant illi quicquid dicãt, bene enim scriptura eos præueniens redarguit. uanũ enim inquit, factũ est cor eorũ insipiens. nam licet se sapientes appellarint,stulti tamen facti sunt,ac gloriã dei incorruptibilis immutarunt, fabulis quibusdã & umbris prouidentiã omniũ afficientes iniuria.Nos uero neq́ ipsi talibus deliremus portẽtis , si saltẽ postq́ ratione præditi simus,ratio nobis curæ est,rationiq́ inseruimus:nec ita sententes suscipiamus , licet in sermonibus absurdis & dogmatis admodum sint exercitati, ac nouitatibus oblectent̃.Sed deũ omniũ factorem & opificẽ esse credamus.quo pacto enim illud uniuersum cõstaret,si ipse id nõ sustentaret & moderaret̃? nos igit̃ prouidentiã uniuersi huius cooperatricẽ & colligatricem asserimus:quoniã necesse est,ut præuisa sint quę ab aliquo sint condita, nisi uniuersum sua sponte agitatum, quemadmodum nauis procellis confestim propter materiæ ordinẽ turbatum dissolui & distrahi,penitusq́ in confusionem antiquam & deformitatem reduci debeat . Sed & præcipue in rebus nostris præsidem suscipimus nostrũ,siue illũ factorem , siue conditorem appellare uolueris,licet uita nobis per contraria peragatur:quæ propter hoc fortuita est & ignota, ut ob cõtemplationis difficultatẽ,rationẽ super omnia admiremur:quoniã omne quod facile percipit̃ facile etiam cõtemnitur: quæ uero supra nos sunt quo minus cognosci ualent,tanto & maiori sunt admirationi.omne enim quod sensum effugit,desiderium quoq́ exercet . Quapropter nec uniuersam sanitatem admiramur,neq́ morbum contemnimus,minus uero diuitijs fluxis mentem adhibemus, aut plus q́ bene habet uoluptati operã impendimus , ac si cũ illa animæ parte quãdam expenderemus. Sed nec contra paupertatẽ insurgimus,tanq́ penitus sit reijcienda, partisq́ damnatæ,ac planè odio dignæ. Quin & sanitatẽ stolidam, cuius fructus est pecca-

peccatum,contemnere, ægritudinem uero sanctam honorare scimus: ac eos
qui passiones superarunt ueneramur, incerti num Iob quispiam in ægrotan
tibus delitescat,longe etiam recte ualentibus uenerabilior,licet sanie scateat,
licet nocte tota dieq́; affligatur,ac sub dio iaceat,à plagaq́; & uxore,necnon
amicis angustet,ita ut diuitias iniustas repudiemus, propter quas diues ille
& iuste quidem in flamma torquetur,ac paruam guttam refrigerandi causa
petit,& paupertatem iucundam,& philosophicam laudemus , cum qua La/
zatus saluatur,ac in Abrahę sinu requie ditatur,ac ideo mihi necessarium ui
detur ut humanitate & misericordia erga indigentes utamur , quo ijs qui il/
los negligunt ora obstruamus,& stultis blateronibus nullam obloquẽdi oc/
casionem præstemus,dum contra nos ipsos crudelitatem lege sancimus. Cę
terum inter omnia plus mandatum ueneremur & exemplum,at quod nam
mandatum? & hic quid proprium eius sit & germanũ considerate,quicunq;
à spiritu afflati fuere, non semel aut bis de indigentibus quippiam sunt locu
ti,aut unus dixit,alius uero tacuit,seu quidam plura,alij uero pauciora uerba
fecerunt,tanquam de re quadam non multum ardua, aut admodum urgen
te, uerum omnes & singuli cum diligentia summa tanquam primum aut in/
ter prima hoc præceperunt.nunc quidem adhortantes , aliquando intermi/
nantes,nonnunquam exprobrantes, quandoq; etiam recte operantes pro/
bant , quo commonitionis assiduitate mandatum imis mentibus inculcare
possint , & ut in scriptura est propter miseriam inopum & gemitum paupe/
rum nunc exurgam dicit dominus. Quis non timeret dominũ exurgentem? nota de paupertate
& exurge domine deus meus, exaltetur manus tua , ne obliuiscaris pauperũ
tuorum,at nos exaltationem deprecemur,& ne uidere uelimus manum con
tra inobedientes leuatam,magis etiam super duros ingruentem.& non obli
tus est clamoris pauperũ,& non in finem obliuioni tradetur pauper.Et ocu/
li eius qui palpebris potẽtior est & fortior,super pauperem respiciunt.at pal
pebræ ipsius exquirunt filios hominum,aut minorum, ac si quis dicat obser
uat & secundaria. Sed dicet fortassis quispiam,hæc de pauperibus & inopi/
bus iniuria affectis sunt dicta.non repugno, sed & hoc te ad misericordiam
extimulet.quorum enim tanta habetur ratio,quũ iniuria sunt affecti,eorum
etiam maior est gratia,quũ prospere agũt. si enim is qui pauperem ignomi/
nia afficit,exasperat eum qui illũ fecit,is etiã factorem honorat quũ inopem
fouet.Rursum quũ audis pauper & diues obuiauerunt sibi,ambos autẽ fecit
dominus,nõ hunc pauperem,illum uero diuitem factũ esse intelligas,ut ma
gis etiã contra inopem insurgas,nondum enim liquet utrum diuisio illa sit à
deo:sed creatura,inquit scriptura,dei pariter sunt ambo,licet externa sint in/
æqualia.hoc te ad cõpassionẽ & fraternum flectet amorem,ut quum ab illis
inflaris , ab hoc tamen deprimaris , fiasq́; te ipso moderatior . Et quid plus
scriptura ait? qui miseretur pauperis fœnerat deo . Quis debitorem talem
non susciperet , redditurum in tempore sortem cum usura? Eleemosynis &
fide

fide purganť peccata.miserescendo igitur purgemur. pulchra hac herba animæ abstergamus sordes & inquinaméta,dealbemurq́; hi quidem uelut lana,alij autem tanquam nix,quisq; iuxta misericordiæ suæ modũ. Dicam & terribilius quid:si tibi nulla est confractio,aut cicatrix,neque plaga adurens, seu lepra quædam animæ,aut pustula lucida illius index, quæ quidé patum lex mundabat,Christo tamen curatore opus est.eum igiť uenerare,qui pro te uulneratus est & languit.uenera beris autem si te humaniter & benigne erga Christi gesseris membra. Quod si animarum nostrarum latro ille & tyrannus tã uehemẽter te uulnerauit,uel ab Hierosolymis Hierichunta descendentem,uel alibi inermem aut imparatum adeptus,ita ut merito dicere possis corruptæ sunt & putruerunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ: si igiť ita habes, ut nec medelam quærere, neq; modum curationis inuenire scias: heu plagam inflictam, ad miseriam extremam uenisti. si autem nondũ penitus animum despõdisti, nec omnino es immedicabilis, accede ad medicũ, precare, uulnera uulneribus cura,paria paribus,seu potius minoribus maiora.curaberis enim,dicetq́; animę tuæ,Salus tua ego sum,& fides tua saluum te fecit,& ecce sanus factus es,necnon omnia humanitatis uerba, si solum te dolentibus uiderit humanum.Beati,inquit,misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequenť.ubi multiplex in beatitudinibus misericordia. Et beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Et bonus uir, qui miseretur & dispensat:& toto die miseretur & fœnerat iustus.Rapiamus igitur beatitudinem,intelligẽtes uocemur,fiamus boni. neq; nox misericordiam abscindat. ne dicas,reuertere,& cras tibi dabo. nihil medium inter conatum & beneficium fiat.frange esurienti panem tuũ,& pauperes tecto carentes in domum tuam inducas,idq́; cum alacritate.qui enim miseretur,inquit,cum hilaritate, & bonum animi promptitudine duplicatur. quod enim cum tristitia aut ex necessitate datur, ingratum est & indecorum, beneficentia uero cum lætitia & non cum mœstitia est adornanda.si abstuleris, inquit, uinculum & electionem,uilitatem & censuram illam dico, siue ambiguitatem & murmurationis uerba,quid fiet?tanquã magnum quid & admirabile,qualis & quanta huius erit merces:erumpet lumen tuum temporaneum,& sanitates tuæ cito orientur.Quis igitur lumen & sanitatem nõ desideraret, sed & Christi loculos ueneror,qui ut pauperes alamus nos hortantur. necnon Petri & Pauli in hac re adstipulationem:nam quum Euangelium diuiderent,pauperes fecerunt communes:necnon adolescentis illius perfectionem, quæ in hoc definitur, ac tanquam lege roboratur, ut bona nostra inter pauperes distribuamus.Sed tu forsitan nequaquam necessariam, sed uoluntariã humanitatem esse putas:quod & ego potissimũ cuperem & suspicari uellem,si me non perterreret manus sinistra,& hœdi,& quæ à iudice exprobranť. nõ enim quod rapuerint,non quod prædati fuerint,non quod sint mœchati,aut aliud quid prohibitum fecerint,ad ordinem hũc sunt damnati: sed quia Christum per

egenos

egenos non sunt uenerati. Si igitur mihi obtemperabitis serui Christi, & fratres, ac cohæredes, dum adhuc tempus est Christum uisitemus, Christũ alamus, Christum uestiamus, Christum colligamus, Christũ honoremus, non mensa solum, quemadmodum nonnulli facere solent, non unguentis sicut Maria, non sepulchro solum instar Iosephi Arimathæi, nec alijs funebribus ut Nicodemus, qui ex dimidia parte Christum diligebat, neq; auro, thure, & myrrha ueluti præ iam enumeratis magi. Sed postquàm omnium dominus misericordiam uult & non sacrifirium, & super multos agnos pingues commiserationem, hanc illi per egenos & in terram hodie proiectos offeramus, ut quum hinc migrauerimus in æterna nos tabernacula suscipiant, in ipso Christo domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE STATV EPISCOPALI ET DOGMATE ORATIO INSTRVCTIVA

QVVM præsentem linguæ considero morbum, necnon eos qui in uno die sapientes euadunt, Theologosq; electione creatos, quibus solũ uelle sufficit, ut docti existãt, supernam desidero sapientiam, ac stationem, secundum Hieremiæ uerba quæro nouissimam, & ut cum meipso solo conuersari possim: nihil enim mihi tale uidetur quale est sensus odio habere, ac extra carnem & mundum fieri, nihilq; ex rebus attingere humanis, nisi quod necessitas exigit summa, cũ seipso loqui & deo, ac uitã uiuere longe rebus uisibilibus sublimiorem, semperq; Emphases diuinas puras secum ferre, minime infernis characteribus & errantibus pollutas, tanquam speculum dei purissimum ac diuinorum, qui est & semper erit, lumini assumens lumen, obscuriori lucidius, donec ad fontem radiorum hic nobis lucentium perueniamus, finemq; assequamur beatam, quum speculi imagines resoluentur in ueritatem. Quàm difficulter quis seipsum aut philosophia longa instruit, & paulisper animæ generosum ac lucidum ab humili & tenebris cõmixto depurat, nisi deum sortiatur propitium: aut ambo hæc, ut deorsum trahentem superet materiam: sed prius quàm illam quantum necesse est quis assequatur, & satis purgetur tam auribus quàm mente, nequaquam tutum esse scio, ut uel animarum curam suscipiat, aut ueræ Theologiæ se ingerat. Sed unde in timorem hunc incidi, ne me plus timidũ quàm decorum sit censeatis, sed ob prudentiam laudetis. Audimus deum quum Mosi legem tradere uellet, plures ad montem aduocasse, ex quibus Aaron unus erat cum filijs duobus sacerdotibus, reliqui uero omnes à longe adorare iubebantur, ac solus Moses appropinquare, populus uero nequaquam unà ascendere: ac paulo ante hæc, alios quidem fulgura & tonitrua, necnon tubæ & mons totus fumans, & minæ, & horrores ac terrores tales deorsum stare faciebant, ac magnum eis erat solum dei uocem audire etiam ualde purificatis. Moses uero ascendit, ac in nubes intrat, cum deoq; congreditur, &

legem accipit, multis literalem, alijs autem ſuper multos ſpiritalem. Scio & Heli ſacerdotem, ac parumper antea Ozam quendam. & ab hoc quidē pœnam ob filiorum iniquitatem exactam eſſe, ob ea quæ in ſacrificijs perpetrare fuerant auſi, licet pater impietatem hanc non approbaſſet, ſed multoties multis reprehendiſſet. illum uero quod ſolum arcam attingere fuerat auſus, quum à iuuencis diſtraberetur. nam licet illam ſaluaſſet, ipſe tamen perijt, quum deus arcæ uenerationem cuſtodiret. Sed & hoc noui, quod multis nec uilia templi tangere tutum erat, ac propterea aliorum & exteriorum opera indigebant: neque ſacrificia ipſa ab illis quorum officium non erat abſumi licebat. tanta confidentia ad ſancta ſanctorum accedere eſt neceſſe, ut uela & propitiatoriū ſine arca penitus inſpiciantur aut tangantur. Hęc ego quum ſciam, & quod nemo magno deo, ac ſacrificio, & pontifice dignus eſt, qui nō prius ſeipſum deo offert ſacrificium uiuens, ſeu potius qui nō factus eſt templum dei uiuentis, & uiuens: ac igitur quomodo ego me audacter diuinis ingererem ſermonibus? aut boni cōſulerem, ſi alij ſe audacter ingererent? quandoquidem deſiderium tale nequaquam laudabile eſt, conatus uero terribilis, ac ideo decet, ut unuſquiſq; primo ſe expurget, deinde cum puto conuerſetur, ſi non uelimus Manoë illud audire & dicere, quum in dei contemplationem incidimus, Perij ô mulier, quia deū uidi: ſeu Petri inſtar, Ieſum à nauicula repellere, tanquam minime eo ob timiditatem digni. aut ſicut Centurio ille, qui ſanitatem pro filia expetebat, ſanantem uero nequaquam ſuſcipiebat. dicat igitur unuſquiſq; è nobis, quādiu Centurio eſt, & multæ in malitia potentiæ, Cæſariq; deorſum trahenti & huius mundi militat domino, non ſum dignus, ut tectum meum ſubeas. Quum autē Ieſum uidebo, etiam ſi ætate ſpiritali adhuc ſim paruus, Zachæi illius inſtar, & ſuper ſycomorum attollat, mortificans membra ſuper terram, ac euacuauero corpus humilitatis, tum Ieſum excipiam, & audiam, hodie facta eſt ſalus domui huic, ſalutemq; conſequar ac perfectiora philoſophabor, bene expendens quæ male collegeram, ſiue pecuniæ illa ſint, ſiue dogmata. Proinde poſtquàm ſermone Theologū purgauimus, age aliquid quoque uel breuiter de deo diſſeremus, ipſi patri & filio, & ſpiritui ſancto de quibus ſermo eſt confidentes. opto autem, ut mihi Salomonis illud cōtingat, ut nihil imbecillitate mea proprium de deo cogitem uel dicam. Quum enim dicit, omnium hominū ſum ſtultiſſimus, & prudentia hominis in me non eſt, non hoc ideo dicit quod inſipientiam ſuam cognoſcat: quo pacto enim hoc fieri poſſet, quum ſapientiā præ cunctis rebus alijs à deo petierit, illamq; unà cum ſpeculatione, necnon latitudine cordis ſit conſequutus, maris harena etiam numeroſiorem & largiorem. Quomodo igitur uir tam ſapiens, & tale donū aſſequutus, ſeipſum ſtultiſſimum uocat hominum? ideo nempe, quod nequaquam prudentiam habeat propriam, ſed diuina & perfectiori ſit inſtructus. Sed & Paulus, uiuo, inquit, iam non ego, ſed uiuit in me Chriſtus. Verū illud de ſe non tanquam

penitus

penitus mortuo dicit, sed quod meliorem quàm plures alij uitam uiuat, ac ui ram adeptus sit permanentem, & quæ nulla morte possit finiri. Patrem igitur & filium, & sanctum adoramus spiritum, proprietates quidem separantes, diuinitatemq; unientes, & nequaquam tria in unum cõtrahentes, ne Sabelij morbo laboremus, nec in tria præter naturam existentia & aliena diuidentes, ne cum Ario deliremus. Quid enim necesse est rancę ramum omnino in aliam partem declinantem, ut in alteram deflectere, ac cum peruersione peruersionem componere, & non ad medium dirigere, ac in terminis diuinæ manere pietatis? Quum autem medietatem dico, ueritatem intelligo, ad quam solam recte est respiciendum. mala præterea contractio, quemadmodum & absurdior diuisio est euitanda, ne quum in unam subsistentiam uerbum cõtrahatur, opus sit eos multimodæ deitatis nuda nobis relinquere nomina, qui eundem patrem & filium, & spiritũ sanctum accipiunt, & qui non magis unũ omnia, quàm nihil singula definiũt. definit enim illud esse quod est, si unum aliud exuperet & transcendat. neq; in tres diuersos & nequaquã consubstantiales ac discissos diuidimus, iuxta Arij recte appellatam insaniam, aut sine principatu, & inordinatos, & ut ita dicam, oppositos deos. hoc enim ad Iudaicam & uilem declinat humilitatem, si solum ingenito deitas ascribatur: illud autem in contrarium, malum tamen cadit æquale, tres supponere principatus, & tres deos. quod quidem prædictis etiã est absurdius. Decet autem quosdam non ita amare patrem, ut & patrem esse tollant. cuius enim pater erit, si filij natura fuerit segregata, & cum creatione alienata? Neq; ita Christi amatores esse, ut non hoc obseruemus quod sit filius. cuius enim filius erit, si non ad causam referat patrem? neque patri principatus dignitatem tanquam patri & genitori. paruus enim & indignus esset principatus, si non diuinitatis causa existeret, quæ in filio & spiritu contemplatione deprehenditur. Quãdoquidem necesse est unum custodire deum, & tres fateri subsistentias siue tres personas, & unamquanq; cum sua proprietate. Custoditur autem iuxta sententiam meam unus deus, si filius & spiritus in unam referantur causam, non ut cõponantur, seu cõiungantur, ac per unum, & hunc deitatis, ut ita uocem, motum, necnon consilium ac existentiæ identitatem. Tres uenerare subsistentias, nullam tamen intelligas coniunctionem, uel dissolutionis uel confusionis, ne totum dissoluatur, per ea per quæ unum illud ornatur, plus quàm bene habet. uenerare proprietates, patris quidem & sine principio, & cum principio intellecti & dicti, principij autẽ tanquam causæ, tanquam fontis, tanquam luminis æterni: filij autẽ sine principio quidem minime, principij uero uniuersorum. principiũ uero quum dico, nequaquam tempus interponito, neq; medium quippiam inter naturam generantis & generati, ne diuidas naturam, quum male quid interposueris sempiternis & coniunctis. si enim tempus filio est longeuius, illius scilicet primũ causa erit pater. & quomodo factor temporum sub tempus? quomodo autẽ & dominus

Patrem uocat causam

ὑποστάσεις

dominus omnium, si à tempore comprehenditur, & illi subditur? igitur sine principio parer est, non enim aliunde aut ab ipso illi est esse. At filius, siquidem patrem tanquam causam accipis, non est sine principio, filij enim principium patet tanquam causa. Si autem à tempore principium intelligis, sine principio est: non enim à tempore principium habuit, temporum dominus. si autem ideo quia corpora tempori subijcis, dignum putas, ut & filius tempori subdatur, circundas etiam corpus ei qui corpore caret. Etsi quia ea quæ apud nos gignuntur aliquando non erant, inde genita sunt. propterea & filium cogis ex non existentibus ad esse peruenire, comparas incomparabilia, deum nempe & hominem, corpus & incorporeum. num igitur & patitur & dissoluetur, quoniã & corpora nostra? Tu igitur propter hoc uis ita generari deum, quia etiam corpora, ego autem propter hoc non ita, quoniam ita corpora. quorum enim esse non est simile, horum nec generare est simile, nisi & ut alia seruiant materijs, sicut patiens & tristitia affectus, uel esuriens & sitiens, & quæ sunt corporis, aut pariter utriusq; affectus. Cæterũ intellectus tuus hæc nõ capit, de deo enim sermo est: noli igitur generationem aliter q̃ diuinam accipere. uerum si genetatur, inquis, quomodo genetatur? responde & tu mihi, dialectice insupetabilis, si creatur quomodo creatur, ac inde à me interroga, quomodo generetur. affectio enim circa generationem, affectio & circa creationem. aut enim reformatio affectio non est, ac cnta & cogniti illius comprehensim, in partes explanatio. tempus est circa generationem, in tempore & creata. locus est ibi, locus & illic: frustratio circa generationem, frustratio & circa creationem. hæc audiui quum uos per philosophiam disceptaretis, quæ enim mens sæpe descripsit, hæc manus non perficit. Sed uerbo inquis uniuersum constitit, & proposito: ipse enim dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Quũ igitur dicis, uerbo dei omnia creata esse, non humanam creationem introducis: nemo enim ex nobis uerbo facit ea quæ sunt facienda, nihil enim nobis sublimius esset & liberius, si dicẽdo opera adimpleri possent. Quod autem deus uerbo creat creanda, non id humana facit creatione: aut igitur ostende quod uerbo homo quocq; facit, aut fuscipe quod deus non ut homo creat. Si enim uelle suo ciuitatem designauetit, ciuitas cõsistet: si filium facere uoluerit, filius factus erit. quod si aliud quocq; faciendum fieri uoluerit, statim uelle ad esse proceder. si autem nihil horum sequitur, uelle, dei autem uelle fabricatio est, aliter quidem homo fabricat, aliter quocq; omnium conditor deus. quomodo igitur creat? non humaniter, generationem autem cogit humaniter. tu quidem quum non esses postea fuisti, deinde genitus es, proptetea non existentia in esse deducis. ut profundius loquar, forsitan necq; ipse ex nõ existentibus deducis. quoniam & Leui inquit in patris adhuc lumbis erat, priusquàm in esse ueniret. nullus igitur offendarur uerbo quãdoquidem filium nequaquam ita ex patre existere dico, tanquã in patre prius fuerit, ac post hoc in esse sit progressus. nihil enim

quod

quod prius imperfectum fuit, postea perfectum erit, quemadmodũ lex est motus nostri. & hæc quidem sunt tentantium, at illa eorum qui prompte omnibus quæ dicuntur astipulantur. Nos uero haudquaquam ita sentimus seu opinamur, sed pariter esse illum, qui sine principio est ingeneratum, semper autem erat, neq; enim unquam mens in non esse cadit: & filius erat genitus, ita, ut illi concurreret esse patris, generationiq; unigenitum, ex ipsoq; existeret, & non cum ipso, consilium principij. principij autem tanquam causæ, sæpius enim eundem circumuerto sermonem, quia crassitudinem tuam & mentis timeo materiale. Proinde si haud curiosus circa filij, siue generationem, siue subsistentiam, aut quomodocũq; dicere oportet, existis, uel si quis aliud quid magis his proprium cognoscit, uincat linguam meam quod intellectum est & cognitum. Quin neq; spiritus curiose scrutaueris processum, sufficit mihi audire, quod filius, quod ex patre, & quod hic sit pater, ille uero filius, & nihil in his curiose scrutor, ne in uocibus quæ penitus omnem elocutionem superant humanam, mihi accidat quod uisui, quum in radios dirigitur solares. Quantum enim quis plus & diligentius uidere uoluerit, tãto magis sensu læditur, & dum nimium cernere quærit etiam illo quod plus est priuatur, quũ res quæ uiden debet longe etiam uisum exuperet, si illam totam uidere uolueris, & non ita quemadmodum cernere est tutum. Audis generationem, quomodo autem sit, noli nimis curiose inquirere. Audis spiritũ procedere à patre, sed quomodo id fiat noli nimis anxie indagare. si autem in filij generatione & spiritus processione nimis curiosus esse uolueris, & ego de corporis & animæ tuæ cõmixtione exactius indagauero. Quomodo tu terra es & imago dei? quid est quod te mouet, aut id quod mouetur? quomodo illud idem mouet & mouetur? quomodo sensus in codẽ manet, & quod externum est attrahitur? quomodo in te mens manet & generat sermonem, in alio intellectu? quomodo intellectus datur sermoni? & nondum de maioribus loquor, qualis est cœli reuolutio, quis motus stellatum, aut ordo seu mensura, uel coniunctio, siue separatio. qui nam termini maris, unde uentorum flatus, aut temporum conuersio, uel imbrium defluxus. si tu homo nullum horum cognoscis, cognosces forsitan quando deprehendes id quod est perfectum. uidebo enim inquit, cœlos opera digitorum tuorũ, tanquam sit suspicio quod ea quæ nũc uidentur nequaquam sint uera, sed ueritatis simulachra. si teipsum nõ cognoscis, & quisnam sit is qui de his differit, si ea quorum sensus est testis haud capis, quomodo deum ex amussim qualis & quãtus sit scire suspicaris? quod quidem magni defectus indiciũ existit rationis. Cæterum si mihi obtemperaueris Theologo nequaquam audaci, hoc quidem cape, illud uero capere time. hoc dilige quod in te manet, illud autẽ in supernis remaneat thesauris. ciuiliter ascende, per puritatẽ fabrices, q̃d purũ est, uis theologus aliquãdo euadere, ac deitate dignus? leges serua, per mandata gradere. actio enim speculationis est fundamentum. ex corpore anime

ὁ νοῦς pater

laborem impende. Cęterum quis est ex hominibus, qui intantum attolli potest, ut ad Pauli mensuram pertingat? & tamen ille ait, se per speculum uidere & ænigma, ac tempus fore quum facie ad faciem esset uisurus. Quod si tu alijs in sermonibus es sapientior, omnino tamen deo es inferior. alijs forsan es prudentior, tantum uero à ueritate destitueris, quãtum esse tuum dei esse est inferius. promissionem habemus, aliquando nos cognituros, quemadmodum & cogniti sumus. Si nequaquam possibile est, ut hic perfectam rerum omnium cognitionem habeamus, honora id quod deficit. Proinde quid est quod speramus? regnũ fortassis dices cœlorũ. existimo autem nil aliud illud esse, quàm ut assequamur id quod est purissimum & perfectissimũ, at ex cunctis existentibus nihil est perfectius quàm cognitio dei. uerũ illud occupabimus, hoc autẽ anticipabimus, dũ adhuc sumus super terra. istud uero illic reponemus, quo laboris & studij nostri hanc habeamus fructificationẽ, ut totam trinitatis sanctę splendentiã, qualis sit & quãta, & quota, si ita dicere fas est percipiamus, in ipso Christo domino nostro, cui sit gloria in secula seculorum, Amen

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ORATIO funebris in Athanasium Alexandriæ episcopum.

ATHANASIVM laudans uirtutẽ ipsam laudabo. hũc enim solum nominare, uirtutem ipsam est laudare, quoniam omnem uirtutem in se comprehendens habebat, seu ut rectius dicam, habet. deo enim uiuunt omnes qui secũdum deum uiuunt, etiam si hinc sint digressi: quemadmodum & Abraham, & Isaac, & Iacob audit, deus ille deus, tanquam non deus mortuorum sit, sed uiuentium. uirtutem uero laudans deum ipsum laudabo, à quo hominibus peruenit uirtus, ut ad ipsum propter cognationem splendoris deducamur, seu potius reducamur. Quum enim plura existant ac maxima, quæ non facile recenseri possunt, qualia sint & quàm magna, quæ ex deo habemus & habebimus, maximum est & dementissimum, quod ad ipsum inclinamur, & domestici eius sumus. quod enim sol est sensibus, hoc intelligentibus est deus. hic enim mundum illuminat uisibilem, ille uero inuisibilem. & hic quidem uisum corporalem illustrat, ille uero naturas intellectuales splendidas reddit. & quemadmodum hic uidentibus & uisibilibus, his quidem ut uideant, illis autem ut uideantur, uim subministrat, ipseq; inter uisibilia est pulcherrimus: ita & deus intelligentibus & intellectis, his quidem intelligere, illis uero ut intelligantur suppeditat, ac ipse inter intelligibilia est altissimus, in quo omne desiderium consistit, & super quem minime fertur. nil enim sublimius quid habet omnino desiderium, neq; mens sapientissima, & indagartix seu curiosissima. hoc enim ex appetitiuis est nouissimum, & nondum in lucem editis totius contemplationis requies. Cuicunq; igitur cõtingit, ut per rationem & cõtemplationem materiam, & carnale hoc, siue nubem id, seu uelamen uocare oportet, segregare

gare,ac deo coniungi,& puriſſimum lumen aſſequi ualeat,quantum naturæ humanæ poſſibile eſt,beatus ille tam ob aſcenſionem quæ hic eſt, quàm diuinitatem ad quam aſpiramus. & quam ſapientiæ ſtudium tribuit rectum, & ſuper materialem dualitatem per unitatem , quæ in trinitate cognoſcitur aſcenſio. quicunq; igitur per copulationem deterior eſt effectus, ac adeo luto immerſus,ut nequaquam ad ueritatis radios aſpicere ualeat, nec ſuper in ſerna attolli,quũ ſit ex ſupernis creatus,& ad ſuperna uocatus , miſer ille mihi ob cæcitatem exiſtit , etiam ſi præſentibus bonis abundet , & tanto plus, quanto magis deluditur à copia , ac aliud quid bonum præ exiſtente bono eſſe credit,malæ opinionis fructum decerpens malum, ſiue in caligine damnanda,ſiue in igne uidendo,quem ſicut lucem non cognouit . Et hæc paucis ſint philoſophata,tam præſentibus,quàm antiquis.pauci enim qui dei ſunt, & ſi omnes illius ſint creaturæ,legiſlatoribus,ducibus,ſacerdotibus,prophetis,euangeliſtis,apoſtolis, paſtoribus, & doctoribus, ſupplemento ſpiritali, ac congregationi omni.inter omnes autem huic quem nunc laudandum ſuſcepimus.Quoſnam autem dico?Enoch illum,Noë,Abraham,Iſaac,duodecim patriarchas,Samuel,Dauid,Salomonem,quodamtenus Heliam,Heliſeum,eos qui ante captiuitatem,necnon qui poſtea fuere prophetas. præterea & nouiſſima illa ordine,prima autem ueritate,quę circa Chriſti fuere incarnationem,uel aſſumptionem,ante lumen lucernam,ante uerbum uocem, ante mediatorem mediantem,mediatorem inquam Teſtamenti noui & antiqui.Ioannem præcipue,diſcipulos Chriſti,eos qui poſt Chriſtũ populum uel purgarũt,aur per ſigna ſunt cogniti,ſeu per uerbum maniſeſtati, ſiue per ſanguinem redditi perfecti.cum his Athanaſio eſt certamẽ, & ab aliquibus paruper ſuperatur,nonnullos etiã ſuperat,ſi hoc nõ nimis dictum eſt audacter:& hos quidẽ uerbis,alios uero operibus,quorundã manſuetudinẽ,aliorum uero zelũ,nõnullorũ pericula.& horũ quidẽ plura,aliorũ uero omnia eſt imitatus,ac aliud quid pulchritudinis ab alio ſumpſit: non ſecus ac ij qui formas cũ excellentia depingunt:& in ſolã animã ſuam deduxit,ac unã uirtutis ſpeciem ex omnibus diligenter collegit,eos enim qui ſermonibus pręſtabãt, operibus: qui uero operibus excellebãt,ſermonibus uicit.aut ſi uultis,ſermone eos, qui ſermone erãt celebres, operibus autẽ eos qui operibus fulgebant ſuperauit.eos uero qui in utriſq; his mediocriter ſe habebant,in altero ſupergrediebatur.illos aurem qui in utroq; ſummi erant, ambobus præcurrebat. Proinde & ſi magnum uirtutis exemplum hoc fuerit,anticipantibus, nilominus ad laudem noſtri pertinet boni,quod ijs etiam qui poſt ipſum fuere reliquerit exemplum. Cæterũ omnia illius recenſere facta & admirari, longius fortaſſis foret quàm præſens ſermonis fert ſeries, ac potius ad hiſtoriam pertineret quàm ad laudem.inter uota tamen mea eſt, ut illa aliquando deſcribere, ac poſteris uel inſtructionis,uel delectationis gratia tradere poſſim, quẽadmodũ & ille diuini Anthonij uitã conſcripſit,uitæ monaſticæ legiſlationem

narrationis ſtructura contentam. Proinde pauca illius ex multis recenſebimus, & quæ nobis memoria tanquam notiora ſuppeditabit, quo deſiderio ueſtro ſatisfaciamus, & feſtiuitati debitum ſuum perſoluamus, plurima uero tanquam penes ſcientes obmittemus. Sanè haudquaquam ſanctum aut tutum foret, impiorum uitas memoria honorare, eos uero qui pietate excelluerunt ſilentio præterire, idq́ue in ciuitate quam uix multa etiam uirtutis exempla ſaluare poſſent, quæ in diuinis non ſecus ac in equorum curſibus & theatro ludere conſueuit.

De Conſtantinopoli loquitur

Athanaſius igitur ſtatim in moribus diuinis ac diſciplinis eſt nutritus, parumq́ circulanbus operam dedit artibus, ne illarum penitus ignarus eſſet, ſeu neſciret quas contemnendas eſſe cenſeret. haudquaquam enim ſuſtinebat, ut animæ generoſum & magnificum uanis exerceretur ſtudijs, ne idem ei quod inexpertis accideret athletis, qui quum aërem ſæpius uerberant quàm corpora, à certamine excidunt. in Teſtamento uero toto, tam nouo quàm ueteri, tantum ſe exercebat, quantum nec alius in uno. ditatus eſt igitur contemplatione, ditatusq́ uitæ ſplendore, ita ut mirabiliter utraq́ cōnecteret, ac aurea inde fieret cathena, multis haudquaquam nexibilis. In uita enim contemplationem pro duce habuit, in contemplationem autem uitæ ſigillo eſt uſus. initium enim ſapientiæ timor domini, tanquam uinculum quoddam primum, & ſapientia timorem ſupergrediens, ac in dilectionem aſcendens, quæ inde nos dei amicos & pro ſeruis filios facit. Ita igitur educatus & eruditus, quemadmodum & nunc opotteret illos, qui populo ſunt præfuturi, & qui magnum Chriſti corpus tractare debent, ſecundum magnum itaque dei conſilium & prouidentiam, quæ à longe magnarum rerum ſubminiſtrat occaſiones, magno huic gradui addicitur, fitq́ unus ex appropinquantibus deo, appropinquanti, ac ſtatione ſacra, necnon ordine dignus cenſetur. quumq́ per omnem graduum tranſiret ſeriem, ut quæ interim acciderunt abſcindam, populi illi concredita eſt præſidentia, hoc eſt dicere orbis uniuerſi præfectura. nec referre poſſum utrum uirtutis præmium, aut eccleſiæ fontem, ac uitam, ſacerdotium acceperit. oportebat enim quum illa ueritatis deficeret ſiti, ut Iſmahelis olim inſtar potu reficeretur, aut tanquam Helias ex torrente exſiccato terræ refrigeraretur humiditate, & parumper adhuc ſpirans reuiuificaretq́, ac ſemen relinqueretur Iſraël ne fieremus ſicut Sodoma, & euenirent nobis talia qualia Gomorrę: quarū prauitas eſt diuulgata, ſed longe magis perditio illarum, utpote igne & ſulphure ſubmerſarū. quapropter erectum eſt nobis cornu ſalutis, quū iam iaceremus, necnō lapis angularis excitatus eſt in tempore, qui nos tam ſibi quàm nobis ipſis colligaret. ſiue ignis paruam & malam expurgans materiam, ſeu uentilabrū ruſticanū, quod diſcernit quid ſit ex dogmatis graue uel leue: uel gladius malitiæ radices exſcindens. reppeditq́ uerbū auxiliatorem ſuum, ac ſpiritus deprehendit qui pro eo ſpiraret. Ita igitur & propter hæc ſuffragio populi uniuerſi, non per cædes, ſeu tyrannice, ſed ſpiritaliter & apoſtolice ad

Corpus Chriſti (margin note beside "populo ſunt præfuturi")

Marci

Marci eleuatur thronum, non minus pietatis quàm præsidentiæ successor. hæc enim multipharia ab eo, illa uero confestim post illum inuenitur, quę & proprie relinquenda est successio. hoc enim concordiæ & throni est eiusdem, illud autem opinionis contrariæ, & throni diuersi. & hæc quidem nomen, illa uero ueritatem habet successionis, non enim cogens, sed coactus est successor. nec qui transgreditur, sed legitime proponitur. neq; qui contraria sentit, sed qui eiusdē fidei existit. nisi quis ita successorē dicere uelit, sicut ægritudinem sanitati, & lumini tenebras, & tranquillitati tempestatem, & defectum mentis intellectui. Postquàm autem ita præfectus esset, ita quoq; disposuit principatum: non enim thronum pariter accepit, quemadmodum ij, qui tyrannidem quādam aut hæreditatem præter opinionem sortiuntur, ac propter satietatem uiolenter egit. hæc enim degenerantiū & adulterinorum sunt sacerdotum, & qui professione sunt indigni, qui nihil ad sacerdotiū afferunt, neq; boni consequendi gratia laborarunt, nihilominus tamen & discipulos se & doctores pietatis esse ostentant, & priusquàm purgentur purgant, heri sacrilegi, hodie sacerdotes: heri sacrorum expertes, hodie in sacris duces, ueteres in malitia, at tenues in pietate. quod quidem opus est charitatis humanæ, & nequaquam spiritus. qui quum omnia per uiolentiam sunt scrutati, tandem pietati etiam uim inferunt. quorum mores haudquaquā gradum indicant, sed gradus mores, quum multū ordo immutetur. qui pluribus pro peccatis proprijs, quàm populi indigent sacrificijs. & omnino in uno ex duobus delinquunt: aut quia quum uenia indigeant immoderate ueniam tribuant, tanquā malitia non sit rescindēda, sed docenda: aut principatus asperitate propria abscondant crimina. quorum neutrum ille fecit: sed operibus erat sublimis, prudentia uero humilis, uirtute quidem immutabilis, congressu uero admodum facilis, mansuetus, ira uacuus, compassibilis, sermone suauis, moribus uero suauior etiā, forma angelicus, magis tamen angelicus mente, increpando tranquillus, laudando doctus, ita ut neutrum ex bonis ijs immodestia læderetur, sed ut increpationem faceret paternam, laudem uero principalem: nec tenerum fractum, neq; rigidum austerum, sed hoc quidem mansuetudinem, illud autem sapientiam, ambo autem philosophiam. Sanè minimum sermonis propter morum indigebat probitatem. ij enim ad instructionem erant sufficientes: minimum quoque uirga propter sermonem, minus etiā incisione propter uirgam, mediocriter uerberantem. Sed cur uobis hominem depingo, quem Paulus depingere præoccupauit? & hoc in ijs quibus pontificem magnum cœlos ascendentem decantat. hucusq; enim mihi sermo erumpere audet, quoniā Christos esse nouerat, qui secundū Christum uiuerent. illud aūt in ijs quæ ad Timotheū scribens edocet, sermone effingens eum, qui Episcopæ sit præponendus. Si enim legem tanq; regulā ei, qui in his laudandus est adhibere uolueris, manifeste iustitiam cognosces. adeste igitur, ac mecum circa sermonem laboranti panegyrim celebrate, ac multa

Contra sacerdotes impios.

multa obmittere uolenti, alitet tamen ab alio detetito, neq̃uaquam ramen id quod superat inuenienti, quemadmodum in corpore undiq; æquali & pulchro. quodcunq; enim mihi in mentem incidit, semper uidetur pulchrius, sibiq; uendicat sermonem. Quapropter adestote, ac mihi, ut bona illius enumerem, opem ferte, quicunque illorum laudatores estis ac testes, certamenq; inter uos certetis pulchrum, tam uiri quàm mulieres, adolescentes & uirgines, senes cum iuniotibus, sacerdotes cum populo, solitarij & promiscui, qui simplicitatem amplexi estis & uittutem, qui contemplatione excellitis & operatione. Er hic quidem laudet ieiunia & orationes, tanquam in homine, corpore carente, & experti matetiæ. ille autem in uigilijs & psalmodijs resonantiam, & assiduitatem minime superabilem. alius subsidium indigentium, alius contra eminentiam deiectionem, aut circa humilitatem demissionem. uos uirgines pronubum, quæ sub iugo estis moderatorem. solitarij pennis præditum, promiscui legislatorem, simplices ductorem, contemplatores Theologum, delicati refrenatorem, ærumnosi consolatorem, senectus baculum, iuuentus instructionem, paupertas largitotem, abundantia dispensatorem. Videntur & mihi uiduæ præfectum talem laudare debere, necnon orphani patrem, ac inopes pauperum curatorem, hospitesq; hospitalem, & fratres fratrum amatorem, infirmi medicum, immo si uis, ægritudinem & medicamentum. Sani sanitatis custodem, omnes nero eum, qui factus est omnibus omnia, quo lucraretur omnes, aut quàmplutimos. hæc igitur quemadmodum dicebam alij admirentur & collaudent, quibus uel minima illius admirati uacat. quum autem parua dico, illum sibimet ipsi comparans dico, ac gesta eius cum gestis ipsius confero. siquidem nequaquam pro dignitate, gloria dignum glotificabitis, etiam si splendidissime id feceritis, proprer glotiam quemadmodum audiuimus superabundantem. quotiam uel parua illius, alijs ad nominis sufficiunt clatitatem, nobis autem (haud enim tolerabile est, ut obmisso sermone seruiamus minoribus) ad id quod præcipuum illius erat est conuertendum. Dei autem opus, de quo & sermo, ut aliquid magnificentia & anima illius dignum proferamus. Erat tempus quum nostra florerent ac bene se haberent, quando superuacuum illud & garrulum, necnon Theologiæ commentum, nequaquam introitum in diuinum habebat ouile, sed idem erat quod calculis ludere, uisum celeritare transpositionis fallentibus, aut coram spectatoribus omnipharijs, & effœminatis desaltare concentibus. de deo autem quid dicere, uel audire curiosum, sermonis uero syncerum & generosum pietas censebatur. Postquàm uero Sexti & Pyrones, ac linguæ opposita, tanquam morbus quidam uehemens, & mores mali in ecclesiam irrupetunt, & nugæ eruditio esse uidebantur, & ut Actorum liber de Athenienfibus inquit, nullę rei alię uacamus, quàm dicere quid uel audire nouum, ô quis Hieremias nostram deploraret confusionem & excæcationem, qui solus calamitates rite lugere sciebat.

Sextus Pyron

Arius

Arius rabiem hanc inchoauit nomine insanus, qui & ob linguæ intempetantiam pœnas morte, in locis dedit impuris. uoti non ægritudinis opus factus, Iudæ ob similem uerbi proditionem sustinens crepationem. alij autem morbum suscipientes, artem struxere impietatis, ij nempe, qui ingenito diuinitatem ascribunt, quum interim non solum genitum, sed & procedentem à deitate exterminent, nominis tantummodo participatione trinitatē honorantes, aut hoc minus seruantes. Verum non ita beatus ille, quum homo esset dei, & tuba ingens ecclesiæ. sed sciebat quod tria cōtrahere in numerū unum impietatis esset, & innouationis Sabellij, qui primus diuinitatis excogitauit contractionem. tria uero diuidere naturis, incisionem præternaturalem esse diuinitatis. unicum igitur rectè custodiebat, diuinitati enim: & tria pie docebat, proprietati enim: neq; unico confundebat, neq; tribus contrahebat, sed in terminis manebat pietatis, quo inclinationem in aliam partem & contrarietatem effugeret immoderatam. ac ideo primum in synodo illa Nicena, & prudentium numero, quos spiritus sanctus in unum collegit, quantum in ipso erat ægritudinem sedauit, nondum inter episcopos ordinatus, primus tamen ex conuenientibus ordinandus. nilominus tamen uirtute clarus erat & excellebat. deinde quum malum iam maligni turbine inualesceret, & plurima occuparet: hinc enim mihi dramata exordium sumunt, quibus paulo minus plena est terra, plenum & mare: plurimum circa ipsum bellum erat, tanquam generosum sermonis præfectum. siquidem potissimum in resistendo uersabatur pugna, aliudque aliunde affluebat molestum. impietas enim in malorum inuentione quàm ingeniosa existit, & admodum audax conatu. quo pacto enim hominibus parcerent: qui nec deitati parcunt. Cæterum congressus unus difficillimus fuit, affero enim aliquid & ipse ad drama istud. Sed chatum me solum inhibet patriæ, non quæ progenuit, sed quam malitia elegit. hæc enim sacra est, & omnibus ob pietatem cognita. at illi indigni sunt ecclesia quæ eos generauit, audietis autem & in uinea spinas pullulare. sed & Iudas ex discipulis unus, proditor erat. Sunt igitur qui illi qui nomine meo appellatur causam dimittunt, qui ob doctrinæ amorem Alexandriæ tum degebat, ibique omnem assequutus fuerat dexteritatem, pariter inter filios honestissimus, & unus existens, cui ab Athanasio concrederentur maxima. rebellationem autem, ut aiunt, moliebatur patri & præsidenti, eratq; drama aliorum, & manus Absolon sicut ferebatur ex ipsis. proinde si quis ex nobis de manu nouit, propter quā sanctus mendacio fuit infamatus, & mortuo uiuente, & exilio iniusto, scit quæ dico. sed & uolens illius obliuiscor. ita enim habeo in dubijs, ut ad humanitatē inclinari censeam oportere, & crimina potius dissimulare quàm cōdemnare. malus enim cito cōtemnit bonū, at bonus haud facile malū. quod enim ad maliciā paratū nō est neq; ad suspicionē prodiue existit. Cæterū hæc iā non sunt uerba, sed opera, neq; suspicio incōperta, sed fides prędicata. monstrū Capadocēse ex ultimis dibus

Arius

Sabellius

De Gregorio loquitur

Vide historiā ecclesiasticā

Georgius Capadox

diebus excitatum, genis malignum, malignius mente, nec penitus liberum, sed permixtum, quemadmodum multos esse scimus. primo igitur mensæ alienæ seruus & placentis uendibilis, peritus omnia uentris gratia & facere & dicere: demum rebus se applicuit publicis, mirumque in modum fidem est cõsequutus, ita ut carnes suillę, quibus milites sustentantur illi concrederentur: inde fidem fregit, ac uentri seruiuit. quumque solum corpus residuum ei maneret, audendum sibi esse censuit, aliamque ex alia permutans regionem & ciuitatem, quemadmodum solent fugitiui, demum communis ecclesiæ malo, tanquam plaga quædam Ægyptiaca, Alexandriam peruenit. ibi ab oberrando constitit, ac malitiam inchoauit. & erat inter reliqua nullius pretij dignus, non sermonibus præditus liberalibus, nõ conuersatione urbanus, non forma reuerenti conspicuus, sed solum fictione inani personatus. prauitate uero & rerum confusione omnium ualidissimus. nostis enim & referre scitis omnes quæ contra sanctum innouauit. sæpius enim iusti in manus traduntur impiorum, non ut ab illis puniantur, sed ut isti glorificentur. & mali quidem in morte indecenti, sicut scriptum est: nilominus pij in tempore deridentur præsenti, donec dei occultatur bonitas, necnon collectiones magnæ, quæ utrisque postea sunt repositæ, quum & sermo, & opera, & cogitationes iusta dei expendentur statera, quum surrexerit ad iudicandum terram, uoluntatem coniungens & opera, denudaueritque penes ipsum signanda & saluanda. hæc tibi persuadeat Iob, & patiens, & loquens, qui homo erat uerax, irreprehensibilis, iustus, pius, & reliquis quæ de ipso referuntur præditus uirtutibus. tot autem ab tentatore percellitur aduersitatibus, ac ita crebris & abundantibus, ut licet multi multoties, omni æuo aduersitatibus fuerint conflictati, quidam etiam iuste afflicti, nullus tamen fuerit, qui illius supergressus sit calamitates. non solum enim substantiæ, possessionum, bonorum, ac numerosorum filiorum, necnõ ijs quæ cunctis hominibus sunt charissima, amissione ita plectitur, ut nec deplorationi propter malorum crebritatem relinqueretur locus: sed etiam plaga nouissima in corpore ipso immedicabiliter percutitur & ineffabiliter. accessit calamitati huic consolatio uxoris peruersa, quæ ultra corpus animam etiam affligere nitebatur. habebat autem & amicos præcipuos, consolatores malorum, ut ipse inquit, & nequaquam medicamentorum administratores. qui quidem afflictiones cernebant, sed illarum mysterium ignorabant. nequaquam enim plagam uirtutis experientiam, sed malitiæ exactionem esse censebant. nec solum censebant, sed nec illi grauiter exprobrare erubescebant: quum oportuisset, si etiam ob malitiam perpessus fuisset, ut uerborum cõsolatione dolorem sedassent. & tales quidem Iob fuere res primæ, quibus est conflictatus. uirtutis enim certamen erat & inuidiæ: huius quidem ut bonum quod illi resistebat superaret, illius autẽ ut omnia ferens immobilis permaneret. & huius quidem ut prosperaret malitiam eius qui exercebatur, per punitionem recte agentium: illius autem ut conseruaret bonos

bonos

bonos,etiam si maioribus adhuc calamitatibus essent oppressi. quid autem ille, qui respondit per turbinem & nubem: qui tardus est ad puniendum, & uelox ad subueniendum, qui fortem iustorum haud penitus uirgæ dimittit peccatorum,ne iusti discatit malitiam,terminat certamen, pugilemq; uictorem claro pronunciat præconio, ac plagæ detegit secretum, censes ne me inquit,aliud tibi respondisse,quàm ut demonstreris iustus: hoc uulnerum remedium,talis certaminis corona,ipsa tolerantiæ est retributio, nam reliqua forsitan parua sunt,tametsi quibusdam uideantur magna, & paruorum gratia dispensata, etiam si in duplo plus accipit quàm ei fuerat ablatum. Non igitur & hic quoq; mirum, si Georgius plus haberet Athanasio, sed longe mirabilius,si iustus non tentaretur tentationibus,neq; hoc mirum ualde,sed si flammæ pluribus essent contentæ,sic ille è pedibus est sublatus,exiliumq; pulcherrime digessit. sacris enim & diuinis per Aegyptum monasterijs se ipsum obferens,illis tradidit hominibus, qui se à mundo separarunt, & solitudinem amantes deo uiuunt, magis quàm cuncta alia quæ circumuertuntur corporibus.quidam enim penitus solitariam & incommixtam agunt uitam, solum cum semetipsis & deo loquentes, & unum hunc decorem scientes,quod in heremo esse cognoscuntur.alij autem dilectionis legem communione amant,solitarij pariter & mixti,alijs quidem hominibus mortui, necnon negocijs quæ in medio uersantur rotant ac rotantur, nosq; labilibus ludunt mutationibus,inuicem se decorantes,ac uirtutem assidua additione augentes. Cum ijs magnus ille est conuersatus,tanquam omnium aliorum mediator esset & conciliator, cum imitatus qui sanguine suo distantia redegit ad pacem:sicq; uitam solitariam cum communicatiua conciliauit,ostendens quod & sacerdotium philosophia existit, philosophiaq; sacrorum indiget disciplina:ita enim utraq; coaptauit,& in unum reduxit,tam actionem quietam,quàm quierem negociosam,ut persuaderet uitam monasticam morum potius cõstantia,quàm corporis insigniri secessione. quemadmodum & Dauid magnus negociosissimus erat,ille idemq; perquàm solitudinarius.si saltem illud,solitarius sum ego donec pertransiuero,magnum est,& ad sermonis demonstrationem fide dignum, ac ideo ij qui inter alios uirtute præualent,illius sententia plus superantur,quàm quantum alios uincunt. & quum pauca ad sacerdotij afferunt perfectionem,pro ijs plura ad philosophiæ utilitatem recipiunt. Proinde lex illis erat,quicquid illi uidebatur, & rursus quic quid non uidebatur antiquabatur. & Mosis tabulę illis erant dogmata eius. ueneratioq; maior, quàm sanctis debetur ab hominibus. Quin etiã quum quidam aduenissent,qui sanctum tanquam feram indagabant, nec inueniri poterant, licet undique illum quæsiuissent, nullius precij dignos censuere missos, sed collum ad enses protendebant, tanquam pro Christo periclitarent:ac pro illo extrema quæq; pati maximam philosophiæ partem esse censebant,multumq; longis ieiunijs,ac humi dormitationibus,necnon reliquis

R afflictio-

afflictionibus,quibus illi semper oblectatur,diuitiorem & sublimiorem arbitrabantur. Ille igitur in his erat,& Salomonis dictum illud sapiens laudabat,omni rei suum esse tempus. ac ideo parumper se occultabat, donec belli tempus effugeret,ac pax se cum ipso ostenderet regrediente, quod & paulo post accidit.at Georgius licet ingens solitudo impediret,per Ægyptum discurrebat,ac Syriam impietatis spoliabat potentia, necnon ottum quantum poterat scrutabatur,semper quod morbidum erat secum sumens, & leuioribus aut timidioribus adhærens.siquidem imperatorię conciliatus est simplicitati,ita enim leuitatem uoco,uenerans pietatem.etenim si uerũ dicere oportet,zelum iam habebat,sed non secundũ cognitionem. emercabatur autem præfectos,qui magis aurum quàm Christum amabant : abundabat enim, quũ ea quæ pauperibus debebãtur male expenderet: & ex illis potissimum effeminatores,ac inter uiros uirilitate carẽtes,& generis dubij,impietate tamen manifestos. quibus quum ea quæ ad mulieres pertinent sint concredita,nescio quo pacto Romanorum reges, quæ uirorum sunt illis committũt. His igitur maligni seruus uires acquisiuit, zizaniarum seminator,antichristi præcursor. etenim eloquentia eius, qui tum inter episcopos primarius erat, tanquam lingua est usus,si alicui eloquentem uocare lubet,eum, qui nõ tam impietatis est doctor,quã inimicus & contentiosus, tiam tiomen lubens supprefferim.ipse autem manus loco multitudini erat, ueritatemq́ue inuertebat auro,quod per pietatem collectum,mali, impietatis faciunt instrumentum. ut igitur potẽria illa penitus adimpleretur,primo quidem in sanctæ & egregiæ uirginis Theclæ Seleucia,postea etiam in urbe hac magna, synodus est congregata,unde effectum est, ut quum urbes illæ huculq; inter pulcherrimas fuissent cognitæ, hanc ob causam inter ignominiosissimas habeantur. siue turris confusionis,quę pulchre linguas diuisit,quemadmodum & oportebat,nam mali gratia erat concordia:siue Caiphæ consessus,in quo damnatus est Christus:siue aliud quid tale conuentus ille est appellandus,qui omnia euertit & confudit.nam pium dogma & antiquum, ac trinitatis patrocinium dissoluit,iaciendo uallum,& machinationibus concutiendo cõsubstantialem.impietati autem fores reserauit,per scriptorũ medium, sub prætextu quidem uenerationis scripturæ,& usu nominum electorum, uere autẽ Arianismum introducens,sine scriptis.nam simile illud,secundum scripturas, simplicioribus illecebræ erant,impietatis contegentes hamum,aut imago ad omnes respiciens præsentes, non secus ac Cotburnus ille pedibus congruens ambobus,siue uniuscuiusq; auræ uentilabrum. potestatem capiens a prauitate nuper scripta, & contra ueritatem machinatione. sapientes enim facti sunt ad malefaciendum,at bonum facere ignorauerunt. hinc subdola hæreticorum damnatio,quos sermone quidem declarabant,quo conatus eorum uerisimilis esse uideretur:opere uero ad ulteriora perducebant, impietatem nequaquam moderate,sed syngrapham incessanter criminantes. hinc iudices sa-

De eunuchis loquitur

Eusebium taxat

Constantino poli

tes sacrorum prophani, & mixtura noua, facies publica, & mystica problemata, necnon iniqua uitæ scrutatio, ac sycophantæ mercede conducti, iudiciaque ob uerba etiam prolata. unde quidam iniuste à thronis sunt extrusi, alij uero eorum loco introducti, & impietatis chirographa, tanquam aliud quid necessarium exacta, ac atramentum in promptu, & sycophantes iuxta. talia plurimi è nobis aliâs etiam inuicti pertulere, non quod intellectu caderent, sed scriptis seducerentur, & malis per utraque in unum peruenirent, fumique si non ignis participes fierent, ob quæ sæpius sum collachrymatus, quum confusionem cernerem, tum uigentem, & recti uerbi persequutionem à uerbi præsidibus, nunc exurgentem. præsenti enim tempore pastores facti sunt insipientes, secundum quod scriptum est, Et pastores multi deuastarunt uineam meam. confuderunt partem desiderabilem, ecclesiam dei dico, multo sudore & labore, tam ante quàm post Christum congregatam, sed & magnis dei pro nobis passionibus ipsis roboratam: exceptis admodum paucis, qui propter paruitatem fuere despecti, uel per uirtutem resistere ausi, quos oportebat ut pro semine & radice relinquerentur Israël, quo iterum resflorescerer, & spiritus uiuificaretur affluentia. omnes se tempori adaptarunt, tantum inter se contendentes, ut quidam antea, quidam uero postea paterentur. & ut nonnulli propugnatores ac præsides fierent impietatis, alij autem in secundo constituerentur ordine, uel timore perculsi, aut proprij commodi gratia seruientes, seu adulatione infescati, siue ignorantia decepti, quod erat modestissimum, si saltem hoc ad excusationem satis est illis, quibus populi concredita est cura, quemadmodum enim leonum & animalium reliquorum motus non sunt idem, neque uirorum & mulierum, seniorum & iuniorum, sed non parum inter genera interest ac ætates, ita euenit & inter subditos & imperantes. fortassis enim popularibus qui talibus obnoxij sunt passionibus ignoscimus, illis enim sæpius saluti est quod sint inexperti. doctori autem, qui aliorum ignorantias emendat, quomodo hoc concedemus? si saltem non est falso nomine præditus. quomodo enim non absurdum est? Romanorum legem nemini ignotam esse debere, etiam si admodum rusticanus sit & imperitus. nec legem subuenire ijs, qui per ignorantiam delinquunt. Salutis autem ductoribus salutis ignota esse principia, etiam si contingat in alijs eos simpliciores esse, & intellectu non adeo profundo. sed esto, detur uenia ijs qui per ignorantiam sequuntur, quid dices de alijs, qui industriam sibi uendicant? ob quas inquam causas præstantiores accusant, & pietatis scenam ut plurimum ludunt, tanquam apparuerit quid quod sit reprehendendum & exorbitant. Quin & scripturam audio dicentem, semel commotum esse cœlum & terram, tanquam passi sint hoc & antea: quæ ut arbitror, ita insignes rerum ostendit innouationes, & nouissimum terræmotum, si Paulo credimus dicenti, nil aliud fore, quàm secundam Christi præsentiam, & uniuersi huius transmutationem & transpositionem

sitionem, in immobile & tranquillum. at tempotis præsentis motum hunc
nullo priorem arbitror esse minorem, per quem quidem à nobis mouetur
quantum est philosophicum, & deo acceptum, & priusquàm tempus sit eo-
rum, qui in cœlestibus agunt. qui quum in reliquis sint pacifici ac modesti,
hoc nequaquam æque ferent, ut deus propter quietem prodatur, sed & hic
admodum bellicosi sunt & inexpugnabiles. talis enim est zeli feruor, ac ci-
tius minus decenter contra mouerentur, quàm id quod decens est destitue-
rent. sed & populi pars non minima unà abrumpitur, alitum instar, sturna-
tim se aggregans, ac ne nunc quidem desinit assistere. Et hæc sunt quæ Atha-
nasius egit, quandiu ecclesiam tanquam columna sustentauit, & quæ po-
stea quàm improborum calumnijs cessit. quemadmodum enim ij, qui præsi-
dium aliquod forte capere intendunt, quum cernunt id aditu & captu diffi-
cile esse, ad artem se conuertunt. & quid inde? pecunijs aut dolo præfectum
subtrahunt præsidij, ac ita iam præsidium sine ullo occupant labore: aut si
mauis quemadmodum ij, qui Sampsoni insidiabãtur, comam prius in qua
habebat fortitudinem detondebant, inde iudicem manibus capiebant, po-
stea illi quantum uolebãt illudebant, priusquàm uiri fortitudo resistere pos-
set: ita & contra nos alienigenæ potentiam nostram è pedibus sustulerunt,
ac gloriam ecclesiæ abraserunt, & sic demum in impietatis & rebus & do-
Constantius ctrinis delitiose egerunt. Interea deo inuisi pastoris fautor & protector, ui-
ram cum morte mutauit, malum caput, regno non malo imponens, quod &
inutile, ut ferũt, in nouissima spiritus exhalatione cognouit. nam unusquisq;
aptus rerum suarum iudex existit, propter iudicium quod illic est. tria igitur
Galli mala & quæ regno eius indigna essent sibi accidisse dixit, & generi cædem,
Iuliani & apostatæ liberationem, & fidei innouationem, ac cum uoce hac discessit.
rursus igitur ueritatis sermo potestatem accepit, ac qui ui oppressi fuerant lo-
quendi libertatem receperunt, quum zelus acueret iram. quod quidem Ale-
xandrino accidit populo, admodum contra uiolentos concitato. nam quum
nequaquam uiri tolerare possent immodestiam, noua morte, improbita-
Georgij tem, nouaq; iniuria mortem infamarunt. scitis camelum illum, & nouum
mors onus, sublimitatemq; nouam, ac circuitum primum, & ut arbitror, solum:
quæ cuncta præsentibus quoque uiolatoribus minantur. postquàm autem
iniustitiæ tempestas uiolenta, pietatis interfector, maligni præcursor, tales
pœnas dedit, quas nec ego laudare possum: siquidem nõ quæ illum pati, sed
quæ nos facere decuisset considerare oportet: dedit tamen, quum ira populi
uniuersi, ac impetus in illum grassaretur, regressus est athleta ex peregrina-
tione pulchra. ita enim fugam illius propter trinitatem & cum trinitate uo-
co. adeo autem beniuole exceptus est ab urbanis, & quasi ab Ægypto uni-
uerso, ut undiq; & ad omnem concurreretur locum altiorem, quo nonnulli
Athanasij uoce solum, alij autem forma satiarentur. quidam autem, quem-
admodum & de apostolis audimus, ut umbra solum & noua corporis san-
ctifica-

ætificatentur forma:ita ut licet multis,multoties,à multis omni iam tempore facti sint honores & occursus, non tantum principibus publice & sacerdotibus, sed & priuatis illustrionbus, nulli tamen humaniores recenseri possint & splendidiores. nisi quis Athanasium ipsum cum his uelit comparare, & honorem qui ei in priori exhibitus est ingressu, quum ad eosdem & ex eadem regressus esset fuga. sed & talis de honore illo dicitur sermo. referatur enim etiam si uideatur superuacuus, tanquam condimentum sermonis, & flos redolens. quidam præfectus post illum ingressus est introitum, noster hic erat capadox, & ex potissimis. Philagrium illum sat scio nostis, & amorem quo illum homines prosequutur, plus quàm ullum alium, honoremq́ iuxta amorem, ut paucis uerbis illum planè cognitum reddam, cui & gubernatio, & legatio ciuitatis imperatoris suffragio iterum delata fuerat. ex huius igitur comitibus quidam, cui populi multitudo infinita apparebat, & quam tanquam pelagi uastitatem nec oculis comprehendere poterat: ad quendam familiarem & amicum suum dixit, quemadmodū in talibus euenire solet:dic mihi optime,num prius tantam populi uideris multitudinem, & tam alacriter ad unius honorem effusam. quumq́ iuuenis negaret, adderetq́ sibi uideri nec Constantium ipsum talem consequutum esse, tanquam mentione regis magnitudinem honoris ostendere uellet, blande ille & suauiter ridens,inquit, quid hoc tanquam magnum & mirandum dicis? uix ut arbitror,Athanasius magnus ita introduci posset:sed & ad sermonis confirmationem iuramentum quoddam solitum addidit. id autem sermo eius uolebat,quod & uobis constare arbitror, ut is quem nūc laudamus regi etiam ipsi anteferretur.tanta apud omnes uiri erat ueneratio,tantusq́ue stupor introitus memorandi. per genera enim & ætates,necnon artificia,homines diuisi erant,solet enim se ciuitas illa potissimum ita instruere, quum alicui honorem exhibet publicum. uerum quo pacto spectaculum illud ingens sermone explicare potero? fluuius erat unus, quem poëta quispiam aurn fluentem, seu spiciferum nominare posset, per diurnum spacium, ac plus etiam à ciuitate,uice uersa per terram labens. permittite ut me paulisper narratione oblectem, illic enim uersor, nec facile à festiuitate illa sermonem abducere queo. Athanasium uero pullus gestabat, & ne me socordiæ arguatis, tanquam pullus ferè ille,Iesum meum.Siue populus fuerit gentilis,quem bene factis ascendit, ignorantiæ uinculis solutum: siue aliud quid sermo ostendere uelit:ramisq́ ipsum suscipiebant, ac uestis floridæ & uariæ substratio,quæ sub & super illum expandebatur, quum solum ignominia afficeretur sublime,& quod simile non haberet,imago inquam, & ipsa aduentus Christi,ac præclamantes & præsultantes. nec solum puerorum turba collaudabat, sed omnis lingua concordans,& discordans inter se uincere contendebat: ut interim dicere obmittam, populi uniuersi plausum, ac effusionem unguentorum,necnon peruigilium,& totam ciuitatem luminibus resplendentem, pu

Alexandria

blicaque ac conuiuia priuata, & cuncta alia, quibus ciuitates lætitiam ostendere consueuerunt, quæ tum abundanter & præter mediocritatem in gratiam eius sunt impensa, ac ita & cum panegyri tali, admirandus ille ciuitatem suam recepit. uiuebat igitur quemadmodum populi decet præfectos, docebat autem non ut uiuebat, nec decertabat quemadmodum docebat. ac ideo minus quàm ij qui ob sermonem aliquem decertabant periclitabatur. quum uero decertabat, plus honorabatur. sed nunquid illum ingressus quicquam post ingressum pudefecit? nequaquam, sed omnia inter se ita habebant, quemadmodum in lyra una, & harmonia eadem, uita, sermo, certamina, pericula quæ in regressione & quæ post regressionem pertulit. postquàm enim ecclesiam adeptus est, nequaquam ei accidit quemadmodum ijs, qui ob iram sunt excæcati: illi enim in quod incidunt, illud primum urgent & plectunt, etiam si aliqua lter uenia dignum existat, quum superet ira. sed præcipue tempus illud, ad bonæ famæ existimationem sibi deseruire censebat. quoniam id quod male patitur, semper est modestius, quod uero retribuendi potestatem habet incontinentius. nam adeo mansuete & mite res illorum, qui ipsum offenderant tractabat, ut nec illis ipsis, si hoc dicere est possibile, uiri reditus esset iniucundus. Purgauit enim templum dei à cauponantibus deum, & uendentibus Christum, ut in hoc imitaretur Christum, præterquàm quod non placuit flagellum, sed sermonis persuasione id perfecit. quod uero dissidebat, tam inter se, quàm cum semetipso conciliauit, nullo indigens adiutore. dissoluit autem ijs, qui iniuria affecti erant, tyrannides, nullum discrimen faciens inter eos qui patris suæ fuerant, uel contrariæ. suscitauitque uerbum quod ceciderat. rursusque trinitas audax facta est loquendo, constituta super candelabrum, ac splendido unius de tatis lumine in animabus coruscauit omnium. & rursus orbi leges tulit, ad seque omnem conuertit cogitationem. hos quidem iubens, illos uero uocans. sed & quosdam qui non uocati accedebant sapienter instruens. omnibus autem legem unam proposuit, uelle, illud enim solum ad manuductionem melioris sufficit. & ut summatim dicam, duorum lapidum naturas imitabatur laudabilium, factus enim est percutientibus adamas, dissidentibus uero magnes, qui ui naturæ ineffabili attrahit ferrum, & quod firmissimum est inter materias edomat. uerum hæc inuidia nequaquam permittere debebat, nec cernere, ut ecclesia rursus ad eandem gloriam eandemque resurgeret sanitatem, ac cito quod distabat, quemadmodum in corpore cicatricem duceret, & ideo suscitauit illi regem, qui à seipso deficeret, & sibi ipsi improbitate par esset. solo tempore destitutum. qui primus ex Christianis tergibus contra Christum insaniuit, ac Basiliscum impietatis quem occulte in se ipso parturiebat, abunde peperit, postquàm tempus adeptus est, ac Cæsar designatus. malus contra illum qui ei regnum crediderat factus. peior uero contra deum, qui eum saluauerat. persequutionem enim excogitauit inhuma-

inhumanissimam, ultra omnes quæ unquam fuerant. siquidem tyrannidi admiscuit persuasionem: patientibus enim inuidit, & honori qui debetur decertantibus, ac dubium reddidit certamen uirile, sermonum uersutias & nexus ad motes transferens, seu ut uerius dicatur, à moribus illis operam impendens, dum spiritum malignum, qui in eo habitabat artis imitatur uarietate. Ille igitur rem paruam esse censebat, uniuersum Christianorum euertere genus, magnam autem, ut Athanasium superaret, necnō uim quam is habebat in sermonibus. neminem enim uidebat machinationibus contra nos suis plus quàm uirum illum obuiare & resistere, quum assidue Christianorum exinanitio, prudentia illius gentili suppleretur additione. quod quidem admodum mirabile erat. hæc quum grauis ille cerneret ueterator & persequutor, non ultra in fictione persistit, necnon illiberalitate sophistica, sed improbitatem detexit, ac uirum palàm è ciuitate in exilium pepulit. quum enim generosus ille in tribus uicisset certaminibus, oportebat ut nouissimum quoque, & liberationem assequeretur. uerum parum in medio fuit. quum iustitia execrandum illum Persis, ut ibi iudicaretur, tradidit, quæ & regem contentiosum remisit, mortuumq; illinc sine misericordia reduxit. & ut ego à quodam audiui, neque sepulchro conditum, sed à terra propter ipsum commota absorptum & concrematum. præludium, ut arbitror, supplicij quod illic est. Surrexit autem rex alius, nequaquam facie impudens quem admodum prædictus, nec qui Israël malis premeret operibus & præceptis, sed ualde pius & mansuetus, qui ut optimum sibi regni iaceret fundamentum, & à laudabili legislatione unde oportet inciperet, episcopos ab exilio reuocauit, necnon alios omnes, & ante omnes eum qui uirtute superabat omnes, & qui manifeste pro pietate decertauerat. Sed & fidei nostræ ueritatem perquisiuit, à multis distractam & confusam, ac in multas opiniones diuisam, quo orbis uniuersus, si possibile esset in concordiam redigeretur, ac in unum spiritus ueniret cooperatione. sin minus, ut ipse saltem optimam sequeretur, & illi robur conferret, rursusque ab illa reciperet. admodum sublimiter & magnifice de maximis cogitans. unde præcipue uir patuit pritas, & fidei in Christum firmitudo. quum enim ex omnibus alijs, qui sicut & nos, uerbum in triplicitatem distribuunt, multi sunt, qui circa filium ægrotant, plures uero circa spiritum sanctum, pauci autem qui circa utraque hæc recte sentiant: primus & solus, aut admodum cum paucis, pro ueritate audaciam induit. adeo manifeste & palàm, ut trium, unam deitatem & essentiam, in scriptis confiteretur. & qui prius multo patrum numero gratificatus fuerat de filio, id postea ipse inspiratus de spiritu fecit sancto: donumq; regium ac rege præstitit dignum, pietatem nempe scriptam, contra innouationem non scriptam: quo rex cum rege, ac sermo cum sermone, necnon litera decertaret cum litera. hanc confessionem uidentur mihi uenerari tam ij, qui uersus occasum, quàm qui uersus ortum degunt. & hi quidem pietatem

Iouianus

ad intellectum usq; deducũt, si quid ipsis dicentibus est credendum. ultra autem non producunt tanquam fœtum mortuum, qui in matris occumbit utero. illi autem parumper succendunt, tanquam scintillam ac si expurgant tempus, aut ex orthodoxis feruentiores, cuius partis ego sum. nõ enim plus audeo gloriari, quum haud amplius meam dispensem timiditatem, quemadmodum intellectum marcidiorum. satis enim dispensabimus, si nequaq; alienum assumamus, & quod nostrum est corrumpamus. quod quidem malorum est dispensatorum: sed ut usuram in lucem deducam, & cum omni nutriam studio, ac omniũ exponam oculis semper perfectam. Proinde ex operibus eius minus hoc admiratione dignum existit. qui enim opere pro ueritate periclitatur, quid mirum si literis illam quoq; confitetur. hoc uero ex uiri gestis præcipue admirari cogor, ac damnũ esset si taceretur propter tempus, in quo admodum multę pullulant dissensiones, ac ideo id prædictis addidero. siquidẽ actio illa ijs, etiam qui nũc uiuunt instructio erit, si respexerimus illac. quemadmodum enim quum aqua quædam interciditur, nõ solum tantum quantum manus reliquit hauriens, sed & quantum manu continet per digitos effluit: ita & in rebus nostris nõ solum quantum impium est discinditur, sed & id quod magis pium existit dilacetatur. non tantũ in rebus paruis & neglectu dignis, id enim minus graue esset, sed iam circa ea uerba quæ in sententiam ferunt eandem. quum enim una essentia, & tres substãtiæ, pie à nobis dicantur, illud enim diuinitatis naturã ostendit, hoc autem proprietates trium, quæ etiam apud Italos pariter agnoscuntur, licet ob linguæ peneseos angustiam, & nominum inopiam, substantiam nequaquam diuidere possint ab essentia, ac ideo personas introducũt, ne tres essentias suscipiãt. quid fit? ualde ridendũ quidpiam, uel potius miserandum ob soni in loquendo angustiam, fidei subesse uisa est differentia. hinc postea Sabellismus tribus excogitatus est personis, & Arianismus substantijs tribus, contentionis figmenta. postea quid? quum semper paruum aliquid quod offendat adijciatur, idq; contentio triste reddit, periculum imminet, ne unà cum syllabis abscindantur etiam termini. hæc igitur beatus ille uidens & audiens, ac tanquam uere homo dei, & magnus animarum dispensator, absurdam illam & adeo irrationalem uerbi incisionem, nequaquam negligi oportere censens, hoc à seipso remedium attulit morbo. & quomodo hoc facit? utranq; aduocat partem admodum mansuete & humaniter, mentemq́ue dictorum diligenter est scrutatus. postquàm uero unà sentire repperit, & in nullo circa sermonem differre, nomina concessit, rebus pacificauit. hoc longis laboribus & sermonibus quos omnes iam literis celebrant cõducibilius existit, quibus & contentionis quid adnectitur, & propter hoc forsitan circa sermonem quid innouatur. hoc multis uigilijs & in terra dormitationibus est honorabilius, quorum lucrum ad recte acta usq; procedit. hoc autem decantatis exilijs & fugis uiri dignum existit, pro quibus enim illa pati elegit, ijs etiã post passionem

nem operam impedidit, quod & in alijs faciens peregit. illos enim laudabat, hos uero mediocriter percutiebat. & horum quidẽ segniciem suscitabat, aliorum autem feruorem cohibebat, & his ne aberrarẽt prouidebat, alios autem aberrantes emendare studebat, moribus simplex, multiscius gubernatione, sapiens sermone, sapientior intellectu, humilis humilioribus, excelsior sublimioribus, amicabilis, hospitalis, suplex, mala arcens, omnia unus uere, quæ gentilium filij diuersa deis suis celebrando attribuunt. addo & iugale, ac uirgineum, necnon pacificum, cõciliatiuumq́;, & præmissiuum eorum, qui hinc festinant, & quæ mihi nomenclatura aut uin suppeditat uirtus, ubiq́; corradere uolenti. Quum igitur ita docens & edoctus uiueret, ut uita eius & mores definitio essent Episcopæ, dogmata uero rectæ opinionis norma, qualem pietatis retulit mercedem? nam nec illud præterire decet. in senectute bona uitam finiuit, additusq́; est patribus suis patriarchis & prophetis, necnon apostolis & martyribus, qui pro ueritate decertarunt. Et ut breuiter epitaphium quoque adijciam, egressionis honorem maiori honorate sumptu, quàm ingressionis. siquidem multas mouens lachrymas, maiorem quàm quæ cerni possit circa eum gloriam omnium infundam mentibus. Cæterum ô amicum & sacrum caput, quod & sermonis & silentij mensuram, inter reliqua tua bona, excellenter honorasti, hic nobis sermonem siste. qui si ueritate fuit minor, non tamen uiribus meis inferior: tu autem è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige, trinitatis sanctæ adoratorem, quæ in patre & filio & sancto ueneratur spiritu, contemplationeq́; comprehenditur. & nos in pace quidem foue, & compasce: in certamine autem dirige & suscipe, & cum te ipso statue, & ijs qui tales sunt ut tu, etiam si magna sit petitio. in ipso Christo domino nostro, cui omnis gloria, honor, potentia in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI IN CYPRIANVM ORATIO

PARVM defuit quin Cyprianus nos effugisset, ô iacturam grauem, idq́ue nos tolerare oportuisset, quibus uir hic præ cunctis alijs admodum mirabilis existit, quem & annuis festiuitatibus honoratis & diebus. Cyprianus, inquam, cuius etiam ab obliuiosis in alijs meminisse necessarium foret, si saltem optimorum præcipue memoria est habenda, & quorum recordatio sancta pariter est & utilis. uerum cum usura debitum reddemus, dummodo adeo abundantes uideamur, & non penitus indigi simus & pauperes, tametsi ualde pauperes existamus. sed scio, quod nobis ob procrastinationem & inopiam parceris. quumq́ue uir ille in omnibus magnanimis fuerit & philosophus, uel solum ideo gratias agemus, quod haudquaquam nos effugerit: gratias autem agemus, quoniam id dignum est. exordiendum autem tanquam ob

bonum

bonum uestrum reuertamur, ac pulchras dei mensuras, qui omnia pondere & mensura definit & dirigit, ex quiete ad sermonem, ex martyris amatore ad martyres, ex remissione corporali ad conuiuium spiritale. Proinde desiderauimus uos ó filij, à uobisque desiderabamur, id enim credo, uidete patris beniuolentiam, quod mihi accidit dico, quod uero uobis testor: tantisperque inter nos seiuncti fuimus, donec absentia desiderium cognosceremus, & illius sumeremus experimentum, quemadmodum pictores tabulas, iterum sumus regressi. Quàm magnum memoriæ incentiuum est consuetudo, etiam perbreuis ijs qui moribus præditi sunt gratiosis, ac dei clementiam imitantur. Et quur, quum Christi simus discipuli, qui se propter nos ad serui usque formam exinaniuit, ac quum peregrini rerum essemus cœlestium ad seipsum congregauit, inuicem amplecti haud deberemus & souere? spiritusque unitatem in uitæ custodire uinculo? quæ legis ac prophetarum caput existit. Proinde unicum beneficentiæ ac primum hoc est, ut ocyssime in mutuos ruamus amplexus, nequaquam enim dilationem fert zelus, ac ijs qui desiderio laborant tota uita dies est unicus. Secundum autem quod & maximum est, ne post festum demum curramus, aut martyrum priuemur celebritate, necnon delitijs & refrigerijs quæ inde nobis proueniunt. Ego enim inter alia planè me segniorem esse fateor, & omne desiderium deposui, postquàm me addixi Christo. nec quicquam eorum me attollit quæ alijs iucunda sunt & appetuntur. non diuitiæ deorsum trahentes & rotantes, non uoluptates uentris, ac satietas iniuriæ parens: non uestitus mollis circumfluens, non gemmarum gratia splendens, non auditus præstigians, non olfactus effœminans, non populi & theatri plausus insaniens, quos iam pridem appetentibus reliquimus: non quæcunque gustus nostri primi, ob quem perijmus, sunt fœtus: sed & magnam eorum ignauiam esse scio, qui his se uincere, ac animæ generositatem uilibus his corrumpi sinunt, rebusque fugitiuis non secus ac stabilibus adhibent mentem. at ego in re hac admodum insatiabilis sum, illamque amplector, & affectum hunc meum magnifacio, ut martyrum oblecter honoribus, ac certantium exultem sanguine. aliorum sint certamina & uictoriæ, mihi autem curæ sunt coronæ. adeo gloriam illam præripio, adeoque recta facta mihi domestica facio. Proinde omnibus martyribus festiuitates sunt peragendæ, omnibusque prompte & lingua, & auditus, & intellectus aperiendus, tam illis qui aliquid de istis dicunt, quàm qui audiunt, omniaque minora quàm illorum putanda sunt certamina. Ita enim res se habet, quod quum multa sint quæ nos ad meliora producunt, ac multa quæ ad uirtutem erudiunt, uerbum, lex, prophetæ, apostoli, Christi passiones ipsæ, martyris primi qui in crucem ascendit, ac me secum deduxit, ut peccatum meum illic affigeret, de serpente triumpharet, lignum sanctificaret, uoluptatem superaret, Adam rursus saluaret, imaginem ruinam minantem reuocaret: inter tanta tamen &

talia, non minus nos martyres instruunt, quum holocausta fiunt rationalia, sacrificia perfecta, oblationes acceptae, ueritatis praeconia, mendacij infamatio, legis spiritaliter intellectae adimpletio, erroris dissolutio, malitiae perfe/quutio, peccati submersio, mundi expurgatio. Tuum autem Cypriane nomen & opera plus mihi quàm martyrum aliorum sunt uenerabilia. siquidem nulla inuidia erga martyres instigat, mirabiliterque à uirtute tua super/ror, ac memoria releuor, & tanquam numine afflatus, uoluptate corripior, ac modo quodam martyrij particeps fio, certaminisque communico, & totus ad te transmigro. forte propter sermonum domesticitatem, quibus tantum alios superas, quantum ea quae naturae sunt rationalis bruta. Cooperatur autem, haud scio quo nam modo, amor inter conuenientes, non minus in rebus alijs, quàm inter sanguine iunctos, forte etiam propter mutationem ingentem & admirandam, quae sermone etiam & exemplo melior existit, quoniam sol diu nubibus obtectus laetius splendet. sed & uer post hyemis tristitiam est acceptius, iucundior & tranquillitas blanda ac mare quietum post seditiones uentorum & perturbationem aquarum litoribus alludens. hic Cyprianus ô uiri, quo uos qui nostis iucundiores reddamini ob memoriam, qui uero ignoratis id quod pulcherrimum est ex nostris discatis narrationibus, necnon communem gloriam Christianorum. Hic inquam, ingens olim Carthaginis nomen, nunc autem orbis uniuersi, diuinijs clarus, potentia conspicuus, genere cognitus. magnum enim nobilitatis indicium, quod in senatu clarissimus erat & praecipuus, flos iuuentutis, naturae statura, eloquentiae princeps, tam illius quae ad philosophiam, quàm quae ad aliam spectat doctrinam, idque in quamcunque uolueris partem, ita ut non minus in unoquoque uarietas quàm subtilitas admirationi existeret. seu potius in singulis, doctrinae uniuersae excellentia summa. uel ut manifestius distinguam, alios quidem uarietate, nonnullos uero sublimitate, quosdam etiam utroque, omnes autem omnibus superabat. Sermonum equidem, sermones sunt testes, quos multos ille & praeclaros nobis suppeditauit, postquàm dei clementia, qui omnia facit, & in melius disponit, studia ad meliora transtulit, rationeque rationis defectum effugit. ad ea uero quae sequuntur, haud scio quo pacto sermone uti, aut qualis fieri debeam. quomodo enim, non longum extenderem sermonem, illumque penitus intempestiuum? si omnia Cypriani gesta recensere uellem. quomodo autem non magnopere praesentes offenderem? si de his reticerem. ut igitur per uiam mediam inter tempus & audientium desiderium incedam, ita mihi faciendum esse uidetur, ut alia quidem scientibus relinquam, quo ignorantes doceant, si saltem sunt quidam, ut utrinque pariter, tam ij qui gesta illius docent, quàm qui discunt, emolumenti quid capiant. Quandoquidem uiri illius solum meminisse, sanctificatio est, maximumque ad uirtutis exhortationem incitamentum est sermo. breuiter igitur unius aut alterius ex gestis eius mentio/

mentionem faciemūs, præcipue illarum quæ nec data opera possibile esset
ut obmitterentur. Prioris itaq; uitæ eius meminero, & quæ salutis ei uia, ac
quæ uocatio, mutatio præterea fuerit ad melius. Cæterum admodum inge/
nerosum foret & pusillaoimum, si censeretur, quod pugil ob memoriam iniu
ria afficeretur rudiorem. Nam hoc pacto nec Paulus ille magnus nobis es/
set laudādus, & Matthæus publicanus inter pessimos habēdus esset, quem/
admodum & Cyprianus ipse. hic enim priorum persequutionum suarum
meminit, zeliq; immutatioois, quo ex prioris uitæ comparatione, magis be/
nefactorem glorificaret. ille autem in discipulorū numero publicani sibi no/
men imposuit, tanquam aliquid, quod inter honotanda esset insigne. Cy/
prianus uero longo sermone sui ipsius maliriam infamia notauit, quo & deo
confessionē fructificaret, ac multis qui se à prauitate conuertunt uia ad spem
fieret meliorem. Quæ igitur prauitas? & cōsiderate qualis ac quàm magna.
Dæmonum cultor erat, qui postea discipulus Christi: necnon persequutor
amarulentissimus, qui magnus ueritatis pugil euasit: sed & uerbo & opere
nostram perturbabat uiam, quoniam ambobus excellebat, qui & ambobus
postea optimus fuit Christianus. Quantum uero malum fuit magia, his om
nibus coniuncta? quæ inter teliqua eius opera notissima erat. necnon corpo
ris insatiabilitas, quæ & eos qui iotet alios sapientes sunt insanos reddere po
test, ac deterius sapete cogit, non secus ac pullus indomitus rationē eripiens.
Cæterum sermo nobis ad caput ipsum uenit, uerum non ideo quispiam ad
priora Cypriani respiciens, uoluptatibus capiatur, sed posterioribus potius
continens esse discat. uirgo quædam erat nobilis & decora, ob corporis ele/
gantiam amore, propter morum uero pręstantiam æmulatione digna. nam
& forma erat conspicua, aoimi autem uirtute longe præstaotior. huius pul/
chritudo fama diuulgata, iuuenem confestim amore sautiauit. audite uirgi/
nes, & unà exultate, immo quæ sub matrimonij iugo estis castæ ac castitatis
amatrices. siquidem narratio hæc utrisque ornamento erit. uirgo igitur illa
adeo forma etat speciosa, ut diuini Dauid carmen illi congrueret, dum ait, o/
mnis gloria filiæ regis ab intra. erat enim sponsa Christi electa. pulchritudo
singularis, statua animata, asylum oblationis, templum inaccessum, hortus
cōclusus, fons signatus, ut aliquid illi à Salomone quoq; accinatur. solo enim
Christo erat resetuata. huius amore magnus captus est Cyprianus, unde &
quomodo ignoro, nam illa penitus tutam se & decore obseruabat. tangunt
enim oculorum faces iotangibilia etiam. instrumeotum enim sunt expedi/
tissimum, & nulla satietate implendum. ac non solum captus est, sed & solici/
tauit. Proh stoliditatis, quod illam prædari sperabat, seu potius impruden/
tiæ. proinde is qui tale quid audebat, & ad audēdum persuadebat, ille idem
erat, qui sub initium contra primam creaturam in paradisum proserpsit: &
medius inter angelos stetit, Iob exquirens: tandemq; propter eandem auda
ciam à domino destructus est & interfectus, quod eum tentare auderet, qui
tenta/

tentationi nequaquã subiacet. siquidem dei apparentia, secũdus illi Adam
uisa est. ac ideo illum est adortus. ignorabat enim quum hominem aggrede
retur, quod incideret in deum. Quid mirum igitur, si per Cyprianum, etiam
animam sanctam & corpus nõ tangendum tentaret. Ille igitur tentabat, sed
nullo utebatur internuncio. nõ muliercula aliqua, iam pridem ad negotium
tale apta, sed dæmone quodam, & corporis & uoluptatũ amatore. quoniam
uirtutes defectrices & inuidæ, admodum celeres ad ministerium sunt tale, ac
multos ruinæ suæ socios quærunt. erat autem conciliationis merces sacrifi-
cia, libationes, & per sanguinem ac nidorem placatio. talis enim merces debe
tur ijs, qui talia largiuntur. At illa postquàm malum sensit, ac insidias cogno
uit, puræ enim animæ ac deo forma similes, celeriores sunt ad uenationẽ eui
tandum, quàm dæmon ad persequendum, licet ualde sit uersutus, conatuq;
uersipellis. Quid igitur facit? & quid contra prauitatis molitur opificem? O-
mnibus alijs obmissis, ad deum confugit, ac sponsum suũ contra cupidinem
execrandam protectorem facit. qui & Susannam liberauit, & Teclam salua-
uit. hanc quidem à senibus amatulentis, illam autem à Proco tyranno, & pa
tre magis etiam tyranno. & quis nam ille erat? Christus, qui & spiritus incre
pat, & eos qui in submersionis periculo erant subleuat. & pedester per mare
ambulat, & dæmonum legiones in profundum præcipitat, & liberat iustum
ex lacu, leonibus pro cibo expositum, & manuum extensione feras superan-
tem. liberat & prophetam profugũ, à ceto deuoratũ, qui in uisceribus etiam
fidem seruabat. saluat etiam in flamma pueros Asyrios, quum rogum ange
lus refrigeraret, ac tribus se quartũ adiungeret. hæc & plura alia quum com-
memorasset, uirginem Mariam rogauit, ut periclitanti uirgini opem ferret,
ieiunijsq; & humi cubationis pharmacũ obiecit, ac interim pulchritudinem
tanquam insidiatricem tabefecit, quo subtractione materiæ, passionũ flam-
mas consumeret, simulq; deum humilitate placauit. siquidem ex cunctis re-
bus nulla magis quàm aduersitate colitur, ac lachrymis clementiã retribuit.
Cæterum noui, quod reliqua narrationis desideratis, pro uirgine enim an-
xij estis, nec minus pro amatore, ne desiderium amborũ in malum desinat.
sed confidite, cupido enim fidei hospes efficitur, ac uirginem sibi ipsi despon
sat amator. à Christo desponsatur, & cupidinum flamma est extincta, ueri-
tatis autem accensa. qualiter & quo nam modo? atqui narratio mihi dehinc
suauissima erit. uicit uirgo, uincitur dæmon: tentator ad amatorem accedit,
uictum se prædicat: contemnitur, contemptus indignatur, ac contemptorem
ulciscitur. ultio autem quænã fuit? in cultorem ipsum immigrat, quo malum
malo pelleretur, & rabie rabiei medicamen fieret. à uirgine enim repellitur, nõ
secus ac machina, à muro firmo & generoso, ob uerba & orationes profu-
gus, ac cũ eo qui illũ miserat luctam inijt. proh miraculi, rursus ad mittẽtem
reuertitur, & tanquam Saul alterũ suffocare nititur. Quid igitur amator insi
piens, & obsessus moderatus? mali solutionem quærit, inuenit. omnis enim

S qui

qui angitur ingeniosus existit. & quaenam fuit solutio? ad uirginis deum confugit, quemadmodum Saul ad citharam & pulsationem Dauid, ad pastorem illius accedit, purgatur quemadmodum à cupiditate, propter plagam: ita & à spiritu maligno propter fidem in Christum, transfertq; desiderium, diu tamen ei creditum non est, sed repulsam tulit. res enim incredibilis uidebatur & admiranda, Cyprianum aliquãdo Christianis annumerari. etiam si omnes homines Christi sequerentur fidem. Immutatur igitur, argumentum uero conuersionis manifestum, quod publice libros proposuit magicos, ac de malo thesauro, necnon infirmitate sua triumphum agit, praedicat stultitiam, splendidam ex illis concitat flammam, igni longam deceptionem consumendam exponit, quae unicae rarnis flammae nullam opem ferre poterat. à daemonibus deficit, deo redditur domesticus. O gratia quanta est, deum malo amore, & spiritu inuenit. Quis sacra fit, caulae sacrae. & ut ego à quodam audiui, minister etiam, multis rogatus ut in humilitate ob arroganciam philosophatetur ptiorem. inde pastor factus est, & ferè ex pastoribus optimus & probatissimus. non enim Carthaginensium ecclesiae praesedit soli, seu Africae, quae ex illo & per illum celebris in praesentem usque diem est facta, sed & hesperiae uniuersae, immo orienti ferè ipsi, ad finem usq; meridiei & septentrionis, quocunque ille admiratione sua peruenit. Sic Cyprianus factus est noster. haec signorum & portentorum deus peregit. Haec ille fecit, qui Ioseph per fratrum insidias in Aegyptum perduxit, ac illum per mulierem probauit, & frumenti distributione glorificauit, ac in somnijs instruxit, quo illi in terra aliena fides adhiberetur, & à Pharaone honoraretur, paterque multorum fieret milium. propter quos Aegyptus affligitur, mare scinditur, pane pluitur, sol sistitur, promissionis terra sorte diuiditur. nouit enim sapientia diuina, à longe etiam magnarum rerum iacere fundamenta, contratiaque contrarijs dispensare, quo plus miranda existat. Proinde ex Cypriani rebus pulcherrimis ad perfectae laudis mensuram haec sufficerent. nunc autem obmissa tot sunt & talia, ut si nihil ex praedictis ad laudem superesset, reliquis tamen omnes uincere posset. Nam ut media obmittam, ueluti pecuniarum contemptum, superbiae dissolutionem, corporis castigationem & puritatem, pristinis moribus contrariam, uestitus moderationem, sublimitatem in colloquijs, pariter & humanitatem, ita ut ex aequo renuitas abesset & contumacia. humi cubationes, uigilias. nam licet tardius haec didicisset, longe tamen praeuenientes superauit. in sermonibus disceptationem, quibus uirtutes omnes docuit, & dogmatum ignorantiam purgauit, ac hominum uitas ornauit. & principalis ac regiae trinitatis deitatem detruncatam, à quibusdam uero coartatam in pristinam dignitatem reduxit, in pietatis terminis unitatis & connumerationis permanens. haec igitur propter multitudinem contraham, ac per uitae illius dissolutionem orationem etiam dissoluam. Insaniebat contra nos Decius, ac omnes poenarum formas

mas excogitabat. quædam igitur ex grauibus præsentia erant, alia uero in futurum expectabantur. æque autem decertabat, ut & Christianos tolleret, & priores persequutores sæuitia superaret, seu potius ut Christianos omnes, aut Cyprianum solum tolleret, & coram tribunali sisteret. Quantum enim pietate & gloria uirum præcellere nouerat, tantum etiam sibi uictoriam splendidiorem & clariorem fore putabat, si illum superasset. solum enim hunc ex Christianis superesse, quem si uicisset, eadem etiam opera eos philosophia ipsa, ac sermonibus, necnon lingua prius priuare posse. Inde ipsos qui illis essent muniti, mutos & ratione cassos seducere pulcherrimum stratagema fore censebat, nequaquam recte seu pie ita cogitans, sed potius contra rationem omnem, necnon consilia sua & conatus proprios. quod quidem & res ipsa ostendit. postquàm enim Cyprianus aggressionem omnem ac tentationem uiriliter ac generose repulisset, non secus ac petra marina incursiones aquarum, tandem in exilium à Decio est pulsus. Verum nequaquam illi curæ erat generositas sua, nec ideo oblectabatur quod esset saluatus, neque corporis securitatem ignominiæ, aut animæ periculum quieti præferebat: sed potissima eius cura erat, ne despiceret illos qui eo tempore periclitabantur, quum non esset qui eos ad certamina instrueret & hortaretur. siquidem non paruas sermo uires habet ad confirmandum animos eorum, qui iam in uirtutis stadio uestes deponunt. ac ideo corpore quidem aberat, spiritu uero aderat, certantesque certando adiuuabat. uerum quum lingua opem ferre nequiret, scriptis tamen succurrebat. & quomodo aliptes factus est, licet exul esset, adhortationesque conscripsit, & quæ pietati conuenirent literis mandauit, ac ita solus ipse plures ferè per epistolas martyres fecit, quàm omnes alij qui laborantibus assistebant. Persuadebat enim non patriam, non genus, non opes, non potentiam, non aliud quid terrenum, ueritati præferendum esse, necnon uirtutis præmijs, quæ recondita essent ijs, qui pro bono decertarent: illamque negociationem optimam esse, ut pauco sanguine regnum emeretur cœlorum, ac gloria sempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. unicam enim patriam sublimibus esse, Hierusalem nempe, quæ mente percipitur, & non eas quæ paruis terminis circumscribuntur, ac multos incolas permutant. unicum præterea generis esse splendorem, ut imago cõseruaretur, & primo exemplari assimularetur, quantum illac pertingere conceditur ijs, qui carne sunt ligati. & qui paruum boni defluxum suscipere possunt. Sed & unicam esse potentiam contra malignum fortitudinem, & animæ in certaminibus pro pietate uim inexpugnabilem & inuictam, quando malitia aduersus uirtutem decertat, mundusque contra mundum, solubilis nempe contra permanentem, & amarus agonothetes contra pugiles generosos, necnon Belial contra Christum instruitur. Propter hæc itaque gladium contemnendum esse persuadebat, ignemque frigidum esse censendum, ac feras truculentissimas cicures esse putandum, fa-

mem uero supernas existimandas esse delitias, lachrymas autem domesticorum, necnon luctus & ululationes negligendas esse tanquam maligni illecebras, ac diuini itineris impedimenta. hæc enim utilium generosorum & prudentium intellectu animarum esse propria. sed & exemplum prope erat, ille idem qui hæc dicebat, ac scribebat, omniacꝫ cõtemnebat, ut solum Christum lucrari posset. Cyprianus igitur quum ita sentiret, talibusꝫ cogitationibus armatus esset, pugiles quàmplurimos ad certamina instruebat. at quam mercedem inde tetulit: largissimam & gloriosissimam. Martyr post omnes quos præmiserat est factus, caputꝫ illi ense est detruncatum, ita ut multis experimentis hanc tandem apponeret coronidem. sic ad Christum deducitur, sic ad Christum transfertur, qui antea impietate abundauerat, longe tamen pietate tum maior. Cyprianus magnus persequutor, & coronæ susceptor, non minus mutatione quàm uirtute admirabilis. Siquidem non tam magnum est typum seruare boni, quàm pietatem induere nouam. hoc enim consuetudinis est, illud uero consilij sani. & huius quidem exempla sunt multa, illius uero pauca. Proinde in enarrandis illius miraculis parumper adhuc sermoni indulgebimus, quo tanto gratificemur pugili. tales igitur uiri fuere actiones, talisꝫ certaminis modus. Postquàm uero uitam finiuit, si ita loqui phas est, & non potius rem illam ad deum profectionem, aut desiderij impletionem, seu uinculorum dissolutionem nominare oportet, miraculis etiam hic clatuit, priori uita admodum dignis. erat nomen Cypriani apud omnes celebre, & non solum apud Christianos, sed illos etiam qui aduersæ partis erant. probitas enim apud cunctos pariter uenerabilis existit. corpus ueto latebat, etatꝫ thesaurus ille apud mulierculam quandam pietate feruidam, idꝫ tempore longo: siue quia deus denotam illam honorare uoluerit, ac ideo illi martyrem cõcesserit: siue quia desidetium nostrum exercere destinauerit, num ægre laturi essemus, si martyrũ priuaremur reliquijs. Quum uero martyrum deus nequaquam ferret, ut omnium bonum unius solum priuatum esset, neque commune in illius gratiam damno afficere uellet, per reuelationem corpus publicauit, idꝫ fœminæ cuidam tali honore dignæ manifestauit, quo & mulieres sanctificarentur: ac quemadmodũ Christum antea pepererunt, discipulisꝫ ex mortuis resurrectionem annunciarunt, ita nunc quoꝫ una Cyprianum ostendit, altera uero ob commune utilitatem exhibuit. hoc ex illius bonis ultimũ fuit. ita igitur ille in medium processit, admodum dignus ne ultra lateret. quomodo autem corpus furto subtractum sit, nequaquam explicare refert, quoniam sermo noster longe corporis honoribus melior est & sublimior. & hæc apud uos dicta sufficiant. haud enim scio num plura restent dicẽda. nam si longum etiam sermonem extenderemus, nequaquam tamen digne illius uirtutes enumetare possemus, necꝫ ea quæ unusquisꝫ de uiro illo præsumit. hæc igitur breuiter percurtimus, ut debitum illius honorem, uel parumper delibaremus. reliqua ue-

ro à uobis ipsis adijciantur, quo & uos aliquid martyri offeratis. ueluti dæ/
monum purgationem, morborum dissolutionem, futurorum cognitionem:
omnia potest Cyprianus, & puluis cum fide, quemadmodum norunt ij, qui
sunt experti, ac miraculum ad nos usque transmiserunt, temporique tradiderũt
futuro. quin potius maiora his offeratis, & qualia eos decẽt qui illum rite ue/
nerantur, corporis nempe exinanitionem, animæ eleuationem, prauitatis de
clinationem, uirtutis incrementum: uirgines carnis cõtemptum, mulieres or/
natum, uirtutis magis quàm corporis. Iuuenes contra animi passiones uirili/
tatem, senes consilia sana, magistratus legum ęquitatem. qui in exercitu sunt
mansuetudinem, eloquentes quod rationi conuenit. quin & ex nostris qui di
cam, sacerdotes religionis cultum. qui ex populo sunt obedientiam, qui in lu
ctu consolationem, qui prospere agũt timorem, diuites distributionem, pau
peres gratiarum actionem. omnes contra malignum & amatulentum perse
quutorem aciem instruant, ne apparens feriat, ne delitescens sagittet, ne sicut
tenebræ impugnet, ne sicut angelus lucis illudat, & ad perditionis suffuretur
barathrum. Graue est oculis capi, ac lingua uulnerari, necnon auditu inesca/
ri, iraque feruidum succendi, ac gustu seduci, & tactu emolliri, armisque salutis
pro mortis uti armis. opus est ut fidei muniamur scuto, & maligni insidijs re
sistamus, ut cum Christo uincamus, & unà cum martyribus decertemus,
quo magnam illam uocem audiamus, Venite benedicti patris mei, hęredes
estote regni uobis parati. ubi lætantium cunctorum est habitatio, necnon
eorum qui choream saltant indesinentem, ubi sonus est festiuitatem per/
agentium, noxque exultationis, ac deitatis illustratio perfectior & purior,
quàm ea qua nunc in ænigmatis & umbris fruimur. His si Cyprianus uene/
ratus fuerit, magis gaudebit quàm omnibus rebus alijs. hæc in uita adhuc
præsens docebat, ac nunc absens omnibus, nostra annunciat uoce. quam ne
quaquam despicieris, si saltem tolerantia illius, necnon pro ueritate certami/
na ac legatio hæc mea uobis curæ fuerint. Proinde hæ tibi diuinum & san/
ctum caput à me sint primitiæ, hic tibi sermonum & certaminum honor, nõ
oleaster Olympicus, non laurus ludicrum Delphicum, non pinus Isthmi/
ca, non apium Nemeum, quibus ephebi remunerabantur infelices, sed ser
mo qui admodum peculiaris est cultoribus sermonis. quod si certaminibus
& sermonibus tuis est dignus, hoc mihi sermonis erit præmium. tu uero
nos ab alto propitius respice, nostrumque sermonem ac uitam dirige, &
sanctum ouile hoc pasce, aut unà rege, ac reliqua quantum possibile est ad
meliora dispone, molestosque lupos syllabarum & uerborum uenatores il/
los abige, ac sanctæ trinitatis, cui nunc astas, splendorem nobis perfectio/
rem & clariorem gratificare, quam adoramus, quam glorificamus, de cu/
ius nos re publica sumus, adorantes patrem in filio, filium uero in spiritu
sancto, cui & paulo post assistemus, synceriores & illæsi in ipso Christo do/

mino nostro, cui omnis gloria, honor, & imperium in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI IN MACHABAEOS ORATIO

QVID autem Machabæi? horum enim præsens est festiuitas, qui licet minus honorantur à plerisque, quod non Christi certarunt gratia, omnibus tamen ueneratione sunt digni, quod ob leges paternas fortiter egerint. quũ enim ante Christi passiones martyriũ sustinuere, quid facturi erant, si post Christum persequutionem pertulissent, ac illius pro nobis mortem imitari fuissent? Qui enim sine hoc exemplo tanta eminuere uirtute, quomodo non generosiores apparuissent, si cum exemplo periclitati fuissent? proinde licet sermo iste mysticus sit & absconditus, mihi tamen ac omnibus dei amatoribus admodum credibilis existit, neminem qui ante Christi aduentum martyrio decessit, id sine Christi fide assequutum esse. uerbum enim quod postea temporibus proprijs libere prædicatum est, ijs etiam, qui mente puri fuerunt, antea cognitum extitit, quemadmodum ex multis liquet, qui ante illud honorati fuerunt. non igitur despiciendi sunt, quod tales ante crucem extiterint, sed propter crucem laudandi, ac honore qui ex sermonibus prouenit digni. non ut ijs gloria inde augeatur, nam quo pacto eorum gloria crescere posset, quorum res gestæ tam gloriosum quid habuerunt? sed ut glorificentur laude digni, uirtutemque æmulentur audientes, memoria, tanquam stimulo ad similia incitati. Cæterum quales nam hi fuere? aut unde, quaúe sub initium institutione & disciplina impulsi, ad tantum uirtutis & gloriæ fastigium sunt progressi? ut annuis his festiuitatibus ac panegyribus honorarentur. nam quod maior quàm rerum uisibilium de eis opinio in omnium resideat animis, id liber de ijs conscriptus, discendi cupidis & studiosis ostendit. qui etiam docet, rationem, passionibus imperare, dominamque esse, siue ad uirtutem inclinet, seu malitiam. sanè & alios liber ille martyres celebrat, inter quos & horum meminit certaminum: mihi uero hoc tantum dixisse sufficiat, Eleazarum primitias tulisse inter eos qui hic ante Christum sunt passi, quemadmodum post Christum Stephanus. Vir sacerdos, & senex, canus capillis, canus & prudentia, prius quidem pro populo sacrificabat, & orabat, nunc autem semetipsum hostiam obtulit deo perfectissimam. purgationem plebis uniuersæ, dextrum certaminis procemium, adhortatioq́; loquens, & tacens: adduxit autem & filios septem, institutionis suæ indicia, hostiam uiuentem, sanctam, beneplacitam deo, omni legali sacrificio splendidiorem & puriorem. siquidem legitimum est & iustissimum, ut filiorum præclare gesta patri referantur accepta. Pueri autem illi generosi & magnanimi, generosæ matris germina generosa, gloriosi ueritatis certatores, Antiochi temporibus ex-

celsiores

celsiores, Mosaicæ legis discipuli genuini, patriarum consuetudinum obseruatores diligentes. Numerus apud Hebræos laudabilis, & propter septenariæ quietis mysterium uenerabilis, unum spirantes, ad unum respicientes, unicum uitæ iter scientes, ut pro deo mortem sustinerent. non minus animis fratres, quàm corporibus, inter se de morte æmulantes. Proh miraculum, tormenta tanquam thesauros præripientes. sub magistra lege pericula pro alijs subeuntes, quæ non magis ingruentia formidabant, quàm cessantia quærebant, unum hoc declinantes, ne tyrannus eos punire differret, ac quidam ex eis incoronati discederent, inuitiq; à fratribus seperarentur, & mala uictoria superarent, ac nequaquam in patiendi periculum inciderent. Mater ibi erat animosa & generosa, puerorum simul ac dei amatrix, cuius materna uiscera ultra naturæ dilaniabantur rationem, non quia eam filiorum miseraretur cruciatus, sed quod timore angeretur ne paterentur. neque magis desiderabat abeuntes, quàm optabat ut residui alijs adijcerentur. & horum quidem rationem habebat maiorem, quàm eorum, qui iam decesserant. nam horum certamen anceps erat, at illorum dissolutio secura. & hos quidem iam deo conciliauerat, illos autem ut deus acciperet curabat. O anima uirilis in corpore muliebri. O specimen admirandum & magnanimum. O sacrificij illius Abrahamici, nisi forte maius quid audendum sit. ille enim prompte unum obtulit, licet unigenitum, & qui ex promissione erat, & ad quem promissio pertinebat: & quod maius erat, quod non generis solum, sed & talium sacrificiorum primitiæ & radix constitueretur. at illa totum filiorum populum sacrificauit deo, tam matres, quàm sacerdotes, uictimis in iugulationem promptis exuperans. holocaustis rationalibus, sacrificijs se ut gentibus. illa ubera ostendebat, & filijs enutritionem in memoriam perducebat. Caniciem prætendebat, senectutemq; pro supplicatione subijciebat. nō ut salutem quæreret, sed ut passionem moueret. nec mortem, sed dilationem periculū esse censebat. nil eam flectebat, nihil emolliebat, nil audaciam eius minuebat. non tormentorum instrumenta exposita, nō rotæ expeditæ, non catapultæ, non ungularum acies ferrearum, nō enses, quorum acies iam subigebatur, non lebetes feruentes, non ignis incensus, nō tyrannus minans, non populus urgens, non genus inspiciens, non membra dilacerata, non carnes dilaniatæ, nō sanguinis riui fluentes, non iuuentus quæ consumebatur, non mala præsentia, non quæ expectabantur: sed & periculi prolongatio, quæ alijs in talibus grauissima esse solet, illis erāt leuissima, spectaculo enim oblectabanť, & passionibus ferè moram innectebant. ita uaria tormenta illa tanquam nullius essent momenti cōtemnebant, quin etiam persecutoris sermones multiformes, conuitiantes, comminantes, blandientes, despiciebāt. quid enim ille non tentabat? ut quod sperabat assequi posset. insuper & puerorum ad tyrannum responsiones tanta sapientia ac generositate erant refer

tæ,ut si cuncta aliorum bona in unum fuissent congesta,parua tamen essent, si cum illorum fortitudine essent collata. immo fortitudo eorum parua fuisset, si cum prudentia eorum in sermonibus comparata esset. quin & solis illis contigit ut ita parerentur, ac interim contra minas persequutoris & terrores imminentes adeo sapienter responderent. quibus tamen pueri generosi, uel parens generosior nequaquam uincebantur. quum uero ipsa omnibus superstes extitisset, ac animi dolorem cum amore temperasset, pulchram parentationem illis seipsam exhibuit. eos enim subsequuta est, quos paulo ante præmiserat. & hoc quonam modo? sponte ad periculum processit.at cum quali oratione funebri? pulchri sanè puerorum ad tyrannum sermones existunt, pulchrorumque pulcherrimi. & quur non? cum quibus se instruebant, & tyrannum feriebant. at matris longe fuere pulchriores. primo quidem consolantes, postea uero funebres. Quinam igitur puerorum sermones fuere? bonum enim est,ut & uos illorum reminiscamini, ut quemadmodum certaminis habetis exemplum, ita etiam sermones de martyrij laude in talibus habeatis temporibus. erant autem aliorum alij, & secundum quod unumquenque uel persequutoris sermones, aut periculorum ordo,aut animæ armabat alacritas, & si typo effingere licet, tales erant. Nobis Antioche ac circumstantes omnes,unus rex deus est, à quo facti sumus, & ad quem conuertimur. unusque legislator Moses, quem haud prodemus seu offendemus.non per pericula uiri, ob uirtutem exantlata, ac miracula multa, etiam si alius adhuc Antiochus nobis minaretur, re etiam truculentior. una autem nobis securitas est mandati obseruatio, & ut legem qua muniti sumus haudquaquam præuaricemur. una gloria omnem aliam gloriam præ illa contemnere. solæ nobis sunt diuitiæ quæ sperantur. nihil autem terribilius quàm à deo aliquid timere. cum his considerationibus sumus instructi, ac ita armati. cum tali tibi iuuentute est controuersia. Dulcis equidem mundus hic est, dulce & solum patrium, necnon amici & cognati,coætaneique, ac templum istud magnum, & nomine tam celebre, ac panegyres patriæ, & mysteria, reliquaque cuncta quibus nos ab alijs differre uidemur: non tamen dulciora sunt deo, ac periculis quæ propter honestatem sustinentur.nec tu hoc censeas,alius nobis est mundus longe rebus uisibilibus sublimior & stabilior. Patria alia Hierusalem superna, quam nullus Antiochus obsidebit. & quia fortis est & inexpugnabilis, nullam timet desolationem.Cognati uero nobis sunt inspiratio, & qui secũdum uirtutem sunt nati. Amici autem prophetæ ac patriarchæ, à quibus nobis & pietatis est typus. Coætanei uero qui hodie nobiscũ periclitantur,& fortitudine sunt cõtemporanei. Panegyres autem angelorum tripudia, mysteriumque unum magnum ac maximum, & à multis absconditum deus: ad quem & hæc respiciunt mysteria. desine igitur nobis parua & indigna polliceri: non enim

honora-

honorabimur inhonestis, neque lucrabimur damnosa. quoniam non tam infeliciter negociamur. desine etiam minari, aut contrà minabimur. tuam im potentiam, & nostra argue supplicia. habemus & nos ignem quo persequu tores puniamus. existimas tibi certamen esse cum gentibus ac ciuitatibus? necnon regibus effceminatissimis? ex quibus hi quidem uincent, illi autem fortassis superabuntur. uerum nequaquam eis de talibus periculum immi net. Contra dei legem aciem instruis, contra tabulas à deo insculptas, contra paterna, ratione & tempore honorata, contra septem fratres unica anima colligatos, septem re trophæis infamaturos. quos uincere nequaquam ma gnum est, ab illis uero superari turpissimum. Illorum genus sumus & disci puli, quos ignis columna & nubis in uia deduxit. quibus mare diuisum est, & fluuius substitit, & sol stetit, & panis pluuia descendit, quorum manuum extensiones orationis gratia factæ multa milia in fugam conuerterunt. à qui bus feræ superabantur, & quos ignis non tangebat, ac à quibus reges gene rositatem admirantes, abstinebant. dicemus & aliquid tibi cognitum. Elea zari mystæ sumus, cuius fortitudo tibi est comperta. prior pater certauit, nunc filij succedunt. prior abijt sacerdos, nunc subsequentur sacrificia. multis nos terres, sed multo plura ferre sumus parati. & quid ò superbissime minis tuis nobis facere poteris? num persuadebis? at nihil fortius est ijs qui omnia ferre sunt parati. quur moramini lictores? quur cunctamini? quur manda tum tam egregium expectatis? ubi enses? ubi uincula? celeritatem exopto. maior ignis accendatur, bestiæ efferentur, tormenta augeantur, omnia sint regia & ambitiosa. ego primogenitus sum, primum me sacrifica. Ego no uissimus, ordo mutetur. sed & è medijs quidam inter primos existat, quo æquis partibus inter nos bonoremur. sed parcis. expectás ne fortuitum quid aut contrarium? sæpe ac iterum eundem repetemus sermonem. nequaquam immunda comedemus, nec offeremus. tu prius nostra ueneraberis, quàm nos ma colemus. summa sermonis, aut crudeliora adhuc excogita tormen ta, aut hæc à nobis contemni scias. & hæc quidem ad tyrannum. at quibus inter se adhortabantur? qualiaq́ de seipsis spectacula exhibebant? quàm fuere pulchra? quàm sacra? omniq́ uisione ac auditione dei cultoribus sua uiora. Ego enim recordatione solum uoluptate impleor, ac cogitatione cum certantibus uersor, enarrationeq́ue exornor. amplectebantur se mutuo, & à collis pendebant. panegyris erat ac si certaminibus initiarentur. eamus fra tres ad pericula clamabant, eamus, urgeamus nos dum excandescit tyran nus. nil nos emolliat, ut salute plectamur. conuiuium nobis propositū est pre ciosissimū, nequaquam illud negligamus. pulchrum est fratres cohabitare, conuiuiū celebrare, ac unà conglobari. pulchrius uero pro uirtute periclitari. quod si possibile esset, corporibus etiam pro legibus certassemus patrijs, sed & mors ista inter laudabilia existit. uerum quia tempus hoc non admittit, corpora exhibeamus. etenim si nunc haud morimur, num ideo nunquā oc cumbemus

cumbemus? num generationi debitum suum non reddemus? ex necessitate gloriam faciamus, dissolutionem cauillemur, quod commune est proprium faciamus, morte uitam comparemus. nullus igitur è nobis animæ curam gerat, nec pusillanimis existat. Tyrannus postquàm in nos incidit, de aliorum transgressione desperet, periculis ordinem ipse statuat, nos nihil in promptitudinis feruore dissentiamus, primusq; alijs uia existat, nouissimus uero certaminis signaculum, hoc nobis cunctis pariter infixum sit, quod cum perpetua domus nostræ laude coronabimur. & quod persequutor nullam è nobis partem accipere poterit, ut quemadmodum de omnibus gloriatur, ita unica intumescat prauitate. non minus transmigratione, quàm generatione, inter nos fratres appareamus, omnesq; tanquam unus periclitemur, & pro omnibus singuli. Eleazare suscipe, mater subsequere, Hierusalem mortuos tuos magnifice sepelito. si sepultura carebimus, posteris nostra referto. sed & amatoribus tuis religiosum unius uteri sepulchrum ostende. Et illi quidem talia dicebant & faciebant, & aprorum instar, dentes inter se acuentes, in ordine ætatis & promptitudine qualitatis confortabantur, uoluptatiq; ac miraculo erant contribulibus suis, terrori autem & stupori persequutoribus, qui quum totam gentem subegissent, adeo septem fratrũ unanimitate sunt superati, ut nec spem meliorem haberent de alijs. at mater generosa, quum illi uirtute tot essent ac tales, animal inter legem & magnanimitatem medium, eousque gaudio pariter ac timore perfusa erat, in medioque duarum passionum campo constiterat, gaudij ob uirilitatem & ea quæ uidebantur, timoris uero propter ea quæ imminebant, ac pœnarũ immanitatem: & tanquam auis pullos quum serpens adrepit, aut aliud quid insidiatur, circumuolabat, circumgemebat, supplicabat, simul certabat, & quid non faciebat, quod ad uictoriam consequendam deseruiret? sanguinis guttas rapiebat, membrorum dertuncationes colligebat, reliquias adorabat. cum uno loquebatur, & hunc offerebat, alium uero præparabat. omnes autem ita alloquebatur, Euge filij, euge optimi mei, euge in corpore constituti, corpore ferè cassi. Euge legis ac canitiei meæ defensores, necnon ciuitatis quæ uos aluit, & ad tantam uirtutis gloriam prouexit. adhuc parum & uicimus. fatigantur tortores. hoc timeo solum, adhuc parum & ego felicissima inter matres ero, uosq; beatissimi inter filios. sed matris desiderio tenemini? at nequaquam uos derelinquam, hoc uobis promitto, non enim ita natos odi. Postquàm autem defunctos uidit, ac securitatem ex complemento est assequuta, caput admodum læte cum magna sustulit constantia, non secus ac ij, qui in Olympiacis uincunt, manibusque extensis magna & splendida uoce: tibi, inquit, ó pater sancte gratias ago, tibi lex magistra, necnon pater noster Eleazare, qui ante filios tuos decertasti, quod meorum in partu dolorum fructum acrepi, quodque mater facta sum omnibus matribus beatior. nihil mundo reliqui. omnia deo tradidi, thesaurum meum, spemque meam senilem.

quam

quàm magnifice sum honorata, quàm abunde senectutis mercede perfruor, nutrimenti impensam uobis filij remitto, quum ita uos pro uirtute decertasse uideo, omnes coronatos conspexi tanquam benefactores intueor tortores, sed & parum deest, quin me tyranno ob seruatū ordinem gratias habere fatear, quod me ultimam periculis reseruauit, quod sobolem meam decertantem uidi, & cum unoquoque filio depugnaui. ita enim secura cum sacrificijs digrediar, non comas dilacerabo, non uestem discindam, non carnem unguibus secabo, non luctum instaurabo, non præficas conuocabo, non in tenebris me occultabo, ut aër mecum fleat, non consolatores expectabo, non panem luctus apponam: talia enim ignobilium sunt matrum, & quæ carnis tantum sunt parentes, quarum filij uitam sine digna aliqua finiunt relatione. mihi uero nequaquam mortui estis ô filij charissimi, sed copiosum fructum produxistis. non me reliquistis, sed præcessistis: non defloruistis, sed solidati estis: non fera uos rapuit, non unda absorpsit, non latro iugulauit, non morbus dissoluit, non bellum absumpsit, non aliud quid patuum aut magnum quod hominibus accidere potest. flerem equidem & ualde quidem, si tale quid uobis accidisset. lachrymis tum ostenderem quod filiorum amatrix essem, quemadmodum nunc lachrymas repello. parua hæc adhuc existunt. uere nos deplorarem, si male saluati fuissetis, si à tormentis uicti essetis, si quis uos superasset quemadmodum nunc superati sunt persequutores. iam uero superstitibus uobis laus, gaudium, gloria, tripudia ac lætitia mihi accrescit. ego enim post uos immolabor. cum Phinea collocabimur. cum Anna glorificabimur, præterquàm quod ille unus erat, nos uero tot scorticidæ, non corporum, sed animarum fornicationem confodientes. Et hæc quidem unum à deo datum, illumque nuper genitum, ego autem uiros septem, eosque uoluntarios sacrificaui. Hieremias funebrem mihi suppleat sermonem, non lugens, sed mortem laudans beatam. super niuem splendetis, super lac coagulati estis, super saphirum compositio uestra, deo, qui uos nasci fecit, ac mihi tribuit. & quid amplius? appone & me ô tyranne filijs, si qua apud inimicos gratia est, quo certamen tibi sit uenustius. utinam & per omnia transeam supplicia, ut cruorem meum sanguini, & carnes meas seniles illorum admisceam carnibus. amo propter filios tormenta. quod si hoc denegas, puluis saltem puluei iungatur. unumque nos excipiat sepulchrum, ne inuideas æqualis honoris mortem ijs, qui gloria sunt æquales. Valete ô matres, ualete ô filij, ita enutrite eos qui è uobis nascuntur. Pulchrum uobis certandi exemplum præstitimus. talia dicebat, ac seipsam filijs adiungebat. sed quo nam modo? ad rogum accensum tanquam sponsum adcurrit, huic enim adiudicata fuerat: nec ducentes expectauit, ne corpus sanctum & generosum corpora tangerent polluta. Sic Eleazarus sacerdotio est perfunctus, cœlestibus initiatus, & initians, ac Hierusalem haudquaquam externo, sed proprio emundauit

sanguine

sanguine,diemq; nouissimum mysterium quoq; fecit nouissimum.ita etiam filij iuuentute sunt defuncti,non quod uoluptatibus seruirent,sed quod passiones refrenarent,ac corpora sanctificarent,ad uitamq; transferrent impassibilem. Sic mater fœcūditate sua fructum accepit, sic iuuentes adornauit, & cum decedentibus quieuit,quosq; mundo genuerat,illos obtulit deo,ac dolores suos certaminibus annumerauit,partusq; cōsequentiam mortibus manifestam reddidit.à primo quidem filio usq; ad nouissimū,ijs quæ fuere certaminis,& quemadmodum in aquarum inundatione contingit, sic & uirtutem aliam super aliam ostendit, ad passionemq; adeo promptior erat periculis corroborata prioribus,ut tyranno gratū fuerit, quod non plurimotum mater esset:immo confusus & uictus discessit,ac primum tum didicit, quod non omnia armis subigi possent,quum pueros inermes adortus fuisset, qui sola pietate armati essent,& qui omnia potius pati quàm quæ ille iubebat facere parati erant.Hoc Iepte sacrificio securius & magnificentius fuit, nequaquam enim necessitate est persolutum,quemadmodum ibi promissionis senore,ac uictoriæ factum est desperatione.uerum oblatio ista spontanea fuit, & quæ solum mercedem haberet sperandā. Sed nec Danielis certaminibus hoc fuit ignobilius.qui quum in cibum datus esset leonibus,manuum extensione feras deuicit.Immo nec in Assyria pueris posterius, quos angelus refrigerabat in igne,quoniam legem seruabāt paternam,nec cibum tangere uolebant pollutum & prophanum. Quin nec certamen hoc gloria sua miraculis illis,quæ postea pro Christo sunt exantlata,inferius fuit. illi enim quemadmodum in sermonis diccbam principio, Christi sequebātur sanguinem, & deus talium certaminum ductor erat, qui tantum ac tam admirandū pro nobis obtulit precium.his uero haudquaquam multa neq; talia uirtutis fuere exempla,horum uirtutem uniuersa admirata est Iudæa, & tanquam ipsa coronata esset exultabat ac gestiebat. Certamen enim hoc maximum fuit, ex ijs,quæ unquam in ciuitate illa fuere decertata.necesse enim erat,ut in die illa lex uel solueretur, uel glorificaretur, eratq́ue res tum quasi sub nouacula posita, & ad uniuersam Hebræorum gentem illorum pertinebant certamina.Sed & Antiochus ira stupore est perculsus,ut minas uerteret in admirationem(nam hominum uirtutem, & hostes quoq; admirari norunt) quum ita deferbuisset,& res per seipsam fuit expensa, adeo ut infecto negocio abiret, multis patrem Seleucum ob honorem genti, necnon magnificentiam templo impensam laudans,multis quoq; Simonem qui eum adduxerat inculpans.Proinde hos nos ô sacerdotes matres & filij imitemur. Sacerdotes quidem Eleazari honorem, partis spiritalis, qui tam sermone quàm opere quod optimum esset ostēdit. Mulieres uero generosæ matris illius gloriam, quo uere filiorum amatrices esse uideantur, ac Christo fœturam suam offerant,nuptiasq; per talia sanctificent sacrificia. filij autem ut sanctos illos ueneretur,ac iuuentutem nequaquam in turpibus consumant affectibus, sed in cer-

in certaminibus contra passiones initis,& ut contra assiduum Antiochũ generose pugnent,qui contra membra cuncta decertat, illaq́ multipliciter insectatur.cupio enim pugiles habere, qui omnis temporis, omnisq́ sint modi,uniuersum hominum genus,ac ætatem omnem,quę uel palàm oppugnatur,uel cui clanculum tenduntur insidiæ:illamq́ ueteribus adiuuare narrationibus,adiuuare & nouis,ac undique apiculæ instar utilissima colligere,in aluearij unius fœturam & suauitatem:quo tam per uetusta,quàm noua in nobis glorificetur deus,qui in filio & spiritu glorificatur, qui suos cognoscit,& à suis cognoscitur,confessus & cõfitens,glorificatus & glorificans,in ipso Christo,cui sit gloria in seculum,Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE MODESTIA IN DISCEPTATIONIBVS OBSERVANDA ORATIO

POSTQVAM tam prompte conuenistis, panegyrisq́ tam celeber existit, & ideo potissimum lucri tempus adsit,age quid uobis mercis exhibebimus? Sanè si illa etiã alacritate hac minus digna sit, nostris tamen uiribus nequaquam inferior erit.illa enim requirit maiora,istæ uero adferũt mediocria.satius autem fuerit aliquid pro uiribus afferre,quàm in omnibus deficere.siquidem non ille qui talia præstare nequit,sed qui non uult,crimini obnoxius existit, nõ minus in rebus diuinis quàm humanis.Proinde ego pastor sum paruus & inops,nec adhuc alijs,ut modeste loquar,placeo pastoribus.Cæterum num id propter claritatem,ac sermonem rectum,uel pusillanimitatem & inuidiam cõtingat, ignoro,deus autẽ,ut diuinus inquit Apostolus, nouit, diesq́ reuelationis manifeste hoc declarabit , necnon ignis nouissimus , quo cuncta nostra dijudicabuntur & purgabuntur.nilominus tamen adnitar ne gratiæ donum abscondisse uideri possim,nec lampadem sub modio constituisse, neque talentum defodisse, quemadmodum sæpius à uobis audiui, quum segnitiem exprobraretis, uel taciturnitatem moleste ferretis,quo uos sermonibus ueritatis instruere, spirituiq́ idoneos reddere ualeam.unde igitur fratres uos reficere incipiam? aut quibus sermonibus athletas,quorũ præsens est panegyris honorabo? quid primum aut maximum dicam, quidúe potissimum animabus nostris utile, seu præsenti tempori conuenientissimum proferam ? ita enim cognoscemus quid nam ex sermone nostro sit pulcherrimum,pax nempe. addo & utilissimum,quid uero turpissimum & damnosissimum? discordia scilicet. postq́ igitur ita interrogaui,ac respõdi,secundo quærere pergam,quid potissimum pacem dissoluat,quid uero discordiam introducat:ut quemadmodũ in morbis causas abscindimus, ac fontes perturbationum nostrarũ obturamus, uel exsiccamus:ita hic quoq́ de fluxis, & quæ inde ortũ sumũt interscindamus. quandoquidem possibile haud est , ut nouissima recte cognosci queant, nisi prius bene considerentur principia. uultis ne igitur uos causam dicere & ma

nifestare: uel mihi medenti cedere: & ego illam ostendam, & emendare cu-rabo. nam licet ad dicendum sim paratus, longe tamen dicentes audire sum paratior. uerum sat scio, quod mihi cedetis, quoniam nos forsitan haud ma-los medicos in talibus existimatis, neque imperitos animarum curatores, si-ue male, siue bene creditis. cæterum admirari nolite, si sermonem proferam admirandum: nam quamuis sit mirandus, uerus tamen quemadmodum di-co existit: sed & uos astipulabimini, si ad finem usque discere sustinebitis, & non quod reprehensione dignum censeo, ante finem propter feruorem as-surgans. turbarum igitur harum causa existunt naturæ feruidæ & immanes, non tamen planè igneæ & magnæ. nondum enim feruorem illum cognosci-mus, sine quo impossibile est, ut aliquid egregium, & quod pietati cæterisq; uirtutibus congruum sit, peragi ualeat. sed rationis defectu & imperitia su-mus generosi, huiusq; sobole praua, temeritate. siquidem temeritas inscitiæ soboles existit. ingenia enim talia inualida sunt, pariterq; tam ad uirtutem quàm prauitatem segnia & inagilia, in neutramq; partem multum uergen-tia, non secus ac motus torpidorum. generosa uero, quæ ratio instituit ac re-ctè dirigit, multum ad uirtutis conferunt bona: quum uero à scientia & ratio-ne fuerint destituta, nequaquam malitiæ dissimilia esse reperiuntur. nam & equum qui uictoriam reportare debet, ferocem & generosum esse oportet, siue bellatorem seu certatorem: qui inutilis esset, si frenum tolerare nesciret, seu exercitijs ad laborem mansuefactus haud esset. & hoc est quod pluri-mum membra distraxit, fratres seiunxit, ciuitates turbauit, populum in ra-biem egit, gentes armauit, reges concitauit, sacerdotes inter se & cum plebe commisit. necnon populum inter se & cum sacerdotibus, parentes contra fi-lios incitauit, filios aduersus parentes, uiros contra uxores, uxores aduersus maritos. cuncta demum beniuolentiæ nomina exacerbauit. dominos ac ser-uos inter se, præceptores & discipulos, senes ac iuuenes. sed & uerecundiæ le-gem, maximum ad uirtutem adminiculum, ignominia affecit. pro illaq; per-tinaciam introduxit, per quam facti sumus non tribus una, quod & olim op-probratum fuit populo Israelitico: neque Israel & Iudas, duæ unius & parui populi huius particulæ: sed per domus singulas, & coniugia, necessitudi-nesque sumus dissecti. & quemadmodum unusquisque contra seipsum est diuisus, ita & orbis totus ac genus hominum uniuersum, ad quod sermo cu-currit diuinus. factusque est principatus multorum, omni principatu cassus, ac ossa nostra ad infernum sunt dispersa. oportebat autem postquàm exter-nos Christianorum hostes superassemus, ut inuicem nos consumeremus, ac uesanorum instar propriam dilaceraremus carnem, nequaquam sentien-tes, sed plus ob malum hoc gaudentes, quàm si pacem inter nos habere-mus, calamitatemque hanc lucrum existimantes, deoque cultum dissidium exhibere credentes, quum diuidimur & incendimur: separatione nequa-quam laudabili, sed uituperanda: nec puro, sed pernicioso incendio, & ne-

quaquam

quaquam purgatiuo.non enim uerbum secans,quod Christi est machera,fideles diuidit ab infidelibus, nec ignis mittitur & accenditur, fides nempe & spiritus feruor,materiam absumens ac deuorans: sed planè contrarium euenit,ut prius consumamur, deinde etiam diuidamur. hoc est,quod ex una ecclesia multas fecit ac diuisit, non in unum Paulum, uel Cepham, aut Apollo, siue eum qui male plantauit, seu male rigauit, sed male multos ostendit Paulos,& Apollos,ac Cephas. à quibus etiam pro Christi magno & communi uocamur nomine. insuper & illorum esse dicimur. ac utinam hoc tantum dicere haberem,sed & multos (quod quidem horreo) induxit Christos, generatum nempe & creatum,& qui ex Maria ortum sumpsit, & resolutum in id unde ad esse processit,& hominem stolidum,& existentem,& appatentem. Sic & multos spiritus, nempe increatum, & creaturam, & efficacem, & nudum tantum nomen. Proinde decet, ut unum agnoscamus patrem,principio carentem,nec genitum,similiter & filium unicum ex patre natum. Spiritum quoque unum, substantiam ex deo habentem. patri quidem quod is sit ingenitus,filio uero quia genitus sit cedentem, in alijs autem naturæ eiusdem,parem dominatione,gloria,& honore.hæc scire, hæc confiteri oportet, cum his consistere. nugas uero uarias prophanasq́ in sermonibus uocum nouationes,ociosis relinquere hominibus. Cæterum quidnam hæc cuncta excitauit, feruor nempe rationis expers, scientiaq́ haud toleranda. necnon fluctuans fidei gubernaculum. hæc fratres quum sciamus, nequaquam segnes simus ad bonum,sed spiritu ferueamus,ne unquam paulatim ad mortem dormiamus, uel dormientibus praua nobis inimicus semina interserat. siquidem segnities somno est cognata. sed neque nimis feruidi & sine ratione,nostri solum amatores fiamus,ne a regia uia excidamus, omnino in uno aberrantes, uel quia stimulo propter segnitiem indigeamus, uel ob feruorem præcipitemur. sed ex ambobus quod utile est sumamus, huius quidem mansuetudinem,illius autem zelum: fugiamusq́ id quod ex utrisque est noxium,huius quidem pigritiam,illius autem temeritatem: ne quum hic cessamus,nullum fructum inde feramus,ibi uero abundantes periclitemur. utraque enim sunt inutilia,tam segnities odiosa,quàm feruor,disciplinæ nescius. quoniam hæc nequaquam approximat bono,ille uero penitus exorbitat,ac de dextero dexterius aliquid facit. Quod & diuinus Salomon cognouit, dum ait, Noli declinare ad dextram,nec ad sinistram,neque propter contraria in æquale incidas peccatum. quandoquidem quod sui natura dextrum est, laudat, uias inquiens, quæ à dextris sunt deus nouit, at quæ à sinistris peruersæ existunt. Quomodo igitur quod dextrum est laudat? ac rursus à dextro abducit? ab eo nempe quod dextrum uidetur,quum nō sit. ad quod alibi respiciens, ait, Ne fias nimium iustus,neq; sapiens immodice. siquidem eadem est animi passio circa iustitiam ac sapientiam, quæ & feruoris qui in re & sermone accidit, quum is extra honesti & uirtutis limites propter ex-

Sec undum Apolinarem

ceſſum cadit. nam pariter tam defectu quàm augmento offenditur, quemadmodum ſi regulæ quid addatur aut detrahatur. Nullus igitur plus iuſtus quàm bene habet exiſtat, nec lege legalior, nec regula æquior, neq; mandato ſublimior. Cæterum quo pacto id fieri poterit? ſi mundum inſpiciamus, naturæq; legem collaudemus ac rationem ſequamur, & nequaquam ordinem rectum afficiamus iniuria. & pariter ſurſum in cœlum, deorſumq; in terram reſpiciamus. ita enim cognoſcemus, quo pacto uniuerſum illud conſtet, & unde, ac quid ante ornatum fuerit, & quod nam nunc nomen ſit toto. Siquidem cuncta ordine decorantur, uerbumq; illa adornauit, tametſi quemadmodum unum, ita & uniuerſa confuſa licet ſubſiſtere potuiſſent. is enim qui nondum exiſtentibus eſſe tribuit, fiendisq; Ideas ac figuras indidit, neq; ad uniuerſum ſimul oſtendendum & ornandum impotens erat: ſed ideo primum quid & ſecundum numeratur, necnon & tertium, ſicq; deinceps, quo confeſtim ordo rebus accederet creatis. Ordo igitur uniuerſum conſtituit. ordo cœleſtia continet & terreſtria. ordo eſt in intelligibilibus. ordo in ſenſibilibus, ordo in angelis, ordo in aſtris, tam motu q; magnitudine, necnõ habitudine inuicẽ & ſplendore. alia enim gloria ſolis eſt, alia uero lunæ, alia quoq; aſtrorum. gloria enim ſtella differt à ſtella. ordo in anni partibus & temporibus, quæ in mundo nunc progrediuntur, nũc iterum recedunt, ac per mediocritatem auſteritatem mitigant. ordo eſt in diebus & noctibus, menſuris & interuallis. ordo in elementis ex quibus & corpora. ordo cœlum circumuoluit, aërem expandit, terram ſuppoſuit, quę & ſuperpoſita eſt, naturam humidam effudit & coniunxit, uentos emiſit, & non remiſit. aquam nubibus colligauit, & non cohibuit; ſed ſuper faciem uniuerſæ terræ decore & indifferenter ſparſit. & hæc nequaquam parumper, neq; ad tempus unũ paruum, aut ætatem unam, ſed ut ab initio ad finem uſq; per eandem uiam dirigantur & circumuoluantur, fixa & mobilia, ſolidata quidem uerbo, labilia autẽ motu. conſtituit ea in ſeculum ſeculi, præceptum dedit & non præteribit, firmitatis nempe. ſed & id quod factum eſt, aut dehinc fiet, fluxum eſt. ubi igitur ordo dominatur, ibi uniuerſum ornatus eſt ac pulchritudo inconuulſa. ubi uero ordinis & decoris eſt defectus, ibi in aëre quidem fulmina, in terra commotiones, in mari inundationes, in urbibus & domibus ſeditiones, in corporibus ægritudines, in animabus exoriuntur peccata. & hæc omnia nequaquã ordinis aut pacis, ſed perturbationis & cõfuſionis ſunt nomina. Quin & corruptionem illam diuulgatam quam expectamus, nil aliud fratres, quàm inordinationis exiſtimemus abundantiam. ſiquidem ordo colligauit, ordinis uero inuerſio diſſoluet, quum placuerit colliganti, ut diſſoluantur uniuerſa ac tranſmutentur. Ordo præterea cunctis animantibus generationem & cibum, necnon unicuiq; regiones ſuas proprias lege aſſignauit. Nemo enim Delphinum uidit terram ſulcantem, neque bouem in unda laborantem. quemadmodum nec ſolem in nocte creſcentem & decreſcentem, ſiue lunam

interdiu ignis flammam emittentem. Montiũ excelsa ceruis,petræ uero per fugia sunt leporibus. fecit lunam in tempora,sol occasum suũ nouit. Nox est, & homo sopore corripitur,animaliaq; sua fruuntur securitate,ac singula alimentum sibi à creatore quærunt concessum. Dies est animalia congregant, & homo ad opus se accingit,ordineq; iuxta legem ac rationem naturæ inui cem cedimus. adijciam & quod maximum est,nobisq; perquàm peculiare. Ordo hominem ex rationali irrationaliq; temperaméto composuit,ac mystice & ineffabiliter colligauit,pulucrem menti,mentẽ uero spiritui. & ut mirabilius quid in suo faceret figmento, illud idẽ saluauit,& dissoluit.hoc enim superioduxit,illud uero subduxit,perinde ac in flumine,mortalitatique immortalitatem,per dissolutionem acquisiuit,quæ nos etiam à brutis segregauit. Ciuitates condidit,leges tulit,uirtutem honorauit,malitiã puniuit, artes inuenit,coniugia copulauit,uitãq; sobolis amore mansuefecit.ac maius quid quàm infernum desideriũ illud & carnale,dei nempe indidit. & quid singula enumerare est necesse? Ordo existentium parens est ac securitas. & qui solus si uocem assumeret,ea quæ uerbi sunt,quod omnia fecit,recte explicare posset,quando uniuersa à deo essentiam recipiebant,& subsistebãt. ego cum eo eram cuncta componens,quum præpararet thronum suum super uentos,ac ætherem firmabat superiorem. quando fundabat terrã, & fontes tanquã fixas sub cœlo constituebat,ac spiritui oris sui uim omnẽ largiretur. Cæterum quam ob rem hęc cuncta enumeraui? aut quo nam diu iam noster dirigitur sermo? Ordo etiam in ecclesijs ita statuit, ut alij sint oues,alij uero pastores: ita ut hi imperent, illi uero obediant. sitq; hoc tanquam caput, illud pedes, istud manus,hoc oculi, illud uero aliud corporis membrũ,quo omnia recte inter se conueniant,commodumq; tam ad præfectos quàm subditos redundet. & quemadmodum in corporibus membra nequaquã inter se dissident, sed cuncta corpus unum ex diuersis sunt composita, nec idem omnium est officium ac usus,ad mutuam necessitatis beniuolentiam. neq; oculus gradi tur,sed ducit. quemadmodum nec pes cernit,sed uadit,nec lingua excipit uo ces,id enim ad auditum pertinet: sicut nec auditus loquitur, nam linguæ id est officium. nasus uero odoris est instrumentum, at guttur cibum gustat,in quit Iob. manus aũt dandi & accipiendi est instrumentũ, mens uero cunctis hominibus dux est, penes quã & sentire, ac in quam est sensus. Ita & apud nos,qui commune corpus Christi sumus, omnes enim corpus unũ in Christo,ac per unum Christum inter nos membra sumus. hoc enim imperat ac præsidet, istud uero obedit & dirigitur. nec amborum idem est officium, quemadmodum nequaquam eorundem est imperare & subesse, sed ambo unum fiunt,in unum Christum, ab eodem composita & conglutinata spiritu,licet imperantes à subditis rursus,tanquam medium,& doctrina,& exercitatione,& ætate distent.licet etiam inter duces tantum intersit, quantũ spiritus prophetatum alijs subiectus est prophetis. Noli contendere, quũ Pau-

lus dicat: & alios quidem in ecclesia constituit, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. primum propter ueritatem, secundum propter umbram, tertium propter mensuram utilitatis ac splendoris. & spiritus quidem unus est, gratiæ uero dona nequaquam sunt æqualia: quoniam nec receptacula eiusdem spiritus æqualia existunt, siquidem huic per spiritum sermo datur sapientiæ, uel contemplationis, alij autem sermo scientiæ seu reuelationis, alij fides solida, & haudquaquam dubia, alij uero operationes uirtutum & miraculorum sublimiorum, alij dona sanationum adiutoria siue præfecturæ, gubernationes seu refrenationes carnis. linguarum genera, interpretatio linguarum, tam maiora quàm secundaria dona, iuxta analogiam fidei. hunc fratres ordinem ueneremur, hunc etiam seruemus. sit aliquis auditus, ille lingua, hic manus, alius uero aliud quiddam. hic doceat, iste uero discat: ille bonum proprijs operetur manibus, in distributionem egentiũ, & inopum, iste imperet, & prior periculis obijciatur, hic autem iustificetur per ministerium. at alius doceat cum decore. Prophetæ duo uel tres loquantur, idq; uicissim, & unus interpretetur. alio uero declarante, primus cedat, & hic quidem discat in obedientia, ille autem suppeditet in hilaritate, alius uero ministret in alacritate. Ne omnes simus lingua, quod frequentissimum est, ne omnes apostoli, ne omnes prophetæ, ne omnes interpretemur. magnum quiddam est de deo loqui, sed longe maius seipsum expurgare deo. quandoquidem in animam scelestam nequaquam ingreditur sapientia. & ideo seminate iubemur ad iustitiam, & colligere fructum uitæ, quo illuminemur lumine cognitionis. Et Paulus quidem propter dilectionem domini uult nos cognosci, propter cognitionem uero doceri. sciebat enim uiam hanc ad cognitionem opinionis inflatæ optimam esse. Magnum quid est docere, uerum discere periculo caret. quur te ipsum facis pastorem, quum sis ouis? quur caput esse contendis, quum pes existas? quur exercitum ducere quæris, quum inter milites adhuc censearis? Quur magnum, sed neutiquam tutum lucrum maris sectaris, quum sine periculo terram colere possis? Sanẽ si uires secundum Christum, sensusq; habeas exercitatos, tibiq; lumen splendeat cognitionis, loquere sapientiam, quæ profertur inter perfectos, necnon absconditam in mysterio. & illam quum tempus ceperis, & tibi concredita fuerit. Quid enim apud te ipsum habes, quod tibi datum non sit? aut quod nequaquam acceperis? Si uero adhuc paruulus es, & humi reptans intellectu, nec sufficiens ut cum sublimioribus progrediaris, fias Corinthius. lac te alat, quur cibum quæris solidiorem, quem membra non concoquunt, ac nutrimentũ faciunt per imbecillitatem. loquitor quidem, si quid melius habes quàm quod taceatur, siquidem ordinem labijs ornare opus esse laudabile nosti. ubi uero silentium melius est sermone, ibi quietem dilige. decet enim quædam dicere, alia audire, nonnulla laudare, aliqua uero amarulenter reijcere. Num ignoratis fratres certamen nostrum, qui cum autori-

autoritate hic præsidemus. & hæc multis ex uobis tanquam lege sancimus. forsitan autem nec plures è nobis ipsis illud cognoscimus. quod & lachrymis dignum existit, quemadmodum apud deum omnis cogitatio sermo & opus expendatur: & non apud deum solum, sed & homines multos, qui tarde quidem rerum suarum iudices, cito uero aliorum indagatores existunt, & qui facile alijs maxima quàm nobis minima concederent: nam & si imperitiores sint, citius tamen impietatem nostram quàm mediocrem eorum cognoscunt ignorantiam. Nónne scitis quale donum dei sit taciturnitas, & in omni sermone loquendi carere necessitate, ac in potestate habere, ut quis illum uel depromat, uel obmittat, sicqúe sibi ipsi sermonem & silentium recondat. siquidem omnis sermo natura debilis est & uolubilis, nec propter sermonem oppugnantem libertatem babet. & tanto plus ille qui de deo est, quanto maius est subiectum, & æmulationis plus, ac periculum grauius existit. & quid timebimus? aut cui confidemus? num menti, aut sermoni, uel auditui? etenim in tribus his periculum uersatur: nam cognoscere est difficile, exprimere uero impossibile, at auditum acquirere putum, operosius longe. Sanè deus lux est, ac lux quidem summa, cuius tenuis defluxus quidam ac irradiatio omne lumen exuperat infernum, etiam si splendidissimum appareat. Sed uidesne? nostram conculcat caliginem, tenebrasqúe posuit inter nos & ipsum quò se abscondit, quemadmodum olim uelamen inter Mosen & cęcitatem Israël, ne facile natura tenebricosa pulchritudinem reconditam & paucis dignam cernere possit. & ne quum eam facile consequatur, facile etiam propter conditurę facilitatem perdat. Lumen autem quod cum lumine conuersatur, semper propter desiderium ad superna eleuat, mensqúe purgata purgato appropinquat. & hoc quidem partim nunc apparet, illud uero postea. præmium uirtutis & anhelationis, quæ hinc est ad eum, aut etiam communicationis. nunc enim inquit, per speculum uidemus & ænigma, tunc autem facie ad faciem. nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam quemadmodum & cognitus sum. & quum tanta sit humilitas nostra, qualis est promissio? tantum deum scire quantum cognoscemus. Hæc Paulus magnus ille ueritatis præco, gentium doctor fidelis, qui magnum circulum Euangelij expleuit, nemini alij uiuens quàm Christo. qui ad tertium raptus est cœlum, paradisi inspector, qui propter perfectionem desiderabat dissolutionem. Sed & Moses uix dei posteriora uidit per petram: quæcunq; illa fuerint, & quænam sit petra illa: quum multis rogasset promissionem obtinuit, nõ tantum tamen uidit quantum desiderauit. sed plus fuit id quod eum latuit quàm quod apparuit. licet Moses esset deus Pharaonis, ac tantum populum educeret, tantamq; uirtutem in signis ostẽderet. Tu uero quem mnã ex cœlo cibasti? quam aquã è petra elicuisti, quodnam mare uirga diuisisti, quẽ populum per humidum tanquã siccum eduxisti, quos hostes submersisti quos ignis ac nubis

columna deduxisti, quem Amalech debellasti, oratione ac manuum extensione, quæ uenturam olim crucem mystice præfigurabat, ut inter calamitates ponas, si deum nequaquam absolute deprehendere possis. & propterea omnia moueantur ac susque deque ferantur. Postquàm autem Mosis fecimus mentionem, nónne hinc etiam gratiæ didicisti consequentiam, necnon ordinis legem? Etenim si Moses es, in nebulam ingreditor, & deo loquitor, ac uocem audito, & legem suscipito, legemque ferto. Si uero Aaron, ascende quidem, sed extra nubem, iuxta tamen stato. Si autem Ithamar es, seu Eleazar tertiusque post Mosen, uel è senatu quispiam, aut è numero Septuaginta illorum, etiam remotius consistito, statione tertium occupans ordinem. Si uero unus es è populo & multitudine, nequaquam monti appropinquato, ne quum illum tetigeris tanquam bestia lapideris. deorsum maneto, ac uocem solam audito, teque hac sanctificato ac purgato, quemadmodum in ordine es constitutus. & ut te pluribus erudiam, quisnam sacerdotum initiabat manus? Moses. quis ex initiatis primus fuit? Aaron. insuper quisnam diuina curabat? quisnam populo respondebat? quis in sancta ingrediebatur sanctorum, præterquàm unus? num ille semper? nequaquã. sed semel in anno. Qui tiam præterea gestabant tabernaculum, præterquàm leuitæ? & ij quidem quemadmodum erat ordinatum. nam aliqui preciosiora, aliqui uero secundaria portabant, quemadmodũ ferentium exigebat dignitas. quum autem illud custodiri oportebat, quinam custodiebant? aut quomodo custodiebatur? hi qui erant deputati, & eo quo oportebat modo. nihil enim nõ præscriptum erat, aut inordinatum, nec ex minimis quidem. Nobis uero si gloriola quædam uel parua contingit, & sæpe nec illa quidem; sed forte duo aut tria uerba scripturæ expendimus, eaque confuse ac stolide, tum illud est sapientia uno die adepta, turrisque in Chalane, quæ recte linguas diuisit. unde & cõtra Mosen arrogantes fieri est necesse. necnon ut Dathan simus & Abiron, iurij & impij. quotum pertinaciam fugiamus, nec arrogantiam imitemur, ne finem eundem sortiamur. Proinde si placet alium tibi ordinem in medium producam, eumque laudabilem, ac cõmemorationi huic & adhortationi præsenti admodum cõuenientem. Cernis ne Christi discipulos? qui omnes sublimes sunt, & electione digni. hic enim Petra uocat, eique ecclesiæ fundamenta concreduntur, ille uero plus diligitur, ac supra pectus Iesu recumbit. & reliqui præeminentiam hanc benigne ferunt. sed & illos in montem ascendere oportebat, quo forma splenderet, & diuinitatem ostenderet, ac illũ qui in carne delitescebat ostenderet, at quinam unà ascenderunt, neque enim omnes miraculi inspectores erant. Pertus & Iacobus, & Ioannes, qui præ alijs & erant & numerabantur. rursus illi idem ei in agonia constituto, & pamper ante passionẽ secedẽti affuere. eodẽ enim Christus illos honore afficiebat. omnia enim cũ ordine & decore peragebant. nũc eñ de hoc Petrus quærebat, de illo uero Philippus, de isto Iudas, de alio Thomas, de hoc uero alius quispiã.

nec

nec omnes idem, nec omnia unus, ſed quiſque ſuo loco & ſingulatim. ac ſi dixeris quicquid unuſquiſque indigebat, ſed & aliud alijs uidebatur. uult aliquid dicere Philippus, & id ſolus haud audet, ſed & Andream ſecum ſumit. Indiget Petrus ut aliquid quærat, & Ioanni annuit. ubi hic auſterum? ubi imperandi deſiderium? quo pacto potius quum diſcipuli eſſent manſueti & humilis Chriſti, cor oſtendere potuiſſent? ſerui propter nos facti qui ſerui eius ſumus, & qui omnem gloriam in omnibus patri acceptum tulit, quo nobis exemplum boni ordinis & modeſtiæ tribueret. à qua tamen tantum abſumus, ut gratum mihi foret, ſi non omnes temeritate antecelleremus. tametſi illam in rebus maximis maximis etiã oſtendamus hominibus. num ignoratis quod humilitas haud tantum in paruis indicetur. nam per oſtentationem etiam & falſam uirtutis fieri ſolet figuram, quantum probatur in maioribus. nec mihi humilis eſt ille qui de ſeipſo parua loquitur, & hoc inter paucos & raro, neqꝫ is qui humiliter alloquitur humiliorem, ſed qui mediocriter de deo uerba facit, & alia quidem dicere, alia uero ſubticere nouit. in quibuſdam uero ignorantiã fatetur, ac cedit ſermoni illius, cui plus eſt cõcreditum, conceditqꝫ aliquem plus eſſe ſpiritalem, & in contemplatione magis profundum. Sane turpe eſt, ut quis ueſtem & uictum eligat, non ſplendidiorem, ſed uiliorem, genuumque callis, ac oculorum fontibus, ieiunijs inſuper & uigilijs, in humo præterea dormitatione, labore, ac cũctis in rebus humilitatem, & propriæ imbecillitatis cõſcientiam oſtendat; in ſermonibus uero de deo ſe cunctis præferat hominibus, & planè imperatorem & tyrannũ agat, nulliqꝫ omnino cedat, ſed ſupercilia ultra omnes legis doctores attollat, quum interim humilitas cum gloria ſecuritatem etiam habeat. Sed hic ex feruentioribus quiſpiam ſupplodet ac dicet, nũquid de deo tacebimus? & hoc tu iubes? & de quo potius quàm de illo dicemus? & quonam conſtituemus iſtud, ſemper laus eius in ore meo. &, benedicam dominum in omni tempore. &, ecce labia mea nõ prohibebo. uerbaqꝫ talia proferet præmeditata & huc ſpectãtia. huic manſuete, & nequaqꝫ moleſtis occurrere decet uerbis, ut hinc modeſtia doceatur. Nequaquã ſilere iubeo ô ſapientiſſime, ſed haud cõtentioſe decertare. non ueritatem occultare, ſed haud præter legem docere. ſiquidem inter primos ego ſapientiam laudo eorum, qui in diuinis exercentur literis, ſeu exerceri cupiunt. nec unquã exercitio huic aliquid prætulero. nec male à philoſophia ipſa audire uellem, tãquam ſapientiam ac diſciplinam ſpernerem, obiter tamen immodeſtiam fugio, & inſatiabilitatem reprehendo. malimqꝫ ignauior quàm curioſior haberi, ſi non utraque effugere poſſem: moderatusqꝫ eſſe & timidior, quàm audacior uocari. tu uero quum ego tibi prohibeam intemperantiam, uniuerſum me cibum prohibere putas, aut etiam cæcitatem laudare, quia modeſte contueri iubeam. Si tibi ſermo eſt prudens, reſponde quippiam, ait ſcriptura, & nemo te prohibebit. ſin minus, uinculum labijs tuis imponatur. quãto magis hoc congruit ijs, qui ad docendum

ſunt

sunt parati: si tibi tempus est, doceto. sin minus linguam coherce, auditum solue. Diuina quidem contemplare, uerum in terminis maneto. loquere quæ sunt spiritus, & si possibile est nil aliud. & potius loquere, quàm anhelando præcipita. bonum enim est ac diuinum, rerum diuinarum recordatione semper ad deum extimulari. sed ut scias quid tibi sit dicendum, ne patris naturam nimis curiose rimato, unigeniti essentiam, spiritus gloriam & potẽtiam, unam in tribus deitatem & splendorem, naturam inseparabilem, & confessionem, necnon gloriam ac spem eorum qui crediderunt. utere uerbis consuetis, ratio pertineat ad sapientiores, sufficiat tibi ut habeas fundamentum, superædificet uero artifex. satis sit ut cor pane roboretur, obsonia autem uaria opulentioribus dimittantur. nemo sanæ mentis te iudicabit, quod non oppipare cibes, sed quum nec panem apponere, aut aquam ad bibendum præbere, siue Christi discipulum, seu alium quendam his æqualem referre poteris. Noli uelox esse in sermonibus, sapientia te iubet: ne ditiori te æquipares, quum sis pauper, ne sapientioribus sapientior esse quæras. Sapientia est, ut quis seipsum cognoscat, & haudquaquam extollat: ne illi idem quod uocibus eueniat, quæ penitus deficiunt, quum nimis immodeste proferuntur. melius est sapientem cedere ob modestiam, quàm imperitum ob temeritatem intumescere. celeritas tibi sit ad confessionem usq;, quum illa à te requiritur. in reliquis uero timidior esto, ibi enim tarditas, hic uero celeritas est in periculo. quur tibi molestum est, si non in omnibus sermonibus pręcellis: & præsidentiam habeas in omni problemate & quæstione, sed alij sapientiores te, uel audaciores etiam uidebuntur. Deo sint gratiæ, quod egregia donat, & per communia saluare nouit, & quod miraculum hoc non solum circa sermonem, sed & circa creationem ipsam sit, si aliquando considerare uolueris. neq; in creaturis prima quorundam sunt, sed omnium, communisq; est gratia unius figmenti: quemadmodum in fide quæ saluant non sunt potentiorum, sed uolentium. quid pulchrius aëre, igne, aqua, terra, pluuia, fructibus tam domesticis quàm syluestribus, tecto, indumento. & horum quidem usus aliquando omnium est communis, aliquando uero quorundam mediocriter priuatus. nec aliquis adeo tyrannus est, ut solus communi gratia frui uelit. Sol omnibus æqualiter oritur, diuitibus cœlum pluit, & pauperibus. communis diei ac noctis est uicissitudo, commune donum sanitas, cõmunis uitæ terminus, communis mensura, & corporis gratia, communis uirtus sensuum. forsitan & pauper ideo plus habet ex ijs quod maiores gratias agit, fruiturq; suauius communibus, quàm ij qui opibus longe excellunt. hęc igitur communia sunt, & honore æqualia, iustitiæq; diuinæ argumenta. Aurum autem & lapides splendentes ac preciosi, uestiumq; mollicies ac superfluitas, necnon mensa adurens & insana, & labor qui in acquirendis impendit possessionibus, paucorũ sunt gloriatio. præterea & hoc ego circa fidẽ cõsidero. cõmunia sunt lex, prophetæ, testamenta, testamentorũ oracula, gratia,

institutio

institutio, perfectio, passio Christi, creatura noua, apostoli, Euangelia, spiritus distributio, fides, spes, dilectio in deum & ex deo, ac nequaquã ad mensuram, quemadmodum olim mannæ donum, ingrato & nõ cognoscenti Israeli, sed quantum unusquisque uult. uerum ascensus illustratio parua quidem quam hic assequimur, stabilior autem quam speramus. & quod maximum est, patris & filij, & spiritus sancti cognitio, ac primariæ spei nostræ cõfessio. quid his maius? quid etiam cõmunius? quæ uero super hæc sunt, tametsi raritate sua honorabilius quid habeant, necessitati tamen sunt posteriora. nam ea sine quibus Christianum esse impossibile existit, utiliora sunt ijs, quæ pauci adipiscuntur. Proinde diues est aliquis contemplatione, ac super multos tollitur, spiritaliaq; comparat spiritalibus, ac trifariam scribit super tabula cordis sermonem, qui ædificat omnes seu multos, uel aliquos pro plurimis, seu omnibus, licet pauper etiã existat, neminem tamẽ tolerat, sed in profundis ambulat. quin eleuetur ducatur, & à mente feratur: & si uult ad cœlum usq; tertium, Pauli instar, tantum id cum ratione & scientia fiat, ne excidat propter elationem, nec propter uolatũ altiorem decidat. quis inuideret tam laudabili ascensioni? & qualis casus talis? elatione circumagi, & humanæ inclinationis humilitatem cognoscere, quantumq; à summitate is etiam deficit, qui omnibus est sublimior. Alius autem paruus est intellectu, & pauper lingua, sermonumq; uersutias ignorat, ac captiones sapientium & ænigmata. necnõ Pyrronis instantias ac prohibitiones, uel oppositiones syllogismorumúe Chrysippi resolutiones, seu ex Aristotelis artibus artes malas, aut Platonicæ facundiæ incantamenta, quæ male in ecclesiam irrupere nostram, non secus ac flagella quædam Ægyptiaca. habet tamen ille unde & per quænam uerba saluetur. nihil charitate est ditius. nequaquam, inquit, necesse est, ut in cœlũ ascendas, ut illinc Christum detrahas: neq; ut in abyssum descendas, ut illum inde à mortuis extrahas, uel ut curiose primam inquiras naturam, seu dispensationem nouissimam. prope te ait, uerbum est. thesaurum hunc intellectus habet & lingua. hic quidem credens, illa uero confitens. quid his opibus succinctius? quid dono hoc facilius? confitere Christum, & credas illum à mortuis suscitatum esse, ac saluaberis: siquidem & credere solum iustitia est, salus autẽ perfecta cõfiteri, loquendiq; libertatem addere scientiæ. tu quid salute maius quæris? gloriã nempe quæ illic est & splendorem: mihi uero maximum est ut saluer, & futura effugiam tormenta. tu per uiam incedis minime tritam, & incessu difficilem. ego uero per regiam & quæ multos saluauit. Nil fratres fide nostra iniustius esset, si in sapientes solum caderet, & eos qui sermonibus & logicis præstant demonstrationibus. oporteret enim ut multi hanc, non secus ac aurum & argentum, necnon alia quæ apud multos rerum infernarum studiosos censentur preciosa, consequerentur. quod enim sublime esset, & ad quod pauci pertingere possent, deo placeret & esset acceptum: quod uero propinquius foret, & à multis conse-

qui ua-

qui ualeret, despiciendum esset & uile. siquidem nec hominibus modestis accideret ne pro uiribus expeterent honores, sed solum gauderent ijs quos antea haberent. Nónne deus, cuius multa sunt ob quæ admirationi est, ni/hil tam peculiare habet, quàm ut omnibus benefaciat? Noli igitur ignomi/nia afficere cósueta, noli uenari noua, quo inter plurimos excellas. melius est portio parua cum securitate, quàm magna cum anxietate. Salomonis te do/ceat consilium. & melior est inops in sua ambulans simplicitate, quemadmo dum & per hoc sapienter dicitur prouerbium. Pauper in sermone & scientia uerbis simplicibus incedit, & in illis tanquam fragili rate saluatur, longe ma/gis quàm insipiens & uersutus labijs, qui in sermonis demonstratione confi dit, & Christi crucem euacuat. Res quàm sermo melior, propter uim quæ est in sermone. ubi demonstrationis imbecillitas, ueritatis est minutio. quur ad cœlum euolare quæris, quum pedester existas? quur turrim ædificas, quum nequaquam sumptus habeas? quur & tu manibus undam mensuras, & cœ/lum palmis, ac uniuersam terram pugno? uasta sunt elementa, & solum à fa/ctore suo mensurata. Primo teipsum cognosce, quę in manibus sunt animad uerte. quis nam sis, & quomodo factus & compositus, ut imago existas dei, & deteriori colligatus. & quid sit quod te moueat. quæ circa te sapientia & quodnam naturæ mysterium. quomodo mensureris loco, mens tamen non definiatur, sed hic manens omnia scrutetur. quomodo uisus paruus, ad plu/res tamen pertingat. & utrum sit uisus receptio quædam, uel potius ad illum transitio. quomodo illud idem moueat & moueatur, per uoluntatem guber/natoris. quæ prætera quies motus, quæ sensuum distributio. & quomodo per hęc mens communicet cum externis, externaq́ue capiat. quomodo species suscipiat, & quomodo memoria conseruatio sit rei receptæ. & qualiter recor/datio rei præteritæ sit resumptio. quomodo sermo mentis sit fœtura, sermo/nemq́ue in alio generet mente. & quomodo sermoni datur intellectus, quo/modo corpus nutriatur per animam, quomodoq́ue anima per corporis mo/ueatur passiones. quomodo illam timor congelet, audacia soluat, contrahat tristitia, diffundat uoluptas, tabefaciat inuidia, extollat superbia, spes alle/uiet: quomodo ira in furorem agat, pudorq́ue per sanguinem rubescat, nunc per hunc auctus, mox per illam diminutus. quomodo passionum notę fiant in corporibus. quæ sit rationis præeminentia, & quomodo bis omnibus im/peret, affectionumq́ue mansuefaciat commotiones, quomodo sanguine & respiratione cohibeatur, id quod corpore caret. quomodo horum defectus animæ sit secessio. hæc uel bis similia considera ô homo, nondú dico cœli na/turam & motum, ordinemq́ue astrorum, necnon elementorum commixtio/nem, & zodiaci differentiam, ac uirtutum cœlestium fundamentum & stru/cturam, & omnia in quæ opificis diffunditur uerbum. necnon prouidentiæ & dispositionis rationes. & tum (quamuis nondum dico confidens, sed ti/mens) ad sublimiora accede, necnon ea quæ uires tuas exuperatit. Proinde

omnis sermo litigiosus & ambitio sus præcipuum exercitium est ad cōteotio
nem maiorem, oportet igitur ut quemadmodum pueros prius monbus for/
mamus, quo posteriora effugiant uitia : ita etiam ne in sermone circa parua
uideamur temerarij & ineruditi, ne circa maiora meditatione abutamur. fa/
cilius enim est sub itutium prauitate non maculari, illamq́ȝ iogruentem effu
gere, quàm quum processetir abscindere, & ea superiotem apparere. quem/
admodū facilius quoq́ȝ est lapidem sub initium retinere, quàm quum è ma/
nibus missus est reuocare. Si uero incōtinentior es, & morbum cōtinere ne/
quis, hæc meditare, in his uersare, ambitioq́ȝ tibi euacuetur in ijs quæ pericu/
lo careot. sed tu hęc nequaquam suscipis? oec lingua tua frenum habet? oeq́ȝ
impetum cohibere potes? omnino tamen resistere oportet, & primæ uiolen/
tię nequaquā succumbere, oisi & ibi mensura sit cognitionis, & plus magnus
esse uelis quàm expediat. at tu nequaquā fratrem iudicas, oeq́ȝ timiditatem
impietatem esse putas, neq́ȝ immodeste reprebendis, aut etiam desperas, tu
qui modestiam promittis. uerum hic uelim mihi humilis appareas, quātum
est possibile. hic fratrem tuum honorato, non cum suo damno. nam hic iudi
care & uilipendere à Christo spe sola est eijcere. & latens triticum, tuo forsi/
tan honorabilius, cum zizanijs euellere. Cæterum corrigendus est ille. facias
igitur hoc modeste ac bumaniter, & nequaquam ut inimicus, nec ut medi/
cus incidens. ac non solum agnoscito quemadmodom ille inuri aut iocidi de
beat, sed & teipsum ac propriam cognosce iofirmitatem. quur enim si oculo/
rum teneris morbo, sol tibi uideatur obscurus? quid autem si cuncta tibi cir/
cumuerti uideantur, quum ru nauseam patiaris, aut etiā sis ebrius? ignoran/
tiamq́ȝ propriam aliorū esse censes. proinde multū iactari & tolerare opor/
tet, prius quàm alterius cognoscatur impietas. nequaquā simile est plaotam
aliquam exscindere, aut florem etiam odoriferum, ac hominem. Imago dei
es, & imaginem dei condemnas. Iudicaberis & tu qui iudicas. alieoum iudi/
cas seruum, & quem alius gubernat. ita fratrem tuum probato, tanquam &
tu eadem mensura sis iudicaodus. ac ideo baudquaquam in abscindendo fe
stina, aut confestim membrum alienes. incertum enim est, ne ideo quod sa/
num est corrumparur. uerum admone, hortare, increpa, medicamēta habes,
regulas habes, Christi es discipulus, humilis & mansueti, qui iniquitates no/
stras portauit. quod si primum tibi resistit, longanimis esto: si uero secundo,
desperare noli. adbuc sanādi tempus est. at si tertio, fias agricola humanus,
dominum roga ne excindatur, aut odio habeatur, sterilis illa & inutilis ficul/
nea. sed ad illam te cōuerte, & eius curam gere, eamq́ȝ stercorato, per cōfessio
nem quæ occulta prodit, & manifestis podorem inijcit, ac turpiora rectius in
stituit. quis scit utrum immutetur, ac fructum ferat? Iesumq́ȝ à Bethania re/
deuntem pascat. affer remedium aliud cōtra fratris putorem, siue sit uel esse
putetur, tu qui spiritali unguento inunctus es, quod pigmentarij arte sit con
fectum, ut hoc bono tuo tribuas odori. Nō est echidnę uenenum malitia il/

lius,ut percussus cõfestim dolore corripiaris & commparis,ac ideo uenia ti/
bi dãda,si bestiam illam fugeris aut occideris. igitur si potes fratrem curato:
sin minus,in hoc saltem eris securus,quod nequaquam illius particeps fueris
prauitatis,odor est infuauis animi eius morbus, quẽ tua forsitan abiget fra/
grantia,quum superauerit. cito tale quid pro conseruo & cognato tuo susci/
piam,quale zelotes Paulus cogitare & sibi imprecari est ausus,quo si possibi
le esset,Israel Christo conciliaret.tantum illi compatiebatur. at tu sæpius ob
suspicionem solam fratrem abscindis, & quem forsitan bonitate luctari pos/
ses,hunc tu perdis temeritate,membrum tuum, pro quo mortuus est Chri/
stus. Si igitur tu fortis es,Paulus inquit,de esca differens,sermonicq; confidis,
ac generositati fidei,fratrem tuũ ædifica, nec cibo tuo eum subuerte,qui per
Christum communi passione est honoratus. nam & si res sit alia, utpote de
esca mentionem faciens,adhortationis tamen sermo,cõmunem in se utilita/
tem habet.Sanè & apud nos, quemadmodũ ueteres sapientes Hebræos le/
gem condere deceret. illi enim nequaquam permittebant,ut iuuenes sacros
legerent libros , tanquam inutiles animabus adhuc infirmis ac tenellis. quo
non omni nec semper concederentur omnia,sed præscriberetur quibus fidei
imbui deberent sermonibus.de illis dico,qui nõ omnino abiecti essent,ac in
genio segnes,seu nimis gloriæ cupidi,aut contentiosi, uel erga pietatẽ feruen
tiores quàm deceret.isti enim illac ordinandi essent,ubi nec seipsos, uel alios
offendere possent: ac ij qui inter illos sermonibus modesti, ac uere ornati &
prudentes essent,libertatem haberent sermonis.reliqna autẽ multitudo quę
ab hac uia oberrat, & qui loquacitate ac morbo qui nunc uiget detinẽt,ad
aliam uirtutis speciem minus periculosam dirigerentur.ubi negligentia & in
satiabilitas magis pia,& minus foret nociua.Si enim quemadmodum unus
est dominus,una fides,unum baptisma, unus deus pater omnium, & per o/
mnia,& in omnibus: ita & una solum salutis esset uia,per sermonem nempe
& contemplationem,oporteretq; eos,qui ab hac exciderent,omnino aberra
re,& à deo excidere,necnon spe futura:nihil esset, nec in cõsulendo talia,neq;
in obediendo periculosius. sed quemadmodum inter homines multæ sunt
differentiæ uiarum,ac electionum instituta,tam maiorum quàm minorum,
splendidorum ac periculosorum:ita & in diuinis, nõ unica solum uirtutis est
uia per quam saluamur,sed plures. & quod plures solum sint apud deũ, hoc
ubicq; diuulgatum est,ac omnium celebratum ac cognitum linguis , ob nul/
lam aliam causam, quàm quod multæ sint uiæ quæ illac ferunt, quædam pe
riculosiores,clariores tamen. aliæ uero humiliores,sed tutiores. quur igitur se
curiores relinquimus? ad hanc unam nos cõuertimus, quum sit lubrica ac
perniciosa,& quónam ferat ignorem. siquidem non omnibus idem cõuenit
cibus,sed alijs alius,iuxta uarietatem ætatis ac habitus. quod uero uita quæ
in sermonibus uersatur,omnibus conueniens sit, hoc ego nequaq; dicerem,
nec dicentibus assentirer. si itaq; mihi obtẽperabitis iuuenes & senes,populi
principes

principes ac subditi, solitarij & populares, superuacaneas ac inutiles cõtẽtiones ualere sinetis, per uiamq; & conuersationẽ, necnon sermones minus periculosos deo appropinquare studebitis, quo ueritatẽ ac cõtemplationẽ quę illic est assequamini, in Christo Iesu domino nostro, cui omnis gloria in secula

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ORATIO ad Heronem philosophum, ab exilio regressum.

PHILOSOPHVM laudabo, tametsi corpore ęgrotem, philosophicum enim est, laudare philosophũ. laudabo autem eum admodum iuste, quoniam quũ ipse sit philosophus, ego adeo philosophiæ sum cultor, ut & sermonem laude dignũ censeam: ac ideo, si nihil aliud, saltem hoc philosophabor, ut admirationi sit philosophus. etenim iuxta sententiam meam philosophandũ, honorãdaq; est philosophia. si nolimus penitus ab honesto excidere, aut rationis expertes censeri, quũ ratione præditi sumus, & per uerbum ad uerbum festinemus. philosophice igitur quemadmodum & in alijs solemus, uir celebretur, & fama eius temporis diuturnitati mandetur. nõ enim ideo illũ laudamus uti glorificemus, id enim philosopho admodũ ingratum esse scimus. nec sermo rebus aliquid adijcere potest, quoniã nec ob imbecillitatem suam quid illarũ dignitati adimere ualet: sed ut nobismetipsis prosimus. siquidem hoc nequaquam cõtemnit philosophia, ut uitam nostram, opera ac studia beneficio aliquo afficiamus. est enim beneficentia prima, ut honesta laudẽtur. siquidem ueri amoris hospes laus est, amor autem uirtutis, uirtus uero beatitudinis, at illa desiderabilium uertex est summus, & ad quem omnis studiorum nostrorum motus tendit. Huc igitur adsis philosophe optime & absolutissime, addo & ueritatis martyr exactissime. Adsis huc nothæ philosophiæ redargutor, præcipue illius, quæ non nisi per eloquentiam incantare solet, ultra illam uero nihil præstare seu potest, seu uolet. Qui in uirtute dexteritate polles quantum & ad contemplationem, quantumq; pertinet ad operationẽ: qui sub alia forma in nostris philosopharis, & forsan non sub alia, si saltem angelicum est splendoris gestatio & claritas. quũ enim illi formantur corporaliter, symbolum hoc esse censeo puritatis, quæ secundũ eorum est naturam. Huc igitur mihi adsis philosophe, & sapiens quidem: quodãtenus enim philosophia est amanda, aut nequaquã philosophia existit. non enim parit impudentiã, sed audaciã: nec gulam, sed uictum quotidianũ: neq; adlatrationem, sed conseruationem honesti, & curam animarum, adulationisq; tantum, quantũ secũdum naturam est domesticum, adlatrationis uero quãtum est alienum. Huc mihi adsis, ac iuxta sacra consiste, & mensam hanc mysticam, necnõ meipsum, qui rerum sacrarum ac diuinarũ princeps sum, ad quæ te, & sermo, & uita tua ac purgatio per passionem facta perduxit. Huc adsis, ut te nostra ornem corona, ac uictorem te uoce pronunciem splendidissima. non in medijs Olympijs, aut in

paruo Græciæ theatro, nec quod pancratio, uel cæstu, aut cursu, seu in alio paruo uiceris certamine, siue pro præmio depugnaueris uili, aut in honorem Herois alicuius, aut dæmonis, qui ob calamitatem quandã aut fabulam honorantur. talia enim sunt illorum pura & honoranda. quæ tempus stultitiæ suæ patrocinium sumpsere, cõsuetudinemq; pro re legitima. Sed coram deo & angelis, totiusq; ecclesiæ congregatione, uictorem hæresiũ emeritarum, in honorem dei uiui, qui nos propria sua passione pati docuit, quorum certaminum regnũ est cœlorum, homoq; deus euadit, omni passione sublimior. Cæterum quale est præconium illud? equidem si breuiter & exacte audire desideratis, hic est ueritatis athleta, nequaquam fictus, hic trinitatis ad sanguinem usq; propugnator, hic est persequentium & male afficientiũ passionis promptitudine persequutor. nil enim ita uincit persequutorẽ sicut promptitudo passionis. Si uero præconium perfectius & amplius audire cupitis, hic est optimus ex optimis, ac nobiliũ nobilissimus. atqui non illam dico nobilitatem quam multi putant. Apage, nequaquam nostrum est, nec philosophicũ, eam admirari, quæ ex fabulis & sepulchris procedit, ac iam diu supercilia tollit. nec illam quæ ex sanguine oritur ac literis, quam noctes cõferunt, & regum forsitan, nec nobilium manus, nobilitatem uelut aliud quiddã imperantes. uerum de illa loquor, quam pietas ac mores suis consignant sigillis, & quæ ad primũ bonum unde facti sumus est ascensio. quæ & unica nobilitatis huius est demonstratio. Siquidem generosus iste, non solum nobis est athleta, sed & ex martyrum numero, ita ut uirtutis exemplum illi sit peculiare. Cuias autem? quãtum pertinet ad sapientiam orbis uniuersi. illa enim nequaquam angustis se terminis circumscribi patitur. quantum uero ad corpus, Alexandrinus. quæ ciuitas nobis, & cõfestim post nos adnumeratur, cuius feruor ex omnibus quę omnino subsunt imperio, perquàm peculiaris existit, cuius & illud est pulcherrimũ, quod Christiano censetur nomine, & singulari ad hoc fertur affectione, cum electione incepta, natura uero confirmata. quum enim pietati feruor accedit, rectus amor procreatur, qui amor fidei quoq; est securitas. Sanè ita educatus est & institutus, quemadmodum talem & ex talibus prognatũ, & qui talis erat futurus decebat. Postquàm autem tempus adesse uisum est, quo uitæ fieret electio, magnum quid & iuuenile ausus est, quodq; multis esset sublimius: delicias contemsit, at longe magis substantiam & potentiam, ac inter cæteros illos, qui his adhiberent mentem. & has quidem tanquam mali affectionem primam, illam autem ueluti paupertatem extremam, at hanc sicut imbecillitatem supremam despexit & dimisit. nil enim bonum esse censebat, quod possessores haud faceret meliores, sed ut plurimum deteriores, neque id quod in finem usq; apud dominos suos haud permaneret. Philosophiam autem animi passionibus dominam constituit, ac uiriliter honestati est cõiunctus, omnemq; materiam inutilem extirpauit, priusquàm à materia infici posset, naturæ pręterea magnitudine,

& ele-

& electionis generositate super uisibilia surrexit, innitens firmioribus. Postquam uero ita decreuit, nequaquam sibi deliberandum censuit, quam nam philosophiam eligere deberet, num illam quę ab extra sub ueritatis umbra, aut intra sub figura & problemate ludit, seu potius nostram & humilem illam aspectu, sublimem uero recessu, ad deumq; perducentem, uerum toto calculo nostram elegit, nequaquam penitus ad deteriora mentem conuertens, nec per sermonis elegantiam abstractus, qua sola sapiunt qui gentilibus incumbunt. Illud autem primum philosophice egit, ut ex uiis nostris eam cognosceret quæ magis foret eligenda, & utilior ipsi pariter & Christianis cunctis. siquidem ubiq; ptoptium ac commune pariter connectere, animæ arbitrabatur esse perfectæ, ac philosophicæ. neque enim quenquam sibi soli natum esse, sed omnibus qui eiusdem participes sunt naturæ, & qui ab eodem & propter eadem sunt procreati. Quum autem uideret uitam solitariam & priuatam, multis inconuenientem & alienam, tametsi ardua esset & super humana, sed solum apud illos consistere, qui singulari præstarent uirtute, & qui dilectionis communitatem, & hominum conuersationem abnegassent, quam in primis inter laudanda esse cognoscebat, præterea & reprobandam, tanquam quæ nec in rebus exercitaretur agendis, nec aliis quid impartiretur. uitam uero communem & mixtam uirtutis experimentum esse, quæ se etiam in multos extendat, & quàm prope ad diuinam accedat œconomiam, quę & omnia fecit, & amicitia colligauit. insuper & genus nostrum quum à bono, propter malitiam ingressam, excidisset, per commixtionem & conuersationem nobiscum factam iterum reuocauit. hæc quum cognouisset ac secum deliberasset, simulq; gentilem superbiam reprimere bonũ censuisset, quæ non nisi ueste trita, barba prolixa & simulata gloriatur honestate, quid facit, & quomodo philosophiam tractat? per mediam quandam uiam inter illorum superbiam, & nostram incedit sapientiam, & horum quidem formam & umbram, nostram autem ueritatem & sublimitatem philosophice obseruat, ac ideo Peripatos, & Academias, necnon uenerandam stoam, ac spontanea illa Epicuri, unà cum atomis & uoluptatis deceptatione, pariter cum suo Poeta quàm longissime remouet & ablegat. Cynicorum uero impietatem penitus est auersatus, at quod superuacuum non esset laudauit. hoc est quod nunc uidetis. Canis cõtra existentiam illorũ, & sapientiæ amator contra insipientes, super omnia uero Christianus: uicitq; contumaciam illorum figuræ similitudine, quorundam autem qui apud nos sunt insolentiam habitus nouitate: ostendens quod pietas haudquaquam in paruis consistit, neq; in seueritate philosophicum, sed in animi soliditate, & mentis puritate, ac recta ad honestum inclinatione: utcunq; figura habeamus, & cũ quibuscunq; conuersemur: siue etiam solum nobiscum, segregantes mentẽ à sensibus: seu etiam cum multis & cõtribulibus, proprium facientes communia, & philosophantes in quibus minime philosophantur alii, nõ secus ac archa

illa Noë in diluuio, longe diluuio etiam leuior, & montis rubus, qui licet
ignis esset, nequaquam tamen comburebatur. magna Mosis uisio illa, nec
enim patiantur id, quod multis accidit, non magis quàm adamas quum per
cutitur. sed alios per seipsos quantum fieri potest meliores reddunt. huius
philosophiæ fructus nequaquam urbes sunt sermone constructæ, organa
quædam musica, ut ipsi aiunt, & Tragelaphi, quæ cuncta solum lingua com
ponuntur. nec Kategoriæ quædam, & resolutiones, ac mixtiones, nec conso-
nantiæ, ac plusquàm consonantiæ, sapientiaque cum sermonibus fabricata.
neque lineæ quædam, nullibi consistentes, nec stellarum connexiones & figu-
ræ, contra prouidentiam excogitatæ. hæc enim illi secundaria erant & super-
uacua, ac ideo solum lusa, ne ludamur ab ijs, qui se scire simulant. Proinde
quidnam primum existit, cui præcipue est studendum? nempe ut secundum
diuinum Dauid, iuste & libere loquamur coram principibus & regibus, ac
nequaquam timeamus, populi, rationis expertis, merito corripiendam insa-
niam. non indignantium principum potestatem, non domorum inter se dis-
sentientium pestem, non ineruditorum ruditatem, non eruditorum superbi-
am, non diuitias se efferentes, non satietatem iniuriantem, nõ paupertatem
male afficientem, non iram efferuescentem, & rationem expellentem, nõ uo-
luptatis immodestiam, non risus incontinentiam, non angentis tristitię cessa
tionem, non iuuentutis inæqualitatem, nõ senectutis pusillanimitatem, non
uiduitatis desolationem, non pupillarem desperationem. Sanè ea quæ syllo-
gismorum sunt & linearum, necnõ eorum qui stellis inhiant, nemo prudens
magni æstimabit, si considerauerit, quod nec syllogismorum conuersio, nec
terræ commensuratio, neque astrorum reuolutio, uitæ nostræ aliquam confe-
rat utilitatem, nec damnum, etiam si cuncta euanescant. si uero ea de quibus
iam dixi sublata fuerint, omnia confundentur, & ad nihilum redigentur. Cæ
terum quid dicere refert quantũ hæc Antisthenis superbia, & Diogenis ob-
sonijs, ac Cratetis nuptijs communibus meliora sint & sublimiora. uerũ par
camus illis ob reuerentiam nomenclaturæ, quo æqualiter uiro fruantur. Pro-
inde ut nos ea quæ in medio sunt contrahamus, modestiam, continentiam,
alacritatem, gratiam, cõmunionem, humanitatem, & alia in quibus uir iste
super omnes excelluit, ad ultimum ordine, uirtute autem primum conuerta-
mur. fuit olim tempus, quũ ab hæresibus tranquillitatem essemus nacti, quũ
cessassent Simones & Marciones, & Valentini quidam & Basilidæ, necnon
Cerdones, Kerinthijque, ac Karpocrates, & omnes illorum nugæ ac monstra,
qui ut plurimum totum deum dissecabant, & pro bono cõtra creatorem pu
gnabant. deinde in proprio submersi fuere profundo, omniaque ut dignum
erat silentio sunt obruta. Montani uero spiritus malignus, & Mani caligo,
necnon Nouati audacia, seu puritas, Sabellijque malum, monarchiæ patroci-
nium euanuit & discessit. & una quidem opinio in partem deuoluta est ad-
uersam, alia uero penitus despecta, & propter imbecillitatem suam reiecta,

Platonem taxat Aristotelem notat

nec

nec in ulla re alia ecclesiam læsit. siquidem persequutiones illam per passiones splendidiorem reddunt. uerum non multum temporis intercessit, quum iterum tempestas cōtra ecclesiam insurrexit, superbia iniquitatis, supplementum impietatis, malorum spirituum legio, lingua Antichristi, mens iniquitatem cōtra altitudinem loquens, deitatis incisio, cuius primus conatus nō fuit adeo molestus, ultimus uero longe molestissimus, & nequaquam Iudæ proditione inferior. Arius ille, qui recte insanus est appellandus, is ab urbe incipiens Alexandrina, ibi enim malum illud excogitauerat, inde tanquam immitis flamma à parua suscitata scintilla, per magnam orbis partem cucurrit. uerum à patribus nostris extinctum est, quū pius tum numerus Nicææ conuenisset, & intra certos terminos, ac uerba propria Theologiā stabiliuisset. uerum rursus regnum impium, rursus malum reuertitur, & non secus ac ex ulceribus recisis sanies effunditur, & lupi graues, alius aliunde nos discerpens, ecclesiam dilacerant, sacerdosq́ contra sacerdotem armatur, ac populus contra populum insanit. Rexq́ imperiati tribuit andaciam, ac leges contra rectam fert opinionē, sed nec mulieres penes ipsum in precio fuere. Qua Tragœdia, quis ea quæ tum euenere mala explicare posset? fugas, bonorum publicationes, ignominias, ad loca deserta commigrationes. Infinitorum hominum & ciuitatum sub diuo macerationes, quum imbre & niue undique premerentur, regressiones inde. nam nec in solitudinibus sine periculo diuersari poterant: sed & his grauiora etiam, nempe uerbera, mortes, triumphos episcoporum, philosophorum, uirorum, mulierum, iuuenum, senum: hos grauiora excogitantes, illos grauiora superaddentes, alios uero præfectos, impietati deseruientes, quos plerunque solum in altum extollebat quod amarulentiores uiderentur, quàm imperantis esset uoluntas. uetum splendida persequutio paulo antea finem est sortita, quum Persia bene pro nobis iudicasset, ac scelestum illum sustulisset, & ob multorum sanguinem ab uno sanguine pœnas exegisset. Nuper uero indecens illa incepit, ac pietatis prætextum habuit, ut Christianos plecteret, uereque Christianis incubuit, & tanto persequutione priore illa difficilior facta est quanto rum certamen splendidius erat & illustrius. nunc autem passio certamine caret, apud eos qui nequaquam iusti passionū iudices existunt. Proinde uultis ne ut thearto lachrymas commoueam, licet constantissimo & affectionibus superiori. unum quod tum factum est ad memoriam reducam, sunt autem sermonis huius testes quàmplurimi. siquidem ad multorum auditum tragœdiæ illius peruenit calamitas, sed & futura, ut arbitror, ætas, tempotis illius narrationem retinebit. Nauis quæ seniorem quendam ferebat, qui ob nullum scelus commissum, sed solam fidem periclitabatur, in pelagus deducta est: non ut ascensorem saluaret, sed perderet. eratq́ nauigans promptus, quoniā pius existebat. Ignis uero unà cū nauigante proficiscebat, at persecutor ob pœnę delectabat nouitatem. Proh spectaculū, proh repræsentationē.

Constantij & Valentis imperia

Iulianum

Sub Valente

Heliodorus presbyter

Nauis erat in mari, theatrum autem in littore quum hi gauderent, illi uero lugerent, sed quo pacto paucis multa recensere possem? Incenditur ignis, consumitur nauis, una conflagrat nauigans, ignis commiscetur aquæ, concurruntque in unum contraria, ad pij hominis supplicium, ac duo elementa unum corpus inter se diuidunt, ignisque mari peregrinus, supra undas tollitur. O tu quisquis es celeriter accede, tanquam ad mansuetum & humanum, quumque accesseris spectaculum miserabile & incredendum reperies, nauem sine gubernatore, sine tempestate naufragium, ac senem in cinerem conuersum, & neque in cinerem, sed in undis dilaceratum, uerum nec unquam sacerdotium tantum fuit, quantum ut finem consequeretur tam speciosum, si uero non finis, saltem fuit sepulchrum, quod quidem & malis quoque debetur, talis fuit impij illius classis, talis & pij exitus. Sanè nunquam ignis fuit purior, nec apud superos quid crudelius illo, qui talia imperabat. Sed quur in alienis expatior? ad tuum iam transeundum est certamen, ad tuosque pro p etate agones, quos cunctis subire uolentibus, tanquam signaculo bono roborasti. Pullulabat equidem in ciuitate tua hæreseos huius malum, unde & initium sumpsit. Post sanctissimum autem orbis oculum, & sacerdotum archisacerdotem, tuæ professionis magistrum, & propriorum certaminum, quæ pro pietate pertulerat doctorem, uocem illam magnam, fidei sustentaculum, secundum Christi lampadem & præcursorem (si fas est hoc dicere) in senectute bona constitutum, & dietum secundum deum plenum, post calumnias, post certamina, post decantatam illam manum, post mortuos uiuentes, Trinitas pro qua depugnabatur, ad seipsam reuersa est, & ad statum suum reposita. scio autem, quod omnes ex sermonibus his Athanasium cognoscitis. Deinde secunda quædam Ægypti plaga & flagellum, ueritatis proditorem illum in ecclesiam introduxit, luporum pastorem, qui super ouile ascendit latro, secundus Arius, turbida, & ad bibendum pestilens lacuna, impij fontis fluuius largior. Sanè referre piget, iniquitates & cædes, per quas ferra illa sacrum occupauit thronum, necnon praui introitus præludia. nihilominus tamen pauca è multis deplorabo, quę & uos deplorabitis, & plus quàm deplorabitis. ad hunc autē luctum diuini Dauidis uerbis utemur, Deus, ingressi sunt gentes in hæreditatem tuam, inquinauerunt templum tuum sanctum, & quæ sequuntur, exposuerunt morticina seruorum tuorum in cibum uolatilibus & dilaniationem feris, addam his & alia eiusdem ex alio luctu & cantu: quanta mala inimicus in sancto tuo perpetrauit? & gloriati sunt qui te oderunt, in medio festiuitatis tuæ. quomodo enim non sunt gloriati? quomodo non inquinauerunt templum calamitatibus multiplicibus & malis omnimodis? præfuit enim uir diuinitatis contemptor & iniquus, & nec nomine quidem Christianus. hoc enim ex iniuria illa grauissimū fuit, sed qui ab idolis in dei templum irrepsisset, ab impio sanguine ad abominabiliora & scelestiora, quæ forte cōtra nos per iniuriam

Athanasium

Vide historiā ecclesiasticā

Lucius

riam dæmonibus sacrificabat . adiungebaturq; illi potentia ita flagrans , &
exercitus alienus, ac immitis, contra inermes & perituros. Expulsus est sacer/ Petrus
dos sancti illius successor, qui lege & ordine spiritus erat delibutus, canicieq;
ac prudentia uenerandus. Regnabat autem Tabeel ille hæres rerum aliena/
rum, erantq; contra sanctos arma, contra asylum manus scelestæ, contra can
tus tubæ. sed & sequentia mihi considera, uiros cadentes in sanctis, mulieres
pedibus conculcatas, ex hisq; aliquas cum onere naturæ, partus immaturos,
seu ut exactius dicam, nondum partus. uirgines miserabiliter distractas, ac
turpius uerberatas. pudet enim me coram uiris & mulieribus modum refer/
re, ac sermone turpitudinis secreta detegere, quemadmodum tum fuere dete
ctæ. pudet referre, quod quædam ob spectaculi turpitudinem se in puteum, magna afflictio
qui in templo erat deiecerint. aliæ autem ex superioribus se præcipitauerint,
nõnullæ uero iacentibus accumulatæ fuerint, cædes super cædes, cadauera su
per cadaueribus sacrosancta contaminatis cõculcata pedibus, altaria figuris
& cantibus. Et ut audio (quur hoc audax lingua profert) saltationes super il/
lis, & ecclesiæ resonantias crepitaculis uiolatas, linguas blasphemas super sa
cris thronis cõcionantes. Mysteria in comœdias conuersa, psalmodias tacen
tes, & pro illis ululatus excitatos, sanguinis riuos, lachrymarum fontes, sacer/
dotes ductos, monachos dilaceratos, totã discursionis imaginem , qua olim
Assyrij per sanctam discurrerunt Hierusalem, quã nec sermo digne explica/
re, nec auditus percipere posset, sed sola Hieremiæ anima, & uox, ut deceret
deplorare ualeret, qui & lachrymarum fontes expetit, & ex muris super tali/
bus lamentans afflictionibus protestatur, cantuq; luctũ cier, quod Sion fe/
stiuitates suas nequaquam celebrat . Proinde quemadmodũ hæc acta sunt,
ortus nouit, deplorauitq; occasus. uere enim symbola fuere uecordiæ. Sacer/
dos expulsus triumphum egit , quo pacto ante Romanorum ecclesiam ue/
stem sanguinolentam pro mortuis exposuit , ibiq; per silentij accusationem
uniuersis lachrymas excussit , ut calamitatem ob oculos poneret , & in affli/
ctionibus adiutorem inueniret. te igitur tanquam illius susceptorem cogno/
scimus. quandoquidem id quod excellit, præcipue ob imbecillitatis calamita
tem flecti solet, & propter benignitatẽ ultro assistit oppresso. hanc uero lau/
dem ex alijs pijs nullus tulit. tu autẽ tanto plus cõmotus es, quanto sermone
eras perfectior, & zelo feruẽtior, ac ideo pro sermone decertabas. pugnabas
& pro pietate, necnõ alijs multis, quibus tu & faciendo & dicendo pro bono
cõtendebas. Docens, admonens, impugnans, reprehendens, cõminans, con
fundens indoctos, principes priuata publica omni tẽpore & loco . Tandem
impij potestatis insania dilaceratus es. O calamitas generosa. Proh sacra tua
ulnera, probũ corpus flagellis cęsum est, sed non secus pertulit, ac si aliũ spe
ctaret patientem. uinculis ligatũ est id quod cerni potest, sed nõ destructum
mentis generosum. uiolentiã in conspectu omniũ notasti infamia , tacensq;
factus es tolerãtię doctor. Cæterũ quid factũ est postq; lingua loqui desijt?

è pa/

è patria pelleris in exilium,qui nullam domũ sciebas,etiam alienam,ut mihi uidetur,quo alij tua instruerentur pietate. O asiosq; desertũ inhumanum factum est tibi refugium.quod deinde propter te solum fuit sacratissimũ. Proinde & nos exilij tui participes facias, postq; te nobis reddidisti,exhibeasq; nobis theatrum reuersionis. quos nam ibi philosophari docuisti? quos nam ab impijs purgasti opinionibus? quos nam ad pietatẽ reduxisti? nam & ibi, mihi docendi locũ uidere uideor, festiuitatem illam & panegyrim circa te celebratam. Sed & illud nobis referto, habebas ne in corporis reliquijs consolationem aliquam? aut solũin paupertate philosophabaris? habebasne certaminis socios quosdam, aut illis carens sustinebas. Desiderabasne sorores tuas puritatis & castitatis tuæ socias, aut etiã cõsuetudine hatum sublimior eras. Flexit ne te senis matris desolatio? aut ualde cõfidebas quod illi tanquã tem ad securitatem maximã relinqueres pietatem? Cæterum postq; ad nos reuertendo, bene egisti,teq; desiderantem desideratis iterũ reddidit ille, qui glorificat eos,qui ipsum glorificant, amatq; amãtes, qui timentibus cum uoluntatem infundit,& mortuis resurrectionem inspirat: qui Lazarũ iam quatriduo sepultum,te uero post annos quatuor expulsum,præter spem uiuificauit & reduxit,ossaq; ossibus, ac harmoniam ad harmoniam coniunxit,uisionem Ezechielis inter prophetas admirandi & sublimissimi: rursus eandem mihi habeas operationem & audaciam.ne uidearis propter passiones deterritus esse,uel ob timiditatem perdere philosophiam. confunde mihi,quemadmodum prius gentilium infelicitatem, necnon deorum eorum multitudinem,omni diuinitate carentẽ, ueteresq; & nouos deos, ac turpes illorum fabulas, sacrificiaq; etiam his turpiora,dum cœno cœnum purgant, quemadmodum a quodam ex ipsis dicere audiui,dico autem corpora corporibus, irrationabilibus sua,& figmẽta uenusta,mendaciaq; his turpiora. quibus quidem si diuinitatem definiunt,infelicem illam esse ostendunt. si autem ostendunt,fatuitatis redarguunt. ni enim res ita haberet, differret profecto quis esset sermo, & quale nam circa hæc turpitudinis mysteriũ.oportet enim rem turpem,nec emphasim habere bonorum. Si autem aliud quid ultra hęc esse dicunt,quomodo,aut quibus sermonibus, uel Theologis id persuadebunt? Præterea & hæresum confunde insolentiam, tantoq; feruentius quãto grauiora es perpessus. Generosius enim est ex passionibus philosophicum,non secus periculis,quàm ferrum candens aqua frigida solidatũ. Definito & nostram pietatem, docens unum esse deum ingenitum patrem. unũ autem genitum esse dominum filium. Deum quidem quum secundum seipsum dicitur appellatum, Dominum autem cũ patre uocatum: hoc quidem propter naturam, illud autem propter monarchiam. Vnum autem spiritum sanctum,qui ex patre procedit,aut progreditur. Deum illis, qui intellectu intelligunt adiacentia.ab impijs autem impugnatum,quibusdam præter illos cognitum, spiritalioribus autem & dictum, non quod pater principio subdatur,ne

tur, ne primo quid prius introducamus , ex quo & esse primum subuertitur: neq; sine principio filium & spiritum sanctum, quo nó illud quod patris est proprium distrahamus, non sine principio, & sine principio, quo pacto? admirabile enim. non sine principio, causa quidem, ex deo enim, etiā si nó post ipsum, quemadmodū ex sole lumen: sine principio autē, tempore. non enim tempori subiacent, ne fluxum senius sit stabilibus. & existētibus quę existentia catent, neque principatus tres, ne gentilitatem sapiat deorum multitudo. neq; unicum (id enim est Iudaicum) angustum quendam inuidū & impossibilem. aut quod diuinitas in seipsam resoluat, quod nónullis placuit, qui ex patre filium prodnxerunt, ita, ut rursus in seipsum resolueretur. aut quod naturæ confundantur, & diuinitas alienetur. quod præsentibus placet sapientibus, ita, ut timendum sit, ne patet & filius inter se depugnent, aut nequaquā plus ualeant quàm creaturæ. neq; ingenitum filiū. unus enim est patet. neq; filium spiritum. unus enim est unigenitus, quo diuinitates illæ habeant unitatem. hic quidem filiationis, iste autem processionis, & nequaquam filiationis. Patrem uere pattem, & longe patribus nostris ueriorem. quoniam singulariter, siquidem proprio quodāmodo est, & non sicut corpora. & solus, non enim cū coniugio. & solius, unigeniri enim. & solum, nó enim filio prior erat. & totus patet, & totius, nostrum enim incertum est. & ab initio, nó enim postea. Filium autem uere filium, quoniam & solus, & solius, & singulariter, & solum: non enim & patet est, & totus filius. & totius, & ab initio. nunquam filius esse incipiens. deitas enim nequaquā est ex pœnitētia, neq; ex processione ut aliquādo desinat. Esse illud quidem patri, idem illud esse filio. spiritum sanctum uere sanctum, non enim & aliud tale est, nec ira, neq; sanctificatio ex additione, sed sanctitas. non magis aut minus. nequaquam temporaliter, incipientem aut desinentem. siquidem commune est patri & filio, & spiritui sancto natos nó esse, necnon communis diuinitas. filio autem & spiritui sancto illud ex patre. siquidem proprium patris est, quod generatus non sit, filij autem generatio, at spiritus sancti emissio. Quod si modum quæris, quur occuparis in ijs, qui se solum mutuo cognoscunt, & inuicem cognoscuntur, ac inuicem testimoniū perhibent. fias nobis prius , qui illic postea splendebimus tale quid, sicut prædictum est, aut talis , & tum cognosces tantum quantum mutuo cognoscitur. nunc autem solum scire doce, unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate adorandam esse, mirabiliter se habentem, tam in diuisione quàm in unione. ne timeas affectiones, si generationem fatearis . ego tibi huius rei sponsor ero, quod diuine, sed non humane . siquidem nequaquam humanum est à seipso consistere. timeatur potius tempus, & creatura . non enim deus est, si generatus sit. caue ne dū innouando deo patrocinaris, deum tollas, seruo æquale faciens , quod deo est æquale , tu qui seruitutis libertatem, recte confiteris dominationem. ne timeas antecessionem, non enim necessitatem habet deus, siue præponatur, siue nó præponatur, qui in omnibus

diues

diues existit. Timeat præterea alienatio, & pœna talibus imminens Theologis. præcipue illis, qui spiritum blasphemant sanctum. monarchiam nequaquam male mulctes, ita ut illam uel contrahas, uel disseces, neq; trinæ deitatis crimen uerecundaris, quandiu alius dualem uerecundatur deitatem, siue deitatem cōtrahit, seu indigentem facit, aut cogitationibus suis penitus submergit. tibi uero permaneat diuinitas, etiamsi rationis imbecillitas deficiat. siquidem melius est rationem cū spiritus laborare deductione, quàm socordiæ indulgendo, manifeste impium esse. Despice mihi instantias & oppositiones, ac pietatem illam nouam, sapientiamq; humilia loquentiū, & minoris æstima quàm aranearum telam, quæ muscas quidē retinet, à uespis uero dirumpitur, nedum digitis aut alio quodam corporis membro robustiori. unum solum timeri doce, fidem sophismatis includere, nequaquā enim graue est sermonibus superari. siquidem non omnium est sermo, sed longe grauius est diuinitatem offendere. spes enim pertinet ad omnes. uerū scio quod tu hæc promptius & perfectius tecum philosophaberis. hoc mihi tua spondent uulnera, ac corpus tuum quod pro pietate passum est. nos quoq; quantum possibile est unà tecum philosophabimur. Tu autem quū pulchra peregrinatione peregrinatus fueris, trinitatis mihi memor esto, in tabernaculis habitantis, si deus saltem in manufactis habitat. & parui huius ueris, nequaquā ex paruis pietatis seminibus. licet adhuc parui, & pauperis, ac paulatim collecti. facti enim sumus tanquam stipulas colligentes in messi. siquidē prophetæ illud hoc tempore proferre decet, & tanquam racemuli in uindemia, quum non supersint racemi. Cernis quanta sit cōgregatio: ac ideo adnitere ut areā nobis ditiorem, torcularq; reddas abundantius. Quin & tu nostram enarra uocationem, peregrinationemq; incredibilem, quam nequaquā tanquam unà diffluentes delicijs, sed unà patientes sustinuimus. quo grauiū participes facti, gloriæ etiam fiamus participes. habes populum hunc in orationibus adiutorem. gregem numero perpusillum, at non pusillū pietate cuius paucitatē magis ueneror, q̄ multitudinem aliorū. hæc dicit spiritus sanctus, cum hoc & ignis descendet, & feras demulcebis, & potētes mansuefacies. sic in exilium pelli, sic iterū remitti, & ad nos redire oportebat, ditissime diuitē, iterum coronatum quo nobiscum decantaret Epinicium, nunc & postea, in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO AD eos, qui in classe ex Ægypto aduenerant.

ADEOS qui ab Ægypto sunt loquar. iustum enim est, postquàm adeo alacriter conuenerunt, zelo uincente inuidiam. ab illa Ægypto quam fluuius è terra exundans ditat, & suo tempore irrigat, ut & ego parumper eos imiter, qui in talibus facundiam suam ostentant. ditauit & illam antea Christus meus, in Ægyptum fugatus, nunc autem

autem ab Ægypto regressus. tum quidem ob Herodis infanticidium, nunc autem propter curam parentum. Christus nouus erat cibus eorum, qui bene esuriunt, aut maior cibi largitio, quàm quæ explicari aut credi potest. panis è cœlo descendens, ac uitam tribuens mundo, quæ corrumpi aut dissolui nequit, de qua & nunc quoq; spiritum dicentem audire uideor, ex Ægypto filium meum uocaui. à uobis enim sermo in omnes resonauit homines, sanè creditus & confessus. uosq; præ alijs cunctis fructum fertis optimum, præcipue qui nunc rectè crediris, quantum ego cognosco, qui talis cibi non solum sum amaror, sed & suppeditator. & non publicus solum, uerum iam etiã extra patriæ terminos constitutus. uos enim populos ac ciuitates alitis corporaliter, quantum uos impellit humanitas: alitis & spiritaliter, non populum aliquem, aut ciuitatem hanc, uel illam, paruis limitibus circumscriptam, tametsi altum spirent, sed paulo minus orbem uniuersum, subuenitisq; fami non pane solo, siti uero aqua, quæ esurire nequaquam magnum est, & non esurire facile. sed famem sedatis auditione uerbi dominici, quã pati misertimum est, nunc uero sanare laboriosissimum, quoniam superabundauit iniquitas, paucosq; inuenio, qui illam rectè curent. talis erat Ioseph uester frumenti distributor, immo & noster, qui & per prudentiam summam famem præuidit superuenturam, sermonibusq; curauit dispensatiuis, bobus tam pulchris, ac pinguibus, quàm macris & famelicis remedium afferens. Et Ioseph utrum uis accipe, siue immortalitatis & amatorem, & creatorem, & cognomine eundem, siue eum qui illius est in cathedra & canicici successor, nouum illum Petrum, non minus nobis uirtute quàm nomine datum. à quibus medium exrisum est & cõtritum, tametsi parumper adhuc & debiliter palpitet, tanquã serpentis cauda detruncata. ex quibus ille in senectute bona uitam finiuit, postquàm multa certamina exantlauit, ab alto (rectè noui) res inspiciens nostras, manumq; porrigens ijs, qui laborant pro bono, & tanto plus, quanto magis à uinculis est liberatus. hic autem ad eandem dissolutionem uel resolutionem festinat, ad eademq; certamina agitur, iamq; supernis appropinquat, ac ideo adhuc in carne uersatur, quo nouissimis sermone opem ferre possit, uiamq; sibi cum uiatico præparet largiori. talia uos habetis magnorum & doctorum, & ueritaris propugnatorum, alimenta ac propugnacula, quibus non tempus, non potestas, non sermo, non inuidia, non timor, non accusator, non calumniator, non is qui palàm oppugnat, non qui clàm insidiatur, non opinio nostra, non aliena, non aurũ, tyrannus occultus, qui nunc ut plurimum res peruertit humanas, ac eis illudit, non obsequia, non cauponatio, non exilia longa, & numeranda: bona enim eorum publicari nequierunt, ipsiq; propter magnas diuitias, inopiam nempe, nequaquam comprehendi potuerunt: non aliud quicquã ex omnibus rebns uel præsentibus, seu futuris, persuadere ualuit, ut improbi ac trinitaris fierent proditores, offendentesq; diuinitatem, sed potius è diuerso, periculis sunt roborati, & ad pieta-

Athanasius

Petrus episcopus Alexandrinus

magnas diuicias inopiã appellat.

tem facti feruentiores. nam ut talia paterentur, amori tribuerunt Christi, qui & magnanimis illis, tanquam arrabon factus est ex certaminibus. & hæc Ægypte præsentia tua sunt miracula, ac quæ de te referuntur. Tu uero mihi hircos illos recense Mendesios, Apimq; Memphiticum, uitulum bene pastum & pinguem, necnon Isidis mystas, ac Osiridis dilaniationes. & uenerandum Apim tuũ, lignum cum fabula & tempore adorandũ, stultitiamq; adorantium materiam, tanquam incognitam ac cœlestem, materiam tamen etiamsi mendacio astipulari uelit: hisq; turpiora etiam, bestiarum nempe & reptilium quorundam multiphariа figmenta, super quæ cuncta elatus est Christus, Christiq; præcones. alij aliter, unusquisq; uero iuxta tempus suum inclaruit, inter quos & nũc quoq; enumerari fiete patres, quorum fama magis hodie cognita es admiranda, quàm omnes alij relationibus omniũ tam uetustis quàm nouis. ac ideo te amplector ac saluto ó popule optime. Christi amator præcipue, ad pietatemq; feruentissime, ac te ducentibus digne. nihil enim maius hoc, quod dicam habeo, neq; cum quo lautius uos hospitio accipiam. suscipiam autem uos lingua parumper, multum autem animi motibus, popule meus. meum enim uoco, qui mecum sentit ac sapit, quique ab eisdem patribus sit institutus, ac eiusdem trinitatis adorator. Popule meus, meus enim etiamsi inuidis haud ita uideatur. & ut plus affligantur qui talia patiuntur, ecce manus tibi do cõmunionis, tot testibus tam uisibilibus quàm inuisibilibus interuenientibus, omnemq; calumniam noua depono bonitate. Popule meus, meus enim, tametsi minimus ego id quod maximũ est mihi uendico. talis enim spiritus est gratia, eiusdem honoris eos censet, qui eiusdem sunt opinionis. Popule meus, meus enim etiamsi multum hinc distes, quoniam diuine colligati sumus, ac alio modo quàm crassitudine. corporalia enim loco coniunguntur, animæ uero spiritu conglutinantur. Popule qui prius pro Christo pati studebas, nunc uero si mihi parueris, nequaquam inimicis male feceris, sed satis magnum tibi erit lucrum, quod faciendi potestatem habeas, censeasq; Christo latriam offerre, quemadmodum tunc constantiam, ita tempore præsenti modestiam. Popule in quem procliuus est dominus, ut bene faciat, quemadmodum ut male afficiat aduersarios. Popule quem dominus sibi elegit, ex omnibus quos uocauit. Popule domini manibus depicte, cui, tu uoluntas mea es ait dominus, & portæ tuæ insculptæ, cum reliquis. Popule, uerum admirari nolite, si ob insatiabilitatem sæpius illud idem repeto, siquidem assidua uestra oblector appellatione, quemadmodum ij, qui spectaculis quibusdam uel auditionibus satiari nequeunt. Sed ô dei popule, & noster, pulchra quidem fuit festiuitas pridiana, quam in mari celebrastis, & quasi oculorum gratia quædam quum pelagus arboribus instratum esset, & manufacta nube absconsum, nauiumq; pulchritudo & uelocitas, tanquam ad pompam adornaretur. & uentus secundus in pupes incideret, ac si satellitis munere fungeretur, ac de industria ciuitati ciuitatem

ustatem præmitteret matinam. uetum longe pulchrior hæc est quam nunc uidemus ac magnificentior. non enim multis offerentes uos commifcetis, nec multitudine pietatem metimini, nec magis sustinuistis populus fieri seditiosus, quàm populus dei uerbo purgatus. Sed quæ ad Cæsarem pertinuerunt Cæsari dedistis, quæ uero dei, obtulistis deo: huic quidem uectigal, huic uero timorem: populumque uestris alentes, ad nos uenitis alendi. nam & nos frumentum diuidimus, forsitan distributione uestra nequaquam deterius. adestote igitur, ac panem meum comedite, ac uinum bibite quod miscui uobis. aduoco uos cum sapientia ad mensam meam. siquidem animi uestri laudo gratitudinem. & ad promptitudinem uestram accurro. quoniam ad nos tanquam portum singularem confugistis, & ad similes uobis accurristis, fideique cognationem honorastis, ac inter absurda esse reputastis, quod conuiciatores rerum supernarũ, una sentire & inter se concordare possint, & putare quod per unumquenque marcidum, recte disponi ualeat côcordatio communitatis, non secus ac funium nexibus complicata. uos uero nihil intelligere, neque unanimiter colligari posse, quos tamen magis conueniens est illis longe præstare, quum diuinitatem connectemus. proinde ne frustra ad nos accurrisse uideri possitis, nequaquam tanquam inter peregrina uel aliena, sed uestra directi, & recte à spiritu deducti, breuiter uobis de deo philosophabimur, ac uestra cognoscetis, quemadmodum ij, qui armorũ insignibus suæ partis homines cognoscunt. duas differentias in existentibus cognosco supernas, dominationem, & seruitutem. nõ illas quas tyrannis apud nos discidit, seu inopia seiunxit, sed quas natura separauit, si ita uocare lubet: nam primum super naturam est, ex his igitur hæc creatrix est, & principalis ac immobilis, illa autem creata subiecta & mobilis. & ut succinctius dicam, hæc est supra tempus, illa uero sub tempore. uocatur autem illa deus, ac in tribus maximis consistit, causa, opifice, & perficiente. Patre inquam, filio, ac spiritu sancto. quæ quidem non ita inter se sunt diuersa, ut natura incidi: nec ita coangustata, ut una circumscribi possint persona. hoc enim Arianæ est insaniæ, illud autem impietatis Sabellianæ. uerum singulariora sunt quàm ea, quæ omnino diuidi possunt. abundantiora autem quàm quæ perfecte sunt unita. hæc autem & nobiscum est, uocaturque creatio. licet alia super aliam attollatur, secũdum analogiam approximationis ad deum. hęc quum ita se habeant, ij quorum cor est ad dominum, nobiscum accedãt, unicamque deitatem in tribus adoremus. nihil humilitatis nomine, inaccessibili gloriæ afferentes, sed unius dei sublimitates, in tribus semper in gutture nostro gerentes. cuius enim naturæ magnitudo, propter ob inexpertum & indefinitum exprimi nequit, quomodo illi humilitatem ingeteremus? Quicunque uero aliter sentit de deo, ac ideo unicam & super omnia existentem essentiam in naturæ secat inæqualitatem, mirum si non romphea pœnas luat, parsque illius cum infidelibus statuatur, ac malæ opinionis malum fructum, & nũc &

postea decerpat. De patre enim quid dicere oportet? cuius magnitudo, ab omnibus qui naturales adepti sunt cogitationes, uidetur concessa. tametsi ille primas ignominię partes tulerit, quum primus à ueteribus innouatoribus in bonum diuisus sit, & fabricatorem. De filio uero & spiritu sancto considerate, quàm simpliciter & breuiter differemus, si quis est qui de his dicere possit, quod mutabiles sint & alieni, siue tempore uel loco, seu potentia uel operatione præscripta, aut non naturaliter boni, seu non à semetipsis mobiles, uel sui arbitrij, siue non operatores, nec decantandi, uel timendi: ostendat hoc, & nos amabimus, conseruotum uenustate glorificati, etiam si deum plectamus. si uero omnia quæ pater habet filij sunt, excepta causa: ac omnia quæ filius, spiritus sunt, excepta filiatione, & ijs quæ corporaliter de ipso dicuntur, propter meum hominem, meamq́; salutem, ut id quod meum erat, acciperet, quod uero suum, per nouam tribueret commixtionem: uel tarde tandem uos sophistæ delirare cessate, & à uerbis nouis abstinete. & quur moriemini domus Israël, ut ex scriptura uos deplangam? Quantum ego sermonis ueneror appellationes, quum tantæ sint, tam sublimes & magnæ, quas & dæmones formidant: tantum etiam ueneror spiritus honorem æqualem, timeoq́; minas illis præscriptas, qui eum blasphemant. at blasphemia nequaquam est Theologia, sed à diuinitate se abalienare. uerum hic obseruandum, quod blasphematum dominus erat, quod autem ulciscebatur spiritus sanctus, tanquam dominus. non fero ut cum illuminatione sim absque lumine, adulteremque in re aliqua ex tribus his quicquam, in quæ sum baptizatus, & cum quibus sepultus sum in aqua, non in regenerationem, sed ad mortificationem initiatus. audeo quid proloqui, ó trinitas parce arrogantię, nam de anima periculum imminet. Imago sum & ipse dei, gloriæ supernæ, etiam si in infernis agam. non mihi persuadetur, ut ab eo saluer, cui honore sum æqualis. si spiritus sanctus non est deus, deificetur primo, & ita me deificabit, id quod mihi honore est æquale. nunc autem quænam est deceptio gratiæ? tanquam in deum credere, obiter tamen impium euadere: alia confiteri, & alia docere. quales hi sunt sermonis nexus, & deceptiones? qui per alias interrogationes & confessiones in aliud ferunt. uæ meo splendori, si post ablutionem inquinor. si splendidiores uideo eos qui nondum sunt purgati. si mala baptizatoris opinione ludor, si spiritum quæro meliorem, & non inuenio. da mihi balneum secundum, & de primo male sentias. quur mihi inuides initiationem regenerationis? quur me quum templum sim spiritus, tanquam dei habitaculum facis creaturæ? Quur hoc ex meis honoras, illud autem ignominia afficis? male iudicans diuinitati, quo me priues gratia, seu potius meipsum gratiæ subducas. aut totum honora Theologe uane, aut totum inhonora. ut si etiam impie agas, te ipsum tamen sequaris, nó iudicans inæqualiter id, quod natura sua eiusdem est honoris. summa autem sermonis, cum Cherubin glorifica, qui tres sanctitates in unam contrahunt dominationem

nationem, tantumq; primam exemplificant essentiam, quantum laboris tu/
pidis aperiunt alas. Cum Dauid illuminare, ad lumen dicentem, in lumine
tuo uidebimus lumen. quale? tanquam in spiritu filium. quo quid genitum
fuit lucidius? Cum Ioanne tonitrui filio, tonitruũ moue, nihil humile de deo
resona, neque terrestre, sed sublime & altum, illud, In principio erat, & apud
deum erat. & deum uerbũ cognosce. & deum uerum ex patre uero. sed non
conseruum bonum, filij appellatione sola honoratum: cõsolatoremq; alium,
alium scilicet quàm loquentem. Dei autem uerbũ, & quum legis, Ego & pa/
ter unum sumus, cõnexionem essentiæ speculare. Quum autem ad eum per/
ueniemus, ac mansionem apud ipsum habebimus, subsistentiarum diuisio/
nem considerabimus. Quum autem patris, & filij, & spiritus sancti nomen,
tres illæ proprietates cum Luca tibi inspiratæ fuerint, cum Apostolorũ acti/
bus cõuersare. Cur cum Anania & Saphira, nouis ordinaris sophistis? si sal/
tem nouum est rerum propriatum furtum. subtrahe autem non argentum,
aut aliquid aliud momenti parui, quemadmodum linguam auream uel te/
nuem, aut didrachmam quemadmodum olim miles insatiabilis: sed deita/
tem ipsam subripito, non hominem mentiens, sed quemadmodum audiui/
sti deum. Venerare præterea potestatem ob reuerentiam spiritus, qui super
quos & quãdo uult spirat. cum ijs qui cum Cornelio sunt ante baptisma uer
sare, cum alijs uero post baptisma, per apostolos. quo utrinque, tam de ijs ex
quibus procedit, heriliter, & non seruiliter, & à quibus quæritur ad imitatio/
nem, testimonium de spiritus diuinitate præbere possis. Cum Paulo theolo
gum te exhibe, qui in cœlum raptus est tertium, qui nonnunquam tres enu/
merat subsistentias, sed hoc indifferenter ac non seruato ordine: qui prænu/
merat, qui unum numerat, qui subnumerat, ut in aliquo honorem naturæ o/
stendat æqualem. nonnunquam autem trium meminit. aliquando quorun/
dam, aut cuiusdam, quo omnino subsequeretur is qui erat omissus. sed & ali/
quando operationem dei tribuit spiritui, tanquam nihil differat. quandoq;
pro spiritu Christum inducit. & aliquando diuidit substãtias. unus deus in/
quiens, ex quo omnia, & nos in ipsum: & unus dominus Iesus Christus, per
quem omnia, & nos per ipsum. quum autem unam contrahit deitatem, quo
niam ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia: scilicet spiritus sancti, quem/
admodum multis in scripturæ ostẽditur locis. ipsi sit gloria in secula, Amen

BEATI GREGORII NAZIANZENI theologi ad Arianos, & de seipso Oratio.

VBI tandem sunt qui nobis paupertatem exprobrabant, di/
uitiasq; iactitabant? qui multitudine ecclesiam definiebant,
ac pusillum ouile contemnebant? qui diuinitatem mensura/
bant, ac populum concitabant? qui harenam honorabant,
& luminaria afficiebant iniuria? qui uiles colligebant lapil/
los, margaritas uero contemnebant? ignorant enim quod non tantum hare

næ numerus ſtellas exuperat,gemmasq; ſplendentes lapilli, quantum hæc
illis priora ſunt ac honorabiliora.rurſus indignaris? rurſus armaris? rurſus
iniuria eſt fides noua. Parumper cōtine minas ut loquar,nec afficiamus iniu-
ria,ſed refellamus.non minemur ſed exprobremus. non percutiamus ſed cu-
remus.ſed & hæc tibi iniuria uidetur. Proh ſuperbia,hic tu ſeruū facis,quod
honore eſt æquale.ſin minus ſuſcipe loquendi libertatē,& frater opulentior
corripiat fratrem. Viſne ut ea proferam, quæ olim deus contra Iſrael, dum
exaſperatus eſſet & indignaretur? Popule meus,quid feci tibi? aut in quo te
affeci iniuria,aut in quo te conturbaui? Verū potius contra te iniuriantē ſer-
mo erit.in uanū enim tempus inter nos terimus,& quod unanime eſt,aliena
gloria diſſoluimus,parū deeſt quin inter nos inhumaniores facti ſimus & fe-
rociores,q; barbari illi,qui nunc nos oppugnāt,quos trinitas diſſoluta copu-
lauit:excepto quod hoſpites nequaq; percutimus hoſpites, neq; alterius lin-
guæ,eos qui ſunt alterius linguæ. quæ res uel parua calamitatis eſt conſola-
tio. Verū inter nos, tanq; eiuſdem domus, ferimus & agimus,aut ſi mauis,
eiuſdem corporis mēbra abſumimus,& abſumimur.ac nondum hoc mole-
ſtum eſt,licet tale exiſtat,ſed quia additionē ablationē eſſe cenſemus. Poſt
quam igitur ita habemus,& ſecundū tempora credimus,age cōferamus inui-
Valentem cem tēpora.tu regem tuū,& ego meos.Tu Achab tuum, ego Ioſiam.enarra
mihi tuā manſuetudinē & ego tibi meā referam audaciā,ſeu potius ferocita-
tem tuā multæ & linguæ & libri recenſebūt.quos ut mihi uidet̄ futurū oſten
der tēpus,retū ſtatua immortalis.Ego uero & meā enarrabo.quē populum
contra te induxi, ferocia tuentem? quos milites inſtruxi? quem Imperatorē
ira flagrantem & præfurentibus ferociorem? & hunc nec Chriſtianū,ſed pe-
Iulianum culiarem religionem,& contra nos impietatem ſuis adducentē dæmonibus.
quos nam orantes & manus ad deum tollentes obſedi,quos pſalmos tuba-
Geſta Arrianorum cōtra fideles rum ſtrepitu interturbaui? quorum myſticum ſanguinem, cæſo miſcui ſan-
guini? quorū fletus luctu ceſſare feci? Tragœdias ſpiritales perditionibus,
ac lachrymis lachrymas mouens compunctionis.ex qua nam orationis do-
mo ſepulchrum feci? Quænam miniſterij uaſa,ac multis ad tangendū pro-
hibita,manibus iniuſtorū expoſui? uel Nabazardan principi cocorum,uel
Balthaſar male in ſanctis delitate agēti,ac pœnā arrogātiæ dignā penden-
ti.altaria dilecta,quemadmodū diuina inquit ſcriptura,nūc aūt impie deſo-
lata.qualis autē adoleſcētulus ueſter eſt? qui per nos petulanter ſaltauit, &
turpibus ſe inflexit motibus. ſeu potius, per quē talē ego magnū ac diuinū
deſaltaui myſteriū? Cathedra uenerāda, uirorumq; uenerabiliū ſtatio & re-
quies,ac multos pios exhibēs ſacerdotes,qui in ſupernis diuina peragūt my-
ſteria.poſteaq; autem ſuper te aſcendit cōcionator gentilis,ac lingua praua,
res infamans Chriſtianorū.te autē uirginum pudor & caſtitas, quæ nec ni-
rorum modeſtorū aſpectus toleras,quis è nobis pudefecit,& iniuria affecit?
uſq; ad ea quæ cerni non debent,& impiorū uiſui expoſuit,ſpectaculum mi-
ſerandum

ferandum,& Sodomitico igne dignum? obmitto enim mortes dicere,pudicitia læsa tolerabiliores.quas nam feras in sanctorum misimus corpora?tanquam naturam publicantes humanam,unum solum accusantes,quod non impietati accederemus,neq; cõmunione pollueremur,quã instar colubrorũ fugimus ueneni,nõ corpus solum offendẽtem,sed profunda etiã denigrantem.Quibus obiectũ fuit quod mortuos sepelirent? quos & feræ discerpserant.& quale crimen hoc,alio theatro & alijs feris dignũ? Quorũ episcoporum seniles carnes unguibus discerpsimus cuctis,præsentibus fidelibus,qui nullã opem ferre poterãt.præterq̃ lachrymas fundere,ut cũ Christo suspenderent, passionem superarent,ac precioso sanguine populum aspergerẽt.& tandem ad mortem deductæ cum Christo sepultæ sunt & conglorificatæ, qui mundum per uictimas tales & sacrificia superauit.Quos nam presbyteros cõtrariæ naturæ elementa,aqua & ignis diuiserunt? flammã attollentes extraneam super mare, quã nauis in quã fuere intrusi pariter est combusta. quinimo ut plurima ex nostris obmittã malis,ipsi quoq; principes inhumanitatẽ talem abhorruerũt,tametsi ob gratiam talia cõcessissent.nam licet cupiditati morem gessissent, odio tamen habuerũt institutũ. siquidẽ hoc erat temporis,istud uero cõsiderationis.& hoc quidem iniquitaris regis,illud autem conscientiæ legum,quibus iudicare oportebat. Seu ut antiquiora dicamus,& ea quidem eiusdem sodalitij:quas nam manus abscidimus,aut mortuorum uel uiuentium sanctorum esse sumus mẽtiti,ut fidem per experientiam impugnem.Quorum exilia tanquam beneficia enumeraui?& nec philosophorum sacrorum ueneratus sum congregationes sacras. Vnde supplicatores quærebãtur.sed potius e conuerso, quos nam feci martyres qui pro honesto periclitabantur. Quibus carne ferè & sanguine carentibus, meretrices introduxi, sermonem de pudicitia accusans.Quemnam piorum è patria expuli,aut in uirorum iniustorum manus tradidi,ut tanquam bestiæ in obscuris coercerentur domibus, ac inter se separarentur. siquidem hoc Tragœdiæ est grauissimum,fame & siti macerari,cibumq; sub mensura capientes,& hac tenuissima, quum interim nec dolentes uidere sinerentur. Et qui nam erant illi?nempe quibus nec mundus dignus erat.Sic uos fidem honoratis, sic hospicio suscipitis. sed plurima hominum uos ignorare simulatis, & admodũ recte,propter multitudinem eorum quæ petulanter egistis,& in committendo delicias.ac qui patiuntur,magis recordantur.Er quid plus dicam.Sed & qui nam in tempore facti sunt uiolentiores? non secus ac sues, qui se circa haram urgẽt. quæro mihi hesternam uestram uictimam, senem illum & Abrahamicum patrem, quem ab exilio reuertentem lapidibus excepistis, medio die, media urbe. nos uero cædes, si non molestum est dicere, prohibuimus periclitantes etiam.quomodo in his tibi placabilis ero, dicit alicubi in scriptura deus? quid horum laudabo magis? ob quæ nam uos honorabo? Verum postquam tua talia sunt, ac ita se habent, dic mihi &

Heliodorus Theodolus

Valens

Anastasij manus

S. Eustathius

S. Paulus cũ socijs à Macedonianis interfectus.

meas iniustitias, quo malus esse desinam, uel erubescam: ut queam admodum ego potissimum opto, nihil peccem: sin minus, ut ab iniustitijs meis reducar, secunda hæc pars est rectæ sapientium. sum enim accusator mei ipsius. secundum iustum, in confessione sua, gaudeo $\mathfrak{q}$ ab alio curari. sed parua inquinit tibi est ciuitas, & ager aridus, ac ingratus, paucisq́ ad habitādum sufficiens. atqui optime potius ob ea male sum affectus, $\mathfrak{q}$ quod male fecerim. etiam si sit molestum, & siquidem inuitus, erubesco tam infortunate agens, sic enim dicatur. si uero uolens, philosophor. quid nam ex his reprehendendum? nisi quis delphino exprobrat quod non in terra uersatur, bouiq́ quod nō sit marinus, & murenæ quod non in terra pariter uiuat & aqua. nobis uero aiunt obuenere & theatra, & regiæ, & ea quæ pulcherrima sunt & maxima, & incredibile hoc opus, unda nēpe aeria, sub terra fluens, & statua illa tam splendida & ueneranda, & forum plenum, & populus copiosus, & uirorum nobilium consessus laudabilis. atqui cur non addis, & situs oportunitatem, & terram, & mare, tanquam certantes, cuius potius ciuitas esset, & quod nam ex illis, ob commoditatem suam sedem regiam suscipere dignum esset. Itaq́ in eo uos iniuria afficimus, quod uos magni & pluquàm splendidi, nos uero parui, & à paruis ortum habentes. atqui & multi alij in hoc uos afficiunt iniuria. imò potius omnes, super quos excellitis. Sanè & hoc uos addere decet, quod nec ciuitatem ampliamus, nec muris circundamus, neq́ certaminibus gloriamur equestribus, non stadijs, non uenationibus, & cæteris his similibus. non balneis deliciosis, & splendidis, marmoribusq́ exornatis, & naturam fermè mutantibus. mare autem nōdum uobis abstulimus. nec horas corrupimus. quemadmodum tu fecisti nouus scilicet opifex, quo suauissime pariter & tutissime uiueremus. adde si lubet & alias accusationes, qui dicis, meum est argentum, ac meum est aurum, dei nempe uoce utens. Nos neque diuitijs gloriamur, nec rei fluxæ quid addere, lege nostra admonemur. non redditus numerosos, tam annuos quàm menstruos. non mensæ sumptuositate præstare cupimus, ac delicijs uētris insensati. nihil enim laudamus quod gutturi est acceptum, sed quod abiectum est pariter & uile. Viuimusq́ adeo simpliciter ac frugaliter, ut parumper à brutis distemus. quæ & ipsa uasorum apparatu ac omni carent lautitia. sed cur non uestitus quoque mei accusas utilitatem? nec non uultus habitum, nequaquam decorum? quandoquidem & his quosdam admodum humiles, efferri uideo. sed omisso capite, cur non ea nobis obijcis quæ pueri Helisæo, reliqua enim subticebo. imperitiam autem haudquaq́ accusas? nec $\mathfrak{q}$ tibi aspere ac erudite loqui uideor. uerum quonā in loco statuis? haud esse loquacē, nec urbane risum elicientē, præsentibusq́ gratificari, neq́ multa concionari, seu proloqui aut etiā obloqui, quæ temere incidunt, aut in buccam ueniunt, ita ut sermo plenus sit molestia. non nouam Hierusalem, Zeuxippū nempe uisitantem, neq́ domū è domo permutantē, adulantē, & uētri indulgentē. sed ut plurimū domi manētē, mœstū & afflictum

Obijciebatur Gregorio patriæ humilitas

& afflictum, ac cum memetipso exactissimo factorũ meorum scrutatore cõgredientem. & me culpa dignũ propter delicta censentem. & quomodo hęc nobis permittis, & nõ etiam reprehendis? quàm suauis es & humanus. Ego autem ita uetuste & philosophice sentio, ut unum solum cœlum, & hoc omnibus commune esse credam. communem & solis ac lunæ circuitum, communem & astrorũ ordinem & positionem, cõmunem & diei ac noctis æqualitatem & cõmoditatem. insuper & temporis cernens uicissitudines, pluuias, & fructus, necnõ uirtutes aëris uiuificatiui, præterea flumina, cunctis pariter fluere, cõmunes diuitias & abundantias, unicam & eandem esse terram matrem & sepulchrum, ex qua orti sumus, & in quam dissoluemur, quum alius nil alio plus habeat: sed & præter hæc cõmunem sermonem, legem, prophetas, Christi passionem ipsam, per quam sumus reformati: nõ quod ille plus, alius minus, sed omnes eiusdẽ Adami participes, & ab angue decepti sumus, peccatoq; & morti obnoxij, ac per cœlestem Adamũ itrum saluati, & ad uitæ lignum per ligni ignominiã reducti, unde excidimus. Proinde & Samuelis Ramathaim magni patris parua mihi imposuit patria, quæ prophetam nequaquam ignominia affecit. nec propter seipsam magis quàm illũ facta est honorabilis. ex qua is haudquaquã prohibitus est deo tradi prius etiam q̃ natus esset, & uaticinando cernere futura. nec hoc solum, sed & reges ungere, & sacerdotes, ac eos iudicare qui ex splendidissimis orti erant ciuitatibus. Sed & de Saule audiui, quod quũ patris asinos quæreret, regnũ inuenit. quin & Dauid ipse ex pascuis ouium, in regem & iudicem est sublatus. Quid autẽ Amos, nõnne capranus erat & mora colligebat? prophetiæ tamẽ fidem faciebat. Sed cur Ioseph prætereram? qui & seruus factus est, & frumenti distributor in Ægypto, & pater multorũ milium, qui Abrahamo fuere promissi. Abraham autem, ut quid maius dicam? nõnne erat exul? Moses uero, nõnne primo fuit expositus? inde legislator, & imperator eorũ qui ad terrã promissionis fuere deducti, de quibus magna dicunt & admiranda. decepit me & Carmelus Helię, ac currus ignis, illum suscipiens, palliumq; ab Heliseo exceptum, maioris uirtutis quàm Serum fila, & uestimenta auro intertexta. Imposuit & mihi eremus Ioannis, quæ maximũ inter natos mulierum habuit, cum cibo illo zona & uestitu. Sed & supra hæc aliquid audebo: decum rusticitatis meæ patronũ inueni, cum Bethleem cõstituar, cũ præsepio inhonorabor, per quę tu deũ ignominia afficis, quid mirũ? si ob eam causam præconẽ quoq; eius cõtemnis. his addã piscatores, & mendicos Euangelizantes. desine igitẽ ciuitatũ gloriam excellẽtia, uenerare cõtemptũ, & ignominia affectũ, peregrinũ illum, nondũ dico qui aurũ generat in katena, & lapides splẽdentes inter petras, quibus si contulero quæ in ciuitatibus sunt uilia, forsan haud bene dicendi audacia uti possem. Sed dicet forsitan quispiã ualde cõstringẽs & carnis amator: pco iste noster peregrinus est & exul. atqui apostoli nõnne multarũ gentiũ & ciuitatũ inter quas diuisi erãt, peregrini erant? quo undiq;

Euangelij

Euangelij curreret uerbum, ac nihil sine triplicis splendoris lumine esset & ueritate minus illustratum, ijsq; qui in tenebris & umbra mortis sedebant nox solueretur ignorantiæ. ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem, Paulum dicentem audiuisti, Sit Petri Iudæa, Pauli gentium uniuersitas, Lucas ad Achaiam mittatur, Andreas ad Epirum, Ioannes in Ephesum, Thomas in Indiam, Marcus in Italiam. & quid de alijs omnibus dicam? ut non singulatim cuncta recenseam, inter quos fuere peregrinati. Illis igitur exprobrato, uel mihi ignoscito, aut ostende ubi inter prædicandum ueritatis uerbum offenderim. Proinde postquàm parum decenter de his disserui, age decentius philosophabor. heus uos, omnibus sublimitus una patria est Hierusalem superna, cui conuersationem nostram reseruamus, omnibus genus idem: si considerare uolueris inferna, terra est: si superna, inspiratio quam accepimus, & seruare iussi sumus, & cum qua me ante tribunal parere oportet, ac rationem supernæ reddere nobilitatis, & imaginis. Vnusquisq; igitur nobilis est, qui illud quod ex uirtute est, & ad archetypum inclinat, consequutus est & custodit. Ignobilis uero omnis, qui malitia confundit, & formam aliam, anguis nempe inuocat. Infernæ uero patriæ, & genera hæc uitæ nostræ temporalis & umbræ, nil nisi ludus sunt: siquidem uniuscuiusque patria erat quam occupauerat, uel per tyrannidem, uel ob calamitatem aliquam, cuius omnes peregrini & incolæ sumus, etiam si multum nominibus ludamus. nam genere sunt nobiles, qui olim fuere diuites, aut nunc sunt inflati. Ignobiles autem, qui ex inopibus nati sunt patribus, aut ob calamitatem, aut potius mansuetudinem. quomodo igitur olim opulenti esse potuissent, quum diuitiæ incepere? aut calamitosi ubi aduersitates cessauere? & his quidem nihil datur, illis uero nil adijcitur. & ita ego de his sentio, & propterea relinquo te sepulchris superbire & fabulis. ego uero quantum possibile est conabor, ut me ab omni purgem deceptione, quo nobilitatem custodiam seu reuocem. Sic itaque & propter hæc restiti uobis, licet paruus sim, & è pàtria natus ignobili, & hoc nequaquam uolens, seu sponte, instar multorum, qui nunc se uiolenter ecclesiasticæ immiscent præfecturæ. sed uocatus & coactus, sequens spiritum & timorem, seu ut diutius hic decertarem inaniter, & neminem ab errore suo liberarem. Verum qui sterilitatem meæ exoptant animæ, intelligent num mendax sit sermo necne. postquàm autem ueni, & forsitan nō cum potestate mala, ut parumper glorier in stultitia mea, quem insatiabilem sum imitatus? quid tempori tribui? licet talia haberem exempla, sine quibus non malum esse difficile est, & ratum. ob quas ecclesias uobiscum decertauimus? ob quas pecunias? licet in ambobus ultra necessitatem abunderis, aut potius indigi sitis. quibus nam literis regijs contemptim inuidimus? quos potentes sectæ uestrę coluimus? quorum audaciam imitari fuimus? quæ uero contra me facta sunt, ne hoc eis domine in peccatū statuas, tunc quoq; dixi, memineram enim in tempore Stephani uerborum. sed &

nunc

nunc oro, conuitijs impetiti benedicimus, persequutionem sustinentes tolera
mus, blasphemijs lacessiti consolationem accipimus. Si autem ideo iniuste
ago, quia hæc tanquam tyrannidem fero, gratiam mihi huius facite iniusti-
tiæ. nam & aliorum tuli tyrannidem, & deo sint grariæ, quod mansuetudi-
nem illam tanquam iniustitiam effugerim. ita enim cogito, longe altioribus
quàm humanis utens considerationibus. quota pars est hæc sputorum & co
laphorum Christi. pro quo & per quem hæc sunt perirula. quæ omnia nec
unicæ spineæ coronæ, quæ uictori nostro coronam abstulit conferenda pu-
to. per quam & disco uitæ asperitate coronari. non unico calamo, propter
quod maligni dæmonis cessauit potestas, non unico felli, non unico aceto,
per quod ab amaro sanari fuimus gustu, non unicæ in passione mansuetudi
ni. Proinde osculo quoque traditus reprehendit quidem, sed non rorripuit.
& licet tam subito captus exprobrat, attamen sequitur. indignatur quidem,
quod Malcho fuerit abscisa auricula, sed restituit. si quis in sindone fugit, il-
lum rursus tegit. Quod si ignem imprecatus fueris Sodomiticum contra du-
centes, non exaudit. Si latronem adeptus fuerit in cruce suspensum, propter
bonitatem suam in paradisum introducit. Omnia igitur humani illius hu-
manitatis sunt plena. ac ideo nos decet, ut tanquam ueri discipuli Christi
ambulemus. turpe enim esset, quum deus propter nos sit mortuus, si æqua-
libus nostris nequaquam parceremus. hæc animo perpendebam, & perpen
do, & considerate num recte: quæ & sæpius antea uobiscum sum philoso-
phatus. habeant illi ædes, nos illum qui in ædibus est. habeant templa, nos
deum. & ut templum uiuum fiamus dei uiui, sacrificia animata, holocausta
rationabilia, uictimæ perfectę dei, propter trinitatis adorationem. habeant
illi populos, nos angelos: illi audaciam, nos fidē: illi minas, nos precationes: il
li uerbera, nos tolerantiam: illi aurum & argentum, nos uerbum purum. fin-
xisti tibiipsi duplicitatem & trinitatem, agnosce uerba scripturę, domum per
flatilem, interstinctam pro feris. uerum non sunt hæc fide mea altiora, nec-
non cœlestibus ad quæ tendo. Paruum mihi est ouile, sed non super præcipi
tio. Caula est mihi angusta, sed lupis inaccessibilis. insuper nec latrones reci-
pimus, neque fures, nec alieni ingredi possunt. Videbo hanc, certo scias latissi-
mam, ac multos qui nūc lupi sunt, inter oues numerari, forsan inter pastores
etiam. hoc mihi annunciat pastor ille bonus, propter quem animā posui pro
ouibus. non timeo gregi huic paruo, nam recte sentit, cognosco enim meos,
& à meis cognoscor. talia sunt quę deum cognoscunt, & à deo cognoscuntur.
Oues meę uocem meam audiunt, quam è diuinis audiui uerbis, quam à san
ctis didici patribus, quam & pariter omni docui ęuo. etiam quū tempora ne
quaquam se his cōformarent. sed nec docere cessabo, ea cū quibus natus sum, &
cū quibus sum abiturus. has cū nomine uoco, nō sunt enim sine nomine, quē
admodū nec stellę sine numero, & appellatione, & sequunť me. enutrio enim
eas super aquā quietis. Sequenť & unūquēque pastorē talem. nónne uideris q̄
libenter

libenter illi uocem meam audiunt? Alienum autem non ita audient, sed ab eo fugient, quoniam iam cognitionis habitum sunt adepti, uocis domesticæ & alienæ. Fugient Valentinum, qui unum dissecat in duo, non alium boni conditorem credentes, & abyssum, & silentium, & mysticum æuum, omnia abysso & silentio digna. Fugient Marcionis deum, ex elementis & numeris confictum. Montani malum, & muliebrem spiritum. Mani materiam cum tenebris. Nauati superbiam, & in uerbis puritatem. Sabellij dissolutionem & confusionem, ac talem, ut ita dicam, coadunationem, ut tria in unum contrahat, non tamen in tribus unum definiri concedat. Arij & sequacium eius naturarum alienationem, nouumque Iudaismum, solummodo ingenito deitatem ascribentium. Photini infernum Christum, & qui à Maria incepit. mei autem adorant patrem, & filium, & spiritum sanctum, deum patrem, deum filium, deum, si non exacerbo, spiritum sanctum. Vnam naturam in tribus proprietatibus, liberis, perfectis, per seipsas subsistentibus, numero diuisibilibus, deitate indiuisis. has mihi concede uoces omnes, qui hodie minitaris. aliorum autem curam gerat, qui uolet. nequaquam pater filio inuidet, nec filius spiritui sancto. sed offendit quum dico, si creatura, nequaquam deus est, quod est creatum. nec ego permitto, ut inuideatur illi quod est perfectum. unus dominus, una fides, unum baptisma. si hoc abrogo, apud quod nam erit secundum? quid dicitis submergentes? uel rursus immergentes, est ne possibile quenquam esse spiritalem, sine spiritu? igitur ad spiritum usque æqualitet honora spiritum. uenerare autem tu, qui in creaturam & conseruum es baptizatus. nónne ita res se habet? multa dicis, non te negabo pater initio carens, non te negabo unigenitum uerbum, non te negabo spiritus sancte. scio quid sim confessus, cum quo sim constitutus, à quo sim separatus, nequaquam mihi necesse est, ut fidei docear uoces, & discam infidelis esse, asserere ueritatem, & mendacio adhærere, tanquam purificandus aqua submergi, attamen emergere sordidior, tanquam cœlo correptus baptizari, & in aqua mortificari, eorum instar, qui dolore obeunt in partu, & regenerationem accipere cum qua mors concurrit. Quur me pariter beatum facis, & miserum? nouiter illuminatum, & absque lumine? diuinum, ac dei expertem? quo & in resurrectionis spe naufragium faciam. breuis sermo, es ne memor confessionis, cum qua es baptizatus. In patrem, recte, preterquàm quod adhuc est Iudaicum. in filium, recte, hoc iam non amplius est Iudaicum, attamen nondum perfectum. in spiritũ sanctum, plus quàm recte: simpliciter igitur hæc. sed est ne nomen horum commune? ita commune. & quod nam? dei scilicet. in hoc commune nomen crede, feliciter age, & regna, & hinc ad futuram perges beatitudinem, quæ est, sicut mihi uidetur, exactior horum deprehensio, ad quam & nos perueniemus, in ipso Christo domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO DE SE ipso, ad eos qui illum cathedram Constantinopolitanam concupiscere diuulgabant.

ADMIROR quid nam sit quod à meis perpessi sitis ser
monibus, & quam ob causam tam uehementer uocem
accusetis nostram: abiectam, exilem, & quæ forsitan nil
habeat iucunditatis. siquidem illud idem nobis propter
nos accidisse uidet, quod ferro ob lapidem magnetem,
ut à me & inter uos quoque pendeatis, ac unum sentia-
mus, deiq; simus omnes, ex quo sunt omnia. Prob catenam admirandam,
quam spiritus nectit sanctus, uinculis indissolubilibus compaginatam. Pro-
inde huius rei causam nondum noui, quum mihi ipsi conscius sim, me alijs
haud esse sapientiorem, nisi illud quis sapientiã meam existimare uelit, quod
sciam me nequaquam esse sapientem, neq; ueræ ac principali sapientiæ uel
parumper appropinquare. quod quidem præcipue ij qui nũc sapientes esse
uidentur, de seipsis censere deberent, quum admodum facile sit seipsum deci
pere, & credere se aliquem esse quum nihil sit penitus, sed solum ab inani glo
ria inflatus. neq; enim primus sum, qui uobis orthodoxum sermonem præ-
dicaui, quem uos præcipue estis amplexi. sed aliorum sequutus sum uestigia
& hos uestros. decet enim ut ueritatem loquamur, si saltem uos Alexandri
celebris illius discipuli estis, magni trinitatis pugilis ac præconis, & qui tam
opere quàm sermone impietatem exterminauit. memores enim estis uocis il
lius apostolicæ, quæ impietatis principem confudit, in locis spurcitia linguæ
dignis, quo iniuria injuriam ulcisceretur, & iusta morte infamaret mors ani- *Arius*
ma cum iniusta. nequaquam igitur uobis alienum fontem elicuimus, quem-
admodũ illum quem Moses in locis aridis ostendit ijs, qui ex Ægypto per-
sequutionem sustinebant, sed absconsum & conclusum, per magni Isaac pue
ros reclusimus, non solum fontẽ aquæ uiuæ fodientes, sed à Philisteis obstru
ctum repurgantes. Cæterũ nequaquam sum ex numero inflatorum & elo-
quentiorum, neq; adulando beniuolentiã suffurari possum. sicuti uideo mul
tos, qui nunc se sacerdotali principatu dignos esse profitentur, qui simplicem
& rudem pietatem nostram arte condidere, & nouam politicæ formam, à fo
ro in sancta, ac à theatris ad sacrorum disciplinam transtulerũt, multis haud
inspiciendam: ut duæ essent scenæ, si libere dicere oportet, quæ tantũ inter se
distarent, ut hanc omnes norint, illam uero quidam. & hęc sit ridicula, at ista
ueneranda. quodq; hæc theatrica, illa uero spiritalis. uos testes estis, & deus,
diuinus inquit Apostolus, quod nequaquam nos hinc partem accipimus,
sed tanquam rudes ferè, & agrestes, necnon assentatores, & illiberales cri-
minamur, quum nimium uobis resistimus: nonnunquam uero asperiores
uidemur, quum non secundum rationem uestram sentimus. & hoc pridiana
contra nos facta ostendit innouatio, quum uos ô popule zelo & ira feruens,

clamantes nos & dolentes super thronum hunc statuistis. quem utrùm tyrannicum dicere oporteat, seu potius sacratissimum, ignoro. constituistis igitur, cupiditate leges transgressi: ubi adeo feruentioribus quibusdam indignati fuimus, ut resilierint, amoremq́ꝫ erga nos in inimicitias conuerterunt. non enim plus consideramus quarum rerum gratia gratificemur, quàm ob quas prodesse ualeamus. Quæ igitur causa est, ut tam nos, quàm sermones nostri desiderentur? uos igitur illam ostendite & adducite, ac affectus uestros ipsi cognoscite, aut inter nos publicate, & tanquã alijs nobis præceptoribus utamini. nostrum scio magni facietis sermonem, si saltem quiete illum suscipere uolueritis. quur igitur non auditis & consideratis? ego enim talium non malus sum coniectator. uidemini mihi quia ipsi nos uocastis, domestico subuenire iudicio, ac ideo uestram souere uenationem. Natura enim ipsa ad omne quod ei domesticum est benigne se habet, siue res sit quæ possidetur, siue germen, siue sermo. & propter beniuolentiam libenter propriæ suæ subditur tutelæ. Secundo autem nihil adeo ueneramini, sicut quod ab impudentia & uiolentia sumus alieni: necnon à theatrico & panegyrico: sed & cedere, & modesti esse scimus, ac tanquam in communi communitatis expertes, & solitarij simus. ac ut succinctius aliquid philosophicum dicam, nequaquam artificiose, seu politice à nobis adinuentum, sed simpliciter & spiritaliter honoratum. non enim ut quæramur abscondimur, neque ut digniores uideamur, tanquam ij, qui res pulchras parumper ostendunt, mox subtrahunt, quo præsidentias fugiendo, & honores tales contemnendo, ostendamus quietis nos amore teneri. Tertio quia uidetis qualia patiamur, quum externe impugnemur, interne uero insidijs appetamur. quoniam secundum Danielem egressa est iniquitas ex senioribus, qui uidebantur iudicare Israel. ac ideo indignamini, moleste fertis, nec habetis quomodo uindicetis eum, qui tyrannide est oppressus, solumq́ꝫ pro omnibus affertis commiserationem. commiseratio igitur pudori commixta, amor est factus, & hoc honoris mei est mysterium. Postquàm autem sermones fuere id ob quod est pugnatum, & superuacua, & inuida lingua, quam in externis instructam sermonibus, diuinis nobilitauimus, & amaram ac ad potum inutilem aquam, uitæ ligno edulcorauimus, perpessi estis passionem quandam satis liberam, hoc amare propter quod oppugnamur. Quur enim non deliram amplectimur doctrinam? quur non aridam & deorsum uergentem? quur quum multos hac gaudere uideamus, non philosophamur peregrina & aliena, ac contra linguas contrarias consistimus? decens est, ut audaciæ subueniant considerationes, fidesque nominetur irrationalitas, quam quidem dilexi, & ipse, bene scitis, Piscator existens. hoc enim promptum est multis in excusationem imperitiæ. Vtinam perijsset ex hominibus inuidia, consumptio eorum qui illa detinentur, patientium uenenum. uerum ex omnibus passio hęc iniustissima pariter est & iustissima. cum quia omnes perturbat bonos, tum

quia consumit obnoxios. Sanè ijs qui nos primum laudarunt, nequaquam maledicam, non enim sciuerunt finem laudis, quam forsitan pro conuicijs addiderunt, quo inuidiam compesceret, hæc enim & luciferum obscurauit, qui propter elationem cecidit: haud enim ferre poterat, quod diuinus esset, nisi etiam deus censeretur. Inuidia Adamum e paradiso eiecit, à uoluptate & muliere deceptum. persuasum enim illi erat, quod deus esset futurus. Inuidebat igitur, quod eousque à cognitionis ligno esset prohibitus. Inuidia Caim fratricidam fecit, quoniam sacrificium sanctius non attulisset. Inuidia mundum immundum aqua coopeuit, & Sodomitas igne obruit. Inuidia Datham & Abiram instigauit quum aduersus Mosen insanirent. Mariam lepra percussit, quoniam tantummodo contra fratrem obmurmurasset. Inuidia prophetarum sanguine terram infecit, & sapientissimum Salomonem mulieribus obnoxium reddidit. Inuidia Iudam ad proditionem induxit, qui ob paruum argentum perpetrauit, quod strangulatione dignum esset. Inuidia Herodem puerorum fecit homicidam, & Pilatum Christi interfectorem. Inuidia populum Israeliticum, eo peccato contaminauit & maculauit, ut ne nunc quidem ab illo respiret. Inuidia apostatam tyrannum contra nos excitauit, cuius adhuc relicti sunt carbones, licet flammam euaserimus. Inuidia pulchrum ecclesiæ corpus dissecuit, ac in diuersa & contraria studia diuisit. Inuidia nobis Hieroboam reduxit, seruum peccati, & linguæ uinculum iniecit. non enim ferre potest, ut trinitas splendeat, & tota diuinitate reluceat, ac uenerandos uobis faciat peculiares eius præcones. Sed uobis nugari uidemur, tali utentes similitudine: attamen uix liber totus desiderio nostro sufficeret, etiam si scriptor sermo, ualde rectè, ac iuxta desiderium nostrum causas conscriberet. & de his quidem ita sentio. Postquàm autem cerno quosdam ob iniurias indignari, & calamitatem suam, nostram ducere ignominiam, age, & de ista breuiter philosophemur. Ego igitur si huc manum quid & paruum cognosco, uel cathedræ huius curam gessi, siue à principio astiti uobis cũ canicie hac, & imbecillibus his tam tempore quàm ægritudine membris, aut hanc nunc sero ignominiam, erubescerem profectò coram cœlo & terra, quæ antiquis consueuere testimonium præbere. Erubescerem cotam cathedra hac, ac sancto hoc consessu, sanctoque & nuper instituto populo, contra quem tanta malarum potestatum acies est instructa, quo prius dispergeretur quàm congregaretur, & antequam generaretur occideretur, secundum Christum iam formatus, erubescerem coram meis studijs & laboribus, necnon ueste hac detrita, ac solitudine, reuersioneque, postquam unà uiuimus, ac uita hac mea omni carente apparatu, mensaque tenui paulo minus uolatilibus lautiori. proinde quidam etiam de nobis disseminarunt, quod mulieres alienas concupiuimus, quum nec propriam habere uoluerimus. utinam nec & Gabaonitæ nostri plures haberent: quos, quem admodum noui, nec ad ligna incidenda, uel aquam baiu

Iulianum *Maximum* *De Maximo loquitur Gregorius uxore caruit.*

laudam, spiritus susciperet sanctus, quandiu ad sacra accedunt, cum talibus & uitæ & sermonis stigmatis. Si autem cum sermonibus patrocinantes uenimus, uiduæque, & huc usque sine uiro ecclesiæ, pro uiribus astitimus, quasi procuratores curam illius gerentes, & alium sponsum qui dignus pulchritudine eius uidetur adducentes, ac plures uirtutis dotes regiæ intulimus urbi, nunquid nostra laudanda est dexteritas, aut potius reprehendenda suspicio? quod aliorum animi iudicamur passionibus. Proinde uit bone, si naui tempestatibus iactatæ manum porrigeremus, aut ciuitati obsessæ, aut domui igne succensæ turmatim uasis & instrumentis succurreremus restinctoris, planè nos submersores uocares, aut ciuitatis uel urbis amatores, & non potius præfectos & curatores. sed ais, non ita multis egisse uideris, uerum quid mea refert, si plures, immo omnes opinione potius quàm ueritate ducantur, siquidem hoc in controuersia uersatur, num iuste egerimus, nel ecclesiam miserandam aut beatam reddiderimus. uideri uero illud tuum, nihil ad nos, non secus ac somnia aliena. non ita inquis, homo multis uideris. nunquid terra uertiginem patientibus stare uidetur? & ebrijs, sobrij esse putantur, qui sunt sobrij? & non potius cum capite ambulare, aut inuerti. mel autem, nunquid amarum est? etiam si ægrotantibus quibusdam, ac male affectis ita uideatur. non igitur in his res se ita habet, quemadmodum uidetur patientibus. Ostende igitur eos, qui sane sentiunt ita affectos esse, tumque nos admone, ut manus demus. aut cognosce, quod non illi quibus persuadetur, sed qui in eadem permanent sententia sint meliores. at non ita inquiunt, uideris multis. at deo ita. & si non uideor, notum est illi, qui omnia cognoscit, prius etiam quàm facta fuerint, qui singulatim corda nostra fecit, qui cuncta opera nostra intelligit, motus & cogitationes. cum quibus etiam comparebimus. nihil ipsum ex rebus latet existentibus, nec latere potest, qui aliter nostra uidet quàm uident homines. homo enim faciem, at deus cor intuetur. scripturæ tenorem audiuisti, crede igitur: quoniam maior illi cura est habenda, quàm rebus alijs simul cunctis ab ijs, qui mentis compotes existunt. proinde si consilio duorum hominum in re eadem uteretis, unius prudentis, alterius uero imperiti, nónne desipere uidereris, si omisso prudentiori imperitioris consilium sequereris? Nec Roboam laudatur, quod reiecto seniorum consilio, iuniorıbus paruit. tu uero, quum ea quæ dei sunt, ac hominum expendis, quæ hominum sunt diuinis præponis. at quur tu non mihi obtemperas, & rectius sentis? sed ob tuas aiunt, iniurias erubescimus. at ego propter uos, quia erubescitis. si enim iuste hæc nobis accidunt, potius nobis est erubescendum, quàm propter nos uobis. non quia magis dehonestamur, quàm quod ignominia simus digni. si uero crimen iniuste nobis à calumniatoribus obijcitur, contra illos potius quàm nos indignari oportet. illi enim si male sunt affecti, uituperandi sunt: si autem me malum censes, optimum esse suspicator. Quid enim facere oportebat

Constanti nopoli

oportebat? num plus malum esse, ut tibi magis placerem. nequaquam hoc mihi consulito.etenim si me recte agentem,errare suspicaris,minime tui causa recte agere intermittam. non magis enim tibi, quàm mihi ipsi uiuo, in omnibusque ratione pro consultore utor, & dei iustificationibus à quibus sum mancipatus,nemine reprehendente. & ut multorum obmittam condemnationem, solum iudicium internum, & quod in nobis ipsis est, effugere nequimus.ad quod solum respiciendum,& recta uia est incedendum.censere uero illud,quum erit suscipiemus, ut humanum quid dicam. si autem ex aduerso ceciderit,ualere finemus. & nihil ab esse propter censere auferemus. & sic se res habet, si quis id quod bonum est,alicuius rei gratia exercet, non tamen planè uirtutis gratia, ad bonum tamen illud aliquando peruenit, idque assequitur. quemadmodum is, qui lucri causa nauigat, eò peruenit quò tendit,etiam si non lucretur.qui enim bonum propter seipsum honorat & fouet,quoniam rem amat stabilem, firmam etiam circa illud habet animi propensionem, ita ut diuini quid patiatur, & dei illud dicere possit: Ego ille idem sum, nec immutor. nequaquam igitur transmutabitur, nec transponetur, neque unà cum temporibus ac rebus concider, alius ex alio factus, ac multos assumens colores, quemadmodum polypi à petris, quibus adhærent. manet igitur ille idem solidus in dissolubilibus, & inuertibilis in uertibilibus. petra,ut arbitror,contra uentorum impetum & undarum. quæ non concutitur,neque absumitur ab ijs,quæ illam oppugnant. Et de his tantum sit dictum, nequaquam enim mihi uacat, ut contra linguas decertem. forsitan & hæc plura sunt quàm decet. Nunc uero ad uos grex meus,sermo dirigitur.uos mihi facti estis, inquit Paulus, gloria & gaudium, & exultationis corona.uos responsio mea estis,erga eos,qui me discutiunt: ut illis tanquam in architectura,aut pictura rationem exigentibus, sufficiat,ut uos fabricam & picturam meam ostendam,sicque à molestijs liberer.opus enim inquiunt, sermone est fortius.ita & ego uos ostendens conuitia supero. sed quomodo supero? primum quidem si confessionem in patrem & filium, & spiritum sanctum immutabilem,& firmam custodientis.nihil addentes, & nihil subtrahentes, neque aliquid ab una deitate diminuentes. imminutio enim unius,imminutio est totius. eos uero qui aliud quid sapiunt, aut dicunt,aut naturarum mensuris, illud quod unum est dissoluunt, aut diuidunt, tanquam pestem ecclesiæ, & ueritatis uenenum auersemini. non quod illos odio habeatis, sed ut casus eorum uos misereat. Secundo autem, si in rebus gerendis ueræ rationis sectatores uos exhibeatis, quo in uirtute sitis ambidextri, & non ab altera parte destituamini.uos reges purpuram ueneremini. siquidem legislatoribus etiam uerbum, legem feret. cognoscite quantum id sit quod uobis est concreditum. & quid magnum de uobis mysterium, mundus uniuersus uobis subditus,paruo diademati,& breui panniculo innitens.

Superna solius dei sunt, inferna autem & uestra. ut dei euadatis, ĩn uestrã situm est potestare (ut quid audaculum dicam). Cor regis in manu dei esse, & dicitur & creditur. ibi sit potentia uestra, & non in auro & phalangis. Vos qui circa regiam uersamini & thronos, nolite potestare nimium attolli, nolite immortaliter sentire, de his quæ immortalia non sunt. fideles manete dominis uestris, deo autem prius, per quem & his quoque crediti & traditi estis. Qui generis nobilitatem iactitatis, moribus nobiles uos ostendatis. aut uobis molestum aliquid dicam. nobilium autem genus, uere nobilissimum esset magis quàm uestrum, si non & libri ignobiles uobis describerent. Vos sapientes & philosophi, uenerandiq́ barba ac ueste trita, Vos sophistæ & grammatistæ, & qui publicos plausus uenati soleris, haud scio quo pacto sapientes uocari potestis, quum nec primam causam habeatis. uos qui de diuitijs illud dicere auditis, diuitiæ quum affluunt, nolite illis cor apponere, scitote, quod rei confidaris instabili. exonerate aliquid à naue, quo nauigeris leuius. si tibi aduersi quid accider, in illum transfer, cui tua concredis. Vos qui diffluitis delicijs, auferte aliquid carni, ac date spiritui. prope est pauper, ægritudini sucrurte. in hunc proijcitn aliquid quod tibi superest. nónne & tu ægrotas, quum digerere nequeas, & ira bibas, & crapuleris, & aqua inflatus sis intercuti, & satietatem satietare degraues. infirmitatibus igitur inuolutus, non neglige hic Lazarum tuum, ne ex te

Constantinopolis faciat diuitem illic. Vos ciuitas magna, primi cum primis confestim, aut neque in hoc morem geratis, exhibeatis uos mihi primos, non prauitate, sed uirtute, non dissolutos, sed recte institutos. siquidem turpe est ciuitatibus dominari, uoluptatibus uero superari: aut in alijs modeste agere, sed circa cursus equorum, & theatra, & stadia, & uenationes adeo insanire, tanquam talia uitam faciant: & ciuitatem ita ludis deditam esse, quæ prima sit inter ciuitates, quam & alijs exemplar esse totius boni conuenientissimum foret. hæc igitur contemnite, & dei ciuitas eritis. manibus domini depingemini, & assistetis nobiscum coram magno ciuitatis præfecto, splendidi splendide. postea hoc uobis annuntiabo, In ipso Christo domino nostro: cui sit gloria, honor, potentia in secula, Amen.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI quum post ea quæ contra Maximum gesta fuerant reuerteretur ex agro.

DESIDERABAM uos ó filij, pariq́ue mensura desiderabar. credo etenim, si sermoni fidẽ adhibere oportet, næ per gloriationem uestram, quam baben in Christo Iesu domino nostro. hanc enim iuramenti formulam, sanctus mihi fecit spiritus, quo erga uos mouemur, ut præparemus do-

minn

mino populum supersubstantialem. Sanè fidem quanta sit considerare, quod enim ad me pertinet, credo. quod uero ad uos, dilato. nec mirum, quorum enim communis est spiritus, communis est & affectus. quibus autem pari est æquale, illis etiam credere est æquale. nam qui nihil passus est, nec alij credere potest. qui autem patitur, ad assentiendum est promptior. testis uisibilis, affectus inuisibilis: figuræ alienæ, speculum peculiare. quapropter nequaquam à uobis longius discedere uolui, tametsi satis moleste & ægre ferrem, non solum quæ in ciuitatibus accidunt, ueluti timores, tumultus, fora, theatra, gulam, iniurias, impellentia & impulsa, offendentia & offensa, lugentes, gaudentes, nubentes, sepelientes, laudantes, blasphemantes, materiæ malitias, mundi concussiones, cum immutationibus undique uolubilibus, tanquam in euripo & flatibus: sed & magis iam ueneranda hæc, & honorabiliora: de ijs dico, quæ circa gradum hunc & sacram fiunt mensam, ubi nos dominari uidemur, & appropinquare deo: timeo autem ne male appropinquemus, & tanquam stipula igni, ignem nequaquam ferentes. uerum enimuero ad uos sum reuersus, ui quidem distractus, sponte uero regressus, idque promptissime, ac pedibus spontaneis. quum ratio spiritus ita nos deduceret, & tanquam fluctus quidam in pronum nos impelleret. Sanè dies unus tota uita est hominis, ijs qui desiderio laborant. nam Iacob illud aliter mihi habere uidetur, qui annis quatuordecim, Laban Syro pro duabus seruiuit uirginibus, nec laborem sensit. erant enim illi, inquit, dies cuncti sicut dies unus, quia diligebat eas. forsitan quia in oculis erat id, quod desiderabatur, etiã si dilatio triste quid haberet. adeo id quod ad fruendum est expositum, imminuit desiderium. quemadmodũ quidam ante nos dixit. Ego igitur quum apud uos agerem, minime sentiebam affectum. quum uero separatus essem, desiderium cognoui, tyrannum illum dulcem. nec nouum quid, si enim bubulcus adeo conqueritur, quum uitulus ab armento aberrauit: & pastor quum ouis gregem dereliquit: aut auicula foetum suum desiderat, quem nuper reliquerat: ut fistulas sumat, & in speculam quandam ascendat, ac tristitiæ inflet calamos, reuocetque aberrantia tanquam rationabilia: & si exaudiunt, plus gaudet, quàm ob alia cuncta simul, quorum curam non gerebat: auicula uero cum stridore ad nidum aduolat, ac in stridentes incidit pullos, alisque confouet: quanto maiori curæ, oues rationales idoneo pastori esse debent? præcipue quum aliquáliter pro illis fuerit periclitatus. nam & id amori aliquid addit. ac ideo graues istos lupos timeo, ne tenebras obseruantes, gregem nostrum diripiant, sermonibus direptichs & uiolentis. temporis enim opportunitatem quærunt, quoniam in aperto uires nullas habent. Timeo & latrones ac fures, ne atrium transcendant, uel per impudentiam compilent, uel per deceptionem furentur, ut iugulent, occident, ac perdant, rapientes rapinas,

 deuorantes

deuorantes animas, quemadmodum ex prophetis quidam inquit: Timeo & poſticam, ne aliquis ex ijs qui heri ac pridie à nobis ſtabant, illam apertam inueniat, ſicq́; perinde ac domeſticus ingrediatur, tanquam alienus uero inſidietur. multę enim ac uariæ ſunt inſidię illius, qui hæc operatur: nec aliquis talis eſt architectus, actam uerſipellis, quemadmodum ſophiſta malitiæ, aduerſarius ille. Timeo quoque, quod canes iam uiolenter paſtores eſſe contendant. quod mirum quidem eſt, quum nil habeant paſtoralis præterquàm ut comam præſcindant, quam male produxerant. qui neque canes permanent, nec paſtores fiunt, excepto quod dilaniant, diſcerpunt, ac laborem diſſoluunt alienum. quoniam longe facilius eſt deſtruere, quàm conſeruare. & homo quidem inquit Iob, naſcitur labore. fabricatur & nauis labore. per laborem etiam domus conſtruitur. occidere uero, uel diſſoluere, aut incendere unicuique eſt perfacile. Quapropter ne nunc quidem admodum glorientur, qui canes in gregem inſtigare contendunt, qui nec unicam ouem oſtendere poſſent quam congregaſſent, uel ſaluaſſent. non enim benefacere didicerunt, qui ſcelera perpetrant. ſi autem gregem perturbant, hoc & tempeſtas modica, hoc & morbus paruus, hoc & beſtia unica ſubito inuadens, facere poteſt. Deſinant igitur qui ob propriam gloriantur ignominiam, ab improbitateq́ue ſi ſaltem poſſunt deſinant: procidant, adorent, ac plorent coram domino, qui fecit illos, & gregi ſe coniungant, qui non omnino immedicabiles exiſtunt. hæc timidus ego & abſtinens ſuadeo paſtor, ac ob ſecuritatem hanc non ſecus ac ſocordiam accuſor. non enim ſum ex paſtoribus illis, qui lac deuorant, & uelleribus amiciuntur, & quod pingue eſt mactant, & laboris occidunt aſſiduitate, aut uendunt, ac dicunt: Benedictus dominus, ditati ſumus, quum ſe ipſos & nequaquam agnos paſcant. ſi propheticæ uocis memor es, per quam illi paſtores malos expellunt. ſed illorum magis memor ſis, qui cum Paulo dicere poſſunt, Quis languet, & ego non langueo? Quis ſcandalizatur, & ego non cura ardeo? non quæro ueſtra, ſed uos. Conflagraui cum æſtuante in die, & cum frigeſcente in nocte alſi: uox eſt paſtoris patriarchæ, licet nequaquam ouium inſigniorum, & futuri torcularis curam gereret. Ita igitur & propter hæc ac ita ſe habentia uobis reſtiti. Poſtquàm autem reſtiti, age rationem reddamus de ijs, quæ interim emendauimus. Quoniam bonum eſt nos cenſere, non ob uerba ſolum & opera, ſed & omnis temporis & horæ ipſius minimæ ac breuiſſimæ momenta rationem nobis reddendam eſſe. Sanè uos mihi operationem ueſtram iactatis, ac ego in medium ponam, quæ cum memetipſo meditans, philoſophatus ſum. quamnam contemplationem ex ſublimioribus illis, aut à me acceptam obſeruaſtis, aut à uobis ipſis attuliſtis? ſiue in Theologia, ſiue in alijs doctrinis, qualia ego multa & ſæpius uobis exhibui. ſiquidem non ſolum mutuum quæro, ſed & uſuram: non talentum

ſolum

ſolum, ſed & lucrum. ne quis abſcondat & infodiat id quod ei creditum eſt, & defraudet id quod ei mutuo datum eſt, tanquam paruum, quum interim aliena appetatis. Quam igitur operationem laudabilem, aut non ſiniſtre ſapientem fructuoſe attuliſtis? quo lux neſtra coram hominibus luceret, & ex fructu arbor oſtenderetur, & per diſcipulos magiſter cognoſceretur. Sed dicet aliquis, qui ueſtra ſpectat: nam multi ſunt, quidam ex bona uoluntate, alij autem ob curioſitatem: quod deus eſt in uobis, non ſolum prædicatus, ſed & adoratus. Quemadmodum enim nullum opus ſine fide eſt approbatum, quoniam multi, gloriæ gratia, illi, quod honeſtum eſt dant operam, aut etiam inſtinctu naturæ aliquid boni agunt: ita & fides ſine operibus eſt mortua. ne quis uos decipiat inanibus uerbis, ex ijs qui promptè omnia concedunt propter unum, nempe, ut impie agatur in dogmatis, & mali operis mala perſoluatur merces. Oſtendite igitur ex operibus fidem, religionis ueſtræ fertilitatem, num in uanum laborauerimus? num manipuli ueſtri uim habeant ad faciendum ſaniam? & digni ſint, ut reponantur? quo promptius uos excolamus, quis nam fructum faciat centenarium, quis ſexagenarium, quis demum uel tricenarium. aut rurſus num quis ex tricenario ad ſexagenarium excreſcat? ſiquidem ordinem hunc in Euangelijs habemus, qui in centenarium deſinat, ut progrediens ſicut Iſaac, magnus fiat, procedens à uirtute in uirtutem, canticlenas decantans aſcenſionum, aſcenſionemque in corde reponat. Sanè fructum quæro ſuperabundantem ad rationem ueſtram. ueſtrum enim non meum eſt lucrum. immo & noſtrum, quia ueſtrum, quum utilitas à uobis in nos redundet, tanquam in reuerberatione radiorum. Nunquid pauperes alitis? num peregrinos ſuſcipitis? num ſanctorum pedes lauatis? num delitioſe fluxo uiuitis uentri? detur enim. Num ſecundum mandatum delicioſe agitis? quibus delicijs nil eſt melius, nec ſtabilius ijs, qui delicioſe agere uolunt. num quempiam mini ſtrantium altari, & qui honeſte pauper eſt (permittite enim mihi hoc dicere) pro uiribus alitis? quo illi indeſinenter magis altari deſeruiant, & ueſtra accipientes ſua repenſent. quàm turpe eſt nos hæc expetere, & uos nequaquam exhibere. hæc nō ideo admonui, quo tales erga me fiatis. melius eſt enim mihi mori, quàm gloriationem meam exinaniri. & ut Euangelium quod hic fructificaui, ſine remuneratione perdam. ſiquidem Euangelizare neceſſe eſt, contentio uero inutilis. ſed ut uos diſcatis Chriſto benefacere, quum minimo alicui benefeceritis. quemadmodum enim omnia, ſicut ego, excepto peccato, pro me factus eſt Chriſtus: ita & minima quoque mea in ſeipſum ſuſcipit, quum domum impartiris, quum ueſtem, quum captiuum uiſitas, quum ægrotantem inuiſis. uiliſſimum etiam, quum potu frigido, ſolum refrigeras linguam ſitientem. quemadmodum decuiſſet Lazari pauperis, à diuite qui in flamma laborabat, & pro præſentibus delitijs præmium ſumebat, quod Lazari inopiam & exulcerationem neglexiſſet, ut in alio ſeculo Lazari ope indigeret,

indigeret,& uoti compos non fieret. Quæ igitur à uobis exigimus hæc sunt, quæ si feceritis, scio quod non erubescitis, neque à nobis rationem postulabitis, neque in nouissimo die, in qua cuncta nostra congregabuntur, secundum ut dictum est, Et ego ueniam, ut cogitationes & opera uestra congregem. & Ecce homo, & opus ipsius, & præmium eius tum eo. Et hæc sunt nostra, quæ uobis à solitudine offero. Postquàm & Helias suauiter philosophatus est Carmelo, & Ioannes eremo, & Iesus ipse. opera quidem turbis, preces autem ocio & solitudini, ubi plurima mei causa lege sanciuit, ut arbitror, quia opottebat aliqualiter quiescere, & sincere communicare deo, ac mentem parumper reducere ab erroribus. ipse enim nequaquam indigebat secessione. nihil enim in se habebat quod emendaret, quum deus esset, & omnia impleret: sed ut nos disceremus, & operationis tempus, & negocia sublimiora. Quæ sunt igitur solitudinis? Vellem enim tanquam bonus mercator, & ubique lucri cupidus & hic quoque uobis mercis aliquid afferre. Deambulabam ociosus in littore, inclinante iam die. consueui enim semper curas talibus dissoluere remissionibus. Nam nec artus sufferre potest, ut assidue intendatur, sed indiget ut parumper quandoque laxetur, si rursus usui esse debeat, & nequaquam inutilis sagittario in tempore necessitatis. deambulabam igitur, & pedes me ferebant, aspectus uero ad mare dirigebatur. erat autem spectaculum illud nequaquam iucundum, licet aliás sit gratissimum, quum tranquillum est & purpurascit, leuiterque ac placide littoribus alludit. Sed quid hoc erat? dicam enim lubens uerbis scripturæ. uento magno flante, insurgebat mare & fluctuabat. unde autem quemadmodum in similibus fieri solet, partim à longe intumescebant, ac paulatim attollebantur, inde confractæ littoribus illidebantur. aliæ autem proximis impactæ scopulis, ac repulsæ, in spumamque uersæ, leuitate sua in altum iactabantur. tum conchæ, & phucus marinus, necnon ex ostreis leuissima quæque nunc expellebantur, & eijciebantur, nunc uero rursus resorbebantur, quum unda rediret. at quædam immobilia erant & firma, nihilque perpetiebantur, nec perturbabantur, præterquàm quod undis tundebantur. hinc ego ad philosophiæ utilitatem aliquid desumpsi, & quemadmodum cuncta me cum expendere soleo, ac præcipue quum mihi à negocijs contingit ocium, ita & tum mihi euenit, siquidem non inane fuit spectaculum illud, sed uisio ista facta est mihi institutio. Nónne igitur dicebam, mare uita nostra est. humana enim multum salsi ac instabilitatis habent. uenti autem sunt tentationes incidentes, & quæ inexpectate eueniunt. quod mihi & admirandus ille Dauid cognouisse uidetur, dum ait: Salua me domine, quoniam ingressæ sunt aquæ usque ad animam meam. & libera me à profundo aquarum. & perueni ad imum maris, ac tempestas me submersit. ex ijs autem quæ tentabantur, quædam mihi ostreatum demortuarum testæ leuissimæ uidebantur, quæ flatu hinc inde iactarentur. & nil omnino tentationibus

tionibus resistebant. non enim in seipsis robur habebant, & grauitatem consilij sapientis, quibus aduersitatibus resistere possent inridentibus. quidam autem uidebantur petra, petra illa digni, supra quam firmati sumus, & cui semimus: quicunque sapienti usi ratione, & multorum exuperantes humilitatem omnia tolerant, constanter & inconcusse, derident que eos, uel miserentur eorum qui concutiuntur. hoc quidem propter sapientiam, illud autem propter humanitatem. ipsi autem inter turpia ponunt, absentia mala contemnere, seu potius non timenda esse: præsentia uero inculpate. & quæ nam ex his? transitoria nempe, non secus ac stabilia. & extra tempus philosophari, at in necessitatibus omni carere prudentia. Quemadmodum si quis se optimum censeat athletam, quum tamen nunquam in stadium descenderit: aut gubernatorem eximium, qui in tranquillitate multum de arte gloriatur, in tempestate autem gubernacula relinquit. Cæterum postquàm semel in hos incidi sermones, ad aliam quoque deueni similitudinem, admodum rebus præsentibus conuenientem. forsitan me senem & fabulæ narratorem existimatis, licet illam uobis explanauerim: sed patiendum mihi puto, quum sciam scripturam sæpius ad demonstrationem manifestiorem talibus uti. Arbor quædam est fabulosa, quæ excisa magis germinat, & contra ferrum decertat. & si quid mirabilius in re mirabiliori dicere oportet, morte uiuit, & abscissa pullulat, necnon consumpta augetur. hæc referunt fabulæ, & arbusti illius natura talis est. mihi autem manifeste uidetur, tale quid philosophum esse, qui per afflictiones clarescit, & ex grauibus materiam facit uirtutis. ac in aduersis gloriatur, nec dextris iustitiæ armis extollitur, nec sinistris deprimitur: sed semper ille idem, licet non in eisdem permanet, tanquam aurum in fornace igne examinatum. Proinde ita consideremus: si quis generosus est, sanguinis etiam nobilitatem ostendit, quo dupliciter nobilis appareat, & natalibus, & uirtutibus. si uero ignobilis secundum stemmata, & lutum hoc ex quo facti sumus, si saltem lutum multum differt à luto: splendidam opponit actionem, & quam unusquisque sibi ipsi uel ad melius, uel deterius fingit. Aliam uero nobilitatem quæ statuis insculpitur, aut per generationem seritur, tanquam adulterinam aut precij nullius paruipendit. Triplex enim genus est. primum quod ex supernis hausimus, quo omnes æqualiter nobiles sumus. quoniam secundum imaginem dei sumus facti. aliud genus à carne exordium sumit, quamuis haud sciam, num quis eo nobilis esse possit, quum sit corruptioni subiectum. tertium genus est, quod à prauitate, aut uirtute initium sumit, de quo plus aut minus participamus, secundum quod, ut arbitror, plus imaginem puram custodimus, aut corrumpimus. Hanc nobilitatem unusquisque uere sapiens, & philosophus amabit. Quartum uero genus, quod per literas fit & edicta, tum precio dignum censebo, quum & pulchritudinem, quæ in coloribus est, suscipiam. Simiamque uenerabor, quum nobilitas.

leo

leo esse iubebitur. Sanè si quis iuuenis est, animi affectibus uiriliter resistat, & in hoc sua fruatur iuuentute, ne quid iuuenile patiatur, sed senilem prudentiam in uigenti ostenbat corpore. & plus uictoria gaudebit quàm si in Olympiaco coronaretur certamine. in communi enim orbis theatro uincet uictoria innocenti. Porrò si quis in senium uergit, nequaquam tamen anima senescat, suscipiat dissolutionem, tanquam præscriptum, necessariæ libertatis diem. Placide ad reliqua pergat, ubi nemo amplius intempestiuus est, uel senex, sed omnes spiritali ætate perfecti. Quod si pulchritudinem quis nactus est, pulchritudini pulchritudinem addat. animæ nempe, corporis. quod si flos pertransijt inoffense, uergit ad seipsum, neque nouit an sit uisus turpis aspectu, pulcher uero recessu, non secus ac rosa odora in calice suo recondita, redolet etiam si non amplius floreat. Siquidem uera pulchritudo apud filios hominum, nullo unquam tempore ab extra se spectandam præbet: uerum obtutum ad internum flectit hominem. Quod si quis bona est ualitudine, sanitate ad optima utatur: admoneat uerbis, redarguat, fiducialiter agat, uigilet, humi dormitet, ieiunet, materiam extenuet, terrestria & cœlestia speculetur, omni studio mortem meditetur. Si uero aliquis ægrotat, pugnet. quod si succumbit, uincat, & assequatur ne amplius pugnet. Si uero diues est aliquis, à diuitijs philosophari incipiat, distribuat indigentibus de ijs quæ possidet tanquam aliorum dispensator: quo illis ob distributionem bene eueniat, ipse uero ad deum subleuetur, nihil præter crucem & corpus possidens. Quod si pauper est, in deo sit diues, & ut diuites rideat, quod semper acquirunt, semper tamen egent, ideo nempe, quod plus indigent, ac ita bibunt ut plus sitiant. Esurit quis, cum uolatilibus pascatur, qui uitam sine semine & aratro agunt. cum Helia apud mulierem uiuet Sareptanam, ubi uasculum olei non deficiet, nec hydria farinæ minuetur, sed hoc semper fluet, hæc autem coletur abundantius, quo uidua honoretur hospitalis, nutriatque nutrientem. Sitit aliquis, fontes habet & flumina. potum haud inebriantem, nec qui mensuratur, etiam si cuncta ob ariditatem deficiant. Porrò si quis alget, hoc & Paulo accidit. sed quousque? est aliquid & petræ indumentum, de qua re tibi Iob fidem faciat, dum ait: Quia amictum non habebant, petra amiciebantur. quin & perfectiora mihi considera. maledicitur alicui, in hoc uincat, ne ipse te maledicat. persequutionem pariter, toleret. blasphemia impetitus, deprecetur. calumniam sustinet, oret. in dextra gena percussus, sinistram præbeat. quod si tertia superesset, & illa offerri deberet, quo magis percutientem longanimem esse doceat, opere instruens quod sermone est impossibile. Exprobrabit quis? hoc & Christo accidit. honoretur ergo ignominiæ communicatione, etiam si audit quod Samaritanus sit, etiam si dæmone obsessus dicatur, omnia cum deo suscipiantur. siquidem multa adhuc desunt, etiam si multa patiatur, acetum, sel, corona spinea, sceptrum ex calamo, chlamys coccinea, crux, claui

claui,lattones unà cruci affixi, prætereuntium illusio: deum enim plus habe re oportet,in eo quod plus fert ignominiæ.nihil philophia est inexpugnabi lius, nihil quod minus lædi queat: omnia prius cedunt quàm philosophus. Onager est in deserto,ait Iob,ociosus & liber, ciuitatis irridens multitudinē, exactoris tributi inculpationem nequaquā audiens. Monoceros est animal liberū,si uolueris tibi seruiet, siue eum ad præsepe alligaueris, seu sub iugum miseris. Quod si ab omnibus quæ in terra sunt excludatur,adaptat sibi alas, aquilæ instar, & conuertit se ad domum illius,qui fecit eum,& ad deum aspi rat. Dicam & summatim quid. Duo sunt insuperabilia:deus,& angelus:ter tium uero philosophus,immaterialis in materia,in corpore incircunscriptus, in terra cœlestis,in passionibus passionum expers. in omnibus cedit,præter quàm prudentia:uincit uincentes, & eos qui se uincere putant. Proinde post quàm sermo noster philosophum descripsit,inde initium sumens,unde dice bam, Age,& nos ab his nostra expendamus: nam & ego spiritum dei habe re uideor, & si alicui horum uulnerabilis & comprehensibilis esse censeor: ut si ij qui nos odio habent,& oppugnant,inueniant succumbētem:conatui ta men,& si non professioni ignoscant: si uero meliorem pugnantibus & subli miorem,aut prauitatē abijciant,aut uiam magis nouam maliciæ excogitent, præsentemq; hanc contemnant:& nequaquam præter prauitatem & stulti tiam etiam criminentur,tanquam in uanum peruerse agentes:& neq; in hoc cui maxime student offendere scientes:quid enim obmitterent,quos omnia audere uidemus, in quo homo hominem offendere posset? Imperitum uo cant:at ego unam sapientiā esse scio,timere deum:siquidem, Initium sapien tiæ,timor domini est. & finis uerbi,totum audi, Deum time. Hæc Salomon sapientissimus. Ostendant igitur me absq; timore esse,& uincant. Aliam au tem sapientiam partim negligere, partim uero adipisci opto. sed & spero,spi ritui confidens. Sed paupertatem, diuitias meas,mihi exprobrant. Sed uti nam & pānos hos attritos exuere possem,quo nudus uitæ huius spinas effu gerem. Vtinam & cito fragile hoc corporis deponam indumentum, quo ac cipiam leuius. Patria extorrem uocant, quàm abiecte de nobis sentiunt. Ve re iniurij & osores hospitum, siquidem, heus uos, patria mihi est circunscri pta,omnis patria,& nulla:tu autem nōnne peregrinus es & aduena? nequa quam tuam laudo habitationem,si ita sentis: timendū enim ne ueta excidas patria,ad quam nostræ ciuilitatis spem teponere oportet. Senectutē autem & malam ualetudinem nobis exprobrare noli: nō totum hoc materiæ est,& naturæ. Nam,ut aliquid ex meis noscas secretis,est adhuc aliquid quod cogi tatio expendit,ut parumper etiam glorier,neq; tu tam obesus,& camiuotus suaue es spectaculum: utinam & te quoq; canicies commendaret, & pallor, quo prudēs esse crederetis & philosophus. Et quid plus? A' thronis quibus dam deturbant:sed ab illis,ad quos libenter uel nunc, uel prius ascendi: bea tos autem censeo eos,qui ascenderunt: tu autem mihi illos suaues facis, cum

Philosophus

Z tu tam

tu tam indigne ascendis. nõne pridie in ijs quæ acciderunt, meam uobis opinionem ostendi. aut illa erant deliciæ, & desiderij expetimẽtum: artifices dolosi, omnia sua de alijs propria suspicantur & dicunt. quid autem contritio? quid execrationes? quas publice aduersus nos ipsos fecimus? quid autem lachrymæ? & ut nobis fieremus miserabiles. sed & paulo minus odiosi propter concertationes. præsidentia nos priuant, quàm olim prudens quis mirabatur: nunc autem, quemadmodum mihi uidetur, fugere præcipui est intellectus. propter eam enim cuncta nostra agitatis & perturbatis, propter eam fures orbis in suspicione sunt, & bello quodã stolido, & quod nec nomen habet. propter eam periculum nobis imminet, ne inter homines connumeremur, quamuis à deo simus creati, & magnum & commune nomen amittamus: ita ut satius foret, ne præsidentia unquam fuisset, nec loci præeminentia, nomenq; tyrannicum, & à uirtute sola cognosceremur. Nunc uero dextrum illud, & sinistrum, & medium, & sublimius, & humilius, & præcessio, uel simulatio, nõnne multam fecit cõtritionem inaniter, ac multos in foueam impulit, & in sinistram hœdorum manum abduxit. non ex inferioribus solum, sed etiam ex pastoribus, qui cum doctores essent in Israel hæc ignorarunt. Ab altaribus nos excludunt. sed ego aliud noui altare, cuius typum gerunt, quæ nunc uidentur. super quo nec ascia nec manus ascendit, neq; quod ferrum audiuit, neq; aliquid arte fabricatũ aut uarium. Sed totum opus mentis est, & cõteplationis ascensus. illi astabo. ibi offeram acceptabilia. & hostiam, & oblationes, & holocaustomata, longe meliora q̃ quæ nunc offeruntur, quantũ ueritas melior est q̃ umbra: de quo & Dauid ille magnus mihi philosophari uidetur, dum ait, Et introibo ad altare dei: qui spiritalem meam lætificat iuuentutem. ab hoc altari nec omnis mihi insidians auellet. Sed à ciuitate depellent. uerum non ab ea quæ in supernis est. Verum hoc agant qui nos oderunt, & assidue oppugnant, donec autem non possunt, aquæ nos aspergant guttis, seu aura uetberent. aut in somnijs ludant: ita ego illorum uideo bellum. Sed pecunijs spoliabunt. Verum quibus? si meis, alas mihi incident, quas nequaq; habeo. si uero ecclesiæ, hoc utiq; est pro quo omne bellum. propter hoc & fur loculorum indignarut, & deum potentissimũ triginta prodit argenteis. tanto precio, nequaquã proditus, sed proditor dignus erat. Verum domus occludent, alimenta abscindent, amicos abalienabũt. admodum enim multos ut cernis degrauauimus. qui ultro etiã accersunt. nõ enim ingrati erimus. quod si etiã degrauamus, patiendũ est magis quàm addendum. huius rei causa est, domus quædam pia & deo chara nos pauit, qualis Helisæum Sunamitidis. cognatorum corpus est. cognatorum spiritus. omnia liberaliter. à quibus & populus iste instituitur, susfurans adhuc pietatem persequutam, non sine timore & periculo. rependat ei deus in die retributionis. Delicias autem si sequimur, delicias è nobis capiant, qui nos persequuntur, non enim aliud quid maius mihi imprecabor. Amici autem nil mali

patientes

patientes, recte scio, nos effugient. hoc enim pariter iniuria afficere & unà dolere fecit. Vetum iam pridem assueti sumus, ut ab his despecti, corũ feramus superbiam. Nam ex amicis meis & proximis aliqui manifeste aduersus me appropinquauetunt, alij autem qui erant humanissimi, à longe steterunt. & in nocte hac omnes scandalum sunt passi, sed parum aberat, quin & Petrus me abnegaret. & forsitan nec amare fleret, quo peccatum curaret. solus ego audax & confidentiæ plenus, ut uidetur. solus bene speratus in terribilibus. solus tolerans & publica præponens, & propria despiciens. & ortui & occasui pugnando cognitus. Proh desperatio. si consistent aduersum me castra, non timebit cor meum. si insurgat aduersum me præliũ, in hoc ego sperabo. tantum abest ut existimem timendum esse aliquid ex præsentibus, ut intermissis proprijs, deplorem eos qui me offendunt olim membra Christi, membra mihi honoranda. etiam si nunc sint corrupta. membra huius pascuæ. quæ amisi paulominus quàm collegi. quomodo distracta estis, & distraxistis. tanquam iuuencæ è uinculis laxatæ. quomodo altare contra altare erigitis? quomodo facti estis in desolationem repente? quomodo, & uos ipsi mortificati estis incisione, nosq; dolere fecistis? quomodo simplicitate pastorum in gregis dissolutionem abusi estis? non enim illos ob inexperientiam inculpabo, sed uos ob prauitarem incusabo. perditioni tuæ Israel quis subuenier? quonam pharmaco utar conglutinatiuo? quibus alligaturis? quomodo coniungam dissidentia? quibus lachrymis? quib. sermonibus? quibus orationibus curabo id, quod est attritum? forsitan hoc modo. Trinitas sancta, mansueta, & perfecta, ac recte à nobis copulata ac uenerata. tuum est hoc opus. tuaq; emendatio. tu nobis istos restitue, in tantum distantes quod separationem unitatem esse doceant. & nobis ob labores hos retribue cœlestia, & seditione carentia. sed & quod præcipuum est & maximum, ut te perfectiorem & puriorem deprehendant. Quomodo tu ipsa & unitas esse nosceris, & trinitas inueniris, quomodo ingenitum, & genitum, & procedens, una sit natura tres proprietates, unus deus, super omnes, & per omnes, & in omnibus. neq; præponendus, neq; postponendus, nec diminuendus, neq; incisus. hoc quidem nuper deprehensus, hoc uero inquisitus. forsitã aliquando quantus existas deprehenderis, ab ijs, qui te hic bene quærunt, per uitam & contemplationem. tibi sit omnis gloria, bonor, & potestas in secula Amen.

ORATIO BEATI GREGORII NAZIANZENI habita in præsentia episcoporum centum quinquaginta.

QVOMODO uobis Pastores chari, & compastores, quorum pedes frugiferi sunt, & qui annunciatis pacem, & bona cum quibus aduenistis, res placent nostræ? oportune autem hoc tempore uenistis, non ut oues errantes reducatis, sed ut pastorem peregrinum consideretis. quemadmodum se habeat peregrinatio nostra, & quis nam illius fru-

ctus,seu potius spiritus qui in nobis est,cui semper cõmunicatis, & nũc communicamus,nihil proprij habere desiderantes, nec forte habentes. igitur inter uos ipsos perpendaris,& discaris,censoresq́ sitis rerum nostrarum meliores,num oporteat,ut quemadmodum, quum in administratione rei militaris,seu præfectura populari,aut dispensatione domestica, pecuniarum exigitur ratio,ita nos quoq; publice illam reddere,ob ea propter quæ accusamur. haud enim uerecundamur si iudicati fuerimus,quoniam pro parte etiam iudicamus, & ambo hæc cum eadem dilectione, quæ lex uetusta est. Nam & Paulus non ideo Euangeliũ apostolis communicauit,ut contenderetur, cum contentio ab omni spiritu bono sit remota,sed ut firmaretur,id quod emendatum erat,aut emendaretur,quod emẽdatione indigebat. saltem tale quid erat in ijs,quæ ab eo dicebantur uel fiebant, quemadmodũ ipse ostendit,de seipso scribens. Quoniam & spiritus propheratum prophetis subijcit, secundum disciplinam spiritus,qui cuncta bene dispensat & diuidit. Si hęc autem illius,& quorundam sunt propria,ego uero publice & omnibus rationẽ reddo,mirari nolite.potius enim utilitatem ex argumentorum libertate capere uolo,quemadmodũ & ille,quàm ut uidear deficere,in eo quod decet, ne fortè in uanũ curro,aut cutram.nec aliter me excusabo, quàm quod sermonem per species diuidam. Quæ igitur excusatio mea est:si falsa reprehẽdite,si uera testimonium præbete his,de quibus est sermo. Vos enim mihi & defensio,& testes,& gloriationis estis corona,ut & ego quid ex Apostoli dictis iuueniliter usurpare audeam. Ouile hoc aliquando paruũ fuit & imperfectũ, quantum pertinebat ad uisibilia,sed nec ouile erat, uetum parui ouilis uestigium, & residuum, inordinatũ, Episcopo cassum,& indefinitum,nec pascua habens libera,neq; caulam.errabat in montibus & speluncis,ac cauernis terræ.cum aliud aliter esset dispersum & segregatum,sicut unicuiq; cõtingebat; tectum,aut pastum,propriam'ue suffurans salutem. quemadmodum ouile illud quod leones expellunt,aut tempestas dissoluit, aut tenebræ disijciunt. quemadmodum deplorant prophetæ, dum calamitates tales populo æquiparant Israelitico,quum traderetur gentibus. Deplorauimus & nos ea quæ luctu digna duximus,cum expelleremur, & abijciebamur ad omnem montem & collem,sicut pastor errans in eremo.& hyems quædã mala ecclesiam detinebat.ac feræ potentes grassabantur. quæ ne nunc quidẽ post tranquillitatem redditam nobis parcunt,sed sine pudore,tempore etiam sunt uiolentiores. ac tristis quædam caligo omnia occupauerat,& obtexerat, multũ nona Ægyptiaca plaga grauior:de caligine loquor quæ tangi poterat: propter quam parũ aberat,quin inter nos nec cernere potuissemus.& ut aliquid maiori compassione dignum dicam,tanquam patri nos tradenti cõfisus: Abraham non cognouit nos,& Israel non cognouit nos. Sed tu pater noster es,& ad te aspirimus,præter te alium non cognoscimus,nomen tuũ nominamus. propter illud excusabo. Sed & iudicia loquar ad te, inquit Hieremias, facti

sumus

sumus tanquam ab initio, quum nõ coercebas nos, & latebat nos testamen-
tum tuum sanctum, & abstulisti à nobis misericordiam tuam. propterea fa-
cti sumus opprobrium dilecto tuo. nos trinitatis adoratores. perfectæ deita-
tis profugi perfecti. & qui nihil super nos acceptum nobis ferre audemus. ne-
que tantum, sicut impie & deo pugnántes, attolli linguis, ut dominationem
faciamus cõseruam. sed traditi sumus propter alia peccata nostra. & quia ne-
quaquam digne ad mandata tua conuersi sumus. quia post malas nostras
ambulauimus cogitationes. propter quid enim aliud traditi essemus? uiris
iniquissimis & pessimis, ultra omnes qui habitant orbem terrarum. Ex qui- *Iulianus*
bus, primus Nabuchodonosor nos oppressit, qui cum Christo contra Chri-
stum insaniuit, & propterea Christum odio habuit, quoniam per ipsum sal-
uatus fuerat. & pro sacris libris impia suscepit sacrificia. comedisset me. diui-
sisset me. abscondisset me caligo tenuis. ne & flens quoq; à scriptura discedã.
nisi dominus succurrisset mihi, & ipsum iuste manibus dedisset iniustorum,
ad Persasq; ablegasset. qualia dei sunt iudicia? & super sanguinẽ iniustum,
sanguis effusus est iuste. quum hic solum non amplius ultio cunctaretur di-
uina. parum enim abfuit quin anima mea in inferno habitaret. Cæterũ nec *Valens*
secundus illo humanior fuit, si non grauior etiam. & tanto magis, quia Chri-
sti præ se nomen ferens Christum mentiebatur, eratq; Christianis oppro-
brium. quibus & facere impium erat, & pati ingloriosum: quoniam in re nul-
la iniuriam pati uidebantur. neq; magnificum martyrij nomen adipisci po-
terant, sed & hic suffurabatur ueritatẽ, quod Christiani paterentur, & tamen
sicut impij corriperẽtur. Heu in quantis malis uersati sumus. quoniam ignis
deuorauit speciosa orbis. reliqua depasta est locusta, & reliquias locustæ de-
uorauit erugo. inde & bruchus, ac inde nescio quid præter hæc, semper aliud
super aliud pullulans malum. quis temporis illius ærumnas cunctas, & quæ
tunc nos comprehenderunt enumerare posset? siue id exactionem uocare
oportet, siue probationem, siue examinationẽ, excepto eo quod transiuimus
per ignem & aquam, & peruenimus ad requiem, bona eius uolũtate qui nos
saluauit. Sed ut redeam unde me impetus abstulerat. tusculum hoc aliquan-
do paruulum erat & pauperculum. & nondum pietatis seminibus & doctri-
nis excultum, sicut deus totum hunc mundum excoluit. sed nec pauperis ali-
cuius erat egeni. uel mediocris, ut uidetur. imò nec colebatur totum. nec hor-
rea uel aliud tale habebat. nec falce dignũ. nec cumulo. neq; manipulos par-
uos. sed immaturos. & qualia sunt reiectamenta, quæ nec manũ implent me-
tentis. nec quæ prætereuntium prouocarent benedictionem. Nunc uero tale
nobis rus est. talis & messis. magnum quidem, & segete egregium. pingue
quoq; contemplatori occultorum, & tali agricola dignum. multa animarum
armans milia. recte uerbo excultum. non tamen multis cognitum. nec subito
in unum congregatum. sed paulatim collectum. sicut calamus tempore mes-
sis. & sicut racemus in uindemia, cum non superest uua. sed & hæc mihi ad-

denda uidentur, admodumq; oportune. tanquam speculatorem in eremo inueni Israel. & sicut acinum unum, aut alterum maturum, in racemo immaturo. benedictionem quidem domini custoditam, & primitias consecratas. excepto adhuc pauco & raro. & quod nequaquam implet os comedentis. & sicut signum super colle. & sicut nauis malum super monte. seu aliud quid singulare. & quod non à multis est contemplabile. & hæc prioris fuere paupertatis & tristitiæ. Postquàm autem deus depauperans & ditans. mortificans & uiuificans. qui facit omnia. & præparat solum uoluntate. qui facit ex nocte diem. ex hyeme uer. ex tempestate tranquillitatem. ex terræ siccitate humiditatem. & hoc sæpius ob unius iusti preces. qui multam etiam patitur persequutionem. Qui mansuetos tollit in altum, peccatores autem ad terram usq; humiliat: illud ad seipsum dixit: Videns uidi afflictionem Israel, & non addent ultra, ut luto & lateribus illum affligant. & dicens cõsiderauit. & considerans saluauit. & eduxit populum suum in manu forti, & brachio excelso. In manu Mosis & Aaron dilectorum suorum. quid fit? & quæ miracula perpetrantur? ea nempe quæ libri referunt, & memoria conseruat. nam ultra illa in uia facta, & strepitum magnum, succinctius quid dicam. Ioseph solus in Ægyptum est delatus. & paulopost sexaginta myriades ex Ægypto sunt reuersæ. quid hac re mirabilius? seu maius diuinæ magnitudinis testimonium, quàm ex rebus fermè impossibilibus facere possibilia? & ut terra promissionis hæreditate possideretur, propter unum qui odio habitus fuerat. qui enim uenditus erat genti alienæ, in gentem excreuit magnam. & parua illa propago uinea fit speciosa. & tanta, ut flumina transcendat, & extendatur usq; ad mare, ex terminis dilatata in terminos, cuius gloria montiũ contegit excelsa, attolliturq; supra cedros. & hæc sunt miracula dei. sed ut montes & cedros omittamus, talis olim erat grex iste. nunc uero ita obediens & dilatatus. & licet olim non esset populus, in talem tamẽ paulatim auctus est numerum: propherizo autem quod plus augebitur. hoc enim mihi sanctus spondet spiritus, si quid in me est propheticum, & ego futura cerno. sed & ob præcedentia cõfido. & tanquam uerbi collectaneus, futura intellectu deprehendo. longe magis enim mirandum est, quod ex tam paruo numero, adeo aucta sit, quàm quod nunc in summum ueniat splendorem. Ex quo enim cœpit congregari, ab eo qui uiuificat mortuos, ossaq; ad ossa coniuncta sunt, & harmonia ad harmoniam, & aridis datus est spiritus uitæ, & renascentiæ, recte scio quod uniuersa impleri oportet resurrectio. ne extollantur in semet ipsis. irritatores, & umbram amplectentes, aut è somno suscitati, seu auras spirantes, uel nauis uestigia per undas aliquid habere putent. Vlulauit pinus, quoniam cecidit cedrus: aliorum erudiantur malis, & discant, quod non in finem usq; opprimetur pauper. neq; deitas detruncata & diuisa sustinebit, ne in excessu, quemadmodum Abacuc inquit, detruncentur capita po-

tentum. noſtis id quod imperat, & cui imperatur: ac quomodo potiſſimum deitas iniuria afficiatur, diſfracta, conditura'q; pari deitatis degrauetur hono re. Videor & mihi hancuocem audire ab eo qui in unum colligit diſperſos, & ſuſcipit oppreſſos, dilatabo adhuc terminos tuos, ac illos extendam in dexteram & ſiniſtram ac Caulam tuam, inquit, firmabo. ego te tradidi, & ego tibi ſuccurram. In ira parumper te percuſſi, & in miſericordia æterna. glorificabo te. Maior menſura eſt clementiæ quàm menſura emēdationis. illa propter malitiam, hæc uero propter trinitatem adoratam. illa propter purgationem, iſta autem propter meam gloriam. qui glorifico glorificantes, & ad æmulationem prouoco æmulantes. Ecce hæc à me ſunt obſignata. & hæc eſt retributionis lex indiſſolubilis. tu uero mihi recenſe parietes, & incruſtationes, & calculum ornatum, & curſus longos, & recurſus, & auro ſplende, & circumſplende. hunc quidem ut aquam ſeminaſti, illud autem ut arenam collegiſti, ignorans quod melior eſt manifeſta fides, quàm impietas multiplex, & plures ſunt deo tres collecti in nomine domini, quàm multi negantes diuinitatem: ſi ſaltem unum Abraham, omnibus præponere uolueris Chananæis, & unum Lot omnib. Sodomitis, & Madianitis Moyſen peregrinum & exulem. quid autem trecenti illi, qui cum Gedeone deprehenſi fuere? nonne milibus multis qui reuerſi ſunt præferendi erunt? quid uernaculi Abrabam, qui paulò plures illis erant? multos tamen reges, & exercitum tam copioſum perſequuti ſunt, & in fugam uerterunt. licet numero eſſent pauci. Illud autem quomodo noſtis? quod ſi fiet numerus filiorum Iſrael tanquam harena maris, reliquum ſaluabitur. quid autem hoc? reſeruaui mihi ſeptem milia uirorum, qui non incuruauerunt genua ſua coram Baal. nónne ita ſe res habet? nónne nequaquam in plurimis clareſcit Deus. Tu mihi numeras myriades, Deus autem ſaluandos. & tu quidem immenſitatem terræ, ego autem uaſa electionis. nihil enim deo tam magnificum, ſicut ſermo depuratus, & anima perfecta in doctrinis ueritatis. Quid enim dignum eſt factori omnium? & apud quem omnia, & in quem omnia? dare aliquid & offerre deo, nequaquam unius manus opus eſt, aut ſubſtantiæ. ſed nec ſi quis uniuerſam opulentiam humanam aut copiam in unum conferret, illum honorare poſſet. Nónne cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus. & qualem domum mihi ædificabis? aut quis mihi locus erit ad requiem? Proinde poſtquàm neceſſe eſt à dignitate aberrare: quod ſecundum eſt, à uobis pietatem peto, diuitias mibi communes & condignas: quibus fortè ualde diuitem ſuperat, admodum pauper, ſi eſt magnanimus. ſiquidem contentio talis profeſſionis eſt, & nequaquam abundantiæ. Hæc enim, ut ſciatis, è manu ueſtra accipiam, aulam meam conculcare, ne addatis. ſed calcabunt eam pedes manſuetorum, cognoſcentium me, & uerbum meum unigenitum, & ſpiritum ſanctum, ſanè, & legitime, donec hæreditate acceperint montem meum ſanctum, ad tempus arca apud alienigenas. nunc autem pa-

rumper deliciosi sitis in alienis, & fruimini uoluntate. quia quemadmodum
me reijcere deliberatis, ita & ego abijciam uos, ait Dominus dominator om-
nium. hæc mihi uisus sum à domino audire dicente, & scire faciente: & ultra
hæc etiam, deum, ad populum clamãtem, qui ex pauco factus est iam mul-
tus, & satis ex disperso collectus, ac forsitan ob misericordiam non amplius
inuidiæ obnoxius. transite per portas meas & dilatemini, ne semper labore-
tis habitantes in tentorijs, nec super uos affligentes gaudeant. ad angelos ue-
ro præsidentes ait: credo enim alios alijs præesse ecclesijs, quemadmodum
me Ioannes in Apocalypsi docet: Viam facite populo meo, & lapides è uia
proijciatis, quo nihil sit populo impedimento, neq; offendiculo in itinere &
introitu diuino, nunc quidem ad manufactã, paulopost uero ad Hierusalem
supernam, & sancta sanctorum, quæ ibi sunt. & quæ finem tandem esse scio
ærumnarum præsentium & anxietatum, ijs qui bene incedunt. Inter quos &
uos estis uocati sancti. populus acceptus. sacerdotium regale. funiculus domi-
ni fortissimus. à stilla fluuius totus. à scintilla lampas cœlestis. ex grano sylua
arborum, super quibus requiescunt uolatilia. Tale donum uobis offerimus
Pastores chari. tales adducimus. talibus nostros excipimus amicos, & hospi-
tes, & compèregrinos. nihil his pulchrius aut splendidius, uobis offerre pos-
sumus, etiam si ea quæramus quæ maxima habemus. quo sciatis nos pere-
grinos esse, sed non indigẽtes. uerum pauperes, multis autem ditantes. hæc
si parua sunt & momenti nullius, audire uolo quænam sint maiora, & precio-
siora. Si enim ciuitatem, orbis oculum, terra & mari fortissimam, & quasi or-
tus & occasus uinculum indesinens: in quã undiq; summa concurrunt, & un-
de incipitur tanquam ex emporio quodam fidei communi: si hanc inquam,
satis firmatis, & stabilitis sermonibus, hominum non magnorum, tot præci-
pue linguis perturbatam, & ita ubiq; facitis, ocium alibi magnum & studio
dignum est agendum. Si autem id facitis sermonibus hominũ laudatorum,
date aliquid & nobis. ut pro his contendamus, & ipsi partem aliquam uisi-
bilibus his inseramus. extolle oculos per gyrum & uide, omnis qui meorum
sermonum es scrutator: uide coronam gloriæ connexam, pro mercenarijs
Ephrem, & corona iniuriæ. Vide consessum presbyterorum, canicie & pru-
dentia ornatum. diaconum modestiam, non longe ab eodem remotam spi-
ritu. Lectorum decorem. Populi discendi ardorem. quantáque tam in uiris
quàm in mulieribus uirtutis sit æqualitas. quantum rursus sapientiæ in ui-
ris. quantum in simplicioribus. qui omnes sapiunt diuina. quantum in impe-
rantibus, quantum in obedientibus. qui hinc omnes bene incipiunt. quan-
tum in militibus. quantum in nobilibus. quantum in sermonibus, & cir-
ca sermones. omnibus dei militibus. qui in alijs mansueti sunt, sed pugna-
ces pro spiritu. omnibus qui supernum uenerantur senatum. ad hanc ma-
num adduc peditatum. spiritum nempe uiuificantem. omnibus ratione præ-
ditis, tanquam ueris uerbi existentis cultoribus. mulierum quoq; quæ sub
iugo

iugo magis deo quàm carni sunt colligatæ. mulierum quæ sine iugo sunt & liberæ. omne quod deputatum est deo. quicquid ex iuuenibus constat. quicquid ex senibus. quibus hoc quidem recte procedit in senectute. hoc autem manere cogitur immortale, spe renouatum meliori. ad hāc coronam de qua loquor nectendam, non secundum dominū loquor, nihilominus tamen loquar, & ego adiumento ero plectentibus. hoc enim & aliqualiter meorū sermonum opus existit. non eorum quos proiecimus, sed quos dileximus. neq; meretricium, quemadmodum quidam dixit, qui nos diffamauit, tam sermone quàm opere scortator. sed ualde modestorū. ex his enim quidam & mei spiritus germen sunt & fructus. quemadmodū generosus nouit spiritus, eos qui corporibus renunciarunt. Quin etiam testimonium sat scio, mihi præbebunt omnes ex uobis grati, postq; omnes excoluimus. & merces mihi sufficiens est confessio sola. nil aliud em̄ quærimus, nec quæsiuimus. Virtus enim precium haud curat. sed solum ad id quod honestū est respicit, quo permaneat uirtus. Vultis & addemus aliquid iuuenilius. cernite linguas contrarias, mansuefactas, & qui contra diuinitatem pugnabant quiescentes. & hoc est spiritus. & hoc nostræ est agriculturæ. non enim indocte docemus. neq; iniurijs decertamus, quemadmodum accidit multis, qui sermone pugnant contra loquentes. paruitatemq; intellectus, iniurijs quādoq; detegunt. illi enim sermones, quemadmodū & sepiæ atramentum, contra seipsos expuunt, quò effugiant uenantes, aut latitent indagantes. Sed ostendimus quēadmodum in pugna pro Christo sit decertandum. pacificum illum & māsuetum. & qui imbecillitates nostras portauit. neque quiescimus iuxta sermonem ueritatis, obmittentes aliquid de mansuetudine propter gloriam. bonum enim haud male uenamur, quum uero legitime pugnauimus, quiescimus & intra leges nostras & regulas spiritus nos continemus. Et de his quidem ita sentio, & cunctis animatum dispensatoribus ac sermonis quæstoribus legem fero, ne rebus exasperentur duris, nec extollantur secundis: sed ratione utantur in sermonibus, & neutram supergrediantur mensuram. sed oportet forsitan desiderantibus uobis fidei etiam ipsius sermonem ostendere, si saltem aliquem habemus. Ego enim memoriæ sanctificabor assiduitate, quum populus hic utilitatem capit, talibus præ cunctis alijs gaudens sermonibus. Vnde uos cognoscere poteritis, utrum non frustra odio habeamur, ob manifestationem ueritatis, dum cum quibusdam decertamus, alios uero præuenimus. quemadmodum enim in submersione aquarum, quædam penitus in profundo celantur: quædam uero impulsa ebuliunt, audituiq; eiectionem promittunt, differunt tamen: quædam uero resorbentur: ita ij, qui de deo philosophantur, ne dicam qui penitus sunt ingrati. hi enim omnino occultam & latentem in se habēt pietatem. alij autem parturiunt. qui quidem id quod impium est, fugiunt: quod autem pium est, nequaquam libere profitentur. siue quod domestica quadam dispensatione utantur in sermonibus: siue

quia

quia ob timiditatem illac fugiant. & mente quidem recte ualent, ut aiunt, populum autem nequaquam sanant, tanquam suam & non aliorum administrent præsidētiam. quidam autem publicāt thesaurum, dum nequaquam dolorem in pietatis tolerant partu, neq; ut soli saluentur salutē putant, si non & aliis quod bonum est impartiuntur. Cum iis ego censeri opto, aut illi mecum, quo pulchram audeamus audaciam, nempe, ut pietatem confiteamur. Vnus igitur & breuis tenor nostri est sermonis, & tanquam inscriptio omnibus nota. Populus hic legitimus trinitatis adorator existit. ita, ut potius à uita hac diuelli uellet, quàm aliquid ex trib. diuellere à deitate. Vnanimis. eiusdem feruoris. pari ratione, tam inter se, quàm erga nos, & trinitatē affectus. Verum ut hæc singulatim ac breuiter percurrā, sine principio & principium, & quod cum principio est. Vnus deus. neq; illius quod principio caret, sine principio natura, ingenitū est. neq; una est natura, quoniam non hoc est, sed quia hoc, existentis positio. non illius quod non existit sublatio. neq; principium, quia principium illius, quod principio caret esse prohibetur. non enim natura ipsi principium est, quemadmodum nec illi quod sine principio est. nam circa naturam hæc sunt. at hæc non natura & quod cum eo quod est sine principio & principii nil aliud quoddam quàm illa. Nomē autem quod principio caret, Pater. principio autē filius. hoc autem quod cum principio, spiritus sanctus. natura autem tribus una, deitas. Vnitas autē Pater, ex quo & ad quem reliqua reducuntur. non ut coniungantur, sed ut contineantur. neque tempore, neq; uoluntate, neq; potentia segregata. hæc enim multa inter nos suscitarunt dissidia, quum unusquisq; cum seipso, & alio contendit. quibus autem simplex est natura, & esse illud, illis etiā unitas est dominus. Verum contentiosas sermonis appellationes, & quæ alteri etiam parti adaptari possunt, necnon concertationes ualere sinamus, ne in uno contraria, Sabellii errorem sequamur, & contractione mala diuisionem soluamus. neque in tribus Arium cōtra unum imitemur, & diuisione mala unum subuertamus. non enim ob malū male gloriari oportet, id quod quæritur, sed à bono non aberrare. proh quàm sunt hæc maligni ludus, qui male res nostras expendit. Nos autem per mediam & regiam incedimus uiam, in qua id quod uirtutis est consistit, quemadmodum uidetur iis, qui in his sunt potentes. Credimus in Patrem, & filium, & spiritum sanctum. cōsubstantiales, & unius gloriæ. in quibus & baptisma perfectionem habet, tam in nominibus, quàm rebus. nosti qui initiaris. negas illum cui diuinitatem adimis, & confiteris deitatis defectum. & sic conuenimus. Vnum siquidem substantia cognoscitis, & indiuisibilis mansuetudinis: tria autem subsistentiis, siue personis, quibus placet. non enim de his turpiter digladiamur, tanquam impietas nobis in nominibus, & nequaquam lateat in rebus. Quid enim dicitis, qui tres insertis subsistentias? non tamen tres suscipitis essentias? hoc dicite. scio ita deprehensi ualde clamabitis. Vnam enim & eādem trium illorum docetis. quid autem

qui

qui personas,non unum,tanquam compositum confingitis? & personarum trium, uel humana etiam forma totum. apage. & uos reclamabitis, neque enim persona ulla dei est, qui sic habet. quid igitur uobis uolunt subsistentiæ,aut personæ? addam enim, tria esse ea quæ sunt diuisa, non naturis, sed proprietatibus.admodum recte. quomodo igitur quidam cõueniunt unum potius & illud idem dicere, quàm sic habere, si in syllabis dissiderent. cemistis'ne qualis ego sim uobis conciliator? à litera uos reducens ad mentẽ.quem admodum ueterem,ita etiam nouam. Sed iterum ad eundem reuertendum est mihi sermonem.Hoc igitur ingenitum est.illud uero genitũ.at istud procedens. dicatur, & intelligatur, si nomina fingere lubet. non enim timemus ne aliquando incorporalia corporaliter intelligatis,quemadmodum uidetur calumniatoribus deitatis. Conditura autem dei quidem dicatur, magnum enim nobis & hoc,deus autem minime. aut tunc suscipiam conditurã esse deum,quando & ego fiam proprie deus. sic enim se res habet. si enim deus, nequaq̃ conditura est. apud nos enim cõditura eorum est,qui nequaquam dei sunt.si autem conditura,non deus. temporaliter enim incepit. qui autem initium habuit,erat cum non erat. neq̃ senius quod non erat. hoc non proprie erat.quod autem non proprie erat,quomodo esset deus?non igitur con ditura ex tribus,neq̃ unum,aut aliquid hoc deterius per me factũ est, quasi non solum conditura sit, sed nostra etiam uilior. si enim ego in gloriam dei, hoc autem propter me, temon propter plaustrum, & clausura propter ianuam. Vinco causa.quantum creaturis Deus est excelsior, tantum id quod per deum me sustinet, illo quod per me est factum, inhonorabilius est. Sanè Moabitis quidem & Ammonitis ad ecclesiam dei ingredi non licet. sermonibus nempe dialecticis & maleficis,qui nimis anxie generationem dei scrutantur,& processum ineffabilem, audacterq̃ contra diuinitatem insurgunt: quasi illi soli attingere possint, ad ea quæ supra rationem sunt: aut nihil sint cuncta, quia ipsi comprehendere nequeunt. Nos uero scripturas sequimur diuinas, & impedimenta soluimus imminentia. Salutis curam gerimus, & omnia prius audemus,quàm innouare quippiam de deo.testimonia autem aliis relinquemus,quum iam ante sæpe ac multum de hac re sumus loquuti, & nobis non frustra. Sed & ualde mihi turpe esset nunc fidem colligere eorum, qui olim crediderunt. siquidem nequaquam ordo est bonus, docere prius, & deinde discere. non solum diuina, & quæ magnitudine sua sunt talia,sed neq̃ aliud quid ex paruis & parum dignis.ex scripturisq̃ soluere contrarietates,& explicare,cum tempus non sit. illæ enim diligentiã exigunt maiorem, quàm propositum præsentis requirit impetus. Sermo igitur noster, ut summatim dicam,talis est.& hæc percurri, non ut contra diuinitatis certatem impugnatores. Iam sæpius enim decertauimus, licet mediocriter. Sed ut uobis ostenderem characterem meorum dogmatũ. sin nimis uestrorum, ego concertator. & contra ipsos, & pro eisdem consistens. Et hæc uobis

uiri

uitæ meæ administrationis est expurgatio: quod si laudabiliter habeo, Deo gratias,& uobis qui iussistis:si uero spe infetius,& ita gratias:scio enim quod non omnino sim reprehensibilis:nec uobis dicentibus diffido. Num in re aliqua populum hunc circumuenimus? num in quibusdam nobis ipsis profuimus? quo uitio multos laborare uideo. Num in aliquo ecclesiã offendimus? alijs forsitan qui nos causam dereliquisse putant,nostrũ opposuimus sermonem. Vos autem in re nulla, quemadmodũ mihi conscius sum læsi: non bouem à uobis accepi,inquit Samuel ad Israel,cum super rege disceptaret,non animãs uestras donis redemi, testis est mihi dominus in uobis: ita & de ijs quæ plus sunt dico,ne singula enumerem, sed purum & incorruptum conseruaui sacerdotium. Si autem potentiam amaui,uel cathedrarum eminẽtiam, aut regũ calcare aulas:nil splendidi mihi restet,aut quod possideo abijciam. Quid igitur est quod dico? Non etiam ego uirtutis operator,sum absq; mercede,neq; eò uirtutis perueni: date mihi laborũ mercedem: sed quam nam? quam non facile acciperent quidam,qui omnia facile faciunt:sed quam mihi quærere tutum est:liberate nos à lõgis laboribus. Veneramini caniciẽ, hanc honorate peregrinitatem. Alium adducite,qui plus quàm nos sit decoratus: qui puras habeat manus:qui uoce non imprudens existat: qui sufficiens sit, ut omnia uobis gratificet', & curas discernere noscat ecclesiasticas: quoniam nunc maxime tẽpus est,ut id fiat. Videtis enim quomodo se corpus hoc habeat nostrum,& tempore,& infirmitate,& labore consumptum. Quid opus est uobis sene timido & inuirili uiro? & qui per singulos dies,ut ita dicã, moritur,non corpore solum,sed & curis:ita ut uix hæc proloqui queat,fidem habete noci doctoris:nunquam enim non habuistis,modestè laboraui accusatus:laboraui & contra sermonem & inuidiã:cum hostibus pariter decertans & nostris. Hi enim pectora nostra percutiunt,& minus efficiunt:quod enim palàm hostile est,facile custoditur. isti autem tergum obseruãt,& ualde sunt molesti:quod enim suspicione caret,fraudi est oportunius. Sanè si gubernator quispiam esset & ualde peritus,inde multũ circa nos & nauem maris ferueret unda,multusq; unà nauigantiũ esset tumultus, cum alij reluctarentur alijs,& tam inter se quàm cum undis decertarent, quomodo resistere posset apud gubernaculũ residens,ita ut & contra undas, & unà nauigantes decertaret,& sine periculo nauẽ ex duplici saluaret tempestate,quibus enim omnibus unà laborantibus,difficilis erat salutis adeptio, quomodo possibile erat ne submergerentur,si inter se decertassent? & quid alia dicere attinet? Cæterum quomodo hoc bellũ sedabo sacrum? dicatur enim aliquid & de pugna sacra,tanquam Barbarica:quomodo colligabo,& in unum reducam eos,qui è diuerso sedent,& contrario pascunt modo? populumq; his coopetatorem, pariter & aduersarium? non secus ac in hiatibus terræmotus,ea quæ sunt uicina & coniuncta:aut in morbis pestilentialibus,ubi ministri & domestici segregantur,quoniam morbus facile inficit. non solum autem hoc,sed & orbis
fines

fines,unà rurfi feditiofis patiuntur:ita,ut in partes diuidatur contrarias,ori-ens & occidens,& periculum immineat,ne quemadmodum in opinionibus, fic etiam in limitibus fiat diuifio.quamdiu durabit hoc,meus & tuus? uetus & nouus,rationabilior uel fpiritalior,generofior uel ingenerofior:quis multitudine fit ditior uel pauperior.pudet me honoris, fi ab alijs nomen fortior, quum fim à Christo faluatus.nō tolero curfus ueftros equeftres, & theatra, nec nō hinc inde uergentem infaniam.in expenfis & ftudijs unà iungamur, disiungamur, contra fremamus, paulo minus quin & aërem uerberemus, quemadmodum illi,& puluerem fpargamus in coelum,tanquam mente capti.fub perfonis enim alienis contentiones explemus proprias, malisq; eua-dimus litis arbitri,& iudices rerum ingrati.hodie unà confidemus, & gloriæ fumus eiufdem,fi faltem ita ferunt nos ducentes:cras in fedibus contrarijs,& opinionis diuerfæ,fi in contrariū flauerit fpiritus.fed & cū inimicitijs & amicitijs nomina etiā imponunt: & quod eft molestiffimum, non pudet nos, quum contrarijs utimur auditoribus,neq; illos firmos habemus, quū aliàs alios nobis faciat contentio.Euriporum enim inftar,aut reciprocationū immutamur matinatum,ac tanquam pueri in medio ludimus,& illudimur foro:nam ualde turpe eft,& nequaquam noftrum,ut exercitia relinqueremus domeftica,& cum alijs fentiremus. quemadmodum enim ætatē maturam nequaquam puerorum decent ludi,ita non oportet,quū alij ferunt & feruntur,ut tu melius quàm multi cognofcas.at ego potius eligerem unus effe ex illis,quod & fum,tum libertate fecreta. Cæterum erga alios taliter afficior, non confero multa cum multis,neq; per eādem uiam ire fuftineo, temerarius forfitan & imperitus,attamen ita afficior,triftitia aliorum me oblectat,& aliorum oblector triftitia:ita, ut nec admodum miraret,fi ligaret tanquā inutilis,& delirare uideret multis:quod ruidam qui apud gentiles philofophatus effe dicitur,accidiffe uidetur, quia fapientiam tanquam infaniam accufaffet.omnia enim deridebat,quæ rifu digna uidiffet,etiam fi multi illis ftuderent,etiā fi mero plenus effe uideretur:quemadmodum & Chrifti euenit difcipulis,cum loquerentur linguis,ignorantes quod uirtus effet fpiritus,& nequaquam mentis exceffus.Sanè,noftra confiderate crimina. tot funt anni inquiunt, ex quo ecclefiam cum temporis potentia,& prædominantis ducis impetu,nunquid opus illud magni eft momenti? Verum quantæ nobis imitationes factæ funt? quot manifefti obuenere calumniatores, quid molefti non fumus perpeffi? nónne iniurias? nónne minas? nónne fugas? nónne pecuniarum raptus? nónne bonorum publicationes? nónne presbyterorum incendia marina? nónne naues inquinatas fanctorum fanguine? & pro nauibus factas fepulchra.nónne presbyterorum,epifcoporum,feu ut exactius dicam,patriarcharum ingulationes publicas? nónne omnem locum inaceffum effe prīs folum? nónne moleftias rūctas? quas quis enarrate poffet? pro quibus quid retribuimus facientibus? poftquam nobis faciendi data eft

A* poteftas

poteſtas, beneficia retribuimus,& eos qui nos iniuria affecere docuimus. Ob mitto alia, ſed noſtra. ut nõ dicam tua. nõnne perſequutionem pertulimus? nõnne iniuria ſumus affecti? nõnne ab eccleſijs ſumus expulſi? nõnne populum ſuſtinuimus inſanientem? Præfectos iniuriantes? Reges cum mandatis iniuſte opprimentes? & quid poſtea accidit? fortiores facti ſumus, & diffugerunt perſequutores. ſatis enim mihi uindicta eſt illa, cõtra eos, qui nos affecere iniuria, ut poteſtatem habeam faciendi ſimilia. ſed illis non ita uidetur. admodum enim perfecti ſunt & iuſti circa retributionem, ac ideo ea exigunt quæ temporis ſunt huius. Quiſnam præſes, inquiũt, plectitur? quinam populus corripitur? qui populi incenſores? at ſecuritatem nobis ipſis & in futurum gratificauimus. forſitan & hæc nobis obprobrabũt. nam & menſæ exprobrauerunt lauticias, nec nõ habitum uenerabilem, præceſſiones uero, & uenuſtum illud erga obuiantes. ignorabam enim q̃ nobis contra conſules & præfectos certamen eſſet, & ex militibus clariores. qui nõ habent quonam proijciant ſua. & oportet nobis uentrem conſtringere, mendicis delicatis, ne ſuperflue abutamur neceſſarijs, & ea quoq; quæ offerũtur diminuere. Equis uero portari delicatis, & ſplendidis circumferri curribus, cum pompa & plauſu deduci, & omnes nobis tanq̃ beſtijs cedere, & locũ dare, aut à longe etiam timere ſuperuenientes. Si hæc moleſta fuere dimittatis. hanc mihi condonate iniuſtitiam. alium præponatis qui placeat multis. mihi autem ſolitudinem & ruſticitatẽ, & deum ipſum relinquite. cui ſoli & per frugalitatem placebimus. Sed graue erit ſi priuabimur ſermonibus, & colloquijs, & panegyricis, & domibus, & amicis, & honoribus, & pulchritudine ciuitatis, & magnitudine, quæ undiq; reſplendẽt, & fulgore perſtringunt ad ſe aſpicientes. ſed nõ abintro oblectãt, neq; tantũ, quantũ perturbor & polluor à perturbationibus, quæ aſſidue inteꝛueniunt, & tumultu. nec accerſiti porro ad tam multos, non enim ſacerdotes quærunt, ſed rhetores. neq; animarũ diſpenſatores, ſed pecuniarum cuſtodes. neq; ſacerdotes puros, ſed adiutores fortes. reſpondeo aliquid pro ipſis. ita nos ipſos docuimus, qui omnibus facti ſumus omnia. Vtrum ut omnes ſaluemus, aut perdamus, ignoro. quid dicitis. perſuademus ne uobis ſermonibus his? & uicimus. aut neceſſe nobis eſt, ut ſermone uramur ualidiori ad perſuadendũ? Ita per trinitatẽ ipſam, cuius legatione fungimur, & uos fungimini, ad ſpem noſtrã cõmunẽ & populi huius coadunationem. date mihi gratiã hanc. me iuxta uotum meum dimitti te. dimiſſio, certaminis mihi ſiat liberatio. date mihi literas dimiſſorias. quẽ admodum imperatores militibus. & ſi uultis cum teſtimonij dexteritate, ut honoris etiam præmium habeam. ſin minus, quemadmodum uultis. nequaquam circa illud laborabo, poſtquam deus nouit quemadmodum ſe habeant noſtra. ſed quẽ pro me inducemus? prouidebit ſibi ipſi dominus de paſtore qui præſit, quemadmodum ouem uidebit fructificantem. hoc unum opto, ſit aliquis cui inuideatur, & non cuius miſericordia quis ducatur. non

qui in omnibus gratificetur, sed qui in quibusdam, melioris gratia resistere sciat. hoc enim in seculo isto suauissimum est, in futuro autem utilissimum. Vos igitur de dimissorijs cogitate literis, & ego uobis ecclesiæ reddam ordinationem. Vale tu Anastasia, mihi pietatis cognomine insignita. tu enim sermonem nobis excitasti, etiam cum adhuc communis uictoriæ locus contemneretur. Noua selom, in qua primum tabernacula firmauimus, cum quadraginta annis in eremo oberrassemus. tuque magnum hoc templum & celebre, noua hæreditas, quod nūc uti magnum esses à sermone accepisti. quæ enim antea Iebus eras, ex illa Hierusalem fecimus. Valete & uos qui post illud rectis uocationibus, alius alia ciuitatis pars esse censemini, tanquā uinculis colligari, & qui prope habitaris, quos post imbecillitatem hanc nō nos, sed gratia nobiscum im pleuit, rebus non speratis. Valete Apostoli incolæ optimi, qui mei certaminis fuistis doctores. quamuis enim uos non sæpius celebrauerim, at forsitan Pauli uestri Satanam, ut me colaphiset in corpore ad communem circumtuli utilitatem. propter quem & nunc à uobis discedo. Vale mihi ô kathedra, sublimitas inuidiæ & periculo obnoxia. Archpresbyterorum consessus, ac sacerdotum, ueneratione & tempore honorandus. quantum aliud quod circa sacrā mensam deo ministrat, ac deo approximanti appropinquat. Valete Nazaræorum chori. psalmorū cantus resonantes, totius noctis stationes. uirginum puritas. mulierū decor. uiduarum & orphanorum turba, pauperum oculi ad deum & nos respicientes. Valete domus hospitales, & Christi amatores, ac meæ imbecillitatis susceptores. Valete meorum sermonum amatores, & cursores, & concursores, necnon calumniatores, manifesti & occulti. Valete cancelli ipsi, qui ob sermonum meorum auditum uehementer urgebamini. Valete imperator & imperatrix, & quicquid in regia ministrat & domesticum est. num imperatori fidum ignoro, deo autem ut plurimum infidum. manibus plaudite. iubilate. Rhetorem uestrum in altum tollite, mala uobis lingua moueatur, & loquela. nunquid aliquando tacebitis? pugnabitis enim per manus etiam nigri. nam quod imminet tacebitur. Vale ô ciuitas magna & Christi amatrix. testimonium enim præbebo ueritati, etiamsi æmulatio nequaquam sit secundum cognitionem. meliores nos fecit separatio. accedite ad ueritatem, immutamini uel tarde. honorate deum plus quàm estis consueti. siquidem emendatio nequaquam turpitudinem habet, sed mali conseruatio perditionem. Vale ortus & occasus, pro quibus & cum quibus pugnauimus, testes estis, quod pacem uobis reddidi, etiamsi pauci meam imitabuntur cessionem. haud enim deum amittunt qui throno cedunt. sed supernam habebunt kathedram, quæ sublimior est & securior. Super omnia uero & præ omnibus clamabo, ualete angeli huius ecclesiæ, ac mei aduentus & discessus præfecti, si saltē in manu dei nostra sunt. Vale mihi ô trinitas, meditatio mea & ornamentum, hisque salua maneas, pariter & eos salua. populum hunc me- *Templū resurrectionis*

A* 2 um

um, meus enim etiamsi frustra dispensamus: mihiq́ semper exaltata & audi cta nuntieris, tam uerbo quàm policia. Filioli seruate mihi depositum, memores estote lapidationis. Gratia domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus uobis.

BEATI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI AD CLIDONIVM EPISTOLA PRIMA

HONORANDISSIMO ac deo acceptissimo compresbytero Clidonio, Gregorius in domino salutem. Intelligere cupimus, quæ nam hæc sit innouatio in ecclesia, ut liceat unicuiq́ uolenti, & incedenti secundum quod scriptum est, per omnem gregē recte pastum, furtiuis grassari ingressibus, seu potius doctrinis prædarorijs. etenim si ij etiam qui iam irrumpunt, in aliquo de fide nostra certiores fieri cuperent, non tamen absque monitione nostra id audere deberent: siquidem prius persuadere oportuisset, aut etiam perpeti debuissent, ut eis fuisset persuasum, si saltem rationem quandam nostri haberent, tanquam timentium deum, & pro uerbo laborantium, ac ecclesiam iuuantium, sicq́ inde innouare. hoc pacto enim conuitiatoribus etiam nostris respondere possemus. postquam autem cum, & sine scriptis, tam hic quàm remotius, & cum, & sine periculo fides nostra prædicata est, quomodo hi quidem talibus nos adorinntur: illi autem quiescunt. nec solum illud graue est, licet graue sit, quod homines ij, uanam eorum gloriam animabus simplicioribus per deteriores instillant: sed quia nos mendacijs suis differunt, quasi illis astipulemur, & eadem cum eis sentiamus, hamum illecebris cōregentes, & per fictionem hanc, uoluntatem eorum male adimplentes, sinceritatemq́ nostram, qua ipsos fraterne & nequaquam aliene aspicimus, maliciæ uiaticum facientes. nec solum hoc, sed quia ab occidentali synodo se susceptos esse dicunt, quemadmodum audio, à qua prius fuerant damnati, sicut norunt omnes. Si enim aut nunc, aut prius suscepti sunt, qui cū Apolinario sentiūt, ostendant hoc, & nos acquiescemus. constabit enim quod recta coadunati sint ratione: nequaquam enim aliter suscipiuntur, etiamsi suscipiantur. ostendant autem plane, aut per communionem meam, aut per epistolas communicatiuas, ita enim lex exigit synodalis. Si autem hæc uerba sunt, & fictio decoris gratia, & ut multis persuadere possint adinuenta, ut fidem faciāt per personas, doce eos quiescere, & redargue. siquidem hoc professionem tuam decere existimamus. Non decipiantur homines, nec decipiant, hominem stultum suscipientes dominicum: quemadmodum ipsi dicunt. seu potius dominum nostrum & deum. non enim segregamus hominem à deitate, sed unum & eundem esse docemus. prius quidem non hominem, sed deum & filium solum

solum,& ante omnia secula,sine corpore & ijs quæ sunt corporalia, tamen pro nostra assumpsisse salute, passibilem carne, impassibilem deitate, corpore circumscriptibilem, incircumscriptibilem spiritu, eundem terrestrem & cœlestem, uisibilem & cognoscibilem, capacem & incapacem. Vt toto homine, eodem & deo, totus homo reformaretur, cadens sub peccatum. si quis igitur uirginem Mariam nequaquam dei genitricem esse credit, is etiam à deitate sit separatus. Si quis dicit Christum per uirginis uterum tanquam canalem cucurrisse, & non in ipsa formatum fuisse, diuine pariter & humane:diuine quidem, quia sine uiro, humane autem natiuitatis lege: pariter impius habeatur. Si quis dicit formatum fuisse hominem, deinde subingressum esse deum,is sit damnatus. hoc enim nequaquam generatio, sed generationis est fuga. Si quis duos introducit filios, unum quidem ex deo & patre, secundum autem ex matre, & non unum & eundem:adoptione filiali,quæ promissa est ijs,qui recte credunt,exciderit. natura enim sua duo sunt,Deus & homo,quoniam & anima ac corpus.filij autem non duo, neque dei. non enim hic duo sunt homines,licet Paulus id quod internum est hominis & externum, sic uocauerit. & si breuiter dicere oportet: aliud quidem aliud est, ex quibus est saluator, nisi idem sit inuisibile, uisibili, & quod tempore caret illi quod tempori subiacet. non alius autem & alius: hoc enim absit,ambo enim in commixtione:deo quidem homine facto,homine autem facto deo, aut quomodocunque quis uocauerit. dico autem aliud & aliud rursum prout de trinitate habet.ibi enim alius & alius,ne quis substantias confundat: non aliud autem & aliud. Vnum enim tria, idque diuinitate. Si quis dicit in Christo tanquam in propheta secundum gratiam operationem factam,& non iuxta essentiam coniunctam & admixtam fuisse: uacuus sit operationis melioris, seu potius plenus contrariæ. Si quis non adorat crucifixum, anathema sit, ac dei adnumeretur interfectoribus. Si quis Christum ex operibus sanctificatum, aut post baptisma, aut post resurrectionem ex mortuis, diuinæ filiationis dignum factum dicit,sicut ij quos Græci asscripticios uocãt,anathema sit.quod enim cohercibile est,aut promouibile, aut sanctificabile nequaquam deus est, tametsi paruæ demonstrationis gratia ita dicatur.Si quis dicit Christum sanctam nunc carnem deposuisse, diuinitatémque nudam esse à corpore, & non cum carne uel uenturum uel esse,non uideat gloriam aduentus eius. Vbi enim est corpus?si non cum eo,qui illud assumpsit.non enim secundum Manicheorum nugas in sole repositum est, ut honoretur per ignominiam. aut in aërem diffusum uel dissolutum, tanquam natura uocis, aut fluxus odoris, & coruscationis cursus, nequaquam consistens. ubi autem est quod post resurrectionem tangebatur? aut quod uidebitur aliquando à configentibus? Deitas enim secũdum seipsam inuisibilis est,sed ueniet cum corpore,quemadmodum meus est sermo, talis, qualis uisus est à discipulis in monte, aut

A* 3 ostendatur

ostendatur quod deitas superauerit carnale, quemadmodum autem hæc dicimus deponentes suspitionem, ita & illa scribimus emendantes innouationem. Si quis dicit Christum carnem è cœlo traxisse, & non hinc & à nobis esse, anathema sit. nam illud, secundus homo è cœlo, & qualis cœlestis, tales etiam cœlestes. & nemo ascendit in cœlum, si non è cœlo descendit, filius ille hominis & si aliud tale, censendum est quod dicatur propter unionem cœlestem, sicut per Christum facta sunt omnia. & Christum in cordibus nostris habitare dicimus, non quod deus appareat, sed cognoscatur. sicut naturis commixtis, ita etiam uocationibus & deprehensionibus, inter se cognatis, rationi innotescat. Si quis in hominem sperat dementem, demens est, & planè indignus ut saluetur. quod enim indeprehensibile, illud etiam immedicabile est. quod autem mouetur deo, illud & saluatur. si Adam ex dimidia peccauit parte, dimidium quoque id est quod comprehendi & saluari debet. Si autem totus, toto expurgatur genito, ac totus saluatur. non igitur nobis ob salutem inuideant uniuersalem, neque ossa solum, & neruos, & hominis figuram, saluatori circumdent. si enim homo anima caret, illud etiam Ariani dicunt, quo & super diuinitatem passionem illam inducant, ut quum corpus moueatur, id etiam patiatur. si autem animatus est, & nequaquam intelligens, quomodo erit homo? homo enim non est animal quod ratione careat. & necesse est figuram quidem esse humanam, animam autem equi cuiusdam, aut bouis, aut bruti alterius ratione carentis. hoc igitur erit quod est saluandum, egóque à ueritate aberraui, dum alium honoraui, & alius gloriatur. si autem homo intelligens est, & non ratione carens, desinant aliquando tam stolide sentire. Sed sufficit, aiunt, diuinitas pro mente. quid hoc ad me? diuinitas enim cum carne sola non est homo. nec cum anima sola, neque ambobus sine mente, quæ & magis homo est. seruat igitur hominem totum, & admiscet deitatem, ut me perfectæ beneficio afficiat. sed non capit, inquit, duo perfecta. nequaquam, si corporaliter consideraueris. facer enim modius non capit modium, neque corporis unius locus, duo aut plura corpora. si autem tanquam intelligibiliter, & incorporaliter, considera quod & animam, & uerbum, & mentem, & spiritum sanctum ille idem cepit, & ante me patrem & filium & spiritum sanctum mundus iste. compositio hæc inquam, quæ ex uisibilibus constat & inuisibilibus. talis enim est intelligibilium natura, ut incorporaliter, & indiuisibiliter, & inuicem & corporibus admisceantur: quoniam & uoces plures, unus separando discernit auditus, & aspectus multorum, uisibilia eadem, & odorifera odor, quum tamen sensus inter se non coangustentur, aut comprimantur, neque sensata minuantur multitudine susceptionis. ubi autem & perfectum, mens hominis aut angeli comparatione deitatis, ut alterum attenuetur præsentia maioris. non enim splendor quispiam soli comparari potest, nec humor paucus flumini, ut parua assumamus.

domus

domus quidem splendorem, terræ autem humorem. & ita separantur maiora & perfectiora, quomodo enim separari possent duo perfecta? à domo splendor & sol, à terra autem humor & fluuius. hoc consideremus, quandoquidem res hæc multa cura est digna. Num ignorant? quod id quod ad aliquod est perfectum, ad aliud est imperfectum. sicut collis se habet erga montem, & granum sinapis erga fabam. aut aliud quid ex seminibus maioribus, etiam si ex homogenis maius esse dicatur: aut si uis angelus Deo comparatus, homo uero angelo. mens igitur nostra perfecta est, & principatum obtinet. quod uero animæ est & corporis, non simpliciter perfectum est. Dei autem seruum, & subditum, attamen non una dominatur, aut honoris est eiusdem. Quoniam & Moyses deus erat Pharaonis, Dei autem seruus, quemadmodum scriptum est. & stellæ quidem nocte lucent, oriente autem sole occultantur, ita, ut in die cognosci nequeat, num supersint. & lampas parua, si magno igne fuerit sota, nec extinguitur, nec apparet, neque separatur, sed tota lucet igne, quum superet id quod excellit. Sed mens nostra inquiũt est damnata. at quid caro, nónne & illa est damnata? igitur & illam abijce propter peccatum, aut hanc aggrega per salutem. si id quod deterius est assumitur, quo per incarnationem sanctificetur, cur non & id quod melius est assumeretur, ut sanctificaretur per humanitatem assumptam? si cœnum fermentatum est, & noua massa facta, ô sapientes, cur non etiam imago fermentaretur? & ad deum exclamaret, per diuinitatem facta diuina. sed & hoc addendum est, si mens tanquam peccatrix omnino despicienda est, & condemnanda, ac propter hoc corporis cura habenda, mentis uero est abijcienda, parcendum est ijs, qui mente aberrant: dei enim testimonium manifeste ostendit seruitutis impossibilitatem. dicam quid maius. tu uir bone propterea mentem meam ignominia afficis, tanquam pro hominis cultore, carnis etiam sim cultor, quo deum colliges carni, tanquam aliter non possit. ac ideo muri interstitium tollis. at meus sermo quis? hominis minime philosophi, & indocti. mens commiscetur menti, tanquam proximiori, & magis domestico. ac ideo carni, per medium deitatis & crassitudinis. Sed & quisnam illis sermo sit de humanitatis assumptione uideamus. si enim incarnationis ut ipsi dicunt, & ideo capitur deus qui aliàs incapax existit, ac sub carne tanquam inuolucro cum hominibus conuersatus est: uenustum habent prætextum, ac fabula est nõ inepte simulata, ne dicam quod aliter conuersatus est nobiscum, quãtum possibile erat. ueluti in rubo ignis, & prius in forma humana. Si autem ideo ut solueret damnationem peccati, simile simili sanctificans, tanquam carni colligatus, propter condemnationem carnis, & animæ propter animam, ita & menti propter mentem, non solum aberrantem in Adamo, sed prius male habentem, quemadmodum medici dicere solent in ægritudinibus. quod enim mandatum suscepit, illud & mandatum non seruauit: quod autem non ser-

uauit, illud & transgressionem est ausum: quod autem transgressum est, hoc potissimum salute indigebat: quod autem salute indigebat, hoc & assumptum est. mens igitur assumpta est. hoc iam ostensum est, etiam si haud uelint, geometricis, ut ipsi dicunt, adactionibus & demonstrationibus. tu autem æque facis, ac si quis oculum hominis aberrātem curet, quum pes ægrotat: aut pictorem non apte pingentem imitaris. nam quod pictum est immutas, at pictorem nequaquam emendatum exhibes. Si autem impediti intellectu ab his fugiunt ad possibilitatem, asserunt q; deo possibile esse hominem etiam sine mente saluare, possibile etiam est sine carne, solo uelle, quemadmodum & alia cuncta operatur, & operatus est incorporaliter. tolle igitur cum mente & carnem, ut uecordia tua plane sit perfecta. Verum à litera decipiuntur, ac ideo ad carnem procurrunt, scripturæ intellectum ignorantes: quapropter nos quoque hoc eos docebimus. Quum enim ubique in scriptura homo & filius hominis appellatur, quid oportet scientibus dicere? si autem in hoc fundamentum ponunt, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ac propterea ab homine adimunt quod est pulcherrimum, perinde ac ij qui pinguiora assuetunt cum pellibus, quo deum prohibeant à carne, tempus est ut illis dicatur, Deum solum carnis esse deum, & non etiam animarum, secundum quod scriptum est, quemadmodum dedisti ipsi potestatem uniuersæ carnis. & ad te omnis caro ueniet. & benedicat omnis caro nomen eius sanctum, hoc est omnis homo. num oportebit patres nostros rursus incorporaliter & inuisibiliter, in Aegyptum descendere: ac solam Ioseph animam, à Pharaone ligari, quia scriptum est, in septuaginta quinque animabus descenderunt in Aegyptum, & ferrum pertransiuit animam eius, rem quæ ligari nequit. ignorant enim qui hæc dicunt quod per synecdochen sint prolata, à parte totum ostendentem, sicuti & pulli coruorum inuocant deum, quo uolatilis demonstraretur natura, & pliadum & uesperis & arcturi mentio fit pro omnibus astris & eorum dispensatione, sed nec aliter possibile erat dei circa nos dilectionē ostendere, quàm carnis facere mentionem. & quod propter nos etiam ad id usque quod deterius est descendit, siquidem carnem anima esse uiliorem unusquisque confitebitur prudens. illud igitur, & uerbum caro factum est, idem mihi posse uidetur, sicut quum dicitur, peccatum eum factum esse & execrationem, non ideo quod in hæc transmutaretur, quomodo enim? sed ut per hæc ostenderetur, quod iniquitates nostras suscepit, & infirmitates nostras portauit. & hæc sufficiant in præsenti, quoniam manifesta sunt & multis captu facilia. non enim quia libros exarare, sed quia deceptionem cohibere uoluimus, hæc scribimus: perfectiorem uero de his sermonem, si uidetur per diffusiora etiam dabimus. Cæterum nequaquam obmittere decet, id quod his est grauius: necesse est ut excindantur ij, qui uos perturbant, ac secundum Iudaismum, secundam q; circumcisionem, secunda etiam intro ducit sacrificia.

Si enim hoc eis concedatur, quid prohibet rursus nasci Christum ob iniquitatem eorum? ac rursus à Iuda tradi, nec non crucifigi, sepeliri, & resurgere. quo cuncta eiusdem impleantur consequentiæ, secundum reuolutionem solarem, quæ hæc circumuertit, eodem motu astrorum. quæ enim responsio hæc est? quædam ex iis quæ tum accidetunt, euentura, alia autem nequaquam. hoc ostendant sapientes, & qui librorum decertant multitudine. Proinde quū sermone etiā inflati de nobis circa trinitatē mentiantur, quasi nequaquam sane circa fidem sentiamus, sicq; multos decipiunt, necessarium est & illud cognoscere. Quoniam Apollinarius quidem diuinitatis nomen sancto tradens spiritui, uirtutem diuinitatis haud custodiuit. quum enim ex magno, & maiori, ac maximo trinitatem constare asserit, tanquam ex splendore, & radio, & sole, spiritus & filij & patris, scala hæc est diuinitatis, quæ non in cœlum perducit, sed ex cœlo deducit. Nos autem deum cognoscimus, patrem, & filium, & spiritum sanctum: & hæc non ut nominationes nudas dignitatum & potentiarum, secantes æqualitates: sed unicam & eandem tanquam appellationem, ita & deitatis naturam & essentiam & potentiam. Si igitur hæc recte dici censet, accusat autem hæreticorum communionem, ostendat quis hoc faciat ex nostris? & persuadebitur nobis, aut resipiscemus: sed ante diiudicationem, nec in alia re tutum est quid innouare. Nos igitur de his, tam deum, quàm homines testamur, & obtestamur: ac ne nunc quidem, ut recte scias, hæc scripsissemus, nisi uideremus ecclesiam dilaniatam & incisam, tam aliis culturis, quàm hoc consessu stulticiæ. Si quis autem hæc quæ dicimus & obtestamur, aut propter necessitatem, seu timorem humanum, uel propter pusillanimitatis absurditatem, siue propter pascendi & gubernandi defectum, aut quia ad opiniones peregrinas & innouationes sit inclinatus, nos contemnit, tanquam precij nullius, accutrit autem ad talia, ac pulchrum ecclesiæ corpus conscindit, ipse condemnationem suam portabit, quicunque ille tandem sit, rationemq; deo reddet in die iudicij. si autem longi sermones, & noua psalteria nec non resonantiæ Dauid æquiparatæ, ac carminum gratia tertium esse censentur testamentum: nos quoque psalmos loquemur, & multa scribemus, uersusq; componemus, quoniam & nos spiritum dei habere uidemur: si tamen hoc spiritus gratia existit, & non potius innouatio humana. hæc coram multis obtestata esse uolumus, ne conscientiam nostram degrauemus, si malum hoc neglexerimus, & prauum dogma, à nostra socordia occasionem & uires sumat.

QVVM multi reuerentiam tuam adeunt, ac plenariã de-
fide instructionem quærunt, per quàm amanter à no-
bis breuem quandam definitionem, & nostræ regulam
opinionis requisiuisti. propterea tuæ scripsimus reueren-
tiæ, id quod & ante literas cognoueras. quod nihil æque
ac fidem Nicenam à sanctis patribus, qui illic ob Aria-
næ hæreseos purgationem cõuenerant, honoramus, aut honorare ualemus.
sed eiusdem fidei sumus, & deo dante erimus, supplentes id quod illis de spi-
ritu sancto non plene dictum est. quoniã quæstio illa nequaquam tum mo-
ta fuit. quod scire oporteat unius deitatis esse patrem, & filium, & spiritum
sanctum, eos qui deum & spiritum cognoscunt. qui igitur ita sentiunt & do-
cent, ijs communicato, id enim & nos facere solemus: qui uero aliter habent,
ab ijs auersaris, alienosq; existima, tam à deo q̃ ab ecclesia catholica. Quo-
niam autem de deo homine facto, seu incarnatione quoq; mouetur quæstio
& hanc omnibus ita secundum nos definias, quod filium dei natum ex pa-
tre, & postea ex uirgine Maria in unum contrahimus, & nõ duos filios uo-
camus, sed unũ, & eundem in indiuisibili deitate & honore adoramus. quod
si quis his non astipulatur, uel nunc uel post ea, ipse deo rationem reddet, in
die iudicij. hoc igitur firmamentũ, & oppositio nostra, erga stultã eorum de
mente opinionem. breuiter talis est, & ita se habet. ferè enim soli docẽt & ita
sunt affecti, ut stultã mentẽ resecent. Cæterum ne nos accusent, tanq̃ fidem
Vitalij dilecti, quã tu repetis, à beato Damasio Episcopo Romano in scrip-
tis datã, prius quidẽ suscepimus, nũc uero reiecerimus, age breuiter de his
q̃q; tractemus. hi enim quũ discipulis suis addictis, & mystis, de absconditis
theologicũ instillãt sermonẽ, quẽadmodũ & Manichei ijs quos electos uo-
cãt, totũ eis morbũ reuelãtes, uix carnẽ etiã saluatori tribuũt: quũ uero com-
munibus de incarnatiõe opinionibus, quas scriptura subministrat redargu-
untur & premũtur, pijs quidẽ dictis assentiũtur, circa mentẽ uero male sunt
affecti, nõ sine anima neq; ratione, uel absq; mẽte seu imperfectũ cõfitentes
hominẽ. animã aũt & rationẽ ac mentẽ deitatẽ ipsam introducũt, tanq̃ ipsa
sola carni sit admixta. sed nõ nostræ & humanæ, si & id quod peccato caret
melius q̃ nos erat, & passionũ nostrarũ expurgatio. & ita hoc, quod nos au-
tem Christi mentẽ habeamus, male & admodum fatue reprehendũt, men-
tem diuinitatem Christi dicentes, & non sicut nos accipientes: quoniã ij qui
eorum mentem expurgant, imitatione mentis illius, quam saluator pro no-
bis suscepit, & ad ipsum tanquam comprehensibilem dirigunt, illi mentem
Christi habere dicuntur: quemadmodũ testimoniũ præbere possent, quod
carnem Christi haberent, qui carnem suam refrenarent, ac propterea eiusdẽ
corporis fierent ac participes Christi: & quemadmodũ tulimus imaginem
terrestris, ita inquit, feremus & imaginem cœlestis. sic autem & perfectis
illis, homo, non qui tentatus est, per omnia nostra, excepto peccato, sed
illud

illud quod ex deo & carne commixtio esse docetur. hoc enim inquiũt, quid perfectius. eandem etiam improbam uocem, de suscepta ingerunt humanitate. nam humanitatem illam nequaquam in homine factam fuisse, quam ipse assumpsit, exponunt. secundum dictum illud. ipse enim nouerat quid esset in homine. sed cum hominibus egit & conuersatus est inquiunt, ac docent, ad illamq; confugiunt uocem, & post hac in terra uisus est. & cum hominibus dicunt, est conuersatus. & cur quis ultra certaret? quid ea quæ hominum sunt tollunt, & imaginem internę, externum nostrum, per personam nouam & uisibilem expurgant. adeo sibi ipsis repugnantes, ut per carnem aliquando, alia etiam, crasse & carnaliter interpreterentur. hinc enim secundi eis Iudaismi impetus exordium sumit. nec non mille anni illi. & ementitæ in paradiso delitię. & nos eadem fermè, rursus in eisdem resumere asseruntur. nonnunquam autem opinionem potius quàm ueritatem carnis introducere. ac si nequaquam nostri instar patiatur. nec ea quæ à peccatis sunt libera. ad hocq; Apostoli abutuntur uoce, nequaquam Apostolice intellecta aut dicta. saluatorem nostrum in similitudine hominum esse natum, & forma inuentum esse sicut hominem. quasi haud quaquam humana figura in his sit ostensa, sed imaginario quædam deceptura & putatiua. quoniam igitur illæ eædem uoces rectè intellectæ piæ sunt, male autem expositæ impium quid habent, quid mirum, si nos Vitalij quoq; sermones in magis piam suscęperimus partem? quum ita uoluntas nobis persuaderet: alij autem erga mentem eorum quæ scripta sunt efferuntur, quod & mihi Damasus ipse do tere ac unà marcessere, in prioribusq; permanere enarrationibus uidetur. sicq; illos releuare à culpa, & litterulam cum fidei inuertere detestatione, obiter tamen ob deceptionem eorum quam ex simplicitate est passus indignari. ob hæc igitur redargui nequaquam indignentur, sed conuertantur. nec falsè traducantur, sed corripiantur. à ianuisq; deleant magnam illam, & admirandam eorum rectæ opinionis superscriptionem, ac præconium, tum qua confestim ingredientibus cum quæstione ac disceptatione occurtunt, ac dicunt, adorare oportere, non hominem diuinitate præditum, sed deum carne circumseptum, qua re quid fieri posset absurdius, tametsi noui ueritatis præcones, admodum uerbo illo glorientur. siquidem grariam quandam habet sophisticam, ob conuersionis dexteritatem, nec non suffragium monstrosum, indoctos oblectantem, est tamen ridiculis ridiculosius, ac stultis stultius. si quis enim uocem, homo, & uocem caro, in deum mutaret, ex quibus hoc quidem nobis placet, illud uero ipsis: deinde uteretur conuersione hac admiranda, & qua deus cognoscitur: quid restaret, quàm quod adorare oporteret, non carnem deum celantem, sed deum hominem uestientem. proh absurditas, sapientiā cũ Christo recõditā. & hodie nos irridēt, quũ potius lachrymari deberēt. si enim ante bos annos triginta fides incepit, quum quadringenti ferè sint anni, ex quo manifestatus est Christus.

Euangeliũ

Euangelium nostrum in tempore tanto fuit inane. Inanis & fides nostra, & ij qui testimonium præbuerunt frustra sunt testificati, frustra etiam populo præfuere præsules tales ac tanti, gratiaque est mensurarum, & nequaquam fidei. quis autem non eorum oblectaretur doctrina? quum manifeste ea quæ Christi sunt diuidunt. Sanè natum esse, & tentatum, & esuriisse & sitiuisse, laborasseque, & dormiuisse humanitati attribuunt: quod autē ab Angelis glorificatum est, & tentatorem deuicit, & contriuit, simul & quod super mari incessit, deitati asscribunt. & hoc quidem: ubi posuistis Lazarum, nostrum esse dicunt. at clamare illud: Lazare ueni foras, & quadriduanum suscitare mortuum, super nos. & quod decertauit, & cruci est affixus, & sepultus, cooperimenti. sed illud: confisus est & resurrexit, & ascendit repositionis. deinde nos accusant, tanquam duas introducamus naturas seiunctas & pugnantes, & quæ immensam ac admirandam mensurent unitatem. decet autem ne ipsi id agant, propter quod nos accusant, aut non accusent ob ea quæ ipsi faciūt. nam si seipsos sequi uelle deliberarunt, neque ea quæ illorū sunt propria, aduersariorū esse dicant. sed talis est rationis defectus, ut & contra seipsum, & ueritatem decertet: ac iden nec ipsi ad se ipsos reuertuntur, aut cognoscūt, uel erubescunt. quod si quis putat spotite nos hæc uel scribere uel dicere, & non ui adactos, unitatemque destruere, & minime illam asserere, is se male sentire sciat, nec recte de nostro coniecturare desiderio, quibus nil pace preciosius est, nec fuit, quemadmodum & opera ipsa ostendunt, tametsi ea quæ ipsi contra nos agunt & innouant, concordiam penitus excludant.

EPISTOLA GREGORII NAZIANZENI AD NECTATIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

DEI CURA, quæ superioribus temporibus ecclesias custodiebat, penitus uitā dereliquisse uidetur præsentem. Vnde anima mea tot calamitatibus est immersa, ut mihi nec propriæ uitæ aduersitates inter mala esse censeantur, licet talia sint ac tanta, ut si cuipiam alteri acciderēt, intoleranda esse putarentur: sed solummodo ad cōmunia ecclesiarum incommoda respicere cogor, quatum nisi præsenti tempore diligens in emendando cura habeatur, paulatim res ad omnimodā animi progredietur desponsionem. siquidem nescio quis eos, qui Arij, seu Eudoxij hæresim sequuntur, ad tantam stimulet uecordiam, ut quasi temeritate quadam impulsi, morbo suo pompam instaurantes, ecclesias colligant, ac si hoc ex commissione faciant. Qui uero secundum Macedonium contendunt, in eam progressi sunt secordiam, ut se ipsos episcoporum nomine decorent, ac diuulgent, se loca ad nos spectantia electione sua occupaturos. malum uero sinus nostri, Eunomius, non iam eo contentus est, ut supersit, sed iacturam esse putat, nisi cunctos in suam trahat perditionem: & hæc quidem tolerabilia. Cæterum inter calamitates ecclesiasticas omnium grauissimum

est, Apo-

est, Apollinaristarum temeritas, quos haud scio, quomodo tua negligat sanctitas, ut sibi ipsis, sicut & nos congregandi uendicent facultatem. quum igitur omnino per omnia secundum dei gratiam, diuinis instructus sis mysterijs, non solum ut rectæ rationi opem ferre noscas, sed & ijs quæ apud hæreticos contra fidem innouantur sanam: haud forsitan absurdum est, ut ueneratio tua nostram audiat paruitatem, quoniam Apollinarij uolumen in manibus meis est, in quo cuncta superat, quæ ad uniuersam hæreticā pertinent prauitatem. affirmat enim carnem nequaquam acquisititiam esse, secūdum dispensationem, ab unigenito filio assumptam, iuxta ordinem naturæ nostræ, sed à principio in filio, carnalem illam naturam esse, ac dictū quoddam Euangelicum, male in testimonium huius assumens absurditatis prætendit, inquiens, quod non bis in cœlum ascendit, si non è cœlo descendit filius hominis, ita, ut priusquàm descenderet filius fuerit hominis, quodq; descēdendo carnem adduxerit propriam, illam nempe, quam in cœlis ante secula habebat, & consubstantialem. rursusq; apostolicum quoddam affert dictum, totius corporis mutilans seriem, quoniam secundus homo è cœlo. facit inde hominem illum, qui à supernis uenit, mentem non habere, sed diuinitatē unigeniti, mentis naturam replentem, partem factam, esse humani temperamenti, tertiam particulam animæ & corporis, secūdum humanum modum circa ipsum existentium, mente uero non existente, sed illius locum dei uerbo implente. nec hoc solum graue est, sed & hoc omnium grauissimū, quod ipsum unigenitum deum, iudicem omnium, autorem uitæ, mortis destructorem, mortalem esse facit, ac propria eius diuinitate passionem suscepisse, & in triduana illa mortificatione corporis, diuinitatem quoq; unà cum corpore occubuisse, ac ita à patre rursus à morte resuscitatum esse, sed & alia quæ talibus addit absurditatibus, longum esset explicare. si igitur qui taliter sapiunt, congregationis potestatē adipiscentur, consideret prudentia tua egregia, ne si inter nos pullulare incipient ea, quæ illi sentiunt, potestatem quoq; accipiant congregandi, quod nil aliud esset, quàm eos ueriores nostro censeri dogmate. Si enim illi tanquam pie agentes, docere ur sentiunt, ac audacter quæ per ipsos inuertuntur prædicare poterunt dogmata, manifestū est quod ecclesiæ debilitabitur sermo, tanquam ueritas apud ipsos existat. duos enim de re eadem sermones contrarios natura non admittit. quomodo igitur magnanimitas tua, & intellectus sublimis, nequaquā ad tāti mali emendationem, assueta loquendi utitur audacia? proinde quum id antea factum nōd sit, nunc saltem tua in uirtute inimitabilis excitetur perfectio, doceatq; imperatorem pijssimum, quod reliqua diligentia, quam ecclesiæ impendit, nullius sit utilitatis, nisi tale malum, in sanæ fidei purgationem, propter illorum cohibeatur temeritatem.

B* DIVI

DIVI GREGORII NAZIANZENI IN ELECTIONEM DOARensium Homilia, Eulalio exhibita Episcopo.

FRATRES, sermonem nostrũ suscipite, licet minimus sit, licet multũ destituatur dignitate, deus tamẽ dominus misericordiã iudicio ponderare nouit iusto. suscipit enim plantationem Pauli, tanquam Pauli, necnon Apollo rigationẽ, & uiduæ asses duos, humilitatemq; publicani, ac cõfessionem Manasse. suscipite sermonem nuper conditum, ob pastorem nuper creatum. suscipite uocem gratiarum actiuam, ob miracula uisibilia. nos enim parui sumus, & minimi inter filios Israel. uerũ nil prohibet quin parui quoq; abũde gratias agant. laudẽ igitur perfectiorem deo reddãt perfectiores omnes. nos uero iuxta uires nostras hodie illã afferemus. Quur igitur non canitis domino canticum nouum? quoniam mirabilia fecit. insaniebamus, pugnabamus, expellebamur, iam grauia quædã aderant, alia uero sperabãtur. uerũ quis tempestatẽ mutauit in tranquillitatem? quis contriuit arma, romphæam, ac bellũ? quis expulsos nos & desolatos suscepit? nónne tu deus hæc es operatus? dominus fortis & potẽs, dominus potens in prælio. hic mare diuisit, hic populum exulem pauit in eremo, hic petram fonte humectauit, hic Amalec mystica & abscondita manuũ figura debellauit. hoc enim sacerdotis manus in monte leuatæ, & in orationẽ figuratæ efficere poterant, quod nec multitudo posset infinita. hic mutos sine pugna & bello subuertit. & ut nouissima dicam, hic Goliath sustulit, contra magnum Dauid audentem, elatum illum & superbum, ac sobolem gigantum. & ideo unanimiter dicamus, Benedictus dominus, qui non dedit nos in uenationem dentibus eorũ. anima enim nostra torrentem pertransiuit, & tanquam passerculum nos liberauit à laqueo uenantium. Iubilate animæ cũctę uehementer, deiq; dona annunciate ingentia. non uenimus mittere macheram, sed pacem: non uenimus ad ignominiam pastoris magni, qui in splendida hac præsidet ciuitate. honorabilem scimus, caput cognoscimus, sanctũ uocamus, iniuria etiam affecti. solum filiorum sis amator, ac uniuersæ prouidentiam gere ecclesiæ. sacerdotum numerum auximus, non minuimus, hęreticorum subuersionem, & nõ orthodoxorum diminutionẽ curauimus. quid ais fili Dathan & Abiran, duxq; immodeste? qui contra Mosen ausus es, & manibus nos cõtrectasti, quemadmodum illi linguis, seruum magnum. nunquid exhorrescis? nunquid cõuerteris? nunquid quũ hæc cõsideras, caro tibi in terra rubescit. interim manus has ad deum extendis, interim dona adducis, interim pro populo oras. timeo ne dei romphea aliquãdo te deorsum deijciat, & nõ quiescat. non pastori tuo magnopere gratificabor, sed tu magnopere te ipsum læsisti, quoniã te alienũ à gratia dei reddidisti. Nunc uero pastorũ optime, & absolutissime, huc mihi adesto, ac populũ tuũ nobiscum, & ante nos suscipe, quẽ spiritus sanctus tibi cõmisit, quem adducunt angeli, cui

uita & mors fidem faciunt.si autem thronū per tentationes & impedimenta, es consequutus,mirari nolito. nihil magnum,est reprobum.nihil inexploratum. sequitur enim,scriptura ait,humiles,id quod tarū est , sublimes autem quod difficiliter retineri potest.audiuisti quid dictum sit,quod per tribulationes multas in regnum cœlorū nos intrare oportet. dic & tu , pertrāsiuimus ignem & aquam,& eduxisti nos in refrigerium.proh miraculi.in uespere durabit fletus,mane uero exultatio erit.permitte ut nugentur bellātes , & oscitent,in uanumq; canum instar latrent,nos uero à bello abstinebimus . Doce adorare deum patrem,deum filium,deum spiritum sanctum, in substantijs tribus,in gloria una,& splendore uno. quod perierat quęrito,debile confortato,forte custodito.talem in spiritalibus à te beneficentiam petimus,qui eam quam in mundanis habes cognoscimus.cæterum armaturam perfectiorem à maioribus accipe imperatoribus,per quam maligni iacula ignita extinguere ualeas , & adducere domino populum accepm̄,gentē sanctam, sacerdotium regium,in Christo domino nostro cui sit gloria in secula Amen.

BEATI GREGORII NAZIANZENI
ad uirginem Oratio exhortatoria.

VIRGO sponsa Christi,sponsum tuum semper glorifica.te ipsam tam sermone quàm sapientia puram conserua, quo splendida uiuas,cum splendido,in secula.siquidem coniugium hoc longe præstantius est quàm corruptibile. Virtutes intellectuales,in corpore adhuc cōstituta,imitare.super terra,ad angelicam accede conuersationem. hic uincula sunt, & dissolutio , corporaq; ex corporibus.in supetois autem tantummodo unitas, quæ nunquā dissoluitur. quam gerūt,primores,radij trinitatis purissimæ, spiritus & ignis ministri mandatomm dei . materia uero corporalis commixtionem adinuenit.natura semper fluida.hanc deus certis discreuit limitibus , lege nuptias sanciens.tu uero quum materiæ opus effugeris , supetoisq; sis coaptata, quemadmodum mens copulatᵉ menti,per harmoniam diuinam,contra carnem pugna,suppetiasq; ferto imagini. dei enim spiraculū es, deteriori colligata,quo ex certamine ac uictoria coronam accipias,ac terram in supemis, recte subiectam spiritui,statuas. Proinde laudabiles sunt & nuptiæ,præ nuptijs tamē puritas. nuptiæ indiciū sunt perturbationis,castitas uero splendoris.nuptiæ parentes sanctorū puritas autē sacrificiū.hāc etiā temporibus honotatūr opportunis,Adam in paradiso,Moyses legē adducens, Zacharias pater præcursoris.nuptiæ & uirginitas,radix sunt sponsæ dei . interim tamē carnis & uredinis seruitus.olim quū lex erat & umbra,ceremoniæq; temporariæ,tum primatū habebāt nuptiæ,tanq; adhuc infantes.postq; uero emigrauit litera,subinductusq; est spiritus,& Christus,quū processisset ex uirgine in carne passus est:tunc effulsit castimonia,diuidens mundum. illac cum Christo ascendētem transire oportet. Recte incedis uirgo , in montibus sal-

uetis,ad Sodomam ne respexeris, ne in salis statuam obdureris. Non nimium te carnis perterreat natura, nec tamen timium tibi confidas, ne aliquando deficias. fintilla accendit calamum, aqua uero flammam extinguit. remedia uirginitatis puræ, habes quàm plurima. Dei te timor solidet. ieiunium te attenuet. uigiliæ temporatiæ, lachrimæ, strati duricies, amor totus ad deum rite ordinatus, & qui omne desiderium à supernis alienum, sopiat. qui cadit erigatur, qui naufragium fecit misericordiam assequatur. tu uero recte nauigabis, si spei nelum suspenderis. non retum earum quæ deorsum trahunt, sed quæ in supernis statuunt. pauci sunt pennati, plurimi uero male currunt. cecidit lucifer, sed cœlum est angelorum. Iudas erat proditor, at undecim luminatia. solum totam te ipsam uirgo puram cōseruato. ne Christi tunicam contamines immaculatam. oculus tibi sit modestus. lingua autem uirginescat, mens uero nequaquam sit impudica, non risus, nec pes inordinate incedat. Vestem tuam sordidam, ac comam squalidā, plus quàm margaritas, aut ornatum ueneror sericum. pulcher flos est uerecundia, ac ornamentum magnum pallor, capitis& tegumentum egregium. omnes te decorent uirtutes, alia imaginem, quæ ex deo est colotibus adulteret. tabula animata, turpis accusatrix est fuci illiniti. tu uero formam qua præcellis, ut plurimum mortifices. pulcher enim animę ex deo ornatę, est splendor. Virorum aspectum fuge. & si fas est castorum quoque, ne forsitan uulneteris, uel uulneres macula. oculum pro oculo ne reddito, nec sermonem connectito sermoni. non gena genis audaciam tribuat. nil tibi cum gustu ligni exectati, ne te serpens à uitæ ligno eijciat. Sed & hoc audi uirgo, nequaquam illi qui præest cohabita, quum Christum habeas sponsum, qui ob putitatem tuam Zelotypus existit. quur enim quum carnem fugis, ad camera mibi te reuerteris? non omnes splendorem tuum capiunt. nam quemadmodum rosa inter spinas, ita in multis uersaris, & super laqueos graderis malignos. Proinde hic parat thalamos. illa uero efferat spōsum. alius fiat pater. hic propter orbitatem turbetur. quantum malum est dolor partus? sæpius fit abortus. quantus zelus? ne consortem suffuretur amica. quid autem dicam de educatione, & institutione? deinde contemni, & acerbas laborum accipere retributiones? Tibi uero unica sit cura, ut semper ad Deum respicias. ecdendi necessitatem, in habitaculo humili, parua expleat placenta. hinc enim tentator Christum etiam tentare est ausus, iubens ut esuriens lapides in panes cōuerteret. Victus enim gratia nil unquam turpe sustinebis. nam si credideris, nunquam te olei uasculum destituet. Coruus te pascet, quemadmodum Heliam in deserto. Nosti quemadmodum Tecla ex igne & à feris sit erepta: ac Paulus ille magnus esurient, ac prompte assentit & tu uirgo ad Deum solum respicere disceres, qui tot milia in deserto pascere nouit. pulchritudo marcescit, glotia euanescit. diuitiarum affluentiæ nil fidendum. potentia uero est paucorum. tu autem postquam uersutias mundi uilis effugisti

gisti, ridens ac læta in sancta ingredere sanctorũ, ubi cum angelis choream duces indesinenter, locum longe filijs ac filiabus sortita meliorem. Proinde uirgines solum Christo uigilate, lætæq; sponsum lampadibus suscipite. quo unà ingredientes, sponsi pulchritudinem inspicere, & supernis admisceri ualeatis mysterijs. in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in æternum.

BEATI GREGORII NAZIANZENI IN DICTVM EVANGELII ORATIO

IESVS, qui piscatores elegit, & ipse piscatur, locumq; ex loco permutat, quam ob rem? non ideo solum, ut plures dei amatores accessione sua lucraretur, sed ut mihi uidetur, quo loca plura sanctificaret. fit Iudæis Iudæus, ut Iudæos lucraretur. ijs uero qui sub lege erant, tanquam legi subiectus, ut eos qui sub lege erant redimeret. infirmis tanquam infirmus, ut infirmos saluaret: fit omnia omnibus, ut lucraretur omnes. cur autem dico omnia omnibus? quoniam quod Paulus non tulit, ut de eo diceretur, id saluatorem perpessum esse inuenio. non enim Iudæus sit solum, ac nomina quæcunque absurda sunt & flagitiosa in se excipit, sed quod his omnibus absurdius existit, & peccatum ipsum, & execrationem ipsam, uetuntamen non est, ita tamen audit. quo pacto enim peccatum esset, qui nos à peccato liberat? aut quomodo esset execratio, qui nos à legis execratione redemit? sed ut eo usque humilitatem ostenderet, nósque ad humilitatem, quæ sublimitatis est hospes, formaret. quemadmodum igitur dicebam, piscator fit, omnibus se adaptat. sagenam explicat. omnia sustinet, ut ex profundo piscem extrahat, hominem nempe in salsis & instabilibus uitæ undis natantem. propterea & nunc, quum sermones hos consummasset, è Galilæa discessit, uenitque in fines Iudææ, ultra Iordanem. rectè in Galilæa peregrinatur, ut populus qui sedebat in tenebris, uideret lumen magnum. in Iudæam autem transit, ut à litera surgentibus, spiritum sequi persuadeat. & nunc in monte docet, nunc disserit in plano. aliquando nauem conscendit, interdum uero tempestatem increpat, forte etiam somnum capit, ut somnum quoque benedicat. forte etiam laborat, ut laborem sanctificet. forte etiam lachrymatur, quo lachrymationem laudabilem reddat. de loco in locum pergit, qui à nullo loco comprehendi ualet, intemporalis, incorporalis, indeprehensibilis, qui idem & erat, & fit, & supra tempus fuit, sub tempus uenit, & qui inuisibilis erat, uidetur etiam. in principio erat, & apud deum erat, & deus erat. tertium erat, numero confirmatum. quod erat exinaniuit, & quod non erat assumpsit, non duo fa-

ctus, sed unum è duobus fieri sustinens. Vtraq; enim Deus, & assumens, & assumptum, duæ naturæ in unum concurrentes, non filij duo, ne mendacio diffametur cõmixtio, ille qui talis & qui tantus erat. Cæterum quid rursum patior? in humana incidi uerba. quomodo enim id quod simplex est, tantum est? quomodo autem id quod sine quantitate est, tale? sed ueniam date sermoni, minuto organo de maximis loquor. Verũtamen sermones hos, tanquam à corpore prolatos, & ueritate imbecilliores, tolerabit ille qui maximus est, qui longanimis est. natura illa, quæ specie caret & corpore. si enim carnem suscepit, talem etiam feret sermonẽ. Et sequutę sunt eum turbæ multæ, & sanauit eos, ibi ubi multorũ erat solitudo. si in propria mansisset specula, si non ad imbecillitatem hanc descendisset, si id quod erat permanebat, inaccessibilem se seruans & incomprehensibilem, pauci forsitan eum sequuti fuissent, & nescio an pauci etiam, fortassis Moyses solus, & ille tantum, ut uix dei posteriora cerneret, nubem quidem ingrediens, extra molem corporalem constitutus, aut à sensibus separatus: dei autem naturam tenuem, corporeq; carentem, aut nescio quomodo quis uocaret, quo pacto uideret, qui corpus erat, & oculis expositus sensibilibus? Verum postquam propter nos exinanitus est, postquam descendit, exinanitionem autem gloriæ dico, uelut remissionem seu diminutionem, propter hoc comprehensibilis fit. sed ueniam interim mihi date, quoniam rursum passionẽ quandam patior humanam, ira & dolore ob meum repleor Christum. sed & uos compatiamini, quando Christum meum ob ea contumelia affici uideo, propter quæ potissimum honorari debebat. ideo ne dic mi inglorius, quia propter te est humilis? ideo creatura, quia creaturæ curam gerit? ideo tempori subditur, quia eos qui tempori subsunt uisitat? sed & omnia fert, omnia suscipit. & quid mirum, alapas tulit, sputa excepit, fel propter gustum meum gustauit. fert ut nunc lapidetur, non solum à calumniatoribus, sed à nobis ipsis, qui pij uidemur. nam de incorporeo differere, ac corporeis uti nominibus, fortassis est calumniantium. sed rursus imbecillitati meæ ueniam date. inuiti enim lapidamus. Verum quum nullum aliud mitius uerbũ inter loquendum occurrit, illo uti fuimus coacti. Verbum esse audis, & super uerbum es, super lumen es, & lumẽ uocaris. Ignis esse audis, quum nequaquam sensibilis existas, sed quia leuem & prauam purgas materiã. Gladius, quia deterius à meliore secas. Ventilabrum, quia repurgas aream, & quicquid leue est ac uento obnoxium reijcis: quicquid uero graue, in horrea reponis. Securis quia ficum infructuosam detruncas, postquam diu longanimis fuisti. quoniam prauitatis radices exscindis. Ianua, propter introductionẽ. uia, quia recte illa ambulamus. Ouis, quia uictima. pontifex, quia offers corpus. filius, quia patris. rursus irrito linguas. rursus cõtra Christũ insaniunt quidã, seu potius cõtra me, qui dignus sum factus sermone. Pręco sicut Ioãnes fio,

Vox

uox clamantis in deserto. nete olim deserto & inaquoso, nunc autem & ual/
de quidem habitato. Cæterum sicut dicebam, ut ad meum sermonem recur/
ram, propterea sequutæ sunt eum turbæ multę, quia ad infirmitates nostras
conscendit. Inde quid? accesserunt, inquit, ad eum pharisei, tentantes ipsum,
& dicentes: Licét ne homini ex omni causa uxorem suam dimittere? iterum
pharisei tentant. iterum qui legem legunt, illam non cognoscunt. iterum qui
legis sunt interpretes, alijs indigent doctoribus. & qui de resurrectione ten/
tant, & qui circa perfectionem legales se esse audiunt, & Herodiani de cen/
su, & de potestate alij. sed & de nuptijs rursus quidam, nuptiarum interro/
gant conditorem intentabilem, qui ex causa prima, uniuersum genus hoc ho
minum constituit. at ille respondens dixit eis: Nónne legistis, quod is qui
fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos. Sanè quæstiones aliquas sol
uere, in nonnullis uero quærentium ora obstruere norat: ut quum rogarent
in qua potestate hæc facis? quoniam admodum imperite interrogabant.
sed & ipse quærebat, nunquid baptisma Ioannis è cœlo esset, uel ex homi/
nibus, & utrinque quærentes interturbabat. & ita nos quoque Christum
imitari ualemus, aliquando ora eorum, qui curiosius nobiscum disputant ob
struere, ac econuerso quæstionibus ineptioribus, quærentium dissoluere in/
eptias. nam & nos quoque in uanis aliquando sumus periti, ut de insipien/
tia glorier. quum autem uidet quæstionem indigere consideratione, tunc
quærentes nequaquam responsione prudenti censet indignos. Proinde qui
quæstionem hanc quæsiuit, castitatem mihi honorasse uidetur, & responsio/
nem exegisse humanam. castitatem inquam, circa quam multos male affe/
ctos uideo, ac legem eorum inæqualem esse & imparem. Quur enim mu/
lier aliquando plectitur, sed uiro parcitur? & mulier male mariti thalamo
consulens, mœchatur? & hinc amara legum pœna. uir autem ob scortatio/
nem, uxori haudquaquam est obnoxius. non suscipio legislationem talem,
non laudo consuetudinem, uiri erant qui legem tulere. ac ideo contra mulie/
res lex hæc est lata. Quin etiam patribus super filios potestatem dederunt,
at quod debilius erat incuratum reliquerunt. Deus uero non sic, sed lex hęc,
Honora patrem & matrem prima est, ut tibi bene fiat in repromissionibus.
& qui maledicit patri aut matri, morte occumbat. similiter & bonum hono/
ra, & malum coherce. & benedictio patris confirmat domus filiorum, male/
dictio autem matris eradicat fundamenta. Videte æqualitatem legislatio/
nis. unus factor est uiri ac mulieris, una terra uterque, imago una, lex una,
mors una, resurrectio una. æqualiter è uiro & muliere nati sumus. unum de/
bitum parentibus debetur à liberis. quomodo igitur tu castitatem exigis,
quam tamen nequaquam rependis? quomodo peris, quod non reddis?
quomodo in corpore honore æquali, leges fers inæquales? Sanè si deterio/
ra consideras, peccauit mulier, hoc idem & Adam, ambos serpens decepit.
nequaquam hoc inuentum est debilius, illud uero robustius. si uero consi/

detas meliora,ūtroſq; Chriſtus paſſionibus ſaluat. pro uiro caro factus eſt, & pro muliere etiam. pro uiro mortuus eſt, ſed & mulier morte eſt ſaluata. ex ſemine Dauid nominatur, uirum ſorſitan honorari cenſes,ſed & ex uirgine naſcitur,& hoc pro mulieribus,erunt,inquit,in carnem unam. Caro igitur eundem habeat honorem. Proinde Paulus, exemplo legem fert caſtitatis. qui,& quo nam modo? myſterium hoc magnum eſt. Ego autem ad Chriſtum refero & eccleſiam. bonum eſt mulieri Chriſtum uenerari per uirum, bonum & uiro eccleſiam non afficere contumelia ob uxorem.uxor inquit,ut timeat uirum,nam & Chriſtum.ſed & uir,ut foueat uxorem.Chriſtus enim & eccleſiam. Verum dictis,aliquid elaboratius addemus:emulge lac,& butirum habebis, inquire & inuenies fortaſſis, quod magis te nutriat. Videtur mihi ſermo hic ſecūdas reijcere nuptias:ſi enim duo ſunt Chriſti, duo etiam mariti,duæ quoq; uxores.ſi autem unus eſt Chriſtus, unum caput eccleſiæ, & caro una: ſecundæ reſpuantur. quod ſi ſecundas prohibeo, quæ ratio erit tertiarum? primæ legis ſunt, ſecundæ indulgentiæ, tertiæ uero præuaricationis.& quod ultra hæc,ſuile magis,quàm aliud quicquàm,multa nequitiæ habeos exempla.Sanè lex ob omnem cauſam diuortium permittit. Chriſtus autem nequaquam ob omnem cauſam, ſed ſolum à meretrice ſeparari concedit.omoia uero reliqua boni coofulere iubet.& ideo à meretrice, qnoniam adulterat genus, alia autem ſortiter & ſapieoter ſuſtioemus, ſeu potius nos ſuſtinetis, quicunque iugum nuptiale ſuſcepiſtis. ſi libellos deprehenderis amatorios,illos ſubtrahe.ſi linguam proteruam,moderare: ſi riſum meretricium,mœſtam redde:ſi ſumptuoſam & potu immodeſtam,corripe:ſi obambulatiooes intempeſtiuas,coherce:ſi oculum ſublimem,caſtiga. non temere uxorem reijcias,aut ab ea ſepareo's.incertum eſt quodnam periditetur,num id quod depellit,ſeu depellitur.ſons aquæ ait, tibi ſit proprius, & nemo alienus tecum communicet. & pullus gratiarum tuarum, & ceruа amicitiæ tuæ tecum conuerſetur. tu igitur nunc haudquaquam fluuius fias alienus, neque alijs magis quàm uxori tuæ placere uelis.quod ſi aliò raperis,cur membrum tuum ob impudicitiam lege notas? & ſic ſaloator.quid autem phariſęi? aſper illis ſermo uidetur. nam & alia quæ bene ſe habebāt,tam phariſæis qui tum erant, q̄ ijs qui nunc ſunt diſplicebant.phariſæum enim nō ſolum genus,ſed & mores faciunt.Ita & Aſyrium noui,& Ægyptium profeſſione ſua, cum talibus conſtitutum.Quid igitur phariſęi? ſi ita cum uxore ſe habet cauſa,non expedit uxorem ducere.ſed nunc hoc diſcis phariſæe, quod nequaquā expedit uxorem ducere? prius autem neſciebas,quando uidebas uiduitates,& orbitates,morteſq; intempeſtiuas,ac plauſus ſucceſſorem,luctum.& inter nuptias ſepulchra,& filiorum mortes,& liberos prauos,& partus imperfectos, & matre carentes, & uniuerſam circa hæc comœdiam ſeu tragœdiam, utraque enim proprie dixeris. Expedit uxorem ducere, & ego ſuſcipio, honora-

biles

biles enim nuptiæ & cubile impollutum. expedit autem moderatis, & non insatiabilibus, quique carnem plus quàm oportet honorare uolunt. quando quidem hoc solum nuptiæ, & coniugium, desideriumque successionis liberorum. Bonæ sunt nuptiæ, quoniam multos deo offerunt acceptos. quum autem materiam inflammant, & spinas subijciunt, & tanquam malitiæ uia esse inuenitur, tunc & ego dicam, nequaquam expedit uxorem ducere. bonæ sunt nuptiæ, sed nequaquam dicere habeo, quod uirginitate sint sublimiores. nihil enim magnum quid esset uirginitas, si non pulchro pulchrius foret. nolite ægre ferre quæ iugo subditæ estis. oportet deo magis obedire quàm hominibus. attamen uirgines & nuptæ, inter uos colligemini, unúmque sitis in domino, ac mutuo uobis ornamento. non esset cœlebs, nisi & nuptiæ. unde enim in uitam hanc ingressa est uirgo? & nequaquam coniugium pudicum, nisi uirginem fructificaret deo & uitæ. honora & tu matrem tuam ex qua genitus es. honora & tu eam quæ ex matre est, & mattem. nam licet mater non sit, Christi tamen sponsa existit. Pulchritudo manifesta haud celatur, at occulta à deo cernitur. omnis gloria filiæ regis intrinsecus, fimbria ornata aurea & circumamicta, siue actionibus, siue contemplationibus. quæ igitur sub iugo est, aliqua in parte Christi sit. at uirgo tota Christi. & illa quidem non omnino irretiatur à mundo, hæc autem nullatenus sit mundi. etenim quod pars est coniugatæ, id totum est uirginis. elegisti angelorum consortium, cum innuptis constituta, in carnem ne elabere, non rursus ad materiam feraris, ne materiæ nubas. etiam si aliâs innupta permaneas, oculus scortans, nequaquam uirginitatem custodit. lingua scortans, cum dæmone commiscetur. pedes inordinate incedentes, morbum arguunt, aut morbo mouentur. sed & cogitatio uirginescat. non euagetur, non oberret, ne figuras operum in se ferat malorum. nam & figura pars est scortationis. non idola fingat, animæ exosa. At ille dixit eis. Non omnes capiunt sermonem, sed ij quibus datum est. Videte rei sublimitatem, indeprehensibilem ferè inuenietis. quomodo enim non melius carne est, non generare carnem, id quod à carne genitum est? Quomodo non Angelicum, carni alligatam, non secundum carnem uiuere? sed natura esse sublimiorem. caro mancipat mundo, cogitatio uero ad deum eleuat: caro degrauat, cogitatio pennas adhibet: caro ligat, sed desiderium dissoluit. tota anima coram deo statuatis uirgo. hæc enim lex uiris pariter & mulieribus sit lata. & nihil tibi ex alienis placebit bonis, quod quidem accidit multis: non genus, non diuitiæ, non thronus, non magistratus, non pulchritudo quæ in coloris specie & membrorum imaginatur compositione, temporis & morbi ludus. si totam uim amoris in deum exoneraueris, si non duo concupiueris, fluxum & permanens, uisibile & inuisibile, sed tantum uulnerata es sagitta electa, pulchritudineque ac

 magni-

magnitudine ſponſi,ut ex naturali cantu & carmine dicere poſſis,dulcedo es & totus deſiderium. Cerneris quod fontes, plumbeis incluſi fiſtulis, quum ualde ob anguſtiam urgentur, & in unum feruntur, adeo plerunque aquæ uim exuperant naturalem,ut etiam ad ſuperna protumpant, quum aſſidue à ſequentibus propelluntur. Ita etiam,ſi cupiditatem extinxeris, & tota deo agglutinaberis, in altum eleuaberis,unde non decides, unde non ſeperaberis,tota Chriſti permanſeris,donec ſponſum tuum uideas Chriſtum. inacceſſibilem te ſeruato, tam ſermone quàm opere, uita, cogitatione, & motu. undique te malignus tentare ſatagit, omnia ſpeculatur ubi iaculetur, ubi uulneret,ne quid nudum & plagæ inueniat obnoxium,quanto puriorem uider,tanto magis inquinare contendit. ſiquidem ſplendidę ueſtis ſordes ſunt manifeſtiores. ne oculus oculum trahat, ne riſus riſum, ne conſuetudo noctem,ne nox perditionem.quod enim particulatim ſubtrahitur,& furto ſurripitur, inſenſibile ad præſens damnum habet, ſed ad ſummam malitiæ omnia.Non omnes,inquit,ſermonem hunc capiunt,ſed ij quibus datum eſt. quum audis datum eſſe, nihil hæreticum patiatis, néue naturas inducas, ſiue terreſtres, ſeu ſpiritales, uel medias. Sunt enim quidam adeo male affecti, ut arbitrentur quoſdam omnino naturæ eſſe perituræ, alios autem ſaluandæ, nonnullos uero ita habere, ſicut eos liberum arbitrium, uel ad melius,uel ad deterius impellit,aliumqúe alio plus minusúe idoneum eſſe.id & ego accipio, non tamen aptitudinem ad perfectionem ſufficere puto. cogitationem uero eſſe, quæ illam infeſtet, ut natura ad opus progrediatur, quemadmodum & lapis pyrites, ferro malleatus ferrum fit. quum uero audis quibus datum eſt, adde datum quidem ijs, qui uolunt, & qui aſſentiuntur.etenim quum audis,non eſt uolentis nec currentis, ſed miſerentis dei, tibi conſulo ut ſermonem hunc acceptes:quoniam enim nonnulli ſunt,qui ob iuſtitiam propriam tam magnifice ſentiunt,ut totum ſibi ipſis acceptum referant, ac nihil factori & inſtructori, bonorumqúe tribuant largitori, hos ſermo hic docet, quod & bonum uelle diuino indigeat auxilio, ſeu potius eligere utilia, diuinum quid & clementiæ ſuæ donum exiſtat. quod enim ſaluamur partim è nobis,partim à deo eſſe oportet. propterea inquit, Non uolentis,hoc eſt,non ſolum uolentis,nec currentis,ſed & dei miſerentis. Deinde quoniam uelle à deo eſt,merito totum acceptum fertur deo. quantumcunque igitur cucurreris, quantumcunque certaueris, indigebis eo qui coronam præbet.Niſi dominus ędificauerit domum,in uanum laborant qui ędificant eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilant qui cuſtodiunt eam.noui,inquit,quod non leuium eſt curſus, nec potentium bellum. neque pugnantium uictoria, non feliciter nauigantium portus, ſed dei eſt uictoriam perficere, ac nauem ſaluam in portum deducere. nam licet hoc alibi & ad alium dictum ſit ſenſum, neceſſarium tamen duxi, ut quum mihi in mentem ueniſſet, prædictis etiam adijceretur, quum uobis de diuitijs

meis

meis gratificaret. Proinde rogauit mater filiorum Zebedei, filiorum amore
impulsa, & mensuræ eorum quæ peteret ignara: attamen ob amorem ni/
mium, & beneuolentiam filijs debitam illi fuit parcendum: nil enim ma/
trum exuperat misericordiam, & hoc dico quo matres ex legis uigore ho/
noremus. rogauit igitur mater illorum, ut unus à dextris, alter à sinistris assi/
deret. at quid saluator? prius rogat, num poculũ bibere possent, quod ipse
bibiturus erat. quumq́; hoc fuisset confessum, saluator suscepit. sciebat enim
quod & ipsi eodẽ forent cõsumendi, seu potius cõsumi debere. quid ait? po/
culum quidẽ bibent, à dextris autẽ & sinistris assidere, non meũ, inquit, est
dare, sed ijs quibus est datũ. nihil igitur est mens imperator? nihil labor? ni/
hil ratio? nihil sapientiæ studiũ? nihil ieiunare? nihil humi dormire? nihil ui
gilare? nihil fontes lachrymarũ stillare? frustra hęc omnia? sed & Hieremias
hæreditario sanctificatur iure, & alij ex matre segregantur. timeo ne absur/
da surrepat cogitatio, tanquam anima in alio egerit loco, inde corpori huic
colligata, & quod ex conuersatione quæ illic est, quidam prophetiam accepe
rint, alij uero qui male uixerunt condemnentur. Cæterũ quia tale quid crede
re, admodũ est absurdum, ac minime ecclesiasticũ, alij in talibus ludant do/
gmatibus, nobis autem ita ludere tutum non est: sed & ibi quibus datũ est
adde, ijs qui sunt digni, qui ut tales sint non solum à patre acceperunt, sed &
sibijpsis contulerunt. sunt enim Eunuchi, qui ex matris utero eunuchi sunt
nati. & reliqua. admodum uirile aliquid uellem, de ijs, quibus ualde gloria/
mini, uos, qui à natura estis eunuchi. fortassis enim castitas inuoluntaria, in
experientiam haud uenit, neq; continentia per probationem est examina/
ta. quod enim à natura bonum, reprobum est: quod uero ex professione, lau
dabile. quæ gratia est igni, quia urit? nam ut urat ex natura habet. quæ a/
quæ, quod deorsum fertur? hoc enim à conditore habet. quæ niui ob frigidi/
tatem gratia, aut soli quia splendet? splendet enim etiam si nolit. gratificare
mihi ut uelis meliora: gratificaberis autem, si caro natus, spiritus fias: si car/
nis mole plumbea depressus, rationis auxilio pennatus euadas. si cœlestis
inueniaris, humilis factus: si carni colligatus, super carnem appareas. proin/
de quum carnalia sapere nequaq; laudabile existat, aliud quid ab eunuchis
pero. ne fornicamini circa diuinitatẽ: coniuncti Christo, Christũ ignominia
afficere nolite: à spiritu initiati, ne uobis ipsis honore parem spiritũ faciatis.
si adhuc hominibus placerẽ, Paulus inquit, Christi seruus nequaq; essem.
si creaturæ seruio, minime Christianus nominabor. etenim quã ob rẽ Chri/
stianus uenerabilis habet? nónne ideo qa deus est Christus? sin minus, hoc
mihi ut homini accidit, amore erga ipsum sum affectus. Quin & Petrum
ueneror, non ideo tamen Petrianus uocor, nec Paulianus, quia Paulum ho/
noro. non sustineo, ut cum à deo factus sim, ab hominibus nomen sortiar.
Itaq; si ideo Christianus uocaris, quia in deum credis, uoceris, & in nomine

aut

aut re permaneas. si autem ideo quia Christum amas ab ipso cognominaris, nihil plus illi alijs dabis cognominibus, quàm quæ ab exercitio uel operatione imponuntur. Videte eos qui equorum student cursibus, qui à coloribus nominantur, & partibus quibus operam impendunt. nos enim nomina nostis, etiamsi ego haud dicam. si ita Christianus uocaris, admodum parua est appellatio, etiamsi ualde ob eam plaudas. si autem quia deum credis, operibus ostende quod credas. si deus creatura est, etiam nunc seruis creaturæ, ultra creatorem. si creatura est spiritus sanctus, frustra baptizatus es. & duabus quidem partibus sane sentis, seu potius nec illis. at omnino in una periclitaris. Crede trinitatem margaritam esse unam, undique similem, & æqualiter splendentem. margarita enim si in aliqua parte deturpatur, tota eius gratia euanescit. ita quum filium ignominia afficis, quo patrem ueneraris, nequaquam honorem tuum suscipit, ob filij dehonestationem pater minime glorificatur. si sapiens filius lætificat patrem, quanto magis filij honor, honor erit patris? quod si hoc quoque suscipis, noli filium glorificare per ignominiam patris. similiter neque pater ob filij ignominiam glorificatur. si inhonestas spiritum sanctum, non suscipit honorem tuum filius. quamuis enim haud sit ex patre, quemadmodum filius, ex eodem tamen est patre. aut totum honora, aut totum inhonora, quo tibi ipsi morem geras. nō suscipio uenerationem tuam ex dimidio. totum te pium esse uolo, sed sicut uolo, ignosce affectui. nam pro ijs etiam qui me odio habent doleo. membrum eras meum, licet nunc abscisum, forsitan & iterum membrum eris, ac ideo humaniter loquor: & hæc propter Eunuchos, quo circa deitatem sint modesti. siquidem nō solum peccatum quod per corpus committitur scortatio & adulterium uocatur: sed quomodocunque peccaueris, maxime si circa diuinitatem præuaricatus fueris. sed forsitan unde hoc ostendamus, quæris? scortati sunt ait, in operibus eorum. cernis ne opus scortationis esse uituperium? & adulterati sunt inquit in ligno. uides & cerimonias quasdam esse adulterinas? ne igitur adulterium perpetres in anima, quum castus sis corpore: ne ostendas te minus uoluntarie castum in carne, ex quibus nequaquam es castus, in quibus potens es scortari. tur fecistis impietatem uestram? cur omnes ad deterius prolabimini? ut illud reliquum sit, uel eunuchum quempiam, uel impium uocari. Viris agregemini, uel sero quid uirile sapite. fugite muliebria, ne nominis turpitudini præconij quoque accedat turpitudo. ultis ne ut paruumper adhuc sermoni immoremur, uel satis sunt quæ diximus? attamen reliquis honorentur eunuchi. laudabilis enim est sermo. sunt enim Eunuchi inquir, quidam ita ex matris utero Eunuchi geniti, & sunt eunuchi qui castrati sūt ab hominibus, & sunt qui castrauerūt se ipsos propter regnū cœlorum. Videt mihi sermo iste admodū à corporibus differre, & per corpora quædā longe subliniora designare

designate. sermonem enim hunc ad corporales tantummodo detorquere eunuchos, res admodum parua est, & momenti nullius, planeq́ꝫ sermone indignum existit. ac ideo nos aliquid spiritu dignum cognoscere decet. uidentur igitur homioes quidam à natura ad bonum aspirare: natura autem quũ dico, nequaquam uoluntatem liberam reijcio, sed utraque pooo, & ad bonum aptitudioem, & ex natura ad opus perducentem idoneitatem. quidam enim sunt quos uerbum expurgat, & eorum passiones castrat: illos esse puto qui ab hominibus castraotur, quum instruens sermo deterius à meliore secernit, hoc quidem reijciens, illud uero statuens. Veluti istud, declina à malo & fac bonum, quod quidem spiritalem castitatem ædificat. & hanc quidem laudo castrationem, ac ualde laudo, eiusq́ꝫ doctores pariter & discipulos. quoniam hi bene castrent, illi autem pulcherrime castrentur. Sunt & qui se ipsos castrant ob regnum cœlorum. alijs nulli contigere præceptores, uerum laudabiles sibijpsis facti sunt magistri. non docuit te mater quod decet, non docuit te pater, non presbyter, non Episcopus, non alius quispiam, quibus docendi munus est concreditum: at tu rationem quæ in te est excita, scintillamq́ꝫ honesti pet liberam accende uoluntatem. te ipsum castra, te ipsum emascula, radicem excinde maliciæ, instrumenta elimina, tantumq́ꝫ uirtutis habimm adipisceris, ut quasi impossibile sit ad deteriora te prolabi; ac ideo castrationem illam laudo, & forte magis quàm aliam: qui capere potest capiat. Vtram partem uoluetis suscipe, uel magistrum sequere, uel tibi ipsi magister fias. unum solum turpe est, ab animi passionibus non castrari. cæterum in passionum castratione nihil interest, & qui docet figmentum dei est, & tu inde es factus, licet magister rapiat gratiam, licet bonum fiat tuum, nihilominus bonum est. solummodo affectus nostros castremus, ne radix aliqua amaritudinis suppullulans perturbet: solummodo sequamur imaginem, solummodo neneremur archetypum. corporales exseca affectiones, excide & aoimales: quanto enim preciosior anima est corpore, tanto honorabilius est purgare animam quàm corpus. Si autem corporis purgatio laudabilis est, considera mihi quantum animæ sit maior & sublimior. Arianam castrato impietatem, Castrato Sabellij opinionem prauam. ne plus contrahe quàm bene habet, nec male diuide: nec in unam personam contrahe tria, neque tres naturarum facias diuersitates. laũdabile est unum bene cognitum, & tria bene diuisa, quum personarum, at non deitatis sit diuisio. hanc laicis legem statuo. hæc & presbyteris præcipio, simul & ijs, quibus imperandi gubernacula sunt concredita. Iuuate uerbum omoes quibus à deo concessum est, ut iuuare ualeant. magnum est cædes cohercere, adulteria punire, fures refrenare: sed multo maius est pietatem lege sancire, & sanum sermonem donare, non tantum sermo meus potest, qui pro trinitate depugnat, quaomm mandatum? qunm ora occludis eorum qui male habēt? quũ opē fers oppressis? quũ homicidã coherces? quũ occidere uectas?

uetas? non de corporali morte solum loquor, sed & animæ: omne enim peccatum animæ mors est. & hic sermo sistatur. reliquum est, ut oremus pro ijs qui conuenerunt. Viri pariter & mulieres, principes & subditi, senes & iuuenes cum uirginibus, uniuersum genus ætatis. omne ferte damnum, siue pecuniatum, siue corporum, solum unum non audeatis ut diuinitatem mulctetis. adoro patrem. adoro filium, adoro spiritũ sanctũ. seu potius adoramus. Ego & ante omnes qui hæc dico. Ego & post omnes, & cũ omnibus, in ipso domino nostro Christo, cui sit gloria & imperium in secula Amen.

BEATVS GREGORIVS NAZIANZENVS ad Euagrium de deitate.

ADMODVM te miror, & ualde ob prudentiã tuam obstupeo, quia contemplationum talium & quæstionum causa existis, ac nos interrogationibus exactissimis ad dicendi necessitatem & solicitudinẽ demonstrationis compellis, dum quæstiones adeo necessarias & utiles nobis offers. constat enim quod omnis alia necessitas à tergo est relinquẽda, donec ad interrogationes manifeste respondeamus. Quæstio igitur tua quam attulisti, talis ac de re fuit tali. qualis nam patris, & filij, & spiritus sancti esset natura. quam quis recte essentiam potius quàm naturã appellarit. num simplex, uel composita. si enim simplex, quomodo numerum ternarium suscipiet, in prædictis? quod enim simplex, necesse est ut unius sit speciei, & sine numero: quod uero sub numeros cadit, necesse est ut incidatur, etiamsi nequaquam numeris supponatur. incisum uero affectum est, quum affectio sit incisio. si igitur natura melioris simplex, superuacua fuerit nominum positio. si uero nominum uera sit positio, & oporteat nominibus credere, id quod uniforme est & simplex, confestim sublatum erit. quæ igitur rei sit natura, à nobis exquisiuisti. horum igitur demonstrationes ueritatis sermo exacte in medium deducet: non fidei haud demonstrati imaginationem, ob defectum demonstrationis, irrationabiliter prætendens, neque fabularum ueterum testimonijs absurditatem fictionis suæ abscondere tentans: sed quæstionis exactiora manifestabit, & considerationum rectitudine theorematis fidam certitudinem, manifeste ostendet. reliquum igitur est, ut sermo iam inde nobis initium sumat, ac explicetur quomodo diuinitas sit accipienda, num simpliciter, aut tripliciter. ita enim nos nominum triplicitas & dicere & credere cogit, quibus nõnulli, quũ abusi sint, absurda & omnino uana induxere dogmata, essentiã, unà cum nominũ accusatione, affectionẽ diuisionis sustinere opinantes. Verũ illi, quemadmodũ & tu ais, obmittendi sunt, quũ rancide opinionis suæ patrocinẽtur dogmati, ac intellectũ eorũ, ad rectã cognitionis deprehensionem dirigamus. Sub initium igitur supponemus, quod sit deus. sicq; ad demonstrationes perueniemus. simplex est omnino, & indiuisibilis essentia. simplicitatem uero, & quod sine corpore sit, à natura est conse-

est consequuta. sed fortassis sermo diuisionis nominum mihi obstat: quoniam numero ternario, melioris unitatis speciem auffert. uerum absit, ut propter unitatis speciem, cõfessionem patris & filij, & spiritus sancti effugere cogamur. indiuisibilem enim melioris unitatem, nequaquã offendit positio nominum. siquidem intelligibilia, & nominibus infinita, licet mulnmodis nominibus apud singulas gentes uocentur, extra omnem tamen sunt nomenclaturam, quoniam intelligibilia, & corpore carentia, nullum nomen proprium habent. quomodo enim proprie uocarentur ea, quæ oculis nostris haud subijciuntur, nec intellectu capi possunt humano? accipiatur enim à nobis, breuissima ex nominibus particula, anima uidelicet, pro cognitione exacta totius. anima enim nomine appellatur fœmineo, quum tamen ab omni fœminea distet natura. secũdum enim essentiam suam, nec uir est, nec fœmina. pariter & sermo, qui ipsius gratia est procreatus, masculinũ quidem nomen habet, attamen & ipse quemadmodum dicimus, extra omnem, siue masculinam, seu fœmininam corporalitatem est. si igitur intelligibilium nouissima, anima, & sermo, nequaquam proprium nomẽ habent, quo pacto prima, & omnia illa intelligibilium intelligibilia, proprijs nominibus uocari dicemus? cæterum nomenclatura propter necessitatem prodest, quoniã nos ad cognitionem perducit intelligibilium. Quidam antẽ nomenclaturis essentiam pariter, crasse quidem, quasi subdiuidi existimantes, planẽ diuinis indigna, suis opinantur cogitationibus, ac ideo decet, ut ueritatis sciamus cognitiones, & quod indiuisibilis & uniformis diuina, & inseparabilis est essentia, sed ad utilitatem salutis animarum nostrarum, etiam diuidi uidetur nomenclaturis, ac diuisionis necessitatem sustinere, sicut diximus. quemadmodum enim anima intellectualis quum sit, & cognitionum infinitarum multitudinẽ gignit, non tamen ob id cognitionis diuiditur affectus, neq; ob multitudinem cognitionum anima unquam propter antea concepta est egena, sed ditior potius quàm pauperior euadit. eodem etiam modo, quo & enunciabilis, illo etiam cõmunis omnibus nobis est sermo. siquidẽ indiuisibilis est ab anima quæ illum profert, pariter & ab audientium animabus: nilominus tamen ibi consistit, & ab illa non est segregabilis, ab istis uero repertibilis, unitatem autem potius quàm diuisionem, ipsorumq; & animarum nostrarum operans. ita mihi noscas & filium, nunquam à spiritu esse segregabilem, & ab hoc rursum, spiritum sanctum, quemadmodum & à mente cogitationẽ. sicut enim inter mentem, & cogitationem, ac animam diuisio cognosci potest nulla, aut incisio quædam, ita neque inter spiritum sanctum, & saluatoris patrem, incisio aut diuisio cognosci potest unquam. quoniam sicut diximus, natura cognoscibilium & diuinorum indiuisibilis existit. aut etiam rursus, quemadmodum impossibile est, inter circulum & radium diuisionem inuenire, propter impossibilitatem & corporis defectum, simplicitatemq; & insegregabilitatem: sed radius adnexus est circulo, & econuerso circulus tanquam oculus fluuiatilis

fluuiatilis radios infundit toto,tanquã diluuios quosdam luminis nobis procreans, abundeq́ ornatum subministrans. Ita etiam fermè radij quidam patris super nos demittuntur,lucidus nempe Iesus,& spiritus sanctus.quemadmodũ enim lucis radij habitũ inter se iuxta naturã habent indiuisibilem, & nec à luce segregantur,aut inuicem abscinduntur,& ad nos usq; gratiã luminis mittũt:eodem etiam modo saluator noster,& spiritus sanctus, geminus patris radius,ad nos usque ueritatis lumen subministrat,patriq; cõmunicat. Et quemadmodum quum humor nectareus,à fonte aliquo aquarum copiose scaturiens,profluuio suo abundantiam ostendit,inde lapsu perenni in flumina duo inciditur, unicam ex uno fontis ortu uim à principio continens, bifariam autem fluminum formatur specie, sine nocumento tamen essentiæ flumen illud diuiditur:fluuiorum enim positione tantum fluor ille discriminatur,at humoris qualitatẽ unam & eandem continet,etiã si flumen utrunq; ut dictum est,quàm longe distare,& multum à fonte abesse uideatur:principium enim ad continuitatem fontis cõmunem cum sua habet matre. Similiter etiam omnium bonorum deus,ueritatis ille administrator,& saluatoris pater,prima uitæ causa, ac immortalitatis planta, fons uitæ sempiternæ, bifluam quandã filij & spiritus sancti, cognoscibilem ad nos demisit gratiam: ipse uero nullum propterea nocumentũ in essentia est perpessus. nullã enim imminutionem propter istorum ad nos demissionem, & ad nos usq; accessum,sustinuit.nec illi propterea à patre separationem ullam sustinuerunt,indiuisibilis enim, quemadmodũ sub initium diximus, meliorum est natura. Proinde plurima adhuc honoratissime, ac prædictis copiosiora,ad manifestam necessitatis patris & filij, & spiritus sancti interrogationẽ inueniri possent, quomodo ipsam accipere oportet. uerũ postquàm facile est tibi,& tui similibus,citra molestiã plurima discere,ideo iuste censui, de contemplatione tali sermonem hic sisti debere.

FINIS

BILIBALDVS PIRCKHEYMHERVS

REVERENDO PATRI VENZESLAO LINco sacræ theologiæ doctori, ac Augustinensium uicano dignissimo. S. D.

IN TIBI pater renerende, diui Gregorij orationes, quas ni tantopere efflagitasses, diutius pressissem. Vetum memineris, & iubentis, & obsequentis periculum esse cõmune. Nosti etim quàm moleste quidam fetũt, cum Laicos, ur appellant, sancta manibus uersare cernunt, tãquam committatur piaculum, si Christianus Christiana tractare audeat. Accedit his iuriscõsultorum quorundam reprehensio, quoniam ueneranda & fructifera legũ maiestate neglecta, ad stenlia hæc, & ut ipsi contendunt, inania diuerterim studia, cum nec interim amici boni cõsulant, quod tot cnras, cum publicas tum priuatas, etiam literatum degrauem incommodo. ut obiter Criticorum contemnamus latratus. Adde quod hæc, non tam eruditis, q̃ꝫ sacris scripta sunt uirginibus, nempe Caritati & Claræ sororibus meis suauissimis. Quapropter longe tutius fuisset, tacẽdo inuidiam effugere, quàm sua sponte grassantem, ultro irritare. Verum cum ita tibi uideatur, age cõtempto liuore, ratem procellis committamus. forsitan æquus lector, conatum nostrum laudabit, aut saltem non reprehendet. Cæterum de uiri sanctitate, etuditione, ac eloquẽtia, nil scribere attinet, cũ omnì æuo ob uirtutes innumeras maior sit habitus, quàm cui inuidia nocere posset humana. Hoc uero haud mihi prætereundũ erit, longe me labore minori, imò felicius, ni fallor, Demosthenis orationes totidem uertere potuisse, quàm uel umbram quandam Gregorianæ assequi facundiæ: id uerum esse experietur, quicunq; in eandem descenderit palestram. Nil igitur mirum, si quædam duriora, aut etiam obscuriora uidebuntur, cum Latinis non eadem liceant quæ Græcis, & author ipse, in lingua sua, non tam multiplici uerbotum nouatione sit uarius, quàm sententiarum grauitate insignis. Quod si æmulis hæc nostra displicuerint, fingãt me interim potasse, aut etiã nucibus lusisse. alius maiora ac splendidiora, in dei templum afferat, ego quod potui feci, non ignatus, bonitatem diuinam, animum etiã, ubi uires deficiũt, paterne respicere. Bene uale pater obseruande Nurenbergæ ex ædibus nostris 4. Non. Martij. An. Salutis M D XXI

GREGORII NAZANZENI IN THEOPHANIA

sen Natalem Saluatoris nostri Oratio.

CHRISTVS nascitur, gloriamini. Christus ex cœlis, occurrite. Christus super terrã, exaltemini. Cãtate domino omnis terra: & ut simul utraq; complectar, lætentur cœli, & exultet terra, propter cœlestem, deinde etiam terrestrem. Christus in carne, cũ tremore & gaudio exultate, tremore ob peccatũ,

gaudio propter ſpem. Chriſtus ex uirgine, mulieres pudiciriā induite uirgineam, ut Chriſti efficiamini matres. Quis nō adoret primæuum? Quis non glorificet poſtremum? iterum ſoluuntur tenebræ: rurſus lux oritur. iterum Ægyptus caligine plectitur: rurſus Iſrael columna illuminatur. Populus qui ſedebat in tenebris ignorantiæ, uideat lucem magnā ſcientiæ. uetuſta præteriere, ecce noua facta ſunt omnia. Litera cedit, ſpiritus præcellit, umbræ diſparent, ueritas ingreditur. Melchiſedech adducitur, matre carens abſq; patre naſcitur, ſine matre prius, abſq; patre poſterius. Naturæ leges ſoluuntur. mundum ſuperiorem repleri oportet. Chriſtus iubet, ne reluctemur. omnes gentes manibus plaudite, quoniā puellus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, principatus cuius ſuper humerum eius. cum cruce enim pariter attollitur, uocaturq; nomen eius, magni conſilij patris nuncius. Proin clamet Ioannes, uiam præparate domini, & ego diei huius proclamabo uirtutem. carne carens caro efficitur, uerbum craſſeſcit, inuiſibilis cernitur, impalpabilis contrectatur. tempore carens incipit, dei natus, hominis fit filius. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ille idem & in ſecula. exprobrēt licet Iudæi, irrideant Gētiles, nugentur Hæretici. tum credent, tum illum ad cœlos uiderint aſcendentem: quod ſi non tum, at de cœlis uenientē, & tanq; iudicem conſidentem: & hæc quidē aliàs. Nūc uero dei apparitio, ſeu natalis nobis ſolennitas erit. utroq; enim modo dicitur, & res una, duobus nuncupat' uocabulis. Apparuit enim deus hominibus per natiuitatē. exiſtēs ſiquidē, & ſemper exiſtēs, ex ſemper exiſtente. ſupra cauſam & rationē: nō enim ratione ſublimior erat ratio. Homo autem propter nos factus eſt poſterius, ut qui eſſe dederat, etiam bene eſſe conferret. ſeu potius, ob ſcelera à bene eſſe deflectentes, rurſus per incarnationem ad illud reduceret. Nomē uero, quia apparuit, Theophania: quoniam autem natus eſt, Genethlia. ea propter nobis dies feſtus ducitur, ideo hodierna peragitur celebritas. Quoniam deus ad homines acceſſit, ut & nos ad deum accederemus. ſeu ut magis dicam proprie, reuerteremur. ut ueterē exueremus hominē, nouum indueremus: & quemadmodū in Adam mortui eramus, ita in Chriſto, uiueremus Chriſto. cum illo nati, cum illo crucifixi, cum illo ſepulti, cum illo reſurgentes: pulchram etenim uiciſſitudinē hanc me pati, eſt neceſſe. Et quemadmodum ex melioribus euenere triſtiora, ita ex triſtioribus reuerentur meliora, ut ubi abundauerat peccatum, ibi ſuperabundaret & gratia. & ſi guſtus damnauerat, multo magis Chriſti paſſio iuſtificaret. Ergo igitur feſtiuitatem hanc celebremus, nō Panegyrice, ſed diuine, non mundane, ſed ſupermūdane. nō rem noſtram agentes, ſed illius qui noſter eſt, ſeu potius domini. non quæ ſunt infirmitatis, ſed curationis. non formationis, ſed reformationis. Verum quo pacto id perficiemus? nequaq; fores coronemus, non choros inſtauremus, nō compita uiarum exornemus. non oculos paſcamus, non auditum oblectemus, non odoratum effœminemus, non guſtui lenocinemur, non tactui obſequamur. hæc enim ingreſſus

ſunt

sunt ad peccatũ & uiæ prooæ. non uestimentis teneris ac fluidis, ex quibus id quod pulchetrimum, planè est inutile, mollitet induamur. non gemmarum splendoribus, non auri fulgonbus, non colorum fucis, naturalem mentientibus pulchritudinem, & propter imagioem repertis. non commessationibus & ebrietatibus, quibus rubilia colligata, & impudicitias annexas esse scio. Quandoquidem malorum doctorum, malæ & disciplinæ. seu potius prauorum seminum, prauæ sunt segetes. non totos altos, uentri delitias cinnantes, sternamus. non uini flagrantiam, non coquorum commenta, nõ unguentorum honoremus sumptuositates. non preciosum stercus nobis terra & mare suppeditet. hoc enim nomine, ego delicias honorare noui. Non alter alterum incontinentia uincere studeamus. incontinentia enim mihi omne quod supernacuũ, & præter necessitatem est. & hoc alijs, eiusdẽ luti & mixturæ esurientibus & egẽtibus. Verũ hæc Gentilibus, pompisq́ ac solennitatibus relinquamus Græcorũ, qui deos nidore asserunt gaudere, & uẽtre consequenter numen uenerantur, tum mali, malorũ dæmonũ & factores, & sacerdotes, & cultores existant. Nos uero qui uerbum adoramus, si quid oblectari oportet, in uerbo, legeq́ diuina, & illius explicatiõe, & reliquis ex quibus præsens consistit solennitas, oblectemur, ut domesticæ sint deliciæ, nec ab inuitãte alienæ. Proinde si placuerit (ego etenim uos hodie cõuiuio excepi) optimis uobis hospitibus, de his sermonẽ qoantũ potero, laute ac liberaliter apponã, ut perspiciatis, quemadmodũ pascere qneat, peregrinus indigenas, & agrestis nrbanos, delicatos delicijs carens, & affluentia claros, pauper & inops, atqui iam hinc exordiar. Cæterũ uos, qui in talibus oblectari soletis, mihi & mentem, & auditũ, & cogitationẽ expurgate. Quandoquidẽ de deo, & diuinus erit sermo, ut illis repleti delicijs, quæ nũquam euanescũt, abeatis. erit uero copiosissimus pariter & compendiosissimus. ita, ut nec defectu offendat, neq́ sacietate reddatur insuauis. Deus equidẽ semper erat, estq́, ac erit, quin potius, semper est. nam erat, & erit, nostri temporis, & fluxæ naturæ sunt particulæ. At ille, existens est semper. Ita enim ipse Moysi in monte oracula pandens, semetipsum nominauit. totum enim in seipso comprehendes esse cõtinet, quod nec incipit, neq́ desinet. tanquã pelagus quoddam essentia immensum & indefinitũ, omnem transcendens sensum, & temporis & naturę, solum menti, umbræ instar depictũ, idq́ subobscure, & perexigue, non ex ijs quæ in ipso, sed quæ circa ipsum sunt. alia ex alia imaginatione, in unum quoddam ueritatis simulacrum concepta. prius quàm teneatur, effugiens. & antequam cognoscatur, euanescens. tantisper illumioans, id, quod in nobis principatum obtinet, & hoc in puris solum, quantum uisum, fulguris nõ subsistens ictus: ideo ut mihi uidetur, quo cõprehensibili illo, ad se attrahat. Quod enim penitus est incomprehensibile, id etiam nec spe, aut aliquo conatu acquiri potest. ac eo quia difficulter comprehendi potest, admirationi sit, admiratũ uero plus desideretur. desideratũ autem purificet: pu

rificatū uero deo similes reddat. Cum autē tales euaserimus, tanquam cū domesticis iam cōuersatur (iuuenile quid sermo noster audet) deus, dijs unitus, & cognitus, & tantū forsitan, quantum iam cognoscentes cognoscit. Infinita igitur diuinitas, & cōtemplatu haud facilis. ac penitus hoc solū ex illa deprehensibile quod sit infinita. Quod si quis existimet eo quia simplicis sit naturæ, aut penitus esse incōprehensibilē, aut perfecte discerni posse, ab illo secundum quod ens simplicis sit naturæ quæremus: non enim natura eius est simplicitas, quemadmodū neq; in cōpositis, quoniā cōposita sunt solum. Cæterum cum infinitū dupliciter cōsideretur, & secundū initiū, & secundū finem (quicquid enim super hæc est, nec in illis cōtinetur, infinitū existit) Cū igitur mens in supernā respicit profunditatē, nec habet ubi cōsistat, ac in cōtemplationibus de deo, destituit, tum infinitū illud, & impenetrabile, principio carens appellat. Cū uero ad inferiora & postrema aciem deflectit, tum id immortale, & incorruptibile uocatur. cum uero totum cōnexum fuerit, tum æuiternum nūcupatur. æuum etenim, neq; tempus, neq; temporis est particula aliqua: non enim mensurabile est, sed quod nobis tempus, solis cursu cōmensuratū existit, hoc æuiternis est æuum. quod cū existentibus pariter extenditur, tanq; motus quidam, & spaciū temporale. Et hæc mihi de deo nunc philosophanti, sufficiant: neq; enim ultra hæc tempus permittit, quoniā institutum nostrum, nō de Theologia, sed de euangelica est dispensatione. Cū uero deum nomino, de patre, & filio, & spiritu sancto loquor: neq; enim diuinitas supra hæc à nobis diffunditur, ne deorū populum introducamus, nec infra hæc constringitur, ne diuinitatis inopiam decernamus, uideamurq; propter Monarchiā iudaizare, aut propter multitudinē abundantē græcissare. in utrisq; enim simile est malum, licet in cōtrarijs inueniatur: & ita se habent sancta sanctorū, quæ à Seraphin conteguntur, & trinis glorificantur sanctificationibus, in unam coeuntes dominationē, & deitatē. Quemadmodum & alius quidā, qui ante nos fuit, pulcherrime & sublimissime disseruit. Postq; uero bonitati diuinæ nō sufficiebat, ut solum cōtemplatione sui moueretur, sed oportebat bonum latius diffundi, & longius procedere, ut plura essent quæ beneficio afficerētur, id enim summæ erat bonitatis: primū quidem angelicas, & cœlestes excogitauit uirtutes, statimq; excogitatio opus fuit, uerbo pariter adimpletum, & spiritu cōsummatum: & ita substiterunt splendores secundi, primi illius splendoris ministri: siue eos spiritus intellectuales, siue ignem immaterialem & incorporeum, siue naturam quandam aliam appellemus: quoniam ijs, quæ enumerauimus, admodum propinquos esse suspicandum est. equidem dicere uolo, immobiles eos ad malum, solumq; boni habere motus, utpote qui circa deum uersentur, & primordio suo ex deo resplendeant. nam quæ sequūtur splendoris sunt secundi. Quod uero nō penitus immobiles, sed difficulter mobiles æstimari, & nominari debeāt, ille mihi fidem facit, qui propter splendorem Lucifer, propter elationem uero ca-

ligo

ligo,& factus & dictus est:ac pariter quæ sub ipso erant desertrices potẽtię, scelerũ opifices ob boni fugam,nobisq; authores. Ita igitur,& propter hæc, sibi intelligibilis, cõstitit mundus,quemadmodũ ego de his philosophatus sum,tenui sermone ardua expendens. Cæterũ postquam illi prima recte suc cessetãt,secundario mundũ excogitauit materialem,& uisibilẽ, ac is est,e cœ lo & terra, & eorum quæ in medio sunt cõmixtio illa,& concretio:laudabilis quidem,propter uniuscuiusq; rei industriam singularem, longe uero laudabilior,ob cõcinnitatem,& consonantiam,quæ ex omnibus cõstat,cum aliud erga aliud decore se habeat,& cuncta cum uniuersis, ad unius mundi perfectionem,recte conueniant:ut deus ostenderet,non solum naturã sibi esse domesticam,sed quod omnino alienam substituere potens esset. Etenim naturæ intellectuales,& mente solum cõprehensibiles,diuinitati sunt domesticę: alienæ uero penitus, quæcunque sub sensum cadunt:& ex illis longe magis, quæ omnino inanimatæ sunt,& immobiles. Sed quid nobis hæc,forsitan dicet quispiam,festi amore ualde detentus,& feruentior: ad metam equum im pelle,& de ijs quæ ad festũ pertinent,ac quam ob rem hodie cõsedimus philosophare. faciam id quidem, & si paululum altius, ita sermone & desiderio adigente,orsus fuerim. Mens igitur iam & sensus, ita inuicem discreta,intra terminos cõstiterant proprios,& uerbi creatoris excellentiam, in se ipsis extollebãt,taciti laudatores,& assidui magnificentiæ præcones,uerũ nondum ex utrisq; factum erat temperamentũ,neq; contrariorum cõmixtio aliqua, sapientiæ maioris,ac uarietatis illius,quæ circa naturas uersatur cognitio:ne que bonitatis diuitiæ omnes cognitæ erant. Hoc igitur opificis uerbũ ostendere uolens,animal unum,ex utrisq;,inuisibili inquam & uisibili natura, hominem fabricat:ex materiaq; iam existente corpus sumit,a semetipso uero uitam immittit,quam quidem animã rationalem,& dei imaginem, scriptura nominauit:tanquam mundum secundariũ quendam,in paruo magnum in terra statuit, angelum alium,cultorẽ mixtũ, uisibilis creaturæ spectatorẽ, intelligibilis uero mystem: eorũ quæ in terra sunt regem, superno regimini subiectum,terrestrem & cœlestem,temporariũ & immortalem, uisibilem & intelligibilem, medium inter magnitudinẽ & humilitatem, eundem spiritũ & carnem:spiritum propter gratiam,carnem propter elationem: illud ut seruum maneat,ac benefactorem glorificet,hoc ut patiatur,instruaturq;,ut ad magnitudinẽ enitatur, patiensq; admoneatur: animal quod hic informetur, aliò uero transferatur:& quod finis est mysterij,si ad deum declinauerit,diuinitatem assumat. Ad hoc enim me dirigit, mediocre quod hic est ueritatis lumen,ut claritatẽ dei & uideamus,& sustineamus: dignam illo,qui nos colligauit,& dissoluet,rursusq; sublimius colligabit. Hunc ergo hominẽ in Paradiso collocauit(quisquis aliquãdo erat Paradisus ille)libero arbitrio illum honorans:ut bonũ eligentis nõ minus esset,q̃ illius qui semina dederat: immortalium plantarũ colonũ, diuinatum forsitan cogitationũ, simpliciorum

pariter,& perfectiorũ,nudum simplicitate,ac uitæ innocẽtia,absq; omni ue-
lamine & prætextu. Talem enim esse decebat,qui erat ab initio,deditq; le-
gem,liberũ habenti arbitriũ,materiam nempe. At lex erat præceptum, quæ
planta esset attiogẽda,& à qua abstioendũ: illa uero cognitionis erat lignũ.
Haud male sub ioitiũ plantatũ,neq; inuidiose prohibitũ,ne huc deo rebel-
les linguas suas dirigãt,serpentẽmue imitent. Sed bonũ quidem, si oppor-
tune sumptũ fuisset. Etenim cõtemplatio erat planta, quemadmodũ cõtem-
platio mea,ad quam solũ habitu perfectiores tute ascẽdete poterãt:minime
uero simplicioribus bona, nec qui appetitu erãt auidiores, quemadmodum
nec teneris,& lacte adhuc indigẽtibus,cibus solidior cõuenit. At postq; dia
boli inuidia,mulierisq; transgressione,in quã uri fragilior iocidit,& ad siden
dum aptior,perducta est,proh meç imberillitatis(mea eteoim fuit primæui
parẽtis)tradiri mandati oblitus homo est,amatoq; succubuit gustui,pariter
& à uitæ ligno,& paradiso, & à deo, propter prauitatẽ extotris agitur,pelli-
ceisq; induit uestibus:carne forsitan crassiore,& mortali,& reluctãti: tumq;
primũ,propriã agnoscit turpitudinẽ,à deiq; abscondit facie,indeq; lucratur
quippiam,mortẽ nempe,ac peccati abscisionem,ne malum esset immotrale,
sitq; pœna misericordia:ita enim deum punire arbitror. At homo multifa-
riam antea,ob multa correptus scelera,quæ ob diuersas causas, ac tẽpora ua-
ria,ex prauitatis germinauerãt stipite,uerbo,lege,prophetis,beneficijs,com
minationibus,uerberibus, inundatiõibus,incẽdijs,bellis,uictorijs,cladibus,
prodigijs ex cœlo,prodigijs ex aëre,ex terra,ex mari,improuisis hominũ,ci-
uitatum,gentiũ,subuersionibus,quibus omnibus,de peccati tantũ agebatur
exterminio. Tandẽ ob grauiores morbos,fortiori opus erat pharmaco,pro-
pter homicidia mutua,adulteria,periuria,insanos masculorũ amores,omni-
umq; malorũ nouissimũ & primum,idololatriã ac honoris adorãdi,à facto
re ad factutã,translationẽ. Hæc igitur postq; maiori indigebãt auxilio,ma-
ius quoq; assequũtur:hoc autẽ ipsum dei erat uerbum,omnibus seculis anti
quius,inuisibile,incõprehensibile,incorporeũ,ex ptiocipio principiũ,lux è lu
mine,fons uitæ & immortalitatis. Archetypi imago,signaculũ immotũ,simi
litudo incõmutabilis,patris diffinitio,ac ratio,ad propriam procedit imagi-
nem, caroemq; ob carnẽ gerit,ac animæ rationali, propter meã cõmiscetur
animã,simili simile expurgãs,exceptoq; peccato, p omnia homo efficit. na-
scitur quidẽ ex uirgine,cuius caro ac anima,iam antea à sancto purgata erat
spiritu. Decebat eoim,ut ita geoeratio ornaret,prius tamẽ uirginitas hono-
re decoraretur. Procedẽs autẽ deus,post assumptionẽ,unũ ex cõtrarijs duo-
bus,carne & spiritu,ex quibus hic quidẽ deus erat,illa uero in deitatis cõsor-
tium assumpta, ô mixtura noua,ô temperamentũ admirandũ,existẽs nasci
tur,increatus creatur,intangibilis tãgitur, per mediũ animæ rationalis,inter
carnis crassiciem, & diuinitatẽ interpositæ, ditans depauperatur : ob meam
enim pauper est carnem,ut ego sua locupleter diuinitate. plenus exinanitur:
siquidem

dicit & cyprianus in sermone de
natiuitate chrisi
damasus papa in epistola ad paulinu
episcopu

siquidem paru̾per sua exinanitur gloria, ut ego suā cōsequar plenitudinem: quæ nam bonitatis diuitiæ? Quid hoc ad me mysteriū illud? particeps fueram imaginis eius, uerū non cōseruaui. At ille meæ fit particeps carnis, ut & imaginē saluet, carnemq́ immortalitate donet, secundā cōmunicat cōmunicationem, longe priore admirabiliorē. Quoniā tunc quidē quod melius erat impartitus est, nūc uero deterioris efficiē particeps: hoc priore diuinius, hoc mentem habētibus sublimius. Sed quid nobis ad hæc dicent calumniatores amarulenti? diuinitatis censores, rerū laudandarū accusatores, circa lucē tenebrosi, circa sapientiā indocti, pro quibus Christus gratis occubuit, creaturę ingratę, diaboli plasmata. Num dei beneficentiā criminatis? num propterea est patuus, quia propter te humilis. quia propter errantem pastor uenit bonus, qui animā pro ouibus suis ponit, montes & colles, in quibus idolis sacrificabas, peragrās, errātemq́ inuenit, ac inuentū humeris imposuit, quibus & lignū, ac impositū ad supernā reduxit uitā: reductum uero permanētibus annumerauit. Quia lucernā accendit, carnem quidē propriā, domumq́ uerrit, mundū à peccato mūdans, ac drachmā quæsiuit: imaginē nempe regiam uitijs cōfusam, & ob drachmæ inuentionē, amicas sibi cōuocat uirtutes, ac lætitiæ participes facit, quas & domesticæ conuersationis effecerat ministras: quia & lucernæ præcursatrici, lumen quoq́ succedit splendidissimum, uociq́ uerbū, & pronubo sponsus, præparāti domino populū acceptū, & præmunienti, ad suscipiendū spiritū per aquam. Hæc deo exprobras? propter hæc uiliorē reputas? quia linteo præcingiē, pedesq́ discipulorū lauat, optimāq́ uiam sublimitatis, humilitatē esse demōstrat. Quia propter animā humi incuruatam humiliatur, ut erigeret quod ob peccatū deorsum uergebat. Proinde cur nō & hoc criminaris? q̄ cū publicanis, & apud publicanos manducauit, publicanosq́ instruxit: ut & ipse quid lucrifaceret: quid nam tandē? peccatorum salutē. Num quis iden medicū accusat? quoniā ad morbos sese demittit, fœtoremq́ sustinet, ut ægrotantibus sanitatē restituat. Num eum qui misericordia ductus in foueam se declinat? ut delapsum pecus ex legis instituto conseruet? demissus est quidē, uerū ut homo: duplex enim erat, nam & laborauit, & esurijt, & sitiuit, & decertauit, fleuit quoq́, sed lege corporis. Si autem ueluti deus, quid hoc? bonam patris uoluntatem, legationē esse putato, ad quē refert quæ sua sunt, & tanq́ principium honorat, eum, qui æuo caret, & ne uoluntati diuinæ resistere uideatur. Quoniam & traditus dicitur, sed & seipsum tradidisse scribiē: & à patre resuscitatus, & resumptus esse, sed & seipsum resuscitasse, & iterum redijsse legitur: illa bonæ uoluntatis, hæc uero sunt potestatis. At tu quæ illum minorem reddunt, enumeras: quæ uero sublimiorem retices: siquidem quod passus sit imputas, uerum quod sponte, non adiungis. Quemadmodū & nunc quoque uerbum patitur: à quibusdam enim ut deus ueneratur, & cōfunditur: ab alijs tanquam cato uituperatur, & à deitate sepatatur. Quibus irascatur, seu potius quibus dimittat plus?

num male confundentibus,aut male separantibus? nam & illos diuidere, & hos cōnectere oportebat,illos quidē numero,hos uero diuinitate.camem ca uillaris? uel eum Samaritanū appellas? ut quod est deterius raceam.hoc & Iudæi faciunt.fidē diuinitati denegas? at illud nec dæmones.O & dæmoni bus incredulior,& Iudæis ingratior.illi filij appellationē,æqualis honoris uo cem existimabāt:hi uero expellentē deum esse nouerant. credebāt enim ob ea quæ patiebantur.Tu autē neqȝ æqualitatem cōcedis,neqȝ diuinitatē fate ris.satius tibi erat circūcidi,aut à dæmonibus agitari(ut ridiculi quippiam di cam) quàm in præputio,& bona ualetudine, tam scelerate,& impie sentire. Proinde paulopost uidebis Iesum in Iordane,meam purificare expurgatio/ nem,seu potius purificatione aquas sanctificantē.Nō enim qui mundi pec/ cata tollit,purificatione indigebat. Videbis & cœlos se scindētes, & à spiritu cognato testimonium accipientē,tentationem subeuntem,& uincentē,ange lorumqȝ ministerio fruentem,ac omnem ægritudinē,& omnem languorem curantem, mortuosqȝ uiuificantem, utinā & te quoqȝ, in scelerata opinione tua demortuū:ac dæmones expellentem,nunc per semetipsum,nunc per di/ scipulos:hominesqȝ innumeros,paucis pascentē panibus,per mare gradien tem:ac traditum, & crucifixū,simulqȝ cruci mea suffigentem peccata: tanqȝ agnum productū, & tanquam sacerdotem producentē: quasi hominem se pultum,uerum ut deum resurgentem,inde ascendentē,& cum gloria sua re deuntē.Quot modo,de singulis Christi mysterijs laudes celebrādæ essent? Quorum tamen omniū summa est una perfectio & restauratio mea, & ad ptimum Adam reuersio. Nunc uero mihi partum suscipe: & exulta,si nō ut Ioannes ab utero,saltem ut Dauid, propter archæ requiē: & descriptionem uenerare,per quam in cœlos ascriptus es: ac natiuitatem,per quam à uincu/ lis natiuitatis solutus es,cole,& Bethleem pusillam,quæ te ad Paradisum re duxit,honora: & præsepe in quo cum ratione careres, à uerbo enutritus es, adora. Cognosce ut bos possessorē(Esaias te hortaȝ)& tanquā asinus præse pe domini sui:siue ex animalibus mūdis sis, & sub legem ac ruminationem uerbi reductis,ad sacrificiumqȝ idoneis:siue ex immundis huc usqȝ, nec cibo nec sacrificio aptis,gentilis quoqȝ portiunculæ, cum stella curre,ac cum Ma gis offer munera,aurū,thus,& myrrham,tanquā regi,& tanquā deo, & tan quam propter te mortuo . Cum pastoribus glorifica,cum angelis subsalta, cum archāgelis hymnum cane:communis sit celebritas,cœlestium, & terre/ strium uirtutū. Credo etenim & illas hodie pariter nobiscū exultare,ac festi/ uitate agere. Nam & hominū,& dei tenent amore,instar earū,quas Dauid introducit, post passionē Christū cōcomitantes,& occurentes, ac inuicē ad portarū eleuationē hortantes.unum quod circa Christi natiuitatem euenit, odio prosequere.Herodis nēpe infanticidiū: seu potius & hoc uenerare, tan/ quam coætaneā Christi uictimā,ac nouæ iugulationis sacrificiū præcidaneū. Quod si in Ægyptū fugerit,prompte unà fugito:bonū enim cū Christo per

secutionem

ſecutionẽ ſuſtinere, ac pariter fugere. cũ uero in Aegypto demoratur, ipſum ex Aegypto, rite ibi adoratũ, reuoca. per omnes Chriſti ætates, ac uirtutes, irreprehẽſibiliter perge. tanq; Chriſti diſcipulus purgeris. circũcidaris, tegimen quod à generatione reliquũ eſt, abijce. dein in templo doce, diuina uendentes expelle. & ſi ita pati neceſſe erit, lapideris. lapidantes ſat ſcio, latebis, ac per medium illorum, tanquã deus effugies: uerbũ enim lapidari nequit. Quod ſi ad Herodem ductus fueris, ne multis reſponde. plus ſilentiũ tuum reuerebitur, quàm aliorũ ſermones prolixos. Sed & ſi flagellaberis, reliqua etiam appete. propter guſtum fel deguſta, acetũ bibe, ſputa quære, alapas excipe, colaphos quoq;, ſpinis coroneris, aſperitate uitæ quæ ſecundũ deum eſt, purpuram indue, arundinẽ ſuſcipe, ab ueritatem illudentibus adoreris. Demũ unà crucifigaris, unà moriaris, prompte unà ſepeliaris. ut & ſimul reſurgas, & ſimul glorificeris, & ſimul regnes, deum quantũ uiſibilis eſt cernẽs, qui in trinitate adoratur, & glorificatur, quẽ & nunc nobis manifeſtari, quantum carne uinctis eſt cõprehenſibilis, optamus in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANcta epiphaniatum lumina Oratio ſecunda.

RVRSVS Ieſus meus, & rurſus, myſteriũ, myſterium haud fraudulẽtum. nec quod indecorum, aut erroris ac temulentiæ ſit Gentilis. Ita enim ego illorũ pura appellarim. & mecum ſentire arbitror, quotquot recte ſapiũt, uerum myſterium excelſum, ac diuinum. & quod claritatem ſupernã conciliare ualeat. Sacer enim hic quo conuenimus luminũ dies, quemq; hodie celebrare dignũ duximus, exordium quidẽ à Chriſti mei baptiſmo ſumit, ueri luminis, illuminantis omnẽ hominem uenientẽ in hunc mundũ. Operatur autẽ & meam purgationem, auxiliumq; præbet lumini, quod ſuperne ab ipſo accepimus, ac ſub initiũ per peccatũ obſcurauimus, & confudimus. Vocem igitur audite diuinã in me quidẽ myſte, ac talium ſacrorũ principe, uehementer reſonãtem, utinã & in uobis. ego ſum lux mundi, & ideo ad illum accedite, & illuminamini, ac uultus ueſtri lumine uero ſignati, haud confundentur. Tempus eſt regenerationis, renaſcamur ſuperne. tẽpus reformationis, primũ Adam reſumamus. nõ quod ſumus permaneamus. uerũ quod eramus fiamus. Lux in tenebris lucet, uitæ huic & carunculæ. ac tenebræ eam inſectantur quidẽ, ſed non cõprehenderunt. de contrarijs loquor uirtutibus, quæ uiſibilem Adam impudenter aggrediebantur, ſed in deũ incidentes, uincebantᵘ: ut nos tenebras deponẽtes, luci appropinquaremus, inde & lux efficeremur pfecta, perfecti luminis germina. Videtiſne diei huius gratiã, cernitis ne myſterij uirtutẽ? num à terra

eleuamini?

eleuamini? num in supernis statuimini? manifeste unce nostra,& inductio
ne exaltati.& magis etiam cōstituemini,postq̃ à uerbo prosperatum fuerit
uerbum.Nunquid talis est purificatio aliqua legalis & umbratilis?quæ tem
poralibus prosit aspersionibus,cinereq́ uituli purificet inquinatos. Num ta
le quid Gentiles in suis celebrant sacris,quorū solennitates cunctæ,ac myste
ria mihi nugæ sunt,dæmonum inuenta caliginosa,& mentis figmenta infeli
cis,tempore adiuta,è fabulisq́ suffurata.Nam quæ ut uera adorant,ea tan-
quam fabulosa occultant.cum tamen deceret,si uera essent ne fabulæ nuncu
parentur,aut si nō turpia,ut palàm ostenderentur.Si uero mēdosa,ne admi
ratione digna censerentur,neq̃ tam impudenter de eadem re,penitus diuer
sas opiniones haberēt:ueluti pueri in plateis ludentes,uel potius uere infeli-
ces uiri,sed ab hominibus prudentibus,& uerbi adoratoribus,minime com
probata.qui cōmenta hæc,& sordidam ueri similitudinem execrantur.Non
sunt hic Iouis Cretensiū tyranni natalia, & furta.licet Gentilibus displiceat,
neq̃ Curetum sonitus,& plausus,saltationesq́ armatæ, plorantis dei uagi-
tum cælantes, ut patrē filiorū osorem lateret. quandoquidē periculum erat,
si puer se uagitu prodidisset,ne illum ut lapidem deglutiret.Non Phrygum
emasculationes, & Tybiæ,& Corybantes , & quibuscunque homines circa
Rheam insaniunt,talia deorū matri sacra instaurantes, talibusq́ iniciati sa-
cris,qualia talium matri sunt cōuenientia.Nec puella quæpiam nobis rapit,
ac Ceres errat,& Celeos quosdam introducit,ac Triptolemos,& Dracones,
ac quædam facit,quædā uero patitur. Erubesco enim in lucem proferre,no-
cturna sacra,ac ex turpitudine mysteriū facere.Nouit hæc Eleusis,& silendo
rum uere silentio digna,nouere mystæ. neq̃ sunt hæc Dionysius, fœmurq́
imperfectū, quod fœtum cum dolore parit, tanq̃ aliud quiddam capite sit
prior.ac semiuir deus,& ebriorū chorus,exercitusq́ lasciuus. ac Thebanorū
hunc uenerans dementia,& Semeles fulmen adorandum. Neq̃ meretricia
ueneris mysteria, quæ ut ipsimet fatentur,turpiter & nascitur, & ueneratur.
Non Priapi quidam,prurientesq́ Priapi alij,rebus & formis obscœni.neq̃
Tauricæ gentis hospitalis cædes,& Laconū Ephehorū cruor,qui super aris,
dum flagris cæduntur, spargitur. & in hoc solū male uiriliter agentes,à qui-
bus colitur dea,& hæc uirgo.nam illi idem & mollicem honorant, & auda-
ciam uenerantur.ubi autem Pelopis carnificinam,famelicos deos pascētem
collocabis? amarulentamq́,& inhumanam hospitalitatem? aut ubi Heca
tes terribilia & tenebricosa phasmata? Trophonijq́ ludos subterraneos,
& oracula? seu Dodoneæ quercus nugalia,aut Delphici Tripodis commen
ta? uel Castaliæ pocula diuinatricia? tantum propriam taciturnitatem nō
diuinātia,nullibi est magorū immolatio,& fibrarū sectilis præscientia.Chal
dæorumq́ Astronomia, & natiuitatū ratio, cœlestium motu nostra quoq̃
circumuoluens.qui nec de seipsis,utrum aliquādo erāt,aut futuri sint cogno-
scere possunt. nec sunt hæc Thracum orgia,à quibus ut fertur,superstitiones
sumpsere

sumpsere initium.non Orphei sacra,& mysteria,quę adeo Græci ob sapien tiam admirati sunt, ut & lyræ pulsu uniuersa illum traxisse effingant. neq; Mithri supplicia,digna, quæ sustineantur ab ijs, qui talibus initiantur.neq; Osiridis dilaniatio, calamitas alia apud Aegyprios ueneraťa.non Isidis infortunia & Hirci mēdesiorum uenerabiliores. Apidisq; præsepium:uitulo, Memphiticorum amentia delicate se oblectante.neq; honores,quibus Nilum insamant frugiferum,ut ipsi collaudant,& spiciferum,felicitatemq; cubitis mensurantem:ut dicere obmittam, serpentium,& animaliū omnigenum honores, & dedecoris ambitionē,quibus singulis, proprie festiuitates quædam sunt & mysteria. Verum in omnibus, communis malorum Dæmonū cultus,adeo,ut si omnino ipsos impie agere oportebat, & à dei opinione excidere,ac in idola, & artis opera, manuumq; figmenta impingere, nil aliud ipsis,à sanæ mentis hominibus imprecādum foret,quàm ut talia uenerarentur, & tam officiose colerent, quo eam quam oportebat errotis mercedem, quemadmodum Paulus inquit,in ijs quæ uenerantur reciperent. nō magis illa honorantes, quàm propter illa ignominia affecti. abominabiles ob errorem,sed longe abominabiliores, ob utilitatem eorum quæ adorant, & colunt,ita,ut quanto magis illis ipsis quæ uenerantur, insensati existant,tantū dementia,quantū ea quæ adorantur uilitate exuperēt. De his igitur inter se ludant Gentilium filij, ac dæmones,à quibus illis ea insita est dementia, ut dei honorē ad seipsos pertrahāt,& alios aliter opinionibus fœdis, & imaginationibus distrahāt: ex quo nos à ligno uitæ eiecere, cū lignū cognitionis, non in tēpore,neq; oportune degustauissemus,nūc tanquā imbecilliores inuadunt,ductoremq; animū surripiunt, & passionibus fores reserāt.nō enim ferebāt cū natura essent inuidi, hominesq; odio haberēt,seu potius ob propriam maliciam tales effecti essent,ut terreni,cœlestia consequerentur,cum ipsi ab alto,in terram decidissent, nec ut transmutatio tanta gloriæ, primarumq; fieret naturarū.hæc est facturæ persecutio.propter hoc imago dei afficitur iniuria. & quemadmodū quia mandatū seruare haud dignum duximus,libertati erroris traditi sumus: ita quia aberrauimus,ignominia affecti sumus,in ijs,quæ colebamus. Nō enim hoc solum malum erat,ut qui facti eramus ad opera bona,in gloriā & laudem factoris, & quantū erat possibile,ad imitationem dei,fieremus receptaculum omniū uiciorum, quæ interiorē male pascerēt & cōsumerent hominē. sed & hoc,quod deos uitiorum statueremus patronos,ut non solum absq; pœna peccatū, sed & diuinū esse cēseretur.ad talem siquidem confugerūt excusationē adorantia. nobis uero,quemadmodum gratia diuina,cōcessum est infelicem effugere errorem,ad ueritatemq; accedere,ac deo seruire uiuēti & uero,creationemq; supergredi, primos quoque motus,& quæ tempori subiacent cuncta superare:ita,& de deo, ac diuinis & scimus,& disseremus, inde exordiū sumēres,unde incipere est melius. melius uero,unde Salomō nos ordiri docuit,initiū sapiētiæ inquit,timor domini

mini. cur uero initiũ appellat sapientiæ, timorẽ? quoniã non à cõtemplatio
ne incipientes, in timorem desinere oportet. cõtemplatio enim effrænatos,
forsitan etiam per præcipitia impelleret. sed timore instructos, & purgatos,
& ut ita dixerim extenuatos, ad superiora extolli. ubi enim timor, ibi mãda-
torum est obseruatio: ubi uero mandatorum obseruatio, ibi & carnis est pur
gatio, quæ animæ nebulas offundit, nec radios diuinos pure intueri permit-
tit. ubi autẽ est purgatio, ibi illuminatio: illuminatio uero desiderij est imple
tio, illis, qui maxima, aut ea quæ sunt maximi, aut præter magnum quid cu-
piunt. Quapropter primo purgari, inde cum puritate uersari conuenit. si no-
bis accidere nolumus, quod populo Israelitico, qui gloriã uultus Moysi ferre
nõ poterat, & propterea uelamine indigebat. aut quod Manue euenit, cum
in dei incidisset imaginationẽ, & dicere nolumus, perimus ô mulier, quoniã
deum uidimus. Seu ut Petrus Iesum à nauicula dimittere, tanq̃ præsentia
sua indigni. cum uero Petrum nomino, unũquemq; per undas intelligo gra
dientem: aut si nolumus ut Paulus, lumine orbari, qui cum eo quẽ perseque-
batur, prius quàm à persecutionibus purgatus esset, conuersabatur. seu po-
tius magni luminis splendore paulisper illuminari: aut si ut Centurio sanita
tem quidem expetere uelimus, at curantem ob laudatam timiditatem in do
mum suscipere nolimus. Dicat igitur unusquisq; è nobis, donec nondũ pur-
gatus, sed adhuc seculi Centurio est, multæ etiam in malicia potentiæ, Cæsa
risq; eorum qui deorsum trahunt imperatori militat, non sum dignus ut sub
tectum meum intres. Cum uero Iesum cernere desiderat, & si spiritali ætate
adhuc pusillus existat, tãquam Zachæus ille, super Sycomorum attollatur,
mortificans membra quæ super terram sunt, & corpus humilitatis transcen
dat. tum sermonem accipiet, & audiet, hodie salus facta est huic domui. salu
temq; consequetur, & perfectiora colliget, bene spargens & effundens, quæ
male ut publicanus, collegerat. Ille idem enim sermo, & terribilis est indignis
propter naturam: propter misericordiã tamen recte percipitur, ab ijs qui ita
sunt animati, ut impurum & brutum spiritum, ab animabus abigant, & ani
mas suas agnitione exornent, & decorent, neq; segnes aut ociosas relinquãt,
ne maiori apparatu, iterum à septem maliciæ spiritibus, quot & uirtutis con
numerãtur, occupari queant. etenim quod expugnatu difficilius, hoc etiam
maiori cura est dignius. Sed ut mali fuga, uirtutisq; operatione, totũ Chri-
stum, aut quantum possunt, ad seipsos introducant, ita ut nil uacuum, quod
maligna uis rursus implere ualeat, relinquat, ne fiant nouissima peiora prio
ribus, & propter incursus uehementiam, & custodiæ munitionem, expugna
tionisq; difficultatem. Cum uero omni custodia propriam obseruauerimus
animã, & ascensus in corde disposuerimus, nobisq; ipsis renouauerimus no
ualia, in iusticiaq; seminantes, quemadmodũ Salomoni & Dauid & Hiere-
miæ uidetur, illuminabimus nobis ipsis lumen cognitionis: tunc dei loque-
mur sapientiã, in mysterio absconditam, alijsq; resplendebimus. interim au

tem

tem purgemur,& initiemur uerbo,ut cum maxime nobis metipsis benefece
rimus,deo similes efficiamur.adueniens quoq; uerbũ suscipiamus.& non so
lum hoc,sed & uincamus,& alijs luceamus .Postq; autem uerbo auditores
expurgauimus,agite,de solennitate iam disseramus.pariterq; ferias, tum fe
sti amatricibus,& deo acceptis peragamus animabus.& quoniam festi sum/
ma,dei est memoria,dei quoq; memores simus . Etenim celebrantiũ sonus,
qui illic,ubi exultantiũ omnium est habitaculum,peragitur,nil aliud, quàm
hoc solũ esse puto,ut deus laudetur,& glorificetur,ab ijs,qui cœlesti illa rep.
digni cẽsentur.quod si præsens sermo,quid, ex ijs,quæ iam antea sunt dicta
continebit,nemo miretur.Non enim eadem solum,sed de eisdem dicam,lin
gua,mente, & intellectu perborrescens, cum de deo loquor, quem beatũ &
laudabilem affectum uobis quoq; opto.Cæterũ de deo tum dico,uno lumi
ne pariter,& tribus illuminamini:tribus quidẽ secundum proprietates,uel si
alicui ita libuerit appellare secundũ hypostases,seu personas.Minime enim
de uerbis pugnamus,dummodo syllabæ ad eundem sensum perducãt. uno
autem secundũ substantiæ,siue deitatis rationẽ:diuiditur etenim indiuisibli
ter,ut ita dicam,& coniungitur diuisibiliter.unũ enim in tribus deitas,& tria
in quibus est deitas: uel ut exactius loquat, quæ est deitas. excessus uero,&
defectus obmittamus,ne unitatẽ confusionem,seu diuisionem efficiamus di
scidium:ex æquo enim à nobis absit,& Sabellij contractio,& Arrij diuisio,
ex contrario mala,impietate tamen æqualia.Cur enim deum uel male con/
iungere,aut in inæqualitatẽ cõcidere necesse est:nobis aũt unus est pater,ex
quo omnia,& unus dominus Iesus Christus per quem omnia,& unus spiri
tus sanctus,in quo sunt omnia:nõ tamẽ naturam illius ex quo,& per quem,
& in quo secamus:quoniam nec præpositiones,aut nominum ordo quid im
mutabunt. sed unius, & inconfusæ naturæ proprietates designamus. & hoc
manifestum est,quoniam in unum rursus congregantur:si illud apud Apo/
stolum,non incassum legitur, quia ex ipso,& per ipsum, & in ipsum omnia,
ipsi gloria in secula,Amen. Pater itaq; pater est, & initio carens: non enim
ex quopiam:filius est filius,non tamen absque initio,nam ex patre est:si ue/
ro à tempore initiũ sumis,& ipse sine initio est. nam temporũ factor tempo
ri non subditur. Spiritus sanctus, uere spiritus est,ex patre quidẽ procedẽs,
non tamen filialiter,quoniam non generatur,sed procedit,si quid in nomini
bus claritatis gratia innouare oportet: neq; enim pater ideo ingenitus non
est,quoniam quid genuit:neq; filius ideo non genitus,quia ex ingenito.quo
pacto enim ? neq; spiritus,si aut in patrem,aut in filiũ refunditur, quoniam
procedit,& quia deus est:quamuis impijs haud uideatur. proprietas siquidẽ
immobilis est: quomodo enim proprietas permanebit, si commoueatur &
transfundatur ? Qui uero id quod ingenitum est,& genitum, deorũ homo/
nymorũ naturas constituunt,forsitan & Adam & Seth,quoniã hic quidem
non à carne processit,plasma etenim erat:ille uero ab Adam & Eua genitus

Bb est,

est, inuicem iuxta naturam diuersos esse contendent. Vnus igitur deus in tribus, & tria unum, quemadmodum praefati sumus. Postque uero illa, seu illud, ita se habebat, nec solum in supernis adorationē cōtineri, sed & in inferioribus adoratores quosdā esse oportebat, quo omnia dei replerent gloria, quoniam & dei erāt, ptopterea homo creatur, ac dei manibus & imagine honoratur. Hunc autem diaboli inuidia, & amaro peccati gustu, à deo, qui eum fabricauerat, miserabiliter separatum, negligere dei minime fuit. Quid fit? & quid nam magnū hoc de nobis mysteriū? innouatur natura, fitque deus homo, & qui super coelū coeli, ad propriae gloriae & claritatis orientem ascenderat, ad nostrae imbecillitatis & humilitatis occidentē se demittit: & dei filius, hominis filius, & fieri, & uocari sustinet, nō immutans quod erat, absurdū etenim id, sed quod nō erat assumens: siquidem misericors erat, ut incōprehensibilis, mediante carne cōprehenderetur, ac nobiscum tanque ex cortina cōuersaretur: quandoquidē putā ipsius ferre diuinitatē, nō eiusce naturae erat, quae in generatione & corruptione cōsisteret, propterea immixtibilia commiscentur, nō generationi solum deus, aut carni mens, aut tēpori tēpore carens, seu mensurae immensurabile: sed & partus uirginitati, ac inhonorato, id quod omni honore erat sublimius, passionique impassibile, & corruptibili immortale. Nam quia maliciae Sophistes insuperabilē se putauerat, deitatis nos spe decipiens, carnis praetextu & ipse decipitur: ut quemadmodum Adam adoriens, in deum impegerat, ita & nouus Adam ueterem restauraret, carnisque solueretur condemnatio, dum carne mors mortificatur. Proinde iam antea ego solennitatis dux, uosque pariter, nte natiuitatis festum mundane penitus, & supermundane peregimus, cum stella cucurrimus, cum Magis adorauimus, cū pastoribus illuminati sumus, cū angelis glorificauimus, cum Simeone in ulnis baiulauimus, cū Anna decrepita, & casta pariter cōfessi sumus, & gratias egimus ei, qui in sua propria, tanquā peregrinus, ut peregrinū glorificaret aduenit. At nūc aliud Christi negociū, aliudque mysterium: laeticiā continere nequeo, numine impellor, parumper tanquā Ioannes euāgelizate conabor, si nō praecursor, saltim de heremo. Christus illuminatur, cum illo pariter coruscemus: Christus baptizatur, unà descendamus, ut & unà ascendamus: baptizatur Iesus, hoc solum, quemadmodū & alia accurate obseruare necessum est, quis sit, & à quo, & quādo? nempe purus à Ioanne, & à signis incipiens, ut & nos quid discamus, & in quibusdam erudiamur. Siquidē ad purgationē praeparari, humilitatē prae se ferre, & in perfectione spiritalis, & corporalis aetatis praedicare, hoc ad eos pertinet homines, qui rudes ad baptisma properāt, & nō antea exacte se praeparāt, neque propter habitum ad bonum, diligentem redemptioni gratiā referunt. Quāuis etenim baptisma/ tis gratia, remissionē praeteritorū habeat, quippe gratia est: tamen praecipue tum cauendū erit, ne ad eundem uomitum redeamus: illud uero ad eos spectat, qui per dispensatores mysterij extollunt, ut dignitate aliqua excellant.

effectus baptismi

Tertium

Tertium illos tangit, qui iuuẽtuti cõfidunt, & omne tẽpus doctrinæ, & præ-
lationis esse existimãt. Iesus purgatur, & tu purgationẽ contemnis: ab Ioan-
ne, & tu cõtra præconẽ tuum insurgis. triginta annorũ erat, & tu anteq̃ tibi
genæ barbitio uestiantur, seniores doces, uel docere credis, cũ nondum neq̃
ætate, neq̃ moribus uenerabilis habearis. Sed in prõptu Daniel est, & mole-
sta quædã, iudices adolescẽtes, exemplaq̃ in linguis: omnis enim qui inique
agit, ad excusationẽ paratus est. uerũ nõ id quod raro accidit, ecclesiæ lex est,
quãdoquidẽ nec una hirundo uer efficit: neq̃ linea una Geometrã, neq̃
nauigatio una rei maritimæ gnarum. præterea Ioannes baptizat, accedit Ie-
sus, sanctificans quidem baptizatorẽ ipsum, uerum hoc manifestũ est, ut ue-
terem Adam omnino in aquis sepeliat, sed ante hæc, & per hæc, sanctifica- effectus baptismi
ret Iordanẽ: ut quemadmodũ spiritus erat, & caro, ita spiritu sanctificaret, &
aqua. baptista nõ suscipit, Iesus cõtendit. mihi opus est, ut à te baptizer, in-
quit lucerna ad solem, uox uerbo, amicus sponso, qui inter natos mulierũ su- amplificatio
per omnes, primogenito omnis creaturę, qui exultauit in utero, illi qui in ute-
ro adoratus est, cursor & præcurrẽs, apparenti, & apparituro, mihi opus est
ut à te baptizer. adde quoq̃, propter te: sciebat enim martyrio se baptizan-
dum fore. & tu ad me uenis, hoc quoq̃ prophetice. Cognoscebat enim, q̃
post Herodẽ, Pilatus insanitutus esset, seq̃ præcedentẽ insecuturũ Christũ.
at quid ad hæc Iesus? sine modo: hoc enim dispensatio. sciebat enim, quod
paulo post ipse, baptizatorem suum esset baptizaturus. at quid est uentila-
brum? purgatio. q̃d uero ignis? illius quod leue est cõsumptio, ac spiritus fer-
uor. sed quid securis? insanabilis animæ excisio, etiã post stercorationẽ. quid
antẽ gladius? incisio uerbi, secernẽs deterius à meliori, & diuidẽs fidelem ab
infideli, & exuscitans filiũ & filiã & nurũ, patri & matri & socrui: noua & re-
centia, ueteribus & obscuris. at quid corrigia calciamẽti, quã tu, qui Iesum ba-
ptizas, nõ soluis? heremi incola, absq̃ cibo degens, Helias nouus, propheta
maior, quoniã quem prædixeras cernis, uetetũ & nouorum mediator, quid
hoc est? ratio aduentus eius, & carnis, cuius nec extremũ dissolubile, non so-
lum iis qui adhuc carnales & infantes in Christo existunt, sed nec illis, qui
Ioanni in spiritu sunt æquales. sed & Iesus ex aqua ascendit: nam secũ mun-
dum pariter eleuat, cœlosq̃ uidet apertos, quos Adam sibi ipsi, & descẽden-
tibus clauserat. Quemadmodũ cum Romphea ignea paradisum. Proinde
& spiritus deitati testimonium perhibet, nam simili suo cõcurrit: & ex cœlis
uox, inde enim erat is, cui testimoniũ perhibet. & tanq̃ columba, honorat
enim corpus, quoniã & hoc in deum assumptũ est, corporaliter apparet: & si-
mul à longe stetit columba, ut diluuij solutionẽ annunciaret. Porrò si in ma-
gnitudine & pondere diuinitatẽ diiudicas, & propterea ô de magnis parui-
loque, paruus tibi uidetur spiritus, quoniã in forma apparet columbæ, pote-
ris cœlorũ quoq̃ regnũ ignominiosum putare, quoniã grano cõparatur si-
napis: & Iesu magnitudinẽ, superare aduersariũ, quoniam ille mons magnus

uocatur, Leuiathan quoq;, & rex corũ qui in aquis. iste uero agnus, & Mar-
garita, & gutta, & similibus nũcuparur uocabulis. Cæterũ quoniam baptis-
matis est solennitas, oportetq; parumper cõformari ei, qui pro nobis formã
suscepit humanã, & baptizatus, & crucifixus est, age, & quippiam de baptis-
baptismatum differẽtiæ matũ philosophabimur differentia, ut hinc discedamus purgati. baptizauit
Moyses, sed in aqua. & antea in nube, & in mari, sed per figurã, ut & Paulo
uidetur. siquidẽ mare aquæ, nubes uero spiritus, at manna panis uitæ, potio
uero petræ, potionis diuinæ erat figura. baptizauit quoq; Ioannes. uerũ nõ
iam Iudaice. quoniã non in aqua solum, sed & in pœnitentiã. non tamẽ pe-
nitus spiritaliter. haud enim addidit in spiritu. baptizat Iesus. uerum in spiri
tu. hoc erat perfectio. & quomodo nõ deus? ut parumper speculationi indul
geam, unde & tu fieres deus. scio & quartũ baptisma, quod per martyriũ &
sanguinem fit, quo & Christus ipse baptizatus est, longe reliquis uenerabi-
lius: quoniã ita baptizati, secũdis sordibus haud inquinantur. Scio etiam &
quintũ lachrymarũ nempe. sed labotiosius. sicut ille qui per singulas noctes
lectum lauat suum, & stratum lachrymis. proh maliciæ, cuius putruerunt &
cicatrices, qui lugẽs ac mœstus incedit, qui imitatur conuersionẽ Manasse &
Niniuitarũ miserandam humilitatẽ. qui publicani in templo loquit̃ uoce, &
ultra iactatotẽ iustificatur Pharisæũ. qui tanq; Cananæa incuruatur, & mi-
sericordiam quærit, & micas, canis cibum esurientis desiderat. Ego igitur, ho
minem enim me esse fateor, animal mutabile, & naturę fluxę, baptisma hoc
prompte suscipio, & adoro largitorem, & alijs impertior, & ingero misericor
diæ misericordiã. Noui etenim q; infirmitate circũdatus sum. & quemadmo
dum mensus fuero, remetietur & mihi. tu uero quid dicis? quã legem statuis
Pharisæe nouelle? & nomine pure, nõ tamen uolũtate, qui & post eandem
imbecillitatẽ, ea nobis quæ & Nouatus profers. nõ pœnitentiã suscipis, non
planctibus locum præbes. cur nõ & lachrymas lachrymaris? ne tu quoq; ta
lem iudicẽ cõsequatis? non Iesu misericordiã ueneraris? qui infirmitates no
stras accepit, & ægritudines portauit. qui nõ propter iustos uenit, sed ob pec
catores, in pœnitentiã. qui magis uult misericordiã q̃ sacrificium. qui septua
gies septies peccata dimittit. quã beata esset altitudo tua, si puritas existeret,
& non superbia. qui legẽ fers super hominẽ, & desperatione aufers emenda
tionem. æquale enim est malum, & dimissio absq; castigatione, & castigatio
sine uenia. quandoquidẽ illa totas relaxat habenas, hæc uero nimiũ restrin-
git. ostende mihi puritatẽ, & tuam suscipiam audaciã. Nunc uero timeo, ne
dum scateas ulceribus, introducas quid incurabile. neq; enim Dauid recipis
pœnitentẽ, cui & propheticã gratiã pœnitentia cõseruauit. neq; Petrum ma
gnum, passione quadã humana ob salutem affectũ. at Iesus recipit, & trina
interrogatione & confessione, trinam reparauit negationẽ. neq; eum qui per
sanguinẽ pœnitentiã peregit suscipis. siquidẽ & hoc tuæ est arrogantiæ. ne-
que eum qui in Corintho legem transgressus est. at Paulus dilectionẽ ad-
didit

didit, postq́ emendationẽ conspexit, & causam quoq;, ne talis ampliori ab-sorbeatur tristicia, correptionis degrauatus immodestia. neq; uiduis adolescentibus, propter ætatis imbecillitatem nubere permittis. At Paulus hoc ausus est. ubi tu scilicet magister, in quartũ cœlum ascendisti, & aliũ paradisum & arcaniora audiuisti, & maiore q́ Paulus circuitum, Euangelij prædicatione expleuisti, sed nõ post baptismũ hæc inquis. quo nam pacto hoc demonstrabis? aut ostẽde, aut nõ diiudica. si uero dubiũ est, uincat misericordia. sed Nouatus inquis nõ recepit eos, qui in persecutione lapsi sunt. quid hoc, si nõ pœnitẽtes, iuste. nec ego quidẽ recipio eos, qui aut penitus nõ, aut minus digne flectũtur, neq; emundatione scelera cõpensant. cum uero tecepero, competentem ipsis locũ distribuo, & si lachrymis rigatos uidero, Nouatũ nõ imitabor. etenim quæ mihi lex erit, Nouati inhumanitas? qui auariciã idololatriam secundã non corripuit, fornicationẽ uero tam acerbe condemnauit, ac si carne & corpore careret. quid dicitis? persuadebimus ne uobis sermonibus istis? hinc cũ nobis hominibus consistite. magnificemus pariter dominũ. nemo uestrũ dicere audebit, etiam si ualde sibi ipsi cõfidat, noli me tangere, purus enim sum. & quis talis quemadmodũ ego. impartimini & nobis quoq; aliquid splendoris. uerũ non persuadebimus, at tamen pro uobis lachrymas effundemus. igitur isti quidẽ si uoluerint, per uiam nostrã, & Christi: sin minus, per suã incedant. Forte ibi igni obuiantes, baptismate ultimo baptizabuntur, laborisiori, & prolixiori, quod materiam tanq́ fœnum deuorat, & omnis maliciæ leuitatẽ consumit. nos uero Christi baptisma hodie uenerémur, ac rite festiuitatẽ peragamus. nõ uentris delicijs uacãtes, sed spiritaliter exultantes. uerũ qualiter delicijs indulgebimus? lauamini, mũdi estote. equidem si peccatis eritis rubei, & paulo minus sanguinei, tanq́ nix dealbabimini. si uero coccinei, & penitus sanguinũ uiri, ad lanæ candorem reducemini. penitus autẽ purgamini, & purgabimini. quandoquidẽ nulla re adeo lętatur deus, quemadmodũ hominis emẽdatione, & salute. ob quã omne uerbum, omneq; mysteriũ, ut efficiamini tanquã luminaria in mundo, alijs hominibus uirtus uiuificatiua, ut lumina perfecta magno lumini astantes, luminarium festiuitati quæ illic peragitur initiamini. splendentes trinitati, purius & absolutius. cuius nũc per q́ mediocriter, unicũ splendorẽ, ex una suscipimus deitate, in Christo Iesu dño nostro. cui sit gloria in secula seculorũ, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANctum Lauacrum Oratio tertia.

HERI splẽdidissimi luminarium diei solennitatem peregimus, etenim ob salutẽ nostram lætari decebat, & longe magis quàm ob carnaliũ amicorũ nuptialia, aut natalia, nominumúe impositionẽ, aut comæ primitias, domesticaliaq́;, & anniuersaria, aut ob qualescũq; festiuitates alias, quæ ab hominibus celebrari solent. Hodie

 uero

uero breuiter de baptismate, & quæ nobis inde beneficentia euenit, disseremus. tametsi hei urgenti hora nostra accelerauerit oratio, sermonisq́ pariter satieratē declinauerit. satietas etenim inimica est auribus, quēadmodum cibus superfluus corporibus. Proinde dicendis animū adhibere decet, ac nō incassum sed prompte de talibus sermonem suscipere. quandoquidem & illud illuminatio est, cum mysterij uis cognoscitur. triplicem itaq́ scriptura nobis generationē ostendit, unam ex corporibus, aliam ex baptismate, tertiam ex resurrectione, Ex quibus hæc nocturna, serua, & passiua est. illa uero diurna, libera, & passionū solutiua, omnes generationis sordes abscindens, ac ad supernam uitam perducens. at tertia plus formidāda, succinctiorq́, quando quidem omnem creaturā celeriter colligit, ac coram creatore sistit, ut de præsenti seruitute, & ijs quæ hic gessit, rationē reddat. num carnem solam secuta sit, aut & spiritui obtemperauerit, ac propter creationem gratias dignas retulerit. Has itaq́ natiuitates cūctas, Christus meus, in seipso honorasse uidet᷑. primam inspiratione principali ac uitali, secundam uero incarnatione & baptismate, quo ipse baptizatus est. at tertiā resurrectione, cui ipse initiū dedit, ut quemadmodū in multis fratribus primogenitus fuerat, ita & ex mortuis primogenitus fieri haud dedignaret᷑. Proinde de natiuitatibus duabus, prima inquam & nouissima, philosophari temporis nō est præsentis. at de media, & quæ nunc nobis est necessaria, quæ & luminariū dies cognominatur, iam uerba faciemus. illuminatio splendor est animarū. uitæ translatio. inquisitio per quam ad deū cōscientia attollitur. illuminatio adiutoriū nostræ est imbecillitatis, illuminatio carnis est abiectio, spiritus assecla, rationis participatio, creationis emendatio, peccati diluuiū, luminis cōmunicatio, tenebrarū dissolutio. illuminatio ad deū est uehiculū, Christi peregrinatio, fidei sustentaculū, mentis perfectio, regni cœlorū gloria, uitæ permutatio, seruitutis ablatio, uinculorū solutio, fœderis cōmutatio. illuminatio (quid necesse est plura enumerare) ex dei donis est pulcherrimū, & magnificentissimū. Quemadmodum quædā sancta appellantur sanctorū, aut quod excellentius & magis proprium est cantica canticorū, ita & illa omnibus reliquis, qui apud nos sunt splendoribus, est sanctior. uocatur autē donum hoc, quemadmodū & dator eius Christus, multis ac uarijs nominibus. siue id nobis ob exuberantem rei accidat læticiam (delectantur enim qui alicuius rei magno tenentur amore, iucunde circa illius uersari nomina) siue quod beneficia innumera nobis denominationū multitudinem, struant. donū igitur appellamus, beneficium, baptisma, unctionē, illuminationem, incorruptionis indumentū, regenerationis lauacrū, signaculum, omne quodcunq́ preciosum est. Donū quidem, quoniā cum nil contulerimus, nobis datum sit. beneficiū tanquā debentibus. baptisma, tanq́ peccata in unda pariter sepeliantur. unctionem uero, tanq́ sacra sit, & regia. siquidē hæc erāt uncta. illuminationē autē, tanquam splendorē. indumētum, ueluti turpitudinis tegumentū. Lauacrum uero, tanquam

quam ablutionẽ.at sigillum, tanꝗ̃ conseruationẽ, & dominationis designa/
tionem.Illuminationi igitur huic,cœli cõgaudent.hanc,ob splẽdoris cogna/
tionem,glorificãt angeli.illa supernæ felicitaris est imago.hanc, tametsi lau/
dibus extollere cupiamus,nõ tamen ut dignũ est ualemus. Deus etenim lu/
men est sublimissimum,inaccessibile,ac ineffabile, quod neq; mente cõpre/
hendi,neq; sermone exprimi potest,omnẽ naturã rationalẽ illuminãs. illud
in intelligentia,quod sol in sensu,existens.tãto magis cõtemplatione intelle/
ctum,quanto plus purgamur. ac quantũ magis contemplamur, tanto plus
dilectũ: & quantũ magis diligimus,tanto plus rursus cognitũ.seipsum con/
templans,& cõprehendens.pauca extrarijs effundens.lumen inquam,quod
in patre,& filio,& spiritu sancto cõtemplari potest,quorum diuitiæ sunt co/
gnatio eadem,& unica splendoris eruptio.Secundũ lumen angelus est, pri/
mi illius luminis defluxus quidã,aut depẽdentia.cuius intuitu,& ministerio
splendorẽ obtinet.quãuis ignorem,utrum ordinis statione de lumine parti/
cipet,seu splendoris commẽsuratione ordinẽ assumat. Tertiũ lumen homo
est,quod & extrarijs patet.siquidẽ hominẽ lumen appellãt,propter rationis
uim quæ in nobis esse deprehẽditur. potissimũꝗ̃ ex nobis eos, qui deo sunt
similiores,& illi magis approximant.Noui & aliud lumen, à quo primæuæ
tenebræ dispelluntur,quod in principio diuisum,in cõditione uisibiliũ substi
tit.quæ diuisio,& circularem astrorũ ambitũ,& resplendentiã supernã, mun
dumꝗ̃ illuminat uniuersum.quin & mandatũ primogenitum,datũ primo/
genito,lux erat.quandoquidẽ mandatum lucerna est legis, ac lumẽ. & ideo
mandata tua lumen quoddã super terra. tametsi inuidæ ingressæ sint tene/
bræ,ac maliciã produxerint.lumen tamen est,lex scripta, figurale & cõmen/
taratum,ijs qui suscipiũt,sub umbra ueritatẽ describens,& magni illius lumi
nis mysteriũ.quandoquidẽ & Moysis facies illo glorificat̃. & ut plura lumi/
na ex scriptura proferamus,lumen equidẽ fuit ex igne, quod Moysi appare
bat. quandoquidẽ rubum inflammabat,sed non cõburebat. ut & naturam
ostenderet,uimꝗ̃ suam manifestaret.erat & illud lumẽ, quod in ignis colu/
mna Israel deducebat,ac desertũ ad cultum reducebat.lumen erat,quod He
liam in ignis curru rapuit,non tamen raptũ exussit.lumen erat,quod pasto/
res circũfulsit,cum lumen omni tempore carens, luci cõmisceretur tempora/
neæ.lumen erat,currentis ad Bethleem stellæ pulchritudo.ut & Magos de/
duceret, ac lumini superno, quoniam ad nos accessisset, dona ferret . lumen
erat,diuinitas illa,quæ se in monte discipulis ostẽdit,ac eos uisu tantillũ pti
nauit . Lumen erat uisio quæ circa Paulum coruscauit, calamitas pariter &
oculorum quæ animæ curauit tenebras. quin & lux est,supernus ille splen/
dor , ijs qui hic sunt expurgati . quoniam iusti ut sol splendebunt . in quo/
rum medio deus steterit , cum dij essent & reges, impartiens ac diuidens su/
pernæ beatitudinis dignitates . iuxta hæc lux est peculiaris baptismatis il/
luminatio, de qua nobis nunc sermo est,magnum,& admirandum nostræ

salutis continens mysteriũ. postquã enim nil peccare dei, ac primæ & incompositæ naturæ est proprium (simplicitas enim pacifica existit & seditione caret) quin & dicere audeo angelicæ quoq;, quia huic propter dei propinquitatem est q̃p proxima: at peccare homanũ, ac infernæ est cõpositionis (etenim cõpositio diffidiũ est initiũ) indignũ arbitratus est domions, facturã suã sine auxilio derelinquere, aut sua culpa periclitans negligere diffidiũ. uerũ, quemadmodum cum nõ esset, illam creauit, ita & creatam reformauit: reformatione diuiniori, & prima longe excelsiori. quæ quidẽ inchoantibus est sigillũ, at ijs qui robustiori sunt ætate, gratia, & passiuæ imaginis ob maliciã emendatio. ne desperatione deteriores effecti, ac semper ad peiora declinantes, tandem propter desperationem à bono, & uirtute penitus excideremus. seu in malorũ abyssum, ut dici solet incidẽtes despiceremus. sed quo instar eorum qui uia lõga peregrinãtur, diuersorio labores recrearemus, ita quod reliquũ uiæ esset, refecti, ac expediti perageremus. siquidẽ ipsa baptismatis gratia ac uis, nõ mundi diluuiũ ut olim, sed uniuscuiusq; peccati continet purgationẽ, & omnimodã fœditatum & inquinationũ, quæ à prauitate ingressæ sunt, reiectionem. Proinde cũ duplices simus, ex anima dico & corpore, illud q̃; uisibilis, ista uero inuisibilis sit naturæ: ita & duplex est purgatio, per aquam inquam, & spiritũ. & hæc quidẽ uisibiliter ac corporaliter suscipitur, at illa incorporaliter & inuisibiliter cõcomitatur. ac una quidẽ est figuralis, sed altera uera. quæ & profunda expurgat. prioris generationis adiutoriũ existẽs. nouos pro ueteribus, ac dei similes, pro eo quod nunc sumus, efficit. absq; igni conflans, & sine cõfractione irradians. si enim breuiter dicere oportet, baptismatis uis, cum deo uitæ secundæ, ac puriotis cõuersationis est pactũ cẽsendum. Quapropter admodum timendũ, ac uoiuscuiusq; anima omni custodia obsecuanda, ne pactũ hoc fallere uideamur. si enim pacta humana, non absq; dei indignatione frangũtur, quãto periculo obnoxij erimus, si ea pacta quæ cum deo ipso pacti sumus, transgredi inueniamur? ac non solum aliorũ peccatorũ rei erimus, sed & ueritati de mẽdacio ipso rationẽ reddere cogamur? & hæc cum non super sit regeneratio secunda, neq; reformatio, seu in pristinum statum restitutio, etiam si per q̃p uehemẽter illam lachrymis & multis quæramus suspirijs, ex quibus uix quidẽ iuxta diffinitionẽ meam, & legem, ricatricum euenit obductio, quamuis ueniat, idq; credimus, quod si & cicatrices quoq; delere possumus, amplector id utiq;, quaodoquidẽ & ipse misericordia indigeo. ueruntamen secũda nõ indigere purgatiooe, sed in prima firmiter persistere, longe est cõducibilius. qoam scio esse cõmuoem, & facilem, ac hooore æqualem omnibus, seruis, domiois, pauperibus, opulẽtis, humilibus, excelsis, oobilioribus, ignobilioribus, debẽtibus, nil debẽtibus. quemadmodum aeris spiritũ, & lumiois effusionẽ. aonui temporis immutationem, ac creaturæ aspectum, ob magnas & communes omnibus nobis delitias, & fidei portionem æqualem. graue igitur est, pro medela faciliori, laboriosiorẽ

struere

ſtruere,ac gratiã abijcere misericordię,ſuppliciumq́; acquirere,& emendationem peccato cõpenſare.quot enim effundemus lachrymas,ut & fons reſtauretur baptiſmatis? quis fideiuſſor erit,q, ad finem uſq; medela ſit duratura? ſed & nil debẽtes,iudiciũ quoq; nos excipiet,ac debita illic excuſſio.at tu humaniſſime ac optime agricola, dominũ rogabis, ut ficui adhuc parcat, & illam inculpatam,quoniam fructum haud ferat,nondum excidere iubeat,ſed permittat,ut illi fimum circumponas, lachrymas ſcilicet,ſuſpiria, reuocationem, in humo dormituritionẽ,uigilias, animæ ac corporis liquefactionem, propter manifeſtæ & turpioris uitæ correctionẽ.incertũ autem eſt,nunquid huic dominus ſit parſurus,tanq; ocioſe locũ occupanti,qui alia indigeat miſericordia,ac deteriori ob lõnganimitatẽ illam euadenti. Igitur cum Chriſto per baptiſma ſepeliamur,ut cum illo ſurgamus. cum illo deſcendamus,ut & pariter exaltemur.cũ illo aſcẽdamus,ut cum eo glorificemur.quod ſi poſt baptiſma tentator,& lucis perſecutor te inuaſerit,inuadit enim (nam & uerbũ & deum meũ ſub prætextu inuaſit) lumen occultum propter id quod manifeſtum eſt,habes in quo uincas.ne time certamen,obice aquam,oppone ſpiritum,in quo omnia membra maligni ſuccẽſa extinguẽtur. ſpiritus ſanè eſt, uetũ diſſoluens deſerta.aqua quidẽ eſt,ſed flammæ extinctiua. Quod ſi indigentiã prætendat, nam & hoc facere auſus fuit, ac iniecta fame ut lapides panes ſi ant quærat,ne ipſius te lateant uerſutiæ,cum docet quæ non didicit. uerbum oppone uitale,quod panis eſt è cœlo demiſſus,ac mũdo uitam conferẽs.quod ſi uana gloria tibi inſidiabitur,nam & illud facere ſolet, ſtatuens ſuper tẽpli pinnaculum,ac te deorſum dicens, ob diuinitatis oſtentationem præcipita,ne propter elationẽ aſſentiaris.ſi hoc aſſecutus fuerit,non illic conſiſtet.inſatiabilis eſt. omnia ſcrutatur. Chriſto enim adulari uidet,attamen in malignum terminat. hæc belli ipſius formula. ſed & ſcripturas latro nouit:ibi enim de pane ſcriptum eſt,hic uero de angelis. ſiquidem ſcriptum eſt ait,quoniam angelis ſuis mãdauit de te,& in manibus portabunt te. O Sophiſta maliciæ . cur ſequentia ſupprimis? recte enim id noui, tametſi tu ſileas, quoniam ſuper te aſpidem & baſiliſcum aſcendam,& ſuper ſerpẽtibus & ſcorpionibus,trinitate circũſeptus,ambulabo.quod ſi te inſatiabilitate oppugnare conatur , omnia oſtentans regna , tanquam illa uno tempore momentoq́;,& ictu oculi præſtare poſſit,adorationem expetẽs,tanquam mendicum contemne, ac ſignaculo cõfiſus reſponde. & ego dei ſum imago.nondum propter elationem ueluti tu, à ſuperna excidi gloria. Chriſtum indui. Chriſtũ baptiſmate acquiſiui.tu me adora.diſcedet,recte noui,his deuictus & ueluti à Chriſto,lumine primo, ita & ab ijs qui ab eo illuminati ſunt confuſus.talia lauacrum ijs qui illud ſentiunt confert . tam uaria recte eſurientibus cõuiuia præbet.baptiſemur igitur ut uincamus.participes fiamus aquarum purgatiuarum. hyſſopo expiabilioribus,uitulorũ cinere ſanctioribus, qui cõmunicantes expurgat, ac aliqualem corporis purgationẽ, non tamen

omnimodam

omnimodam peccati ſublationẽ cõtinet. cur enim oporteret ſemel purgatos iterum purgari? baptiſemur hodie ne cras cogamur: & ne differamus beneficium tanquã maleficium, neq; expectemus donec maiori cõtaminemur malicia, ut maiorem cõſequamur remiſſionẽ, neq; Chriſti caupones, ac Chriſti fiamus inſtitores, neq; maius aſſumamus onus q̃ ferre poſſimus, ne unà cũ naui ipſa ſubmergamur, gratiamq; naufragio perdamus, omnia, quoniam plurima ſperauimus amittentes. dum adhuc cogitationũ tuarum dominus exiſtis, ad donum accurre. dum adhuc nec corpore nec mente ægrotas: aut præſentibus ita uideris etiam ſi ſapis, cum nondum in aliorũ arbitrio tuum conſiſtit bonũ, ſed tu ipſe illius dominus es, dum adhuc lingua non balbutit, & officio ſuo fungi poteſt: neq; offendantur ut nil ultra dicã iniciationis uerba: dum adhuc fidelis fieri poteris, nõ ſimulans ſed confitens: non miſerandus, ſed beatitudinẽ cõſecutus. dum adhuc tibi manifeſtum eſt donum, & non iam dubium, gratiaq; profundum attingere poteſt, & needum corpus ad ſepulcurã abluitur. dum nondum pro te lachrymæ effunduntur tuũ indicantes exitum: & hæ forſitan in tui gratiam expreſſæ, uxorq;, & filij, peregrinationem tuam deplorant, ac uerba exquicũt triſtia: dum nondum medicum deſperantem de te cernis, tibi promittentem, quorũ nec ipſe dominus exiſtit, nutuq; ſalutem tuam trutinantẽ, ac de ægritudine tuum ad mortem tendat philoſophantem: ſiue ut diſſimulando mercedem augeat, aut ſalutis deſperationem uel obſcure indicet. dum nõ adhuc inter ſe pugnant baptiſator, & pecuniarum cumulator, iſto ut uiaticum præpares, illo ut hæres inſcribaris cõtendente: cum tempus utraq; haud cõcedat. cur ſebtem præſtolaris benefactorem, & non deum? cur tempus, & non rationem? cur amicũ inſidiatorem, & nõ deſiderium ſalutare? cur non poteſtatem, ſed uiolentiã? cur non libertatem, ſed anguſtiam? cur ab alio neceſſe eſt diſcere exitum, & non tanq̃ iam inſtantem cognoſcere? cur medicamẽta nil tibi profutura quæris? cur diem Criticum ſudantem? cum forte exitus inſtet: teipſum ante neceſſitatẽ medicare, te tuijpſius miſereat, ueram imbecillitatis medelam, Pharmacum ſalutis, tibi ipſi adhibe. donec uento nauigas ſecundo naufragiũ formida, & minus nauſea grauaberis, timor te adiuuet: laudetur donum, & non lugeatur. talentũ exerceatur, & nõ deſodiatur: ſit aliquid in medio gratiæ, & reſolutionis, ut non ſolum literæ deleantur malæ, ſed & meliores inſcribantur, ut non ſolum gratiã, ſed & retributionẽ conſequaris, ut nõ ſolum ignem effugias, ſed & gloriam hæreditario iure aſſequaris, quæ ſi exerceatur dono gratificatur. ſiquidem puſillanimis magnũ eſt, ſi effugiant examen: magnanimis autem, ut retributionem conſequantur. Etenim tres eſſe ſcio ſaluandorum ordines, ſeruitutem, ſub mercede mereri, filium eſſe: ſi ſeruus es, plagas uerearis: ſi mercenarius, ad id ſolum ut accipias attende: ſi ultra hos & filius, tanquam patrem reuerearis: operare bonum, quoniam bonum patri obedire, & ſi nil tibi inde euenire debeat, nam hoc ipſum merces tibi erit,

ut patri

ut patri gratificeris. hæc nos contemnere haud uideamur: absurdũ enim est pecunias corradere, sanitatẽ uero suspendere, & corpora quidem emũdare, animæ uero purgationẽ negligere, infernæq; seruituris libertatẽ quærere, supernæ uero nullã curã habere: & ut magnifice habites, uel induaris, omnem operam adhibere, uerum ut tumetipse longe dignior sis minime curare: & ut alijs quidem benefacias promptum esse, tibi ipsi uero haud uelle prodesse. quod si bonum tibi esset uenale, nullis parceres pecunijs, cum uero coram te exposita sit misericordia, beneficium paratũ contemnis. omne tibi tẽpus ablutionis sit, quoniã & omne resolutionis. cum Paulo tibi clamo uoce magna, ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: siquidem nõ unum tempus, sed omne quod præsens est definit. & iterum, euigila dormiens ac surge ex mortuis, tibiq; apparebit Christus, dissoluens noctem peccati: quoniam iuxta Esaiam, spes praua in nocte, conducibiliusq; est matutinũ cõprehendere tempus. semina in tẽpore, ac fructum collige, aperiq; horreũ cum tempus adest: ac in hora planta, & uindemiabis racemũ maturum: uernoq; confisus tempore è portu solue, rursusq; inchoante hyeme, ac cum mare furit, nauem subducas: sitq; tibi belli & pacis tempus, & nuptiarũ, & non nuptiarũ. & amicitiæ & separationis, si ista indigueris: & penitus omnium rerũ, si quid Salomoni credendum est: utilis nanq; admonitio. Proinde semper quæ salutis sunt operare. ac omne tibi tẽpus baptismatis sit terminus: si enim semper hodiernum negligis, ac crastinum obseruas, paulatim dilationibus à maligno (ut facere solet) deceptus, mihi dicente da quod præsens est, deo quod futurum, mihi iuuentutem, deo senectutẽ, mihi uoluptates, illi quod inutile est, in quali nam periculo constitutus eris? quot nam præter spem accidunt? quandoquidem aut bellum consumpsit, aut terræ motus absorpsit, aut mare hausit, aut fera rapuit, aut ægritudo perdidit, aut mica strangulauit uilissima (Quid enim homini facilius quàm mori, & si admodum propter imaginem superbis) aut potus superabundãs extinxit, aut uentus præcipitauit, aut equus discerpsit, aut medicamentũ data opera insidiosum sustulit, casu quoque nonnunquam pro salutari, uenenosum deprehẽsum est: aut iudex inhumanus, aut carnifex inexorabilis, aut quid simile, quod exitũ maturat, omni fortiorem remedio: quod si teipsum sigillo præmunieris, & quod futurũ est pulcherrimo ac firmissimo tutum reddideris auxilio, corpusq;, & animam unctione & spiritu signabis, tanquam Israel olim, nocturno & præsidiario primogenitorum sanguine & unctione, quid tibi accidere, aut molestias exhibere poterit? prouerbium audi, Si enim inquit, sedebis, absque timore eris: si uero decubueris, iucunde somnum capies. & à Dauid persancte dictũ est, non timebis à timore nocturno, ab incursu & dæmonio meridiano. Hoc enim tibi uiuenti maximæ erit securitati: agno enim signato, haud facile insidiæ fiunt, non signatum uero furibus obnoxiũ est: hinc uero migranti sepulchrũ erit exquisitissimũ, omni tegumẽto splẽdidius, auro preciosius, tumulo magnifi-

magnificentius,funebribus certaminibus uenerabilius,maturis primitijs opportunius,quibus mortui mortuis gratificantur, ex consuetudine legem facientes.omnia tibi transeunt,omnia auferuntur,pecuniæ,opes,regna,splẽdores,& quæcunq; infernæ sunt reuolutionis: tu uero si uitã in securitate traduges,minime ab ijs,quæ tibi deus in salutis auxilium cõcessit,offenderis. Sed forsitan times,ne gratiam corrumpas,& propterea differs purgationẽ, tanquam quæ tibi secundario obtingere nequeat? uetum nunquid times,ne ab persecutore tempore tibi immineat periculum,& quod maximum ex omnibus habes,amittas Christũ? Proinde ideo,ne fias Christianus fugis? apage nõ sani timor hic est,insipientis cõsideratio hæc,proh quàm incauta cautela,si ita dicere oportet, proh spiritus maligni Sophismata, qui cum caligo sit,lucem tamen simulat:& cum aperto Marte non præualet,occulte insidiatur.cumq; scelestissimus existit,consiliarius fit bonus,ut omnino aliquo modo præualeat, ipsiusq; insidias minime effugiamus. talia igitur callidus ille machinatur:siquidẽ cum manifeste,ut baptisma contemnas persuadere nequeat,propter formationis securitatem,tibi damnũ inferre conatur. ut te lateat quod id quod times propter timorẽ patiaris,& dum donum corrumpere uerearis,penitus à dono illo excidas. & hic quidem talis est, nec unquam à sua cessabit uersutia, quoad nos ad cœlos,unde ipse excidit tendere cernit: tu uero homo dei,insidias aduersarij cognosce. nam contra inimicissimũ, & de rebus maximis tibi certamen est:ne suscipe inimicum consiliariũ, ne contemne fieri & nominari fidelis:donec es Cathecumenus, in foribus pietatis uersaris,introire te oportet,aulam pertransire,sancta contemplari,in sancta sanctorum reclinare,trinitati coniungi.magna sunt pro quibus pugnas, magna quoq; indiges munitione: obice scutum fidei,timebit te cum armis pugnantem:propter hoc te gratia exuere conatur,ut facile inermem & incustoditũ superare possit.omni ætati baptisma conuenit,omni uitæ formæ,omnibus cõgruit hominibus.Iuuenis es,contra passiones consiste,cum baptismatis auxilio in dei connumeraberis acie,contra Goliath decerta, accipe millenarios,uel decem millenarios;ita ætate perfruere,uerum ne patiaris iuuentutem tuam marcescere,fidei imperfectione mortuam:si uero senex es,fatalicq; necessitati propinquus,caniciem uenerare,prudẽtiam eam quam exigit,pro illa quam nũc habes imbecillitate exhibe,paucis diebus subuenias, senectuti purgationem committe.quid ea quæ iuuentutis sunt times? in extrema es ætate,ultimumq; trahis spiritum,& ut mortuus laueris expectas, nõ magis miserandus quàm odio dignus.num uoluptatum reliquias expetis? cũ tute uitæ sis residuum. turpe est senescere ætatem, non tamẽ senescere lasciuiam, sed te ob purgationis cũctationem,aut talia pati aut ita uideri. Quod si tibi infans est,non surripiat malicia tempus,ex pueritia sanctificetur, ex unguibus spiritui consecretur. tu ob naturæ imbecillitatem signaculum revereris? quàm pusillanimis mater,ac fidei modicę.At Anna prius quàm natus esset Samuel

Samuel,illum deo uouit,natumq; confestim sacris initiat, ac in sacra educat stolã,non humana formidans,sed deo credẽs.nil tibi opus est uinculis,& incantamẽtis,per quæ malignus ingrediat᷑.qui in teneriorıbus,à deo reuerentiam surripere,& in seipsum trãsferre conatur. da infanti trinitatẽ, magnam & præstantissimam custodiam. Cæterũ cur non cum adhuc uirginitatẽ conseruas,purgatione signatis? proin hanc in uitæ assume consortiũ,& conuersationem.illa tibi uitam ac rationẽ dirigat,omne membrum, omnes motus, omnem sensum.honora ipsam, ut te decoret, ut capiti tuo coronam tribuat gratiarũ.corona uero deliciarum protegaris.quod si nuptijs ligatus es,signaculo quoq; hoc nuptiæ colligentur , tibi ipsi hanc, modestiæ tutelam ascisce. quot eunuchis,quot ianitoribus firmiorem esse arbitraris? quod si nondum carni colligatus es,ne timeas sanctificationem. etiã post nuptias purus eris. meũ sit periculum.ego huius rei sum cõciliator.ego pronubus.nõ enim quia uirginitas honorabilior est, ideo nuptiæ inter ignominiosa. imitabor Christum pronubũ purum,ac sponsum,qui & mirabilia in nuptijs peragit,copulationemq; sua honorat præsentia.tantummodo puræ sint nuptiæ,ac sordidis affectibus incõtaminatæ.unũ solum postulo.accipe à dono securitatem, retribueq; dono in tẽpore suo puritatẽ. donec exoptas gratia tibi est exposita,omni honorabilior negocio.hæc ex cõmuni assensu ac approbatione: nõ enim legẽ ferimus,sed hortamur. & quia te ex tuis aliquid accipere uolumus. & propter cõmunem securitatis uestræ gratiã.Cæterũ ut summatim dicam. non est uita,nec studiũ,hoc dono cõducibilius.suscipe igitur tu qui in libertate es frenũ. qui in seruitute æqualitatem honorum.qui in tristicia consolationem,qui in iucunditate correptionem.qui pauper es diuitias tutissimas. qui opulentus pulchrã illam quam possides domesticã administrationem.nihil contra salutẽ tuam false excogites.nullam deceptionẽ struas.nam & si alios, certe nosmetipsos fallere haud ualemus. ac ideo periculosum & stultũ est sibi ipsi illudere.uerũ in medio rerũ populariũ uersaris, & inquinaris. moleste tamẽ fers quod tibi misericordia disperdat᷑. purus sermo.igitur si tibi possibile est,cum pulchro comitatu turbas fuge.Aquilæ,uel ut rectius dicam Columbæ,pennas sume.Quid enim tibi & Cæsari,uel quæ Cæsaris sunt? quousq; non desinis ? ubi peccatũ non est, ibi nec macula. non si Anguis in uia te momorderit,quo minus te ad deũ conuertas,prohibere poterit.eripe animam tuam è mundo.fuge Sodomam.fuge incendiũ.perge,nec retrospicias. ne forte in salis statuam obdureris.in montibus,ne unà deprehendaris, salueris.Quod si detẽtus es,uiolentisq; colligatus uinculis,ab illis te extrica,seu potius ego extricabo.optimum siquidem est bonum hoc cõsequi,ac purgationem cõseruare,si tamen utraq; adipisci haud licebit,melius est nonnunq; minime popularibus rebus inquinari,q̃ penitus excidere à gratia.quemadmodũ ut arbitror melius est à patre,uel domino aliquãtisper corripi, quàm penitus expelli.ac parumper illuminari, q̃ omnino tenebris obnubilari. ad

ſapientes autem ſpectat,ut quemadmodũ bona quæ ſunt meliora ac perfe/
ctiora,ita ex malis quæ ſunt minora & leuiota eligant. Quapropter ne ni/
mium putgationē uerearis.ſiquidem ſemper id quod emendatũ eſt, cum cir
cũſtantĳs ſuis, à iuſto & miſeticorde noſtro dĳudicat iudice. ac ſæpius qui
popularibus rebus obnoxius fuit,parumper emendatus,plus cõſecutus eſt,
quàm is,qui in libertate ſua non penitus ſe emẽdauit. Quemadmodum ut
arbitror magis mitandũ eſt,quempiam pedicis uinctũ,aliquãtiſper progre/
di,quàm cum nihil degrauat uehementer currere. ac per cœnum parumper
defœdari,quàm in mũda uia,omnino mundũ remanere. huius ſermonis te/
ſtimonium eſt,quod Raab meretricẽ,in alĳs non laudandam, ſolum iuſtifi
cauit hoſpitalitas. publicanumq́ꝫ nullo alio teſtimonio ſuffultum,extulit hu
militas.ut & tu diſceres,tibi facile deſpetandũ non eſſe. Cæterum quid plus
cõſequat dices, ſi baptiſmate præoccupatus fuero, ac mihi ipſi uitæ delicias
etiã celetiter abſtulero? ſine me ptius frui uoluptatibus,ac tum demũ conſe
qui gratiam. nam neqꝫ qui in uinea diutius laborauerunt, plus adepti ſunt,
cum etiam ultimis par merces perſoluta fuerit. liberaſti nos,heus tu, à mole/
ſtia,quicunqꝫ tandem es qui hæc dicis. nix dilationis cauſam latentem ape/
ruiſti.etenim quamuis te ob prauitatem non laudẽ,quia tamen libere ptolo
cutus es laudo. Cæterum huc adſis,ut tibi parabolam interpretemur,ne ob
ſcripturarum ignotantiã lædaris. Primum ſcriptura hic non de baptiſmate
loquitur,ſed de ĳs,qui diuerſis temporibus credere incipiũt, in pulchtamq́ꝫ
uineam,eccleſiam nempe,ingrediũtur.nam quacunqꝫ die & hora unuſquiſ/
que crediderit,ab illa & mercedem repetet. Dein ſi laboris mẽſura,plus, qui
præuenere intulerunt,non tamen menſura uoluntatis. propter quã forſitan
nouiſſimis plus debetur. quãuis ſermo hic admirandus quodãmodo uidea
tur? atqui tatdioris in uineã ingreſſus,tardior uocatio in cauſa eſt. nũc inter
reliqua,quid interſit cõſideremus. etenim illi nõ antea crediderunt,neque in/
greſſi ſunt,prius q̃ꝫ cum eis de mercede conuentũ eſſet. ĳ uero abſqꝫ conuen
tione ad opus ingreſſi ſunt. quod maioris fidei eſt indiciũ. & illi quidẽ inui/
dæ ac ſuſutrantis eſſe naturæ inuenti ſunt.at ĳ ob nil tale inculpantur. Præ/
terea illis merces erat quod dabatur,& ſi imptobi erãt,his uero gratia. ita ut
dum inſipientiã declinant,forte etiã eo,quod plus erat priuati fuerint. Proin
de quid & ipſis tardioribus euenerit diſcamus. nempe mercedis æqualitas.
quo pacto igitur patremſamiliâs accuſant,tanq̃ꝫ propter æqualitatẽ ſit inæ/
qualis? nam hæc omnia primoribus ſudoris auferunt gratiã,& ſi diutius la/
borauerint. ex quibus cõtigit iuſtam quoqꝫ eſſe æqualitatis diſtributionem,
cum labori uoluntas ſit repẽſa. Cæterũ ſi etiã lauacri uirtutẽ, parabola hæc,
iuxta tuam interpretationẽ deſignat,quid te prohibet prius ingredi ac ſuda
re,& nõ inuidere nouiſſimis? ut illud plus nõ ex miſericordia cõſequaris,re/
tributionemq́ꝫ non ut gratiã,ſed plane debitũ accipias. deinde ut illac ingre
dientes operarios,à uinea non aberrantes deprehẽdas. quod ne tibi eueniat

periculum

periculum imminet. proinde si constat quod in cõsequendo dono ita sapis,
& tam maligne quæstũ sequeris,tibi quoniam ad tales confugias cogitatio/
nes,& quia aliquid ultra domini misericordiam lucrari anniteris, parcẽdum
erit,ut obiter dicere prætermittam,quod ille qui plus laborat,iden maiorem
reportat mercedem,quoniã nõ penitus suis cauponatur cogitationibus. ue/
rum si tibi periculum imminet, ne penitus ob mercaturam à uinea excidas,
& in caput tuum tam uilia garrias,age meis obtempera sermonibus.obmit/
te argutas has disceptatiunculas ac obiectiones, & absq; ratiocinationibus
ad donũ procede:ne antea à spe excidas, & tu qui talia Sophistice obtẽdis,
proprio periculo crudiaris. atqui nónne misericors inquis deus est ? quin &
hominũ mentes nouit, ac uoluntatem probat,ac pro baptismate, desideriũ
accipit baptisandi. Aenigmari rem dicis similem.quod ille qui lumine caret,
den,propter misericordiã illuminatus cẽseatur.aut quod regnũ cœlorũ quis
misericordia cõsequi studeat, absq; eo quod quæ regnn digna sunt operet.
ego uero quemadmodum habeo,ita de his dicere ausim. mihiq; & reliquos
qui sapiunt,& donũ hoc adepti sunt astipulaturos existimo. ex hominibus
quidã,penitus & à deo,& à salute propria erant alieni,omnẽ prauitatis spe/
ciem exercẽtes,& mali esse data opera studentes.nõnulli uero seminali.qua
pacto ? quoniã medij inter uirtutẽ & iniquitatẽ uersabãtur. qui & si malum
perpetrabant,perpetrato tamen nõ applaudebãt.quemadmodũ nec febrici
tantes ægritudini suæ. aliqui autẽ & ante sanctificationẽ laude digni erant.
nõnulli à natura,alij uero quia summo studio se ipsos baptismati purgabãt.
fuereq; post sanctificationẽ meliores, & securiores. meliores ut bonũ conse/
querentur,securiores uero,ut illud cõseruarent.ex horũ numero penitus ma/
lis,fuere meliores,qui aliquid à malicia demebant.at illis qui parumper ma/
liciam refrenabant,adhuc meliores qui feruidi erant,& se ipsos ante baptis/
ma emẽdabant.etenim aliquid plus habẽt,mercedẽ nempe.nõ enim quem/
admodum lauacrũ peccatorum haber extinctionẽ,ita & correctionis subla/
tionem.atqui & his quoq; meliores,qui gratiã hanc ut boni agricolæ colũt,
& quammaxime ut mũdi sint se expoliunt.ita ut aliqui qui à dono hoc exci/
dunt,omnino beluini aut ferini sint, secundum quod stulticia aut prauitate
plus sunt coinquinati.quibus ob reliqua scelera neq; gratiam hanc ualde ue
nerabilem esse existimo. Verũ cũ gratia sit,si obtingit amplectuntur,sin mi
nus cõtemnunt.alij uero donũ hoc cognoscũt ac uenerantur,uerũ protelant.
nõnulli propter socordiam, at alij propter rerum mundanarũ cupiditatem.
quidã uero suscipere capaces nõ sunt,aut ob infantiam sæpius, aut propter
calamitatẽ quandam cõtra uoluntatem eorũ incidentẽ.ob quam neq; si uo/
luerint,gratiã hanc consequi possunt. quemadmodũ igitur in illis, ita etiam
in istis differentias deprehendimus q; plurimas.siquidẽ deteriores sunt cu/
pidis & socordibus,qui donũ hoc omnino despiciunt.at illi improbiores ijs,
qui ob ignorantiam & tyrannidem à tanto excidunt dono. nam tyrãnis nil

est aliud quàm error non uoluntarius. arbitror igitur primos quemadmodũ ob reliquam eorũ improbitatem, ita & ob lauacri cõtemptum supplicia expensuros. secundos uero pœnas daturos, sed minores quidem, quoniam nõ magis prauitate q̃ stulticia frustrationẽ sibi pepererint. tertios aũt neq; pœna seu gloria à iusto iudice affectum iri, tanquam nõ signatos, noxa tamẽ carentes, magisq; damnum patientes, q̃ cõmittentes. nõ enim quicunq; supplicium haud meretur, ideo iam honore dignus est. quemadmodũ neq; qui non honorandus, ideo puniendus erit. quin & hoc cõsidero, si quempiã homicidam ex sola uolũtate, & absq; homicidio iudicas, baptisatus quoq; tibi est, qui baptisma desiderat, etiam absq; baptismate. si uero hoc non ita se habet, quomodo ergo illud? intelligere nequeo. uerũ si ita uolueris, & si tibi ad baptismatis uim solum sufficit desideriũ, per illudq; te gloria dignum cẽses, sufficiat igitur & tibi ad gloriam, solum gloriæ desideriũ, ac intelliges, quantum sit damnum hanc haud consequi, etiã si eam uehementer desideres. Ergo igitur cum uoces has audiueritis, ad tantum accedite donum, ac illuminabimini, & uultus uestri à gratia non aberrantes, haud erubescent: illuminationemq; dum tempus est suscipite, ne uos tenebræ ab illuminatione separatæ insequãtur, ac comprehendant. ueniet nox cum nemo operari poterit, post præsentem hanc liberationem. Hæc Dauid uox est. illa autẽ luminis ueri, illuminantis omnem hominẽ uenientem in hunc mundum. quin & amarulente Salomonem uobis tardioribus & segnioribus opprobrare existimate. quousq; dicentem, piger dormis? aliquando è somno surge. at tu iam illud, iam aliud fingis. excusationesq; peccatis protendis, dicens, luminatium expectabo diem. Pascha mihi honorabilius erit. Pentecosten præstolabor. cum Christo illuminari satius erit. Cum Christo in resurrectionis resurgere die. Spiritus honorare apparitionẽ. at quid inde? ueniet repente finis, in die quo non expectas, & in hora quam non cognoscis. dein tibi adueniet tanq̃ comes prauus, gratiæ inopia. in tantisq; bonitatis diuitijs famesces. quapropter contraria contrarijs colligere decet. cum celeritate messem, cum fonteq; refrigerium. tanq̃ ceruum sitientissimum uelociter fontes transcurrere. laticibusq;, cursus laborẽ extinguere. & non Ismahel instar, aquarũ inopia arescere. uel ut in prouerbio est, in medio fonte siti cruciari. ineptum est mercatum prętergredi, & postea negociationẽ quærere, ineptum trans manna currere, ac inde cibum desiderare. malum serum consiliũ, posteaq; damnum sentire, cum nulla damni est reparatio, post uitæ præsentis peregrinationẽ, ac amarum unicuiq; uiuenti exitum, peccãtiumq; ultionem, & purgatorũ splendentiam. quapropter ad gratiã suscipiendã cũctari nolite, sed accelerate, ne latro uos anticipet, ne mœchus præueniat, ne insatiabilis plus acquirat, ne homicida bonũ hoc præripiat, neq; publicanus, neq; meretrix, neq; uiolẽtus quispiam, ac regni cœlestis raptor. siquidẽ lubens propter bonitatem, uim ac tyrannidem patitur. tarde heus tu, ad iniquitatem accede, uelociter uero, mihi

acquiescens

acquiescens,ad salutem.æqualis enim prauitas est,& ad malum promptum,& ad bonũ esse tardum.Si ad uoluptates uocaberis,ne accelera. si ad abnegatinnem,resulta. si praua tibi officina dixerit,ueni nobiscum,sanguinis participes sias,condemnemus in terram uirum iustum,iniuste, auditum ne præbe,quoniã dun maxima lucraberis.nam & illi peccarum suum patefacies,ac temetipsum à praua societate eximes. si uem tibi dicit magnus ille Dauid, uenite exultemus domino.si pmpheta alius,uenite ascendamus in monrem domini. si saluator ipse, uenire ad me nmnes labnrantes & onerati, & egn uos reficiam.uel surgite eamus hinc: clari clare super niuem fulgentes, super lac micantes,super lapidem Saphirum resplendentes.non renitamur neque tardemus.Petrum & Ioannem imitemur. ac quemadmndum illi ad resurrectinnem & sepulchrum,ita & nns ad lauacrũ festinemus,concurrentes,præcurrentes,ut tantũ bonum certantes præripere ualeamus.Proinde ne abeundo dicas,reuertnr ac cras baptisabor, cũ hodie bene tibi euenire possit. adsit mihi mater,adsit pater,fratres,uxor,filij,amici,omne quod mihi preciosum est. tumcꝫ saluabor.nunc uero nondũ mihi tempus ut illustrer adest. arqui timendum est ne luctus socios accipias, quos læticiæ socios fore sperasti. ne igitur donec ueniant expectes. turpe est dicere,ubi id est, quod mihi in baptismate fructũ afferre deber.ubi splẽdida qua fulgeam stola.ubi quæ ad susceptionem menrũ necessaria sunt baptizantiũ. ut etiã apud illos clarescam. ualde enim ut cernis hæc sunt necessaria,aden,ut & grana quocꝫ propter talia imminuatur. Cæterũ noli de magnis humiliter loqui. nil ignomininsum patieris.maius est cꝫ ea quæ cerni possunt,mysteriũ hoc. tibi ipsi fructũ parias, Christum indue.tefice me ciuiliter,ita egn susceptus gaudeo. pariter & deus,qui maxima quocꝫ largitur.nihil enim penes deum tam magnũ,quod nõ & pauper præstare possir.ne in hac parte pauperes deterioris esse conditionis inueniantur, cum nõ habent,ut cũ diuiribus decertẽt. nam in reliquis inter diuitias & paupertatẽ differentia est, hic uern qui promptior ille est & ditior.nil te moretur ulterius,necꝫ tuã impediat promptitudinem. dum uehemens est desideriũ,populi desiderati,dum calidum est ferrũ, frigido temperetur.ne quid interueniat & desiderium præcidat. Philippus sum, fias tu Candaces.dic & ipse.ecce aqua.quid me baptizari prohiber.rapias tempus, tanti bnni gaudio afficiaris.& si solum dixeris,baptizatus eris,baptizatuscꝫ saluaberis.quod si corpore Aethiopi similis eris,anima tamen dealbaberis. acquire salutem,qua nil sublimius,aut honorabilius est,ijs,qui mentem habent.ne dicas,Episcopus me baptizet,& hic Metropolitanus, uel Hierosolymitanus.Siquidẽ nõ locorũ est gratia,sed spiritus.ne dicas,nobilis ille sit.indignũ enim est,si baptisatori ignobilitas exprobretur. ne dicas senior sit, sed & celebs,& ex cõtinentibus illis & qui angelica uiuunt cõuersatione.nam molestum esset. si purgationis tẽpore sordibus inquinarer. uerũ ne tu quæras predicatoris seu baptizatoris dignitatem,alius rei huius est iudex,& ab

sconditorum censet. quandoquidē homo secundū faciem, deus autem iuxta cor diiudicat. tibi autē unusquisq; ad purgationē fide dignus censeatur, tantummodo sit ex approbatis, & nō manifeste damnatis, neq; ecclesiæ alienę. noli iudicare iudices, tu qui indiges medela. noli mihi dignitates eorū qui te purgāt, curiose expendere. neq; ex maiorū prosapia iudica. etenim alius alio melior uel humilior, at te unusquisq; est sublimior. Cęterū ita considera: sint annuli duo, aureus hic, ferreus alius, uterq; eadē regia imagine sculptus. Ceræ ambo imprimantur. quid inter signū hoc, & illud intererit? nihil. discerne materiā in cera, etiā si sapientissimus existas. dic quod nam ferri, quod ue sit auri signaculum. sed quo pacto unum est? quia inter materiam, non characterem est diuersitas. ita & tibi sit omnis baptizator. qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptismatis est. ac unusquisq; tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. quin nec tu diues, unà cum paupere baptizari dedigneris. nec tu generose cum ignobili. nec tu domine cum eo qui hucusq; seruus fuit, nondum tantū humiliatus es, quantum cui hodie tu baptisaris Christus. qui propter te & serui formam suscepit. quacūq; die in melius mutaberis, omnes ueteres cedēt charactetes. omnibus forma eadem Christus præpositus est. quin ne dedigneris tuū prodere peccatū, cum scias quemadmodū Ioannes baptizabat. ut confusione præsenti futuram effugere possis. quandoquidem & illud pars quædam supplicij quod ibi existit. ostendesq; pariter, quod peccatū odio habueris, cum illud tanq; contumelia dignum traduxeris, & de eo triumphaueris. Proinde ne ægre feras exorcismi culturā longiorē, neq; ob illus prolixitatē defatigeris. ea etenim q; tire quæ ad gratiam spectant peraguntur, est index. quid tantum pateris quarum Æthiopum regina? quæ ex finibus terræ excitata est, ut sapientiam uideret Salomonis. & ecce plus hic, penes eos qui perfecte cōsiderant, Salomone. ne igitur seu ob uiæ longitudinē, seu maris latitudinē: non ob ignem, si & is quoq; obstet: neq; propter aliud quodpiam siue magnū siue paruum impedimentum, cunctēris, quin Charisma hoc consequaris. quod si absq; labore & negocio uoti compos euadere poteris, quanta amentia erit tātum propelare donum? sitientes inquit, uenite ad aquā. Esaias te hortatur. & qui nō habetis argentū, euntes emite, & bibite uinū absq; precio argenti. ó quæ celeritas misericordiæ, ó quæ facilitas cōmutationis, solum uolueris, & bonū hoc emptum erit. nam deus alacritatē ipsam, pro magna acceptat condemnatione. sitit sitientes, potum præbet bibere uolentibus. benigne cōfert beneficentiam cū inuocatur. paratus est. donando magnificus. iucūdius dat q; alij accipiunt. tantūmodo nos sermonis uilitatem euitemus, ne parua ac largitore indigna petamus. beatus à quo potum postulat Christus, tanquā à Samaritana illa. dabitq; ei fontem aquæ salientis in uitam æternam. beatus qui in omni aqua, & omni anima etas aranda & riganda, seminat. quā hodie bos, & asinus, terrestrem, ac inaquosam, rationisq; defectu oppressam cōculcat.

beatus

beatus ille qui etiam tanquã è torrente aut puteali fune,ex domo domini re ficitur.sitq; pro funis gerulo,frumenti baiulator. ac agricultura sua cibũ humanum,& minime asperum,ac inutilem colit.quam ob rem omnis adhiben da est diligentia,ne à cõmuni aberremus gratia.sed dicet quispiam:sint hæc de iis,qui baptisma expetere possunt,quid uero de infantibus ais: qui neq; quid gratia,quidue sit poena cognorunt.num & illos baptizemus: maxime quidẽ,si periculum aliquod imminet.melius est enim nondum rationis com potes sanctificari, quàm non signatos & initiatos uita excedere. idq; nobis designat,post octauã diem circũcisio illa.quæ figurale fuit signaculũ,ac propter irrationales adhuc introducta.quemadmodum & propter rationis expertes postium inunctio illa,custodiens primogenita.de alijs uero cõsilium do,ut triennium expectent.aut paulo minus,seu plus.ut & quid mysticum audire & respondere possint.& si nõ perfecte,attamen figuraliter intelligãt. ac ita sanctificent animas & corpora,magno illi sanctificationis mysterio.si quidem ita se res habet,quod tum uitæ criminibus obnoxij esse incipiũt, cũ iam sermo formatur,ac ipsi mysterium discere possunt.nam peccata quæ ex ignorantia eueniũt,propter ætatem noxa carent.pariterq; lauacro munitio erecta est,omni ratione cõducibilior:propter periculorum casus,qui repente nobis accidunt,cũctis auxilijs fortiores.Sed Christus inquis,cũ tricesimum ageret annum baptizatur,& hoc cum deus esset,& tu me ad baptisma festinare iubes.Cæterũ cum deum nominas,quæstionem dissoluisti.ille etenim purgatio ipsa erat. nec purgatione aliqua indigebat. uerum tibi purgatur, quemadmodum & propter te carnem induit,cum carne careret.nec illi periculũ imminebat,si baptisma protelaret. ipse enim passionis, quemadmodũ natiuitatis, sibijpsi conseruator erat. at tibi non de minimis periculum subeundum est,si absque baptismate decesseris:cum solum corruptioni genitus sis, & non incorruptibilitatem indueris. quin & hoc considero, quod tempus istud baptismatis ei necessarium erat. at tibi non eadem subest ratio. Etenim Christus manifestatur cum triginta esset annorum, & nõ antea,ne ostentator quispiam esse uideretur.quod animi uitium,insolentium est proprium.& tanq; ætas illa,perfectam uirtutis approbationẽ, ac docendi tempus contineat.postq; autem eum pati oportebat,passionẽ,quæ mundi esset salus,omnia quæ passionis erant ad passionẽ concurrere necesse erat, apparitionem,baptisma,supernũ testimoniũ,præconiũ,multitudinis concursum, miracula. & tanq; corpus unum fieri, non distractũ neq; spacijs intercisum. Siquidem ex baptismate & prædicatione initiũ sumpsit,currentiũ terræ mo tus.ita enim scriptura tẽpus illud appellat.at ex multitudine, signorũ ostensio,& miracula euangelio adiũcta.ex illis uero inuidia.ex qua odiũ: ex odio autẽ insidiæ,& proditio.ex qua crux, & ea quibus saluati sumus. ac Christi quidem res tales,ac ita se habent, quantum nobis est comprehensibile. fortitan & alius reperiri sermo posset longe hoc arcanior. at quæ necessitas ubi

posterioti,ob præcedentia exempla male deliberare.quandoquidē & multa alia recēsenda essent,quæ tum aliter ꝗ̄ præsenria se habere uident.nec huic conueniunt rempori.ueluti hoc est,ieiunauit parum ante tentationē.nos uero anre Pascha.& ieiuniū quidem est unū,sed nō paruū inter utrunq; temporis interstitium. & Christus quidē contra tentationes suū obicit ieiuniū. nostrū uero ut Christo cōmoriamur operatur,ac purgatio est, quæ festiuitatem præcedir. & hic quidem dies ieiunauit quadraginta. nam deus erat. at nos uiribus nostris hoc cōmensuramus.tametsi quibusdā zelus,etiam supra uites aliquid anniti persuadet.rursus Paschæ sacra,cum discipulis in cœnaculo,ac post cœnam dieq; unica ante passionē celebrat. nos uero ea in orationis domibus,& ante cœnā,ac post resurrectionē peragimus.surrexit die tertia.nos post longum tempus. ac minime res illius cum nostris conueniunt, neq; temporaliter cōiunguntur,sed ideo nobis sunt traditæ, ut rerū nostrarum figura quædam,& non in omnibus similes essent.quid igitur mirū,nos quoq; baptisma præoccupare,tempore uero discrepare? quod tu mihi uideris,tanq; magnū quid,& miraculi instar,contra propriam salutem obijcere. Proinde si mihi obtemperaueritis,tales sermones ualete sinetis,uos uero bono obuiam tendetis:ac duplex certamen decertabitis.unum ut uosmetipsos ante baptisma purgetis, aliud uti baptisma pure cōserueris.quandoquidem eiu dē difficultatis est,& bonū aliquod asseq,& partū tueri.sæpius enim qui studio quid præripuit,id pigricia corrupit.quod uero socordia perdidit.id diligentia reparauit.bona tibi erunt auxilia,ad ea quæ desideras cōsequenda, uigiliæ,ieiunia,humidormituritio,orationes,lachrymę,ærumnæ,indigentiū opitulario.hæc tibi eorū quæ adeptus es,gratia pariter, & conseruatio fiant. multis mādatis beneficētiæ memor esse iuberis.illam haud negligas.si pauper accedit,memineris quot tu mēdicis es ditior.Quod si forte Lazarus quispiam,panis aut potus indigus,tuis adiacet foribus,mysticā ad quā accessisti uenerate cœnā,panē quē sumpsisti, poculū cuius particeps factus es, Christi passionibus sanctificatus.si peregrinus uagus,si aduena tibi obuiā factus fuerit,propter illū suscipe,qui pro te exul factus est.idq; in proprijs.& qui in te per gratiā habitat,ad supernumq; domiciliū pertrahit. fac sis Zachæus, ꝗ heri publicanus,hodie est magnificus. omnia ad Christi recollige ingressum,ut magnus appareas,& bene Christū cōspicias,etiam si corporali ætate sis pusillus.si ægrotus quispiam expositus est, seu uulneratus, tuā uenerare sanitatem,& uulnera quibus te Christus liberauit.quod si nudū cōspexeris,ueste contegas,tuumq; incorruptibilitatis honora indumētum.at Christus hoc est. quandoquidem omnes quicunq; in Christo baptisati sumus, Christum quoq; induimus. si uero in debitorem quempiā incidis, omnem Syngrapham,siue iustam, siue iniustā discerpe, in memoriamq; redige,talenta infinita,quæ tibi Christus gratis remisit.ne fias exactor amarulentus, debiti minoris,& hoc quibus nam? conseruis equidem tuis,cum tibi plus à

domino

domino sit dimissum,ne & tu propter illius misericordiã pœnas expendas, quam minime,sumpto exemplo imitatus es.fiat tibi balneũ, nõ corporis solum,sed & imaginis.nõ quod tantum peccata abluat, sed & mores emẽdet. nõ solum quod pristinam illuuiem detergat,sed & fontem purget. non tam tum bene possidere,sed & bene expendere formetur.aut quod est perquàm facile,male possessum abijcere.cur enim peccatũ tibi remitti,iniuria uero affectõ damnũ à te nõ resarciri deberet? unde duo tibi accidũt mala, & ut iuste nõ possideas,possessaq; detineas.huius quidẽ remissionem accepisti,in hoc uero iniurius es.nam hodie apud te est alienum.nec deletum est peccatum, quamuis tẽpore sit intercisum.hoc enim ante baptisma factũ est, illud uero post baptisma remanet. siquidẽ lauacrũ eorũ qui peccauerũt, nõ qui peccãt. remissionẽ cõtinet.oportet aũt cum purgatione nõ dolose, sed syncere agere neq; gratiã hãc ad peccatorũ occultationẽ,sed liberationẽ habere.Beati quorum remissæ sunt iniquitates. siquidẽ hoc ad omnimodã spectat purgationem.& quorum tecta sunt peccata.hoc ad eos pertinet, qui nõdum penitus sunt purgati.beatus uir cui non imputat dominus peccatũ.tertius peccantiũ ordo,quorum opera non laudanda,uoluntas uero pœnæ obnoxia non est. quid igitur dico,& quis nam sermo meus ? heri fuisti anima Chananæa, ac propter peccatum incuruata,hodie à uerbo es eleuata, ne rursus incurueris, & in terram inclineris,tanquam uinculis à maligno sis degrauata,incurnatio nemq; patiaris haud curabilem.heri fuisti arida,fluxu scatens sanguinis. siquidẽ mortaliter peccasti. bodie exiccata reuirescis . Christi enim fimbriam tetigisti,& fluxum abscidisti,custodi mihi purgationem,ne rursus sanguine fluas,& à Christo deprehendi possis, tanquam salutẽ surripueris. displicet enim Christo,ut sæpius suppiletur,tametsi admodũ sit misericors.heri in lecto decumbebas,derelictus & neglectus,nec habebas bominẽ, qui cũ aqua turbata esset te in piscinã mitteret. hodie inuenisti hominẽ, eundem & deũ. seu potius deum hominẽ.leuatus es à grabbato,seu potius grabbatũ tulisti, beneficentiamq; palàm confessus es,noli rursus in grabbatum peccati decidere, mala corporis quiete uoluptatibus relicta. sed ut habes uade, memor mandati:ecce sanus factus es,amplius peccare noli, ne tibi deterius quid accidat,cum malus post beneficium appares acceptũ. Lazare exi foras.audisti uocẽ magnã in sepulchro positus. quid enim uerbo sonorius. & progressus es,nõ diebus quatuor,sed multis demortuus.sed triduano illi cõsurrexisti,& à funeralibus solutus es,ne rursus mortificeris, & fias cum habitãtibus in sepulchris,neq; cum nexibus domesticorũ peccatorum constringaris: cum incertum sit,an iterum à sepulchro resurgas,usq; ad ultimam & cõmunem resurrectionem,quæ omnem creaturam in iudicium adducet:non curandi,sed iudicandi gratia,& ut rationem reddat de ijs quæ aut bene,aut male thesaurizauit.si huc usq; lepra, deformi nempe improbitate, scaturiebas,nunc uero praua cicatrix obducta est, saluãq; recepisti imaginẽ, mihi sacerdoti tuã

ostende

ostende purgationem,ut cognoscam,quantũ illa,legali sit preciosior.ne fias ex nouem ingratis unus,sed decimũ imitare. etenim quamuis Samaritanus erat,alios tamẽ animi gratitudine exuperabat.caue ne rursus male pullules, corporisq; uitiũ curari nequeat. quod si prius manus tua quæstu exaruit,ac parsimonia,hodie extẽdatur cum distributione & misericordia. pulchra est medela ægrotãtis manus,distribuere & dare pauperibus.large quæ possidemus exhaurire, donec etiã fundũ tangamus. forsitan hoc pacto Sareptanæ instar,cibus tibi præparabit,maxime si Heliã nutrieris. bonũ est,bonã illam cognoscere opulentiã.nempe propter Christũ egere,qui & propter nos inopiam pertulit. si mutus fuisti ac sermonis expers, sermo tibi resonet, seu potius resonantẽ conserua.aures ad disciplinã domini,& admonitiones,tanquam anguis ad incantationẽ ne claudas.si cæcus es,& absq; lumine,illumina oculos tuos,ne unq; dormias in mortẽ.in lumine domini,lumen inspice. in spiritu,dei filiũ.splendeat tibi triniũ & indiuisibile lumen. si totum suscepe ris sermonẽ,omnes pariter Christi medelas ad propriam accõmodabis animam, quibus singulatim unusquisq; sanatur.tantũ charitatis mensuram ne ignores.tantũ dormienti tibi & securo,spiritus malignus zizania nõ superseminet.tantũ cum ob purgationẽ odiosus maligno sis factus,rursus te ipsum miserabilem propter peccatum ne reddas. tantum propter opera bona tibi haud applaude,nec immoderate attollaris,ne subleuatus deprimaris. tantũ assidue purgationẽ operare,eleuationes in corde suscitans.& eam quam gratis cõsecutus es remissionẽ,etiam per diligentiam conserua,ut remissio tibi à deo sit,à te uero fiat conseruatio. sed quo pacto id fieri poterit? semper parabolæ illius memor sis,tibiq; optime & perfecte opem tuleris. exiuit à te immundus ille,& materialis spiritus,baptismate expulsus,nõ fert persecutionem, non sustinet absq; domo & lare degere, pergit per loca inaquosa, & diuinæ irrigationis arida,ibi uersari cupit,circumerrat,quærẽs requiem, nec inuenit: in baptisatas incidit animas,quarum prauitatẽ lauacrũ eluerat, timet aquã, purgatione suffocatur,quemadmodum legio mari.rursus conuertitur ad domum suam,unde egressus est,impudens est,pertinax est, itecum periculum facit,iterum experitur.quod si locum quem ipse uacuum reliquit,Christum inhabitare & implesse repetit,itecum repellitur,infecto negocio discedit,miserandus errore redditur.si uero in te scopis mundato & ornato,locum inuenit uacuum & ociosum, quem ad illius susceptionem præparasti, uel ipse insiliens præoccupauit, cum maiori inhabitabit apparatu, fiuntq; nouissima peiora prioribus:quoniã tum quidẽ & emendationis & securitatis spes erat, tũc uero manifesta est malicia,boni fuga prauitatẽ attrahẽs,& propter hoc stabilior habitatori reddit possessio. Proinde itecũ tibi in memoriã illuminationes reuocabo,sæpiusq; ex diuinis oraculis illas repetã(etenim ipse quoq; illarũ recordatione iucũdior ero,qd enim lumine iucũdius? ijs qui lumen gustauerunt)& unde diuerterã te reducam,equidẽ lumen oritur iusto,& huius

comes

comes lætitia. lumē autem iustis semper. at tu mirifice, ad deū dicitur, à montibus illuminas æternis. angelicis ut arbitror uirtutibus, quæ nobis ad meliora cooperantur. Dominus autem illuminatio mea, & saluator meus, Dauid audiuisti dicentem, nonnunquā cum postularet lumen & ueritatē sibi emitti; nonnunquam uero cum gratias ageret, quod illud consecutus esset, ostendendo dei lumen super se: hoc est percipiendo & cognoscēdo signa splendoris concessi. proinde unum solum lumen fugiamus, amari illius ignis fœtum. ne obuiemus nostri ignis lumini, ac flammæ qua exuramur. quin ignē esse scio expurgatiuum, quē Christus supra terram iacere uenit. ignis & ipse in literis sacris uocatus. materiæ hic & habitus maligni est consumptiuus, qui & celeriter uult succendi. etenim beneficētiæ celeritatem desiderat. quoniam & ignis carbones nobis auxilio tribuit. noui præterea ignem non purgatiuum, sed afflictiuum, siue Sodomiticum qui super omnes pluit peccatores, sulphure & tempestate permixtus, siue qui paratus est diabolo & angelis eius, siue qui ante faciem domini incedit, ac undiq; inimicos eius deurit. & his etiam horribiliorē, qui indesinenti addictus est uermi, inextinguibilis, improbisq; sempiternus. hæc enim cuncta occultæ sunt potētiæ. nisi cui humanius quiddam hic loci sentire gratum sit, tametsi cum ultoris dignitate. quemadmodū igitur duplicē ignem, ita & lumen duplex esse scio. unum quod rationis nostræ lampadem ad dei semitas dirigit, alterum fallax & curiosum, uerocq; lumini contrarium. illud se esse simulans, ut quid apparenti suffuretur. hoc lumen & caligo est, tametsi splēdor eius meridies uideatur. ita audio de ijs qui semper in meridiana fugiunt obscuritate. hoc quoque nox est, & illuminatio censetur, ijs qui delicijs sunt eneruati. Quid enim Dauid ait? nox circum me miserum erat, & ego ignorabam, siquidem delicias illuminationem esse suspicabar. sed lumina quidem talia ac ita se habent. nos uero illuminemus nobis ipsis lumen cognitionis. quod fiet, si in agrum iustitiæ seminemus, & uindemiemus fructum uitæ. actio etenim speculationis est hospes. ut inter alia & hoc discamus, quid uerum sit lumen, & quid falsum. ne decipiamur, cum in peius tāquam in bonum inciderimus. fiamus lux, quemadmodum discipuli à magno lumine audire meruerunt, dicente, uos estis lux mundi. fiamus luminaria in mundo, uerbum uitæ continentia, hoc est uiuificatiua alijs potētia. diuinitatis lumen sumamus. primi & purissimi luminis lumen accipiamus. ad splendorem ipsius pergamus, priusquam pedes nostros in montes obscuros & hostiles impingamus. donec dies est, tanquam in die honeste ambulemus. non in comessationibus, & ebrietatibus. non in cubilibus, & impudicicijs, quæ noctis furta existunt. cuncta membra fratres purgemus, sensus omnes sanctificemus. nil profanum in nobis remaneat, neq; quod prioris fuerit generationis, nil nō illuminatum relinquamus. illuminemus oculos, ut recte uidere possimus. & nullum Idolum fornicanū, in nobis ipsis, ex uisione nimis laboriosa curiosaq; feramus. etenim quamuis affectu

non

non adnotamus, animā tamen, si trabs aut festuca in nobis erit, inquinamus. Purgemur igitur, ut & quæ aliorū sunt cernere ualeamus. illuminemur audi-tu, illuminemur lingua, ut audiamus quid loquetur dominus deus, ad audi-tumq; nostrū perueniat misericordia illa matutina, ut audire possimus, exul-tationem & lætitiam in diuino auditu resonantē. ut non simus ensis acutus. neq; nouacula acuata, neq; sub lingua uersemus laborem & dolorē. sed dei sapientiam in mysterio reconditā loquamur, linguas ueneranter igneas. sa-nemus odoratum, ne effœminemur, neq; pro odore precioso puluerem, sed quod pro nobis effusum est unguētum, spiritaliter adipiscentes, odoremus. tantum ex illo delibuti ac transmutati, ut & proprium suauitatis nostri odo-rem sentire ualeamus. purgemus gustum, tactum, guttur. non molliter dif-fluentes, & leuitate gaudētes, sed uerbum quod pro nobis caro factum est, ut dignum contrectantes. Thomam in hoc imitantes. non saporibus & ob-sonijs titillari, fratribus amariorum etiam titillationum, sed gustantes & co-gnoscentes, quod Christus dominus, melior & permanens est gustus. neq; amare amarum & ingratum insidiatorem resocillemus, emittentem, & non retinentem quod commissum est, sed melle dulcioribus hūc lætificemus ser-monibus. & ultra prædicta, bonum est qui capite purgari sunt, ut quemad-modum purgatur caput, ita & sensuum officinæ, Christi dominetur caput, ex quo omne corpus constituitur. bonum est ut supergredientem iniquitatē nostram ac meliorem partem superantem prosternamus. bonum est & hu-meros sanctificare ac purgare, ut crucem possint tollere Christi, nō facile uni cuiq; tollendam. bonū manus, & pedes mūdare. manus quidem ut in omni loco sancte tollantur, ac Christi disciplinam adimpleant, nequando irasca-tur dominus, per operaq; fidem uerbis faciat. quemadmodū per ea uerba, quæ in manus Prophetæ huius dedit. pedes uero, ne ad sanguinis effusio-nem, neq; ad maliciam cursu sint ueloces, sed ad Euāgelium, & supernæ uo-cationis brauium parati: & ut Christum lauantem & purgantem suscipere ualeant. quod si uentris quoq; aliqua est purgatio, quæ alimēta, quæ ex uer-bo sunt capiat & reddat. bonum & hunc non ex delicatis, & profluentibus replere cibis, sed præcipue illum purgare ac tenuiorem reddere, ut uerbū do-mini in medio sui suscipere possit, & recte super Israel errante dolere. Proin-de & cor, ac intestina honore digna inuenio, siquidē hoc mihi persuadet Da-uid, qui cor mundum in se creari, & spiritum rectum in uisceribus innouari precatur. intellectiuam arbitror partem, ac huius motus seu cogitationes ita ostendens. at quid lumbi? quid uero renes? nam nec ista præteribimus. ad-hibeatur & his purgatio. sint lumbi uestri præcincti, & fortiter constricti, in-star populi Israelitici, cum olim secundum legem Pascha celebraret. etenim nemo mundus ex Aegypto egredietur, neq; exterminatorem effugiet, qui hæc non didicit. at illi pulchra alteratione alterati sunt, omnem penitus affe-ctum ad deum transferentes, ita ut dicere possint, domine ante te est omne

desiderium

desiderium meum. & diem hominis nō desideraui. etenim desideriorum spiritus, uitū fieri oportet. sic enim uobis & Draco, qui uires quàmplurimas in renibus & lumbis obtinet, pessundabit, cum ipsius potētia in his locis fuerit mortificata. ne mireris autē, si turpitudinibus nostris superfluum honorem impertiar, sermone illas mortificans & refrenans, in materiaq; subsistēs. cunćta membra terrestria, deo donemus, cunćta deo offeramus, non iecoris fibras, non renes cum pinguedine, nō corporis partem aliquam, non hoc, seu illud. cur enim nobis aliqua inhonora erunt? uerum totos nos ipsos offeramus, rationalia fiamus holocaustomata, sacrificia perfećta. nō brachium solum, nō pećtusculum solum, sacram faciamus particulam. parum enim hoc est. sed totos nos ipsos dedamus, ut totos nos recipiamus. quandoquidem hoc est pure recipere, si deo ipsam salutem nostram obtulerimus, ac sacrifica uerimus. Proinde in omnibus & ante omnia, pulchrum mihi seruadeposi tum: cui uiuo, & cum quo publica dispenso, & quod emigrans recipiam. cum quo & aduersa cunćta fero, ac delećtabilia cunćta contemno. Patris scilicet, & filij, spiritusq; sanćti cōfessionem. hanc tibi hodie credo. cum hac te simul baptizo, & cōdecoro. hanc tibi in omni uita sociā, & tutricem tribuo. unicam diuinitatem & potētiam, in tribus singulatim repertam. & tria comprehendentem particulatim. neque substantia, uel natura inaequalem. neq; excessu uel imminutione aućtam, aut diminuram, undiq; aequalem, undiq; eādem, unius in coelis pulchritudinis, & magnitudinis. trium infinitorum, connaturalitatem infinitam. Deum unumquemq;, in semetipso contemplandum. sicut patrem, ita & filiū. sicut filium, ita & spiritum sanćtum. ut tamen uniuscuiusq; proprietas conseruetur. & tria haec pariter deus esse intelligantur. istud propter cōsubstantialitatem. illud uero propter monarchiā. non dico unum solum cognosci & tribus illuminari debere. nō dico tria diuidi & in unum referri debere. cū unūquodq; ex tribus imaginatione consideratur, illud omne puto. nam & uisus impletur, & pluralitas effugitur. nō habeo qui magnitudinem huius comprehendam, ut dem quod plus est, illi, quod defećtū patitur. cum tria speculatione cōtraho, unam cerno lampadem. nec habeo quo diuidam, aut mensurem lumen adunatū. tu genitură formidas, ne deus quid patiatur, qui nō patitur. ego uero cōdituram timeo, ne deū per iniuriam, & iniustam offendam incisionem. aut filium à patre, seu à filio spiritus substātiam abscindam. siquidem hoc est admirandum, quod non solum deo conditura attribuitur, ab ijs, qui peruerse diuinitatem ponderant, sed & ipsa cōditura rursus in seipsam inciditur. ut quemadmodū ab abiećtis, & deorsum uergentibus, filius à patre secernitur, ita rursus spiritus à filij dignitate segregef. ut & deus iniuria, & conditura, hac noua afficiatur Theologia. nil heus uos, ex trinitate seruū, nec (ut ex sapiente quodā audiuistis) conditū & aliunde indućtum est. si adhuc hominibus placerem, Christi seruus, diuinus inquit Apostolus, non essem. si adhuc conditurnam adoro, aut in conditura baptizabor,

non equidem iustificatus sum,neq; priorem immutaui generationem.quid dicã ad eos qui Astartem adorant,aut Chamos abominationẽ Sidoniorũ, seu Astri figurã:cum parumper super hæc deus,ab idolatris, præterq; cõditura & factura habeat.Ego aut nõ adoro duo,quotũ pariter nomine baptizatus sum,aut adoro cõserua.serua etenim sunt, quãuis parumper honorabiliora,quoniã & in conseruis differentia est, ac prælatio. uolo patrẽ maiorẽ dicere,quoniã & æqualem esse æqualibus, est & esse. hoc enim ab omnibus cõceditur,& timeo ne principiũ minorũ faciã principiũ, idq; iniuria ob prælationẽ afficiam. nõ enim illi ad gloriam cedit,ex quo ei, aut illis qui ex ipso sunt,accidit humiliatio. tuam præterea timeo insatiabilitatẽ,ne dum maius sumas,bifariam incidas naturam,& omnia in maioris usum conuertas. non enim iuxta naturã maius est,sed causam.nil enim inter ea quæ essentia sunt consubstantialia,maius est,uel minus.uolo filium præferri spiritui ut filium, & non concedit mihi baptisma per spiritum purgari? sed times forsitan, ne triplicem uituperes deitatem? tu bonum hoc habeto,in tribus unitatem:mihi pugnam remitte. permitte me nauis esse fabricatorem. tu illa utere. & si alius nauis est fabricator,me domus accipe architectum.tu illam cum securitate inhabita.etiam si nihil laboraueris,nihilominus tamẽ prospere nauigabis,aut domum inhabitabis . cum ego hæc construxerim, tu uero circa ista nil elaboraueris. cernis ne quanta sit animi beneuolentia? cernis ne bonitatem? meum sit bellum,tua uictoria.ego impressionem faciam, tu uero pacificus quiesce.pugnanti orationem impende propter fidem manus præbens. tres habeo lapides,quos funda in alienigenam iaciam. tres habeo sufflationes,super Sareptanæ filium,quibus uiuificabo mortificatos:tres habeo lauationes,super lignorum strue, quibus purgabo sacrificia. ignem quod admirabilius est,aqua suscitans,ac mysterij uiribus utens,Prophetas ignominia notabo. sed quid lõgioribus est opus sermonibus? etenim docendi nõ contradicendi tempus est.obtestor coram deo,& angelis electis,cum hac baptiseris fide. & si uel aliter, aut ut meus exigit sermo es inscriptus, huc adsis. & inscribaris, ego harum rerum non ineptus inscriptor ero. scribens quæ scripsi,& docens quæ & didici,& quæ ab initio in hanc usq; caniciem conseruaui: meum sit periculum, meus & honor. qui animæ tuæ sum dispensator, & qui te per baptisma expurgo. quod si ita habes,ac pulchris signatus es literis,custodi mihi quæ scripta sunt,temporibus mutabilibus, immutabilis, in te immutabili perseuerans.bene inscriptus, Pilatum male,contra meliorem scribentẽ imitare.ijs qui aliter tibi persuadere conantur,dic,quod scripsi scripsi.etenim puderet me si malum remaneret immotum, bonum uero tam facile moueretur.decet enim facile mutabiles esse à malo ad bonum, immutabiles uero à meliori in deterius . si sic & per hanc baptizaris doctrinam, ecce labia mea non prohibebo.ecce manus spiritui accõmodo.acceleremus ad salutẽ,surgamus ad baptisma, exilit mihi spiritus, promptus est expurgator, paratum

paratum est donum. quod si adhuc claudicas,& nō suscipis perfectionē diuinitatis,quære baptizatorem,aut submersorem, mihi uero diuinitatem incidere haud uacat, ac te in regenerationis tēpore morti tradere, ut nec Charisma,neq; spem gratiæ consequaris,in pauco salutis faciēs naufragiū. quod si quid aufers deitati trium,totum detraxisti,& tibijpsi quoq; salutē. Quod si nulla figura adhuc,neq; melioris,neq; deterioris literæ in tua est anima,ac hodie te inscribi oportet,à nobisq; figurari, ad perfectionē: age intro in nebulam ingrediamur.des mihi tabulas cordis tui.ego tibi Moyses ero(si dice re fas est) inscribam digito dei decalogū nouum.inscribam breuem salutis uiā.quod si qua est fera,hæretica & irrationalis,deorsum maneat, aut à ueritatis lapidationis periculum subibit.baptizabo te docens,in nomine patris,& filij,& spiritus sancti. at nomen commune tribus unum est, uidelicet diuinitas.cognosces tam figuris quàm uerbis,ut quemadmodum totam abijcies diuinitatis incredulitatem , ita toti diuinitati conglutineris . Crede uniuersum mundum,quantum est uisibilis,quantumq; inuisibilis, ex nihilo à deo esse factū. prouidētiaq; factoris gubernari. ac in melius suscepturum mutationem.crede nullam esse mali essentiam.neq; illius regnum,aut principio carere,aut à seipso subsistere,aut à deo factum esse. sed nostrum hoc, & maligni,qui nos ex nostra inertia inuadit,& non conditoris opus esse. crede filium dei,uerbum æternum,ex patre absq; tempore & corpore natum.hūc nouissimis diebus propter te genitum esse, ac filium hominis ex Maria uirgine processisse. ineffabiliter, & absque sorde ulla.nil enim quod sordidum deus,& per quem salus est.totum hominem eundem, & deum. pro uniuersis passum. ut uniuersaliter tibi conferret salutē, uniuersam peccati dissoluēs cōdemnationem,impassibili deitate,passibili humanitate. tātum propter te hominē,ut tu propter illum deus fieres.hunc propter iniquitates nostras, mortem pertulisse, crucifixum,& sepultum. quantū mortē gustare fas erat. & tertia die resurgentem,ascendisse in cœlum.ut te deorsum iacentē sursum adduceret.iterumq; rediturum aduētu suo glorioso,iudicantē uiuos & mortuos.non amplius in carne,nec tamen sine corpore,sed corpore diuiniori.rationibus quibus ipse nouit,& ut conspici possit à transfigentibus,densq; remaneat citra crassiciem. accipe præterea resurrectionem, iudiciū,retributionem,iusta dei statera.hanc autem lumen esse mente purgatis existima. hoc est ut deum uidere,& cognoscere ualeant,iuxta rationem purgationis, id & regnum cœlorum appellamus. Tenebras autem ijs,qui in ratione sua obcæcati sunt.hoc est alienationem à deo,iuxta proprietatem obtusitatis præsentis.decuplum operare bonum,super hoc doctrinarum fundamento.quoniā fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera absq; fide. habes ex mysterijs ea quæ pandi licet,& à multorum auditu non abscondita. at reliqua trinitate cōcedente intra te perdisces.quæ & apud teipsum occultabis, sigillo obfirmata,excepto illo quod tibi euangelizabo.statio in quā post

baptiſma ante magnum altare conſtitueris, uenturæ gloriæ eſt præludium. Pſalmodia cum qua ſuſcipieris, laudis uenturæ eſt anteambulatrix. lampades quas accendis, uenturæ eſt illuminationis myſterium. cum qua obuiabimus ſponſo, ſplendidæ & uirginales animæ, ſplendidis lāpadibus fidei. nec propter ſocordiam dormiētes, ne nos quem præſtolabamur, inopinate adeſſe lateat. neq; abſq; cōmeatu, & oleo, ac bonis operibus egentes, ne à ſponſi cōſortio excidamus. uideo enim calamitatem eam perquàm miſerabilem eſſe. ille enim aderit, cum uociferatio occurſum exiget. at quæcunq; prudentes erunt animæ, cum ſplendore luminis, & largiore illius alimento obuiam fient: aliæ uero perturbabuntur, & oleum ab habentibus, non in tempore petent. at ille ingredietur curſim. & hæ ſimul ingredientur. aliæ uero excludentur, quæ ingrediendi tempus in præparatione cōſumpſerunt. multaq; deplorabunt, ſero quæ pœna ſocordiæ ſit addiſcentes, cum non amplius ad ſponſum ingredi ualebūt, licet multis rogauerint, quem male à ſeipſis excluſerūt, alium modum qui nuptijs priuat imitātes. quas pulcher pater pulchro præparauit ſponſo. aut propter uxorem ſponſam nouam. aut propter agrum, nuper emptum, aut boum iugum quod peruerſe poſſederunt. propter mortuos maiori affecti ſupplicio. nullus enim abiectus & ignauus, neq; ſordide & haud nuptialiter ueſtitus ibi erit. tametſi iam ſeipſum futuræ dignū cenſeat luminum geſtationi, ac ſe clàm immiſceat, ſpe nana deceptus. Cæterum quid erit ubi ingreſſi fuerimus? tum ſponſus nouit quæ docebit, & quæ animabus pariter ingreſſis apponet. apponet autem quemadmodum arbitror, ut perfectiora & puriora doceat. quorum & nos qui hæc docemus, & qui diſcimus participes erimus. in ipſo Chriſto domino noſtro, cui gloria & imperium in ſecula, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANctum Paſcha Oratio quarta.

SVPER cuſtodiam meam ſtabo, admirandus ille Abacuk inquit, & ego cum ipſo hodie, cōceſſa mihi à ſpiritu poteſtate ac contemplatione. & conſiderabo & cognoſcam, quid uiſum, quidq; mihi dictum fuerit. ſteti enim ac conſideraui. & ecce uir ſuper nubes aſcendens, & hic ſublimis ualde. & aſpectus eius, tanquam aſpectus angeli. & ſtola eius, tanquam ſplendor fulgoris perſtringentis. & extendit manum ſuam ad ortum, ac clamauit uoce magna. & uox eius quaſi uox tubæ. & in circuitu eius, tanquam multitudo cœleſtis erat exercitus. dixitq;, hodie ſalus mūdo uiſibili, & inuiſibili. Chriſtus ex mortuis, cū ipſo euigilate. Chriſtus in ſe ipſum, reuertemini. Chriſtus ex ſepulchro, à uinculis peccati liberemini. inferni portæ reſerantur, & mors diſſoluitur, & uetus Adam abijcitur. nouus uero adimpletur. ſi qua noua in Chriſto eſt fabricatio, renouemini. & hæc

hæc ille dixit. at cæteri, quoniã nobis Christus pet generationem infernam apparuisset, illud ut antea cantabant. Gloria in exrelsis deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas. cum quibus & ego inter uos hæc resono, utinã uocem quoq; angelica illa dignã, & in omnibus resonantẽ finibus, assumere possem. Pascha domini. Pascha. & iterũ dico Pascha, honor trinitatis, ipsa festiuitatum nobis festiuitas, ac celebritatũ celebtitas. tantum omnes exuperans, non solum humanas, & terra reptantes, sed iam & Chtisti ipsas, & ab ipso institutas, quantũ sol stellas. Proinde, pulchra nobis hesterna fuit splendotis & luminariũ celebritas, quã publice & priuatim peregimus. uniuersum hominũ genus, parua, dignissima tamen expensa, igne noctem magni luminis instar illuminantes, quantũ superne cœlum relucet, mundum uniuersum sua illuminans pulchtitudine, quantumq; supercœleste lumen, inter angelos primæ resplendet naturæ, quod post primũ illud quod ibi est lumen scaturit. quantumq; in trinitate refulget. apud quam omne lumen consistit, ex indiuisibili lumine participans, & honorem assumens. pulchrior deniq; hodierna est festiuitas, & splẽdidior. quoniã lumen hesternum, magni luminis exorientis præcursio erat. & tanquam læticia quædam festum præcedẽs. hodie uero resurrectionem ipsam celebramus. non amplius speratam, sed iam cõsummatam, & mundum uniuersum sibi conciliantẽ. alius igitur aliud tempori huic fructificet, & festiuũ afferat donũ, siue paruum, siue maius, ex spiritalibus & deo acreptis, quantum unusquisq; ex sua habet facultate. nam dignum uix angeli quoq; præstare possent, primi illi intelligẽtes, & puri supernæ gloriæ conremplarores, & testes. tametsi ijs, omne laudationis genus sit cõprehensibile. nos uero id quod habemus pulchetrimũ, & honotificentissimum, sermonem nempe offeremus, præcipue cum uerbum, ob rationalis naturæ laudamus beneficentiam. inde igitut exordium assumam: non possum enim de sacrificio magno & omnium dierum maximo sermones sacrificãs, ad deum sermones non referre, ac inde facere initium. mihi igitur qui in talibus oblectari soletis, & mentem, & auditum, & intellectum expurgare, post quàm de deo & diuinus erit sermo, ut non delitijs uanis discedatis. erit autẽ copiosissimus, paritet & compẽdiosissimus: ne propter defectum offendat, neq; propter satietatem reddatur iniucundus. Deus equidem semper erat, estq;, ac erit. quin potius semper est. nam erat, & erit, nostri temporis, & fluxæ naturæ sunt particulæ. at ille existens est semper. ita enim Moysi, in monte oracula pandens, semetipsum nominauit. totum enim in seipso cõprehendens esse cõtinet. quod nec incipit, neq; desinet. tanq; pelagus quoddã essentiæ immensum, & indefinitũ. omnem transcendẽs sensum, & tẽporis & naturæ, solum menti, umbræ instar depictus. idq; subobscure, & perexigue. non ex ijs quæ in ipso, sed quæ circa ipsum sunt. alia ex alia imaginatione, in unũ quoddã ueritatis simulachrum cõcepta. prius q; teneatur effugiens, & ante quàm cognoscatur euanescens. tantisper illuminans, id, quod in nobis princi

 patum

patum obtinet,& hoc in puris solum,quãtum uisum, fulgũris nõ subsistens ictus.ideo ut mihi uidetur,quo tenui illo,ad se attrahat. quod enim penitus est incõprehensibile,id etiam nec spe,aut aliquo conatu acquiri potest.quod autem difficulter comprehẽdi potest,admirationi est,admiratum uero plus desideratur.desideratum autem purificat.purificatũ uero deo similes reddit. cum autem tales euaserimus,tanquam cum domesticis iam cõuersatur(iuuenile quid sermo audet)Deus,dijs unitus & cognitus.& tantũ forsitan,quantum iam cognoscẽtes cognoscit.infinita igitur diuinitas,& cõtemplatu haud facilis,ac penitus hoc solum ex illa deprehẽsibile, ꝗ sit infinita. quod si quis existimet,eo quia simplicis sit naturæ, aut penitus esse incomprehẽsibilem, aut perfecte discerni posse,ab illo secundũ quid ens simplicis sit naturę quæremus.non enim natura eius est simplicitas.quemadmodũ neq; in compositis,quoniam composita sunt solum. Cæterũ cum infinitum dupliciter consideretur,& secundũ initium,& secũdum finem.quicquid enim super hæc est, nec in illis cõtinetur,infinitũ existit. Cũ igitur mens in supernã respicit profunditatẽ,nec habet ubi consistat,ac de deo cõtemplatio deficit,tum infinitũ illud,& impenetrabile,principio carens appellat̃.cũ uero ad inferiora & postrema aciem deflectit,tum id immortale & incorruptibile uocatur. cũ uero totum connexũ fuerit,tum æuiternum nuncupatur.æuum etenim,neq; tempus,neq; temporis est particula aliqua,non enim mensurabile est.sed quod nobis est tempus,solis cursu cõmensuratum, hoc æuiternis est æuum. quod cum existentibus pariter extenditur,tanꝙ motus quidã,& spacium tẽporale.& hæc mihi de deo nunc philosophãti sufficiant.neq; enim ultra hæc tempus permittit.quoniã institutum nostrũ nõ de Theologia,sed de Euangelica est dispẽsatione.cũ uero de deo loquor, de patre,& filio, & spiritu sancto dico.neq; enim diuinitas supra hæc à nobis diffunditur, ne deorũ populum introducere uideamur.nec infra hæc cõstringitur,ne diuinitatis inopiam decernamus,aut propter Monarchiã iudaizantes, aut propter multitudinem abundantem græcissantes.in utrisq; enim simile est malum,licet in cõtrarijs inueniatur.& ita se habent sancta sanctorũ,quæ à Seraphin cõteguntur, & trinis glorificãtur sanctificationibus,in unã coeuntes dominationẽ,& deitatem.quemadmodũ & alius quidã,qui ante nos fuit,pulcherrime & subtilissime disseruit.postꝙ uero bonitati diuinæ nõ sufficiebat,ut solum cõtemplatione sui moueret̃,sed oportebat bonũ latius diffundi,& longius procedere, ut plura essent quæ beneficio afficerentur:id enim summæ erat bonitatis:primum quidẽ angelicas & cœlestes excogitauit uirtutes, statimq; excogitatio opus fuit,uerbo pariter adimpletũ,& spiritu cõsummatum.& ita substiterũt splendores secũdi:primi illius splẽdoris ministri.siue eos spiritus intellectuales,siue ignem immaterialẽ & incorporeũ,siue naturã quandã aliam appellemus.quoniã ijs quæ enumerauimus, admodũ propinquos esse suspicãdum est.equidẽ dicere nolo,immobiles eos ad malum,solumq; boni habere motus

tus,utpote,qui circa deum uersantur,& primordio suo ex deo resplendeant, nam quæ sequuntur splendoris sunt secundi.quod uero non penitus immobiles,sed difficulter mobiles,æstimari & nominari debeāt,ille mihi fidem facit, qui propter splēdorem Lucifer,propter elationē uero caligo, & factus & dictus est,ac pariter ob boni fugam,quæ sub ipso erant desertrices potētiæ, scelerum opifices,pariter & nobis auctores,ita igitur,& propter hæc,sibijpsi intelligibilis cōstitit mundus:quemadmodū ego de his philosophatus sum, tenui sermone ardua expendens. Cæterum postq; prima recte successerant, secundario mundū excogitauit materialē,& uisibilem.ac is est,è cœlo,& terra,& eorum quæ in medio sunt,commixtio illa & cōcretio.laudabilis quidē, propter uniuscuiusq; rei industriam singularem. longe uero laudabilior,ob cōcinnitatem & cōsonantiam,quæ ex omnibus cōstat.cum aliud erga aliud decote se habeat,& cuncta cum uniuersis,ad unius mundi perfectionem,recte conueniant. ut deus ostenderet, non solum naturam sibi esse domesticam,sed quod omnino alienā substituere potens esset.etenim naturæ intellectuales,& mente solum comprehensibiles, diuinitati sunt domesticę.alienæ uero penitus,quæcunq; sub sensu cadunt.& ex illis longe magis,quæ omnino inanimatæ sunt,& immobiles.Mens igitur,iam & sensus,ita inuicem discreta,intra terminos cōstiterant proprios.& uerbi creatoris excellentiā,in se ipsis extollebant.taciti laudatores,& assidui magnificentiæ præcones. uerū nondum ex utrisq; factum erat temperamentū. neq; contrariorū cōmixtio aliqua sapiētiæ maioris,ac uarietatis illius,quæ circa naturas uersatur,cognitio.neq; bonitatis diuitiæ,omnes cognitæ erant.Hoc igitur opifitis uerbum ostendere uolens,animal unum,ex utrisq;,inuisibilis inquam,& uisibilis naturæ,hominē fabricat.ex materiaq; iam existente, corpus sumit.à seipso uero uitam immittit.quam quidē animam rationalem, & dei imaginē scriptura nominat.tanq; mundum secundariū quendam,in paruo magnum,in terra consistentem angelum alium,cultorē mixtum, uisibilis creaturæ spectatorem,intelligibilis uero mystem.eorum quæ in terra sunt regem.superno regimini subiectū.terrestrem,& cœlestem.temporariū,& immortalem.uisibilē, & intelligibilem.mediū inter magnitudinē,& humilitatē.eundem spiritum, & carnem.spiritū propter gratiam, carnem propter elationē. illud ut secum maneat,ac benefactorem glorificet.hoc ut patiatur,patiensq; admoneatur, instruaturq; ut ad magnitudinē enitatur.animal quod hic informetur, aliò uero transferatur.& quod finis est mysterij,si ad deum declinauerit,diuinitatem assumat.ad hoc enim me dirigit,mediocre quod hic est ueritatis lumē, ut claritatem dei,& uideamus, & sustineamus. dignam illo,qui nos colligauit,& dissoluet, rursusq; sublimius colligabit. hunc ergo hominem in paradiso collocauit, quisquis aliquando erat paradisus ille, libero arbitrio illum honorans. ut bonum eligentis, non minus esset, quàm illius qui semina dederat. immortalium plantarum colōnum, diuinarum forsitan cogitatio-

num, ſimpliciorum pariter, & perfectiorum. nudum ſimplicitate, ac uitæ in/
nocentia. abſque omni uelamine, & prætextu. talem etiam eſſe decebat, qui
erat ab initio, deditq́; legem, liberum habenti arbitrium, materiam nempe.
ar lex erat præceptum, quæ planta eſſet attingenda, & à qua abſtinendum.
illa uero cognitionis erat lignum. haud male ſub initium plantatum, neque
inuidioſe prohibitũ. ne huc deo rebelles linguas ſuas dirigant, ſerpentémue
imitentur, ſed bonum quidem, ſi opportune ſumptum fuiſſet. Etenim ſecun/
dum meam contemplationem, contemplatio erat planta. ad quam ſolum
habitu perfectiores, tute aſcendere poterãt, minime uero ſimplicioribus bo/
na, nec qui appetitu erant auidiores. quemadmodum nec teneris, & lacte ad
huc indigentibus, cibus ſolidior cõuenit. At poſtquã diaboli inuidia, mulie/
risq́; trãſgreſſione, in quam uti fragilior incidit, & ad ſidendũ aptior, perdu
cta eſt. Prob meæ imbecillitatis. mea etenim fuit primæui parentis. traditi
mãdati oblitus homo eſt, amaroq́; ſuccubuit guſtui. pariter & à uitæ ligno,
& paradiſo, & à deo, propter prauitatẽ, extorris agitur. pelliceisq́; induitur
ueſtibus. carne forſitan craſſiore, & mortali, & reluctanti. tumq́; primũ, pro/
priã agnoſcit turpitudinẽ. à deiq́; abſconditur facie. indeq́; lucratur quippiã,
mortem nempe, ac peccati abſciſionem. ne malum eſſet immortale. fitq́; pœ
na miſericordia. ita enim deum punire arbitror. at homo multifariam an/
rea, ob multa correptus ſcelera, quæ ob diuerſas cauſas, ac tempora uaria, ex
prauitatis germinauerunt ſtipite, uerbo, lege, prophetis, beneficijs, commi/
nationibus, uerberibus, inundationibus, incendijs, bellis, uictorijs, cladibus,
prodigijs, ex cœlo prodigijs, ex aere, ex terra, ex mari, improuiſis hominum,
ciuitatum, gentium, ſubmerſionibus, quibus omnibus, de peccati tãtum age
batur exterminio. tandem ob grauiores morbos, fortiori opus erat pharma
co, propter homicidia mutua, adulteria, periuria, inſanos maſculorum amo/
res, omniumq́; malorum nouiſſimum & primum idololatriam, ac honoris
adorandi à factore ad facturam translationem. hæc igitur poſtquam ma/
iori indigebant auxilio, maius quoque aſſequuntur. hoc autem ipſum dei
erat uerbum, omnibus ſeculis antiquius, inuiſibile, incomprehenſibile, incor
poreum, ex principio principium, lux è lumine, fons uitæ, & immortalitatis.
Archetypi imago, ſignaculum immotum, ſimilitudo incõmutabilis, patris
diffinitio, ac ratio. ad propriam procedit imaginem, carnemq́; ob carnem
gerit. ac animæ rationali, propter meam miſcetur animam, ſimili ſimile ex/
purgans, exceptoq́; peccato per omnia homo efficitur. naſcitur quidem ex
uirgine, cuius caro ac anima, iam antea à ſancto purgata erat ſpiritu. dece/
bat enim ut ita generatio ornaretur, prius tamen uirginitas honore decora
retur. procedens autem deus, poſt aſſumptionem, unum ex contrarijs duo/
bus, carne & ſpiritu. ex quibus hic quidem deus erat, illa uero in deitatis con
ſortium aſſumpta. ó mixtura noua, ó temperamentum admirandũ. exiſtens
naſcitur, increatus creatur. intangibilis tãgitur, per mediũ animæ rationalis,
inter

inter carnis crassiciem, & diuinitatem interpositæ. ditans depauperatur. ob meam enim pauper est carnem, nt ego sua locupleter diuinitate. plenus exinanitur. siquidē parumper sua exinanitur gloria, ut ego suam cōsequar plenitudinem. quæ nam bonitatis diuitiæ? quid hoc pro me mysterium illud? particeps fueram imaginis eius, uerū non cōseruaui, at ille meæ fit particeps carnis, ut & imaginem saluet, carnemq́ꝫ immortalitate donet. secūdam communicat cōmutticationem, longe priore admirabiliorem. quoniam tunc quidem quod melius erat impartitus est, nūc uero deterioris efficitur particeps. hoc priore diuinius. hoc mentem habentibus sublimius. sed cur nobis hæc, dicet forsitan aliquis feruentior, & admodum festi amore detentus. ad metam equum urge. & de ijs quæ festi sunt, ac ob quæ hodie cōsedimus, nobis philosophare. faciam id quidē, & si paululum altius orsus fuerim, ita sermone & desiderio cogente. uerū hand fortassis ab re erit, discendi cupidis, & bonatum rerū studiosis, de ipsius paschæ appellatione, breuiter quid explanare. quandoquidem illa haud inepta ad audiendum erit introductio. Pascha hoc magnum & uenerādum, Hebræorum lingua, phaska appellatur. significat autem uox illa, transitū, historice quidem, ex Aegypto fugam, & transmigrationem in Chananæā, spiritaliter autē ab inferioribus ad superiora, terramq́ꝫ promissionis processum, & ascensum. uerū quemadmodū sæpius in scriptura accidere inuenimus, ut illa nomen aliquod, ab obscurioribus ad manifestiora, aut à tudioribus ad uenustiora transmutet: ita & hic qnoqꝫ factum cemimus. quidā enim salutaris passionis nomē hoc esse existimantes, ad uocē adaptarunt Græcā, ut pha in pa, & k in ch transmutarent, ac diem Pascha nominarent, cumq́ꝫ uocē hanc cōsuetudo suscepisset, fortiorē reddidit, cum multorū auditus, tanqꝫ magis pio accessisset uerbo. Proinde legem tantummodo futurorū ac intelligendorum umbram esse, ante nos diuinus ostendit Apostolus. & ante illum deus, cum Moysi de his legem ferens, per oraculum respōdit. uide enim inquit, ut omnia facias per figurā tibi in monte demonstratam. ostendens uisibilia, umbratilem quandam designationē, & rerum inuisibilium esse præmonstrationē. & credo sanè nil ex his temere, aut citra rationem, terrestréue esse institutū. neqꝫ quod dei legislatione, uel Moysis indignum mysterio existat. quamuis admodum sit difficile, si quis ad tenuiora descendere uelit, ex singulis umbris, singulas inuenire speculationes. quemadmodum quæ de tabernaculo ipso, & de mensura, & materia, & de Leuitis qui illud portabant, & ministris, quæ etiam de sacrificijs, expurgationibus, & oblationibus sunt constituta. solum contemplabilia ijs, qui Mosaica sunt uirtute, aut quàm propinque ad illius accesserint doctrinā. quandoquidem & in ipso monte deus per imaginationē deprehenditur ab hominibus. & hoc ideo, quoniā ipse parumper è domestica descēdit specula, illud uero quia nos ex inferna eduxit humilitate, ut à natura mortali mediocriter, & quantum tutum esset, incapax capi posset. non enim aliter possibile erat

ad deum

ad deum cogitatione peruenire, si materiali corpori, & colligatæ mentis craſ-
ſitudini ſubuentum haud foret. Proinde non omnes dignitate præditi, eiuſ-
dem ordinis & ſtatus eſſe uidentur, ſed alter alterius. unuſquiſque ad men-
ſuram, ut arbitror, ſuæ puritatis. ex quibus aliqui omnino ſunt depulſi, ijſq;
tantum permiſſum eſt uocem audire ſuperiorẽ, tanquam beluinis moribus,
& diuinis myſterijs indignis. nos uero inter omnino craſſiores ſenſu, & ni-
mium ſpeculariuos, ac in altum ſublatos, medij incedamus. ut nõ penitus ſe-
gnes & immoti maneamus, neq; curioſiores quàm deceat exiſtamus, á pro-
poſitoq; excidamus, ac alieni fiamus. ex quibus primũ Iudaicum eſt, & abie-
ctum. alterum uero ſomniorũ interpretationi ſimile. utraq; uero reijcienda.
Cæterum de his, quantũ nobis erit poſſibile ita diſſeremus, ut non nimium
inepti, neq; multis ridiculi uideamur. exiſtimamus igitur, cũ ob originale ce-
cidiſſemus peccatũ, ac propter uoluptatem, ad idololatriã uſq;, & illicitũ de-
uoluti eſſemus ſanguinem, iterũ regredi, & ad priſtinũ redire ſtatum opor-
tebat. per uiſcera miſericordiæ dei patris noſtri, nõ tolerantis damno affici
tantũ propriæ manus opus, hominẽ nempe. ſed quo pacto reformaretur, &
rurſus aliquid fieret? id quod uehementer medelam reijceret: tanq; inobe-
diens, & quod minime propter longi tẽporis ſuperbiam corrigi poſſet. nem-
pe, ut manſueto & humano curationis modo, ad correctionem induceretur.
cum neq; ramus incuruus, ſubitam inflexiõẽ & producentis manus uiolen-
tiam ferret, citiusq; frangeretur, q; dirigeretur. neq; equus ferox & adultus,
abſq; aſſentatione & demulſione, freni ſuſciperet tyrãnidem. Propterea lex
nobis in ſubſidium datur, tanquã uallum quoddã, inter deum, & idola me-
dium. ut ab illis nos abduceret, ad illum uero reduceret: ac paruum quid ſub
initium cõcedit. ut etiã quod maius eſſet accipere poſſet. ſacrificium enim eo
uſq; concedit, ut deum eſſe oſtẽderet. inde tempore ſuo ſacrificia quoq; diſ-
ſolueret: ac ſapiẽter nos parua ſubalternauit ſurreptione, iamq; perſuaſione
exercitatos, ad euangelium traduxit. ſic itaq;, & propter hæc, lex ingreſſa eſt
ſcripta, in Chriſto nos cõgregans: & iſta ſacrificiorum eſt ratio, quemadmo-
dum meus oſtendit ſermo. ne autẽ ſapiẽtiæ profunditatem ignores, illiusq;
inueſtigabilium iudiciorũ diuitias, neq; ſacrificia penitus inania, neq; imper-
fecta, neq; ad uilem tantum procedentia ſanguinẽ dimiſit. ſed magnũ illud,
& inſacrificabile (ut ita dicam) ſacrificiũ, quod in prima natura legalibus in-
termixtum eſt hoſtijs, non pro parua orbis parte, neq; pro paucis, ſed toto
mundo purgationẽ obtulit æuiternã. Quapropter agnus ſumitur, ob inno-
centiam nempe, ac ueteris nuditatis indumentũ. talis etenim hoſtia, propter
nos oblata, incorruptibilitatis eſt, & uocatur indumentũ. perfectus autẽ, non
ob diuinitatem tantũ, qua nil eſt abſolutius: ſed & propter unctionẽ, deita-
ti adiunctam, factamq; illud idem, quod eam unxit. quin dicere audeo, deo
æqualem. maſculus autem, tãquam pro Adam oblatus. ſeu potius forti illo,
qui primus ſub peccati iugum cecidit, quid fortius. & quod potiſſimum, nil

muliebre

muliebre, aut minus uirile in seipso ferret. sed & iuxta multifariam potestatem, clamauit, uirginalium & maternorũ ui uinculorũ, masculumq́ꝫ ex prophetissa genitum est. quemadmodum Esaias euãgelizauit. anniculus ut sol iustitiæ, aut quod inde defluxerit, aut uisibili circũscriptum, & in seipsum conuersum sit. bonitatisq́ꝫ corona benedicta, ac undiqꝫ sibi ipsi æqualis & similis. nec solum illud, sed tanq́ꝫ uirtutum circulum uiuificans, quæ uirtutes suauiter amicitiæ & ordinis lege, inuicem cõmixtæ & temperatæ sunt. immaculatus autem & purus, tanquam maculas, & quæ à malicia pullularũt uitia & inquinaměta, sanans. quamuis enim peccata nostra suscepit, & infirmitates portauit, non tamen ipse quid sanatione dignum pertulit. etenim cuncta iuxta nostram expertus est similitudinem, peccato tantum excepto. qui enim lucidũ in tenebris lumen persequitur, non cõprehendit. quid plus? mensem inchoat primus. quin potius mensis est initium. siue aliquis apud Hebræos à principio extitit, seu postea hinc exordium sumpsit, & primus esse suum à mysterio suscepit. At decima die mensis. numerus enim iste perfectissimus est. ex unitatibus, prima unitas perfecta, & perfectionis generatiua. seruatur autem in diem quintum, forsitan, quoniam meum sacrificiũ sensuum est purgatium. ex quibus peccatum oritur. & circũ quos bellum uersatur. quiqꝫ in se peccati stimulum suscipiunt. eligitur autẽ non ex agnis solum, sed & à specie deteriore, & sinistræ manus hœdis. quoniam non solum pro iustis, sed & peccatoribus iugulatur. forsitan & pro his magis, quãto plus indigemus misericordia. nil autem mirum, si potissimum per domos singulas requiritur agnus, sin minus, at per domos familiarum, ob paupertatem contributione acquisitum. quandoquidem optimũ est, ut unusquisqꝫ sibiipsi potissimũ ad perfectionẽ sufficiat, & uictimam sanctam, uiuentemq́ꝫ deo uocãti, qui pro toto & uniuersis oblatus est, adducat. sin minus, ut cooperatoribus ad hoc utatur, qui ob uirtutẽ cõsanguinei, & moribus similes existant. id enim mihi uelle uidetur, cum uicinis cõmunicate uictimam, si indigeant. hinc facta nox, & effusæ huius præsentis uitæ nocti cõtraria. per quã primæuæ soluuntur tenebræ, & rũcta in lucem, & ordinẽ, ac formã deueniunt. ornatumq́ꝫ pristina accipit deformitas. hinc Aegyptum fugimus, triste & persequens peccatum: Pharaonemq́ꝫ tyrannũ inuisibilem, & asperos operũ præfectos. ad superiorem transmutati mundũ, à lutoq́ꝫ, & lateritio opere liberamur. nec nõ à straminea & fallaci, carnis huius commendatione. ne in tam multis stramineis superet cogitationibus. hinc agnus iugulatur. iugulanturq́ꝫ sanguine pretioso, opera, & sermones, pariterq́ꝫ habitus, ac actus, hostiarum nostrarum ianitores, mentis inquam motus, & dogmata, qui ex speculatione, probe reserãtur & clauduntur. quandoquidẽ & in occupationibus quoqꝫ modus quidã seruandus est. hinc extrema & grauissima persecutoribus plaga, & nocte quoque digna. Aegyptusq́ꝫ primogenita domesticorũ operũ & cogitationum deplorat. id & semen chaldaicum delendum à scriptura uocatur, & infans

Babylonia

Babylonia,petræ allidenda & ſoluenda. Aegyptijſq́ omnia clamoris & uo/
ciferationis plena.tum unctionis pudore & timore à nobis illorũ recedet ex/
terminator.inde ſeptennaria fermenti(hic enim numerus myſterijs eſt con/
uenientiſſimus,& mundo huic perquàm congruus)à ueteri & acida prauita
te ſublatio.nõ fermenti illius ex quo panis conficitur,& quo ueſcimur.ſed ut
nullam cõſperſionem Aegyptiacam,ac reliquias Phariſaicæ & ſacrilegæ fru
mentemur doctrinæ.& illi quidẽ lugeant,à nobis uero agnus manducatur,
ad ueſperam quidem,quoniam Chriſti paſſio ad conſummationem ſeculo
rum.& quoniam in ueſpera diſcipulis myſteriũ communicat, peccati ſoluẽs
tenebras.non elixatus,ſed aſſatus.ut nihil cõtemplatione careat,neq́ humi/
dum aut diſſolubile quid,ſermo noſter cõtineat,ſed totus cõpactus ſit,& ſo
lidus,ac igne luſtrali probatus,& ab omni materia ſilueſtri liber , & alienus.
boniſq́ adiuuemur carbonibus,qui intellectuale noſtrũ inflãment & expur
gent,ab eo qui ignẽ ſuper terram eiaculatutus eſt, malorum habituum con
ſumptiuo,& ut inflammare poſſit feſtinãte.Quicquid igitur ex ſermone car
nale eſt & nutritiuũ,cum inteſtinis & mẽtis deuoretur occultis,cõſumaturq́,
ac in ſpiritalem digeſtionẽ cõſeratur,ad caput uſq́ & pedes.id & prımas de
diuinitate ſpeculationes , & nouiſſimas carnalitatis ſollicitudines deſignat.
nec dimittamus quicq́.nec uſq́ mane relinquamus.quoniam multa ex my/
ſterijs noſtris,neq́ externis ſunt publicanda,neque ſuper noctem hanc ali/
qua eſt purgatio.& illis qui rationis ſunt compotes,haud laudabilis eſt dila
tio. Quemadmodum enim in ira die tota nõ perſeuerare,ſed ante ſolis occa
ſum illam diſſoluere,bonum & deo eſt acceptũ, tẽporaliter & anagogice(ſi/
quidem nõ eſt ſecutũ nobis iratis iuſticiæ ſolem occidere)ita cibũ talem non
pernoctare,neq́ in poſterũ uſum reponere decet.quicquid uero oſſeum eſt,
& ad ueſcendũ inutile,ac nobis cõtemplatu difficile,haud cõfringatur,male
diuiſum & intellectũ. ut obiter dicere omittam quod nihil nec ſecundũ Ieſu
hiſtoriam cõminutum ſit, quãuis propter ſabbatum, mortẽ celerem crucifi/
gentes procuratẽt.nil uero abijciatur,aut binc inde trahatur. ne ſancta cani/
bus,& malis dentẽ uerbi dilaceratoribus. quemadmodũ neq́ porcis,ſplendi
da,& margaritica uerbi.ſed igne cõburantur,quemadmodũ & bolocauſta.
cũcta ſpiritui indaganti & ſciẽti attenuata & ſaluata.non aquis perdita, nec
tanq́ à Moyſe uituli caput diſperſa, quod Iſrael ob duricici exprobrationẽ
ſegregabat.proinde dignũ eſt,ut nec comeſſationis modum prætereamus,
ne lex tibi quoq́ ſpeculationẽ labotioſe in litera exerceat. abſumimus enim
ſacrificium feſtinanter. Azyma cum amatulentis comedentes.lumbos accin
cti.& calciamentis induti.ſeniliter baculos tenentes.feſtinanter equidem,ne
nobis tanq́ Loth illi accidat,qui mandatũ eſt tranſgreſſus.neq́ circũſpicia/
mus. nec in omni ſubſiſtamus loco.ſed in monte ſaluemur ne à Sodomitico
& peregrino cõprehendamur igne.néue ob conuerſionem ad deterius,in ſa
lis ſtatuam uertamur.id enim cunctatio efficere ſolet.cum amarulentis autẽ,
propter

propter amaram & arduam secundum deum uitam, maxime inchoãtibus, longe tamen uoluptatibus altiorem. Etenim si Christus nouũ est iugum, ac onus leue ut audis, id tamen propter spem & retributionem, quæ longe pra uitate præsenti abundantior est, euenit, alioqui nemo nõ diceret, euangeliũ longe difficilius & laboriosius legalibus esse constitutionibus. nam legis si nis peccatorum est prohibitio, nos uero causas fermè ut opera reprehendimus. Non mœchaberis lex inquit. tu uero nec cõcupiscas. quoniam ex cõspe ctus curiositate & assiduitate passio hæc adurit. Non occides illa iubet. tu ue ro neq; contra percutientem repercutias. sed teipsum tanto magis percutien ti offeras, quantũ hoc propius, quàm illud, ad sapientiã accedit. Nõ peierabis illa præcipit. tu autem penitus neq; parũ, neq; multum iurabis. quoniam iuramentum generat periurium. ne domũ ira domui copules, illa præcipit, neq; agrum agro, ut pauperẽ opprimas. tu uero prompte, etiam quæ iuste possides abijce, & pauperibus denudetis, ut expeditus crucem tollas, & eas cõsequaris diuitias, quæ remi nequeũt. Proinde lumbi irrationabilibus sunt dissoluti, quin nõ ligati, neq; enim rationem habent, qui uoluptatibus subijciuntur. ut dicere obmitram, quod animalia rationis expertia finem cõmotionis nouere naturalis. tibi autem castitatis zona astringatur, quæ concupiscibilem & brutam, quemadmodum diuina inquit scriptura, affectus turpitudinem cõstringat. ut purus comedas pascha, mortificans membra quæ su per terrã sunt, imitansq; zonam Ioannis heremitæ, & præcursoris, ac magni ueritatis præconis. scio & aliam esse zonam, militarem inquam, & uirilem, propter quam Azoni Syriæ quidam & Monozoni nominantur. de qua, & deus Iob de turbine dicit, non ita, sed accinge sicut uir lumbos tuos, desq; re sponsionem uirilem: quam diuinus quoq; Dauid, se dei adiutorio accinxisse gloriatur. ac deum ipsum, uirtute amictũ & præcinctũ, propter impios nem pe, inducit. nisi quis potius existimet, id, quod potentiã ipsius ambit, & quasi eleuat, eo demonstrari pacto. quemadmodũ cum & lumen tanq; amictum induit. etenim uirtutis eius & luminis potentiam, quis sustinebit? proinde & nouum quid lumbis, & ueritati perquiro, quid autem hoc est? beatum Paulum dicere nostis, state igitur lumbis uestris præcincti in ueritate. ne quãdo cõtemplatiui instat, concupiscibile constringat. nec aliò ferri permittat. neq; enim quod amore erga aliquid affectum est, æque uult ad alias uoluptates eandem uim habere. calciamenta uero: is enim qui sanctam & diuini tramitis terram calcare debet, calciamẽta soluat necesse est, instar Moysis illius in monte: ut nil mortuum ferat, neq; medium inter deum & homines. perinde ac si discipulus quispiam, ad euangelium mittatur philosophice & tenuiter. quem ultra egestatem, baculi defectũ, & uestitus simplicitatem, etiam nudis pedibus incedere oportet, ut pedes eorum qui pacem euangelizant, frugife ri appareãt, & aliud bonum omne. qui uero Aegyptũ fugit, & Aegyptiaca, calceos induat, cũ reliquæ securitatis gratia, tum propter scorpios & serpen

tes,quales multos nutrit Aegyptus,qui calcaneum obseruãt, quos calcare iu bemur.de baculo uero,& eius ænigmate,ita habeo.scio enim sustentatiuum unum esse,alium uero pastoralem & instructiuũ,quiq; rationales oues con uertat.nunc uero lex ad illum quo te firmes,hortatur,ne alicubi cõsideratio ne labaris,cum de sanguine,& passione,necnon dei morte audis.ne forsitan dum deo patrocinari conaris,sacrilegus esse uidearis. sed absq; cõfusione & dubio,comede corpus,& sanguinẽ bibe. si saltem uitæ desiderio teneris. neque sermonibus qui de carne habentur fidem deneges. neq; ob passionem offendaris.constans esto,firmus, stabilis,in nulla re propter aduersariorum sermones fluctues.neq; suadelę uerbis distraharis.super altitudine tuijpsius cõsiste,in aulis Hierusalem pedes tuos statue,super petrã firma, ne secundũ deum gressus tui fluctuent.quid ais? ita hæc uisa sunt, ut ex Aegypto camino ferreo egrediaris.deorumq; multitudinẽ ibi relinquas.ut Moysi,ac illius legi & militiæ subijciatis. adducam quid & nõ meum,seu potius admodum meum,si spiritaliter considerare uolueris.ab Aegyptijs uasa, aurea & argentea cõmodato sume,cum illis iter arripe.ex alienis cõmeatum quære.seu potius ex tuis.tibi debetur seruituris,& latericij operis merces.quin tu quoque de repetitione uasre quid excogita,honesta spolia, annitere.ibi enim uarias exantlasti ærumnas.contra lutum depugnasti.miserum scilicet hoc & sordidum corpusculum.ciuitatesq; cõdidisti alienas ac noxias.quorum memoria cum sono perdetur.quid plus? gratis & absq; stipẽdio egredere.at quid relinques Aegyptijs,& contrarijs potestatibus? ea nempe quæ male peperere,& peius expendent.non sunt eorum.prædati sunt, rapuerunt ab illo, qui dixit meum est argentũ,& meum est aurũ,ac cui uoluero dabo. heri illorum erat,permittebatur enim.hodie tibi cõtulit dominus,& tribuit,bene & salutifere utenti. faciamus nobis ipsis amicos ex mammona iniquitatis,ut cum defecerimus,recipiamus in tẽpore iudicij.etenim si quæpiam Rachel es, aut Lia,anima patriarchalis,ac magna,patris tui cũ inueneris idola surripe:non ut conserues,sed ut deleas.si autem Israelita es sapiens,ad terram promissionis defer.& propter illa persecutor doleat, & sapiat deceptus.quoniã frustra tyrannidem exercebat, ac meliores seruitio premebat . Proinde si ita facies, sicq; ex Aegypto egrediaris,planè noui,quod à columna ignis & nubis,die ac nocte deduceris.desertũ mansuescet,mare tibi diuidetur. Pharao submergetur,panis de cœlo pluet,petra fonte scaturiet.Amalec debellabitur,non armis solum, sed & bellicosis iustorum manibus. interim oratione rem age,& crucis trophæo,insuperabile flumẽ deficiet,sol stabit,& luna firmabitur, muri etiam absq; machinis corruent,crabrones præcurrent,ut uiam præparent Israel,alienigenas uero repellant.ac alia quæcunq; præter illa, & cũ illis narrantur,ne in longum sermonem protraham,à deo tibi dabuntur.talem festiuitatem hodie peragis.talia pro te geniti natalia,& pro te passi celebras parentalia.tale tibi Paschæ mysterium,hæc lex statuit,hæc Christus adimpleuit,qui

uit, qui literæ est dissolutor, spiritus adimpletor: qui per ea quæ passus est
pati docet, & ea per quæ glorificatus est pariter gloriari donat. Cæterum
iam rem & doctrinam scrutemur, à multis neglectam, à me uero diligen/
ter inuestigatam. cui enim pro nobis sanguis, & cuius rei gratia effusus est,
preciosus ille & salutaris dei, & pontificis, & sacrificij. etenim detenti eramus
à maligno. sub peccati iugum missi. ac prauitatis mercedem uoluptatem ac/
cipiebamus. si igitur solutio nullius est alterius quàm eius qui detinet, quæ/
ro cui hic effusus sit, & quam ob causam? etenim si improbo, proh quanta
erit iniuria, si non solum à deo, sed & deum ipsum redemptionis precium la
tro accipit, tam immensam tyrãnidis suæ mercedẽ. propter quã iustius erat,
ut nobis parceretur. si uero patri, primo quæro, quo pacto? nõ enim ab illo
detinebamur. secundo, qua ratione unigeniti sanguis patrẽ oblectare pote/
rat? qui nec Isaac sanguinẽ, à patre oblatũ suscepit, sed uictimã immutauit,
ac pro rationabili sacrificio, hircum subiecit. aut constat ne? quod pater filij
sanguinẽ suscepit, cum neq; peteret neq; indigeret. Cæterũ propter dispen/
sationem, sanguis tam preciosus effusus est, & quia deum res humanas, per
hominẽ sanctificare oportebat. ut ipse nos, ui tyrannũ superans, eriperet, ac
per filij intercessionẽ ad se cõgregaret. idq; in honorẽ patris ita disponentis,
cui cuncta uidetur tulisse accepta. & Christi quidem res ita se habet. suntq;
ut plurimum silentio colendæ. at anguis æreus, propter angues quidẽ mor/
dentes pendet. non solum tanq; figura illius, qui pro nobis passus est, sed ue
luti exemplat. saluatq; in eum intuentes, nõ quia uiuere sit creditus, sed quia
interfectus, & potestates quæ sub ipso erant pariter secũ occiderit, dissolutus
ut dignus erat. & qui nam illi decens à nobis sepulturæ honos exhiberi po/
terit? ubi mors est stimulus tuus? ubi inferne uictoria tua? in cruce uulne/
taris. uiuificanti occideris, exanimis, mortuus, immobilis, incultus, & si figurã
anguis seruas, in alto turpiter suspensus. Cæterũ iam Paschæ fiamus partici
pes, figuraliter tamẽ adhuc, & si Pascha hoc ueteri sit manifestius. siquidem
Pascha legale, audenter dico, figuræ figura erat obscurior: at paulo post, illo
perfectius & purius fruemur, cũ id ratio nostra in regno patris nouũ bibet,
detegens & docens, quæ nunc mediocriter ostendit. nouum etenim semper
existit id, quod nuper est cognitũ. sed quale desideriũ, qualisq; erit fruitio?
nostra quidem ut discamus, illius aũt ut doceat, ac discipulis suis sermonem
communicet. siquidem doctrina etiam nutrientis existit nutrimentum. Sed
adeste, & nos legis participes fiamus. Euangelice, & non literaliter. perfecte,
& non imperfecte. sempiterne, & non temporaliter. faciamus caput, nõ Hie/
rusalem inferiorem, sed Metropolim supernã, non quæ nunc ab exercitibus
subigi potest, sed illam quæ ab angelis glorificari est digna. sacrificemus nõ
uitulos iuuenes, neq; agnos cornua producentes & ungulas, in quibus mul/
tum est demortui, & insensati. sed sacrificemus deo hostiam laudis, super al/
tare supernum, cum cœtu superno: uelum primum transeamus, secundo ap/

 propin/

propinquemũs. ad sancta sanctorum penetremus. dicam quid maius. nos ipsos deo sacrificemus. seu potius per singulos dies, & motus cunctos, sacrificemus, omnia pro uerbo suscipiamus. passionibus passionem imitemur. sanguine sãguinẽ decoremus. Crucem prompti tollamus. dulces claui, etsi ualde dolorifici. siquidem magis est eligẽdum, ut cum Christo, & pro Christo patiamur, q̃ cũ aliis deliciis fruamur. Si Simon es Cyrenæus, tolle crucem & sequere. si latronis instar cum illo crucifigeris, tanquam gratificans, deum cognosce. si ille cum iniquis, propter te & peccata tua, reputatus est, tu per illum fias iustus. adora illum, qui pro te suspensus est. & suspensus aliquid etiã à malicia acquire. eme morte salutem. cũ Iesu in paradisum ingredere. ut discas à quibus excideris. pulchritudinem quæ ibi est contemplare, murmuratorẽ extra cum blasphemia mori relinque. si Ioseph es ab Arimathæa, pete corpus à crucifigente. tua fiat mundi purgatio. quod si Nicodemus es, nocturnus ille pius, unguẽtis illum sepeli. si uero Maria aliqua existas, aut alia Maria, aut Salome, aut Ioanna, mane luge. prior uide lapidem reuolutũ, forsitan & angelos & Iesum ipsum. loquere aliquid, uocem audi. quod si audieris, ne me tange, à longe consiste. uenerare uerbum, sed non cõtristeris. nouit enim à quibus primum uideri debeat. innoua resurrectionem. Euæ auxiliũ feras, ut quemadmodum illa prima cecidit, ita & tu primo Christũ salutes, ac discipulis indices. Petrus fias, aut Ioannes, ad sepulchrum festina, præcurre, simul curre, pulchrũ certa certamen. & si uelocitate præuenieris, studio tamen uince. ne prætergredere monumentũ, sed ingredere. si uero instar Thomæ relictus fueris, discipulis congregatis quibus Christus apparuit, cum uideris, noli esse incredulus, & si incredulus sis referentibus saltem crede. quod si nec illis, at clauorum uulnera fidem faciant. quod si ad infernum descendit, unà descende. cognosce & illic Christi mysteria. quæ nam dispensatio duplicis sit descensus. quæ ratio. num cum ibi apparet, omnes pariter saluet? aut solũ credentes. quod si in cœlum ascendat, simul ascende. angelis qui obuiam mittuntur, aut illum suscipiũt intermiscearis. portas attolli iube, sublimiores fieri. ut ex passione sublimiorem accipiant. iis, qui propter corpus & passionis signa dubitant, cum quibus ascendens non descendit & propterea interrogant, quis est iste rex gloriæ, responde, quia dominus fortis & potens, in omnibus, & quæ semper fecit, & facit. maxime in præsenti prælio & tropheo pro genere humano. binæ quoq; interrogationi, binam des responsionem. quod si admirabuntur, ac secũdum Esaiæ dicent oracula, quis est iste, qui aduenit ex Edom, & terrenis? aut quo pacto rubra sunt uestimenta, sanguine & corpore carentis, tanquam uinitoris & torcular calcantis? tu pulchritudinem stolæ corporis, quod passum, & passione decoratum est, prætende. qua nil amabilius, neq; est speciosius. sed quid nobis ad hæc dicent calumniatores, amarulenti diuinitatis cẽsores. rerum laudandarum accusatores. circa lucem tenebrosi. circa sapientiã indocti, pro quibus Christus gratis occubuit.

creaturæ

creaturæ ingratæ.diaboli plasmata,num dei beneficentiam criminaris?pro/
pterea est passus,quia propter te humilis,quia propter errantem,pastor ue
nit bonus,qui animam pro ouibus ponit,montes & colles, in quibus idolis
sacrificabas peragrans,errantem inuenit,ac inuentum humeris imposuit,qui/
bus & lignum,ac impositum ad supernam reduxit uitam,reductũ uero per/
manentibus annumerauit.quia lucernã accendit,carnem nempe propriam,
domumq; uerrit,mundum à peccato mundans,ac drachmam quæsiuit,ima
ginem nempe regiam,uitijs confusam.atq; ob drachmæ inuentionem,ami/
cas sibi conuocat uirtutes,ac lætitiæ participes facit,quas & domesticæ cõuer
sationis effecerat ministras: quia & lucernam præcursatricem, lumen quoq;
sequitur splendidissimum,uocemq; uerbum,sponsus pronubum,præparan
tem domino populum acceptum,& præmundantem,ad suscipiendum spiri
tum per aquam.hæc deo exprobras? propter hæc uiliorẽ reputas? quia lin
theo præcingitur, pedesq; discipulorũ lauat, optimamq; uiam sublimitatis
humilitatem esse demonstrat. quia propter animam humi incuruatam hu/
miliatur,ut erigeret quod ob peccatum deorsum uergebat.Proinde,cur non
& hoc criminaris? quod cum publicanis, & apud publicanos manducauit,
publicanosq; instruit,ut & ipse quid lucrifaceret. quid nam tandem? pecca
torum salutem.num quis ideo medicum accusat? quoniã ad morbos se de/
mittit,fœtoremq; sustinet,ut ægrotãtibus sanitatem restituat.num eum qui
misericordia ductus in foueam se declinat? ut delapsum pecus ex legis insti
tuto conseruet? demissus est quidem,uerũ ut homo.duplex enim erat,nam
& laborauit,& esurijt,& sitiuit,& decertauit,fleuit quoq;,sed lege corporis.sĩ
autem ueluti deus,quid hoc? bonam patris uolũtatem,legationem esse pu/
tato.ad quem refert,quæ sua sunt. & tãquam principium honorat,eum, qui
æuo caret.& ne uoluntati diuinæ resistere uideatur.quoniam & traditus dici
tur,sed & seipsum tradidisse:& à patre resuscitatus, & resumptus esse scribi/
tur:sed & seipsum resuscitasse,& iterum redijsse legitur. illa bonæ uolũtatis,
hæc uero sunt potestatis.at tu quæ illum minorem reddunt enumeras, quæ
uero sublimiorem retices.siquidem quod passus sit imputas,uerum q; spon/
te,non adiungis.quemadmodum & nunc quoq; uerbum patitur, à quibus/
dam enim ut deus ueneratur & confunditur, ab alijs tanquam caro uitupe/
ratur,& à deitate separatur.quibus irascatur,seu potius,quibus dimittat plus?
num male contrahentibus,uel male separantibus? nam & illos diuidere,&
hos connectere oportebat.illos quidẽ numen,hos uero diuinitate. carnem
cauillaris? uel cum samaritanũ appellas? ut quod est deterius taceam. hoc
& Iudæi faciunt.fidẽ diuinitati denegas? at illud nec dæmones.ò & dæmo
nibus incredulior,& Iudæis ingratior.illi filij appellationẽ, æqualis honoris
uocem existimabant.hi uero expellentẽ deũ esse nouerant. credebant enim
ob ea quæ patiebantur.tu autem neq; æqualitatem concedis,neq; diuinita/
tem fateris.satius tibi erat circũcidi,aut dæmonibus agitari (ut ridiculi quip/

piam dicam) quàm in præputio,& bona ualitudine, tam fcelerate & impie fentire. Cæterum bellum hoc aduerfus illos,uel tarde refipifceotes,fi uoluerint,diffoluetur,aut nolentibus,fed ut habeut habentibus,tranfigetur.peni/tus re oulla iudigebimus, cum pro trinitate,cum trinitate decertamus. ounc uero nobis,ita fermonis fummam facere neceffe eft.facti fumus, ut bene nobis eueniat,bene nobis eueuit, poftquã facti fumus. paradifus fidei noftræ commiffus fuit,ut oblectaremur:legem accepimus,ut illam obferuantes,clari euaderemus,non ignoraute deo, quid futurum effet, fed lege libetam uoluutatem refrenãte. decepti fumus, poftquam tu nos iuuidia graffari cœpit. excidimus,poftquam trãfgreffi fumus.ieiunauimus, poftquam non ieiunauimus,cognitionis ligno fuccumbẽtes. etenim uetus erat mandatũ, nobifq; cõtempotaneum, animæ cuftodia quædam,& delitiarum refrenatio, quod merito fufcepimus, ut fi illud non feruatemus, exciderèmus,feruantes ueto reciperemus. indigebamus ut deus carnem affumeret,& mortẽ fubiret,ut uiueremus:unà moreremut,ut purgaremur: unà refurgeremus, poftquã unà mortui effemus: unà gloriam afféquetemur, poftquam unà furrexiffemus. equidem multa temporis illius extitere miracula.Deus crucifixus,fol obfcuratus,& rutfus illuminatus.oportebat enim creaturas,creatori compati, uelum fciffum,fanguis & aqua ex latere profluens,hoc tanquã hominis, iftud ucto tanquam ultra hominem:terra commota,petræ fciffæ,mortui refurgentes,in fidem nouiffimæ & communis refurrectionis.figna fepulchri, & poft fepulchrum. quæ cuncta, quifuam digne laudare poffet ? nullum ueto ficut meæ falutis miraculum. guttæ fauguinis paucæ mundum uniuerfum reformantes,in omnibufq; hominibus,id, quod coagulum in lacte fiunt,nos in unum colligentes & coutrahentes. Cæterum ô Pafcha magnum & facrum, totiufq; mũdi expurgatio. tecũ euim tanq; cum animato aliquo colloquar. O uerbũ dei,& lumen,& uita,& fapientia,& uirtus,eteoim tuoẽtis tuis gaudeo nominibus.O mẽtis magnæ illius,fœtus,& cogitatio,& figillum.O uerbum intelligibile,& homo uifibilis,qui cuncta fers, coronatus uetbo potentiæ.nunc quidem fermonem hunc habes,non ut primitias aliquas,fed forfitau noftræ fructificationis fupplemẽtum,eundem gratificum & fupplicem, ne mali quicquã patiamur, extra neceffaria & facra, quibus æque uiuimus. corporis quoq; tyrannidem,quam contra nos gerit,fifte, cemis qualem dominus,& qualiter incuruet,nifi per tuum fuffragium, aut à te ipfo purgemur: quod fi digne ex defiderio noftro diffoluemur, & cœleftibus fufcipiemut tabernaculis, forfitan & ibi acceptabiliter tibi facrificabimus, fuper fancto tuo altari. O pater,& fermo,& fpiritus fancte, quoniam tibi omnis gloria,houot,& poteftas in fecula,Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANctam Pentecosten Oratio quinta.

De festiuitate ista, paucis philosophabimur, ut spiritaliter festiuitatem peragamus. alia enim circa alia est solennitas. uerbi autem cultoribus, uerbum. ex uerbisq; purissimum uerbum illud, quod tempori est conuenientissimū. nihil enim ex rebus bonis, ita delicatiorem quempiā oblectat, quemadmodum festi amatorem, ut spiritaliter festiuitatem peragat. proinde ita consideremus. solennitatem & Iudæus celebrat. uerum secundum literam. nam cum legem sectetur corporalem, ad legem spiritalem peruenire nequit. celebrat & gentilis. uerum secundū corpus, & deos suos, ac dæmones. ex quibus aliqui, & secundum illos ipsos, uitiorū sunt autores. alij autem propter uitia coluntur. quapropter etiam uitiosa est eorum solennitas, ut dei sui honor sit, peccata perpetrare. ad quem, tāquam præstantissimum, uitia refugium habent. proin & nos quoq; festiuitatem celebramus, sed ut spiritui uidetur. uidetur autē, cum honestum quid dicimus aut peragimus. & hæc est nostra solennitas, ut animæ thesaurū quendā colligamus, ex rebus stabilibus & firmis, minimeq; fluxis ac labilibus, & quæ parumper sensui blandiuntur, plurimū uero, iuxta meā opinionē lædant & offendāt. sufficit enim corpori malicia sua. cur enim flammæ copiosior subijciatur materia, aut bestiæ cibus præbeatur lautior, ut insolentior fiat, & impetu uiolentior. Idcirco spiritaliter peragenda est festiuitas. initium autem uerbi (quandoquidem latius aliquantisper dicendum est) nobis uerbum erit. politiorumq; gratia, sermonem nostrum elegantiorē esse decet, ut illum tanq; cōdimentum quoddam, festiuitati intermisceamus. Numerū septenarium, ex Mosis instituto, Hebræorū celebrant filij, quemadmodū post illum Pythagorici quaternariū, quem etiam iuramenti statuerunt formulam. sed & octonariū, & tricenariū, Simonis & Marcionis sectatores, à quibus & fetula quædā, eiusdem numeri denominant ac uenerantur. quibus nam proprietatis rationibus, aut propter quā numeri huius uim, ignoro. uenerātur igit Hebræi numerū hunc, quoniam constat, quod deus sex diebus, materiā substituit & formauit, omnibusq; speciebus & uarietatibus exornauit, & mūdum hunc quem cernimus perfecit. septimo uero ab operibus requieuit, quemadmodum & sabbati indicat appellatio, quæ requiē significat Hebraice. quod si de his altior quædam est ratio, alijs explicandam relinquo. Cæterum honor ille, non solum in diebus, sed etiam in annis, ab ipsis obseruatur. dierum igitur sabbatum illud est, quod indesinenter ab ipsis ueneratur. quemadmodum & æquali numero fermenti sublatio. ex annis uero septimus, remissionis est annus. idq; non solum in septimanis, uerumetiā in septimanarū, tam dierum q; annorum, obseruatur septimanis. dierum igitur septimanæ, quin-

quagesimum generat diem, qui apud eos dies sanctus appellatur. Annorũ uero septimanæ, annũ illum, qui apud eos iubileus uocatur constituunt. qui terræ remissionem, pariter & seruorum continet libertatẽ, emptorumq́; possessionum, ad priores dominos reuersionem. offert enim gens illa, nõ solum germinantium, & primogenitorum, sed & dierum, & annorũ primitias, deo. ita honorandus ille septenarius numerus, Pentecostes honorem introduxit. si enim septem, in semetipsa multiplicata fuerint, quinquagesimam generat, minus die uno, quem ex futuro præoccupauimus seculo, qui octauus est, ille idem & primus, seu potius unicus, & indissolubilis. ibi etenim præsentẽ animarum sabbatismum cõpleri necesse est, ut pars tribuatur, his qui septem, & pars his qui octo, quemadmodum iam ante nos quidam, Salomonis dicta interpretantes, ostenderunt. Proinde de septenarij numeri honore, multa extant testimonia, sed nobis ex multis pauca sufficiẽt. Septem igitur sunt, qui honorifici uocantur spiritus: siquidẽ operationes spiritus sancti, Esaiam spiritus uocasse arbitror. sed & secundum Dauid, eloquia domini septies expurgata dicũtur. iustus quoq; sexies ex necessitatibus liberat, in septimo autem malũ ei nequaq; appropinquat. peccatori uero nõ solum septies. sed septuagesies septies dimittitur. & rursus ecõuerso. laudabilis etenim prauitatis est cohertio. Cain enim septẽpliciter condemnatur, hoc est ob fraternam cædem pœnas luit. Lamech uero septuagesies septies. quoniã post legẽ, & condemnationem, homicidiũ perpetrauit. mali quoq; uicini, septuplũ in sinum suum recipiunt. septem quoq; columnis, sapientiæ domus firmatur. totidem etiã oculis Zorobabel lapis exornatur. septies quoq; in die deus laudatur. quin & sterilis septem parit. numerum perfectum, qui imperfecto numero, in filijs est contrarius. Quod si uetustas etiam historias cõsiderare oportet, septenariũ numerũ in progenitoribus quoq; Enoch translatione honoratũ perspicio. considero etiam Abraam, uigesimum primum patriarchatu glorificatum, mysterij maioris accumulatione. nam septenarius triplicatus, hũc constituit numerum. audebit forsitan quispiam, ex penitus modernioribus, & ad nouum Adam peruenire deum meũ & dominũ Iesum Christum, qui ueteri Adam illo, qui sub peccati iugum cecidit, septuagesimus septimus connumeratur, si quis diligenter Lucæ genealogiam excusserit. Considero quoque septẽ tubas Iesu Naue, totidemq́; circuitus, & dies, & sacerdotes, quibus hierechuntici quatiuntur muri. quemadmodũ & trinas Heliæ prophetæ mysticas sufflationes, quibus filio Sareptanæ uiduæ, uitã inspirauit. eiusdemq́; numerũ eundem, in lignorum compositione, cum igne à deo demisso, sacrificium consumeret, & prophetas ignominia notaret, qui ex prouocatione illud idem facere nequibãt. pariter & septimam nubis inspectionem puero iniunctam. Helisei quoque, parem super filio sunamitidis incuruationem, qua illi spiritum uitalem reduxit. eiusdẽ dogmatis esse arbitror, ut populi omittam candelabrum, septem cauliculis & lucernis fabricatũ, quod in

septem diebus sacerdos consummatur. in septẽ quoq; diebus leprosus mun datur. totidẽ plebs innouatur. in septuagesimo anno populus a captiuitate reducitur. ut quod est in monadibus, id fieret & in decadibus, ac in numero perfectiore, septenarij numeri honoraret mysteriũ. sed quid mihi remotiora dicere opus est? Iesus ipse, perfectio puta, in heremo quinque panibus, quinq; millia pascere sciuit sciuit & rursus septem millia quatuor. & satietatis quidẽ reliquiæ, ibi cophini duodecim, illic uero sportæ septem. neutrum ut arbitror absq; ratione, seu spiritu indignũ. Proinde, si cum temetipso considerate uolueris, multos obseruabis numeros, qui profundius quid, quàm quod apparere uidetur continent. at numerus iste, præsenti tempori est conuenientissimus, quoniam propter rationes forsitan prædictas, aut his proximas, seu quasdam diuiniores, Hebræi diem quinquagesimum uenerantur. quẽ & nos quoq; ueneramur. quemadmodũ & alia quædam Hebræorũ, singulariter apud illos celebrata, mystice uero ad nos relata. Hæc itaq; de diei solennitate prolocuti sumus. nunc ad sermonis reliqua progrediamur. Pentecosten celebramus, spiritusq; sancti aduentũ & promissionis gratiã, speiq; impletionem, ac mysteriũ tantum, ut magnum sit, pariter & uenerabile. etenim corporalia Christi finem habent, seu potius quæ corporalis sunt aduentus. nam corporis dicere dubito, quoniã nulla mihi persuadebit ratio, quod corporis abiecerit pulchritudinẽ. quæ uero sunt spiritus incipiũt. at quæ nam Christi fuerunt corporalia? uirgo, natiuitas, præsepe, fasciæ, angeli glorificantes, pastores accurrẽtes, stellæ motus. Magorũ adoratio, & munerũ oblatio. Herodis infanticidium, Iesus in Ægyptum fugiens, ex Ægypto rediens, circumcisus, baptizatus, superne testimoniũ accipiens, tentatus, lapidatus propter nos, quibus ob uerbi afflictionem figurã dari oportebat, proditus, crucifixus, sepultus, resurgens, ascẽdens. qualia etiam nunc quoq; patitur, à Christi quidem osoribus, quæ sunt ignominiæ, & sustinet, nam longanimis est. à Christi uero amatoribus, quæ sunt afflictionis, ac differt, quemadmodum illis iram, ita nobis commoditatis occasionem. illis forte pœnitentiæ tempus tribuens, nostri autem desiderij experientiam capiens. si non in tribulationibus, & pro pietate certaminibus deficimus, tanquam diuinæ dispensationis, & incomprehensibilium bonorum suorum, quibus sapienter nostra dirigit ratio superna. & Christi quidem res ita se habent. reliqua uero uidebimus gloriosiora. & iam uidimus. quæ uero sunt spiritus sancti, adsit mihi spiritus, ac eam quam cupio eloquentiam tribuat. quod si non tantam, at quantam tempori huic conuenire nouit, aderit omnino herilitet, & non seruiliter, neq; ut quidam arbitrantur, mandatum expectans. spirat enim ubi uult. & super quos uult, & quando, & quantum. ita enim nos & sentire, & dicere, inspiramur à spiritu. spiritum igitur sanctum quidam ad creaturam deducunt, iniuriosi & serui mali, malorumq; pessimi. siquidem mali serui, dominum irritare solent, & contra dominationem insurgere, sibijpsisq;, id, quod liberũ est, conseruum

conseruum facere. quidam autē deum esse arbitrantur, numine afflati, & intelligentia clari: quidam uero & prædicāt, si fidelibus, alti, si uero abiectis, minus sunt in gubernando periti: cum cœno margaritas, & debili auditui, tonitrus sonum, & oculis debilioribus solis splendorem, & cibum solidum, ijs, qui adhuc lacte aluntur, committant. ipsos enim paulatim ad ulteriora producere oportet, & perfectiores admonere, lumenq́ lumini conferre, & ueritati ueritatem conciliare. quapropter & nos interim, perfectiorem obmittamus sermonem. nondū enim tēpus est, sed ita cum illis differemus. si enim, heus uos appello, neq; increatum confitemini spiritum sanctum, neq; tempore carentem, contrarij spiritus manifesta in uobis est actio. date enim zelo quid, & ausibus parumper. si uero adeo sapitis, ut manifestam fugiatis impietatem, & illum qui uos liberos fecit, extra seruitutem ponatis, reliqua nosmetipsi, cum spiritu sancto, & nobiscum considerate. credo enim uos aliqualiter ipsius participes esse, & iccirco, tanquam cum domesticis iam considerabo. aut date mihi medium inter seruitutem & dominium, ut ibi spiritus sancti dignitatem ponam: aut si seruitutem fugitis, non dubium est, ubi constituatis, id quod quæritur. sed propter syllabas indignamini, & uoce lædimini. & hoc uobis offensionis lapis, & petra scandali efficitur. quandoquidem & Christus id nonnullis effectus est. humanum hoc uitium. uerum inuicem spiritaliter subsidium feramus, potiusq́ fratrum, quàm opinionum nostratum amatores fiamus. date nobis uirtutē diuinitatis, & uobis dabimus concessionem uocis. confitemini naturam diuinam, in uocibus alijs plus uobis amplectendis, & tanquam languentes uos curabimus. in nonnullis quoque uoluptatibus uestris morem geremus. turpe enim turpe est, & à ratione satis alienū, anima uos esse robustos, & in uocis sono tam abiecte sentire. thesaurumq́, tanquam alijs inuideatis, occultare, & non linguam quoque sanctificare. turpe autem est, nosipsos illi quod reprehendimus obnoxios esse. & cum sermonis uilitatem cognoscamus, nos quoque in literis tam abiecte sermocinari. unius deitatis, heus uos, trinitatem confitemini, aut si mauultis unius naturæ, & uocem illam deus scilicet, à spiritu nobis postulabimus. etenim planè scio, qui primum contulit, dabit & secundum. præcipue si decertatio fuerit timiditas spiritalis, & non pertinacia diabolica. quin manifestius, & succinctius dico: nolite nos ob uocem reprehendere altiorem, minime enim ad altiora contendentibus inuidendum est: neque uos, quod illac peruenire nequistis, criminabimur, quoad per aliam uiam, ad idem feramini hospitium. non enim uincere, sed fratres recipere quærimus, quorum separatione affligimur. hæc uobis dicimus, apud quos uitale quid inuenimus, & qui de filio recte sentitis, quorum uitam admiramur, sermonē uero haud laudamus. Proinde cum ea quæ spiritus sunt habeatis, spiritum quoque suscipite, ne solum decertetis, sed & legitime. quo uobis corona illa conuersationis merces concedatur, ut spiritum perfecte confiteri, ac nobiscum, & ante

nos

nos quemadmodum dignus est, prædicate ualeatis. Audeo & quid maius
pro uobis,Apostoliçꝫ illud dicere.tantam uestri curam gero, tantumçꝫ ue/
strum illum habitum decorũ ueneror,ac colorem abstinentiæ indicem, & sa
cras has congregationes,nection uirginitaté puram sinceritatemçꝫ,ac perui
gilem psalmotũ resonantiam,paupertatis præterea,fratrũ,& peregrinorum
amorem,ut anathema esse à Christo,& tanςꝫ condemnatus,quid,pati sim
paratus,tãtum ut à nobis staretis,pariterçꝫ trinitaté glorificaremus. de alijs
uero,qui manifeste mortui sunt,quid dicere oportet? quos solus Christus su
scitare potest.qui uirtute sua mortuos uiuificat.qui male loco separantur,ser
mone uero colligantur. tantumçꝫ inuicem discordant, quantum oculi stra/
bi,idem uidẽtes,& non uisu,sed positione dissidentes.quibus & si quod stra
bi sint, obici possit,non tamen quod cæci . Cæterum postquam sufficienter
quæ ad nos pertinẽt,roborauimus,age rursus ad flamen reuertamur. quin
& uos quoqꝫ,iam subsequi arbitror.spiritus sanctus,erat quidem semper,&
est,& erit:neque incipiens,neqꝫ desinens,sed semper patri,& filio, coordina/
tus,& connumeratus. neqꝫ enim decebat, aut filium aliquando defuisse pa/
tri,aut filio spiritũ. in maximo enim ignominiã pateretur diuinitas, ac si ex
pœnitentia,ad perfectionis plenitudiné peruenisset. erat igitur semper par/
ticipans,non particeps effectus. perficiens,nõ factus perfectus,implens, nõ
impletus,sanctificans,nõ sanctificatus.deificans,non deificatus. sibijpsi hoc
semper,& illis quibus cum cõstituitur,inuisibilis,tempore carens, incompre
hensibilis,impermutabilis,absqꝫ qualitate,absqꝫ quantitate,absqꝫ specie, in/
tangibilis,per se mobilis,semper mobilis,libere agẽs,per se potens, omnipo
tens,si ad primã causam,quemadmodũ unigeniti omnia,ita & ea quæ sunt
spiritus,referantur.uita,& uiuificans.lumen & luminis dator.per se bonus &
bonitatis fons, spiritus rectus,principalis,dominus,mittẽs,segregãs,sibijpsi
templa constituens,dirigens,operans,gratias ut nult diuidens,spiritus ado/
ptionis,ueritatis,sapientiæ,intellectus,scientiæ,pietatis,consilij, fortitudinis,
timoris desctiptotũ, per quem pater cognoscitur, & filius glorificatur,à qui/
busçꝫ ipse solus cognoscitur.una coordinatio, unus cultus,adoratio, uirtus,
perfectio,sanctificatio.& quid multa? omnia quæ pater est, filij sunt,præter
ςꝫ ꝙ ingenitus.omnia quæ filius est spiritus sunt,pręter generationẽ. hęc aũt
secundũ meum intellectũ,substantias nõ separant,sed circa substantiã sepa/
rantur.parturis cõtradictiones? at ego sermonis cursum.honora diem spiri
tus,cohibe parum si potis es,linguã. de alijs linguis sermo sit, bas ueneraте,
aut quia cũ igne apparent pertimesce.hodie instruemus,cras decertabimus.
hodie festiuitatem celebrabimus,cras turpiter confligemus.hæc mystice,illa
theatrice.hæc ecclesijs,illa triuijs.hæc sobrijs,illa temulentis.hæc sunt studio
sorum,illa spiritui illudentium. Cæterũ postquam ea quæ aliorum sunt dis/
soluimus,age nũc nostra astruamus.spiritus igit,primũ in angelicis & cœle/
stibus,& quæ primæ post deũ,& circa deum sunt, operatur uirtutibus. non
enim

enim aliunde perfectionem & splendorem, & quod difficulter, seu ad mali/
ciam penitus non moueantur, quàm à spiritu sancto habent. dein in patri/
bus operatus est, & prophetis. ex quibus ij, deũ contemplati sunt, aut cogno
uerunt, illi uero quod futurum erat præsciuerunt. mente à spititu informati,
& futura tanquam præsentia cognoscentes, talis siquidem spiritus uis est. in/
de in Christi operatus est discipulis. siquidem in Christo dicere obmittam.
cui aderat, non ut operans, sed ut ei, qui æqualis esset gloriæ, testimoniũ per/
hiberet. & in illis trifariam, prout capere poterant, trinisq; temporibus. nem
pe, prius quàm Christus passione glorificaretur. postquã resurrectione glo/
rificatus esset. & post ascensionem eius ad cœlos, aut reuersionẽ, aut quomo
docunq; dicere oportet. & prima quidẽ operatio manifesta est, infirmitatũ
nempe, & malignorũ spirituum purgatio, non utiq; absq; spiritu facta. dein
de post dispensationem, insufflatio, quæ manifeste diuinior erat inspiratio.
Tertio uero præsens ignitarũ linguarũ distributio, quam nunc peragimus.
Cæterum prima est obscurior. secunda uero manifestior. præsens autẽ perfe
ctior. non iam amplius operatione, ut antea præsto, sed existentia. ac si quis
dicat, unà cõuersans, & unà degens. decebat enim cum filius corporaliter no
biscum conuersatus esset. spiritũ sanctũ quoq; corporaliter apparere. cumq;
Christus ad seipsum reuersus esset, spiritum quoq; sanctum ad nos descen/
dere. uenientem quidem ut dominum, non tamen ut deo contrarium mis/
sum. tales enim uoces, non minus concordiam ostendunt, quàm naturam se/
parant. & ideo post Christum, ut tanquã consolator, haud nos derelinquat.
alius autem, ut tu honoris æqualitatem consideres. siquidẽ alius, alius q; ego
intelligitur. illud autem eiusdem dominationis, & non ignominiæ est nomẽ.
scio enim quod alius, non de alienis, sed de consubstantialibus dicitur. in lin/
guis uero, propter communionem, quàm cum uerbo habet. igneis autem,
quæro utrum propter purgationem. sciebar enim uerbum, & ignem nobis,
purgatiuum. quẽadmodum si quis uoluerit, multipliciter discere potest. aut
propter essentiam. nam ignis est deus noster, & ignis consumens maliciam.
licet iterum suspirans consubstantiali, indigneris. diuisis autem linguis, pro/
pter gratiarũ diuersitates. sedentes autẽ, quia id regium, & propter requiem
in sanctis. quoniam & dei thronus Cherubin. in loco autem superiori (ne cu
riosior quàm oporteat esse uidear) propter ascensum illorum, qui eum susci/
piunt, & à terra eleuationem. quoniam & aquis diuinis, superiora quædã te/
guntur, per quæ laudatur deus. & IESVS ipse in superiori mysteriũ cõmu/
nicat, ijs qui altiora peragunt. ut illud ostendatur, quod aliquantisper deum
ad nos descendere oporteat. quod & prius super Moysen factũ esse scio. nos
autem ascendere. & ita fieri cõmunionem dei, ad homines, commixtione di/
gna. donec autẽ utrumq; in proprio manet statu, hoc quidẽ in specula subli
mi, illud autem in humilitate depressa, incommixta est bonitas, & incõmu/
nicabilis misericordia, & Chaos ingens in medio, ac ineluctabile, non solum
à diuite

à diuite illo ad Lazarum, quod & ab exoptato Abraam sinu prohibet, sed quod & naturam generatam & fluxam, ab ingenerata & permanente excludat. proinde spiritus iste & à prophetis est prædicatus, ueluti spiritus domini super me, & requiescent super eum septem spiritus, & descēdit spiritus domini & deduxit eos, & spiritus sapientiæ repleuit Beseleel, tabernaculi architectum, & spiritus exarerbans, & spiritus Heliam in curru eleuans, & ab Heliseo dupliciter quæsitus, & Dauid spiritu bono & principali deductus & cōfirmatus. atqui & à Iohel antea prædictus est, dum dicit: & erit in diebus nouissimis, effundam à spiritu meo super omnem carnem, credentem scilicet, & super filios uestros, & super filias uestras, & reliqua. quin spiritum postea filius glorificauit, quemadmodum & patrem, ab eo glorificatus est, quemadmodum à patre. sed & promissio illa tanquā abundans, quod perpetuo unà nobiscum cōuersaturus, & simul permansurus esset. siue nunc, cum ijs, qui in tempore isto digni sunt, siue postea, cū illis, qui in uenturo seculo digni erūt. si eum nostra saltem conuersatione, integrum conseruabimus, & non assiduis peccatis repellamus. Proinde spiritus iste, cū filio pariter, & creaturam & resurrectionem condidit, quod tibi istud persuadeat, uerbo domini firmati sunt cœli, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. spiritus diuinus qui fecit me, & spiratio omnipotētis quæ docuit me. & iterum: emittis spiritum tuum & creabūtur, & renouabis faciem terræ. creat etiam regenerationem spiritalem. & hoc quoq; certissime credas, neminem posse regnum uidere, aut accipere, qui non superne regeneratus sit spiritu, & à priori generatione, quæ noctis est mysteriū, purgatus fuerit, reformatione diurna, & lucida, qua unusquisque per seipsum reformatur. proinde spiritus iste, nam sapiētissimus est, & pijssimus, si pastorē acceperit, psaltem qui malignos incantet spiritus, facit, & in regem Israel exaltat. si captariū, morum euellentē, prophetā reddit. Dauid & Amos considerato. si adulescentulum industrium acceperit, seniorum indicem, etiam præter ætatem constituit. testis est Daniel, qui in lacu uicit leones. si piscatores inuenerit, per illos, uerbi nexibus, Christo mundum piscatur totum. Petrum mihi sume, & Andream, necnon tonitrui filios spiritalia intonantes. si publicanos inuenerit, discipulos sibi lucratur, & animarum negociatores constituit. indicat id Mattheus, heri publicanus, hodie Euangelista. si persecutores feruentes, zelū transfert, & Paulos facit pro Saulis. & tanto plus ad pietatem immutat, quanto in maiori prauitate eos deprehendit. præterea spiritus iste mansuetus est, & à peccantibus exacerbatur. cur non igitur potius ipsius mansueti, & haud irati, dignitatem fateri, & blasphemiam fugere conemur? aut cur illum irremissibiliter irascentem uidere, uelle debemus? ille quoque spiritus, & hodie me uobis audacem præconem facit. si nihil persuadentem, gratias deo. si uero persuadentem, & ita gratias agimus. illud quidem ideo, ut ijs qui nos oderunt parcat, hoc autem ut nos sanctificet, mercedem hanc, pro Euangelij sacrificio sumentes, ut per

sanguinem perfecti reddamur. loquebantur igitur, peregrinis & non paternis linguis. & hoc miraculum magnum, ut sermo ab ijs qui non didicerant, pronunciaretur. eratque id incredulis, & non credentibus signum, ut per illud increduli accusarentur, quemadmodum scriptũ est. quoniam in linguis alienis, & labrijs alienis loquar populo huic, & neque sic me exaudiet, dicit dominus. audi autem parumper, hic subsiste & inquire, quomodo distingues sermonem? siquidem dictio ambiguum quid, & puncto segregandum cõtinet. audiebat enim unusquisque linguam suam. ac si dicatur, una effundebatur uox, multæ uero aeris reuerberatione, audiebãtur. & ut apertius dicam, ex uoce fiebant uoces. aut quod ibi, audiret, sit cessandum. & lingua sua loquentes, reliquo sit addendum. ut loquentes uocibus sit audientiũ, proprijs, sicut & uerbum alijs. cui & magis accedo. illud enim audientium magis, quam dicentium erat miraculum. & ita dicentium, ut de ebrietate criminarentur. unde patet, quod ipsi in uocibus, ex spiritus gratia, operarentur mirabilia. proinde, & prisca illa uocum diuisio laudabilis, cum turrim ædificarent, qui male & impie eadem lingua colloquebantur. quemadmodum & nunc quoque, nonnulli facere audent. nam uocis diuisione, dissoluta fuit conspiratio. quæ & conatum dissoluit. at longe maiori laude digna, ea lingua, quæ nunc mirabilia operatur. siquidẽ ab uno spiritu, in multos effusa, rursus in unam reducitur concordantiam. estque gratiarum discriminatrix, quæ alia indigent gratia, ad melioris discerniculum. nam omnes laudabile quid cõtinent. quin & illa pulchra esse fertur, de qua dicit Dauid, submerge domine, & diuide linguas eorum. cur nam? quia dilexerunt omnia uerba submersionis, linguæ dolosæ: tantũm non manifeste linguas has, quæ diuinitatem incidunt accusans. uerum hæc de his sufficiant, quia autem Iudæis religiosissimis, Hierusalem habitantibus, Parthis, & Medis, & Elamitis, Ægyptijs, & Libijs, Cretensibus, & Arabibus, Mesopotamitis, & meis Cappadocibus, ac ex omnibus gentibus, quæ sub cœlo sunt, Iudæis ibi congregatis, linguæ loquebantur, dignum est uidere, si & id noscere lubet, qui nam erant illi, & ex qua captiuitate. nam illæ in Ægyptum, & Babylonem completæ erant, & pridem reuersione solutæ. at quæ sub Romanis accidit nondum facta erat, imminebat autem, propter crucis sceleratam audaciã debita. reliquum est ergo hãc eam suspicari, quæ sub Antiocho accidit, quæ non multum annis illis uetustior erat. quod si quis expositionem istam, tanquam curiosiorem non accipit, nec uetustam hanc esse captiuitatem, neque quæ in magnam orbis partem effusa sit contendit, ac probabiliorem quærit, illi forsitan credere præstiterit, quod cum populus sæpius, & à pluribus, ut Esdras refert, translatus fuerit, quædam tribus reuersæ, nõnullę uero ibi relictæ fuere, quas in gẽtes multas dispersas fuisse, ac nũc ex illis quosdam affuisse, & miraculi participes extitisse. & hæc propter discendi cupidos indagata sint. forsitan non frustra. & quia ad præsentem quid conferunt diem, & quia à nobis ita sunt collecta.

Sed

Sed iam conuentum soluamus. sufficit enim sermo, festiuitatem uero nun-
quam. celebranda enim est, nunc quidem corporaliter, paulo uero post pe-
nitus spiritaliter. ubi & rerum harum rationes agnoscemus, purius & ma-
nifestius, in ipso uerbo, & deo, & domino nostro Iesu Christo uerae saluan-
dorum festiuitate, & exultatione. cum quo, gloria, & honor, patri, cum san-
cto spiritu, nunc & in secula, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN NOuum Dominicum, necnon in tempus uernum ac martyrem Mamantem Oratio Sexta.

VT Encaenia honorētur, uetusta lex est, & quae bene se ha-
bet, seu potius, ut noua per Encaenia colantur. idq́ non
semel, sed & saepius. quoties unaquaeq́ anni reuolutio
eundem reducit diem. ne bona temporis obliterētur in-
iuria, neue obliuionis profunditate labefactata euane-
scant. innouātur equidem apud Esaiam, insulae ad deū,
quemadmodum legimus. sed quas nam insulas, has esse suspicemur? eccle-
sias nempe ut arbitror, à gentibus nuper constitutas, & ex infidelitatis salsu-
gine suspicientes, ac firmitatem stabilem deo suscipiētes. apud alium quoq́
prophetam, murus innouatur aeneus. anima ut puto solida, & auro similis,
ac pietati cōnexa. quin & canticū nouum domino canere iubemur. siue quia
in Babylonem, & confusiooem prauam, à peccato detracti, ac iode in Hieru-
salem saluati simus, & quoniam illic canticum diuinum, tanquā in terra alie-
na canere nequiuimus, hic cātionem nouam ordiamur, & rempublicam sta-
tuamus: siue ut in bono perseueremus, necnon proficiamus. & hoc quidem
iam recte instituti, illud uero innouatoris spiritus ope, recte instituentes. in-
nouatur & testimonij tabernaculum. idq́ sumptu iogenti. quemadmodum
deus ostendit, & Beseleel absoluit, & Moses fixit. innouatur & Dauid re-
gnum, ac non semel, sed primo quum ungitur, secundo uero cum in regem
promulgatur. facta sunt & in Hierosolymis Encaenia. hyems erat increduli-
tatis. & Iesus aderat, deus & templum, templum nouum. quod uno die sol-
ueretur, & triduanum resurgeret, in secula permanens. ut ego quoque saluer,
& à ueteri casu reuocer, fiamq́ creatura noua, per misericordiā talem refor-
matus. Proinde, diuinus quoq́ Dauid, cor mūdum in se creari, ac spiritū re-
ctum in uisceribus innouari desiderat. nō tanq́ ac si nō haberet. quis enim
si non Dauid, tam magnus. sed quia cognoscebat illud quod tum habebat,
nouum, & assidue augmētandum esse. & quid mihi plura Eocaenia adduce-
re necesse est? quibus praesentia, & quae hodie celebramus, dum uitae post
mortem appropinquamus, declarare ualeam. Encaenia Encaenia fratres à no-
bis peraguntur. saepius enim prae laeticia eadem repetere iuuat. & quae nam

Encænia? uos qui scitis docete, qui uero ignoratis, auditum innouate. Deus erat lumen, inaccessibile, & incomprehensibile, neq; incipiens, neq; desinens, neq; mensurabile, semper fulgens, tripliciter micans, paucis quantum sit, contemplatione cognitum. quin nec paucis quidem, ut arbitror. sunt & lumina secundaria, à primo lumine splendorem trahentia, potestates nempe, quæ cum ipso uersantur, ac spiritus ministrantes. At lumen hoc quod apud nos est, non solum posterius incepit, sed & nocte intersecatur, & noctem pariter, diei æqualitate intersecat. uisu cognitum, in aereq; diffusum, ac recipiẽs id quod tribuit. nam uisui ut cernat largitur, & primum à uisu cernitur, uisibilibusq; circumfluens, fiduciam confert. Deus enim cum mundum hunc cõstituere uellet, qui ex uisibilibus pariter, & inuisibilibus cõsisteret, magnũ & admirandum maiestatis suæ præconem (siquidem æuiternis ipse lumen est, & nil aliud, quid enim secundo indigerent lumine, qui maximum haberent?) inferioribus, & quæ circa nos sunt, primam luminis huiusuim splendidam protulit. conueniebat enim lumini magno, ut opificium ex lumine inchoaret, quo tenebras, inornatamq;, & rudem, ac eo usque cuncta obtinentem, dissolueret confusionem. & hoc sub initium, non per instrumentum aliquod, aut solem, ut mea fert opinio, ostẽdit. uerum incorporaliter, & absque sole. postea uero & soli quoq; lumen impartitus est, ut uniuersum illuminaret orbem. Etenim postquam alijs materiam subdidit, formam inde fecit, unicuiq; ordinem & figuram & magnitudinem attribuẽs: uerum ut quid maiori admiratione dignum faceret, hic materiæ formam præposuit. solis enim forma lux est. Inde uero materiam quoque introduxit, oculum nempe diei, solem hunc condens. ita igitur quid primum in diebus numeratur, & secundum, & tertium, & deinceps ad septimum usque diem, & operum quietem. quibus diebus ea quæ facta sunt distinguuntur: rationibus inenarrabilibus ordinata, & haud confuse ab omnipotenti edita uerbo: & cui solũ considerare aut dicere, est opus constituisse. nil uero mirum, si homo nouissime prolatus est, manu dei, & imagine honoratus. oportebat enim tanquam regi, prius regiam constituere, & ita demum regem, omnibus iam stipatum, introducere. si igitur mansissemus quod eramus, mandatumq; seruassemus, fuissemus equidem quod non sumus, post scientiæ lignum, ad uitæ lignum accedentes. & quid nam facti fuissemus? immortales nempe, & deo appropinquantes. Postquam uero maligni inuidia, mors in mundum intrauit, & hominẽ dolose fefellit, tum quoq; propter uitia hæc, patitur deus, factus homo. mẽdicatq; caro ut deponatur, quo nos illius mendicitate ditescere possemus. hinc mors, & sepultura, resurrectioq;. hinc creatio noua, & post festiuitatẽ festiuitas. & iterũ ego cõcionator, meam innouãs salutem. nõnne igitur dicet quispiam, dominica prima, quæ noctem sacram & multas luminariũ sequitur festũ, Encæniũ erat? cur igitur tu festiuitatis amator, & multas cõcinnans iucunditates, iterũ hodie solennitatẽ illam introducis? cæterũ nox illa salutare

erat

erat,ipsa salutis natiuitas.hæc uero sepulturæ, & resurrectioni est contermi-tia,ipsa quoq; generationis secundæ expurgatio.ut quemadmodum prima creatio initium à dominica sumit,id enim manifestũ est,nam ab illa septima sabbatum fit,quæ & operum est requies:ita & secunda rursus ex eadem initium auspicetur,cum prima sit illorũ, quæ post ipsam sequuntur, & octaua illorum quæ eam præcessere.sublimi,sublimior.mirabili,mirabilior.nam ad supernum transfert statum.quã & diuinus Solomon mihi innuere uidetur, cum numero septenario, partem tribuit,uitæ illum sanciẽs præsenti, partem quoq; octonario,seculo nempe futuro, & ex ea quæ hic est felicitate, & quæ illic existit instauratione.sed & magnus Dauid,eidẽ,psalmos de octaua accinere uidetur. quemadmodũ & Encæniorũ diei huic psalmũ alium. domus innouationem quãdam appellans. quæ quidem domus nos sumus, qui dei templum esse,& uocati,ac fieri digni facti sumus. Encæniorum igitur rationem habetis.uerũ innouamini,& ueterem hominem abijcite, ac in uitæ nouitate uersate, omnibusq; ex quibus mors oritur, frenum imponite, omnia membra gubernate,omne prauum ligni cibum odio habete,aut euomite,& propter hoc solũ ueterũ reminiscamur,ut illa fugiamus. formosus erat aspectu,& esu suauis, q me enecauit fructus.fugiamus formosa,nos ipsos intueamur,ne te pulchritudinis uincat concupiscentia,neq; tuis rapiaris palpebris. si possibile est & ad despectũ usq; Euam cõsiderabis. dulces illas illecebras, ac cõdemnabile uenenũ.quo enim pacto facile mulier aliena saluabit,quem etiã propria perdidit.ne te gutturis irritet appetentia,per quod omne quod datum est absumitur,& prius quàm sumatur honorũ,sed postq; sumptum fuerit inhonestum. odor te effœminauit, odora fuge. tactu es emollitus, teneris & mollibus renũcia.auditus te decepit,ianuam fallacibus & superfluis appone sermonibus.os tuum dei uerbo,aperi,ut spiritũ haurias, & non mortem attrahas.cum quippiã ex prædictis te illexerit, memineris qui nam sis. & unde perieris.si paulũper à ratione deflexeris,ad teipsum redi,prius quàm omninò excidas,& in mortem feraris.sed & pro ueteri nouus fias,& animæ noualia perage. Contra solum serpentem,propter quem excidisti, irascere. omne desideriũ tuum,ad solum deum,& nil aliud insidiosum & lubricũ dirigatur.omnibus consideratio adhibeatur.nec quod melius est à peiore trahatur.ne fratrem tuũ odio habeas,idq; sine causa,pro quo Christus occubuit. tuusq; frater factus est, cũ deus esset & dominus. ne inuideas egregie quid agenti, licet illi inuisus fueris,ac postq; inuidiã eius resciuisti, insidias quoq; ei strúxeris.ne lachrymas sperne,qui multis lachrymis digna perpetrasti, & tamen postea misericordiam consecutus es. pauperem ne repellas, qui diuinitatis possides diuitias.sin minus,saltẽ ne pauperis iniuria ditescas.id enim apud insatiabiles frequenter accidere solet.hospitem ne contumelia afficias, pro quo Christus hospes factus est. cuius omnes nos peregrini & aduenæ sumus, ne & tu quoq; paradisi hospitio,ut olim excludaris. impertias indi-

genti tectum,indumẽtum,cibum,qui in ijs, etiã ultra necessaria delicate ob-
lectaris.diuitias ne ama, nisi ut pauperibus subuenias. dimitte,cũ & tibi di-
missum sit.miserere,cum misericordiam sis consecutus.humanitatem huma
nitati accumula.donec tempus est,omnis tibi uita innouetur.omnis conuer-
sationis uia.uos mulieres quæ iugo subditæ estis, aliquid deo quoque date.
nam mancipatæ estis.uos uirgines,omnia deo tribuite,nam solutæ estis. &
cum libertatem fugiatis,nolite seruas uoluptates surripere,quia non uiris,&
tamen uiris cohabitatis.non suscipio eas,quæ semper uoluptatis recordatio
ne fluctuant.quin & publicam odi conuersationem. uos principes potentio
rem, & qui in altis sedetis thronis altiorem timete.nil non durabile mireris.
nec quod durabile est cõtemne.nil amplectaris,quod & detentum elabitur.
noli imitari quicquam,nõ ex ijs quæ inuidia,sed quæ odio habentur. ne ni-
mium attollaris,quo non altius ruas.ne stude improbis melior uideri,cũ ue-
ro bonis deterior fueris,dole.ne casum proximi rideas.quantum uero potes
secure transi.sed & humi iacẽti manum porrige.in aduersis prosperiora spe
res.Cũ uero feliciter agis,aduersa quoq; expecta.annus unicus quatuor fert
tempora,& unicum temporis momentum,rerum mutationes plurimas.soli
citudo tibi uoluptatẽ interpollet,.tristiciam uero spes melioris.sic innouatur
homo.sic Encæniotum honoratur dies,huiusmodi delitijs, huiusmodi epu-
lis.ne conspiciaris inquit, uacuus coram me, sed si quid boni habes,cum te-
metipso afferto.nunc autẽ appareas nouus,moribus alius,penitus immuta-
tus.uetera transierunt,ecce noua facta sunt omnia.hoc festiuitati fructifices.
pulchra altetatione altetetis, ne tam alte sapias.sed Dauid illud decãta,ipsa
alteratio dextræ est altissimi. à quo omnis hominibus est emendatio . non
uult te unquam ratio in eodem subsistere, sed semper mobilem,& ad bonũ
mobilem,ac penitus nuper cõditũ esse.si peccas,te cõuertit,si emẽdaris insti-
gat.heri temporis fidem habebas, hodie dei fidem cognosce. quousq; am-
bobus claudicas poplitibus ? quousq; dispensabis ? quin aliquando ut ædi
ficeris annitere. heri ut aliquis uideri posses magni æstimabas,hodie quod
sis æstima.quandiu somnia ? quin tibi ueritas aliquando elucescat.heri spe-
ctaculis oblectabaris theatralibus,hodie cõtemplationi incumbe.heri cõui-
ciator fuisti,& animi impotẽs,hodie benedicus sis,& mãsuetus. heri ebrius,
hodie sobrius.hodie uinũ,cras aquã bibens. hodie in lecto elephantino de-
licate cubans,& odoriferis delibutus unguentis, cras humi stratus, & perui-
gil. pto scurra maturus. pro accurate compto,incultus. pro superbo & arro-
gante, compositus.pro auro ornato, frugalis.pro elato demissus. Si ita sen-
tias,& ita facias,tibi cœlum nouũ erit,terraq; noua,ac reliqua,ubi notum ra
tionem habueris.Sed iam trãseo,ut quæ tempori cõueniunt,pariter celebre
mus. siquidẽ benigne cuncta ad celebritatẽ hanc cõfluunt, unaq; exultant.
cerne enim qualia sint quæ uidentur.temporis regina,dictum reginæ pom-
pam instaurat,ac illi cõfert,omne quod pulcherrimũ est & iucundissimum.

nunc

nunc cœlum splendidius.nũc sol sublimior,& auri similior.nunc Luna orbis clarior,& astrotũ chorus purior.littoribus nũc undæ libant.Soli uero nebulæ,aeri autẽ uenti,ac terra plantis,plantæ uero oculis.nunc fontes limpidius scaturiunt,nũc flumina,hybernis soluta uinculis,largius defluunt.prata redolent.plantæ pullulant.herbæ tondent.& agni in uiridibus lasciuiũt aruis. iam adhortatione nautica e portubus naues educũtur. ac ijs quemadmodũ plurimũ deo acceptis euenit,& pennas uela sumũt.lasciuiensq; ciciisilit Delphin,q; iucunde sufflans,& subinde gyrans,ac nautas lete præmittens.iam quoq; aratrum cõponit agricola,suspiciens,& frugũ largitorẽ inuocans. sub iugumq; arator bouem agit,& sulcos interfecat dulces,speq; lætat. iam pastor,& bubulcus,fistulas adaptant,modulosq; pastorales,& plantis & pecris inspirãt uernãnibus.iam herbas colit olitor,& auceps calamos adornat, & in ramos suspicit,ac alitũ pẽnis insidiatur. piscatorq; profunda scrutat, & rete expurgat,& pettis insidet. iam apis operosa alas trahit,ex aluearioq; emicãs,propriã ostẽdit prudentiã.ac prata celebrat,& flores spoliat. & hæc quidem fauos cõficit,sexangulas & oppositas struens cellas,rectasq; angularibus permutat.opus & pulchrũ pariter,& tutum.alia aũt mel in repositoria condit.& citra aratrũ fructũ hospiti colit suauem.utinam & nos Christi apiaria,tale prudentiæ ac sedulitatis exemplũ accipiamus.iam ales nidũ construit,& hæc quidẽ reuolat,illa uero incubat,alia autẽ circũgirat.nemus resonat,& hominem murmure suo oblectat.omnia deũ laudant,& glorificãt uocibus canotis.in omnibus enim per me gratiæ reddũtur deo.& ita illorum laudatio nostra efficit,à quibus & ego laudationẽ sumo. nunc omne genus animantium ridet, & omni corporis sensu fruimur. nũc quoq; equus alticeruix,ac superbus,stabulis indignatur,& diruptis uinculis per cãpos lascinit, ac fluminibus abluitur.& quid plus? nunc martyres in apertũ prodeunt,ac pompam instaurant,& splendidis altaribus Christi amantẽ conuocant populum,certaminaq; publicant.ex his unus est coronarus ille meus.meus etenim est,tametsi apud me non sit,cedat inuidia,scientibus dico.Mamas celebris ille,& pastor.& martyr.qui prius ceruos mulgebat,inuicẽ se præuenientes,ut hospitali lacte nutriretur iustus. nunc uero Metropolis populum pascit. hodieq; uernũ tempus,multis milibus undiq; concursantibus innouat, & uirtutis pulchritudine etiã pastoribus præcipuũ,epinicijsq; sermonibus dignum.& ut succinctius dicã:nunc uer mũdanum,uer spiritale,uer animabus,uer corporibus,uer uisibile,uer inuisibile,cuius & illic participes erimus, cum hic bene ambulauerimus,ac noui,ad uitam transmittemur nouam.in Christo Iesu domino nostro,cui omnis gloria,honor,& potestas,cum sancto spiritu,in gloriam dei patris,Amen.

ILLVSTRI AC GENEROSO DOMINO HERMANNO à Nuenare Comiri, ac Præposito Coloniensi amplissimo, Bilibaldus Pirkheymherus S. D.

QVUM infelicis huius seculi nostri calamitates animo reuoluo, Comes Illustris, planè mihi Cõstantini Magni, ac Constantij tẽpora redijsse uidentur, quibus ecclesia Dei infiniris erroribus, præcipue uero Arriana agitata fuit insania, ac tantũ nõ penitus euersa. Cæterũ, quẽadmodũ subito Iulianus ille apostata emersit, ac nimiã nitæ licentiã, rixandiq; libidinẽ acerbissime cõpescuit, ita summopere timendum erit, ne & præsens ætas, aliquem nobis Iulianum susciret, qui effrenem ac nimis petulantem λογομαχίαν, necnon conuiciandi rabiem plus quàm gẽtilem, tumultus, & sediriones cohereeat. Verũ hæc diuinæ relinquẽda erũt prouidẽtiæ, quæ peccata nostra iusta punire nouit uindicta. Proinde quum nũper huiusce rei ergô, Gregorij Nazanzeni uiri doctissimi ac sanctissimi, orationes duas, contra Iulianum Cæsarem, in linguam uertissem Latinam, quo temporis illius tragœdia fieret manifestior, tuq; forte per hanc urbem ad cõuentum Ratisponensem legatus transires, ac me ob ueterem nostram amicitiam, perquàm humaniter in ædibus proprijs uisitares, & inter cætera has quoq; uidisses, hortatus es, ut illas in publicũ emitterẽ. Qua in re ut amplitudini tuæ morem gererem, id potissimũ sub nomine tuo clarissimo facere uolui: quo tuo patrocinio securius in publicũ procederent, ac tu tanquam Græcæ linguæ peritissimus discernere posses, quanta arte, quantaq; felicitate, fuerint cõscriptæ, tametsi non ignorem, uix me umbram Gregorianæ eloquentiæ attingere potuisse. Sed nec hoc me latet, phrasim aliquãto esse duriorem, malui tamen fidi interpretis, q; elegantis paraphrastę, officio fungi, quum sciam quosdam, dum nimis politi in uertẽdo uideri uolunt, ab authorum etiã animi cõceptu, nonnunquam excidisse. Quis enim sermonis grauitatem tantam, sententias adeo crebras, necnon tropos ac schemata, quibus ubique uir tantus redundat, adeo felicitet repræsentaret, ut ornatum pariter uenustum, subtilitatemq; tam exactam retinere uideretur: nec alia causa accidisse reor, quod adeo pauca ex tam multis Gregorij scriptis ad Latinas aures peruenerint, quàm quod homines difficultate absterriti, trãslationis munus tam arduũ, subire nequaq; ausi fuerint. quod quum doctissimis hominibus accidetit, nemo bonus mihi uicio uertere poterit, si nec ego quemadmodum uoluissem, rem absoluerim, maxime quum studia mea legalia, longe à tali remota sint professione, ac nunquã ad iucundiora hæc, nisi animi causa, aut ægritudinũ solandarũ gratia, diuertere soleã. Tu igit' uir generosissime, officiũ hoc nostrum benigno animo suscipe, & si deus annuerit, breui alia quoq; Theologi huius, ita enim à Græcis adpellat', scripta in publicũ exire uidebis, præcipue uero orationẽ elegantissimã de munere Episcopali, quam me tũc in manibus habere uidisti. Interim bene ualeat amplitudo tua, & Soliniana historia, quemadmodũ rogaui, animo ne excidat, ex ædibus nostris Kalendis Iunij Anno salutis M D XXVIII.

GREGORII NAZANZENI THEOlogi, in Iulianum Imperatorem Oratio infamatrix prima, Bilibaldo Pirckheymhero interprete.

AVDITE hæc omnes gentes, percipite uniuerſi qui habitatis orbem terrarum. ſiquidem omnes adpello, tanquam è ſpecula quadam ſublimi & in medio cõſtituta, magno & alto præconio. Audite populi, tribus, linguæ, uniuerſum genus hominũ, ætas omnis, & qui nunc uiuitis, & qui de hinc naſcituri eſtis. & ut maius ſit mihi præconium, omnis cœlorũ uirtus, angeli omnes, quorũ opus eſt tyrãni huius deſtructio. nõ qui Seon regẽ ſuſtulere Amorreorũ, neq; Og regẽ Baſan, principes paruos, & qui paruam orbis partẽ, Iſrael nempe, affligebant. uerũ draconem, deſertorẽ illum, animo elatũ, Aſſyrium, cõmunem omnium inimicũ & hoſtem. multis quidẽ ſuper terra inſanientẽ ac cõminantem, multa quoq; cõtra cœli altitudinem impie deblacterãtem ac meditantẽ. Audi cœlum & percipe terra, tempus enim aduenit, ut eadẽ cum Eſaia prophetarũ uocaliſſimo proloquar, in hoc tantũ diuerſus quod is ob populi Iſraelitici flagitia talia annunciat & obteſtatur: ego uero cõtra tyrannum & peruerſe agẽtem, & ruina impietate ſua digniſſima cadentẽ. Audi & tu quoq; magni Cõſtantini anima, ſi quis ſupereſt ſenſus, necnon reliquorũ Imperatorũ, quæcunq; ante illum Chriſto nomina dediſtis. ſed illius tanto inter omnes plus, quãto magis Chriſti hæreditate adaucta es, rurſusq; illã in hanc auxiſti potentiã, ac tẽpore ita ſtabiliuiſti, ut omnium qui unq; extitere Imperatorũ fueris laudatiſſimus. Prohdolor errore erratũ eſt, domeſtica pietate tua admodũ indigno, q; inſcia Chriſtianis Chriſti educaret hoſtẽ: & in hoc ſolo ex omnibus minus recte humanitate eſt uſa, ut ſeruaret & ad regnũ promoueret eũ qui male ſeruatus eſſet, peiusq; foret imperaturus. Quapropter admodum gaudendum eſt, tanq; ob impietatis diſſolutionẽ, rebusq; Chriſtianorũ in antiquũ ſtatũ reuerſis, idq; præcipue ſermone. ac ideo ſermonẽ deo offerã gratificũ, omni irrationali ſacrificio ſanctiorẽ & puriorẽ. nõ iuxta ſceleratos illius ſermones & nugas, ſacrificiaq; lõge ſceleratiora, quorũ abundãtia & opulentia, nil niſi impietatis erat potẽtia, inſipiensq;, ut ita adpellem, ſapiẽtia: quoniam uniuerſi ſeculi huius poteſtas & diſciplina, in tenebris oberrat, longeq; à ueritatis exorbitat lumine. quæ quum talis ſit, & apud tales, fructus quoq; habet tales, quales gramen cito exareſcens, & herbæ uirentes, breui ruens, & patres perditos cum ſonitu ſequens, longe caſu quàm impietate maniſeſtiores. Cæterũ quis nam mihi hodie laudis ſacrificium offerẽti, incruentumq; ſermonis honorẽ attingenti, theatrũ exhibebit gratiarum actione dignũ? aut quis mecũ lingua tantum reſonabit, quantũ uoluero? quisue auditũ ſermoni prompte accõmodabit? Siquidẽ uerbo nõ ſolum gratia quæ eſt per

uerbum,domestica existit,quũ inter alia sua nomina & hac quoq; gaudeat
nomendatura,tametsi uirtute differat ab adpellatione, sed & hoc uindictæ
est conueniens,ut sermone plectatur iniquitas contra sermones cõmissa.qui
quũ cõmunes sint omnibus ratione præditis,Christianis tamen, ac si ipsius
tantum fuissent,inuidit.planè irrationaliter circa sermonis rationes cogitãs,
omnibus,ut ipse putabat ratione præcellens.primum quia peruerse adpella
tionem ad opinionem trãsferebar,perinde ac sermo Græcus ad religionem
potius quàm linguam pertineret.ac ideo nos à sermonibus,tanquam alieni
boni surreptione abegit,ac si ab eis quoq; artibus,quæ à Græcis sunt reper/
tæ arcuisset.siquidẽ hoc sibi propter cognominationẽ differre putabar. De/
inde quia nos latere censebat,ꝙ nequaquã bono aliquo ex potissimis priua
te deberet,qui alioqui sermonis ornatũ cõtemnimus,ueruntamẽ pietatis for
midabat argumenta.ac si ea uim suam in sermonis eloquẽtia,& non potius
in ueritatis haberet cognitione ac cõsideratione,à quibus nos prohibere im/
possibilius est,ꝗ̃ à Dei cessare cotifessione,donec linguã habemus. nam in/
ter cætera sermonẽ nõ secus ac corpora deo sacrũ censemus,quoniã sermoni
bus pto ueritate decertare decet. Quapropter quũ hãc promulgaret legẽ,At
tice quidẽ nos loqui prohibuit, sed uera dicere haudquaꝗ̃ potuit inhibere.
quin potius,hoc pacto propriã redarguit uecordiã,nõ tamen effugit redar/
gutionẽ,quoniã ignorabar, quod ita sermonibus se magis obnoxiũ redde/
ret,Siquidẽ baudquaꝗ̃ uiri erat confidentis,nec legitimis,& ad religionem
spectantibus,sermonibusúe ipsis conueniebat,ut nostros coherceret sermo
nes:nõ secus ac si quis seipsum præstantissimũ cẽseat athletã,ac dignũ putet
præ omnibus superiorẽ pronuntiari, obiter tamẽ iubeat, ut nemo strenuus
decertet,aut in arenã descendat,quod quidẽ ignauiæ potius ꝗ̃ fortitudinis
est indiciũ. Decertantibus enim & nõ ociose spectãtibus corona debeť,& ijs
qui totis nituntť uiribus,nõ qui multa prędiri sunt potestate Sanè quũ omni
no nobiscũ cõgredi,& ad manus uenire timuisti,hoc ipso te profligatũ esse
esse ostendisti,ac uictoriã etiam nõ decertantibus cõcessisti,quũ ne decerta/
retur decertares. Et hæc quidẽ sapiens Rex noster ac legumlaror egit,ut nil
tyrannide sua careret, ac sub initium imperij sui rationis etiam se expertem
esse manifeste ostenderet,præ cæteris aduersus sermones tyrannidem exer/
cens. Proinde nos ob sermones ipsos deo gratias agere decet, quod iterũ li/
bertatẽ sint adepti:cṹꝗ̃ potissime alijs etiã honorare oblationibus, sine ulla
pecuniarum, opimue parsimonia, quos à tẽporis ac tyrannidis iniuria Dei
benignitas conseruauit. Præ cæteris tamen sermonibus illum honorare con
uenit,iusta ac communi fructificatione, omniũ qui compotes facti sunt gra/
tiæ. Er hos quidem de sermonibus sermones habuisse sufficiat,ne si longius
euagati fuerimus tẽpore excidamus,aliudꝗ̃ potius ꝗ̃ cuius gratia conueni/
mur egisse uideamur. Nũc uero ad celebritatẽ sermo mihi exilit & ruit,cum
ijsꝗ̃ quos adesse uideo cõgaudere incipit, & omnes ad spirituale conuocat
tripudium

tripudiū,quirunq; ieiunijs,fletibus,precibusq;,diurnis ac nocturnis incum/
bentes,liberationem à præsentibus orabant malis,ac per q̄ commodum in
afflictionibus remedium, spem non pudefacientē ostenderunt.uocat & eos
sermo noster,q maximis exantlatis laboribus & certaminibus,innumerisq;
& grauissimis exagitati tēporis calamitaribus,iuxta uocē Apostoli, Specta
culū facti sunt mundo,angelis & hominibus, corporibus quidē laborantes,
animabus uero inuicti permanētes,omnia in Christo qui eos roborauit ua
lentes.Vocat & eos sermo noster,qui mundanā maliciæ deposuere materiā
ac potestatē,raptumq;,seu bonorū direptionem cum gaudio pertulere.Nec
non eos,qui ut ferē iniuste in exiliū sunt pulsi,siue illi fuerint mariti,siue uxo
res,seu parentes,uel filij,aut quibuscunq; alijs,modico in hoc cōtubernio co/
gnominibus cōtinemur:qui omnes ad breue tēpus diuisi,pro Christi passio
nibus,Christi fructificauerūt sanguin',illud nunc idonee dicant & canāt.Be
ne tradnxisti homines super capita nostra,transiuimus per ignē & aquam,
& eduxisti nos in refrigerium.Quin & aliam partē ad Panegyrim uoco,qui
deum quidē uniuersorū cōfitentur,ac eousq; considerationibus suis sane sen
tiunt,in rationibus uero prouidētiæ haudquaq; incedūt,quæ sæpius ex con
trarijs meliora dispēsat,emēdationemq; benignitate prouocat: sed propter
animæ inopiam ac leuitatē,quum impiū nimis insolenter agere cernūt cogi
tatione exæstuant & flagrant,peccatorū pacē (ueluti Psalmus inquit) haud/
quaq; ferentes,neq; dei cōsilium expectantes, aut ad finē usq; longanimes
permanētes,semper uero præsentiū & uisibiliū serui existentes,talibus mirā
culis ad cognoscendam ueritatē confirmātur. Voco & eas animas,quæ circa
mundi huius scenā & magnū affectæ sunt theatrū,idq; uerbis Isaiæ, mulie/
res à spectaculo tedeūtes huc adestote,& animę oculū ab externa obertatio
ne cōuertite,attendite & cognoscite,quoniā ipse est Deus,exaltatus in genti
bus,exaltatus in terra, semp in omnibus quę fecit admirādis,& mirabilibus
etiā præsentibus manifestior.utinā mihi chori pars esset & illud systema,qđ
hactenus deo accinit,carmē minime absonū uel reprobū.Credo enim quod
& paulo post dignū sit futurū,nescio quid patior, repēte immutatur,& in di
uersum abit,neq; propter cōmunem læticiam (quod & magis miror) in cho/
rum hunc exit,sed in stationem quandā propriam, nequaquam cōcinnam,
nec bene resonantē choreā hanc.tantū enim dicere forsitan ipsi cōcedent.sed
qualem & quam, nam etiamsi zelus eloqui gestit,fides tamen uincit. tepri/
mam igitur sermonis iniucūditatem spei pudore.adhuc mēbra mea foueo,
adhuc plus dilectioni tribuo priori,quàm contemptui præsenti, ac ideo ero
longanimior,quo improperando fiam feruentior. unam partē è uiuentium
genere à panegyri arceo,suspirans quidē ac dolens,forteq; propriā nōdum
cognoscentes aut ignorantes perditionem lugens deploro, Siquidem hoc
ex calamitate eorū maxime est miserandū.Repello & obiter eos, qui haud/
quaquā in solida & firma seminati sunt petra,sed in arido ac sterili. Sunt &

qui

qui ad uerbum accedunt leuiter, ac pauca fide suffulti, & quia terram profundam non habent, cõfestim pullulant & coalescunt, quo propinquis placeãt: deinde ob breuem maligni inuasionem, paruamq́ tentationem & æstum marcescunt & emoriunt. Porrò adhuc deteriores illis & à panegyri sunt depellendi ij, qui nec parumper temporis restiterunt infelicitati, & ijs qui mala captiuitate nos captiuarunt, iussu eius qui in altum ascendit & iuste nos captiuabat: uerum ex superfluitate adparuere mali & uiles, nec ad paruum resistentes tempus, quum nulla urgerentur pressura aut tentatione, ꝓpter uerbum scandalisari, uerum pusilli lucri, obsequijue, aut paruæ potentiæ gratia, propriam miseri uendiderunt salutem. Sanè postquam sermone chori purgauimus multitudinem, agite totis uiribus corpore expiati & anima, una resonantes uoce, planeq́ spiritu concordes, epinicium illud decantemus carmen, quod Israel cecinit super Ægyptijs, rubro mari submersis, inchoante Maria, tympanumq́ pulsante. Cantemus domino, gloriose enim glorificatus est, equum & ascẽsorem ꝓiecit, non in mare, in hoc enim carmen immuto, uerum sicut illi placuit, & quemadmodum is iustũ censuit, qui omnia facit & immutat, sicut quodam in loco Amos in Propheria sua diuinissime philosophans inquit: qui conuertit matutinum in umbram mortis, diemq́ obtenebrat in noctem, & tanquam per circulum quendam dirigit, ac uniuersum mundum circumgirat, necnon & res nostras fluctuãtes, mutationibus quidem mobiles ac circũuertibiles, aliterq́ alias se habẽtes, ordine uero prouidentiæ firmas & immobiles, etiã si per cõtraria meant, uerbo quidem manifestæ, nobis autẽ incognitæ. qui deponit potentes à throno, & nudum ornat diademate. & hoc è diuina decerpo scriptura. qui genua habentibus imbecilla audaciam præstat, & peccatoris ac improbi brachiũ cõfringit. & hæc ex alia scriptura secũdum quod unumquodq́ mihi ad memoriã uenit, quo multa mihi cantationem cõpleant & ad gratiarũ actionem redundent. Qui tribuit uidere, impij etiam super cedros elationem, rursusq́ subuersionem, ut amplius non sit, quum maliciam ipsius ueloci ac securo pede euadere ualeamus. Quis hæc pro dignitate decantare, & tam diuine prolata enarrare posset? Quis domini potentias eloqui, seu laudes ipsius rũctas auribus inuulgare quiret? Quam nam uocem aut quam sermonis uehementiã aliquis miraculo huic adaptaret? Quis contriuit arma, frameam, & bellum? Quis confregit capita draconũ super aquã? Quis dedit ipsum cibũ populis illis, quibus etiam tribuit? Quis tempestatem permutauit in serenum? Quis dixit mari sile, compescere, & in te tibi conterentur undæ? & contriuit quidem breui elatum ac effetuescentem. Quis supra serpentes & scorpiones ambulare dedit? non clam amplius calcaneũ obseruantes, iuxta damnationem, sed palam inuadẽtes, caputq́ attollentes, quod ad conculcandũ erat damnatũ. Quis fecit iudiciũ & iustitiam inopinate? Quis non penitus dimisit uirgam peccatorũ? Igitur confidenter iustorũ sorti loqui decet, uel ut modestius di-

cam

cam,forti ipsum cognoscentiũ. Nõ enim tanquã iusti traditi sumus, id enim pauci ac rari,quo tanquã athletæ generosi tentatorẽ pudefacerent:sed tanꝗ peccatores sumus damnati,inde misericordiã paterne ac benigne conseruti, quo saperemus percussi,ad ipsumꝗ reuerteremur admoniti. quandoquidẽ nõ in furore arguti sumus,neꝗ in ira correpti,sed in utrisꝗ & recordationis & remissionis amorẽ suũ ostendit. Quis ultionẽ fecit in gentibus,redargutiones in populis? Dominus fortis & potens,dominus potẽs in bello. Vnam inuenio uocem cantionis,rebus ferè dignã præsentibus, quã ante nos Isaias protulit,tempori huic admodũ cõuenientem,ac cũ magnitudine beneficentiæ decertantẽ. Lætetur cœlũ desuper,& nebulæ destillent iusticiam, emittãt montes læticiã,& colles exultationẽ. quandoquidẽ omnes creaturæ ac potentiæ cœlestes,taliũ quoꝗ,quẽadmodum & meus hic sermo sunt consciæ. Nõ solum enim nobiscũ suspirat & dolet creatura,quæ corruptioni huic deseruit infernæ,de oriũdis loquor & desinẽdis, expectans finẽ horũ ac reuelationẽ, quo & tum speratam cõsequatur libertatẽ,tanꝗ nunc audiens, illis propter cõditoris potentiã alligata,sed & unà gloriatur ac exultat, pariterꝗ cũ filijs lætatur Dei.quur igitur nõ & ego diuinã enarrans potentiã, diuinas quoꝗ uoces emitterẽ? Exultet deserta & ut lilium floreat ecclesia,uidua heri ac pridie,ut uidebatur, & uiro orbata, ac omnis qui odiosa ac iniuruncida impietatis hyeme hucusꝗ perturbatus fuit:quoniã misertus est dominus populi sui,& hæreditatẽ suam nõ dereliquit,quoniã opera fecit mirabilia,consilium uerũ, antiquum.id autẽ erat ut bonam suam ostenderet uoluntatem, timentibus eum,& qui in misericordia eius sperarent.quoniã portas æreas cõtriuit,& seras ferreas cõfregit.quoniã propter iniquitates nostras humiliati sumus,sed reuocati sumus,& cõtrito laqueo solidati sumus,in gratia dei nos uocãtis, & humiles corde consolantis. Cernitis ne quemadmodũ connecto cãtum,uerbis pariter diuinis ac sententijs,& haud scio quomodo alienis efferor sermonemꝗ exorno,ac ob uoluptatẽ tanquã numine afflatus reddor.reijcio autẽ omne quod humile est & humanũ, alia alijs cõcordans & coaptans, in unũ quæ eiusdẽ sunt spiritus perducẽs. Sanè prius dei mirabilia ostendit. Enoch translatus,Helias susceptus, Noe saluatus,qui & semina generum saluauit, in paruo ligno mundũ,quum homines orbis fugerent diluuium,quo rursus terra magis pijs ornaretur colonis. Abraham uocatus,ac filio pręter ætatem honoratus,in fidem seminis alterius promissi. unigenitum prompte offerẽs in sacrificium,& uictima hospitalis pro filio supposita.admirãda impiorum perditio igne & sulfure submersorũ,piorũ ereptio, mirabilior etiam salis statua de mala cõuersione triumphans. Ioseph uenundatus,& amatus, & continens,& à deo sapientiam edoctus,& libertate donatus,& dominans,& frumentum ad maiorẽ œconomiam expendens. Moses dei adparentia dignus redditus,lege instructus,ac legẽ instruẽs,& Deus Pharaoni factus,& Israel ad terram promissionis educens. Ægyptiorumꝗ plagæ enumeratæ, & sal-

uatio laborantiũ in medio Aegyptiorũ, ac mare cedens uirgæ,sermonemq́; intelligens,& hos quidem tanquã in arido transmittens,alios autẽ iuxta na turam eius obruens.& alia hæc sequentia. columna nubis dies obumbrans, columna ignis noctem illuminans,ambæ uero uiam ostendentes. Panis in eremo pluuia delapsus,cibus è cœlo demissus.hic quidẽ usui conueniens,hic uero usum exuperans.Aqua ex petra,& hæc quidẽ data, illa uero edulcora ta. Amalec oratione debellatus, & occulto & mystico manuũ mysterio. Sol firmatus,& lunæ cursus precibus interpellatus,& Iordanis abscisus.Muri sa cerdotum circuitu & tubarum clangore, necnon uirtute cantus rythmici con quassati. Terra & uellus,uicissim & rigata & sicca permanens. Vis in capil lis,toti æquiualens exercitui.Manipuli pauci lambentes,& uictoriã se confe qui posse credentes,paruusq́; numerus spei innitens,plures superant chilia des.Porrò quid necesse est singula enumerare ? quæ per Christũ ipsum ene nere secũdum salutarem eius præsentiã, & incarnationẽ,quæ miracula post eum, & per eum, à sanctis apostolis eius & uerbi ministris sunt facta. quot enim libri & monumenta hæc continere possent ? & hæc hactenus. Adeste igitur ac audite,& ego enarrabo uobis omnibus qui timetis Deum,quo ge neratio altera & successiones generationũ diuinæ potentiæ cognoscãt mira cula,quoniam illa ostendere possibile haud est,nisi periculi adpareat magni tudo. Verum id fieri nequit,nisi morũ prauitatem Iuliani redarguamus, ac ostendamus,ex quibus initijs & maliciæ seminibus in hanc inciderit infelici tatem,dum paulatim impietatem adauget tanquã uenenum reptilium, aut eatum ferarũ quæ sunt perniciosissimæ,intermittens rũcta illius gesta, libris & historijs tragice decantare : haud enim nobis ocium superest prolixiora quàm præsens patitur propositum corradere: sed pauca quædam ex multis percurrentes,tanquam tituli inscriptionẽ quãdam posteris relinquemus, ser mone facta eius magis propria & manifesta tãtum recẽsentes.Ille igitur & prius à magno conseruatus Cõstantino,qui nuper à patre potentiam susce perat,quoniam exercitus contra duces arma sumpserat,rerum nouarũ timo re innouationem quærens,ac ideo per nouos præfectos negocia administra bat regia.Seruatus igitur unà cum fratre,salute incredibili & admirãda, nec deo ob salutem gratias habuit,neq; Imperatori per quẽ fuerat saluatus, sed erga ambos se malum esse ostendit,huic quidem propter defectionis partũ ritionem,illi uero propter rebellionem. Cæterũ prius mihi dicere necesse est, de eorum more uiuendi & obsequio, ac in qua nam regia prouincia regie, à rege humanissimo,tanquã generis reliquias regno seruantes, fuerint edu cati.Primo enim ille excusationem admittebat, quod ea quæ in principio re gni fuerant innouata,haudquaquã ex illius sentẽtia fuissent perpetrata.De inde regni cõmunione magnanimitatem ostendere studebat. Tertio uero principatum stabilire, ac collegarũ augumento firmiorẽ reddere quærebat, quod quidẽ erat cogitantis utiliora q́ sapiẽtiora.Postquã uero ab omnibus

rebus

rebus ocium sunt nacti, de regno tamen futuro adhuc cogitarent, ætate autẽ simul & spe secundas principũ partes nõ offerente, incumbebãt quidẽ inter alias disciplinas uniuersæ scientiæ circulari, quũ auunculi iussu, & regie quidẽ instituerentur. Vtebantur autem ut plurimũ philosophia nostra, nõ ea tantum quæ circa sermones uersatur, sed & ea quæ per mores pietatẽ continet, cum uiris studiosissimis cõuersantes, & rebus plurima refertis gratia, ac multum uirtutis specimen habentibus incũbentes. siquidẽ seipsos cleri adscripsere collegio, ita ut & sacros populo legerent libros, nihilominus & hoc illis in honorẽ cedere arbitrantes. quin & quod longe maius erat ornamentũ, pietatem tam martyrũ memoria sumptuosissima, quàm magnificentia oblationum, necnon omnibus quibus diuinus timor designari potest colebant. ita, ut ueræ philosophiæ & planè Christi præ se ferrent amorẽ. Gallus quidem uera nitens pietate, pius enim erat licet natura esset seruidior, tectã tamẽ pietatis sectabatur stvdia. Iulianus ueto tempori obsecũdans, mãsuetudinis simulatione mores celabat improbos. testimoniũ autem erat (haud enim possem transcurrere miraculum quod accidit, quũ ualde memoria sit dignum, multosq; impios erudire possit) quod ambo, martyribus quemadmodum dixi operã impendebant, ac splendide utrinq; certabãt, multa manu, & impensis templum erigẽtes. uerũ quia amborũ labor haudquaquàm eadem fiebat intentione, ideo nec ad unũ procedebat finẽ. huius enim opus de seniore loquor fratre, iuxta rationẽ perficiebat, tanq; deo oblationẽ prompte, instar Abelis sacrificio admittente, recte quidẽ oblatũ & diuisum, eratq; tanquã primo geniti consecratio & augmentũ. alterius autẽ (proh ignominia impiorũ, quæ iam inde testimoniũ præbebat, ac paruis indicijs atdua præsagiebat) tanq; Cain sacrificiũ, martyrũ Deus repudiabat. & Iulianus quidẽ laborabat, terra autẽ quod laboratũ erat euomebat at ille magis cõtendebat, illa ucto impuri fundamenta ad pietatẽ suscipere respuebat, tanquã imminẽtem ex illo terremotũ, clamore præsagiens, martyresq; impijssimi honorans dedecore. Hoc igitur opus prophetia quædã erat posterioris uiri procacitatis & uecordiæ, necnon in martyres uiruperij, & cõtra sacras ædes iniquitatis. alios quidem latẽs, persequutorẽ uero à lõge persequens, ac impietatis conatus præsignans. Proh anima ad male agendũ prudens, propriũ autẽ non effugiens tormentum. Proh dei potentia ingens, qua quod futurũ erat abscondebat, ut uel impietatem abscinderet, uel futuri ostenderet præscientiã. Proh admirandum plus tamẽ nerũ quàm admirandũ miraculum. Proh fraternus martyrum amor, non suscipiebant honorẽ eius, qui multos martyres ignominia erat affecturus, nõ cõueniebat ut eius admittetent dona, qui multos in fide certatores erat ostẽsurus, seu potius ipsi quoq; certamini inuisurus. uel ut uerius dicam, non ferebant ut soli inter martyres afficerentur iniuria, quũ alijs munera sacris manibus offerrẽtur, pieq; illi colerẽtur. nec sophistæ maliciæ concedere uolebant, ut de iniurijs gloriari posset, ne eadẽ manu monimenta

quædam martyrũ erigerentur,alia uero diruerentur,& hi quidem martyres honorarẽtur,illi uero ignominia afficerẽtur, quũ sub hoc honoris prætextu uerissima contineretur ignominia,& ne iuxta magnitudinẽ iniuriæ apud seipsum sapiens esse cēseretur, ac si coram Deo omniũ perspicacissimo & sapientissimo,quemadmodũ hominibus latere posset,qui sapiẽtes cōprehendit in malicia,haudquaq̃ inuolucro obscuro,sed cognoscit intelligens,nec superatur deprehensus.etenim si martyrũ Deus impietatẽ haud cōpescuisset, seu animo cōceptam & latentem maliciã, tanquã fluuium malum cōfestim exiccasset aut abscidisset, rationibus quas ipse secundum ineffabilem sapientiam suam & gubernationẽ nouit, per quã etiã Amorreorũ iniquitates expleri disposuerat:oportebat tamẽ prauitatẽ odio haberi, honoremq̃ multorum gratia repudiari , quo Dei circa omnia incidentia æqualitas & puritas ostenderet.qui enim dixerat,Israel impie agẽti, si offeretis similaginẽ,uanũ sacrificiũ,abominatio mihi erit.Neomenias enim ipsorũ & Sabbata, necnō magnũ diẽ haud admittebat,utpote qui plenus esset,& haudquaq̃ rerũ indigeret humanarũ & paruarum,quo gauderet ĳs quæ indigne offerrent. & q iniusti sacrificiũ, si etiã uirulus existat,tanq̃ canis fastidit, & thuris odorẽ quasi blasphemiã,necnō meretricis munus ex tẽplo eliminat & repellit,solũ autẽ sacrificiũ honorat,quod puræ manus offerũt purissimo,mensq̃ excelsa & sanctificata,quid mirũ,si neq̃ illius suscepit honorẽ : maligne & maligna intentione oblatũ.equidẽ non uidet Deus ut homo,neq̃ inspicit manifesta, sed in hominẽ latentem,ac internã maliciã, aut uirtutis cōsiderat officinam. & hæc ita se habent,q si quis credere nolit,illos ipsos qui coràm uiderunt testes adducemus.multi enim sunt qui nobis ac posteris miraculũ hoc memoriæ tradiderũt,& adhuc tradent. Postquã uero in uiros euasere,ac iam philosophiæ attigerãt dogmata (quod utinã nunquã euenisset) uimq̃ ex sermone acquisiuere, quæ mansuetis quidẽ uirtutis est armatura, scelestioribus uero maliciæ fit aculeus,nō iam amplius morbũ penitus quãtus erat celare poterat,neq̃ omnino impietatis dolum in seipso tantũ,philosophice exercere ualebat, sed tanquã ignis in materia delitescens,& si nondum flammã claram emittat,è scintillis tamen quibusdã micantibus, aut fumo è profundo emergente,indicatur: aut si mauis,quemadmodum fontes, qui per fistulas quasdam ui spiritus sub terra feruntur,postea nec spacium latũ,neq̃ exitũ habẽt liberũ,sæpius terrã inflant,& inferne submurmurant, impetu quidẽ spiritus impulsi, sed ui superna cohibiti & intercisi: ita & ille plurimũ impietatis, ob temporis gratiam,& institutionẽ Constantĳ imperantis abscondebat.nondum enim tutum erat palàm impie agere,nonnunquã tamẽ mentis detegebat arcanũ,acutioribus impietate quàm intellectu, præcipue in sermonibus ad fratrẽ,plus q̃ bene haberet,pro gentilibus cōtendens,nempe sub prætextu,tanq̃ sermonẽ exerceret tenuem.cæterũ hæc potius cōtra ueritatẽ erant exercitamenta,quum omnibus gauderet quibus impĳ denotarentur mores

Postquam

Postquam uero humanitas Imperatoris,fratrē Gallum Regem declarasset,
ac partē orbis haud paruā illi assignasset,obtigit huic,ut multa licentia & se/
curitate,perditissimis frueretᷓ sermonibus,& præceptoribus. Eratq; illi Asia
impietatis schola,ubi circa Astronomiā,& natiuitates, necnon prænotionis
delitatur phantasiam,horumq; sectatricē incantationē. unum tamē adhuc
reliquū erat,nempe,ut impietati potentia quoq; accederet, nec multū inter/
cessit temporis,quum & hanc illi obtulit,multiplex multorum ex nostris ini
quitas,necnon laudabilis Christianorū couersatio, quæ ad summum, ut ita
dicam peruenerat,ac mutationem quærebat contrariam.præterea potestas,
honor,ac sacietas, quibus reddimur procaces.constat enim longe difficilius
esse,bona retinere parta, q̄ quæ desunt acquirere:faciliusq; prosperitatē ela
bentem per diligentiā reuocare,q̄ præsentem conseruare.nam ut parœmiæ
recte dicunt,perditionē præcedit iniuria,insolentiam uero humiliatio.uel ut
apertius dicam,iniuriā sequitur perditio,humiliationē autem gloria. Domi
nus enim superbis resistit,humilibus uero præstat gratiā.contrariaq; copen
sat cōtrarijs,qui & uniuersa iuste metit. hoc & diuinus callebat Dauid, quū
inter bona etiam,afflictionē poneret, seq; gratias corripienti agere fateretur,
tanq; ei iustificationes inde discere cōtigisset . Et priusq; humiliarer inquit,
ego deliqui,propterea eloquiū tuū custodiui.mediam inter delicta & emen
dationem ponens humilitatē,tanquam ex delictis foret generata,delictaq;
illam generassent.siquidē peccatū humiliationis est mater, conuersionis ue/
ro humiliatio. Nos igitur quū mites essemus & modesti,sumus exaltati,pau
latimq; adaucti, ac in hanc formā & multitudinem deo manuducente pro/
gressi. Verū postq; saginati fuimus lasciuire cœpimus.Et quia alas dilataui/
mus,etiā illas cōtrahere sumus coacti.Et eam gloriā ac uirtutē quā in perse/
quutionibus & tribulationibus acquisiuimus,hanc quū bene ageremus dis/
soluimus. Nūc uero ad reliqua sermonē couertamus Interea Cæsari Gallo
regnū pariter cum uita ademptū est. quæ uero interim acta sunt obticebo,
utriq; parcens, & Cōstantio interficienti, & Gallō interfecto.nam amborū
ueneror pietatē,non laudo audaciam.etenim quum oporteret, ut in aliquo
delinquerēt,nam homines erāt,hoc forsitan est quod quis in ambobus lau/
dare haud potest.nisi hunc uelimus accusare,alteri uero culpā dimittere. At
Iulianus consestim fraterni regni hæres effectus,sed nō pietatis, paulo post
eius etiā à quo rex fuerat factus,fit successor.hoc quidē illo uolente,illud aūt
cōmuni fine cogente, quū uinceretur morte, uniuerso mundo perniciosa ac
mala. Cæterū quid hoc rei est imperatorum diuinissime,Christiq; amator
præcipue? Cogor enim illum tanq; præsentē & audientē inculpare,etiam si
eum reprehensione nostra longe meliorē esse sciam,cum deo cōstitutum,&
cœlestis gloriæ hæredem effectū, ac in tantū segregatum, quantū etiam ad
melius transiuit regnū.quur tiam tale cepisti consilium ? quum intellectu &
prudentia omnes longe superes,nō solum tui tēporis reges,sed etiā priores.

qui Barbaros in circuitu expurgasti, tyrannosque domi mancipasti, hos quidem uerbis, illos autẽ armis. & hæc ita egisti, ut neutrũ ab altero turbaretur. quãuis enim trophæa tua cũ armis ac bellis parta, magnifica extiterint, maiora tamen & illustriora fuere, quæ sine sanguine acquisiuisti. ad te enim undique legationes deueniebant, & preces, ex quibus quædam obediebant, aliæ uero imperiũ expectabãt. omne autem quod spetabatur, simile erat iam capto. qui manu Dei ad omne cõsilium & opus deducebaris, nec manu magis quàm intellectu. quãuis manus potius quàm intellectus admirationi erat. magis tamen in ambobus pietate excellebas. quonam modo in hoc solo negocio imperitus adparuisti & incircũspectus? qd sibi inhumanæ humanitatis uoluit celeritas? quis nam dæmon cõsilio accessit? quo pacto hæreditatem ingentem, paternumque ornamentũ, Christi nomine insignitos dico, gentem ubique per terrarũ orbem resplendentẽ, regium sacerdotium, multo labore ac sudore adauctũ, ita in paruo tẽpore ac breui momento cõmuni persequutori offerens tradidisti? Proinde fratres his forsitan sermonibus impie uobis & ingrate agere uideor, quoniã non cõfestim ad hæc accusationis uerba, ueritatem etiam adduco, atqui abunde respondi, per ea ipsa quæ obieci, si accusationi mentem adhibeatis. hinc solum enim accusatio remissionẽ habet. nam quum probitatem dixi, responsionem quoque ostendi. quis enim ignorat qui Constantium uel mediocriter nouit, pietatis gratia, & amore nostri, omnia bona nobis uoluisse, adeo, ut nõ solum Iulianum lubens præterijsset, aut generis totius honorem, imperijue additionẽ neglexisset, sed & regnum ipsum & omnia quæ possidebat, quin & animã propriã, qua re nil homini est preciosius, ob nostram securitatẽ & salutem, non difficulter impendisset. haud enim ulli unquam rei ullæ tam uehemens incessit amor, quemadmodũ illi, ut res Christianorũ adaugere, ac in plurimã gloriam & potentiã prouehere ualuisset. non enim gentiũ captiuitas, nõ beneuolentia publica, non pecuniarum multitudo, nõ gloriæ affluentia, non ut rex regum & esset & uocaretur, nõ quicquid alijs hominibus felicitas esse cognoscitur, nil tandem ex rebus omnibus, illum adeo exhilatare potuisset, quàm ut nos per ipsum, ille uero per nos, corã deo & hominibus clarescere, & potẽtia nobis in omne tẽpus indissolubilis permanere potuisset. Siquidẽ iam hoc præ cæteris est manifestum, plus excelsum ac regium quàm à multis existimatur, quod Christianorũ rebus, Romanorũ sunt adauctæ, accessitque præsentię Christi, potẽtia, quæ antea nondum plene in unã concesserat dominationẽ. quapropter longiori uisus sum uti circuitu, quo beneficijs nostra quoque decorarẽ. Proinde si nos etiã in re aliqua offendit, id non cõtemptus aut iniuriæ gratia fecit, neque ut alijs præ nobis gratificaretur, sed ut uniuersa unum essent, & ut unà sentiremus, ac haud quaquam discidijs separaremur, & factionibus contenderemus cohibuit. Verũ ut dicebam, potius incuria quadã & simplicitate, necnõ humanitate erga Iulianum scelestũ errauit, & quia minime maliciã illius perpendebat, quum ab

omni malicia esset liber, ac ideo quod futurũ erat ignorabat, plasmaq́ꝫ suum
nõ exacte cõsiderabat: sicq́ꝫ paulatim subintrauit impietas, resq́ꝫ duæ diuer
sæ in unum coiere, nempe, ut in genere pessimo, omnium numeraretur pessi
mus & sacrilegus. qui partim obtrectabat Christianis, partim uero nõ habe
bat quo laudaret nostra. In Græcis autẽ eximiũ quid, & sermonibus insupe
rabile cõtineri censebat. Quali autẽ cõsequenter exemplo notissimũ seipsum
ex impietate exhibuit? qualemq́ꝫ morẽ recentiorẽ certãdi ostendit? siquidẽ
postq́ꝫ uirtute meliores superare haud poterat, quo saltẽ adpareret aduersa
rius, nimis immoderate contra pietatem cõtendere, & deterioris gratia glo/
riari cœpit. Et hæc est Constantij pro Christianis, & erga Christianos apo
logia, ac apud mentis cõpotes tam iusta. Verũ enimuero postq́ꝫ quidã exi/
stunt, qui has etiã causas nobis dissoluunt, nec alias admittunt, sed stolidita
tem uiti accusãt, ꝙ infensissimo & bellicosissimo homini imperiũ permiserit,
eundemq́ꝫ prius inimicũ, deinde etiã potentẽ reddiderit: inimicitias propter
fratris cædem cõcitans, potentiã uero regni traditione adiungens: necessariũ
erit, & de his uel breuiter uerba facere, ac ostendere, humanitatẽ nõ omnino
carere ratione, nec à regia magnanimitate & prudẽtia esse alienã. & merito
quidẽ mihi uicio uerteretur, postq́ꝫ talem ab illo assequuti sumus honorem,
ipsumq́ꝫ tantũ pietate differre credimus, si eum nõ iusta etiã defenderemus
excusatione. quod & ijs quoq́ꝫ, qui nulla nos demeruere beneuolentia, à no/
bis debetur, qui uerbum pariter & ueritatem colimus. & hoc postq́ꝫ à mun/
danis libertatus est uinculis. quo liber sermo adulationis uitium, sinistrasq́ꝫ
suspiciones effugere uideatur. quis enim non sperasset, si nulla re alia, honori
bus saltem illum reddi potuisse mãsuetiorem? quis nõ ex fide qua credebat,
& merito quidem, illum iustiorẽ fore existimasset? Ita ut uterq́ꝫ, Gallus nem
pe, iusto & regio condemnaretur iudicio, Iulianus uero altius etiam euehe/
retur. quum enim Iulianũ ijs decorasset honoribus, quos nec ille ipse qui eos
est assequutus sperare fuisset ausus, palàm ostendit, quod de Gallo non sine
iusta ira suppliciũ sumpsisset. & hoc quidem illius erat temeritatis, illud ue/
ro honorantis humanitatis. habebat & pariter fiduciam (si id quod maius
est effari oportet) non tam ex istius fide, quàm ex potestate propria. qua ut
mihi uidetur, & Alexander admodum fretus, non solum uitam Poro de/
uicto cõcessit, idq́ꝫ adeo iuueniliter de regno decertanti, sed & illi rursus In/
dorum imperium permisit, tanq́ꝫ magnanimitatem haud aliter quàm hoc
pacto ostendere posset: à qua deturbari quum Alexander esset, turpius pu
tabat, quàm si armis uinceretur, præcipue quum illum iterato deprimere
posset, si contra eum insurgeret, ac ideo illi confidendi occasio humanitas
erat. Verum quur nam in hijs decerto? quum admodũ facile sit uictos quo/
que superare. etenim si is qui credit malus est, quid nam de illo erit cui cre/
ditur? & si mores haud præuidere culpabile est, ubi nam prauitatem ipsam
constituemus? Verum quum malicia res quædam sit incomprehensibilis,

 impossibile

impossibile est, ut quis improbos reddat meliores. Quapropter iustũ fuisset, ut & Iulianus se magis beneuolum ostẽdisset, & si aliquã maliciæ habuisset affluentiam, eam sustulisset. uerũ ex his in maius succẽsus est odium. & quo pacto benefactorẽ ulcisci posset cõsiderabat. Hæc ipsum Platones & Chrysippi, uenerãdusq́; Peripatus, necnon Stoa, & qui splendida deblaterãt edocuere. Hæc Geometriæ æqualitas, & de iustitia erãt sermones. & quod oporteret potius eligere, ut quis iniuria afficeretur, quàm q̃ iniuste ageret. hæc generosorum præceptorũ erat doctrina, necnõ regni concertatorũ & legumlatorum, quos ex triuijs, & barathris, sibijpsi cõgregauerat. quorũ mores haud laudabat, eloquentiã tamen admirabatur. & forsitan nec illam, sed impietatem solam, tanq̃ consultricem sufficientẽ tam agendorũ q̃ omittendorum magistram. Cæterum quo pacto illos admirari decet, qui uerbis fingunt ciuitates, quæ re ipsa consistere nequeunt? & qui uenerandas tantũ non adorant tyrannides, obolumq́; cũ supercilio super deos attollunt. & hi quidẽ neque omnino deũ esse, illi uero cum haudquaq̃ res quæ hic aguntur, prænoscere docent, sed fortuito, & ut euenit uniuersa ferri, alij astris duci opinãtur, & necessitatis fato. haud scio à quo nam agãtur, & unde. nõnulli in uoluptatem cuncta reijciunt, eamq́; finem humanæ uitæ esse arbitrantur. Virtus uero penes eos nihil aliud est, q̃ nomẽ decorum, & haudquaquã uita præsenti longior. nec ulla dein pœnarũ exactio, corripiens delicta hic cõmissa. Proinde nemo ex illorũ sapientibus hæc intelligit, sed profundo ut dicitur luto hæret, & tenebrosa erroris & ignorantiæ obtegitur caligine. nõ solũ ut mens puros ueritatis radios aspicere nequeat, sed & quantũ ad inferiora hæc pertinet, intellectum habeat obfuscatum, adeo, ut nec super dæmones imaginari ualeat, & ita attolli, ut factore suo dignũ foret. quod si quis uel parum suspicit, rationi confisus, & haud Deo utens ductore, à persuasibiliori seducitur. quod & multos quidem magis propter propinquitatẽ trahit. quid mirũ igitur, quum ille ex talibus prorumperet doctrinis, à talibusq́; dirigeretur gubernatoribus, si tam malus etiã adpareret credenti, & honoratus erga honorantem Cõstantium ingratus foret? Etenim si quicquã oporteat responderе accusationi, haud mihi uidetur Iulianus, tantũ ob fratris doluisse cædem, quẽ hostem religionis causa nouerat, quantum ob Christianorũ incrementum, quod admodũ ferebat moleste. & quia contra pietatẽ insaniebat, aduersus præsentẽ rerum statum audere & amentiæ libertatem quærere nolebat, quoniã oportebat philosophiã & regnum iuxta illorum sermonẽ in unum cõuenire. nõ ut ciuitates à malis liberarẽtur, sed ut illis implerẽtur. Sanè hoc primũ procacitatis ac uecordiæ eius fuit signum, q̃ seipsum coronaret, & magnifica illa appellatione honoraret. quã nõ fortunę raptus, sed uirtutis præmium, aut tẽpus, aut regnum confert suffragium, siue senatus sentẽtia, cuius olim fuit iudiciũ. siquidẽ nemo honoris magnitudine, dominus etiã fit imperij. Secũdo autẽ (necesse enim erat ex ijs quæ iam ausus fuerat arrogantiã ei

esse

esse partā) quid nam deliberat, & ad quā impietatem & audaciā progredie? (Proh insana anima) Cōstantio etiā ipsi, bellum infert, & occidentem relinquit, sub prætextu reddēdæ rationis, quod diadema suscepisset, adhuc enim arrogantiā suam relate uidebatur, sed re uera uniuersam imperij potentiam in seipsum transferre cogitabat, quo ob perfidā ingratitudinē, admirationi etiā esset, nec spe sua deceptus est. Proinde haud admiretur qui incōprehensibilem diuinarū rationū, quibus uniuersa feruntur, ignorant profunditatē, ne quaquā gubernationi artificis cedentes, longe nobis prudētiori, qui id quod eius est propriū, quomodo, & quò uult perducit, omnino tamē ad melius, & medelam, etiā si ij qui indigent cura indignentur, propter quas etiam causas ille nō in malicia est impulsus (quandoquidē numē penitus expers culpa existit) bonū aliquid à natura cōsequutus, licet ea quæ prauitatis sint prætulerit, nequaq̄ impetū cōpescuit, sed multa celeritate, & domesticū, & barbaricum transcurrit solum, magisq̄ latendo, q̄ transitum occupādo regijs militibus adpropinquauit, prænotione quemadmodū prædicāt ij qui secreta eius norunt ad expeditionē impulsus, quū dæmones etiā morū illum, & quid futurum esset promitterēt, necnon mutationē eorū qui præerāt rebus. Iuxta uerū dicum autē sermonē, præfinitum iam tēpus aderat, magis arcanū atq̄ profundum, ad mortē itaq̄ accelerabat, cuius ipse artifex erat, celans à quodam internorū conatū illum, ac si haud à prænotione procederet, sed cognitione manifesta, & q̄ ea quæ fierent ob prauitatē, & haudquaq̄ dæmonū accidentent beneficio: uerum q̄ recta cōiectura, Persia postea manifeste ostendit, quapropter desināt, qui illius celeritatē dæmonibus acceptā referunt, nisi & illis maliciā ipsam ascribere uelimus. Sanè si Imperatoris præfecti, tyrāni occupassent ingressum, & nō bellum occultū manifestę præualuisset uirtuti, cognouisset forsitan sceleftus ille, q̄ cōtra seipsum festinasset, & priusq̄ Persica clade refrenatus fuisset, in finibus Romanis uecordiæ pœnas, simul & ob ea quæ male ausus fuerat, dedisset, cuius rei testimoniū est, q̄ quū progrederetur incognitus etiā, ut ipse putabat, à generosissimo Imperatorū exercitu circumseptus fuit, quin & illi fugam quēmadmodū postea cognitū est intercluserat, & quum rerū quoq; potitus esset, nequaq̄ tamen parui operis fuit copias illas subiugare, nūc autem propter arrogantiam pariter & impietatem eius, indignatione exæstuans Cōstantius, sapientissimumq̄ Iulianū habēs in rebus, Proh nostra malicia, sub uiæ ingressum, uitā cum morte permutauit, non paruam rationē, tam deo, quàm hominibus ob nimiam redditurus humanitatem, siquidē præter motū illum, Christianis etiam imminentes pro pietate ostendit turbas. Hic autem quantum mihi gaudium, lachrymis permixtum, ob sermonis exoritur reliquū? qualisq; maris & fluctuū conflictatio, permixtio, & turba, inuicem dissidentium & æstuantiū? siquidem ex nouissimis mihi lætitia, ex prioribus autē oritur fletus, non propter Christianos solū, & accidentē ipsis afflictionē, quæ uel per maligni inuidiā,

aut

aut potius dei incidit permissionem, ob eas quas nouit causas, & forsitan ob elationē nostram, quę indigebat purgarione. Sed etiā propter illius animā, & eorū qui ab ipso ad eandē rapti sunt perditionem, ij siquidē ultimas eorū plagas, & quæ inde ortæ sunt deplorāt calamitates: quoniā hanc solam esse uitam existimāt, nec mente ad futurū pertingunt, neq; ullam rationē reddendam, aut retributionē expectandā esse cēsent, ob ea, quæ in hoc perpetrata sunt seculo, sed uitā uiuunt irrationalē semper in diem, & præsentē uiuentes horā. Et ideo felicitatē, & infelicitatē, ex contrario incidentibus metiūtur. mihi autē plus ob erumnas futuras, pœnasq; improbis debitas uidētur deplorandi, tametsi quod maximū est haud depromam. Etenim qualis illis pœna erit, expulsio à deo? quomodo nō deplorarē miserū? quomomodo nō plus persequutorū inuasores? & adhuc plus transfugientiū ad maliciam lugebo abreptorē, seu potius lachrymas fundam, pro ijs quibus nihil graue fuit eorum, quæ ob Christū sunt perpessi, omniū beatissimis, nō solum uenturæ uitæ gratia, uerū etiam propter gloriā præsentē, fiduciamq; constantē, qua semetipsos ubertim per pericula decorauere, aduersarijs uero præludiū exhibuere, imminentiū cōmutationū, ac eorū quæ iam sunt perpessi. Et profecto longe illis melius fuisset, si diutius hic fuissent afflicti, q; quod futuræ thesaurisauerūt damnationi. Et hæc nobis secundū legis formā sint dicta, quæ homines ob inimicorū calamitatē gaudere prohibet, ac potius ut miseris cōpatiamur exigit. Cæterū ut rursus ad priorē redeam sermonem, quæ nam tāti mali cōrertatio? quis impietatis amor? quis perditionis cursus? Vnde tantū Christi odiū, Christi cōtraxit discipulus? qui in tot ueritatis uersatus est sermonibus, nunc dicēdo, mox audiēdo, de ijs, quæ ad salutis dirigūt uiā. Sanè nondū hæreditate imperiū assequutus fuerat, & tamen impietatē ostendere est ausus, tanquā ipsum puderet, q aliquando Christianus factus esset, aut ægreferret, quod cū Christianis nomen haberet cōmune. Porrò hoc subinitium est ausus, quēadmodū retulere ij, q ei ab arcanis fuere ministerijs (heu in quales sermones incidere cogor) ut sanguine, nequaquā sacro, baptismū ablueret sanctū, expiationi nostræ, odij perfectionē opponēs. Sus in luto, iuxta parœmiā uolutatus. Mox incruēti sacrificij, oblatiōe manus cōmaculat. per quod nos Christo unimur, necnon passionis ac diuinitatis eius participes reddimur, sectionibus & uictimis res stabiliēs regias, malis cōsiliarijs, in malo utens principatu. Verū quia sectionum incidit mentio, ac se occasio offert, ut de tali hominis infelicitate aut infortunio exactius dicam, nescio utrū diuulgatum miraculum literis cōmendare, aut potius referētibus fidem denegare debeam: nam & ego sententia teneor suspensus, nec habeo quò potius inclinem, quū ea quæ iuste credi debeant, rebus haudquaquam fide dignis permixta esse soleāt. Etenim quod aliquid, tanta mali & impietatis innouatione portēdi debeat, nequaq; ex incredendis existit, quū sæpius iam taliter, in maximis etiam acciderit mutationibus. hoc itaque, & eo præcipue

modo

modo admodum mihi admiratione dignum uidetur, omnibúsq; qui putá
pure ostendi cupiunt,idq; fieri posse existimant. Fertur igitur cum immola
ret uiscera,crucem apparuisse coronatam:quod alijs quidē uenerationē præ
buit & timorē,necnon nostræ potentiæ assensum:at impietatis magistro au
daciam præstitit,tanquā essemus circūuenti & cohercin,ita enim crucē & cir
culum interpretabatur.Et hoc meū est miraculum.Quod si falsum est,auræ
illud ferant.sin uerū,rursus Balaam prophetisat,& Samuel extratur,aut per
incantationē ita uidetur. Dæmonesq; Iesum ultra cōfitentur, ac ueritas per
contraria,quo magis credatur,ostenditur. forsitan ille per hæc ab impietate
desistere admonebatur,multas enim & admirabiles salutis uias numē inno
uare nouit,ad misericordiam inclinans.Sanè & ille, quemadmodū à multis
refertur,nec à fide est alienum,in adytum quendā,multis inaccessum & hor
rendum descēdit.utinā eam uiam ingressus fuisset,quæ ad infernum per du
cit,antequam ad tanta progressus fuisset scelera.aderat & multis adytis di/
gnus,in his peritus quidā, aut potius sophista. est enim & id illis diuinatio/
nis species,ut de futuris cōsultum, sub caligine quadā cum subterraneis con/
grediantur dæmonibus.uel quia tenebris magis gaudēt (quoniam tenebræ
sunt,tenebracumq;,hoc est prauitatis artifices) uel quia piorū hominū con/
sortia fugiant super terra,ac ob illa reddantur imbecilles.quum autē genero
sum in progressione pauor inuasisset, ac assidue augeret, fieretq; terribilior,
sonitus quosdam iniucundos eum audiuisse aiunt,necnon odores sensisse im
mundos,ac ignea uidisse phasmata,& nescio quas nugas & deliria. re igitur
inexpectata perculsus(erat enim in talibus nondū ualde expertus)ad crucē,
& uetus confugit remediū,hacq; ob timorē signatur,adiutoremq; facit quē
persequebatur.at reliqua terribiliora etiam,præualuit signaculum, superan/
tur dæmones,soluuntur timores,quid inde ? respirat malum, animatur rur/
sus,iterū impetus & timores priores,denuoq; signaculū, & cōpescuntur dæ/
mones.in dubio igitur mystes,iuxta uero mystagogus, exponens ueritatē.
abominationi inquiēs,illis fuimus,& nequaq; timori. Vincit quod deterius
est. Hæc dixit,simul & persuasit, persuadēsq; discipulum ad perditionis de/
duxit barathrū. nec mirū,quādoquidē prompta est malicia, ut potius quod
deterius est sequatur,q; quod à meliore refrenetur.quę uero in adyto illo di
xerit aut fecerit,seu quomodo deceptus fuerit remissus,norunt illi qui homi/
nes talibus iniciant,suntq; iniciati.regreditur itaq; & anima & operibus deuo
tus dæmonibus, oculis furorem indicans. nisi potius eo die dæmonibus est
impletus,in quo tam scelerata aggredi est ausus.sed tum etiam manifestius,
ne deliresceret,aut frustra cum dæmonibus cōsortium iniuisse uideri posset,
quod illi afflationē appellant, magnifice nomina immutātes. & prima qui/
dem fuere talia. Postquam autem doloris partus præualuit, ac persequutio
erupit,uidit aliquid:siue illud proprium ipsius fuit tanquam hominis in ma
licia edocti , ac impietate præstantis : siue quia ab ijs qui eum instigarunt,
instructus

inſtuctus fuit,nempe,ut apertũ ſumeret bellũ,ac ipſe impietatis autor præ-
ſideret,tametſi ſacinus illud audax & imprudẽs eſſet, quinimo à ſcopo peni
tus alienũ.quoniam uis nos cõtentioſiores redditura erat,& ut tyrãnidi pie-
tatis decertationẽ opponeremus.ſolet enim generoſa prudentia,pertinacius
uiolentiæ reſiſtere.nõ ſecus ac flamma à uento agitata, tanto plus accẽditur
quanto uehementius inflatur. & hoc non ſolum conſideratione didicit pro-
pria,ſed etiã ex prioribus cognoſcere potuiſſet perſequutionibus.quæ Chri
ſtianiſmum honoratiorẽ fere quàm imbecilliorem reddidere,quoniã ijs ani
mæ magis in pietate ſunt obfirmatæ, & per diſcrimina tanquã ferrũ candẽs
aquæ ui temperatæ ac ſolidiores redditæ. quod ſi arte potius pugnaſſet, ac
uiolentiam perſuaſione coloraſſet,aut tyrannidem manſuetudine,tanꝙ ba
mum illecebris contexiſſet,prudentius egiſſet,ac forſitan poſſibile fuiſſet, ut
in hoc certamine præualuiſſet.nam præ cunctis alijs,martyrũ athleticis inui
debat honoribus,ac ideo machinabatur,ut ui cogeret,nequaquã tamen co-
gere uideretur.nos uero pateremur,nullum tamẽ honorẽ inde, tãquam pro
Chriſto patientes,aſſequeremur. Proh ſtulticia.primum enim ſi latere puta
bat,cuius rei gratia periclitandũ eſſet,& ueritatẽ impoſturis celare cõtende-
bat,cur non ita de honoribus etiã ſentiebat,quod illos hoc pacto longe ma
iores,& ſplendidiores redderet.Deinde ſi nos gloriæ deſiderio periclitari ſu
ſpicabatur,cur id non etiã ueritatis gratia fieri cenſebat? Vetũ de talibus lu
dant apud ipſos Empedocles,& Ariſtei,necnon Empedotimi quidã,& Tro
phonij,ac infeliciũ horum numerus. ex quibus hic quidẽ, quemadmodũ ex
Siculis crateribus diuinitatẽ,ut ipſe putabat acquirere,& ad meliorẽ ſortem
à nobis tranſmitti poſſet, ſandalio chariſſimo,ab igne eiecto teſtatum reli-
quit.haudquaꝙ Deus poſt hominem oſtenſus, ſed homo poſt mortẽ ina-
nis gloriæ cupidus,& à philoſopho penitus alienus, necnon cõmunis etiam
ſenſus expers. quidã etiã ob eandem animi ægritudinem ac philautiã,in ca-
uernis quibuſdam ſe abdidere,inde deprehenſi,non magis ob ſurtiuam de-
ceptionẽ ſunt honorati, quàm propter latendi conatum ignominia affecti.
Chriſtianis uero iucundius eſt,ob pietatem pati,ac omnes potius latere, ꝙ
alijs cũ impietate glorioſos uideri.nam ut hominibus placeamus,breuis pe-
nes nos eſt momenti:at honoris eius qui à deo eſt, ſeu potius pro dei hono
re,omne noſtrũ eſt deſiderũ.nam uere philoſophi,& deum timẽtis, cõmer-
cium cũ honeſtate,propter honeſtũ ipſum,& haudquaꝙ ob inde accidẽtes
diligunt honores.laudabilia enim opera,quæ mercedis gratia,& ob remune
rationẽ fiunt,in ſecundo ab eis cõſtituunt ordine,quẽadmodũ,in tertio,quũ
ſcelera pœnæ fugiũtur timore,noſtra igit͛ ſunt talia,ac ita ſe habẽtia.quæ uo
lentibus perꝙ facile ex plurimis etiã oſtẽdi poſſunt. Iulianus uero tanꝙ ma
gno honore Chriſtianos ſpoliatutus(multi enim ex ꝓprijs affectibus alio-
rum dijudicant mentẽ)bonã noſtrã exiſtimationẽ præ cæteris eſt perſequu
tus.nec tamẽ magnanimiter,ut in alijs accidir perſequutionibus impietatem
ſuam

suam declarauit, neq; regie, sed omnino tyrannice de nobis deliberauit, quo magnificentior eius esset impietas, quum per uim orbis cogeret populum, tyrannicecp dogma omnium dogmatũ præstantius uiolaret. Cæterum admodum seruiliter & ingenerose impietatem ostendit, quandoquidẽ deceptiones & uersutias cogitationibus suis in persequutione cõtra nos intermiscebat. Siquidem quum uictoria ex duabus his consistat rebus, persuasione ac uiolentia, hic quidem id quod erat inhumanius, tyrannidem nempe, populis immisit & urbibus, quibus socordia propter irrationalem & inconsideratum ad omnia impetum magis erat iucunda, uerum haud quaquam edicto publico. Cæterum ne abscinderetur impetus, legem sine scriptis proposuit, uidelicet, q; ita uellet. uerum quod humanius erat & regalius, persuasionem nempe in seipsum tetulit. Quamuis nec illam penitus conseruaret illæsam. haud enim natura permittebat, ut Pardalis maculosam immutaret pellem, uel Æthiops nigredinẽ, aut ignis à calore cessaret, seu malignus humani generis odium poneret, quoniã ab initio homicida extiterat, uel Iulianus à prauitate, qua contra nos ruebat desineret. sed quemadmodũ Chamæleontem facile ferunt uariari, omnescp assumere colores præter candidum, ut interim fabulosum illum Protheum Ægyptium Sophistam omittam: ita & ille omnia præterq; mansuetus erat, & factus est Christianis, eratq; illi humanitas res admodũ inhumana, suadelaq; nil aliud quàm uiolentia, & pro immanitatis excusatione probitas, quo iure uideretur ad uiolentiam confugere, quũ persuadendo nil proficere posset. quod quidem inde liquet, quod apud ipsum parum suadelæ, multum autem erat uiolentiæ, quæ quidem continuò sequebatur, quo nos tanquam in uenatione uel laqueis, uel persequutionibus, aut omnino aliquo caperet modo. & ita ille deliberauerat ac constituerat. Accedebat & illud, quod solũmodo secure, licet ualde impie bellum gereret. Cum manu enim admodũ propinqua & coniuncta, & quæ totius persequutionis conscia erat, prauitatem suam inchoabat. quandoquidẽ impossibile est res adgredi externas, nisi prius domesticæ rectè fuerint constitutæ, quemadmodum nec possibile est exercitum cõtra hostes ducere, quum milites seditione contra ducem tumultuãtur. Propterea etiam aulam immutabat regiam, quosdam enim morte plectebat, alios autem non solum ideo expellebat, quoniã magno Impetatori fuissent fideles, sed & maiori nimis beneuoli, ipsi uero propter utranq; causam inutiles. Quin etiam negocia castrensia, partim per semetipsum, partim uero per præfectos quos sibi magis fideles esse suspicabatur, immutauit, legionescp nõnullas honoribus sibi conciliabat, alias uero simplicitate alliciebat, quo unã solam agnoscerent legem, nempe Imperatoris uoluntatem. sed longe magis, exercitus partem haud minimam, quam aut corruptam inuenit & morbidam, ac tempori tam præsenti quàm priori inseruientem, obsequio demerebat, spemq; iniiciebat meliorem. Veruntamen non omnes ad suam pertraxit sententiam. quandoqui

dem non tantum illi de nobis permittebat,qui per illum nos persequebatur: sed remansere ultra septem etiam milia, qui genua coram Baal non flexerunt,nec imaginem auream adorauerunt, neq; à serpentibus fuere percussi, quoniam in serpentem intuerentur suspensum,& Christi passionibus dissolutum. siquidem multi fuere in potestatibus & sublimitatibus constituti, quos magis credibile erat, tam propter metum quàm spem superati posse: multi etiam ex humilioribus, & numero tantum noti, in quos ille irruens, non secus reiectus est,ac machina quædam haud tempestiue generoso muro admota. Verùmtamen non magis perturbabat effugium, quàm reddebat confidentem, instar captiui insanientis, uoluntatiq; spes, ac si iam superasset,affuit. Porro audacia iam in magnū etiam conuersa est uexillū,quod sub crucis signo pompam agit,in altum q; sublatū exercitum ducit, laborū solutio existens.ita etiam à Romanis quoq; appellatū,& quod reliquis,ut ita dixerim imperat signis,quæ Imperatorū gaudet imaginibus,& quæ uarijs distincta sunt coloribus & picturis, necnon illis signis quæ horrendis extensa draconū hiatibus,in summis uolitant hastis,maculosisq; contexta squamis, gestando inflantur,ac iucundum pariter ac horridū spectaculum oculis præbere solent. Postq; autem illi propinqua ex sententia cessere, periculumq; ut putabar in manibus redditū est melius,cōfestim & reliqua tentare cœpit,stolida & impia,necnon procacia ac magna. Sane tū ne contra tantam sortem, uniuersisq; orbis fructificationē,quæ cunctos occuparat fines,per simplicitatem sermonis stulticiamq; (quemadmodū uos dicitis) præconij,quod sapientes deuicit,ac dæmones cōpescuit,tempusq; cōfixit: illud idem antiquum pariter & nouū existens, quemadmodū uos de dijs uestris portentose quædam finxistis.antiquū quidem paucis,nouum uero multis. antiquū propter obumbrationem,nouū autem propter perfectionē mysterij,quod temporibus proprijs reseruatū fuit. Tu ne contra magnā Christi hæreditatē? (quis enim eras,quātus & unde?) magnā inquā & haud cessaturā,neq; si quidam plus etiā q; tu insanierint, sed semper plus ultra progressurā & altius exurrecturā (diuinis enim credo prædictionibus & uisionibus) quā Christus ut deus condidit, & ut homo hæreditate acquisiuit,quā lex figurauit,ac gratia impleuit,quam prophetæ cōpaginarunt, & Apostoli colligarunt, necnon Euangelistæ coaptarūt. Tu ne cōtra Christi sacrificiū tuis spurcitijs? Tu ne contra sanguinem per quē expiatus est mundus,tuis sanguinis effusionibus? Tu ne bellū contra pacem? Tu ne contra manū, quæ propter te, & per te clauis est confixa? Tu ne contra fel gustū tuum? contra crucis trophæū? contra mortis dissolutionē? contra resurrectionē,tua insurrectione? contra teste nihil testificans? cum Herode persequutor,cum Iuda proditor,præterq; quod in strangulatione haud quaq; ut ille,pœnitentiā ostendisti, Christiq; cū Pilato interfector, & cum Iudæis dei osor. Nūquid timuisti? nūquid ueritus es? hostias pro Christo mactans.nunquid magnos timuisti certatores? Ioannem illum,

illum,Petrum,Paulum, Iacobum, Stephanum,Lucam, Andream, Teclam
quoq;,necnõ alios,qui tam post q̃ ante illos pro ueritate fuot periclitati.qui
contra ignem,ferrũ,bestias,& tyrannos alacriter decertarunt,præseotibusq;
malis ac cõmioatiooibus,tanquam in alijs corporibus, aut corpore careotes
restiteruot.cuius rei gratia?quo pietatem oec uerbo tenus quidẽ prodereot.
quibus magni reposió sunt hooores,& panegyres.à quibus dæmones expel
luntur,iofirmiq; fanaotur,quorũ sunt adparióooes & liberatiooes, quorum
etiam corpora solum,siue tacta,siue ueoerata,eadem possuot quę & sanctæ
animæ.quorum sanguiois aspersiones solum, ac miouta passionis symbola,
eadem faciunt quæ & corpora. hæc tu haud ueneratis, sed dedecore afficis.
qui Herculis pyram,ex iosortunio, & mulierũ admiraris iniurijs, Pelopisq;
carnificioam hospitalem illam, & deo quoq; acceptam, ex qua insigoes orti
sunt Pelopides, humeris quoq; eburnei. pariter & Phrygũ emasculationes,
qui tibijs demulceotur,& sub illatum sooo iniuria afficiuntur.oecnõ ob Mi/
thri honorem tormeota,& inustiones mysticas,sed iustas quidem. In tauris
etiam cædem hospitalem,& apud Troiam regiæ puellæ sacrificium. Meoe/
coeiq; pro Thebanis saoguioem.& postea Scedasi filias in Leuctris.qui La
conicos laudas Ephebos flagellis cæsos,sanguinemq; aris inspersum, deam
oblectantem, castam ac uirginem. qui Socratis cicutam laudibus celebras.
Epictetiq; crus,& Anaxarchi sacculum.quorum philosophia potius necessa
ria erat quàm uolunraria. necnon Cleombroti Ambraciotæ saltum, quum
sermonem philosophicum de anima haberet.Pythagoricamq; super faba/
tum natura decertationem.ac Theani mortis contemptum,uel haud scio cu
ius nã alius qui illius placitis est initiatus, & in ijs philosophatus. Tu autem
sapieotissime ac generosissime, si haud quaquam illa, saltem admirare præ/
sentia,ac Epaminundas,& Scipiones illos uirtute claros inspice. qui cum ex/
ercitu incedis,cibum capiens uilem,qui spontaneum Imperatoris laudas co/
natum. Equidem ad generosam ac philosopbicam animam spectar, ut nec
hostilem inhonoret uirtutem, ac plus tribuat inimicorũ geoerositati, quàm
prauitati ac molliciei domesticorũ. Cernis semimortuos hos,ac sine laribus
uagos: oecnon ob macerationem carnis macilentos, quin & exangues fere,
deoq; propter hæc adpropinquantes, pedibus illotos, humiq; cubaores,
quemadmodum tuus inquir Homerus, quo dæmonem quendam suis lau/
daret fictionibus, infernos hos, sed super inferna elatos: qui inter homines
uersantur, humanis tamen rebus sublimiores: ligatos illos, & tamen liberos:
deteotos, sed iocomprehensibiles: quibus nihil est io mundo, sed omnia su/
per mundum: quorũ duplex est uita, uoa oeglecta, altera autem summopere
exculta, qui propter enecationem immortalitatẽ assequũtur, qui propter dis
solutionem deo adunantur, expertes concupiscentiæ, cum diuioo & impassi/
bili amore, quorũ fons est luminis, quorum & splendor suauis, quorũ ange/
licæ sunt psalmodiæ, & perpetua statio nocturoa, meosq; excessu ad deum

erepta, quorũ est puritas & purgari, nullam mensuram eleuationis ad deum ac deificationis scientes. quorũ & petræ, quorum etiam sunt cœli, quorum deturbationes, atq; throni, quorũ est nuditas, incorruptio tamen indumentum, quorum est desolatio, celebratio uero quę alibi peragitur, quorũ est uoluptatibus uiolenter resistere, & quorũ fruitio indissolubilis & ineffabilis, quorum fletus peccati est diluuiũ, ac mundi purgatio, quorum manuũ extensio flammam extinguit, feras demulcet, enses hebetat, acies inclinat. Sed & impietatem tuã (recte noueris) obturabit, tametsi paulisper sis elatus, & impietatis drama, cum dæmonibus tuis ludas. Hæc autem cur non essent tibi formidanda, ô audacissime, quũ morti sis obnoxius, ac si quis alius? cur non essent retenda? Hęc igitur longe honorabiliora sunt Solonis insatiabilitate, sapientis illius, quem Crœsus Lydio redarguit auro, Socratisq; erga pulchros amore. nam erga pueros dicere erubesco, tametsi mente castitatem simularet: necnon Platonis gulositate Sicula, ob quam & uenditus est, & nec ab aliquo discipulorum suorum est emptus, sed nec à plene Græco: quin etiam Xenocratis liguritione, Diogenisq; scurrilitate, qui dolium inhabitans, sub quo hospitibus stupori erat, licet & ipsi tyrannos ex tragœdia uili pane cibare solerent. Epicuri præterea philosophia, nihil bonũ super uoluptatem definientis. Magnus uobis est Crates, quum sit & philosophicũ pascere, ac dimittere substantiam, similesq; philosophis qui apud nos sunt. Verum iactitat is libertatem præconio, quemadmodum quum quis haud est sapientiæ, sed potius inanis gloriæ amator. Magnus & ille, qui quum nauis procellis agitaretur, omniaq; forent eiecta, gratias se fortunæ habere fatebatur, quæ illum ad uestem misisset tritam. Magnus & Antisthenes, quoniam quum facies illi à contumelioso quodam & proteruo fuisset contrita, tantummodo fronti, acsi statuam quandam erigeret, percutientis nomen inscripsit. ideo forsitan, quo fecentius hominem accusaret. Porro laudas quendam ex ijs qui haud longe ante nos fuerunt, quod tota constitisset die, ut solem adoraret, obseruans forsitan, ut fieret illi propinquior, & occidens orationẽ secum traheret, ac pariter solueretur. necnon in Potidia stationem, quum hiberno tempore tota nocte speculationi indulgeret, ita ut nec frigoris uim propter excessum sentiret. aut Homeri industriam, de Archadica quæstione. pariter & Aristotelis philosophiam, ac assidentiã ob Euripi mutationes, ob quas etiam occubuit. Cleantisq; puteum, nec non Anaxagoræ corrigiam. & Heraditi tristitiam. Quæ nam sunt hæc? & quousq;? Apud nos autẽ haud admirans infinitos quodammodo numero, qui talia & his etiam mirabiliora, per omnem uitam, uniuersumq;, ut ita dicam, orbem philosophantur, uiri pariter & mulieres, uiriliter decertantes, ac solum ibi naturæ obliti, ubi per castitatem & tolerantiam deo seruire oportet, non ex humilibus tantum, & ijs qui semper ob indigentiam laboribus sunt assueti, sed etiam ex ualde aliquando sublimibus & splendidis, tam opibus quàm genere & potentia. qui per uitæ nonitatem,

nouitatem, afflictionibus se ad Christi subdidere imitationem: qui si eloquentia etiam clari non erant, quoniam pietas haud quaquam in sermone consistit, breuisq; sit fructus sapientiæ ex ore prodeuntis, quemadmodum & cuidam Poetæ apud uos est uisum: rationem tamen ducem sequebantur, ac doctrinam operibus ostendebant. Cæterum hæc ille omnia negligebat, & ad hoc unum respiciebat, quo pacto dæmonibus, sæpius eum merito agitantibus, gratificari posset, ac ideo priusquam aliud quid ex rebus constitueret cõmunibus, in Christianos irruit, duæq; res præcipue illũ stimulabant: Galilæi nempe, ita enim Christianos contumeliæ causa adpellabat: ac Persæ, qui in bello fortiter perseuerabant. Cæterum res nostræ adeo illi maiores ac cura digniores uidebantur, ut bellum contra Persas nugas ac ludum putaret, uerum illud haud manifeste ostendebat, sed magna cęlabat cura, perse quutionem autem nostram (intantũ enim insaniebat) semper & coram omnibus iactitare non desinebat. Verum nequaquam intelligebat, omnium prudentissimus & optimus rerum publicarum administrator, quod in persequutionibus prioribus minutum erat id, quod confunderetur & cõmoueretur, quum dogma nostrũ nondum ad multos peruenisset, sed ueritas adhuc consisteret in paucis, cuius tamen splendorem elucescere oportebat. nũc uero salutis sermone iam effuso, & inter nos admodum potentia sua uigente, tentare res Christianorum, immutare & cõmouere, nil aliud erat quàm Romanorum perturbare imperiũ, & Rempublicã omnino subijcere periculis. Quare, nec deterius quid inimici nobis imprecari potuissent, quàm ut talia à uobis ipsis pateremur, necnon à noua hac & admiranda philosophia, & regio imperio, sub quo nos felices redditi sumus, ad aureamq; illam ætatem & ciuitatem peruenimus, bellis & factionibus penitus liberam ac carentẽ. Proinde si populus clementer fuisset gubernatus, aut tributa remissa, uel si noui electi fuissent principes, aut fures coherciti, siue alia fuissent facta, quæ uel tempestiuæ aut intempestiuæ sunt felicitatis & apparentiæ, magnam profecto Rebuspublicis utilitatem peperissent, auresq; nostræ tinnire debuissent, quum talia fuissent laudata. Verũ populi ad seditiones incitati, urbes turbatæ, hominum genera confusa, domus factionibus impletæ, coniugia separata, & cuncta alia quæ mala hæc sequi par erat, quemadmodum & sequuta sunt, haud admodum illi cessere ad gloriam, siue Rebuspublicis ad securitatem, tametsi ei pulcherrima uiderentur. Verum qui nam alius ad impietatem tam pronus est, aut sensus communis expers, qui hæc utilia esse contenderet? Quemadmodum enim in corporibus, quum unum aut duo membra male sunt affecta, haud difficulter reliquis succurritur, sanitatisq; bonum maioribus subuenit partibus, quo celeriter & illa conualescant, quum uero plura dissident & male habent, nullo remedio subueniri potest, quin omnia ægrotent, periculumq; illud iam manifeste se ostendit: ita morbi etiam, qui singulis accidunt subditis, à communi populo, qui melius habet, sunt ab-

 scondendi,

scondendi, quū uero maior pars corrupta est, tum uniuerso imminet periculum: nec mihi secus hoc tempore, ijs qui nos tam capitali prosecuti sunt odio, necnon tantæ Christianorum retributioni euenisse uidetur. Cæterum quia Iuliani improbitas sensibus obtenebrata fuit, ideo tam paruis ꝗ maioribus pariter persequutionē nectere est aggressus. Verum hoc ualde pueri le fuit, ac leuitatis plenum, & nequaꝗ̄ uiri regij, sed neq; alterius cuiusdam uel mediocriter animo fortis quod nominis nostri immutatione, existimatio nem nostram lædi, aut illa nobis contumeliam irrogari posse arbitratus est, tanquā à turpissimis cognominaremur hominibus. Cōfestim enim nomenclaturam nostrā innouare cœpit, Galilæos pro Christianis appellans, & lege etiam ita uocari iubens, quum reipsa, ob Christi appellationem, bonoratissimos nos esse censeamus, ac nomen illius maximā nobis cōferre gloriam putemus. ac ideo ex qua re nos gloria priuare putauit, eadē nos summopere laudauit. nisi forsitan nomenculaturæ uim timuit, quemadmodū & dæmones, ac ideo illam ad aliud transtulit nomen minus assuetum aut cognitum. At nos ipsis nomina haud inuertimus, quū nil magis supersit ridiculum in quod cōuerti possint, utputa Priapos, & phalos prurientes, ac nigripodices, necnon Hircop des, & uenerandum illum Pana, ex omnibus procis unum deum, nomen sortitum ex iniuria, quemadmodum & dignum erat. oportet enim apud illos unum & optimum in multos distribuere, ac unum ex multis fieri turpissimum. Nequaquam igitur ipsis, uel ob res gestas, uel nomina ipsa inuidemus, sed sua fruantur amentia, rebusꝗ; glorientur turpissimis. Igitur si uoluerint, boum illis relinquamus deuoratorem, necnon tribesperum, quo magis illis gratificemur, ita generatū & tam magnificæ generantem, ac decimūtertium subeuntē certamen, quum in una nocte quinquaginta Thestij stupraret filias, quo ex tam egregio facto deus uocaretur. Sane si & nos quoq; noui aliquid, eius instar afferre uellemus, multæ Christianis suppeterent uocationes, lōge ob eius gesta turpiores, magisꝗ; illi cōuenientes. Quid enim probiberet, nos etiā aduersus Romanorum, & ut ipse putabat, orbis Imperatorem, simili ludere cauillo: ac illum, quoniā à dæmonibus deceptus fuerit, Idolianum appellare, uel Piseum, seu Adonium, siue Tauricremum. quemadmodum iam etiam à facundis quibusdam nostris est uocatus. Magna enim se offert copia, ut ex uera historiæ traditione, multa nomina cōfingi aut componi ualeant. Cæterum omnium fuit absurdissimū, saluatorem omnium & dominum, uniuersiꝗ; opificem & gubernatorē, magni patris filium, ac uerbum, conciliatorem, pontificem, & conthronalē, qui propter nos imaginē eius dehonestantes, in terram descendit, ac ignorantibus nobis magnum coniugij mysterium, non solum serui induit formam, sed & in crucem ascendit, quò etiam peccatum meum demortuum perduxit, hunc Samaritanum uocatum, & quod longe deterius est dæmonem appellatū, neq; pudefactum, aut iniuriantes corrupisse, quum ei perquàm facile fuisset, angelicis legionibus,

gionibus, sed & uerbo solo malignos ulcisci. Verum quum ipse in patiendo
contumeliosis, admodum mansuetus esset & mitis, ac etiam pro crucifigenti
bus lachrymas profudisset: plane incõuentẽs fuisset, nos tali appellatione in/
dolvisse, aut pudefactos esse, siue ideo à boni decertatione destitisse, plurisq́;
fecisse sermonem calumniatorũ horum, quàm animarum & corporum, quæ
probe ob ueritatem cõtemnere scimus, salutem. Verum hoc quẽadmodum
antea dixi potius ridiculum fuit quàm acerbum, ac ideo scenæ illud delega/
bimus, quandoquidẽ haud facile eos superabimus, qui cum Proserpina ta/
lia illic ludunt, talibusq́; luduntur. Verum enimuero hoc iam admodum est
improbum ac malignum, quod quum manifeste persuadere haud posset, ty
rannice autem cogere erubesceret, sub leonina pelle uulpinam, aut si mauis
sub Minois facie, iniustissimum absconderet uirum. Nam quo pacto ex/
actius dicerem: mansuete cogebat. proinde alia, ĳs qui ea scribere aut enarra
re uolunt relinquo, quum aliò meus festinet sermo. Cæterum multis curæ fu/
isse arbitror, ut temporis illius, siue Tragœdiã, siue Comœdiam dicere opor
tet, explicare potuissent. quibus pars pietatis uisum fuisset, sermone confode/
re scelestum, quo posterioribus rem talem, & haud latere dignam tradere ua
luissent. Ego autẽ pro omnibus, unum aut duo, exempli gratia, illis qui ad/
modum facta eius admirantur, cõmemorabo, ut uideãt, quo pacto eum lau
de dignum censere possint, cuius nec uituperatio digna inueniri potest. Lex
est regia, num apud cunctos homines, qui regio subsunt imperio, ignoto,
apud Romanos uero summo studio obseruata, publice imaginibus hono/
rare imperantes. Haud enim sufficiunt coronæ, & diademata, purpuraq́; flo
rida, & ut tributa ac præfecturæ enumerentur, ob quæ & subditorum multi
tudo imperio applaudere solet. uerum necesse est, ut etiam Imperatores ipsi
adorentur, quo magis uenerandi uideantur, & non solum ipsi, sed & imagi/
nes eorũ pictæ ac fictæ, ut ueneratio sit inexplebilior ac perfectior. His ima/
ginibus, alĳ aliud quid Imperatoribus appingere gaudẽt, quidã enim ciuita
tes clariores, dona ferentes adiungũt. alĳ aũt uictorias, capiti coronas impo/
nentes. nonnulli militiæ præfectos adorantes, ac principes signis honorãtes.
aliqui setarũ confectiones, aciesq́; instructas. quidã multiplices barbarorũ
deuictorũ, aut pedibus postratorũ, seu cæsorũ figuras. nõ solum enim rerum
quibus maxime gloriantur ueritatẽ, sed & illarũ amant simulachra. Iulianus
uero quid nam machinatus est: qualemúe dolũ Christianorũ etiã robustio
ribus struxit: siquidẽ quemadmodũ cibo admiscent uenena, sic etiam cõsue
tis Imperatorũ honoribus impietatẽ cõmiscuit, in unũq́; Romanorũ leges,
ac idolorũ contraxit adorationẽ. & hãc ob causam Imperatorũ imaginibus
dæmones quoq́; appinxit, tanq́; alias quasdã secundũ consuetudinẽ pictu/
ras, imaginesq́; has populis proposuit & ciuitatibus, pręcipue uero principi
bus gentiũ, quo nemo mali expers remaneret, sed aut Imperatorũ honori/
bus, idolorũ quoq́; admisceretur ueneratio, aut detrectatione imagines im/

 peratoriæ

peratoriæ afficerentur iniuria, quum permixta esset adoratio. hunc dolum, ac tam uafre excogitatum impietatis laqueum, pauci effugerunt, ex rautiori- bus etiam ac prudentioribus, qui & rationem suæ reddiderunt intentionis, Adorauimus, dicebant, tanquã in honorem Imperatoris, licet inique agen- tes, in ueritate autem propter uerum & pium regem periclitantes. Multi ta- men simpliciorum & inconsideratorũ capti sunt, qui tamen ob ignorantiam ueniam sunt consequuti, quoniam arte quadam ad talem impietatem sunt pertracti. Et hæc ita sunt gesta, ac solum sufficientia, ut regis propositum no tent infamia. siquidem haud eadem Imperatoribus ac priuatis conuenire ar bitramur hominibus, quoniam utriq; haudquaquam eadem censentur di- gnitate. Priuato enim, si quid artificiose agit, parcimus: eius enim intentio qui aperte cogere nequit, uenia censetur digna. Regi autem quũ admodum turpe sit ui grassari, turpius etiam existimo ac indecentius, si conatus suos & propositum arte quadam suffurari ausit. Aliud autem quod Iulianus egit, licet eiusdẽ fuerit intentionis & propositi, mensura tamen longe extitit dete- rius & sceleratius, quoniã in plures malũ peruasit, & ideo hoc prædictis ad- dendum censui. Dies aderat donatiui regij siue anniuersarius, seu quod Im- perator improbitatis causa illum designauerat: eo die exercitũ adesse opor- tebat, quo unusquisq; pro dignitate sua ac ordine quem ducebat, honore af- ficeretur. Rursus igitur illiberalitatis scena, rursus impietatis drama, quo hu- manitas inhumanissimo quodam inficeretur ueneno, ac militaris inconside rantia pecunia inescaretur, unà cum insatiabilitate, qua plurimum homines illi laborare consueuerunt. Iulianus igitur præsedit splendidus, splendide de pietate concionatus, immensum machinamentis sapiens subdolis, Melam- pus puto quispiam aut Protheus, omnia existens & factus, ac facile seipsum specie transformãs. At quæ circa ipsum, qualia? & quãto luctu recte sentien tibus digna erant? non solum præsentibus, sed etiam ijs, qui nunc auditu spe ctaculum illud percipiunt. Expositum erat aurum, expositũ & thus, ignisq; iuxta accensus, ac prope aderant præcones, adeo ut forma rei plane credibi- lis appareret, quasi lex ista regij donatiui esse uideretur, uetustioris simul eti- am ac honoratioris. deinde quid? thure adorare oportebat, & ab Imperato- re perditionis suscipere mercedem. Ob rem adeo paruam, tam magnam, & quæ non solum in extremam animarum uergeret interniciem, sed & manife ste impietatem contra deum testaretur. hei facinoris tanti, hei retributionis, uniuersus exercitus unius artificio uenundatur? & qui terrarũ orbem susten- tant, paruo igne, & auro, paruoq; concidunt nidore? ex quibus plures etiam iugulationem ignorabant propriã. & quod erat grauissimũ, aderat aliquis tanq; lucrum consequuturus, qui post lucrum nec sui ipsius compos erat, Im peratoris adorabat dexteram, & quod manũ qua ipse iugularetur adoraret, plane ignorabat. ijs uero qui dolum deprehenderant, nequaquam plus erat, quum semel malo essent præoccupati, legemq; indissolubilem priorem du-

cerent

terent dementiam. Proinde, quæ Persarum myriades, qui nam sagittarij, qui funditores, facinus hoc expiare possent? quod ferrũ militare, & undiq; impenetrabile, quæ nam machinæ murales, quę manus sola, ac tempus unicum, consiliumq; detestandum patrauit? Addo his narrationem prædictis etiam miserabiliorem. feruntur quidã, qui ex ignorãtia fuerant capti, postq; in hanc incidissent calamitatẽ, ac domum reuersi cum sodalibus ad mensæ participationẽ consedissent, inde bibendi consuetudo ad frigidam processisset cõpotationem, tanquam nihil molesti fuissent perpessi, ad frigidi calicis haustum Christũ inuocasse, ac crucis signatione in altũ aspexisse. hic quum quidam cõtubernalis admiratione captus dixisset, quid hoc rei est? Christũ post abnegationẽ inuocatis? ipsiq; semimortui respondissent, & quo pacto negauimus? ac quid noui audimus? ille uero quoniam per ignem inquit, sacrificastis. quumq; id esse Christum abnegare docuisset, confestim è sympo sio tanquã insani ac attoniti exilierunt, zeloq; & ira excandescentes, ac per forum discurrentes, clamabant ac dicebant, Christiani, Christiani animo sumus, audiat omnis homo, & præ omnibus deus, cui & uiuimus & morituri sumus. nequaquã tibi mentiti sumus Christe saluator, haud tuam beatam abnegauimus cõfessionem. nam si manus etiam in re aliqua errarit, animus tamen neutiquã consensit. Imperator nobis imposuit, cuius auro sumus uulnerati. emendabimus impietatem, sanguine expurgabimus. Inde ad regem currentes uociferabãt, ac aurum admodum pueriliter abijcentes, Non dona Imperator suscepimus, sed morti sumus adiudicati: nõ honoris causa sumus uocati, sed plane ignominia damnati. gratiã tuis concede militibus. Christo nos signato, cuius solius subsumus imperio. Pro igne ignem retribue, pro cinere illo in cinerem nos redigito, manus quas male porreximus, detruncato, necnon pedes quibus peruersè cucurrimus. alios auro tuo honorato, quos ac cepisse haud pœnitear. nobis satis est Christus, quem præ omnibus habemus. Hæc quum dixissent, pariter & alios deceptionem agnoscere, ab ebrietateq; resipiscere, ac Christo per sanguinẽ respondere iubebant. His clamoribus quum Imperator grauiter indignatus fuisset, ab aperta tamẽ cæde abstinuit, ne martyres faceret, qui iam quantum in ipsis esset martyres erant: exilio tamen eos damnauit. qua uindicta ingenti illos affecit beneficio, quoniam lõge à suis ablegauit à fœdationibus & machinamẽtis. Sane licet tali duceretur impetu, & eo ad multa mentis uteretur maleuolentia, nequaq; tamen uiri cogitationes firmitudinem habebant, neq; plus proprijs indulgebat cõsiderationibus, quàm dæmoniotum iactationibus: nec sententiam in finem usq;, minus prauitatis arcanum seruabat, sed tanquam Aethnæus ignis in imo montis reconditus sursum tendit, ac ui erumpit in apertum: siue aliud quid hoc est, seu halitus Gigantis supplicium expendentis, eo usq; terribiliter resonans, fumumq; ob prauitatis iudicium eructans, seu spiritus est nimium alicubi assumens augmentũ, ita ut retineri nequeat, sed ex peculiaribus

peculiaribus erũpens finibus,sursum delatus super crateres effunditur excelsos,ac nonnunq̃ subiectam terram incredibili ac horrendo deuastat fluuio: ita & Iulianũ cernere erat, sub initiũ quodãtenus,sui ipsius & cõficti dogmatis dominati,deceptioneq́ res nostras male afficere: ubi uero,aliquãdo irę superabat exæstuatio,haud quaq̃ prauos mores cęlare poterat,sed cõtra deum,& pium nostrũ ordinẽ aperta utebatur persequutione.nam ut ędicta contra sacras ædes omittã,publice proposita,ac priuate impleta, suppilationemq́ munerũ ac pecuniarũ, non magis ex impietate q̃ insatiabilitate, nec non uasorũ sacrorum raptũ,quæ à prophanis manibus conspurcabant,ac super hæc sacerdotes,cum subditis ductos & ligatos, plenasq́ sanguine columnas,manibus laceratorũ ac flagellatorũ circundatas,& colligatas,sagittarios quoq́ per regiones & urbes discurrentes,crudelius ac feruentius etiam eo qui talia imperauerat,quo nos pro Persis,aut Scythis, alijsue barbaris corriperent.Et ne hęc solũ dicam,quis ignorat Alexandrinorũ inhumanitatẽ,qui præ multis alijs, quæ contra nos pueriliter egere, immoderate etiã tempore sunt usi? Populus natura seditiosus & insanus,insuper & hoc cæteris ferũtur addidisse impietatibus,ut sanguinis tam sacrificiorũ q̃ hominũ inundatione,sacras impleuerint ædes.hæcq́ acta esse, quũ illos ductaret quidã è philosophis regijs,qui ex his solũ nomine inclaruit.Quis prætetea ignorat Heliopolitarum cõmilitium egregiũ? quis Gazeorum uecordiã? quum ob illam in admiratione & honore sunt habiti,quoniã bene de Iuliani sensissent magnificentia. Quẽ Arethusiorũ latet dementia? qui cousq́ fuerant incogniti, sed ex illo tẽpore admodũ famosi.facit enim celebres,non solũ actio dextra, sed & malicia,quæ improborũ superat existimationẽ.hi enim dicunt (oportet enim unum referre ex multis , horrore & sacrilegis etiam hominibus dignum) uirgines castas ac supermundanas, & quasi uirorũ oculis intactas,in medium produxisse,uestibusq́ nudatas,ut eas uisu prius iniuria afficerent, concidisse,& bifariam diuidisse. O qualiter tuam tunc Christe longanimitatem fero? Quidam etiam proprijs dentibus male conuiuium peregisse feruntur,sed sua infelicitate admodũ digne.nam iecinora cruda deuorasse,& post illum cibum alium cõmunem ac consuetum intulisse dicuntur. quidam palpantia adhuc uiscera,ante porcos,cibi loco proiecisse, ex suibusq́ elegisse ferociores,ut theatrum exhiberent,ubi cernerentur carnes cum ordeo deuorari ac dilacerari , cibum commixtum, & tunc primum uisum & auditum.quo solum dæmones suos pascere dignus erat is, qui harum rerum artifex existeeat,quemadmodum probe illos ex proprio sanguine pauit,ac uulnere quod accepit per uiscera.tametsi miseri illi se insulse erga talia habeant,neq́ ex impietate sapere norint.Proinde quis nam tam longe ab orbe nostro remotus est, ut ignoret quemadmodũ cum Marco illo admirando, ab Arethusijs sit actum? siue ad quem fama rei tam memorandæ non peruenerit? Hic enim quum per Constantium multa Christianis licentia concessa esset , dæmonum

num quoddam subuertit templum, ac multos Christianos à gentili errore, non minus per uitæ splendorem, quàm uim sermonis ad salutem conuertit. hanc ob causam, magnam sibi iram apud Arethusios, præcipue dæmonum cultoribus concitauit. Quum igitur Christianorum res cõmotæ sunt, gentiliumq; tumescere cœperũt, temporis ille uiolentiã haud effugit. solet enim populus, etiam si ad præsens iram cohibeat, tanq; ignis in ligno delitescens, seu fluuius ui cohercitus, ubi tempus est oblatum, reaccendi & erumpere. Igitur quum is popularem motũ, nil mediocre sibi machinari aut cõminari cerneret, primo fugã inijt, tam ob animi pusillanimitatẽ, quàm legis consilium, quę è ciuitate in ciuitatẽ fugere ac persequutoribus cedere iubet. Decet enim Christianos, non solum res cõsiderate proprias, etiam si magno sint animo ac fortitudine prædití, sed etiam persequentibus parcere, ne forte ipsis acceptum feratur quod hostium periculo non subuenerint. Quũ uero intellexisset multos propter ipsum esse tractos, multos quoq; ut animas à persequutorum conseruarent crudelitate aufugere, nequaquam tulit, ut ipse securus aliorum negligeret periculum, quapropter consilium cepit optimum & sapientissimum, siquidem à fuga redijt, ac seipsum populo offerẽs tradidit, ut eo uteretur ex libito, penitusq; ad temporis se adaptabat difficultatẽ. Ibi ergo quid molesti defuit? quid non excogitabatur grauius? quũ alij cum alijs, ob unius malum, in eandem conuenirent sententiam, nec quispiam ex his qui ei molesti erant, uel philosophicũ illius (& si nil aliud) uenerareturː sed propterea magis indignarentur, quod tantam animi prudentiam, in homine contemptum potius quàm uirilitatem ad pericula subeunda putarent. Ducebatur igitur sacerdos senex, athleta spontaneus, per urbis medium, ætate uenerandus, uita etiã uenerabilior omnibus præterq; persequutoribus & tyrannis. trahebatur aũt ab omni ætate ac fortuna, & non ab illo tantũ, ab alio autem minus, sed indifferenter ab omnibus, uiris, mulieribus, iuuenibus, feniotibus, etiam ab ijs qui respublicas administrabant, & qui inter digniores censebantur. quibus omnibus certamen unum erat ut alius alium atrocitate, in affligendo senem exuperaret, ab omnibusq; pietatis pars censebatur, si multis illum afficerent malis, ac senem superarent athletam, qui pro uniuersa decertaret ciuitate. trahebatur per plateas, in lutum propellebatur, capillis rapiebatur, nec aliqua pars corporis erat quæ non supplicij admisceretur iniuriæ. idq; ab ijs fiebat, qui Mithri pœnas sustinere digni erant. pueris à pueris sublimis remittebatur, qui generosum corpus stilis suscipiebant, ac ludicram repræsentabant tragœdiam. tibiæ ad ossa ipsa pressutis dilacerabantur, restibus lineis detruncabantur aures. tandem à robustioribus ac expeditioribus sporta in altum eleuatus, melle oblitus & garo, uespis & apibus in meridie quũ sol feruidissime incalescere solet, exponebatur. quapropter ille carnes eius decoquebat, infectis uero cibum beatæ carnis (neutiquam enim miseræ dixerim) calidiorem reddebat. Ibi fertur (quemadmodum & literis

literis mandari dignum est) senex ille, sed ad certamen iuuenis, neq; in extremis doloribus alacritatem remisisse, sed in tormentis perquàm iurunde memotabile illud & decantandũ dixisse. tanq; recognosceret symbolũ, quum se sublimẽ, illos uero bumiles & infra cõstitutos cerneret. tantũ superabat superãtes, & adeo longe á tristicia aberat, perinde ac alteri assisteret periclitanti, pompam, & haud quaquam calamitatem rem hanc æstimans. Proinde quis hæc non ueneraretur, si saltem uel mediocri mansuetudine & humanitate prǽditus esset? sed id bomines pios tempus illud haud sinebat, minus regis impetus, qui à populis, ciuitatibus, & principibus nil aliud quàm quod inhumanissimũ esset exigebat: licet multis haud ita uideretur, qui malorum eius morum profunditatem haud cognoscebant. & tales nobis res fuere constantis illius senis. & quamobrem? quum nec aureum unum tortoribus relinqueret, nempe, ut manifestũ fieret se omnia hæc pietatis causa tolerasse, donec tandem grauissimam templi facerent repetitionem, omne ab eo aurum impensum exigentes, aut ipsum templum reædificare iubebant. sed uidebatur mãdati impossibilitas, potius quàm animæ pietas certamini huic resistere. quumq; eos ex parte constantia sua uicisset, semper aliquid à summa exactionis subducens, demum eò deuentum est, ut ualde parum esset quod peteretur, & quod facile exolui posset: eratq; certamen utrinq; æquale, his quidem ut uincerent, ac saltẽ aliquid acciperent: illi aũt ne uinceretur, ac penitus nil persolueret: licet multi adessent, qui plus etiã pro homine se soluere uelle offerrent, non solũ pietate sed inexpugnabili & insuperabili hominis cõstantia moti. tũ manifeste apparuit, nõ pecuniæ, sed pietatis gratia certamen conflatum esse. Cæterũ num hæc mansuetudinis seu clementiæ, uel è conuerso atrocitatis potius & inbumanitatis sint indicia, expediant nobis ij qui Philosophum admirantur regem. ego enim neminem de iusta ac uera responsione dubitare arbitror. Cæterum nondum addidi, quod Marcus bic unus ex his erat, qui impurum saluauerant Iulianum, & clanculum subduxerãt, quoniam totum genus eius periclitabatur: ob quam rem forte solam, iuste hæc perpessus est, ac plura pati dignus erat, quoniam tantum malum, quamuis inscius, uniuerso saluasset orbi. aiunt aũt propter hęc eũ qui tum præses erat, ac religionẽ sequebatur gentilem, licet moribus gentiles longe superaret, etiam optimos, & qui olim & nunc quoq; laudantur, audacter Imperatorem ita alloquutum fuisse, quum non ferret naria uiri supplicia, fortitudinemq; adeo constantem. num quid nos pudet Imperator? quod adeo ab omnibus uicti sumus Christianis, ut ne senem unũ superare possimus, qui omnia pertulit tormenta? uerum haud superare, forsitan non magnum: at uictos discedere, nónne hoc extremæ est calamitatis? Cæterum ut uidetur eisdem, præsides confunduntur, reges autem ornantur. ueruntamen hæc facientibus magis quàm patientibus sunt miseranda. Et hæc quidem ac talia apud Arethusios sunt gesta, ut Echeti & Phalaridis inhumanitas parua fuerit ad illorum

crudelitatem

crudelitatem cõparata,seu potius illius,qui talia persuasit ac preparauit,quãdoquidẽ gemmina sunt seminis,tempestatisq; naufragia. Cæterũ reliqua qualia fuere & quanta? quis mihi Herodoti aut Thucydidis dabit ocium & linguam, quo uenturo tempori,uiri tradam prauitatẽ, nasciturisq; hominibus temporis illius notem explicationes? Taceбo Orontem,& nocturnos mortuos,quos fluuius ille Imperatori celabat,defunctorũ mole coartatus,& interfectorum corporibus defluens incertus. quandoquidem quæ sequuntur conuenientius est referre. Omittam & Imperatoria loca concaua ac abdita,necnon ea quæ in lacubus ac puteis,fossis quoq; sunt repetra,cuncta enim malis thesauris & mysterijs fuere referta, nõ solum puerorum concisorũ & uirginum, tam animarum reuocandarũ,quàm uaticiniorum gratia,hostiæ haudquaq; legitimæ, sed & eorum qui pro pietate peridi tati fuerant. Proinde & ea illi si uidetur concedamus,quorũ ipsum quoq; pudebat:nam licet illa mediocriter etiam faciebat,plane propter cælandi conatum ostendebat,quod nequaquã decorum esset,ut scelus illud propalaretur. Cæterũ quod & Cæsarienses nostri magnanimi illi, ad pietatem feruentiores, ita ab ipso exagitati & iniuria affecti sunt, exprobratione forsitan haud sunt digna: sed iustius de fortuna cõqueréndũ uidetur,quod fortunato tempore,tam infortunate ad talem cesserit retributionem:quandoquidem & iniusticiæ,quũ dominatur,aliquid concedere oportet. Porrò quis ignorat,quemadmodum populus quidam cõtra Christianos insanierit,ac multam cædem perpetrauerit,pluraq; fuerit cõminatus: deinde quũ gentis præses medium iter inter leges & tempus ingressus esset,existimans huic quidẽ inseruire,illas autẽ mediocriter reueteri oportere, ac ideo plures Christianos in uincula coniecisset, paucos autẽ Græcos, quoniam illos honoraret, regi delatus, ac reus factus, ignominia propterea notatus est,& tanquã uiolator cõdemnatus:quumq; leges prætendisset,quibus confisus iudicasset, parum absuit quin capitalem etiam subijsset sententiam:tandem uero Imperatoriam cõsequutus clementiam,exilio est damnatus. Sed & sententia repetenda est, tanquam admiranda & humanitatis plena. Quid magnũ foret,iustus inquit iudex, & Christianos nequaquam persequens,si etiam manus una Græca,decẽ cõcidisset Galilæos? Nunquid hæc crudelitatis sunt manifestæ? nũquid persequutionis præludia certa, ac longe ijs quę publice sũt proposita clariora ac formidabiliora? Quid enim interest, si Christianis publice periculum inscribatur, aut quis ob Christianorũ persequutionem iocunditate afficiatur? magnumq; crimen mediocritatis conseruationem esse censeat? nam regis uoluntas citra scripturam, legis etiam uim obtinet,ui sua præualens,& longe scriptis illis fortior,quibus potentia nõ succurrit. Cæterum qui res illius gestas uenerantur, & nouũ ex illo nobis deum consingunt,suauem & clementem, haud quaquam publico edicto, & ab illo promulgato, Christianos persequutionem sustinuisse, & omnia quæ persequutoribus uisa sunt,perpessos esse asserũt,causas ipsas persequutionis omit-

tentes. atqui nemo hydram ideo ciuram dixit, quod nouem capita pro uno produxerit, si quid fabulæ est credendum: neque Patariecensem Chimæram, quod tria habuit & ea diuersa, quo appareret terribilior: seu Cerbetum infernalem, quod totidem fortitus sit, ac ea similia: uel marinum malum Scyllam, quod sex in circulo prædita fuerit, admodum fugiendis: cuius etiam superna pulchra fuisse dicuntur & humana, usque haud iniucunda, uirgo enim erat, ac cognatum quid nobiscum habens: sed reliqua capita canina & monstrosa erant, ac nullius precij digna, quæ classes etiam totas rapiebant, ac quantum ad periculũ pertinebat, nihil ab opposita Charybdi differebant: nisi tu sagittariorum & funditorum iacula ac lapides, & nequaquam funditores & sagittarios ipsos accusare malueris: aut etiam uenatorum canes, seu ueneficorum medicamenta noxia, necnon cornutorum boum cornua, aut ungues ferarum dilaniantium, qui uero talibus utantur, extra causam ponere uolueris, nec participes censere eorum quæ perpetrate fuerint ausi. Cæterum talia plane ratione carent, ac sophista aliquo indigent, qui eorum pattocinetur malis, ac ui sermonis id quod uerum est cooperiat: licet seipsum abscondere haud possit, etiam si multum se obtorqueat, & cogitatione in omnes uertat figuras, aut orci (ut dicitur) galeam induat, siue Gygis usus annulo, aut fundæ strophe seipsum decipiat. è diuerso enim quanto plus fugere & euadere conatur, tanto magis à ueritate & prudentioribus capitur iudicibus, tan quam ea faciat & audeat, quibus neque ipse tanquam uit iustus astipulari possit, adeo facilis captu est improbitas, & ubique sibi ipsi incidens. Sed esto quod ea quæ iam faciebat, haud talia, & tam longe à tegia abessent nobilitate & magnificentia: at quæ deinde facere delibetauetat, humaniota & magis regia, multo etiam digniota etant, si prædictis nõ fuissent inhumaniora. quemadmodũ enim quũ se draco mouet, squamæ quædam horrent, aliæ super horrent, nõnullæ mox horrebũt, sunt & aliquæ quæ à motu cessate nequeunt, etiamsi eo usque quieuerint: aut si mauis, quemadmodũ fulmine quædam iam tanguntur, alia autẽ denigrantur, quoad tandem & illa quoque uis mali occupet: ita & à Iuliano quædam præter leges agebantur, quædã spe & minis contra nos designabantur, & hæc adeo absurda & à cõsuetis aliena, ut ex illius cogitatione sola adinuenta esse deprehenderent. Erant & aliqua de quibus adhuc cõsultabat, & ad opus perducere cupiebat. Sane licet multi ante illũ fuerint persequutores, & hostes Christianorũ: attamẽ quæ nec Diocletianus, q primus Christ anos affecit iniuria, neque qui illi successit, ac eũ impietate superauit Maximianus cogitauit unque, nec Maximinus post illos & super illos persequutor, cuius imagines publice erectæ adhuc persequutionis illius symbola ferũt, corpusque notant infamia. hæc Iulianus deliberabat, quemadmodũ secretorũ illius sodales & testes propalatũt, cohercitus tamẽ est dei clementia, ac lachrymis Christianorũ, quæ multæ iã, & à multis erãt effusæ, quũ solũ hoc cõtra persequutorẽ habetẽt remediũ. Hæc aũt erant quæ animo cõ

ceperat.

ceperat,ut Christianos omni loquendi priuaret libertate,eosq; ab omnibus eorum prohiberet côuentibus,concionibus,panegyricis ac iudicijs, ita ut nec alicui licitũ foret his uti,nisi qui in aris corám pośitis adoleuisset,sicq; ob tem tantam mercedem persoluisset ingentẽ. Proh leges,& legumlatores,& reges, qui tanquam cœlorum pulchritudo,ac solis splendor, necnon aëris spiratio, omnibus communi expositi estis clementia,& abunde quidem: ita'ne legum usurpationem omnibus potitis hominibus liberis æqualem,& uniuersaliter uenerandam, ut Christianos priuare decernatis,ne tyrannicę etiam oppressi,pœnas exigere ualeant,minus ob pecuniæ damnum illatum,uel quũ aliud quid paruum seu magnum contra interdictum sunt perpessi, sed ut extorres agantur,& interficiantur, & tantum non à respiratione prohibeantur? Verũ hæc patientibus maius recte agendi studium, & ad deum suppeditabant fiduciam: facientibus autem, iniquitatem maiorem & ignominiam. Et sermo quidem homicidæ illius,& desertoris, & uiolatoris, & legislatoris, seu ut magis proprie dicam inimici,& nostrorum sermonum censoris,admodum sapiens erat:nam in lege nostra contineri asserebat, ne nos uindicaremus, nec iudicaremus, ne quid possideremus sub initium,ne quid propriũ duceremus, sed ut alibi uiueremus, præsentiaq; ac si non essent contemneremus, malum pro malo non redderemus,neq; si quis maxillam percuteret, sed potius parceremus, & aliam præberemus uerberanti, tunicamq; post pallium exueremus: forsitan & his quoq; addidit, ut pro offendentibus oraremus, ac optima uellemus persequentibus. Cur hæc autem non deberet exacte cognoscere, qui olim diuinorum eloquiorum lector fuerat,& qui magni gradus honore decoratus,quiq; martyres templis ac delubris honorauerat? Cęterum hoc pręcipue miror,qui fieri potuerit,quum tam diligenter in his sit uersatus,quo pacto ignorauerit,aut data opera prætererit,quod malus male perderur, & omnium maxime qui deũ abnegauit, & quod illo maius est,firmiter in professione permanentes expellere contendit,talibusq; inuoluit malis,in quæ ipse dignissimus fuisset incidere. Proinde si nos tales ex legis forma esse debere censet,& ita obnoxios esse ostẽdere potest,ut in præscriptis maneamus mandatis: sibi uero iniunctum esse,ut si etiam bonũ illud assequi possit,pessimus tamen cum deis suis remaneat, sicq; habitus in duo hæc dirimantur, uirturẽ nempe & prauitatem, & nobis meliorem congruere partem, ipsis autem deteriorem relictum esse asserat:dicat hoc,& sub inimicis etiam testibus, & qui nostra persequuntur,uincemus. Si uero aliquam probitatis & humanitatis partem sibi uendicant, sermone saltem, si non operibus ipsis, & si non adeo sunt impudentes, etiam si admodum praui existant, malisq; gaudeant dæmonibus,ita ut affirmare ausint improbitatem hęreditario iure ad eos pertinere, ostendant ubi & quomodo iustum sit, nos etiam in patiendo fortes esse debere,ipsos autem neq; parcentibus parcere. Proinde ita considerate,quũ aliquando tempus esset, ut & nos potentia præualeremus, uosq; ex his alia

aliter transgrederemini, & in ea committeretis, quid nam tale nobis in rebus uestris, à Christianis, quemadmodum multifariam à uobis Christianis accidit? qua nam loquendi libertate uos priuauimus? in quos populum immisimus sæuientem? quibus præsidentes plus quàm impositum erat exegimus? quibus animarum iniecimus periculum? sed potius quos nam à præfecturis, aut alijs abegimus honoribus, quæ optimis debentur? & ut breuiter dicam, cui talia intulimus, qualia multa contra nos ausi, aut nobis comminari estis? uerum ne uosipsi talia de nobis dicetis, qui nostram accusatis mansuetudinē & humanitatem. Deinde ô omnium sapientissime & prudentissime, cur non & hoc consideras, qui Christianos ad summum uirtutis coarctas? quod lex nostra in quibusdam ita necessitati est subiecta, ut contrauenientibus periculum immineat, in alijs autem necessitatem non habet, sed electionem, quę ijs qui illam obseruant, honorem & retributionem confert: qui uero eam nō obseruant, haud ideo periculo fiunt obnoxij. Si igitur possibile existeret, ut omnes essent optimi, & ad summum uirtutis culmen ascendere possent, hoc quidem præstantissimum esset ac perfectissimū: quoniam autem diuina ab humanis sunt segregata, ac impossibile sit, ut hæc haudquaquam optimis participent, illa autem magna sint si mediocritatem etiam assequantur. quid tibi uis? quum ea lege sancis, quæ nequaquam sunt omnium: aut cur eos damnare oportet, qui illa non obseruant? quemadmodum enim qui supplicio dignus non est, haud ideo præconium meretur: ita & qui præconium non meretur, iam supplicio est dignus. Verū oportet ut in terminis nostræ philosophiæ uinumque nostratum maneamus, ac ita quod rectum est petamus. Cæterum rursus mihi sermo de sermonibus repetendus est: haud enim facere possim, quin hoc sæpius repetam, illisque pro nimbus patrociner. Etenim quū multa sint & grauia, ob quæ ille digne odio haberi meretur, in nulla tamē re magis, quàm in hac deliquisse uideri potest. Mecū igitur indignetur, quicunque sermonibus gaudet, & hoc pariter fungatur officio: nam me quoque ex illorum esse numero haud quaquam negabo: alia enim uolentibus reliqui, diuitias, nobilitatē, splendorem, potentiam, quæ infernæ sunt reuolutionis, deliciæque somniorum: solum autem sermonem sum amplexus, nec ęgre fero labores tam terrestres quàm maritimos, qui illum mihi compararunt. Mihi itaque & ijs qui amici sunt, sermonum uis existat ac copia, quod primū cum primis amplexus sum, & adhuc amplector: de rebus loquor diuinis, ac spe extra uisibilia constituta: ita, ut si res etiam familiaris admodum, iuxta Pindarum premat, necesse tamē mihi sit de his sermonem facere: nam & ualde iustum est, ita ut ignorē an iustius sit aliud, quàm sermone pro sermonibus gratias reddere sermonibus. Vnde igitur tibi in mentem uenit ô omnium leuissime, & insatiabilitatis extremæ, ut sermone priuares Christianos? Hoc enim haudquaquam ex cōminatis erat, sed iam lege sancitis. Vnde & cuius rei gratia? qui nam Mercurius tibi rationis causa fuit (quemadmodum tu dicis) qui hoc menti

menti tuæ infudit: qui nam præstigiatores praui ac dæmones ituidi? Verū si cupis,& huius nos rei causam proferemus: oportet enim te quū multa & illegitima attentasses mala, ad hoc & finientem impelli, ac manifeste prolabi, ut ubi potissimum sapere putabas oportere, ibi maxime te turpiter agere ignotares,& ratione carere argui posses. Responde enim,quid sibi hoc uult edictum:& quæ ratio de sermonis innouatione: & si iuste dicere uisus fueris,nobis quidem persuaderi patiemur,nec reprehendemus.etenim quemadmodū cum sermone uincere,ita & uinci pulchrū esse didicimus. Nostri, inquis, sunt sermones & græcissare, quorum & deos colere: uestra autem est irrationalitas & rusticitas,& nihil præter credere,uestræ est sapientiæ. Cæterū nō ut arbitror hoc dedidebunt,qui apud uos Pythagoræ profitentur philosophiam, quibus, ipse dixit illud,primū & maximum est è dogmatibus, & aureis uerbis,aut etiam plumbeis præstantius:post primam enim & initiandis decantaram taciturnitatis philosophiam, quo sermonis mensuram silentio exercerent,præscriptū ipsis erat, ut si quis eos de dogmatibus suis interrogaret, aut de eorum demonstrationibus rationem aliquam exigeret, nil aliud responderent,quàm quod ita uisum fuisset Pythagoræ,essetq; assertio illa,dogmatis ratio inculpabilis ac irreprehensibilis,ac ideo.ipse dixit illud,apud eos eandem uim obtinet,quam apud nos uerbum credo,quamuis in syllabis ac uerbis diuersis,licet illud comicis cauillis incessere nō desinatis.exigit enim ratio ne fidē denegemus ijs quæ à diuinis dicta sunt hominibus, habeaturq; pro rationis demonstratione fide digna illorū relatio,omni ui rationabili & irrationabili ualidior. Sed esto,q; & hoc ex nostris,cōuicijs sit dignū:quo pacto ostendes sermones tibi esse differentes:si aūt & tui discrepāt,cur nō etiā illud idem iuxta tuam legislationem & irrationalitatē nobis concedis:cuius enim græcissandi sunt sermones? aut quo nomine uocantur seu cognoscuntur? ut tibi nominis uim dispartiar,quemadmodū habeas circa æquiuoca & manifesta, nū ea sola appellatione sunt diuersa aut etiam diuersis,seu alia alijs? Aut enim linguam religionis propriam esse dicis,aut gentis scilicet,ac eorū qui illam sub initium inuenerūt? Si igitur religionis esse censes, ostende ubi & in quibus sacrificijs græcissare sit legitimū,quemadmodū immolare,in quibusdam proprium est,& dæmonum quorundam.haud enim eadem conueniūt omnibus,nec uni omnia, neq; eodem modo , quemadmodū uestris uidetur sacerdotibus,& sacrificiorum peritis:alicubi enim,ueluti apud Lindios pium est boum excerari deuoratorem, crediturq; in dei cedere honorem, si multa in eum iacta fuerint conuicia: aut apud Tauros hospitum mactatio, uel Lacedæmonios puerorum super altari flagellatio: seu Phrygibus pium est sub tibiarum cōcentu incidi, aut saltationibus effœminari:siue alijs puerorū turpis amor:nonnullis etiam scortari:aut quæcunq; alia sunt mystetia, ne singulatim cuncta enumerem:ita & græcissare cuius nam dei aut dæmonis est precipuum: quod si alicuius etiam est, nondū tamen constat,quod ideo Græcū

αὐτὸς ἔφα

 sit, aut

fit, aut cõmune illud, alicui apud uos deorum seu dæmonum sit separatum, quemadmodũ multa alia cõmuniũ sacrificanda sanxistis: quod si haud istud dicis, sed linguę, tanquam uestræ illud uendicas, ac ideo nos longe abigis, tanquam ab hæreditate paterna, & nihil ad nos pertinente, primo haud uideo qualis hic sit sermo, aut quomodo hoc dæmonibus adplicare poteris. etenim si illi lingua etiam græcissant & religione, nõ tamen ideo accidit, ut & religionis sint sermones, aut nos propterea iuste extra illas scribamur. Verũ & hoc uestris sermonum artificibus male concludere uidetur, nõ enim si ambo circa idem, ideo & eadem inuicem sunt ambo: aut ita, si aurifusorem eundemq; pictorem proponamus, num ideo aurifundendi ars in picturã, aut pictura in scientiam fundendi uertetur? Atqui multa talia sunt deliria. Deinde te ô rerũ Græcarũ & sermonum studiose interrogabo, num omnino nos à græcissando prohibeas, ita ut etiam à uulgaribus & pedestribus uerbis, & quæ in usu sunt multorũ, nos arceas, aut ab elegantia ac redundantia tantũ, utpote, quã nemo nisi eruditiõe excellat, assequi possit? Si igit huius gratia? qualis nã est exhęredatio, quũ uerba illa horrendus, & resonare, & an, & utiq;, & quędam, & omnino idiomatis sunt tantũ: alia aũt in Cynosarges abijcienda, quemadmodũ olim nothi. Si autẽ simplicitas sermonis, & inconcinnitas græcissando similis est, cur nõ & ob hac nos prohibetis? ita enim habet, ut de his altius & perfectius tecũ philosopher: etenim si diuinæ quædam sunt uoces, ex instrumentis uocalibus prodeuntes, & per aërem effusæ auribus influunt nostris, longe meliores & clariores (rideo enim ueneranda illa uestra Moly, & Xanthon, & Chalcida) quæ per nudas notiones inuicem coeũt, & in cogitationes & conceptum nostrũ incidunt, illas nostras dicere nequaq; conuenit: nostrũ uero tale est, ut nõ solum uox sit inuentorũ, sed omnium quæ participant: nõ ars quædam aut exercitatio, quã considerare uelis: sed quemadmodũ in harmonia artificiali & musica, alius est sonus intensus, aut remissus, quũ alia quædam chorda pulsatur, omnia autẽ unius sunt moderatoris & artificis, ad unã harmoniæ suauitatem tendentia: ita & in his opifex & magister sermo, in aliis quidem alius cuiusdam opificij aut artis proposuit uirtutem, cuncta aũt in mediũ posuit, omnibus cõmuni ac humano cõmercio uti uolentibus, uitam nostram colligans, illamq; reddens humaniorem. Tuum autẽ græcissare, dic mihi, quid nam? nõnne Phœnicum sunt literæ? aut ut quidam putant Ægyptiorum, siue illis etiam sapientiorum Hebræorum, qui & legem literis à deo tabulis inscriptam esse credunt. At tuum atticissare, ludere, & numerare, necnon digitis, mensuras, & pondera computare, ac etiam ante illa, bellica, & acies instruentia, cuius nam sunt? nõnne Euboensium. quandoquidem Euboicus erat Palamedes, rerum multarum inuentor, ac ideo inuidiæ obnoxius, ob sapientiámque in iudicio accusatus, & ab ijs qui ad Ilium militarunt, damnatus est. Igitur si Ægyptij & Phœnices seu Hebræi, quorum scriptis nos ad nostram utimur doctrinam, aut etiam ij qui Euboam incolunt insulam, lite-

ſam, literas ſibi iuxta tuum argumentum, tanquam peculiares uendicauerint: quid faciemus,aut quomodo iuſte illis reſpondebimus,domeſticis capti legibus? num illis penitus nos priuari,& inſtar graculi nudos,ac alienis depoſitis pennis deformes eſſe neceſſe erit? Atqui cur nõ potius uetulæ illius exiſtunt: quæ à præterennte quodam ut ſerũt percuſſa, inde ictus uiolentia admodum cõmota,uerſum protulit fortuito,qui à iuuenture exceptus,ac diligẽtiori cura emendatus, admirandæ illi tuæ poeſi initium dedit. Quid autẽ de alijs dicam? Etenim ſi armis alte gloriaris, à quibus nam generoſiſſime ea es ſortitus? nõne ex Cyclopibus? à quibus & ars inuenta eſt ferraria. Quod ſi tibi purpura ex omnibus magnum eſt,& maximũ, ob quam tu adeo ſapis, & tales leges condis: tur non illam teddis Tyrijs, apud quos paſtoralis canicula,quũ cõchilia deuoraſſet,ac labra ſanguine infeciſſet,paſtori coloris florem oſtẽdit, ac ideo uobis regibus ſuperbũ hoc & malis luctuoſum tradidit indumentũ? Sane quid de agricultura nauiumq́ꝫ dicemus ſtructura? nũ Atbeniẽſes nos ab ijs depellent, Cereres, Triptolemos,& Dracones enarrantes,Celeos item,& Icarios, necnon uniuerſam circa hæc mythologiam,quæ & turpia uobis ex ijs fecit myſteria,uere nocte digna? Cæterum alia cõſulto pretereo, & ad ſtupidatis tuæ caput ipſum , ſeu potius diuinã recurro blaſphemiam. Porrò unde tibi initiari illud & initiare,necnon Thracũ ceremoniæ? Etenim à Thracibus illas ſumptas eſſe, uel nomẽ tibi perſuadeat. Immolare aũt,nõnne à Chaldæis ſiue Cyprijs ortũ habuit? Aſtronomiæ uero ſcientia, nõnne Babyloniorum eſt inuentũ? quemadmodũ Geometria Ægyptiorũ. Magorum autem ſuperſtitio nõne Perſarum? At per ſomnium uaticiniũ,quorum nam eſſe audis quàm Telmiſeorum? ſicut & auguria,nequaq́ꝫ aliorum ſunt quàm Phrygum,qui primi auium uolatus obſeruarunt & motus. Et ne longius ſermonem protraham,unde tibi hæc ſingula? & non unum ex ſingulis, quæ omnia in unũ collecta,myſterium cõſtituunt infelicitatis. Cur igitur ſuſciperemus cuncta,ſi in primos ſuos reciderent inuentores, ac nihil baberent manſueti,præter maliciam,& circa numinis culturam innouationẽ iſtam. Verum enimuero ptimus Chriſtianorum imperatotum à domino tuo deficere deliberaſti,nõ ſecus ac ſerui,ut ferunt,olim à Scythis. Atqui admodum decuiſſet,ut tibi edictum hoc iuxta definitiones tuas & leges fuiſſet diſſolutum, quo à moleſtijs liberati,Romanum turſus imperium in antiqua felicitate nobis cernere licuiſſet,omni inteſtina purgatum ſeditione, quod quidem omni bello externo formidabilius eſt,& magis fugiendum, quantũ plus etiam cauenda eſt domeſticæ carnis quàm alienæ cõſumptio. Porrò ſi hæc tibi nimis maleſice palliata,ac à regia magnificentia aliena eſſe uidentur: age adducam tibi his utiliora,certo etenim ſermonem noſtrum magnum exiſtete, dogmatibus teſtimonijsq́ꝫ ſupernis,eundem ueterem & nouum,ueterem prophetarum prædictionibus,ac radiantibus diuinitatis motibus, nouum autem ultimæ dei apparentiæ,huiusq́ꝫ & circa hanc miraculis maiorem etiam & notio-

rem, traditis & huc usq; seruatis ecclesiæ figuris: igitur ne & hoc scelus remaneat improperatũ, quid machinatur & quid facit? imitatur Rapsacem Assyrium, is enim dux erat regis Assyriorũ Senacharib, contra Iudæam exercitũ ducens, ac multa ui & manu Hierusalẽ obsidet, assidensq; urbi, postq; illam ui capere nequit, neque ipsi in ea aliquid de proditione succedit, sermonibus blandis & eiusdem linguæ, ciuitatem subijcere cõtendit: quod quũ obsessi intelligerent, primũ recusasse dicuntur, iubentes ut Syriace cum illis, & nequaq; Hebraice loqueretur, ne forte quempiam linguæ blandicijs ad seruitutem sollicitaret. Illud idem & Iulianus facere deliberauit, siquidẽ scholas per totam ciuitatẽ erigere paratus erat, gradusq; & præsidentias, necnon subsellia, Græcorumq; dogmatũ lectiones & explicationes, quæ mores dirigerent, & quæ etiam secretiora aperirent, cupiensq; in parte formam, & mediocrem delinquentium correptionem instituere, iuber ijs, quæ essent perfectionis ac manifestæ disciplinæ nostræ. Insuper diuersoria & hospitalia struere iussit, necnon sacraria & uirginum domicilia, infirmorũ item ac indigentium curam egit, pariter & aliorum, quemadmodũ & nos epistolis facere solemus cõmendaticijs, quibus pauperes de gente in gentẽ dimittimus, quæ quidem præcipue ex nostris admirationi ei erant. Hæc itaq; animo uoluebat, nouus dogmatista ac sophista. Cæterũ haud scio an nobis ad lucrũ cesserit, quod uiri conatus nec perfici, neq; ad effectũ perduci potuit, & quod tam cito à consilijs eius ac suorum liberati fuimus: an potius illi ad insomnia talia progresso, ostensũ enim fuisset, quid inter motus humanos ac simiorũ interesset imitationes: nam & illi humanas quasdam deceptiones imitari feruntur, quæ subdole sunt instructæ, quibus & capiuntur, quum ad imitationem nostræ industriæ pertingere nequeant. Etenim haud adeo equa Thessala, aut mulier Lacena, siue uiri qui Arethusæ aquam bibunt, Siculos dico, quemadmodũ de illis est uaticinium, eximium cognationis suæ retinent, quemadmodũ Christiani honestissimos mores, decentissimasq; suas obseruant leges, quas nemo alius qui nos sequi cupit imitari potest, quandoquidem talia haudquaq; humanis potius cogitationibus, quàm diuina potẽtia, temporisq; firmitate suas acquisierũt uires: nihil autem prohibet admirandam hanc illorum fictionem & refictionem, tanq; in scena speculari & perdiscere, quis nam ipsis doctrinæ sit modus, aut qui finis cõtentionum eorum, quemadmodũ Plato in libris de republica inquit, ac ideo opiniones ipsos mouentes inspiciamus. Igitur quũ uniuersa philosophia in duas partes sit diuisa, speculatiuam dico & actiuam, sitq; hæc sublimior, sed difficilior, illa uero humilior, utilior tamẽ, ambæ nobis partes æque probantur. Speculatiuam enim ad ea quæ illic sunt peregrinantem facimus, actiuamq; speculatiuæ fundamentum constituimus. haud enim possibile est quenquam sapientiæ fieri participem, qui per sapientiam haudquaquam immutatur. illis autem, quid ex utrisq; ridiculosius aut debilius uideatur ignoro, quum nequaq; ex inspiratione diuina potentiam habeant consistentiæ.

ſtentiæ,quemadmodum radices quę in aqua fluctuant,firmitudinem nō ha
bent.Cæterū iam beatitudinem eorum tangamus, quo paucis cum ludenti/
bus,ipſis & fabula fingentibus,tanquam in multis dramatis collndamus,co/
puleturq́ꝫ gaudium cum gaudentibus,ac cum flentibus collachrymatio,cum
delirantibusq́ꝫ toleret́ deliratio: nam & poëtæ riſum in lachrymis agnoſcūt:
ſit igitur theatrum decorū, uel potius ignoro, quo nomine iubeant ut domū
floſorum uocemus:clament igitur præcones,populus conueniat, ſubſellia occu
pet,ſiue canicie,ac ætate,aut publicis excellāt officijs, uel genere & gloria ſint
conſpicui, ſapientia inſuper ex infernis contexta, & quæ plus habet delecta/
tionis quàm ueræ pietatis,& ita nos cum illis agemus. At quid ipſi deinde ſa
ciant?ſuos depingant præſides,purpura eos adornet, & uita,necnon corona/
rum flores, & pulchritudo,quandoquidem ſæpius cognoui, quantū affectēt
ornatum, & ſuper priuatos eminere, tanquam id quod cōmune eſt & pede/
ſtre habeat contemptum : at ſuperbum & difficulter adipiſcendum cōtineat
id quod eſt fide dignum.proinde aut huc ad nos uſq; deſcendant,ac non ar/
bitrentur,quemadmodum & nos, elatum illud ſub ſpecie magis quàm mori
bus,ipſos decere.apud nos enim breuis eſt ratio apparentium,& rerū picta/
rum:maius autem nobis eſt negocium circa hominem internum,& ut ſpecta
torem ad intellectum dirigamus.quod potius & multos docemus.& hæc ita
ſe habent. Sed quid inde?exhibebis eis interpretes, eloquiorum ſcilicet diui/
norum, quemadmodum ipſi dicere ſolent, libroſq́ꝫ apertos, tam theologi/
cos quàm morales.Sed quos nam? dic mihi & quorum? pulchrum ipſis eſt
decantare Heſiodi Theogoniam, belláque & pugnas ibi contentas, Titanos
nempe,Gigantes,cum nominibus & rebus horrendis Cottos,Briareos,Gy/
ges, Encelados, Draconipedes illi ueſtri & fulminiferi ſunt dei, cum inſulis
quæ illis ſunt ſuperiectæ,ſimul & iacula,ſepulchraq́ꝫ occurrentia, necnō ama
torum germina & problemata, Hydræ, Chimæræ, Cerberi, Gorgones,
uniuerſi mali gloria. Hæc ſunt Heſiodi bona auditui expoſita: adſit & Or/
pheus cū cithara, & omnia trahente cantu, infrendet Ioui magna & eximia
Theologiæ uerba & ſenſa.

Iuppiter alme parens diuum conuerſibile ſtercus
Siue caballorum mulorum ſiue bidentum

ut inde,quemadmodū arbitror,animantes generantem & uiuificantē dei na
turam oſtenderet,haud enim aliter poſſibile erat ab alia abſtinere iactantia.

Sic ait ore dea & coxas contraxit utraſq;.

quo initiaret amatores,ea corporis figura, quemadmodum & nunc quoque
initiat.prę omnibus autem Phanes & Hericapeus,qui omnes deuorat,móx/
que euomit deos,quo naſceretur hominum pater atq; deorum.Hęc inter ad
mirandos Theologiæ auditores circumrotentur. inde illis explanentur alle/
goriæ,& monſtra,donec ſermo excidat à propoſitis, ac in barathrum & præ
cipitia eat, quum ſpeculatio illa nullum habeat fundamentum. Cæterum

Homerum magnum illum deorum tuorum, comœdiarum, aut potius tragœdiarum scriptorem, quo nam in loco constituis? utraque enim in admirandis eius inuenies poëmatibus, ex quibus aliqua calamitosa, alia uero risu sunt digna. siquidem nõ sine paruo periculo illud est temere, quemadmodum Oceanus terræ per Iunonem meretricie ornatam cõciliatus fuerit, quandoquidem periculũ imminebat uniuerso, si ipsi uel paruo quodam tempore cõtinuissent. Siue igitur aridum dicis & humidũ sic conciliari, alio mihi opus est pleonasmo, ne uniuersa confundantur, aut si aliud quid tale isto etiam absurdius dixeris. Porrò quæ admiranda est cõmixtio, nubium congregatoris, & Iunonis castæ, quam media die incestare haudquaq; erubuit: licet illi poëtæ carminibus suis adulentur, lotũ substernentes roscidum, crocumq; ex terra producentes, & Hyacinthum: unde hæc? & quæ nam horũ ratio? quomodo autem eadem apud uos Iuno magni Iouis soror est & uxor, nũc quidem in ęthere & nubibus suspensa, ferreisq; cathenis è cœlo detracta, aureisq; honorata compedibus, albis ulnis illa, & digitis roseis, adeo, ut neq; deorũ, qui intercedere uolunt, periculo careat humanitas: nunc autem totũ amorum cestum ad seipsam pertrahit, propter ornatũ Iouis gratia factum, ita ut omnes illi fateri cogant, in omnibus amoribus longe se hoc uno superatos esse. Quis autẽ timor, ne dei ob Lacenam cõmoueantur adulteram, resonetq; cœlũ, ac terræ rumpantur fundamenta, concrescat mare, & inferni regnum manifestetur, ac palam fiant quæ tam longo tempore fuere abscondita. quæ autẽ nigrorum superciliorum nictatio? & ambrosiorũ capillorum cõmotio? uniuersum concutiens olympum. qualis autẽ Mars uulneratus? aut ferrea olla inclusus? aureæ Veneris ineptus amator, adulterq; inconsideratus, & à claudo Vulcano superatus, deorumq; theatrũ turpitudinis eius gratia collectũ, & ipse ob paucam pecuniam dimissus? Hæc omnia & adhuc longe plura, adeo sapienter & multifariam cõmixta, ac penitus à legitimis aliena, quis uobis adeo altus est ac magnus, Iouiq; prudentia æqualis, ut speculationes nubibus etiam excelsiores, ac mensuram uestræ deprehensionis exuperantes, ad decentẽ sermonis modum perducere posset? Proinde si hæc uera sunt, nequaq; erubescant, sed decertent: si uero haud turpia, illis credant. Etenim cur eos ad fabulas confugere necesse est, tanq; pudoris uelamẽ? quandoquidẽ fabulæ haudquaq; sunt cõfidentium, sed potius cedentium. At si falsa sunt, primũ nudos nobis ostendant Theologos, quo cum illis sermonem conserre ualeamus: deinde dicant, quomodo non sit stultum, ijs quibus tanquam fabulosis credere erubescunt, tanquam ualidis adornari, & quæ multos latere possibile erat (nõ enim omnium est eruditio) ea cunctorum oculis, sub fictionibus & figuris publicare: & quod grauissimum est, cum quali nam pecuniarum iactura? in templis, aris, & sacellis, oblationibus, ac sacrificijs sumptuosissimis, & quũ liceret sine iactura pium esse, impietatem tamen cum damno eligere. Si autem dixerint poëtarum hæc fictiones ac deliria esse, qui duobus his ad poësis usi

sunt

sunt iurunditatem,metro nempe & fabula,quo dulcedine auditum oblecta/rent,ipsis aũt sensum arcaniorem & profundiorem in his latere,& qui à pau/cis sapientiorum etiam deprehendi possit:attendite quàm simpliciter ego ac iuste de his sim disserturus:primũ quidem,quomodo laudant eos,quorũ ue/netantur calumniatores, & quasi deorũ honore dignos censent ? quibus pro lucro esse deberet,si ob impietatem pœnas nõ expenderent . etenim si ijs qui unum eorum deum & priuatim,ac nisi parũ blasphemant,pœna mors à legi bus est cõstituta:quid eos pati oportet , qui omnes simul publice turpissimis per Poësim desœdarũt probris,comœdiam'q; tam longo cõmendarunt tem pori? Deinde & hoc considerare dignum est,penes nos quoq; arcanos quos/dam esse sermones,non negabo. Cæterum quis nam modus ipsorum dupli/citatis? quæ'ue est uirtus? cuius manifesta haudquaquam sunt indecentia,oc/culta uero admiranda,& plane splendida,præ ijs quæ in profundum perdu/runt,& quæ perinde ac corpus aliquod pulchrum & decorum haud mala ue/ste occultantur. Cæterum quemadmodum mihi uidetur,oportet res diuinas nec demonstrationibus nec significationibus indecentes esse,minus iudican/tibus indignas,neq; tales ut homines moleste ferant , quum de eis fiunt uer/ba,sed uel omnino se recte habere,aut saltem non turpissime , quo hoc sapi/entiores exhilaret,illud uero haud offendat plures. Cæterum uobis nec notũ quidem est fide dignũ,propositũ uero perniciosum, & qui nam intellectus ? per lutũ ad ciuitatem pergere, aut per scopulos & cautes nauem in portũ sub ducere? quid enim ex illo accidet,& qui nam sermonum finis? ru quidem de/lirabis,& allegorijs infortunium tuum & phantasias manifestabis:at illi non persuadebitur, uisibile enim magis est persuasibile: ne igitur auditorẽ emas, spectatoremq; uisibilibus detentum perdas . Proinde speculatiuus ipsis lo/cus talis est , & à suppositionibus eorum adeo remotus, ut facilius sit omnia prius inter se concordare , & ea quæ etiam longissime sunt separata in unum perducere,quàm hæc componere,ac coaptate, & eiusdem uiri esse affirmare, fabulosa inquam ac intelligibilia. Cæterum quid de motali ipsorum parte di ces? unde & ex quibus orsi, quibusq; usi rationibus, seipsos ad uirtutem com ponere,necnõ admonitionibus multo digniores facere possint ? Optima est cõcordia,& ut unà cõsentiant ciuitates,gentes,familiæ, ac cuncta singillatim, naturæ legem ac ordinem sequantur, quæ omnia distinxit & composuit, to/tumq; hunc mundum unum ex pluribus fecit. At quibus hoc ipsi docent ex/emplis? quum deorum referant bella,seditiones, factionesque contrarias, ac malorum rumulum , quem ipsi habent, alij etiam subministrant, priuatim ac publice:talibus enim tota fere eorum Poësis ac scriptura referta est . Verũ citius ex pacificis pugnaces,demẽtesq; pro sapientibus,quàm è diuerso,mo/destos & prudentes , pro temerarijs & indoctis , talibus reddent exemplis: eis enim,quos difficile est,etiam sine ijs quæ ad peiorem pertrahunt partem, à prauitate cõuertere,& ad meliorem sortem à deteriori transmutare,quibus nam

nam persuadebunt, mansuetos esse & cótinentes, quũ deis passionũ ducibus
utantur & præfectis? unde malũ esse, honorificũ etiam existit, tanq̃ deorũ
aliquis præsit, cuius affectus ille sit proprius, aris etiam & hostijs uenerãdus,
licentiamq́ suppeditans legitimam: hoc enim grauissimũ est, quod ea quæ le
gibus puniuntur, eadem tanq̃ diuina coluntur, tanta uobis iniusticiæ super/
est copia. Secundo ipsis parentũ proponat̃ ueneratio ac honor, & quod pri/
mam causam nostri esse post primam uenerari deceat, illudq́ ratio confir/
met, ac Theologia persuadeat. Verum quo pacto illud Saturnus nõ persua/
deret? cœlũ castrans, ne deos pareret, facultatemq́ undis tribuens, ut deam
spumæ partũ absoluere possent. Iuppiterq́ cõtra Saturnũ insurgẽs, iuxta pa
tris imitationẽ, dulcis genitori lapis, & amarus tyrannicida, aut si quid aliud
tale, in honorẽ generatorũ ipsis libri referunt. At tertio pecunias cõtemnũt,
nec passim lucro incumbũt, seu infelicitatis arram inique possidendi accipiũt.
Quõ igit̃ lucrosus illis Mercurius cõstat? & sacculus eminet? & furãdi uis dei
colitur? & Phœbus sine ære nequaquã oraculũ ædit? ac nihil honoratius est
obolo? hæc illorũ sunt ueneranda & religiosa. At qd præterea? castitatẽ doce
ant, continentiã introducant, accedatq́ persuasor, omnia propter mulieres fa
ctus Iuppiter, Phrygibusq́ adulescẽtulis aquila amator charissimus, quo sua
uissime cõpotent dei, uinum Iouis ministrantibus cinædis. Accedat & Her/
cules cũ quinquaginta Thesij filiabus una nocte decertans, Trihesperus ille:
sicq́ decimũ tertiũ absoluens certamen, haud scio cur nõ & alijs sit adnume/
ratum. Mars iram cõpescat, ebrietatẽ Dionysius, inhospitalitatẽ Diana: dece
ptionem uates illorũ obliquarius: risum imoderatum deus claudus, alijs mœ/
rẽtibus deis: & qui gracilibus tibijs est robustus Iuppiter gulam, cũ alijs deis
ad cœnam lautam, ad irreprehensibiles cutrẽs Æthiopes: necnon boũ cõme/
stor Hercules, agricolam tyrannice opprimens, aratoremq́ bouẽ deuorans,
ex qua re etiam nomen est fortitus, omnesq́ qui ad nidorem & libationem
adcurrunt. Proinde quomodo hæc cum rebus nostris cõueniunt? quibus ter/
minus est amicitiæ, unusquisq́ ipse, & ut eadem uelit propinquis, quæ sibijp/
si: nõ solum autem crimen, ut malũ perpetretur, sed etiam ut cogitetur, ac pa/
rum nimis operæ, animi plectitur cõmotio: quibus temperantia adeo curæ
est, ut & oculus refrenetur: manus autem tam longe à cæde arceatur, ut & ani
mus cohibeatur: peierare autẽ, uel solum iurare, adeo malũ censetur & nefan/
dum, ut solum nobis iusiurandum sit prohibitum: opes uero multis non fue/
re, multis etiam propter hoc solum dulcis erat copia, quo plurima distribue/
re possent, quippe qui nihil habere omnibus anteponerent diuitijs: uentris
autem cupiditatem multi abegerunt, non secus ac dominum animarum &
detestandum, ac omnium malorum matrem, forte non magnum est dice/
re, quod nec carnales esse cogi poterant, immortali mortale consumentes. Sa
ne una illis lex est uirtus, & haud quaquam à rebus superati paruis, sed om/
nia despicere. Cæterum hoc uel pulcherrimum est, quod aliorum fines secun/
dum le/

dum leges puniuntur,nos uero principia etiam castigamus,tanquam riuum malum & incohibilem,procul deriuantes. Vbi autẽ & apud quosnam homines (dic mihi)consuetũ est maledicentibus benedicere,ac blasphemantes consolari?quo non magis noceat accusatio quàm ueritas:persequentibus cedere, pallium auferentibus tunicam etiam tradere: execratos pro execrantibus orare,sermonis suauitate temeritatem uincere,& eos qui lædunt meliores facere, à quibus patientes robustiores etiam reddimur. Proinde & si ipsis concedere mus, ut maliciam ornatis castigarent admonitionibus, quo pacto tamen ad mensuram nostræ uirtutis & doctrinæ peruenire possent? quibus haudquaquam in bono proficere,neq; nouos pro ueteribus fieri,sed semper in eodem permanere statu,malicia uidetur,quũ trochorum instar circumagimur,haud quaquam tamen progredimur,ac in eodem hærentes uestigio flagelli ui (ut ita dicam)mouemur: sed oportet ut bonum perficiamus, illicq; adhæreamus, & ad finem usq; ac deificationem adpetamus, propter quam nati sumus, & ad quam festinamus,qui mente sumus transitiui,& quid dei magnitudine dignum speramus.

GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI IN Iulianum Imperatorem infamatrix oratio secunda.

E T ita sermonum meorum primum certamen finitũ est & absolutum: siquidem abunde uiri ostendimus malignitatem,ex ijs quæ contra nos perpetrauit, & adhuc perpetrare cogitabat,quum semper præsentibus grauiora meditaretur:nunc autem alium scopum, quem utrum quis tetigerit ignoto, sermoni præfigemus,deo sacratiorem,ac nobis iucundiorem,necnõ successoribus nostris utiliorem:etenim prædictis iustam dei adiungemus stateram,& quo pondere prauitati rependatur,facinoribus quibusdam confestim, nõnullis autem paulo post occurrens, quemadmodũ ut arbitror artifici uidetur uerbo,rerumq; nostrarum dispensatori,qui calamitatem misericordia intersecare nouit, temeritatem autẽ refrenarẽ ignominia, ac flagellis,ea qua ipse nouit disciplinæ mensura. Sane iustas piorum infirmitates,ac uulnera non manifesta, uariasq; plagas alias,& flagella similia, quibus nos multimode afflixere, necnon mortes non secundum consuetudinem precedentes,& in malis ipsis confessiones,pœnitentiasq; inutiles, & per somnia correptiones,ac quæ apparuere spectra,quis nam digne tragico more explicare posset? quin etiam quæ per diuinas ædes uiolenter egere,aut circa sacras mensas iniuriose fecere, seu circa mysticos crateres insanientes perpetrarunt, uel quibus passim corpora nostra affixerunt, siue alia cuncta quæ facere sunt ausi,ob quæ iuueniliter agentibus, manifesta ipsis & aperta diuinæ iræ signa occurrerunt: hæc omnia lubens prætereribo, non quod fidem haud adhibeam uisis & relatis, aut quod hæc ultroneo alicui accidenti, & fortuitæ attribuam contingentiæ, iuxta eorum sententiam, qui talia sua sponte

cuenire

euenite putant. Verum ne dum uersor circa parua, maiora omisisse uideat & potiora: diuulgatum igitur omnibus miraculum, & cui nec impij ipsi fidem denegare audent, dicere incipiam. Insaniebat contra nos Iulianus, semper plus in re aliqua tanquam undis exuscitans undas, quum prius cõtra seipsum insanijsset, ac sacra conculcasset, charitatis spiritum contumelia afficiens, quapropter Ieroboam illum rectius nominauerim, aut Achaab Israelitem, transgressores iniquissimos, siue Pharaonem Ægyptium, uel Nabuchodonosor Assyrium, seu ut omnia contraham, unum & eundem, suo uocitans nomine, quandoquidem omnes prauitates in seipsum collegisse uidetur, Ieroboam defectione, Achaab homicidio, Pharao duricie, Nabuchodonosor sacrilegio, omnium uero pariter impietatem. postquam autem omnia peregit talia, ac omnem contra nos tyrannidis speciem, tanquam parum quid & ingenerosum floccipenderet (hand enim unquam natura fuit ad maliciæ inuentionem & excogitationem agilior quàm illa) tandem Iudæorum contra nos gentem concitauit, ueterem eorum leuitatem, necnon odium quod in ipsis contra nos iam pridem flagrabat, pro adiumento artis suæ assumens, dementiam suam præcipue ex archanis eorum confirmans libris, quasi nunc tempus instaret ut remigrarent ad propria, ac templum reædificarent, paternamq́ renouarent potentiam, consiliumq́ hoc beneuolentiæ contexit fictione. Igitur postquam ita deliberauit ac persuasit (omne enim cui uoluptas arridet, facile etiam deceptioni patet) Iudæi templum restaurare satagebant, ac multa manu & promptitudine operi instantes defatigabantur: ferũt etiam mulieres eorum cunctas, qui illa admirantur, non solum ornatum corporis detractum, prompte impendisse operi ac laborantibus, sed etiam proprio sinu terram exportasse, summamq́ pietatem censuisse, si nec uestium sumptuositati, nec membrorum pepercissent teneritudini, omniáque nihilo quam cœptum æstimasse conatum. Postquam autem repente uenti procella, terræq́ cõcussione in sacello quodam propinquo conflictati sunt, quidam tanquam supplicantes discurrebant, alij autem quemadmodum in talibus euenire solet, sacello illo proximo pro tutela utebantur, nonnulli alia agebantur perturbatione, in aliosq́ incidebant currentes. Sunt enim qui dicant nec templum eos recepisse, sed quum ad apertas processissent portas, in clausas inciderunt, potentia quadam inuisibili & occulta, quæ miranda talia ad impiorum formidinem, piorum uero operatur securitatem. Cæterum hoc omnes dicunt & credunt, quod quum ingressu enixe laborarent, & contenderent, ignem emicuisse ex templo occurrentem, qui illos concremauerit, & absumpserit, quo eis quidpiam accideret, quod simile esset Sodomitarum calamitatibus, uel Nadab & Abiud miraculo, quũ alienum ignem & incensum offerentes periclitarentur. ignis igitur quosdam in præcipuis mutilauit membris, statuam relinquens uiuentem, minatum & aduersus peccatores commotionum dei, & hæc quidem ita se habent. Nemo igitur alijs quoque dei uirtu-

ribus

tibus fidem adhibere dubitet: hic etenim mirabilius quid, & illo etiam manifestius ostendit. apparuit lux in cœlo crucem circumscribens, quæ prius in terra ignominia fuerat affecta, impijs figura & nomen solum, nunc uero in cœlo omnibus pariter manifesta, fitq; trophæum deo ob uictoriam ex impijs omni trophęo sublimius. Ad hæc quid dicent seculi huius sapientes? & qui illorum facta celebrant, profundasq; barbas trahunt, ac tumorem nobis sub trita ueste ostentant? Enumera & tu mihi tua quoq;, qui longos scribis sermones, incredendasq; componis historias, qui hiscere audes de supernis, & de rebus nugaris cœlestibus, ex astrorũq; motu natiuitates & accidentia cõnectis: enarra mihi & tuas stellas, Ariadnes coronam, & Berenices capillum, necnon Cygnum petulantem, & uiolatorem Taurum, aut si mauis Ophiuchum tuum, & Capricornum, ac Leonem, & alias quoq; quas mali gratia cognoscis, aut deos uel stellas effecisti: ubi tu in mathesi tua talem habes circulum? ubi stellam prius etiam ab oriente ad Bethleem currentem, magorum tuorum ducem & directorem? nam & ego habeo quod ex cœlestibus referre possum. Illa stella Christi ostendebat præsentiam, hæc aũt uictoriæ Christi est corona. & hæc quidem ex cœlestibus & supernis, quæ unà nobiscum decertant, ferundum magnam uniuersi harmoniam & proprietatem. Cæterum reliqua mihi suppleat Psalmista, quoniam & ciuitates subuertisti, quemadmodum uetustas illas ob proprias illorum impietates, quasdam propter transgressioues contra nos in ipsis factas pelago submergens, alias autem terræmotu concutiens, ita ut reliquiæ illud uere dicere queant, quoniam memoria eorum cum sonitu perijt, & fama perditionis: tanta enim calamitate, tantaq; attritione, tam ipsi quàm eorum uicini sunt afflictati, ac præcipue ij qui pietatis gaudebant impugnatione, ut longo opus sit tempore, si quis omnia restaurare uelit. Hæc igitur in cœlo & terra acciderunt. Cæterum uir ille nequaquam talibus insignitus est temporibus, nec tum passionis sanctificatus signis. Siquidem & nunc quoq; miraculi huius spectatores & mystæ uestimenta ostendunt, quæ tum crucis signata fuere notis: simul & hæc quispiam qui nostris siue exteris retulit, aut à referentibus audiuit, qui & miraculum ad se ipsum aut propinquos factum uidit, stellata existebat crux, aut illam talem in uestimentis cernebat, omni textorio opere, & uermiculato indumento uarior. Ex hoc autem quid accidit? tantus ob uisibilia hęc stupor homines inuasit, ut fere omnes tanquam uno signo, ac una uoce, Christianorum inuocarent deum, multisq; illum laudibus & orationibus placarent: multi etiam absq; dilatione & inter accidentia ipsa, ad nostros accurrerũt sacerdotes, multis rogantes, ut pars fierẽt ecclesiæ, & perfectionibus initiarentur, sacro exputgati baptismate, utilitatẽ cõsequuti ex timore. & hæc ita se habebãt. Iulianus uero sua paulatim stimulatus & exagitatus uesania, ad caput ipsum uniuersum animi sui dirigebat cõceptũ. postq; enim Christianorũ res sibi ex mente succedere ęstimabat, ne cnó & reliqua quę iam perpetrauerat, omniaq; sibi dum modo

dum modo uellet possibilia, fore speraret, ac prosperum quendam successum contra occidentales barbaros rapuisset, in hoc uno tantummodo uersabatur consilio prudentissimo quidem & humanissimo, ut contra Persas bellum sumeret, duplicem hic colligens exercitum, unum quidem armatorũ, alium autem dæmonum, qui ipsum impellebant, cui & præcipue confidere poterat, temeritatis potius irrationabilitati, quàm fortitudinis credens securitati: nec il-
θάρσος lud sapientissimus ille intelligere poterat, quod licet confidentia ac temeritas
θράσος nominibus fere conueniunt, plurimum tamen ui sua sunt separata, fortitudo inquam & ignauia: siquidem in audendis confidere fortitudinis est, quemadmodum animo deficere seruile: nec maius est periculum contra procedere q̃ abire retro: cæterum haud subigi confidentiæ est, quemadmodum cedere securitatis: nec eiusdem rationis censendum est parta tueri, & quæ nondum habentur occupare: hoc enim præcipue & primum mente præditis est honorandum, istud autem quum facultas se offert quiete suscipiendum, si uero contrà euenit negligendum: qui uero ob possidendi spem, facultates suas cunctas periculo subijcit, admodum fatuus existit, ac impetito pugili similis mihi uidetur, qui prius ictum intentat, quàm se in statione firmat, aut gubernatori naui sua corrupta & ad nauigandum inutili, nauem submergenti hostilem, aut submergere studenti: quorum nil mihi Iulianus cõsiderasse uidetur, sed incircumspecte ea quæ animo conceperat adgressum esse, re Romana & nunc quoq; deplorante, & male ob illum affecta. Verum persequutione hac præcipue aliena adoriri cogitabat, Salmoneusq; ex folle tonitrum emittens esse cupiebat, ad Troianos illos & Hadrianos respiciens, quos non minus ob fortitudinem quàm securitatem admirabatur. Vatum autem illum nequaq; præ oculis habebat, siue Valerianũ, qui pœnas dederunt ob motus omni ratione carentes, ne ipsis, ut Tragœdia loquit, fortunam improperem, in Persarũ finibus, in summo fœlicitatis pessundati. Proinde & hoc uisum fuit, & ad motum illũ spectabat, ut uniuersum uaticinij & incantationis, fandiq; & infandi sacrificij monstruositatem, in unum congregaret, quo breui tota cis euerteretur. & hæc erat pulchra illa litatio magna, O Christe, & uerbum, & passio impassibilis illius, mundiq; uniuersi mysterium, ut totum genus Christianorũ dæmonibus subijceretur, si ille uoti compos euaderet. & hæc fuere principia conatus eius, admodum puerilia, quibus multi rerũ eius periti reclamabant. Porrò eam Assyriorũ regionem per quam Euphrates fluit, & Persiden pertransiens illic Tigri commiscetur, nemine defendente cepit & uastauit, uel quia propter subitam irruptionẽ hostem fefellisset, uel ut hoc pacto insidiose à Persis paulatim ultra protraheret, utraq; enim feruntur. Progrediẽs igitur exercitu concomitante, nauibus uero frumento, ac impedimentis onustis per fluuium sequentibus, iam nõ procul à Ctesiphonte aberat, cui appropinquare uictoriæ partem præ desiderio existimabat. hinc retro cedere res cœperunt, perinde ac arena à pedibus diuulsa, aut nauis tempestate disiecta. Cte-

siphon

siphon enim propugnaculum ualidũ est,& captu difficile,muro latericio circundatum,cum fossa profunda,limoq́ꝫ fluuij munitũ:insuper & aliud munimentum illud fortius reddit,quod Roche appellatur,cum pari tutela excitatum,ita natura & manuum opere unitũ, ut ambæ partes una ciuitas esse uideantur,quam flumen interfecat per medium.hæc igitur nec corona oppugnari,nec obsideri aut inuadi poterat,præcipue classe:quæ si applicata foret, facile superne repelli ualebat,quũ utrinq; iaculorũ ictibus exponeretur.quapropter retro iter cõuertit,Euphracisq́ꝫ fluuij maximi,partẽ haud paruã deriuauit,& ita circũduxit,ut classi quoq; esset nauigabilis,ex fossa cuius & uetusta asserũt apparere uestigia,quæ paulo ultra Tigri cõmiscetur: & ita classem de fluuio in fluuiũ saluauit, ipseq́ꝫ periculum,quod ei ex munitionibus illis imminebat effugit.quũ uero aliquantisper fuisset progressus, subitn uis Persica apparuit,quæ & assidue est aucta,à tergoq́ꝫ instãs haud putabat sine magna necessitate periclitari oportere, quũ alia uia superare posset.ex collibus autẽ & locis angustis Persæ assultabãt,iaculãtes & sagittis lacessentes, transitusq́ꝫ oportunitatẽ præripientes,facile Iulianũ à progressione arcebãt. quapropter magna iam affligebatur solicitudine. & quũ nõ haberet quò se uerteret,prauã cõsilij dissolucionẽ inuenit.Erat uir quidã inter Persas,nominis haud obscuri, Zopyri illius in Babylone Cyro tradenda imitator. is se cum Persarũ rege,seu potius magno,ob res magnas dissidere simulabat:& quia illi admodũ infestus uidebatur,Romatiorũ rebus præcipue fauere credebatur, ac fidem iam ex fictione cõsequutus fuerat. hic quid hoc rei inquit Imperator ? quid attinet de re tanta adeo abiecte consulere ? Quis iam hic commeatus naualis,onusq́ꝫ superfluũ,inertiæ magister:tihil enim uẽtre inexpugnabilius,& plus contentiosum,qui & impedimetito est,ne salus adipisci queat. Cæterũ si meum sequutus fueris consiliũ,rem nauticam hanc,& generosi exercitus huius impedientem turbã ualere sines: tu autẽ per aliam uiam longe faciliorem & tutiorẽ,in qua tibi ductor ero (nam affirmare ausim me Persicæ regionis,ac si quem alium peritũ esse)in hostilem irrumpes terrã. & quum res tibi ex sententia successerit,lætusq́ꝫ redibis,tum etiam nobis bene facere poteris,quũ re ipsa beneuolentiæ nostræ & admonitionis experimentum ceperis.& hæc ille locutus est,loquendoq́ꝫ persuasit.facile enim persuadetur leuitati.Deo igitur præcipue impellente,omnia pariter erant difficilia: nam ignis naues corripiebat, cõmeatusq́ꝫ deficiebat,ac decisio aderat: nam proprijs quasi manibus iugulatio perpetrabatꝰ. at spei leuitas, ductorq́ꝫ ille cum promissionibus suis pariter discessere.in circuitu igitur hostes, ac undique circumfluebat bellum,progressio uero haud facilis, alimenta autem deficiebant,exercitusq́ꝫ afficiebatur tristitia,ac regi irascebatur,bonæ autẽ spei relinquebatur nihil.unica tamen sola in rebus uidebatur præsentibus, nempe ut ab imperio prauo ac militia absoluerẽtur durissima.& ita huc usq; res fuere gestæ,at quæ sequuntur,non uno referuntur sermone. alij enim aliud

adferũt & cõponunt, tam ij qui bello interfuere, quàm illi qui longe etiã abfuere. quidam enim Iulianum à Persis iaculo uulneratum dicunt, quũ inconsiderate excursiones faceret, & nũc huc, mox illuc perterritus rueret, quapropter idem illi quod Cyro Paresatidis filio accidisse, qui cũ ingenti manu contra fratrem Artaxerxem ascendit, iuueniliterq; pugnans uictoriam audacia corrupit. alij autem talem de eo referũt sermonẽ, In altum eum collem ascendisse, ex quo undiq; exercitum intueri, & quãtæ adhuc belli reliquiæ essent, discere posset. inde magnam illi apparuisse multitudinem, & lõge spe sua copiosiorem, eumq; dixisse: quàm indignũ, hos omnes in Romanorũ fines reducere: perinde ac illorũ saluti inuideret. ob quod dictum militem quẽdam indignatũ, quum iram refrenare nequiret, illum per uiscera transfixisse, quũ nec de sua cogitaret salute, uel ut alij dicunt, quendam ex ridiculosissimis barbaris hoc ausum esse, qui milites oblectationis causa, & ob potus exhilatationem sequi consueuerunt. Sunt & qui Sarraceno cuidam gloriam hanc attribuunt. uulnus itaq; accepit, perq; tempestiuum, mundoq; uniuerso salutare, ac unica audacia multorum uiscerum male concreditorũ repetita est uindicta. & ideo mirum, quũ stolidus ille omnia se ex uisceribus cognoscere putaret, unum hoc uulnus, nempe per propria uiscera infligendum, ignoraret. Sanè nec istud uiri huius prætereundum est cõsilium, quod inter multa alia maximum infelicitatis est indicium. Decumbebat in ripa fluminis, male ob uulnus affectus. quũ autem multos ante eum gloria illustratos nouisset, qui humanam conditionem supergressi censerentur, quoniam artificio quodam ex hominum disparuissent conspectu, ac ideo pro deis habiti fuerant, eiusdemq; gloriæ captus esset amore, quũ eum inglorioss quoq; finis & incõsultæ puderet ignominiæ, quid machinatur, & quid facit? neq; enim cum uita pariter consumitur improbitas. in flumen corpus pꝛoiicere nititur, ad hocq; fidis quibusdam suis utitur cooperatoribus, & arcanorũm mystis. & nisi regius quidam Eunuchus rem animaduertisset, alijsq; indicasset, ac maleficij odio conatum illum prohibuisset, ex calamitate illa nouus quispiam deus stultis apparuisset hominibus. & ita Iulianus imperauit, ac ita bella gessit, ita deniq; uitam finiuit. suscepit autem imperium confestim post eum Iouinianus, qui & post eum in ipsis electus est castris, quum periculi magnitudo ductorem quæreret necessario, uir inter reliqua pietate quoque illustris, ac corporis forma regia etiam maiestate dignus. uerum cum Persis ad manus uenire, aut ultra progredi impossibile erat (licet ipse fortitudine & promptitudine haudquaquam destitueretur) quum exercitus uiribus suis diffideret, pariter & spem omnem despondisset. abire igitur quærebat, & quo pacto id fieri posset sapienter considerabat, tanquam haudquaquam imperij, sed cladis hæres factus esset. utrum igitur Persæ uictoria modeste usi fuerint (ita enim lex apud eos iubet, ut in rebus ex sententia gestis modestia utantur) siue aliud quid ex ijs quæ fama ad eos pertulerat timuerint, ad

fœdera

fœdera ineunda sunt cōuersi,inexpectata & admodum humana:nihil enim prohibebat,quo minus ne lixa quidem, ut aiunt, exercitui relictus fuisset,ita illos Persæ manibus habebant inclusos, in terra pugnātes propria,successibusq́ tantis elati. ac ideo hoc ad prosperitatē aliquā adipiscendam,& spem futuram sufficiebat. Vnius igitur hominis,ut ita dicam, erat saluare exercitū, neruosq́ relinquere Romanis,nerui enim erant, & si infortunate egerant,du ctoris potius temeritate quàm inertia propria. Exercitus igit̄ in fœdera hæc tam turpia & Romanorū uirtute,ut breuiter dicā,indigna consensit:a quorū culpa si quis Iulianū liberate,ac successorē eius accusare uelit,admodū ingratus mihi est considerator rerum tunc temporis accidentiū: non enim metentis,sed seminātis est spica:neq; incendiū illius euenit culpa, qui id extinguete ualet,sed potius ignē prius admouentis: ac ideo Herodoti illud de Samiorū tyrannide haud inepte usurpari potest,Calceum hunc Histiæus consuit,Aristagoras autem induit,qui id quod prius inceptum fuerat suscepit. Proinde reliquū erat, ut impij illius corpus ad Romanos reducerēt terminos, licet ita subuersum. Cæterum postquam nobis etiā mortuus est ille, qui ante ipsum uitam dissoluit, inspiciamus & dehinc quid inter utrunq; interfuerit Imperatorem,si & hoc aliquid ad migrantiū felicitatē aut infelicitatem pertinere uidetur. Constantius igitur cōmunibus omniū elatus est laudibus ac pompis, ijsq́ uenerandis ac nostris necnō cantibus tota nocte resonantibus, ac luminaribus accensis,quibus Christiani transitū honorare pium censemus, pane gyrisq́ post interitū dictus est,& corporis facta deportatio. Notus preterea sermo fidelis,& qui ad multotū peruenit auditū,quòd postq́ corpus Taurū montem superauit,ut in paterna eius cōderetur ciuitate,nempe in magnifica hac & cognominis eiusdē,uox quædam ex alto est exaudita, tanq́ canentiū & præmittentium,angelicarū puto uirtutum,ob honorē pietatis eius,ac terribuationem sepulturæ. Etenim licet rectā opinionē immutare uisus fuerit,hoc tamen etiem imperitiæ regni optimatū,& reprobæ acceptū est ferendū opinioni,qui simplicem illius animā,& ad pietatē flexibilem, ac haudquaquam præcipitium præuidentē suscipientes,quocunq; uoluerunt seduxerunt,& sub diligentiæ prætexu zelum operati sunt maliciæ. Nos igit̄ quod magis commune est sequamur,patremq́ nostrum agnoscamus, & quoniam Christianismo fundamentum regiæ iecit potentiæ,ac fidei,hæreditatemq́ dogmatis ex successione accepit,ac speciem iusti imperij conseruauit,uitam deniq; sancto fine absoluit, nobisq́ potentiā reliquit,eum ob merita sua honoremus. Cæterum postquam corpus magnæ ac regiæ appropinquauit ciuitati, quid referre opus est uniuersi exercitus concomitationem, ordinesq́ armatos,nō secus ac Imperatori uiuenti obuiam factos,aut ciuitatis illustris effusionē memorabiliorē,quàm unquā facta fuit, siue posthac erit. At Iulianus ferox ille & generosus, nuperq́ purpura ornatus, ac propterea,ut decet, altas efflans glorias,& ipse quoq; pars fitilli in pompa tam honorifica,eandem reddens

& accipiens gratiam, hoc quidem aliquantisper coactus, illud autem lubens, ut ferunt. Siquidem exercitus uniuersus, quamuis præsentis subderetur potentiæ, plurimam tamen defuncto tribuebat reuerentiam, quandoquidem beneuolentiores ferè sumus, ob passiones adhuc recenti abrepti amore, cui & misericordiam adaptare solemus. Et ideo milites nequaquam ferentes, ut ille haud regie honoraretur ac susciperetur, persuaserunt apostatæ, simul & illum coëgerunt, ut mortuo cum decenti occurreret habitu: at illud erat, caput diademate dehonestantem, & iusta regi subtrahentem, ita ad sepulchrum ducentibus, & ad Apostolorum templum celeberrimum mittere, qui factum hoc genus susceperunt & custodiunt, uix unquam talem fructificaturi honorem. & ita cum nostro actum est Constantio. At Iuliani turpis belli illatio, à populis ac ciuitatibus perstricta est, uocibus publicis ac furrilibus, quarum multi etiam nunc recordantur, reditus uero longe etiam ingloriosior. Sed quæ fuit ignominia illa? mimi, ridiculũ dictu, ipsum deducebant, turpissimisq; scenæ gestibus pompam instaurabant, tibia modulantes & tripudiantes, necnon abnegationem & profligationem, ac finem denique illi improperantes, & quid perpessus non est? aut quid ab illis non audiuit? quæ petulanter ludere consueuerunt, artem ad iniuriam possidentes, donec eum Tarsensium ciuitas suscepit, nescio quomodo, & ob quam noxam hac damnata fuerit contumelia: ibiq; illi lucus est ignominiosus, ac sepulchrum execrandum, necnon templum conspuendum, ac pijs oculis nequaquam inspiciendum. Et hæc breuiter percurri, tanquam maxima & peculiaria accusationis eius capita, haud nescius, duobus aut tribus adulatoribus regijs, & impietate illi haudquaquam dissimilibus (nam cæteros libens prætereo) tantam impietatis mercedem esse datam, ut nihil impedimento esse potuisset, quo minus ipsi in breui temporis spacio, omnẽ Romanorũ terram & mare deprędati fuissent, si nõ cito rebus finis accidisset opportunus, adeo rapina ac insatiabilitate Centimanos etiam illos exuperarunt. Gentium autem præfecturæ haudquaq; æquissimis, sed inhumanissimis cõmittebantur, unicumq; ad principatum suffragium erat fidei transgressio: ita enim quis dona ab illo adipiscebatur, si pessime de semetipso consuleret. Quid autem si iudiciorum recenserem immutationes, ac inuersiones, quum sæpius etiam media nocte peruerterentur, & inuersa tanquam fluminis diuerticula deriuarentur: nam & generosus ille, ius dicere dignabatur, omnia ambitionis gratia faciens. Sed forsitan minuta ualde criminari, ac maxima patuis calumniandi gratia admiscere uideor. Atqui fateri necesse est, quod hæc haudquaquam Elysijs campis, aut Rhadamanti illic sententia sint digni, qua illum mirifice extollũt, qui eiusdem sunt cõsortij & ordinis. Vnũ præcipue ex illius admiror gestis, multos enim moribus sibi similes & notos, præcipue ex ijs qui in Asia conuersabantur, omni uocabat diligentia, tanquam perpetraret admiranda, quod illos spe captos, ac promissorum memores aduolare faceret. Post quam autem

aderant,

aderant,nihil præter suffragiorum defraudationẽ, & aspectus deceptionem sunt adepti:quum alios alio deciperet modo, quosdam etiam admodum se/stiuiter mensæ adhibuit,ac illis per㧀 amicabiliter præbibit, ac pro alia qua dam deceptione susurrans, infecta re dimisit, non habentes quid magis in/culparent, num fraudem illius, aut leuitatem propriam. Cæterũ hæc phi/losophi institutio,quur non laudari deberet? quod adeo ab ira uacuus erat, animiq́ passiones superabat præ cunctis regibus qui unquam fuerunt, im/mutabilis & immobilis,ut nunquam faciem etiam conuerteret, aut passionũ uestigia ostenderet,ac ita etiam,ut quum regia clamoribus ac strepitu imple retur,iudicaret,tanquam ipse esset qui tyrannidem & pœnã toleraret,& non alijs qui hæc paterentur auxilium ferret:sed hæc nec sermone quidem digna censebimus. Hoc autẽ quis nam ex omnibus ignorat, quod multos publice missos,aut etiam ex hominibus agrestioribus, ob rem aliquam,in qua ho/mines regum indigent opera accedentes,pugnis publice ceciderit,& calcibus percusserit,ac ita male tractauerit,ut pro gratia habuerint,quod nihil durius fuerint perpessi. Sufflationes autem & resflationes,per quas admirandus ille & nostra diffamans,uetularum æquiparans fabulis, altaris ignem accendit, quo nam sermone prosequemur?num pulchrum est Romanorũ regem tam indecenter genas inflantem cerni, multamq́ ridendi materiam præbere,nõ solum exteris,sed illis ipsis etiam quibus se ita agendo placere putat.Nónne audiuit Palladem deam suam tibias detestatam esse,postquam se illis detur patam fuisse didicisset,quum unda pro speculo fuisset usa. Porrò propinatio nes & potationes,quas publice meretricibus exhibuit,& præbibitas ipse hau sit,impudicitiã sub mysterij prætextu abscondens, nónne admiratione sunt dignæ? Verum hæc alijs experientia ostendit, potentiaq́ potestatem asse/quuta: mihi autem multo ante modo quodam perspecta fuere, postq́ cum homine Athenis sum cõgressus:illuc enim accesserat,quum res nuper contra fratrem eius fuissent innouatæ, ut se ob eandẽ causam Imperatori purgaret. Duplex autem peregrinationis eius causa fuit, una quidẽ decentior, propter Græciæ lustrationem & institutionem disciplinarũ:altera autem arcanior,& haud multis cognita, ut cum sacerdotibus & deceptoribus qui illic erant, de rebus quibusdam per seipsum congrederetur,quum impietas nondum licen tiam consequuta esset. Tum egome haud malum uiri coniectorem factum esse scio, tametsi nequaq́ ex eorũ sim numero,qui in talibus sunt periti: sed me uatem fecit motum eius incõstantia,& stuporis excessus. Vates enim est optimus,quicunq́ bene coniecturare nouit:etenim nullum in eo signũ mihi uidebatur bonum, ceruix rigida, humeri subsultantes & mobiles, oculus su/perbus,& subinde uagus,ac furiosum quid uidens,pedes instabiles & uarian tes,nasus cõtumeliam spirans & cõtemptum,uultus species ridicula,idipsum præ se ferens,risus immodestus ac concutiens,assertio ac negatio sine ulla ra tione, sermo compressus, & spiritu interruptus , interrogationes inordinatæ

& ſtultæ, nec reſponſiones his meliores, inuicem coincidentes, & nequaquam conſtantes, aut ordine doctrinæ procedentes: ſed quur ſingula depingo? talem eum ante opera conſpexi, qualem etiam in operibus ipſis cognoui, & ſi quidam adeſſent qui tum præſentes fuere & audiuere, haud difficulter mihi teſtimonium præberent: ijs enim poſtquam hæc conſpexi, confeſtim dixi, O quale malum Romanorum reſpublica alit: & licet hæc præſagijſſem, precatus tamen ſum ut uates fierem falſus. nam ſatius hoc eſſe iudicaui, quam orbem terrarum talibus repleti malis, taleq́ manifeſtari monſtrū, quale antea nunquam fuiſſet, tametſi multa diluuia, multaq́ diuulgata fuerint incendia, terræ quoq́ apparuerint hiatus, necnō homines ab humana natura penitus diuerſi, an malia monſtroſa, & diuerſimode compoſita, quæ natura innouando producere ſolet. Talem igitur finem ſortitus eſt Iulianus, ſuperbiæ ſuæ digniſſimum, quum ſolum hic deus ſolita ſua longanimitate uti indignum putaret, ubi multis indulgentia mali cauſa erat futura, ac multam triſticiam illatura hominibus probitate conſpicuis, multumq́ peccantibus paritura contemptum, tanquam noſtra habeter neglectui, aut nulla eſſet gubernatio & retributio, ſed ſortuito cuncta agerentur ac circumuertetentur: quod quidem opinionis eſt reprobæ, & quæ ingens periculum in rebus etiam maximis afferre ſolet. Et hæc ſunt Galilæorum noſtrorum, hæc abiectorum narratiunculæ, hæc qui crucifixum adoramus, hæc eorum qui piſcatorū diſcipuli ſunt & imperitorum, quemadmodum ipſi dicunt, hæc eorum qui aniliter unà confidimus, & pſalmos pariter decantamus, hæc eorum qui longis ieiunijs macerati ſemimortui ſumus, hæc eorum qui fruſtra uigilamus & nocturnis delitamus ſtationibus, ac noſipſos deſtruimus. Vbi ſunt Grammatici? ubi ſunt conſiliarij? ex quibus ego apud uos imprudens quidem, ut uobis uidetur, ſumo epinicium? Vbi ſunt ſacrificia? initiationes, & myſteria, uictimæ, manifeſtæ & occultæ? ubi ars in inciſionibus experta? ubi præſcientiæ monſtra & ſigna, uiſcerūq́ auſpicina? ubi Babylon glorioſe diuulgata? ac orbis uniuerſus, animo propter parum deteſtandi ſanguinis comprehenſus? ubi manibus deuicti Perſæ ac Medi? ubi præmiſſi & emittentes, ac præmittentes, necnon præbellantes, ac ſimul bellantes dei? ubi cōtra Chriſtianos uaticinia ac minę? & iuxta prædeſtinationem ad nomen uſq́ abolitio noſtra? Omnia diſparuete, ementita fuere, defluxere, ſomnia apparuete, ac iactantiæ impioſum. Porrò Iezebias rex Iuda, quum rex quidam ui magna alienigenarum contra eum moueret, ac Hieruſalem exercitu circumdaret, ſermonesq́ blaſphemos & impios tam contra regē q́ deum ipſum amarulenter euomeret, poſtq́ impoſſibile erat ut ui propria ciuitatem ſaluaret, templum eſt ingreſſus, ac ueſte cōciſa lachrymarum fontes effudit, manusq́ in cœlū tetendit, ac deum nefandæ blaſphemiæ teſtē inuocauit ac orauit, ut ille tam ſuperbarū minarū uindex fieret, Cernis domine, ingens, quæ tibi deo Iſraël impropera uit alienigena? cernis domine? ne ſileas, Nec ſua deceptus eſt imprecatione, ſed re

sed te ipsa contra deum belligerans ille, propriā sensit insaniam, nec infecta discessit, cum minis suis quæ repente ab inuisibili quadam disperse sunt potentia, quæ & multitudinem exercitus illius perdidit, ac nūcio amaro reuerti coëgit, quæ etiam inexpectate obsidionem, ac spem eius dissoluit. & ita cum Iezechia actum est, qui ingenti potentia circummunitus erat, qui magnæ Hierusalem rex erat, qui iam ferme à proprio hoste expulsus erat. Nos autem, quibus solum pro armis & muris, ac telis reliquis ad deum spes relicta fuit, quum omne consilium humanum penitus nobis ademptum & intercisum fuisset, quem nam alium quàm orationis auditorem, quàm minarum prohibitorem, quàm iurantem contra superbiam, deum Iacob adiutorem habere deberemus? O narrationes incredendæ, ò sperantium confidentia: promissi sumus pro alio quodam sacrificio dæmonibus, & magna dei hereditas, gens sancta, sacerdotium regium, unius spei præmium, ad unius prælij uictoriā facti sumus remuneratio. Hæc à te Christianis facta est retributio, ob id quod ab eis male es conseruatus. hæc tu domino deo retribuisti. Prius igitur quoniam adhuc deus iram super nos extendebat & protelabat, ac nondum omnem zelum suum extinxerat, sed manū adhuc contra impios in alto tenebat, arcumq; tendebat ac dirigebat, ui tamen continebat nō secus ac morbum aliquem marcidum & magnum, donec malicia eius tota consumeretur, quemadmodum lex est iudicij dei, ut uel pœnitentia sanet, aut iustius plectet, tum enim grauiter ferebamus quæ fiebant, & anhelantes ad futurum, non enim bonitatem absconditam, quam electis eius impartiri solet toleramus, & ideo uoces illas ad deum emittebamus, quibusdam illum ut dominū inuocantes, alijs autem tanquam patrem bonum desiderantes, nonnullis uero quasi improperantes, & contra illum tanquam in iudicio contendētes, Quur deus, dicentes, repellis in finē? Iratus est furor tuus super pecora pascuæ tuæ. Et memineris congregationis tuæ quam posuisti ab initio, quam passionibus unigeniti uerbi tui decorasti, quam testamento tuo magno dignam esse fecisti, in cœlumq; nouo mysterio ac spiritus arrabone traxisti. Et extolle manus tuas super superbias eorum in finem, recordentur quantum sint indignati contra sanctos tuos inimici, & aduersus festiuitates tuas sunt gloriati, romphęam deprecamur, plagasq; Ægyptiacas, & doce nos iusticiam tuam rogamus: & ut aliquādo cōtra impios insurgas oramus, Quousq; peccatores domine, inquiētes, quamdiu peccatores gloriabuntur? Nam & populum tuum humiliant, & hæreditatem tuam affligunt, loquunturq; pariter iniusticiā & faciunt. Sanè flebiliores etiam uoces & his magis proprias, in contradictionem & iniuriam uicinis nostris, parabolamq; gentibus, & risum cunctis hominibus usurpare solebamus, ac uineam quandā dicebamus, & ex Ægypto translatam tenebrosa illa idololatrice, ac in pulchritudinē fidei, necnon magnitudinem auctam: deinde interstitium dirutum, quod eousq; nos custodierat,

dierat, curam nempe dei, & omnes qui per regionem malis potestatibus uicinam, & à syluestri sue deuastatam incedunt, qui propter improbitatẽ maligno assimilatur, & maliciæ cœno est refertus. Hæc igitur prius considerabã, & ad deum clamabam: nunc autem quales, pro qualibus assumam uoces? deplorem ne dehinc impiorum perditionem, fiamq; osoribus humanus, ac talia dicam? Quomodo facti sunt in desolationem, repente destituti sunt, perierunt propter scelera eorum, tanquam puluis qui disperditur à procella, tanquam arena uento disiecta, tanquam ros matutinus, tanquam sibilus sagittæ emissæ, tanquam ictus tonitrui, tanquam coruscatio perstringẽs. Sanè si & nunc quoq; immutarentur, & ab ingenti desioerent errore ac ebrietate, sequerenturq; ueritatem, forte illis lucrum fieret ex mina, quandoquidẽ correptio sæpius in bonum cedit afflictis: quod si in eadem sentẽtia permanere cogitarent, & adhuc detinerentur ab idolis, nec stolidos illos Iulianus erudiret, saltem ob acceptam modestius agerent calamitatem. Porrò Hieremias tantum deplorat Hierusalẽ, ut & inanimata quoq; lugere iubeat, & à muris exigat lachrymas. At hominibus his, qui nã luctus dignus inueniri poterit? aut quis deploraret præsentia, ut interim futura & lugeri digna omittantur supplicia, quoniam ita desipuerunt & reprobi facti sunt, ut colerent condita supra conditorẽ? Nec solũ hoc, sed & deum colentibus restiterũt, manumq; extenderunt impie, & talibus malis dignam. Et uox quidem deo accepta ita se habeat, Quis scit, num deus qui soluit colligatos, & ex tenebris mortis degrauatum & deorsum mutantem educit, qui nõ uult mortem peccatoris, sed conuersionem, qui & nos sedentes in tenebris & umbra mortis illuminauit, & intellectum nobis tribuit, etiam hos aliquando sit reparaturus, & pasturus uirga pastorali, grauem illis ac ferream imponẽs. Mihi uero rursus sermo ad idem recurrit epinicium, cecidit Bel, confractus est Dagon, calidus factus est Saron, confusus est Libanus. Non amplius dicet stolido ut imperet, immobili nempe & insensatæ idolorum compositioni. Non amplius muscam quærent deam Akaron, aut si quid musca est ridiculosius. Non amplius per lucos & excelsa, necnon omnem montem frondentem & umbrosum oberrabunt. Non amplius filios suos ac filias suas offerent dæmonibus: quemadmodum olim Israël à prophetis obprobratum fuit. Verum quid mihi de his? ad præsentia & nostra me conuertam. Non amplius ædes nostras sacras sinistre aspicient. Non amplius sanguine detestando, purissimi ac incruenti sacrificij purissima inquinabunt altaria, nec atris sacrilegis inaccessa defœdabunt. Nõ amplius deprædabuntur, & prophanabunt ea quæ oblata sunt ecclesijs, impietati auariciam commiscentes. Non amplius sacerdotum caniciem, uel puritatem diaconorũ, aut pudicitiam uirginũ afficient iniuria. Non amplius uiscenbus sanctorum detestandos pascẽt sues, ut cibo pariter & hominum satientur intestinis. Non amplius ignem martyrum iniicient monumentis,

mentis, quum alijs occupati sint certaminibus, proptijs nempe ignominijs. Non amplius igni sanctorum consumēt reliqua, ossibus ignominiosissimis ossa afficientes ignominia: nec uentis tribuent, quo debito honore à talibus priuentur. Non amplius in cathedra pestilentiatū unà plaudent, contra episcopos & sacerdotes, necnon prophetas & apostolos, imò Christum ipsum, blasphemijs se oblectantes. Non amplius panegyricis contra nos lasciuient, lege ab adulterina doctrina excludentes, ut ea linguas etiam pariter nostras coerceant. Da mihi sermones hos regios & sophisticos, syllogismos tuos inevitabiles & enthymemata: uideamus qualia apud nos piscatores etiā & agrestes loquantur: immuta sonū cantus tui, & Psalmū organotū tuorū: nam ita te Propheta meus adhortatur. Decantetur aūt rursus cum libertate Dauid, qui excelsum Goliath mysticis deiecit lapidibus, qui propter mansuetudinē multos deuicit, & per spiritalē harmoniā Saul à maligno dæmone suffocatū sanauit. Extinguat ignē tedifer, incendantq; prudentes & sacræ uirgines lampades suas sponso, exuat Hierophantes meretriciā stolam, sacerdotes induamini iustitia, & amictu gloriæ, pro spiritus pigritia, necnon magna & immaculata Christi tunica, nostro ornamento. Taceat præco tuus ignominiosa, loquatur præco meus diuina: claudanē libri tui incantationum, & uaticiniorū, solumq; propheticæ & apostolicæ aperiantur. Compesce turpes & tenebris refertas noctes tuas: nam ego contra illas sacras & splendidas exuscito uigilias. Adyta tua & uias ad infernū ducentes claude, ego manifestas & ad cœlum ferentes prædicabo. Quæ nam armorum præparationes, & machinationum excogitationes hæc perficere potuissent? quantus hominum numerus & phalangæ? quæ solum precationibus nostris, & dei nutu peracta sunt. Verbo tenebræ sunt dissolutæ, uerbo lux constitit, uerbum terram fecit, cœlum gyrauit, stellas ordinauit, aërē seminauit, mare discreuit, flumina traxit, animalia uiuificauit, hominem ad suam imaginem formauit, mundum omnibus posuit, uerbo etiam præsens caligo dissoluta est, omniaq; in lucem, ordinem & eandem reducta sunt harmoniam: non amplius lampades & fallaces dæmones imperant, non amplius conditura sub honoris figura pro deo culta afficitur iniuria. Deince Triptolemos tuos, & Celæos, ac Dracones mysticos, Pudeat te aliquando librorum theologi tui Orphei, suscipe in tempore donum, quod inuerecundiam tuam recondat. Si autem hęc sunt fabulæ ac fictiones, ego tibi noctis reuelabo mysteria, non amplius loquitur quercus, non amplius peluis uaticinat, non amplius Pythia implet, nescio quibus nisi fabulis & delirijs. Rursus Castalia silebit, & silet, aquaq; est nō uandica, sed ridicula. Iterū Andriensis Apollo mutus, iterū Dapbne planta est, fabula deploranda. Rursum Androgynus, Dionysius chorusq; ebriorum ornatus, & magnū tuū mysteriū Priapus, & ad pulchrū hymnum deus grauia sufferēs. Rursus Semele fulmine transfigit, iterū Vulcanus utrinq; claudus, sed uelox

ad mœchorum deprehensionē, & deus in cinerem redactus,licet sit arte nobilis,ac Therfites olympius. Rursus Mars ob adulterium ligatus, cum terrore,timore, tumultu, uulnere,&audacia. Iterum Venus turpiter est meretrix facta,turpiumq; nuptiarum conciliatrix.iterum Minerua uirgo est & draconem patit. iterū Hercules fuit, seu potius insanire desinit. rursus Iupiter ob petulantiam & immundiciem in omnia uertitur, deorum ille moderator ac supremus, & qui solus omnes cum omnibus existētibus deos sursum trahit, quum ipse interim ab omnibus deorsum trahi nequeat. Iterum Iouis sepulchrum in Creta ostenditur. Sane quum luctatiuum illum tuum & prudentem aspicio Mercuriū, oculos etiam claudo, deumq; illum ob spectauli turpitudinem cursim prætereo. Tu uero mihi id quod uerbo est consonum & simile adora, unum solum ex tuis est uenerandum, honor nempe qui apud Ægyptios ab effœminatis illis uiris Nilo impendit̄,necnon Isides, Mendesijq; dei, ac Apides, & alia quoq; quæ fingis aut pingis animalia composita & monstrosa. Rideo Pana tuum,& Priapum,necnon Hermaphroditum,& eos qui ob insaniam efferati & dilacerati sunt dei. Verum hæc scenæ ac Poëtis illos ornantibus relinquo. Ego autem sermonē in admonitionem quandam resoluam. Viri igitur pariter & mulieres,iuuenes ac senes, quicunq; ad hunc perfectionis gradum ascendistis, aut qui in inferiori classe estis constituti,omnes quos dominus redemit, prius quidem ab errore, & dei ignorantia,nunc autem ab insolentia gentium,tam a præsentibus malis,quam futuris,audite sermonem uiri haud mediocriter in his eruditi, cum ex euentibus quotidianis,tum ex ueterum historijs, gestis ac libris:res magna est, ut quis a nulla tentetur molestia:aut forte haud magna,si uerus est sermo,quod quē diligit dominus hunc etiam corripit, flagellat autem omnē filium quem suscipit,& eius curam gerit. Sed magnū est,neq; ab initio peccare, aut saltem non in maximis delinquere, quoniam penitus a peccato liberum esse deus supra humanam naturam ordinauit. Secūdo autem quemadmodum mihi uidetur,magnū est,ut qui in te aliqua peccauere & correpti sunt,ac deinde renouati, ut in sensu permaneant disciplinæ, fugiantq; secundum ex secunda prauitate flagellū. Quapropter & nos,cum diuinæ correptionis opere emerfimus, ostendamus nos dignos, non eorum quæ prius sumus perpessi, sed quæ postea sumus consequuti.respondeamus ad calamitatem quę nos comprehendit, quoniam non ut malefici gentibus traditi sumus, sed ut filij modestiores sumus facti.nō obliuiscamur tempestatis, postquam in supernam saluati sumus Hierusalem.nec Ægypti post Ægyptum memores simus.nec faciamus melius afflictionis tempus quàm quietis.ostendemus autem,si uidebimur tunc quidem dei timore correpti modeste egisse, & spes omnes in cœlum posuisse. nunc autem postquam laudem & relaxationem assequuti sumus,haud quaquam ad eadem rursus peccata recurrisse,ob quæ in euenientes

entes nobis impegimus calamitates. Non ita filij mei, dicit alicubi sacerdos Heli, filios suos in deum peccantes admonens, sed scitote facilius esse prospe ritatem abeuntē reuocare, quàm conseruare cū ex dei gratia contingit: nam quum discessit, modestia illam reducit: quum uero præsens est, socordia eam dissoluit. Siquidem & corpora ægrotantia medela restituuntur & abstinentia, ob paruam autem negligentiam & repletionem, iterum prior morbus affluere consueuit. Hæc scientes & inuicem docentes, nostrorum ipsorum famus proprij, ac modeste tempore utamur. Primum enim fratres festiuitatem peragamus non corporis hilaritate, neq; uestimentorum cultu & uarietate, non comessatioobus ac ebrietate, quarum fructum cubilia & lasciuias esse didicistis, non floribus uias coronemus, nec unguentorū confusionibus men sas, neque fores ornemus, non lumioe sensibili domus resplendeant, neque concentibus resonent aut plausibus. Hæc enim gentilium solennitatum lex existit. Nos autem deum nequaquam talibus honoremus, neque præsens tempus rebus haud dignis extollamus, sed animę potius puritate, ac mentis hilaritate, lampadibus quoque quæ totum corpus ecclesiæ illuminent, diuinis dico contemplationibus & cognitionibus, quæ ad sacram suscitent lampadem, uniuersumq; illuminant terrarum orbem. Ad hoc lumen parua mihi sunt omnia, quæ priuatim aut publice homines festiuitates peragentes ac cendunt. Sanè & unguentum quoddam habeo, sed quo solum reges ac sacerdotes utuntur, uarium & preciosum, ac pro nobis euacuatum, magni unguentarij artificio compositū. Vtinam mihi contingat unguenti huius odorem bonum apponere deo. Habeo & mensam spiritalem illam & diuinam, quam mihi præparauit dominus contra tribulantes me, uel in qua requiesco & delicijs fruor, & nequaquam propter satietatem iniutiam committo, sed & omnem passionum rebellionem sedo. habeo & flores omnibus uernis flo tidiores & durabiliores: agri pleni, quē benedixit dominus, sacerdotes nempe, & bene redolentes pastores ac doctores, necnon populum quantum est purus ac electus. His coronati uolo, ac pompam ducere, certamen bonū decertans, cursumq; perficiens, ac fidem secundum sacrum custodiens Apostolum. Sumamus hymnos pro tympanis, psalmodiam pro carminibus turpibus & cantilenis, plausum gratificatiuum pro plausu theatrico, ac manuum complosione bene resonante, grauitatem pro risu, pro ebrietate sermonē prudentem, pro delicijs decorem uenerandū: quod si etiam saltare oportet, tanquam panegyristem & festiuitatis amatorem, saltetur quoq;, uerum nequaquam Herodiadis tripudio, cuius opus fuit mors Baptistæ: sed Dauid saltatione, propter requiē arcæ, quam bene mobilis & multimodi secundū deum itinetis mysterium esse puto: & hoc primum est & præcipuum meæ admonitionis. Secundo autē scio me molestum dicere sermonē, & quem multi difficulter suscipere poterunt. Solet enim homo quum ad potestatē retaliationis deuenit, præcipue quū iustā habet iram, haud facile ob ea quæ perpessus est, rationis

rationis cohiberi freno, ac iram deponere: audiendum tamen, & sermo ut suscipiatur plane est dignus, nequaquã inexplebiliter tempore abutamur, nec ob potestatem delicijs diffluamus, & non fiamus amari ijs qui nos iniuria affecere. Non quæ nouimus faciamus, sed quantum ob malorum fugã mutatione fruimur, tantum ad retributionem peruenire odio habeamus. Sufficiens est ultio modestis, eorũ qui læsere timor, & ut talia pati expectent, quibus ipsi digni existunt, propriaq; conscientia torqueantur. Quæ enim quis uelut passurus timuit, hæc quoq; perpessus est, etiã si nequaquã patiatur, ac plus à semetipso quàm ab alijs facientibus plectitur. Non igitur iram remetiri uelimus, neq; punitores præter dignitatem appareamus. Sed postquã uniuersa reddi nequeunt, infecta uniuersis etiam indulgeamus. Fiamus in hoc meliores offensoribus nostris, & animo sublimiores. Ostẽdamus quid illos erudierint dæmones, & quid nos docuerit Christus, qui ob ea quæ passus est inclaruit, & nihilominus uicit ijs, quæ quum posset nequaquã faciebat. Verũ in uno gratias deo retribuamus, augeamus probitati mysterium, tempore ad hoc utamur, uincamus mansuetudine tyrannide grassantes, ac præcipue humanitas sit quæ remitrat, & mandati uis eandem nobis retribuet humanitatẽ, in ijs quæ nos quoq; indigemus: Scimus enim quod qua mensura metiti fuerimus, eadem remetietur & nobis. Si autẽ quispiam ualde amarulenter est affectus, relinquamus offensores deo, iudicioq; uenturo, & nihil de futura ira nostris diminuemus manibus: nequaquã bona eorũ publicare cogitemus, nõ coram tribunalibus illos statuamus, nõ è patria in exilium pellamus, nõ flagellis cædamus: neq;, ut breuiter dicam, faciamus qualia sumus perpessi, reddamus illos nostro exemplo, si saltẽ fieri potest, modestiores. siue quid filius alicuius est perpessus, aut pater, aut uxor, aut consanguineus, aut amicus, aut alius quispiam honorabilium, omnibus passiones pro mercede statuamus, quo persuadeamus ut fotriter ferant quæ sunt perpessi. Hoc ipsis melius est, quàm si in alio quopiã illis gratificaremur. Sane & quod maximũ est ex bonis ijs, quæ nobis inde accidẽt, expediã. Apud populos hæc & ciuitates, quæ nos persequutæ sunt, proclamabuntur, in theatris, in foris, in congregationibus, antiqua beata fuisse prædicabuntur, noua uero notabuntur infamia, etiam à persequutoribus ipsis, quod & mirandum erit: ab ipsis eorũ dei cum magno trahantur clamore, quoniam eos longo deceperunt tempore, & tarde à deceptione cessauere: & qui heri fuit adorator, hodie fit conuiciator, & quid his maius quæremus? Forsitan hæc nunc parua sunt miseris. Erit tempus quando meos uidebo conuiciatores, unà cum magno suo magistro Iuliano propriam deflentes maliciam, quandoquidem uniuersa iudicabitur & examinabitur improbitas, ut interim omittam diuina ac nostra, necnon imminentia illic propter nos flagella. Proinde ad tuos accede sermones & timores, non qui Poëtis solum, sed & sapientibus placuere uiris, ad Phlegetontes tuos, ac Cocytus, & Acherontes, quibus iniusticiam puniunt, Tantalus,

talus, Tityus, Ixion, quibus & Iulianus eiusdem farinæ Imperator uester adnumeretur, imò iuxta meam opinionem & definitionem præferatur. Nō siti punitus in paludibus affluentibus, aut petram super cacumen tollere timens, quemadmodum Tragœdiæ uidetur, semper quidem sursum uolutam, semperque deorsum tractam, nec assidua reuolutione promotam, neque epar ab auibus depastus, nunquam deficiens, sed semper renascens: nam siue hæc ueritate nituntur, seu fabulosa existunt, illis tamen ueritatem ostendis figmentis. Sed uideamus quibus & qualibus illic plectatur, his etiā longe grauioribus, si ad peccantium mensuram retributiones exigis. Proinde munus hoc tibi hospitale ante pedes est ô optime & prudentissime, ut tuis te alloquar uerbis, & hæc nos à sermonibus iuxta magnam & admirandam legislationem tuam prohibiti depromimus. Vides quod non in finem usque tacituri, neque irrationabilitatis condemnaturi eramus dogmatibus tuis, sed liberam aliquando uocem emissuri, & tuæ stultitiæ redargutricem: siquidem impossibile est Nili cataractas, fluuij impetum ab Aethiopia in Aegyptum ruentis compescere, aut Iliacum litus abscondi, etiā si ad tempus nebula contegatur, aut Christianorum linguam impedire, quo minus res uestras notet infamia. Cuius tibi rei Basilius & Gregorius testes erunt, quemadmodum & tu quoque existimabas, ac alijs persuadebas, tuis nos onerans minis, ac magis ad pietatem acuens, quos tam uita quàm sermone ac concordia mutua conspicuos & cognitos in Græcia uidisti, & Homerici Cyclopis honore honorasti, ac nouissimos persequutione exercuisti, & forsitan epiniciū donum magnum & magnificum dæmonibus deuouisti, si te à Perside suscipere[n]t rediuntem, uel ad barathrum tuum abripere sperasti, male sentiens: siquidem nequaquam nos adolescentibus illis sumus ingenerosiores, qui in igne rore perfundebantur, & qui feras per fidem superabant, ac unà cum matre sacra & generosa prompte periditabantur, ostendebantque solam ex omnibus fidem esse inexpugnabilem. Nec sumus ingenerosiores tuis illis adolescentibus, ex quibus quum unus deorum tuorum matrem illam iniuria affecisset, aramque euertisset, detentus est tanquam damnatus, exiuit autem tanquam uictor, pluribus purpuram tuam & sermones ueluti calculorum suffragatores & ridiculos deridens. Quin & cum maioti egressus est confidentia, non secus ac si quis à cœna reuersus splendide esset conuiuatus: postque uero totum corpus eius flagellis dilaceratū fuit, & ad profundū usque, ac parum adhuc ob uulnera spirabat, tantū abfuit quo moueretur tormentis, aut molesta censeret præsentia, ut postquā corpus in quadam adhuc parte plagis uidit illæsum, tortores tanque iniurios reprehenderet, quod non totū corpus ulti fuissent, sed aliquid illaceratū & integrū reliquissent, ostendens obiter tibiā, quod sola ungues effugisset, iubens ut nec huic parceret. Proinde sit tibi sermo hic pro Porphirij medacijs & delirijs, quibus uos ut diuinis exultatis uocibus: aut pro sermone tuo quem osorē barbæ, aut Antiocensem inscripsisti, utrunque enim titulum præfixisti,

præfixisti, quo nihil Christianis est contemptibilius, quem tunc purpura reddebat magnum, necnon adulatores qui cuncta tua admirabuntur: nūc uero barba est destructa & euulsa, ac sermo tuis pariter collaboratoribus factus ridiculus, in quo tu superfluum corporis cultum conspuis, & nihil nunquam ex insatiabilitate assequi magnum esse dicis, ac si mirandum quid afferres. Quod uero Christianos tam acerbe persequutus sis, genus tale & tam sanctum infestans, lubens transcurris. Sanè quum tantum damnum rebus acciderit publicis, unico uiro tantum expuente, aut naturales eructationes emittente, tantamq́ persequutionē ac tam immēsam confusionis innouationem concitante, nónne necesse est res Romanas uniuersas male habere? quemadmodū (ut apparet) & habent. Proinde hæc tibi statua à nobis sit locata, Herculeis etiam columnis altior & manifestior: illæ siquidem in uno loco sunt erectæ, ac solum ijs qui illàc applicant conspicuæ: fieri autem nequit, quum hæc nostra haudquaquam sit immobilis, quin in omni loco omnibusq́ pareat hominibus: sed & futuro, quemadmodum planè noui, cōmendabitur tempori, te ac facta tua infamia notans, ac reliquos omnes erudiens, quo non tam effreni audacia deo resistere audeant, ne quum talia fecerint, æqualia etiam illis contingant.

FINIS.

INDEX TERNIONVM.

α A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
A* B* Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk
Omnes sunt terniones, præter α duernionē, B* Ii & Kk quaterniones.

LECTORI SALVTEM

Ne diiudica Lector cādide,prius quàm hæc cum Græcis contu-
leris,aut ita perlegeris, ut intelligere queas: quòd si te ruditas lai-
calis offenderit & imperitia,nō tamen impedimento erit, quo mi
nus tu doctiora & meliora præstare possis. Vale.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA
per Hieronymum Frobenium & Nicolaum
Episcopium Mense Septembri,An-
no M D XXXI

FRO BEN.

S. GREG.
NACIANZ.
EPISCOP.
Opera